MEDDELELSER OM GRØNLAND
UDGIVNE AF
KOMMISSIONEN FOR VIDENSKABELIGE UNDERSØGELSER I GRØNLAND
Bd. 129 · Nr. 1

HANS EGEDE

GRØNLANDS MISSIONÆR OG KOLONISATOR

AF

LOUIS BOBE

MED 54 TEXTFIGURER OG 1 PLAN

KØBENHAVN
C. A. REITZELS FORLAG
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI A/S
1944

Mindet

om

HANS EXCELLENCE

VICEADMIRAL CARL FREDERIK WANDEL

tilegnet

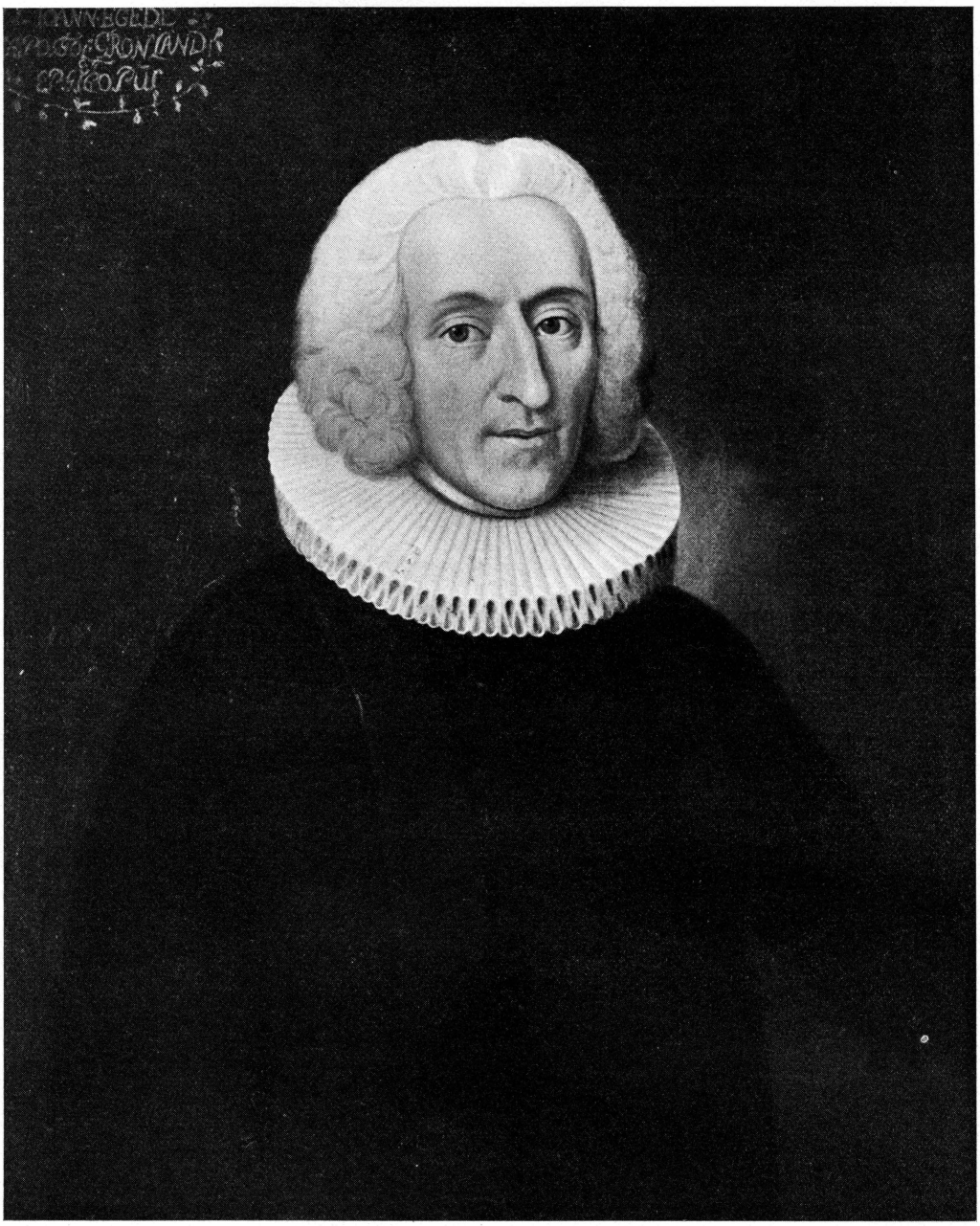

Fig. 1. Hans Egede. Efter Maleri af Joh. Hørner, 1740.

FORORD

Om Hans Egedes Levnet og Livsgerning er der i Tidens Løb fremkommet en rig Litteratur af særskilte Biografier og en lang Række Afhandlinger, der beskæftiger sig med enkelte Sider af hans forskelligartede Virke.

Tidligst fremkom i Ove Malling's »Store og gode Handlinger« (1777) et knapt Omrids af Egedes Missionsgerning, som fortjener at nævnes, fordi denne meget læste Bog i sin levende Fremstilling og sit letfattelige Sprog først har spredt Kendskab til Egedes Personlighed ikke alene i det danske og norske Folk, men ogsaa gennem Oversættelser til tre Verdenssprog gjort hans Navn kendt i Udlandet. Aaret efter udkom den første Monografi om Egede, forfattet af hans ældste Datters Svigersøn, Jacob Johan Lund med Titlen »Hans Egedes Levnet«, en højstemt og ensidig Lovprisning i Tidens Manér. Skøndt Forfatteren var knyttet til Egedes nærmeste Efterkommere, er det forbavsende lidt, han veed at meddele af mundtlige Overleveringer. Atter det følgende Aar bragte Christoffer Giessing i sit Værk »Danske Jubellærere« en Levnedsskildring af Egede, som væsentligt bygger paa dennes trykte Skrifter. Fra 1794 foreligger nogle korte, ret værdiløse biografiske Meddelelser i P. Topp Wandall's »Mindesmærkerne paa Jægerspris«.

I det ny Aarhundrede udgav G. P. Brammer sin varmt følte »Mindetale over Hans Egede« (1824), efterfulgt af N. M. Petersen's, af personlig Grebethed prægede, folkelige og meget læste Skrift (1839). A. G. Rudelbach's Afhandling i hans »Christelig Biographie« (1848) er det første missionshistoriske Arbejde om Egede, som hviler paa haandskrevet Materiale i det Kgl. Bibliotek og derfor endnu har bevaret en vis Værdi. I 1879 udkom H. M. Fenger's Bog »Bidrag til Hans Egedes og den grønlandske Missions Historie«, hvis Betydning især beror paa den udførlige Fremstilling af Hans Egedes Virksomhed for Missionsarbejdet paa Grønland efter hans Hjemgang og den udførlige Redegørelse for hans Forhold til de mähriske Brødre paa Grundlag af fortjenstfulde Undersøgelser i Arkivet i Herrnhut, hvorimod det rige Stof i danske og norske Haandskriftssamlinger langtfra er udnyttet tilstrækkeligt.

Alle disse og flere andre Skrifter og Afhandlinger, for ikke at tale om mange i Tidsskrifter og Aviser fremkomne Artikler vidner om manglende Kendskab til Grønlands Natur og Folk, som Egede saa nøje er knyttet til. Fortrolighed med de stedlige Forhold, som de var og til Dels endnu er, maa siges at være et uafviseligt Krav til en fyldestgørende Fremstilling af Egedes Tilværelse i Grønland. Uvidenheden om Landets klimatiske Vilkaar og Grønlændernes Liv, Færd og Erhverv paa Egedes Tid maatte nødvendigvis føre til et forvansket Billede uden Baggrund. Saaledes taler G. P. Brammer om »dette afskrækkende Land, saa frygteligt ved sin Beliggenhed, saa grueligt ved sit Udseende, at det endog syntes Forbrydere rædsommere end deres skumle Fængsler«. Ogsaa Grønlænderne skildres i de mørkeste Farver som et ulykkeligt Folk i moralsk Fordærvelse. Ligesaa giver N. M. Petersen en ganske urimelig Skildring af Vinterens Strenghed og Lidelser, væsentlig paa Grundlag af Paul Egedes Beretning om Kulden og Mørketiden saa langt Nord for den Egn, hvor hans Fader levede. Et lignende trøstesløst Billede af »Mulm, Bølgebjerg og evig Is« kendes fra Ingemanns iøvrigt saa ægte følte Mindedigt om Grønlands Apostel.

Sandheden er den, at Egede aldrig har oplevet Nordgrønlands Maaneder lange Vintermørke, eftersom han paa sine Rejser ikke naaede op til Polarkredsen, medens han var fortrolig med Mulmet i sin Hjemstavn, hvor Solen ikke kommer frem i to Maaneder. Egedes Biografer synes at have overset eller villet forbigaa hans mange Udtalelser om Grønland som et vejrgodt Land med et sundt Klima og hans Indsigelser mod dem, der taler ilde om det. For Egede, der var opvokset i det barske, stormfyldte Nordland, maatte de Egne, hvor han til daglig Dags færdedes i Grønland, fornemmes som et mildere Himmelstrøg.

Har manglende Kendskab til lokale Forhold afstedkommet Fejlslutninger i de hidtidige Fremstillinger af Egedes Livsbillede, er dette ogsaa paa anden Maade ufyldestgørende.

Den moderne Forskning kræver af en udførligere historisk-biografisk Portrætskildring dels en Redegørelse for vedkommendes fædrene og mødrene Afstamning, som Grundlag for en mulig Paavisning af arvelige Anlæg, dels en Udredning af Særmærker i Naturen og Menneskelivet i den paagældendes Hjemstavn, Milieuet, hvoraf Personen er udgaaet, og endelig en Udsigt over de religiøse, politiske og kulturelle Forhold, der kan tænkes at have paavirket Individet i Opvæxten.

Skøndt netop Hans Egede, ifølge sin Afstamning, Hjemstavn og Udvikling, i særlig Grad maatte synes at friste til at gøre ham til Genstand for psykofysiologiske Undersøgelser i de nævnte Retninger, har der hidtil ikke været gjort Forsøg paa ad denne Vej at sprede Lys over hans Karakterejendommeligheder og Ledemotivet i hans Livsværk.

Alle de ovennævnte Biografier af Hans Egede tager Sigte paa hans

Gerning som Evangeliets Forkynder i Grønland, medens hans Fortjenester af Landets Udforskning paa de forskelligste Omraader kun berøres flygtigt. Den for mere end et Aarhundrede siden af G. P. Brammer efterlyste »fuldstændige Biografi af Hans Egede, som historisk og psykologisk fremstilte ham i Forhold til sin Tidsalder«, har stadig ladet vente paa sig.

Gennem mange Aar har jeg forberedt mig paa Løsningen af denne Opgave, der tidligt tog min Interesse fangen, især efter at jeg med Støtte fra »Kommissionen for videnskabelige Undersøgelser i Grønland« i Aarene 1912—15 blev sat i Stand til at lære Land og Folk at kende og at kunne følge Egedes Spor paa Grundlag af hans Dagbøger. Endvidere foretog jeg med Kommissionens Understøttelse en Rejse til Holland, hvor jeg i Biblioteker og Arkiver samlede Stof til de hollandske Handels- og Fangsttogters Historie. Udbyttet af disse Studier foreligger i min Udgave af Egedes »Relationer fra Grønland 1721—36« og hans Skrift »Det gamle Grønlands ny Perlustration, 1741« (Meddelelser om Grønland LIV, 1924).

Alle Hans Egedes Biografer maa beklage den Vanskæbne, der har forfulgt hans skriftlige Efterladenskaber, som kunde have givet Oplysning om hans private Forhold, særlig efter hans Hjemkomst til Danmark, hvorom man kun er meget sparsomt underrettet. Naar hans tidligste Levnedskildrer J. J. Lund i 1778 ytrer, at han forgæves har efterforsket Privatbreve fra Egedes Haand, er Grunden vel den, at Egede, selv ikke til sine Nærmeste yndede at lægge intimere Følelser og Stemninger blot.

Næsten hele Missionskollegiets Arkiv gik til Grunde ved Vajsenhusets Brand i 1795 og dermed ogsaa alle Egedes efterladte, af Sønnen Paul hertil skænkede Haandskrifter, deriblandt Faderens Journal 1721—24 i Folio, af ham selv indbundet i Sælskind, hans Kopibog og grønlandske Ministerialbog, Paul Egedes Annotationer til hans Relationer samt hans Brevvexling med Missionskollegiet og Missionærernes Indberetninger.

Til Gengæld er man velunderrettet om Egedes Liv og Gerning i Grønland gennem det meget righoldige haandskrevne Stof, der rummes i Bergenskompagniets Arkivalier, dels i Bergens Stadsportsarkiv, dels i det danske Rigsarkiv og af dettes Fonds især Danske Kancellis, Rentekammerets og Søetatens. Alle hidtil kendte Indberetninger og Breve fra Egede til disse Institutioner er trykt i det af mig udgivne »Diplomatarium Groenlandicum 1492—1814« (1936).

Bedømmelsen af Egedes Fremgangsmaade i Evangeliets Forkyndelse og dens Frugter vil altid blive individuel efter kirkelige Synspunkter. At optage denne fyldig belyste Side af hans Livsvirke paany i det enkelte kunde ikke være min nærmestliggende Opgave, om jeg end mener at have fremdraget nye Træk til det kendte Billede. Egedes Missionsgerning er imidlertid uadskillelig fra hans kolonisatoriske Gerning

efter Ordet: At missionere er at kolonisere. Hensigten med nærværende Fremstilling er fortrinsvis at gøre Rede for hans uomtvistelige Fortjenester som Landtager og Pionér for Grønlandsforskningen paa alle Omraader, Kendskabet til Vestkystens Konfiguration, til Folkets Levesæt, Skikke og Vedtægter, Sprog og Idéverden som ogsaa til Landets Dyre- og Planteliv, hvorved han i sine Skrifter har sat sig et uforgængeligt Minde.

Ved Afslutningen af mine Arbejder om Hans Egede og Grønland beder jeg »Kommissionen for videnskabelige Undersøgelser i Grønland«, modtage min ærbødige og dybtfølte Tak for den Velvilje og Fremhjælp, der gennem mange Aar er bleven mig til Del saavel af Kommissionens afdøde Formand, Viceadmiral C. F. Wandel, som af dennes Efterfølger i Forsædet, Hs. Exc. Viceadmiral G. C. Amdrup. Med største Taknemmelighed mindes jeg de mange Embeds- og Tjenestemænd under Grønlands Styre, der har vejledet og fulgt mig paa mine Rejser til Lands og til Vands i Grønland. D'Hrr. Professor W. Thalbitzer, Overnotar H. Lindow, Arkivar i Rigsarkivet, Dr. theol. Bjørn Kornerup og Sognepræst H. Ostermann har ydet mig en redebon Bistand baade i Tvivlsspørgsmaal og ved Korrekturlæsningen. Brødre-Unitetets Arkiv i Herrnhut har godhedsfuldt tilstillet mig Fotografier efter Portræter af Brødremissionærerne Chr. David og Johann Beck samt af Chr. Davids Brev til Zinzendorf fra 1734.

L. B.

Fig. 2. Throndenæs Kirke.

I.

EGEDES HERKOMST OG SLÆGT, FØRSTE UNGDOM, STUDIER, PRÆSTEGERNING I VAAGEN, MISSIONSPLANER

Evangeliets første Forkynder blandt Eskimoerne, Hans Povelsøn Egede, fødtes den sidste vintermørke Dag i Januar i Aaret 1686 paa det ældgamle Høvdingesæde Harstad, nu en driftig Ladeplads, beliggende ved den nordøstlige Side af Norges største Ø, Hinnøen, administrativt henlagt under Tromsø Amt, men i geografisk Henseende hørende til Nordlandene. Hans Egede holdtes over Daaben i Throndenæs Kirke, beliggende ved et Næs paa Øens Nordside. Længe efter at dens massive Stenmure rejstes i Midten af det 13. Aarhundrede, vedblev den at være Kristendommens nordligste Grænsefæstning. I vore Dage er den et yndet Maal for Nordlandsturister paa Grund af sine naturskønne Omgivelser.

Medens Hinnøen ud mod Vaagsfjorden kan opvise en, navnlig i Betragtning af dens Beliggenhed Nord for Polarkredsen (68°45′) overraskende frodig Natur med Løvskov og Græsgange, er den mod Syd og

Vest præget af barsk Uhygge. Det er Nordlandshavets fraadende Grænsekyst, hvor taarnhøje Bølger bryder ind, der smuldrer Kysten og skjuler Skær og Holme i Skum. Et endeløst, stengraat Øde, hvor Naturens Overmægtighed og den maanedlange Vinternat ruger over Livet som en knugende Tynge og fostrer Overtro og Mørkerædhed, Indesluttethed og Tristhed i Sindet, skiftende med den stærke Optakt af Livsglæde i Solskinstiden med det stærke Lys, der rødmer i Midnat. En med Egede samtidig betegner Nordland som et Land, hvor Folk lever efter deres egne Tanker. Nordlændingens Sind er en Genspejling af Naturen, en Blanding af Fantasteri og Mystik, Længsel efter Eventyr, »gode, kvikke, ofte lyse Hoveder, uvurderlige som Opdagelsesbetjent og Diplomat«, Egenskaber, der tillægges dem af en af Norges ypperste Fortællere.

Nordlandet blev ved et Pennestrøg i Christian V's danske Lov gjort til et Forviisningssted, et dansk-norsk Sibirien, hvorhen man sendte Tugthusfanger for at drive Fiskevær og befolke de øde Steder. Bygdealmuen heroppe var Broderstatens Stedbørn, hvilket ogsaa præger den Bestemmelse, at selv en Theolog med vix non til Attestats var »værdig til et lidet Kald i Nordlandene«.

Kendskab til Hans Egedes Hjemstavn, til de Naturomgivelser, det ejendommelige Folkefærd, han opvoxede i, og hans fædrene og mødrene aandelige og fysiske Slægtsarv, er nødvendig til Forstaaelsen af de Forudsætninger, der gav ham Tilskyndelsen, Evnen og Kraften til at gennemføre en for ham national Sag, Genvindingen af en Provins, der for Aarhundreder siden var gaaet tabt for Guds Rige og for det verdslige Herredømme.

Ligesom Naturforholdene paa Egedes Fødeø opviser store Modsætninger, hist den lysglade, svaje Birk, her den mørkladne, stride Fjeldgran, rummer ogsaa den Blodblanding, af hvilken Hans Egede er fremgaaet, mærkelige Kontraster. Faderen — den vidthenvandrede Sjællandsfar fra Lindens og Bøgens Hjem, fra Sognet med de bølgende Bakkedrag, de mange Smaasøer og Bække, hvor Susaaen snegler sig hen forbi de højtknejsende røde Kirkegavle — Moderen, den senestærke, fodrappe og havfriske Nordlandsjente.

Hans Egedes nærmere fædrene Stamrække kan føres tilbage til Bedstefaderen HANS JENSEN COLING (1596—1659), formentlig fra Kolind eller Koling, som det den Gang almindeligvis skreves. Han kom 1620 fra Aarhus Skole til Universitetet, studerede til Præst og blev, efter faa Aars Virksomhed som Kapellan i Præstø, i 1629 kaldet til Sognepræst i Vester Egede, hvilket Embede han beklædte til sin Død. Enken, Kirsten Andersdatter, giftede sig nogen Tid senere med sin Ægtefælles Eftermand i Kaldet, Jacob Toxverd, der havde »kristelig Medynk med hende og hendes mange faderløse Børn«, hvoriblandt fem Sønner. Af disse var den yngste POVEL HANSEN, der fødtes i 1648, og som

indtil Faderens Død havde nydt dennes Undervisning i Hjemmet, hvorefter han søgte et Levebrød i Norge og til Minde om sin Fødeegn antog Navnet Egede, latiniseret Quercetanus.

Hvad der førte ham til det fjerne Nordland, hvorhen de ubændige Naturer og de skibbrudne eller vragede Existenser blev forslaaet, vides ikke. Antagelig har han forladt Stedfaderens Præstegaard for at tage Tjeneste hos Sorenskriveren over Senjens Fogderi Jens Pedersen Hind, og i 1679, paa Aarets sidste Dag, fik han Ventebrev paa den aldrende og svagelige Mands Embede. Kort efter løste han Kongebrev til Hjemmevielse med sin trolovede Brud Kirsten Hind, Sorenskriverens Datter. Efter Svigerfaderens Død faa Aar senere tiltraadte han dennes Stilling og fik Embedsbolig paa Harstadgaard, som han forbedrede ved Tilbygning af et Møllehus, hvorhen han med stor Bekostning lod Vandet lede næsten en Fjerdingvej fra Gaarden.

Af Povel Hansen Egedes fem Børn med Kirsten Jensdatter var Hans Povelsøn Egede, som han i sin Ungdom underskrev sig, den ældste Søn. Kaarene i Hjemmet var meget smaa, særlig i hans første Barndom. Fogeden i Senjen indberetter i 1688, at Sorenskriveren ikke har nogen Næring eller Brug; hans hele Indtægt bestod i, hvad han af Almuen fik for sin Tjeneste, hvilket, da Fogderiet kun var lidet og sparsomt befolket, beløb sig til kun 50 Rdlr. aarlig, og dette kun forsaavidt, at alle betalte. Fiskeriet var i mange Aar slaaet fejl, og Almuen derved forarmet, saa at han næppe kunde faa den halve Løn og Told, »hvorfor han til sig og sines Ophold sad i stor Skyld og Gæld«. Sorenskriveren i Senjen var kun aflagt med en ussel Løn, der svigtede, saa ofte Landets Rigdomskilde, de fossende Sildestimer, udeblev. I saa Tilfælde var han, ligesom Præsterne i Nordland, henvist til, efter Almuens Exempel, at skaffe sig Livets Underhold med Bøssen paa Fjeldet eller ved Fiskeri i sin Jægte paa Havet i alskens Vejr, et brydsomt og farefuldt Liv, som F. Rostgaard sidestiller med at arbejde i Holmens Smedje og at kløve Erts i tyske Gruber. Povel Hansen ejede i sine sidste Leveaar to Jægter, en større til 9 Mand, en mindre til 8 Mand. Boglærd var han næppe, thi hans hele Bibliotek bestod i saa uundværlige Bøger som Jesper Brochmands Huspostil og Christian V's danske Lov, men saameget var der tilbage i ham af Præstesønnen, at han med sine smaa Midler opbød alt for at holde sine Børn til Bogen og bringe dem frem til, hvad deres Farfader havde været.

Egedes første Lærer i Hjemmet var hans Morbroder, Peder Hind, Kapellan i Sand i Throndenæs Sogn, derefter Niels Schielderup, Kapellan og siden Sognepræst i Hammeroy, af en Samtidig betegnet som »en velstuderet nidkær Mand og sand Israelit«. Schielderup dimitterede Eged med et meget rosende Vidnesbyrd, hvori blandt andet fremhæves den attenaariges rene Sæder. Det hedder videre: »Selv om han bør henregnes

blandt min Undervisnings Fostersønner, saa bevidner jeg dog, efter en Tid lang at have udforsket hans Fremgang saavel i Stiløvelser som i kateketisk Theologi, Græsk og Hebraisk, at han har lagt et Fundament til sine senere Studier.« Den 18. Juli 1704 lod Egede sig indskrive som JOHANNES PAULI QVERCETANUS.

Han bestod Bakkalaureatgraden og theologisk Examen, om end kun med Karakteren mediocrem, hvilket skyldtes hans korte Studietid. Den theologiske Professor HANS BARTHOLIN udstedte ham det Skudsmaal, »at det ikke var at undres over, at han saa ung blev dimitteret fra den højere Skole, naar man kendte hans store Flid og Hurtighed.«

Det ligger nær at søge oplyst, om Egede under sit Studieophold i København gennem sine Universitetslærere eller paa anden Maade er bleven paavirket i missionsvenlig Retning.

Den evangeliske Kirkes Arbejde for Hedningemissionen er i England udgaaet fra den metodistiske Bevægelse, i Tyskland fra den i Halle hjemmehørende pietistiske Aandsretning, der opfattede Missionsgerningen som en Samvittighedssag. I Begyndelsen af det 18. Aarhundrede naaede denne Vækkelse til Danmark, hvor den haardnakket blev bekæmpet af den renlivede lutherske Orthodoxis Vogtere, Sjællands Biskop HENRIK BORNEMANN, der afviste Missionssagen som Sværmeri, og de theologiske Professorer HANS WANDAL og HANS BARTHOLIN. Denne deres Modstand begrundede de især ved de mod Hedningemissionen hyppigst anførte Skriftsteder (Rom. 10, 18 og Kol. 1, 6, 23), der udsiger, at Evangeliet af Apostlene var forkyndt over hele Verden, men at Hedningene havde forkastet det og derfor ikke kunde blive delagtige i Frelsen. I Modsætning til sine Embedsbrødre havde den tyskfødte Hofpræst og Professor H. G. MASIUS baade overfor Christian V. i dennes sidste Leveaar og hans Efterfølger i Regeringen hævdet, at Missionering var en Ærespligt for den danske Konge, men formaaede ikke at trænge igennem med sin Opfattelse.

Banebrydende for Missionsgerningen i de danske Besiddelser i Ostindien blev den trosivrige, vidtberejste H. W. LUDOLF, tidligere Sekretær hos den danske Prins Jørgen i London og nær knyttet til Pietismens Ophavsmænd, A. W. Francke og Spener. Under sit Ophold i København 1703—04 kom han i personlig Berøring med flere af Hoffets øverste religiøst grebne Mænd, der atter paavirkede den letbevægelige Konge i missionsvenlig Retning.

Danmark som Kolonimagt var det Land, hvor Arbejdet for Hedningenes Omvendelse havde størst Udsigt til at kunne bringe Frugt. Naar Kongen blev vunden for Tanken, skyldtes det formentlig, at han i 1704 efter sin Elskerinde Grevinde Viereggs Død blev grebet af en aandelig Krise. Gennem sin tyske Hofpræst F. J. LÜTKENS lod han indkalde Grundlæggerne af Trankebarmissionen, ZIEGENBALG og PLÜTSCHAU,

der den 29. Novbr. 1705, paa den i dansk Missionshistorie mindeværdige Dag, som de første evangeliske, virkelig udsendte Missionærer afrejste fra København til deres Bestemmelsessted.

Hans Egedes korte Studieophold i København falder saaledes i en Brydnings- og Grødetid indenfor det kirkelige Liv herhjemme, Pietismens Indtog og Missionshaabets Opfyldelse. Man skulde tro, at han har været Vidne til de trankebarske Missionærers højtidelige Ordination og Afrejse. Der foreligger dog intet Vidnesbyrd om, at den aandelige Vækkelse er naaet til hans religiøse Bevidsthed paa dette Tidspunkt. Det vides kun, at han i 1710 »med Hjertens Fornøjelse« har læst om Missionens Fremgang i Ostindien. Egede har vel været saa stærkt optaget af sin fremskyndede Examenslæsning og endnu for ung til at tage Parti i de den Gang saa brændende religiøse Spørgsmaal. Naar Hans Bartholin, hvem han fortrinsvis var henvist til under sin Studiegang, og for hvem han aflagde Prøve, udstedte ham et saa udelt anerkendende Vidnesbyrd, maa det antages, at han i Missionssagen ikke har fraveget sin Universitetslærers diktatoriske Opfattelse.

Medens Egedes Vejledere i det theologiske Studium, hvilke han iøvrigt aldrig nævner, ikke har udøvet nogen eftervislig Indflydelse paa hans religiøse Retning, vides det, at Datidens tyske Opbyggelsesskrifter senere har paavirket ham i betydelig Grad.

Efter sin Hjemkomst blev Egede Lærer for sine yngre Brødre, Jens og Christian, henholdsvis 13 og 11 Aar, der fra Pinsen 1705 til St. Hansdag 1706 havde været undervist af Stud. theol. Joachim Moltzou, hans senere Svoger, der herfor havde oppebaaret 24 Rdl.

Hans Egedes Fader afgik ved Døden 21. April 1706, efterladende Enke med fem Børn, Kirsten, 21 Aar, i Ægteskab med Sognepræst til Thorsken Lauritz Hansen Søeblad, Hans, der benævnes som Student, Karen, 20 Aar, og de førnævnte mindreaarige Sønner. Ved Skiftet, der afholdtes i Dagene 29.—30. Novbr., mødte som Lavværge for Enken og Værge for de tilstedeværende samt de to ældste fraværende Børn førnævnte Peder Hind.

Boets Opgør giver et ikke uinteressant Indblik i den Afdødes Formuesforhold. Han efterlod af Sølvgenstande to Sølvkander, af hvilke den ene, vægtig 48 Lod, udlagdes til J. Moltzou, i Stedet for det føromtalte Honorar, tre Brændevinsskaale, tre Kommenter og femten Skeer til en samlet Værdi af 113 Rdl. Endvidere havde der tilhørt den Afdøde Tin, Messing, Malm og Kobber, taxeret til 50 Rdlr., Købmandsvarer, Fisk, Sagbord, Sagbrug og anden Træboskab til 136 Rdl., Sengklæder Bordklæder og Bænkedyner til en Værdi af 77 Rdl., Linklæder, taxeret til 30 Rdl. Kreaturerne paa Gaarden var vurderet til 76 Rdl. Af Betydning for hans Livsophold havde været hans to Jægter, den ene større med nimands Tilbehør som Mast, Raa, Sejl og Aarer anslaaet til 137 Rdlr.,

den mindre, ottemands, nyere, dog lappet og udbedret, med alt Tilbehør, der stod opsat paa Gibostad og solgtes for 101 Rdlr. Boets Formue udgjorde ialt 1106 Rdlr., deri indbefattet af vedgaaet visse og uvisse Fordringer, beregnet til 306 Rdlr., gamle Restancer over hele Fogderiet, som Sorenskriveren, Anders Valeur, paatog sig at indkræve mod at faa den Afdødes liden Kaarde med Sølvfæste. Boets Gæld, 1401 Rdlr., oversteg dets Aktiver, saa at der intet blev tilovers til Arvingerne.

Hans Egede stod nu subsistensløs og antagelig ogsaa tynget af Gæld, da han til al Held fandt en Velynder i Biskoppen over Throndhjem Stift, PEDER KROG. Denne, der ogsaa siden hen støttede ham, beskikkede, ifølge sin Kaldsret til flere Kirker i Lødingen, den kun 21aarige Kandidat den 25. Maj 1707 til Kapellan i Annexsognet til Throndenæs, Thorsken, der ligger paa Vestsiden af Senjen, Norges næststørste Ø, Nord for Egedes Fødeø Hinnøen. Maanedsdagen derefter kaldtes han til det da ledige Kapellani i Vaagen, beliggende paa den søndre Side af Øster Vaagø (Kirkevaag) ind mod Vestfjorden, Naboøen vestlig for Hinnøen, og hvortil hørte de gamle, kendte Fiskevær: Kirkevaag, Kabelvaag (Lofotens Hovedstad) og Storvaagen nær ved den største Skibshavn langs Lofoten.

Samme Aar, Egede blev præsteviet, indgik han Ægteskab med GIERTRUD RASK — som hun selv skriver sig — Datter af Niels Rask, Lensmand og Gaardbruger af Vebbestad, beliggende paa Kvæøen i Kvæfjorden paa den nordvestlige Side af Hinnøen. Moderens Navn var Nelle Nielsdatter. Det fejler næppe, at Egede fra tidlig Barndom af maa have været kendt af sin senere Hustru, der var ikke mindre end 13 Aar ældre end han (født 1672—73). Et Fornuftparti fra hans Side var det i hvert Fald ikke, hvilket fremgaar af Skiftet efter Giertrud Rask's Fader, der var død i 1704. Formuen i Boet udgjorde foruden Jordegodset kun 116 Rdlr. til Deling mellem Enken og hendes to Sønner og fire Døtre, saa at hver af Børnene kun fik 7 Rdlr. i Arv. Det ses ved denne Lejlighed, at Hans Egede stod i Gæld til Boet for 21 Rdl. i rede Penge.

Umiddelbart efter Tiltrædelsen af sit Præsteembede kom Egede, ved at sætte sig op imod den hævdvundne Ordning af de gejstlige Oppebørsler, i Uenighed med Nabopræsten i Lødinge Sogn, JAKOB PARELIUS, og derefter førtes Striden mellem de to Kirkens Mænd videre gennem fulde ti Aar, hele den Tid Egede virkede i Vaagen.

Ifølge en af Biskop Krog 1703 afgiven Erklæring hørte Præstegældene i Senjen og Lødingen under hans Bispestol, som oppebar Præste- og Kirketiende mod at lønne Kapellanerne, svare Præsteskatten, forsyne Kirkerne med Vin og Brød og holde deres Bygninger i god Stand. Tienderne i Senjen beløb sig fra gammel Tid til 6—800 Vog Fisk (et Vog regnet til 36 Pund), i Lødingen til 300 Vog og derover. Fiskeriet havde i Krogs Tid ikke oversteget 2—300 Vog i Senjen, og i Lødingen

100—150 Vog, idet Fiskeriet Aar efter Aar mislykkedes, hvorom Kirkestolenes Tomhed vidnede, da Sognebørnene paa begge Steder »af alleryderste Magt« søgte til Finmarken.

Hermed stemmer Peder Dass' rimede Beretning om den aftagende Velstand i Vaagen:

Her intet har vanket et Aar eller ti,
Stor Armod er Landet geraaden udi
Formedelst misbringende Føde;
All' Hytter er raadnet, alt Hjelder nedkast,
Man ser dér ej Jægter, ej Sejle, ej Mast,
Ret ligesom Landet var øde.

Efter de herskende Vedtægter skulde Præsten i Lødingen forrette Tjeneste i Vaagen i Fisketiden, i Maanederne Februar—Juli, hvorfor han oppebar den saakaldte Fjærefisk-Tiende, de fremmede Fiskeres Afgift for at maatte fiske dér, hvilket udgjorde en væsentlig Del af Lødingens Kaldsindtægter.

Hans Egedes Indsættelse i Embedet faldt netop i Vaagens Fisketid, og skøndt Provsten i Salten gik ud fra, at Parelius vilde indrømme sin Embedsbroder Kirken paa denne Søndag, især da han havde besvaret Egedes Anmodning herom imødekommende, indfandt Lødingepræsten sig ikke destomindre den berammede Søndag og gjorde gældende, at han kun vilde overlade Egede Prædikestolen, men ikke Altertjenesten. Myndig og med iltre Ord satte Egede sin Vilje igennem, at staa for Altret, og udlod sig derefter fra Prædikestolen om det skete »i forargelige Expressioner, Skælden og Banden«. Parelius stævnede derefter Egede for Præsteretten, tilskyndet af Enken efter den senest afdøde Præst i Vaagen, Dorothea de Fine. Skøndt 44 Aar gammel havde hun regnet med at blive gift med Eftermanden, den da kun halvt saa gamle Egede.

I et meget slagfærdigt, men saare ungdommeligt og i Formen ret usømmeligt Gensvar beskylder Egede Parelius for at ville gøre Oprør og yppe Kiv for en ringe Bagatel. Ganske som Erasmus Montanus praler han med sin Bibelkundskab og overdænger sin Modpart med en Flom af Skriftsteder paa Latin og Græsk og gør sig lystig over hans Uvidenhed og Dumhed. Betegnende for Tonen er hans Sidehug til Dorothea de Fine. Han vil ikke lade sig fordærve og forføre af onde Sladderkærlinger, de Enker, der blive kaade mod Christum og ville giftes, der er lade og løbe omkring i Husene og ere fulde af Skvalder (1. Tim. 4, 5), der, skøndt de haver et Navn som Guds Gave (Dorothea), ikke svarer til Navnet, men snarere maa kaldes »Fandens Morgengave«. Ved Provsterettens Dom idømtes Hans Egede en Bøde af 4 Rdlr. til fattige Præsteenker samt at svare Jakob Parelius 20 Rdlr. i Kost og

Tæring, ligesom han fik en Paamindelse om at iagttage et varligere Forhold i Embede, Omgængelse og Pen.

I Juni 1709 indkom Egede atter med en Ansøgning om kongelig Stadfæstelse af sit Kaldsbrev og gav tillige en Fremstilling af sin Tvistighed med Parelius. Efter indhentet Erklæring i Sagen udtalte Kancelliet, at Egedes Klage var ganske ubeføjet, idet hans Modpart var i Overensstemmelse med Stiftsbogen og Reformatien fra Frederik II's Dage, men Supplikanten var meget urolig og fuld af Vaniteter, saa at han i den korte Tid, han havde været i Vaagen, allerede var bleven reprimanderet nogle Gange af Provsten og siden per viam juris idømt Bøde. Indanke Kancelliets Kendelse for Kongen turde Egede ikke, da han kun kunde vente at faa en skærpet Dom.

Parelius, der betegnes som en værdig Mand, tilbød at indgaa et Forlig med Egede, for at »komplacere hans urolige Gemyt og de mod ham rettede brusende Affekter«, ved at overlade ham den halve Kirketjeneste og en Tredjedel af den ham tilkommende Fjærefisk. I Begyndelsen af Aaret 1713 krævede Egede atter i en Supplik til Kongen sin Ret uforkortet, men blev afvist. Ved Sommertide rejstes paa hans Menigheds Bekostning en ny Kirke i Vaagen i Stedet for den gamle forfaldne. Hertil havde Egede taget Initiativet og endog selv malet eller vel kun opmalet Altertavlen. Medens Arbejderne stod paa, sørgede hans Hustru i Særdeleshed for Folkenes gode Forplejning, hvorved hun allerede paa den Tid godtgjorde sin naturlige praktiske Sans og sit gode Hjerte.

Egedes Sognebørn, der gennem alle de Aar, Striden mellem de to Præster varede, stod stejlt og trofast paa hans Side, lod ved Juletid Parelius skriftlig advare mod for Fremtiden at befatte sig med Tjenesteforretninger i deres Kirke og tilkendegav ham, at de ikke længer vilde taale den store Uret, der ved hans Modstanders »ufornødne Indtrængelse« overgik baade dem og deres Sjælesørger.

I Februar det følgende Aar indfandt Parelius sig trods Bøndernes Undsigelse i Kirken, hvor han fandt Egede staaende for Alteret og maatte lide den Tort at blive afvist af dennes Tilhængere i Menigheden. Atter blev Egede stævnet for »de mangfoldige formastende Fortrædeligheder, Parelius var bleven udsat for af Vaagenpræsten og hans ophidsede Almue«. Ved Findsnæs Provsterets Dom af 9. Marts 1714 blev Egede idømt en mindre Mulkt og tilholdt at efterkomme den af Parelius trufne Ordning. Hans klare og denne Gang i Formen værdige og maadeholdne Forsvar hjalp kun lidet, fordi han blev overbevist om, selv at have forfattet og staaet bag Menighedens Opsigelsesbrev til Parelius. Egedes stædige Hævdelse af sin formentlige Ret maa ses paa Baggrund af de rentud usle Kaar, som han ved forældede Vedtægter og Bestemmelser maatte friste. Hyppigt og med stadigt voxende Beløb genfinder man hans Navn Aar for Aar i de stedlige Skatterestancer.

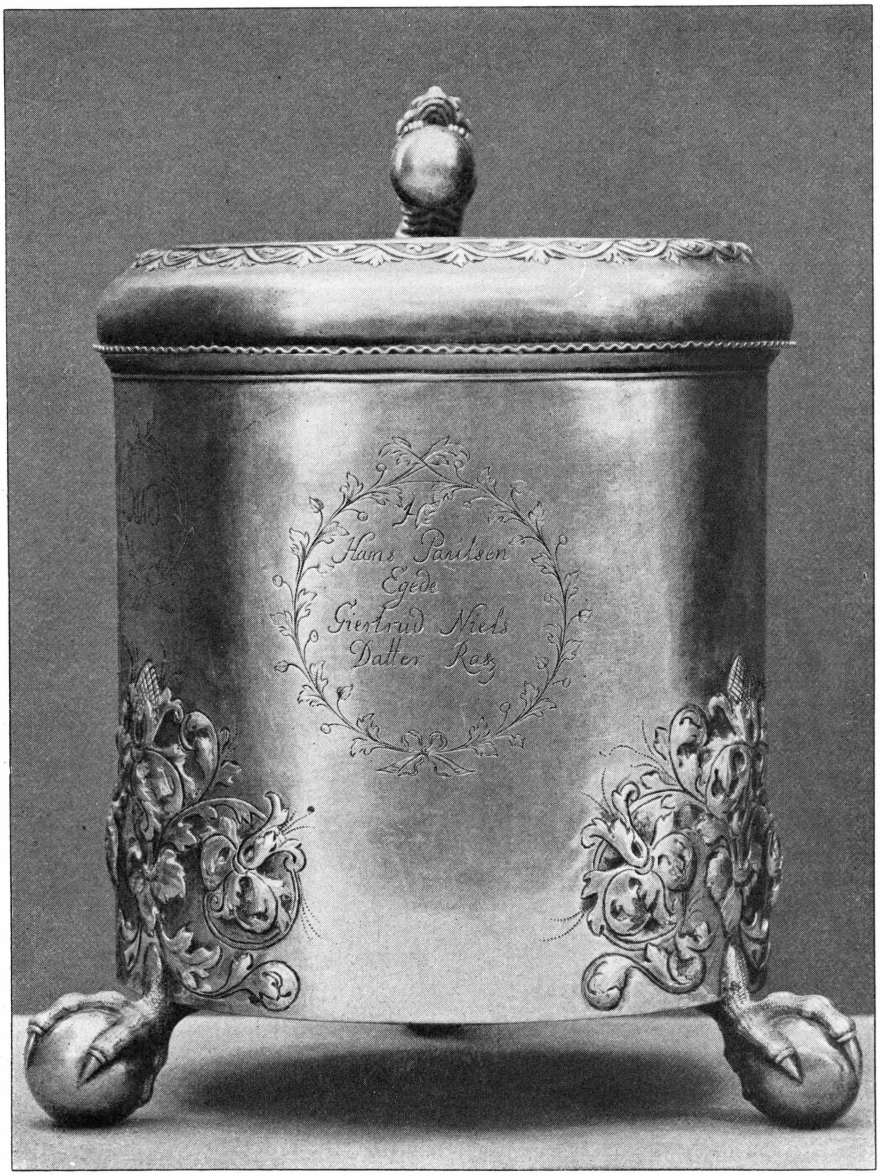

Fig. 3. Hans Egedes Sølvkrus.

Et smukt og ejendommeligt, synligt og endnu bevaret Vidnesbyrd om den usvigelige Hengivenhed, hvormed Egede var omfattet af sin Menighed, er det rigt ornamenterede, 82 Lod vægtige Sølvkrus, som den, til Minde om hans Strid med Parelius, skænkede ham i Aaret 1715, der bragte et godt Fiske.

Paa Krusets Forside læses Indskriften HR. HANS PAULSEN EGEDE — GIERTRUD NIELS DATTER RASZ. Uden paa Laaget

er indgraveret en billedlig Fremstilling af det dramatiske Optrin Aaret forud, da begge Præster var mødt i Kirken for at tale til Menigheden. Parelius er afbildet som en ældre, skægget Mand med Kalot paa Hovedet og en Stav i den ene Haand, Egede som en skægløs Yngling. Hver har i sin fremstrakte Haand en opslaaet Bog. Medens der paa den, Hr. Jakob holder, læses: »Non vos sed vestrum« (Det er ikke Eder men Eders Gods, jeg skøtter om). Bær hid«, er der paa Egedes Bog anført 1. Kor., 9, hvorved Modsætningerne mellem de to Præsters Tankegang er udtrykt. Hans Egede har Ret til at fordre Underhold, men, anderledes end Parelius, benytter sig ikke deraf. Under Parelius' Prædikestol staar syv Fiskere, hver med sit Fiskeknippe i Haanden og i Favnen, under Egedes kun tre, hvilket antyder Forskellen mellem deres Indtægter. Fra en Sky holder en udstrakt Haand et oprullet Blad frem, hvorpaa læses: »Math. 19. I hafve anammit det forgiefvis, gifve det ogsaa forgiefvis.« Over Almuens Hoved læses det noget tillæmpede Skriftsted af Math. 20: »Tag, hvad det er, og gack bort. Men vi vill gifve denne Sidste lige som dig, Eller have vi icke Magt til at giøre med vort hvad vi vill? Eller er dit Øye ont, fordi vi er god?«

Rundt om Bægeret læses følgende Indskrift:

»Ud af den gylden fierefisch, Kand Sølfve-Kander Schabis, som er en Ziir paa hver mands Disch, af nogen nøye thabis. Men at paa Voge-Præstens Bord, sig uformodentlig findis for voldt dend Findnehs Kamp i fiord (Anno 1714 d. 9: Febr:) om jeg kand rettelig mindis.«

Under Egedes tiaarige Embedsperiode undfangedes, spirede og trivedes Ideen til hans Livs Kongstanke, der bar ham op over Hverdagslivets Stræv og Pinagtigheder. Det var, som han ærligt bekender, et Indfald, en Nyfigenhed, der først vakte hans Sans for Grønland. »Anno 1708 in Octobr: omtrent,« skriver han, »da jeg endda nylig var ankommen til Vaagens Præstegæld udi Nordlandene, der jeg en Aftens Tid i Tusmørket gik for mig selv, faldt mig ind, at jeg en gang for lang Tid siden havde læst udi Norges Beskrivelse ogsaa om Grønland, at der sammesteds vare Kristne samt Kirke og Klosterer, etc., men af dem, som har faret derhen paa Hvalfangsten intet noget af saadant har kunnet erfare, hvorfor jeg fik Begærlighed at vide, hvor dermed nu i denne Tid maatte være beskaffet.« Denne Førsteviden om Grønland hentede Egede fra P. Clausøn Friis' »Norriges Beskrivelse«, der ogsaa efter Kongespejlet anfører de forskellige Bevæggrunde, der drager Mennesker til at opsøge Landet: »Naar der spørges om, hvad man henter i dette Land, eller hvorfor man rejser derhen og udsætter sig for en saadan Livsfare, da er der tre Egenskaber hos Mennesket, der bevirker det, den første er Kappelyst og Higen efter Berømmelse, thi det er Menneskets Egenskab at rejse derhen, hvor der ventes store Farer, og hvor man derved kan vinde sig Ry. Den anden er Videbegærlighed, den tredje Egenskab er Lysten til at erhverve Guld.«

Fig. 4. Hans Egedes Sølvkrus. Laaget.

Kongespejlets Skildring af Landet lyder forlokkende. Der er mest godt Vejr om Sommeren og dejlig Solskin. Der er om Vinteren ingen Dag og om Sommeren ingen Nat. Nordlysene skildres træffende som Orgelpiber. Hvad der særlig har vakt Egedes Interesse, er Bemærkningen om at Befolkningen er kristen og har deres Kirker, Biskop og Præster.

Tid og Lejlighed til at indhente førstehaands Oplysninger om Landet

og dets Beskaffenhed var inde. Første Gang i umindelig Tid var et Skib gaaet op fra Bergen til Davisstrædet og vendt velbeholdent tilbage. Skibsfolkene kunde spinde Ender om det fjerne Sagnland og deres Handel med de Vilde, som de kaldtes. »Næste Foraar (1709),« fortsætter Egede, »skrev jeg til Bergen til min Svoger Niels Rask, som ogsaa havde faret paa Grønland, at han vilde give mig Underretning derom, saavidt han vidste eller havde hørt derom af andre.«

Egede fik til Svar, at det Land, der nu kaldtes Grønland, rettelig hed Spitsbergen, beliggende hen under 80 Grader nordlig Bredde, »dær er ingen Folk at se eller finde, men Grønland under Syd, dær er vilde Folk og Mennesker, og begyndes paa 60° og er bekendt til 74 Grader og kaldes Strat David. Den østre Side af Grønland, som vender mod Island, hvor fordum skal have boet norske Folk, kan ikke nu blive bekendt for Drivis, som har lagt sig under Landet.« »Denne Relation,« bemærker Egede hertil, »virkede udi mig en Commiseration over disse arme Menneskers elendige Tilstand, at de tilforne havde været Christne og udi den christelige Tro oplyste, men af Mangel paa Lærere og Undervisning vare nu igen forfaldne udi hedenske Blindhed og Vildhed. Jeg ønskede derfore i mit Hjerte, min Tilstand havde været saaledes, da vilde jeg holdt det for min største Lyksalighed og Glæde, om jeg igen maatte prædike Christum for dennem, og jeg syntes, man var hertil i Særdeleshed forpligtet, i Henseende at de, som jeg tænkte, baade havde været Christne, som ogsaa vare af norsk Folk og Extraction, og deres Land under Norges Krone beliggende. Samme Tanke opvakte i mig en større og større Lyst og Forlængsel, saa jeg var bekymret om, ved hvad Veje og Midler saadant kunde sættes i Værk.«

Et indre Kald vaagnede i ham at forkynde Evangeliet for Hedningene i Is og Mørke og undte ham Ro hverken Nat og Dag.

I »Tvivlraadighed og Sindets Forstyrrelse« hengik Tiden for Egede indtil 1710, da han ud paa Sommeren besluttede at tilstille Kongen et »Forslag til Grønlændernes Omvendelse og Oplysning«, bygget paa Skriftsteder, som opfordrer til Hedningemission, og gudfrygtige Mænds Udsagn i samme Retning. At udøve denne Gerning i Grønland tilkom ikke ham, men andre bedre dertil skikkede. Egede ventede imidlertid ikke at kunne udrette synderligt med sin svage Haand uden ved andres Bistand paa Grund af den herskende Krigstilstand, og fordi Foretagendet krævede stor Bekostning. Da Farten paa Grønland paa den Tid var i Gang fra Bergen, besluttede han at indsende sin Betænkning til Biskoppen sammesteds med Bøn om at anbefale den paa højeste Steder. Biskop Randulf, der den Gang var en Mand paa omkring de firs, tog i sin Svarskrivelse af 19. Aug. under Henvisning til sin Alder og Skrøbelighed Afstand fra en Drøftelse af Egedes Planer, tilmed da denne ikke hørte under hans Stift. Endelig var Tiderne meget vanskelige, og man

var uvidende om Forholdene i København, eftersom Posten derfra var udeblevet i fem Uger.

Randulf berømmede dog Egedes kristelige Forslag, men anførte som Hovedindvending mod, at han vilde opgive sit Kald for at prædike Evangeliet for Hedningerne i Grønland, den Omstændighed, at hans Undervisning ikke kunde ventes at bære Frugt, da man ikke forstod deres barbariske Sprog. »Christus«, siger han, »udsendte ikke sine Apostle og lod dem udgaa i al Verden til at døbe og lære alle Folk, førend han paa Pinsedag i Jerusalem havde udgydt sin Helligaand over dem udi gloende Tungers Lignelse, saa de kunde tale og prædike udi alle Sprog.« Randulf viste dog sin Forstaaelse ved at erklære sig villig til at indsende Egedes Forslag til Oversekretæren i Danske Kancelli D. Wibe, for at denne kunde fremføre det for Kongen.

I Bergen spredtes fra Bispens Hus Rygtet om Egedes vovelige Forsæt, og derboende Venner af ham og Hustru tilkendegav dem begge skriftligt den strengeste Dadel af hans Formastelighed. I Hjemmet i Vaagen øgede Egedes Svigermoder Stemningen mod ham, saa at hans Hustru endog lod Ord falde om, at hun fortrød at have knyttet sin Skæbne til ham, der vilde styrte sig og sine i Ulykke. »Jeg maa tilstaa,« skriver han, »at jeg saavel af hendes Bøn og Graad, som Venners fornuftige og velmente Forestillelse blev ganske overvunden og angrede min Daarlighed med Løfte, at blive i det Kald som Gud havde sat mig udi.« Egede var udsat for de haardeste sjælelige Kampe. Skriftens Ord: Hvo som elsker Fader eller Moder, Hustru, Børn og Brødre og Søstre mere end mig, han er mig ikke værd —« talte indtrængende til hans Bevidsthed. Nu traf det sig, at Egede af onde Tunger blandt sine Sognebørn blev lagt for Had med løgnagtige Paasagn, der forbitrede ham Tilværelsen i Vaagen. Han forsømte ikke, som han udtrykte sig, at fiske i rørte Vande og gøre sin Hustru indlysende, at disse Genvordigheder skyldtes en højere Tilskikkelse som et Fingerpeg, der bød dem at bryde op og fornægte sig selv. Begge bar deres Sag i Bøn frem for Gud, der bøjede hans Hustrus Vilje, saa at hun frejdig indvilligede i at følge ham som en tro Sara, ihvor det skulde være. Nu var Egede atter Livshaabets stærke Mand.

Nye Hindringer mod en videre Aktion fra Egedes Side voldte Krigsbegivenhederne i 1710, hvortil kom Pestens Udbrud i København i Foraaret det følgende Aar, der yderligere vanskeliggjorde den skriftlige Forbindelse mellem Rigerne og lod alle andre Interesser træde i Baggrunden. Det vides, at han ud paa Aaret til sin Velynder og gejstlige Myndighed, Biskop Krog i Trondhjem, tilstillede en, med den Biskop Randulf tilsendte ligelydende Betænkning, der indbragte ham en 11. Okt. dateret Svarskrivelse. Krog fandt Egedes Forslag velbegrundet, baade efter Skriften og »lærde Mænds Tanker og Forlængsler«. Hvis Egede

tidligere havde henvendt sig til ham, vilde han have bistaaet ham med Raad og Daad. Bispen indvendte, ikke med Urette, at Egede burde have anvendt mere Korthed »paa de høje Steder«. Krogs geografiske Begreber var i en selv for Datiden stor Forvirring, idet han holdt Grønland for at være et Stykke af Amerika, ikke langt fra Cuba og Hispaniola, hvor »den store Abundance af Guld fandtes«. Han mindede Egede om det herlige Guldstøv, den berømmelige Jens Munk i Christian IV's Tid havde hjemført. Ingen var nærmere til at opsøge Landets Liggendefæ end Bergenserne, og hvis der kom en studeret Mand derhen for Religionens Skyld, og nogle Købmænd for at blive der en kort Tid, kunde man spaa dem »utrolige Herligheder«. De nyeste Efterretninger om det Land, der ifølge Klimaet og Angivelsen af Breddegrader maatte være identisk med det gamle Grønland, skyldtes den franske Missionær LOUIS HENNEPIN, der paa sit Kort havde givet Landet Navn af Nova Dania, udmærket ved dets Frugtbarhed og beliggende Norden for Ny Frankrig med Bispedømmet Quebek. Krog billigede Egedes Tanke, at følge med et af de bergenske Skibe op til Grønland, thi førend en Mand banede Vejen, var der intet videre at vente. Skulde der udrettes noget, maatte Egede søge at formaa enhver af de Skippere, der sejlede paa Grønland, til at efterlade en Mand, som kunde drive Handel paa Landet og forblive dér nogen Tid, indtil flere var samlet og kunde være hverandre behjælpelig med Raad og Daad. At se Landet og strax rejse bort, vilde ikke kunne virke til Grønlændernes Omvendelse. Bispens mærkelig naive Brev kunde ikke gøre Egede klogere, men beroligede dog hans Sind.

Inden Aarets Udgang indsendte Egede til Kongen et »vidtløftigt, velment og trohjertigt Forslag henseende de arme hedenske Grønlænderes Omvendelse til Christum«, dateret 21. December 1711. I dette Indlæg paaberaaber han sig dels talrige, ved et flittigt Bibelstudium sammenstillede Skriftsteder, der paabyder Evangeliets Forkyndelse blandt Hedningene, dels en Række Udtalelser i samme Aand af tyske protestantiske Theologer.

Dette først for nylig fremdragne Aktstykke er af største Værdi for Kendskabet til Egedes tidligste Opfattelse af Missionsvirksomheden som et guddommeligt Kald.

Han viser sig her afgjort som principiel Tilhænger af Missionærens Gerning ved at hævde den absolute Forkyndelse for Kristenheden og saaledes i sin Opfattelse forskellig fra de gamle Orthodoxe. Alle Kristne har Pligter overfor Missionen, saalænge der findes Hedninge; man burde brænde i Aanden derved og bede Gud sende »Apostle«. Katholikerne har Ret i deres Missionssyn.

Selv om Apostlene virkelig forkyndte Evangeliet i hele Verden, hvad Egede betvivler, da hermed kun menes det romerske Rige, gælder Missionspligten dog stadig, hvad ogsaa Praxis i Kirken noksom viser,

thi siden Apostlenes Dage er Evangeliet blevet forplantet til mange Folk. Altsaa er det urokkeligt, at Gud endnu forbarmer sig over Hedninge. Missionspligten gælder især de højere Stænder, Regeringen og Lærerstanden. Det er Synd, hvis man viser sig efterladende paa dette Punkt, hvilket fremgaar af Stedet Kong. 1. 13, der handler om den ulydige Profet, der bør straffes med Døden. En Række Profetier viser, at Missionen ikke er fuldendt. Kirken er overhovedet ikke stedbundet, den er et Skib, der føres fra et Sted til et andet. Gud flytter Lysestagen, hvis der ikke arbejdes, han tager Riget fra dem, der ikke betaler Fragten. Kirkens Skib skal altsaa besøge Fremmede med sine Varer. Det vil blive et strengt Regnskab for de Kristne, hvis de nøjes med blot at drive Handel med Hedningene. Fadervor er en Missionsbøn.

De tyske Theologer, der i det 18. Aarhundrede har talt Hedningemissionens Sag, og til hvilke Egede støtter sig, er Pietismens Forløbere og tidligste Tilhængere. Øverst i Rækken staar Johan Arndt (1555—1621), hvis Skrifter er en Hovedkilde til den frembrydende pietistiske Aandsretning, fulgt af den djærve Folketaler og Morallærer Johan Balthasar Schuppius (1610—61), Præst i Hamborg, Philipp Jakob Spener (1635—1705), Pietismens Fader, og Christian Scriver (1629—93), Overhofpræst i Quedlinburg, hvis mest kendte Skrift »Seelenschatz« i dansk Oversættelse nær op til Nutiden var en yndet Læsning.

Speners Skrifter har Egede oprindeligt endnu ikke kendt fra første Haand. Det maa jo erindres, hvor fjernt hans Præstebolig var fra alt aandeligt Liv, og hvor smaa hans Midler var til Anskaffelse af Bøger. Hans Kendskab til Spener gaar gennem dennes Fortrolige, den sachsiske, af de Orthodoxe bekæmpede Præst, »den gudfrygtige Lærer« Christian Gerber (1660—1731). Dennes efter Tilskyndelse af Scriver fremkomne Hovedværk »Unerkannte Sünden« (1708, I—III) indeholder en Appel til Hedningenes Omvendelse. Efter Gerber citerer Egede »den trofaste Guds Tjener«, Speners bekendte Himmelfartsprædiken fra 1677, hvori Missionstanken tidligst og kraftigst kommer til Orde. Det siges her, at der er gjort mange kostbare Rejser og Gesandtskaber alene for det timeliges Skyld, men der spørges, hvorfor man aldeles ingen Iver lader se for at befordre Herrens Værk. Et andet ligeledes sekundært Citat efter Gerber er hentet fra Schupps »Salomo oder Regenten Spiegel« (1657), som Egede havde særlig Grund til at tage til Indtægt for sit Forehavende, og lyder: »Hidtil er udi Grønland fanget mangen stor Hvalfisk, men hvorledes man skulde fange Mennesker i det vidt forgrenede Land, derom har faa Folk bekymret sig.« Schupp kender dog til de 1652—54 fra Danmark udsendte Expeditioner under David Dannel og de Grønlændere, denne førte hjem med sig, og som Kongen har ladet informere i den kristelige Læres Grundsætninger, for atter at lade dem sende op til Grønland — »et lovligt og godt Forehavende«.

Den af Pietismens Forløbere i Tyskland, der tidligst, stærkest og længst har grebet og paavirket Egede, er »den meget aandrige, fromme og trohjertige Lærer« HEINRICH MÜLLER (1631—75) fra Lübeck, Prof. theol. og Superintendent i Rostock. Hans mest kendte Værk »Apostolische Schluss-Kette und Krafft-Kern« (1663), en stor Foliant, førte Egede med sig til Grønland. Af de mange missionsvenlige Udtalelser, dette Skrift indeholder, fremhæver Egede i sit »Forslag« enkelte, deriblandt Forfatterens Udlægning af Rom. 11, 26, hvorefter Hedningenes Tal maa siges endnu ej at være indkommet. Omendskøndt Evangeliet er bleven prædiket ved Apostlene, kunde der dog være nogle, som ikke havde annammet det, deriblandt dem, hvis Forfædre havde forkastet Evangeliet. Gejstlige og Verdslige bør indenfor deres Virkefelt have Omsorg for og anvende al Flid, »at ogsaa de, som staar udenfor, kan blive ført ind i den kristelige Faaresti, at der kan blive een Hjord og een Hyrde«.

I det første Brev, Egede efter sin Ankomst til Grønland sendte hjem til Bergen, skriver han: »Igaar tog jeg Müllers Evangelische Schluss-Kette af min Kuffert paa Skansen, hvor da de Grønlænder kom omkring at ville se den store Bog; der jeg slog Bogen op og viste dem den Herres Christi Billede, saavel som den salig Mands Müllers Portrait, og iligemaade spørger dem, hvad det er, peger de op til Himmelen og slaar sig for deres Bryst, som vilde de sige: Gud, deres Skabere.«

Sine aandelige Lærere blev Egede tro. I Juleugen 1725 læser han for sine Folk nogle Stykker af Arndts »Wahres Christenthum« i dansk Oversættelse. Om den Ærbødighed og Kærlighed til Pietismens Ophavsmand, som han stedse bevarede, vil senere blive Talen, ligesom det af hans Udtalelser fremgaar, at han værdsatte AUGUST HERMANN FRANCKE (1663—1729), Speners nære Aandsfrænde og Grundlægger af de forskellige pædagogiske Anstalter i Halle.

I sit veltalende Forsvar for Evangeliets Udbredelse fra Pol til Pol anfører Egede ogsaa et af Samtiden meget læst Værk af den frugtbare tyske Polyhistor ERASMUS FRANCISCI FINX' »Ost- und Westindischer wie auch Sinesischer Lust- und Staatsgarten« (Nürnberg, 1668), en mægtig Foliant, indeholdende Historier i Lighed med Boccaccios Decamerone. Herefter citerer han den i 1600 afdøde spanske Jesuit og Historiker JOSÉ DE ACOSTA's Ytring om, at Indien blev fundet, for at Christus kunde lade sig genfinde i Hedningenes Hjerter. I samme Bog findes ogsaa DITMAR BLEFKENS Krønike om den blinde, i Grønland fødte Munk, det sidste genlevende Vidne fra Nordbotiden og som skulde have levet paa Island i 1546. Forfatteren har en ny Version af denne lidet troværdige Historie ved at lade JAMES HALL opsøge Munken paa Island o. 1605 før han tiltraadte sit fra Danmark udsendte Grønlandstogt, som Finx omtaler udførligt.

Egedes vidtløftige Betænkning blev behandlet i et Møde i Konseillet 12. Jan. 1712 og derfra først et Aar efter (o. 10. Januar 1713) oversendt

til det theologiske Fakultet. Den vistnok enslydende Genpart af Skrivelsen indkom ligeledes til Konseillet, ledsaget af et Brev fra Biskop Smed, dat. 25. Okt. Det skulde efter dennes Mening forekomme ret plausibelt, at det gamle, tabte Grønland kunde opsøges fra Strat David, der for Tiden blev besejlet fra Bergen, og at Udbredelsen af Guds Ord vilde bidrage dertil. Han overgav »den fattige, dog nidkære Præstemands« Betænkning til Overvejelse, om noget deraf ved Tid og Lejlighed kunde iværksættes. Konseillet behandlede paany Sagen i et Møde den 4. Jan. 1713 og oversendte den til Kancelliets Erklæring.

Fra Biskop Smed fik Egede den lidet trøstelige Besked, at han maatte have Taalmodighed til bedre Tider og Fredens Atterkomst; før kunde han ikke vente, at der var noget at udrette ved Hove.

»Saaledes blev da,« bekender Egede i sin dybe Nedslaaethed, »mit gode Forsæt ikke alene Aar efter Aar forhalet og opsat, men her indfandt sig og herforuden paany adskillige Forhindringer, saavel af Venner som Uvenner forekastet, hvilket alt dog ikke var muligt at drage mig fra mit Forsæt.«

I sin ukuelige Udholdenhed affattede Egede en »Apologi«, dateret Vaagen 30. Jan. 1715, med Titlen: »Skrift- og Fornuftgrundet Resolution og Erklæring over de Objectioner og Forhindringer angaaende det Forsæt til de Hedenske Grønlænderes Omvendelse«, sikkert trykt og udgivet som Flyveskrift. Det har hidtil ikke været muligt at finde dette Opraab i noget Bibliotek, og det kendes kun fra et Referat i »Objectionerne«. Som Modgrunde anføres først Grønlands strenge Klima, den meget farlige og besværlige Sejlads derhen og de Møjsommeligheder, Opholdet i Landet kan ventes at bringe. Dernæst tillægger man Egede som den allerstørste Daarlighed, at ville forlade et sikkert og roligt Kald. Folk tilskrev hans Forehavende mere Utilfredshed og Ærgerrighed, end enfoldig og retskaffen Iver og Nidkærhed for Guds Ære, hvorfor man mente, at han af Hensyn til det almindelige Omdømme gjorde bedre i at opgive dette Forsæt. Den vigtigste Indvending var dog den, at han udsatte sig selv med Hustru og Børn for en øjensynlig Fare, hvilket han aldrig kunde forsvare overfor Gud.

Alle disse Indvendinger søgte han at gendrive Punkt for Punkt ved en saglig og af Skriftsteder underbygget Argumentation.

Da der stadig ikke var Udsigt til »at den ønskelige Freds blide Sommer vilde frembryde«, og Tiden blev ham for lang, bestemte han sig til at bryde Broerne af ved først at rejse til Bergen for at instrueres og vække en Stemning for sig. Derfra vilde han begive sig til København og søge at faa Kongen i Tale, da han betvivlede, at de, »hvem han havde overgivet sine Memorialer til videre Anbefaling, havde bevist nogen ret Iver og Alvor«. Egedes seneste Bøn om at maatte faa beskikket en Afløser i sit Embede maatte udsættes, da Biskoppen ikke kunde finde nogen, der vilde nøjes med hans fattige Præstekald.

II.

EGEDE I BERGEN OG KØBENHAVN

I 1717 opsagde Egede i et Brev til Biskoppen sit Kald. Nu forestod der ham, efter hans eget Sigende, den haardeste Prøvelse, at tage Afsked med sine kære Venner og sin Menighed. Samtidig pintes han af Tvivl om han ogsaa havde gjort ret i at sætte sin Velfærd paa Spil for et dumdristigt Vovestykkes Skyld. »Men her,« lyder hans Ord, »lod min kære Hustru se en Prøve af sin store Tro og Bestandighed og foreholdt mig, det var nu alt for silde at fortryde, hvad som gjort var. Jeg kan ikke sige, hvor opmuntret jeg blev over hendes Tale, og at hun som et skrøbeligt Fruentimmer udviste større Tro og Mandighed end jeg.«

Al hans Lid stod nu til Bergen, hvorfra Grønland senest havde været besejlet, de nyeste Efterretninger om Landet og Folket kunde indhentes, og hvis foretagsomme Købmandsaand ventelig vilde muliggøre hans Foretagende.

I Juli 1718 rejste han derhen, ledsaget af Hustru og fire Børn, hvoraf det mindste neppe var et Aar gammel. Søndagen før Afrejsen fra Vaagen holdt han sin Afskedsprædiken for Menigheden. Til Text valgte han Paulus' Afskedsord i Ephesos (Acta 20, 32): »Nu kære Brødre, befaler jeg Eder Gud og hans Naades Ord —« og til Udgang Ordene af Korintherbrevet 10, v. 16: »Vi have ogsaa Haab, at prædike Christi Evangelium for dem, som bo paa hin Side af Eder.« Han sluttede sin Prædiken med Salmeverset: »Gud skal for alting raade, thi alting han formaar.«

Under Vejs til Bergen var han i største Livsfare, idet han faldt over Bord og kun i yderste Øjeblik blev reddet af en Fisker, hvoraf han tog Varsel om at være bleven frelst, fordi han havde et helligt Kald at fuldføre. Først paa Efteraaret naaede han sit Bestemmelsessted, hvor alle kendte hans Planer, og han gjaldt »som et Vidunder blandt alle Mennesker«. Stemningen i Staden var ham alt andet end gunstig; nogle mente, at han var besat med Griller, ja galen, andre, at han havde Syner og Aabenbaringer.

Det første han gjorde, var at søge Støtte for sit Forehavende hos de indflydelsesrigeste Mænd i Byen. De færreste af dem, han indviede

i sine Planer, dømte »kristelig og redelig derom«, men hævdede, at saalænge Krigen rasede, og de slette Konjunkturer holdt sig, maatte Sagen stilles i Bero. Ganske enkelte lod sig forlyde med, at naar det atter blev Fred, turde de vel indlade sig paa at sende Skibe til Grønland, forudsat at de kunde finde Støtte hos Kongen.

I de mere end to Aar, Egede opholdt sig i Bergen, vilde han ikke tilbringe sin Tid unyttig og ansøgte derfor (1720, 20. Febr.) om at maatte betjene Korskirkens Menighed, hvilket ogsaa blev ham bevilget. Han anfører, at han mange Gange har bistaaet Præsterne i Bergen baade med at prædike og forrette andre kirkelige Handlinger, uden nogensinde at lade sig betale derfor. Da han »ellers intet Embede havde at tage vare paa og saaledes intet forsømte«, dyrkede han praktiske Sysler, som han ventede at kunne faa Anvendelse for i Grønland. For at kunne optage et Kort øvede han sig i Landmaaling; hos en Guldsmed lærte han Smeltning, men fortrinsvis optoges hans Tid af kemiske Studier. Som saamange af hans Samtidige toges han fangen af Problemet om de Vises Sten og drømte nu og senere endog om at kunne fremstille Guld, ikke til sin egen Fordel, men for ad denne Vej at skaffe Pengene til sin Grønlandsfærd. Han fordybede sig i Studiet af Datidens bekendteste alkymistiske Skrifter, tidligst i Johan Joachim Bechers »Chymischer Rosengarten«, der bragte ham den Opfattelse, at man lettelig kunde blive en Adept, dog forekom det ham mistænkeligt, at faa eller ingen sad inde med selve Guldmagerkunsten. Senere studerede han Polakken Michael Sendivogius' »Chymische Schriften« og den italienske Greve Bernhard af Tregos »De chemico miraculo«, men kunde ikke finde ud af deres hieroglyfiske og forblommede Talemaader, hvorfor han lagde dem til Side. Han experimenterede da paa egen Haand, men mange Glas gik ved Uforsigtighed i Stykker, hvorfor han søgte Belæring i kemiske »Haandgreb« hos en Apoteker i Byen. »Men,« bekender han aabenhjertig, »min Forhaabning slog mig ganske fejl; thi med alt det Sudleri, som jeg næsten udi trende Aar plagede mig med, profiterede jeg intet uden Møje og skidne Fingre og dertil nogle Pengers Forlis, saa jeg omsider blev ganske ked deraf.«

Af større Betydning end alle Oplysninger om Grønland, som Egede møjsommeligt havde skaffet sig fra ældre, trykte og utrykte Kilder, maatte de mundtlige Efterretninger blive, han indhentede fra de Redere og Skippere i Bergen, der herfra i de nærmest forudgaaende Aar havde besejlet Strat Davis.

Lige fra Begyndelsen af det 17. Aarhundrede havde driftige Skibsredere fra Bergen drevet Hvalfangst paa Spitsbergen, som naaede sit højeste Opsving paa Initiativ af Jørgen Thormøhlen, sin Tids største og rigeste Handelsmand i den gamle, vidtberømte Hansestad.

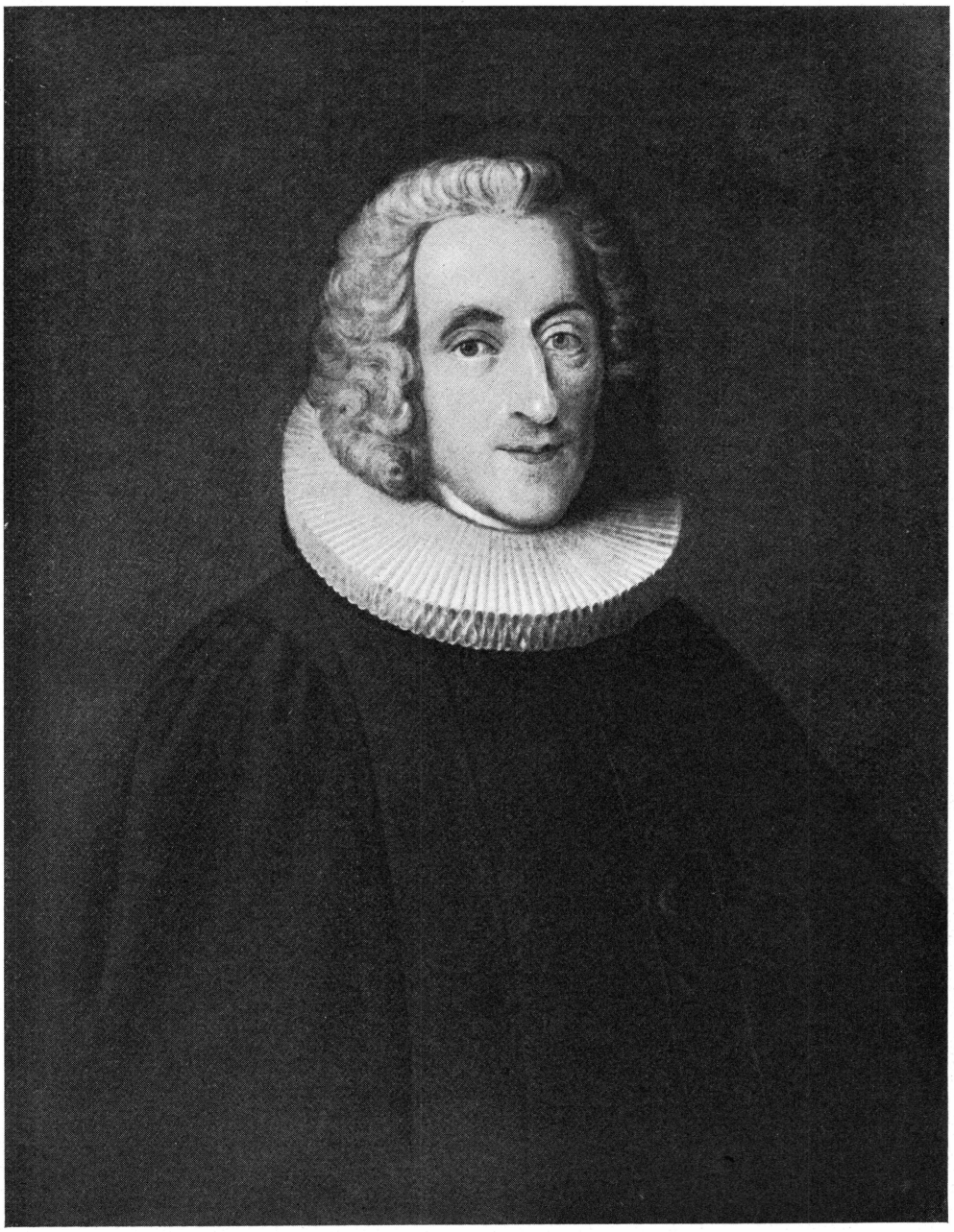

Fig. 5. Hans Egede. Malet 1718 i Bergen.

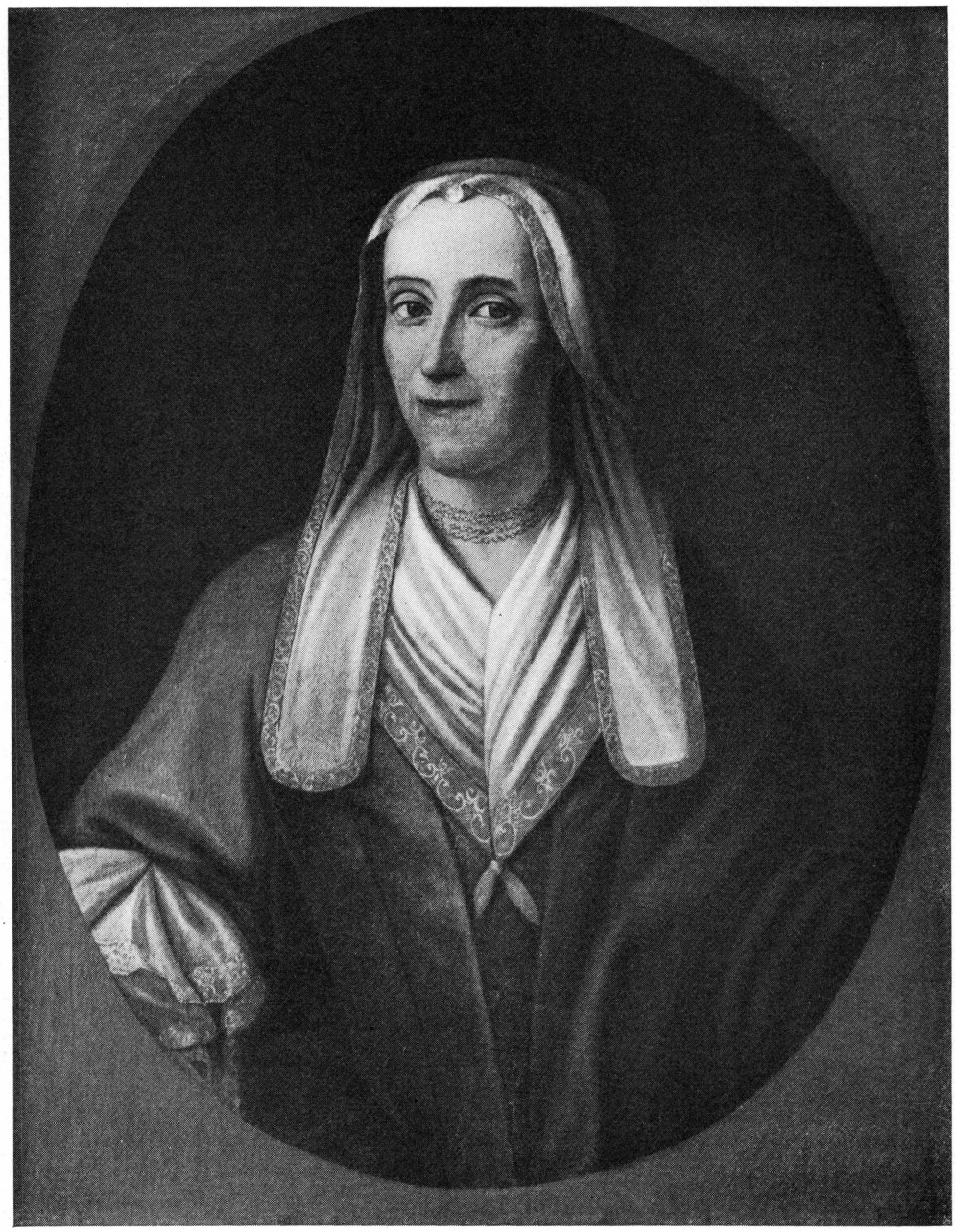

Fig. 6. Giertrud Rask. Malet 1718 i Bergen.

Efter ham besejlede MAGNUS SCHIØTTE, der oftere vil blive nævnt i det følgende, de fleste Kyster mod Nord op til den 68. Grad, senest i 1714.

Æren for Iværksættelsen af Sejladsen og Handelen paa Grønlands Vestkyst tilkommer den foretagsomme Købmand og Skibsreder HANS MATHIAS. Hjemmefødt i Kerteminde kom han som ung til Bergen og løste her Borgerskab i 1684. Han var blandt de ti Mænd fra Byen, der i Fællesskab i 1699 havde opsendt 4 Skibe paa Fangst til Spitsbergen. Skøndt ingen, ifølge hans eget Udsagn, kunde mindes, at nogen fra Bergen havde sejlet paa Strat Davis, vovede han i Aaret 1708 at sende et Skib derop for at undersøge Landet og Mulighederne for Handel, »til Opmuntring for andre Medborgere, at Hollænderne ikke alene skulde bemægtige sig Trafiken, da dette Land dog fordum havde henhørt under Danmark og Norges Riger«. Skibet hjemførte 55 Tdr. Spæk, 1044 Sælskind og 198 Renskind. Skøndt Indtægten ved Salget ikke kunde dække Udgifterne, vilde han i 1709 gentage Forsøget med samme Skib, hvis det lykkedes ham at formaa en Medreder til at udruste endnu et, saa at begge Skibe kunde komme hinanden til Undsætning i Tilfælde af, at det ene forliste i Isen, eller de Indfødte entrede Skibet, hvilket ofte før skulde være hændt. I denne Anledning søgte han om Fritagelse for Told, Konsumtion og Akcise af alt, hvad han ind- og udførte til Landet. Først i 1710 sendte han atter Skib op i Davisstrædet, Aaret efter endog to, ligeledes i 1712, og det følgende Aar atter to, endelig ogsaa i 1714, da han havde det Uheld, at det ene forliste totalt paa Rejsen til Frankrig, og det andet forulykkede paa Hjemvejen under Skaanes Kyst.

Af Hans Mathias erfarede Egede, at den Del af Landet, der var bedst kendt, laa paa 64° og havde samme Klima som Nordlandene, derfor ogsaa sundt og beboeligt. Jorden kunde dyrkes med Korn, og Fiskeriet gav god Næring. I sin udførlige Redegørelse af Decbr. 1711 omtaler Egede sin Hensigt, at ville gaa op til Landet med et af Mathias' Skibe sammen med nogle Studenter, som kunde »konversere« med Hedningene for at lære deres Sprog.

Hans Mathias' Medinteressent var NIKOLAI CHRISTIAN BÄRENFELS, Edler VON WARNAU, Thormöhlens Svigersøn, en meklenborgsk Adelsmand, der havde staaet i svensk Tjeneste og var bleven Kaptajn ved Artillerikompagniet i Bergen. Fra 1711 og i de næstfølgende Aar havde han Skib i Davisstrædet og drev Tuskhandel med de Indfødte, særligt med Nürnberger Kram. Bärenfels blev i 1714 ramt af det Uheld, at hans udsendte Skib forliste i Grønlandsisen, hvorved de fleste af Mandskabet omkom. Om Hans Mathias og Bärenfels vil senere blive Talen, da begge blev af Betydning for Egedes Bestræbelser.

Den eneste udelte Tilslutning og Opmuntring, Egede mødte i Kampen for sin Missionsidé, kom fra »Finnernes Apostel«, THOMAS VON

Westen fra Romsdalen, der i 1716 begyndte at prædike i Lapland. Egede havde allerede da indviet ham i sine Planer. Om v. Westens Interesse for Grønland vidner, at han i 1715 rettede en Bøn til Missionskollegiet om at hindre bergenske Skipperes mulige Overgreb paa de Indfødte som Gengæld for det Drab, Grønlænderne Aaret forud havde forøvet paa en Matros. I de følgende Aar brevvexlede Egede med von Westen, der varmt støttede hans til Missionskollegiet indgivne Andragender, saaledes i 1718 hans Forslag til Grønlændernes Omvendelse, som han i et Brev, dateret Rafnæs, 21. Juni, sendte tilbage med stærke Lovord. Det var dejligt, skriver han, at læse om Egedes Tanke, men endnu dejligere vilde det være at se den iværksat. »Hans berømmelige Instinctus, hvilken overtaler ham til at forlade Hustru og Børn, er værd alene ej at elskes, men og at soulageres med et Brev fra Collegio.« De paa Grønland farende Bergensere burde tilholdes at føre en Student med sig, som var ret intentioneret.

Fra sin Virksomhed blandt Finnerne havde v. Westen tilfulde lært Vanskelighederne ved Tilegnelsen af et fremmed Sprog at kende. Han henledede Egedes Opmærksomhed paa den Liste over grønlandske Ord, som Olearius havde optegnet efter de af Dannel i 1654 hjemførte Indfødte under deres Besøg paa Gottorp, og paa en Almanak i det grønlandske Sprog, der fandtes i Universitetsbiblioteket. I historisk Henseende henviser han Egede til Thorlacius' Kort og Vidalins Manuskript om Grønland paa Latin i tre Dele i det kongelige Bibliotek, af hvilket Bibliotekaren J. C. Wolfen havde en Afskrift, desuden til en god Samling af grønlandske Sager sammesteds.

Uden Tvivl har Egede gennem sin Brevvexling taget Lære af de Erfaringer, v. Westen havde høstet i sin Gerning, der var saa nær beslægtet med den, han forberedte sig til. Ved Egedes Planer til Oprettelsen af et grønlandsk Seminarium har det af v. Westen i 1717 grundlagte Seminarium lapponicum sikkert tjent ham som Forbillede. Begge var enige paa det vigtige Punkt, at, hvis Hedningenes Undervisning i de kristelige Troslærdomme skulde bære Frugt, kunde det kun ske gennem dertil oplærte Nationalkateketer.

I sin rastløse agitatoriske Iver og Opfindsomhed for at kunne trænge igennem med sine Planer, forfattede Egede et, Bergen, den 26. Nov. 1718 dateret, aabent Brev betitlet »Velmeent Forslag og Opmuntring til De Hedenske Grønlænders Omvendelse«. Brevet er stilet til »Alle Jesu Christi Elskere, udi alle Stænder, Geistlige og Verdslige, Høje og Lave, fornemmelig denne Stads fornemme Borgere og Indbyggere, gunstige Venner og Velyndere i Christo«. Efter en lang theologisk Udredning om Satans og den gamle Slanges Listighed, der har hindret Evangeliets Udbredelse, ligesaa ogsaa Udøvelsen af hans Forsæt i otte samfulde Aar, minder han om, at han først har lagt Haanden paa Ploven og nu hverken maa eller kan se tilbage.

Ingen er nærmere end Bergens Indvaanere til at besejle Grønland og derved tilegne sig »utrolige Herligheder, Mineraler og Bjergværker«, som P. Clausøn nævner. Yderligere lokker han med, at Frobisher, som det vides, har hjemført 300 Tønder Guldkvarts fra det gamle Grønland, og samme Fordele kunde man vente sig af Strat David eller (Ny) Grønland. Et første Forsøg paa Landtagning kunde gøres ved at efterlade en Snes resolute Mænd i Landet med fornødent Købmandsskab, Proviant og Husmaterialier. Senere vilde man ligesom Franskmændene i Canada og Englænderne i Ny England til Værn mod de Vildes Overfald kunne opføre smaa Kasteller med 40—50 Mands Besætning. Gennem v. Westen har han for nylig henvendt sig til Kongen om Bevilling paa en Kollekt i alle Landets Kirker og en Indsamling blandt alle, hvem Guds Riges Udbredelse ligger paa Sinde. Udbyttet heraf og Summen af de Indskud, enhver af Interessenterne i et Handelskompagni paa Strat David ydede, maatte kunne sikre Foretagendet. En Bekendt af Egede i Nordlandene havde erklæret sig villig til at indtræde i denne Sammenslutning og at deponere 1000 Rdlr. Han selv havde ydet det mest mulige i denne Sag ved, tværtimod sin Hustrus og alle Venners Fraraaden, at forlade sit Kald og visse Brød for at følge en indvortes gudelig Drift og Hjertets Forlængsel. Egede anfører atter en Række Bibelsteder til Gunst for Hedningemissionen. Papisterne havde i saa Henseende beskæmmet Protestanterne, idet 600 Jesuiter var gaaet som Missionærer til Kina. Den lutherske Kirke kan dog opvise den engelske Præst Cotton Mathers Forkyndelse blandt Indianerne, og herhjemme Kong Frederik IV.s Fortjenester af Missionen i Finmarken og Ostindien. Sluttelig omtaler Egede sin tilstundende Rejse til København for at udvirke Kongens Bistand.

Mærkeligt nok synes Egede blandt hin Tids Fortalere for Grønlændernes Omvendelse ikke at kende Provsten i Aabenraa TROELS ARNKIEL, der i sin, i Hamborg 1702 udgivne Bog, »Cimbrische Heyden-Bekehrung« indtrængende lægger denne Sag paa Sinde. Han henviser til C. Matthers frugtbringende Gerning og søger at gendrive de Indvendinger, der kan rejses mod at bringe Evangeliet til Eskimoerne, nemlig at de som barbariske Hedninge vil myrde kristne Folk, at de taler et fuldkomment fremmed Sprog, Landets Fjærnhed og dets ulidelige Kulde. Missionsværket i Grønland burde udgaa fra Island.

Egedes Forslag virker ikke tiltalende paa de Punkter, hvor Lettroenhed og Forhaandsreklame skinner frem.

Kong Carl XII.s Fald den 30. Novbr., der bragte en Vending i Krigen, indgød Egede Haab om en tilstundende Fred, og i Foraaret derefter rejste han til København for at tale sin Sag for Kongen og Missionskollegiet. Kongens Afrejse til Norge den 22. Juni satte atter Egedes Taalmod paa Prøve.

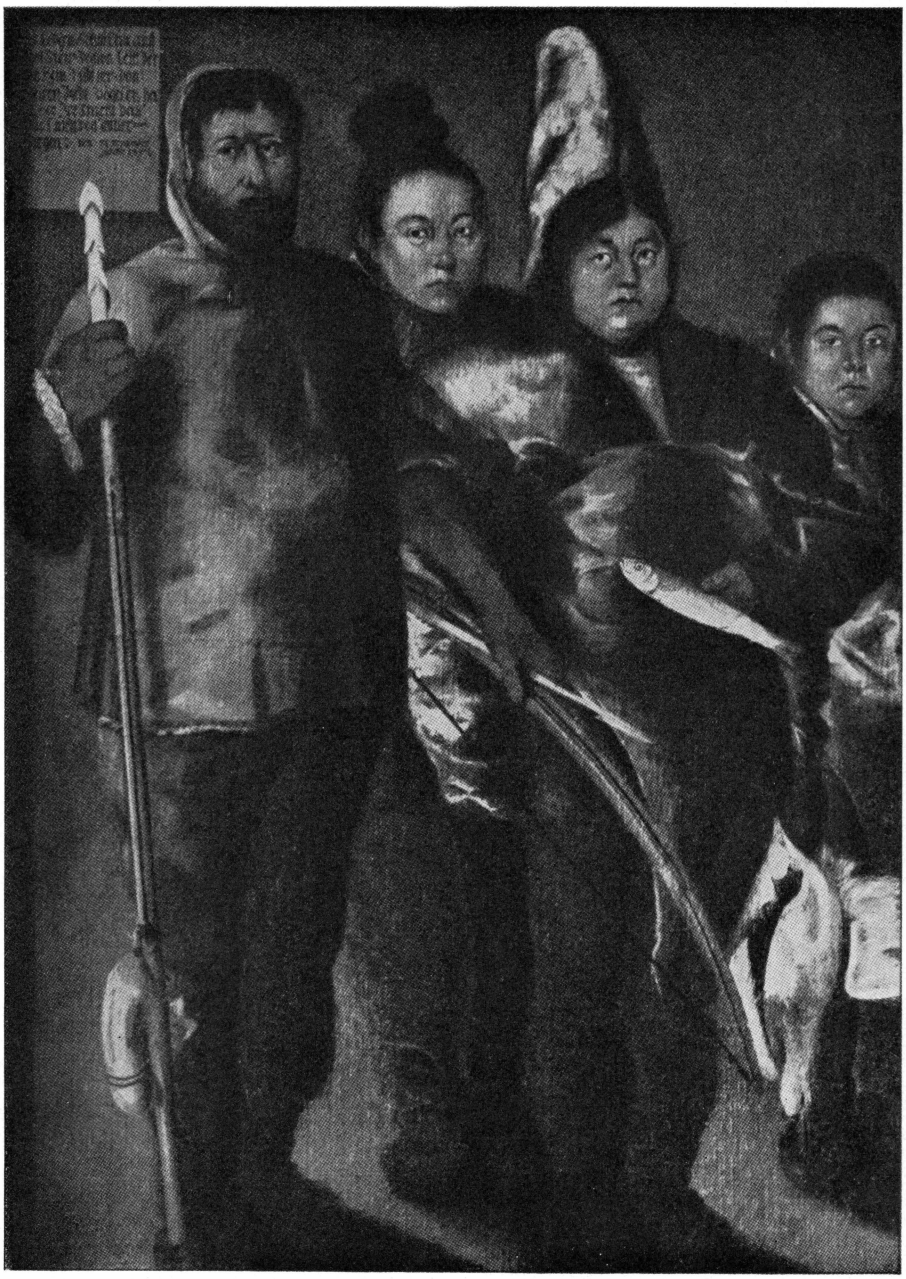

Fig. 7. Hiob og hans Datter Kabelau, Kvinderne Gunneling og Sigoko, de af David Dannel 1654 fra Grønland hjembragte Indfødte. Efter Maleri, udført 1654 i Bergen.

Under sit Ophold i København har Egede efter v. Westens ovenfor omtalte Anvisning benyttet Ventetiden til at indhente Oplysninger om Grønlands Historie af trykte og skrevne Kilder, især om de senest foretagne Rejser til Landet og Planer til dets Genopdagelse.

Henimod Slutningen af det syttende Aarhundrede, tredive Aar efter Dannels Expeditioner, vaktes i Danmark, i Norge og paa Island gennem flere kompilatoriske Arbejder om Grønlands Historie Interessen for at genoptage Sejladsen paa Vestkysten og at genfinde det saakaldte gamle Grønland, Østerbygden.

Om Kursen til denne Kyst herskede der blandt Talsmændene for dens Opsøgning delte Meninger. Fortrinsvis af lærde Islændere blev den Opfattelse hævdet, at Landet maatte kunne genfindes ved at man fulgte de gamle Kursforskrifter, Sejladsen vestover fra Island, Eriksstævnet, i lige Linje paa samme Polhøjde som Snefjeldsjøklen. Modsat denne Anskuelse holdt andre paa, at den sikreste Vej til at naa Maalet maatte være at sejle langs Grønlands Vestkyst sønderpaa fra 64° n. B. omkring Kap Farvel. Denne Strækning var jo kendt fra Davis' Rejser, de danske Expeditioner i Christian IV.s og Frederik III.s Tid og senest især fra hollandske og hamborgske Skipperes Beretninger.

I 1683 indgav den islandske Historiker THORMOD TORFÆUS en udførlig Plan til at finde »det gamle Grønland« ved at sejle ad den korteste Vej fra Bredefjord paa Island til Sagaernes Eriksfjord paa Grønland, hvis Bebyggelse bedst kunde ske ved Løsgængere fra Island, Norge og Danmark, som skulde drive Handel mellem Island og Grønland.

I sin Interesse for Grønlandsforskningen mødtes Torfæus med sin Landsmand ARNGRÍMUR JÓNSSON VIDALIN, der som Skolemand virkede i Danmark, først som Rektor i Maribo, derefter til sin Død i 1704 ved Nakskov lærde Skole.

Vidalin var gennem sin Bedstefader, den lærde Præst Arngrímur Jónsson, fra tidlig Ungdom fortrolig med Grønlands Historie. Det vides, at han under Udarbejdelsen af et Skrift om dette Emne søgte Bistand hos Torfæus, som beklagede ikke at kunne hjælpe ham, fordi han var beskæftiget med samme Tanke.

I Grønlandslitteraturen før Egede indtager Vidalins Forfatterskab den første Plads ikke saameget ved Grundighed, men fordi dets Paavirkning spores mange Aar efter. I 1703 havde han fuldendt et Værk om Grønland med Titlen »De veteri et nova Grönlandia diatribe«, i 4 Dele, af hvilke han oversatte den sidste Del paa Dansk med Titel: »Adskillige Raad og Anslag at opseyle, paa nye indtage og med Colonier at besætte ermelte Land.« Dette Udsnit af sit Skrift overrakte han Kongen under et Ophold i Vinteren 1703—04 i København, hvor han døde 2. Februar uden at opleve Følgerne af sin Henvendelse. Vidalins

Fig. 8. De 1654 hjemførte Grønlændere. Efter A. Olearius' Rejsebeskrivelse.

Arbejde blev ikke trykt, men cirkulerede i forskellige Afskrifter i det Kgl. Bibliotek, hvor von Westen benyttede det i 1718.

Den sidste Del af Vidalins Skrift er baaren af en agitatorisk Veltalenhed til Fordel for Tanken om at naa Vesterbygden paa $60^1/_2°$ og derfra at gaa Sønden om Kap Farvel i nord-nordøstlig Retning. Vidalin er sikker paa, at det vil blive til Ære og ubeskrivelig Nytte at opsejle Grønland, besætte det med Kolonier og gøre Landet skatskyldig til Kongen. Man burde sende et eller to Skibe i Forvejen for at erkyndige sig om Landets Beliggenhed og søge en Plads til at bygge paa. Det var nødvendigt at skaffe sig en erfaren hollandsk, hamborgsk eller holstensk Styrmand, der havde besejlet Vest- og Sydvestkanten af Davisstrædet. Hvis der endnu var Folk af den norske og islandske Koloni tilbage, skulde man hjælpe dem tilrette, og hvis den var ødelagt, bringe Barbarerne under lemfældigt Aag og føre dem til den sande Gudsdyrkelse. Det gjaldt om at undersøge Landets Frugtbarhed og at efterspore Sølv og Erts, hvorfor der burde følge Ingeniører og Bjergværkskyndige med Skibene. En Hovedindtægt maatte Handelen med de Vilde blive; som Tuskvarer anbefaler han Messing, Tin, Klæde, Spejle, Knive; lejlighedsvis kunde man drive Hvalfangst. Man burde omgaas Grønlænderne i Fredsommelighed, dog i Tilfælde af Overfald have et Kastel til Forsvar.

Naar Skibene kom hjem, og alt var overvejet, skulde alle Købmænd og Bemidlede af Stand i Danmark, Norge og Hertugdømmerne skyde Pengene sammen og danne et grønlandsk Handelsselskab.

Vidalins Planer grunder sig fortrinsvis paa de Erfaringer, Grønlandskippere paa hans Tid havde hjembragt, og som han ved flittigt Spørge tilegnede sig. Med sit praktiske Blik forenede han et grundigt Kendskab til Grønlands Historie. Han havde eftersporet et Kort, udarbejdet af MARTEN ARNOLDSEN VAN BRIEL, der 1624—25 havde besejlet det gamle Grønland, og som fandtes i Bibliothèque Mazarin. Vidalin raadspurgte ogsaa de haandskrevne Beretninger om Lindenovs første Rejse og Handelskompagniets Expedition i 1636, som vistnok ikke kendes mere.

Troen paa Muligheden af at kunne besejle Østkysten af Grønland fra Island holdt sig langt ned i Tiden. Endnu 1777 skriver Islænderen, Rentekammerdeputeret JÓN ERICHSEN, en overbevist Tilhænger af denne Tanke, ikke uden Bitterhed: »Denne Undersøgning er aldrig bleven anstillet fra Island af, endog ikke sidste Gang, da dog en saa berømmelig og i de grønlandske Sager vel underrettet Mand som Torfæus raadede til at udvælge den Vej, men at man derimod approberede Rector Widalins Forslag.« Nu veed vi, at Egede sluttede sig til Vidalins Tanke, og at hans Direktiv fulgtes af P. O. Walløe, W. Graah og G. Holm.

Det skyldes uden Tvivl Vidalins Redegørelse, at Frederik IV blev vundet for Tanken, i 1704 at lade Davisstrædet besejle og gøre Forsøg paa at genfinde det gamle Grønland. I hvert Fald fandt Planerne Støtte hos den af Kongen yndede, kort før til Geheimeraad i Konseillet og Deputeret for Finanserne udnævnte JOACHIM VON AHLEFELDT, en fremragende Statsmand og ivrig Dyrker af videnskabelige, særlig statsøkonomiske Studier. Om hans Interesse for Grønlands fornyede Besejling vidner, at Torfæus har tilegnet ham sit Skrift »Grönlandia antiqva«. I Sommeren 1704 henvendte Ahlefeldt sig til Datidens lærdeste Kender af Islands Historie, ARNÍ MAGNUSSON, der den 25. Septbr. fra sin Fødeø sendte ham en Udsigt over den islandske Bebyggelse af Grønland, dets Besejling i Christian IV's og Frederik III's Tid, og henviste til Arngrim Jónsson Vidalins Manuskripter i de offentlige københavnske Biblioteker. Han fremhævede, at der hørte megen Viden til at skelne det rigtige fra det urigtige. Hvilke Fordele man kunde vente sig af Grønland, maatte Tiden vise, men alle islandske Efterretninger samstemmede i, at det var et elendigt og barskt Land, meget slettere end Island, hvilket just ikke kunde opmuntre Ahlefeldt i hans Forehavende.

Vægtigere positive Oplysninger indhentede Ahlefeldt hos Sønnen af Rentemester Henrik Müller, der havde udrustet Dannels Expeditioner, Amtmand paa Island CHRISTIAN MÜLLER, der fik anbragt de den Gang hjemførte Grønlændere i Huset hos sin Svoger, Dr. jur.

Caspar Bartholin, og hvor de endnu levede ved Svenskernes Belejring af København.

Det var Caspars ældre Broder, den lærde Thomas Bartholin, der af deres Mund havde optegnet 300 Gloser af det grønlandske Sprog og aftrykte disse i sit Tidsskrift »Acta medica«. Amtmand Müller ejede Dannels Journaler, som han havde lovet Arní Magnusson Afskrift af efter Originalerne, der var udlaant til Ahlefeldt, som vilde lade dem oversætte paa Tysk. Baade den skriftlige og mundtlige Overlevering om de seneste Togter til Grønland var saaledes bevaret ubrudt gennem et halvt Aarhundrede. Planerne til at opsende Skibe til Grønland var endog modnet saavidt, at Ahlefeldt havde overtalt en Mand til at gaa op med dem. En saadan havde han fundet i Magister Jakob Rasch, hvis Fader var beslægtet med Hans Egedes Hustru. I de syv Aar, han var Lærer for Admiral Gjeddes Sønner, i hvilken Stilling han afløstes af Holberg, havde han lagt sig efter Navigation og Geometri. Allerede i 1700 var Rasch interesseret i Grønlandsfarten, da han, formodentlig til Kongen, indsendte en Afskrift af de gamle Kursforskrifter og fastholdt endnu 1722 sin Patron Arní Magnussons Tro paa, at Grønlands Østkyst burde søges ad Eriksstævnet. Rasch var fra sin Hjemstavn nøje kendt med Torfæus og forestod Trykningen af hans lille Skrift om Grønland, paabegyndt i 1704 og først afsluttet i 1706, da Rasch tiltraadte Stillingen som Rektor i Christiania, samtidigt med at den af Ahlefeldt paatænkte Expedition til Grønland af ukendte Grunde blev opgivet.

Da Hans Egede i Juli 1704 lod sig indskrive ved Københavns Universitet, var Planen til en Genoptagelse af Grønlands Besejling netop under Drøftelse og er vel næppe undgaaet hans Opmærksomhed, især da Thomas Bartholins Søn Prof. Caspar Bartholin d. Y. var hans Præceptor. Naar Egede i sin korte Relation af 1722 nævner, at Arní Magnusson har meddelt ham de af Bartholin optegnede, før omtalte grønlandske Ord, maa dette vel nærmest henføres til hans senere Ophold i København, om han end tidligere kan have lært Arní Magnusson personlig at kende, da denne i Efteraaret 1705 kom til Hovedstaden og i Universitetsmatriklen anføres som Præceptor.

Oprindelsen til Tanken om et saadant Grønlandstogt tilskrives en Samtale, Torfæus havde med Kong Frederik IV, da denne paa sin Norgesrejse den 14. Juli 1704 overnattede paa hans Gaard Stangeland. Ved denne Lejlighed hævdede Torfæus sin ovenfor omtalte ufravigelige Mening, at Landingsforsøget burde gøres fra Island, og lagde ikke Skjul paa sin Uvilje mod Vidalins Forslag, der sagdes at være bifaldet kort efter i et Konseilsmøde.

III.

DET BERGENSKE GRØNLANDSKOMPAGNI OPRETTES. EGEDES TOGT UDRUSTES. AFREJSE. LANDKENDING

Egedes seneste Henvendelse til Missionskollegiet er dateret den 8. Juni 1719. Hovedpunkterne i den vidtløftige Memorial er, bortset fra enkelte Gentagelser fra tidligere Skrivelser, følgende.

At Grønland, der fra 60° strækker sig op lige under Polen, er et Kongen af Danmark tilhørende Land, kan ingen gøre ham stridigt, eftersom det fra Begyndelsen af har været bebygget af Norge og siden altid været en Dependance af dettes Krone. Af de gamle Annaler veed man, at de Indfødte har været Kristne, og Landet forsynet med Biskopper og Præster, indtil det efter Dronning Margrethes Tid mere og mere var kommet i Forglemmelse og henfaldet til Hedenskabet.

Af dem, som havde faret paa Landet, kunde det ikke erfares, om der endnu var Spor tilbage af Kristendom, snarere maatte det formodes, at Folket var hensunket i »et vildt og barbarisk Væsen«. Det sidste Budskab fra Grønland skyldtes en Munk, der i 1546 var kommet til Island og endnu havde nogen Kundskab til Kristendommen og det latinske Sprog. Siden havde fremmede Nationer med stor Fordel drevet Hvalfiskeri mod Nord og Tuskhandel med de Vilde i den sydvestlige Del af Landet, saa at Borgerne i Bergen, der havde sejlet paa Strat David, maatte opgive dette, især fordi Hollænderne havde draget hele Handelen til sig. Disse Fordele kunde Danmark-Norge indhøste, dersom man vilde forsøge at anlægge Kolonier og Loger i Landet, hvilket kunde ske ved en maadelig Bekostning og ikke hindredes af klimatiske Vanskeligheder. At genoprette Forbindelsen med Grønland vilde være af stor Betydning, fordi man herved kunde føre en Nation, der var af samme Stamme som vi, og dette Rige, tilbage til den kristne Tro, som i Tidens Løb var uddød blandt dem. Egede haabede, at det af Kongen i Ostindien begyndte Missionsværk maatte blive udstrakt til Hedningene i Grønland, som nærmest adkomstberettigede til at gøres delagtig i den kristne Tro og

Lære. Adskillige Borgere i Bergen var ikke utilbøjelige til at deltage i et Interessentskab, hvis Kongen vilde forny Forordningen af 1697 om Handelsprivilegier og Plakaten af 1691 om Forbud mod Fremmedes Besejling af Grønland, samt ogsaa tilstede en Kollekt af frivillige Bidrag til Oprettelsen af Handel og Kolonier i Landet, og derefter vilde fremme Missionsværket. Egede mente endelig, ret naivt, at fremmede Nationer, som i lang Tid havde faret paa Grønland, af Taknemmelighed for denne Begunstigelse, vilde yde et anseligt Bidrag til Foretagendet, naar de »beskedentlig blev derom erindret«, især da Engelske og Tyske havde vist sig gavmilde mod den ostindiske Mission.

Memorialen var bilagt med to Vidnesbyrd fra Provst Storm og Menigheden i Vaagen om hans gode Forhold som Præst. Missionskollegiet optog Egedes Henvendelse med Velvilje, men maatte henvise Sagen til Kongens Hjemkomst, der indtraf den 19. August. I en Skrivelse af 10. Oktober refererede Kollegiet Indholdet for Kongen med den Bemærkning, at saasnart Købmænd havde sat sig fast i Landet, »vilde det ikke være af Vejen, om der ogsaa blev opsendt en Mand som denne Nordlandspræst« — et mærkeligt lunkent Udtryk for Kollegiets Stilling til Egedes Bøn om Bistand. »Iøvrigt,« hedder det til Slut, »kunne vi ejheller nægte, at hvis een Mand eller flere fandt sig vakt, udrustet og styrket af Gud, til uden saa megen Omsvøb at slaa ind paa den nærmeste Vej og begive sig til Landet med et Skib, som gaar derop, skikke sig efter Landets Levevis og dér i Enfold og Tro af Guds gode Haand at afvente, hvad Guds Forsyn monne bestemme til Forehavendets Udførelse — saa vilde dette jo være den korteste og letteste Vej til at bringe de Uoplyste Evangeliets Lys.«

Egede fik nu Lejlighed til personlig at bære sin Sag frem for Kongen, hos hvem han fandt den største Velvilje og Forstaaelse for sine Planer.

I en Supplik, dateret den 10. Septbr., gentog Egede sit tidligere Forslag til Hedningenes Omvendelse i Grønland, hvilket, som han mente, i alle Maader var gennemførligt og kunde have stor Fordel og Nytte til Følge. Dette fremgik af en til Missionskollegiet indsendt Redegørelse fra Kaptajn von Bärenfels og Skipper Christen Hansen, der begge havde faret og handlet paa Strat David. Egede havde anvendt al sin Flid paa at opmuntre nogle kristelige Gemytter i Bergen til at genoptage Besejlingen og at oprette en Koloni eller Handelsplads i Landet. Dette var dog afhængigt af, at Interessenterne blev benaadet med en Oktroi og Kollekt til Dækning af Bekostningen, der ansloges til 20.000 Rdlr., ligesom han ikke fandt det ubilligt, at der paalagdes alle Fremmede, der handlede og fiskede ved Kysten, en Afgift. Hvis Kollekten ikke blev bevilget, udbad Egede sig, at Kongen i de første Aar vilde overlade Foretagendet 40—50 Mand af den norske Soldateske med de nødvendige Forsvarsmidler samt et Skib til Transport af Udrustningen.

Egedes Supplik behandledes i et, den 8. Novbr. afholdt Møde i Konseillet, der indskrænkede sig til at foreslaa, at der udstedtes Befaling til Stiftamtmand Undall og Magistraten i Bergen om at indkalde Byens Negocianter til sig, for at afæske deres Mening om, hvorvidt Handelen paa Grønland kunde drives med Fordel. Hvis nogen, som tilforn havde besejlet Landet, meldte sig, skulde de adspørges, om de eller andre var tilbøjelige til at fortsætte Handelen, hvorom de kunde konferere med v. Bärenfels eller Christen Hansen.

Dette Votum bifaldtes af Kongen, der den 17. Novbr. til Stiftamtmand og Øvrighed i Bergen udstedte Befaling om at lade Købmændene stævne.

Som Følge heraf mødte den 8. Februar paa Bergens Raadstue Hans Egede, Bärenfels med sin Skipper JAKOB SEM og Styrmand SELGEN DAHL, Hans Mathias' Skippere CHRISTEN HANSEN og HANS OLSEN samt flere Skibsførere, der havde sejlet paa Grønland, deriblandt CLAUS HARTZEN, hvis Navn vil blive nævnt i det følgende.

De afgivne Vota er indbyrdes afvigende og til Dels intetsigende. Den største Viden om Grønlands Vestkyst indhentedes fra Bärenfels og hans Folk. »Naar de elendige Vildmænd kunde leve i Landet,« hedder det, »kunde ogsaa Nordlændinge og Folk fra Finmarken friste Livet i Grønland, hvor der var store Fjorde og Revierer fulde af Fisk, som de Folk, han havde udsendt, kunde bevidne. Bärenfels havde endog for en Aarrække siden omgaaedes med Tanken om at anlægge en fast Station i Landet. Da Grønlænderne ikke skøttede om Evropæernes Spise- og Drikkevarer, bestod Hollændernes Handelsartikler kun i Jernkram og Nürnberger Tøj. Spørgsmaalet, om man kunde opnaa et Monopol, var for vigtigt, delikat og vidtløftigt, til at han kunde besvare det denne Gang. Om den østre Side af Landet mente han, at dér boede Folk, dog noget inde i Landet. Vind og Strømme drev Isen sammen fra Spitsbergen, Novaja Semlja og andre Polarkyster og blokerede Kysten, saa at man ikke altid kunde komme ind til denne eller sejle indenskærs. Bärenfels' Folk havde i Grønland truffet paa smukke grønne Sletter og firkantede Pladser hist og her, hvor de mente, der maatte have staaet Kirker. Man saa de Indfødte komme skarevis ombord hos Hollænderne.

Sluttelig ønskede Bärenfels Egede Guds Velsignelse med det smukke Forehavende. Om det blot havde været 10 Aar før i Tiden, da han var i sin Velmagt, vilde han selv have gjort en stor Indsats til Værkets Fremme. I nærmeste Fremtid vilde han selv rejse til København for at aflægge Beretning for Kongen og Missionskollegiet. Af særlig Værdi var et Udsagn fra en Skipper CORNELIS SJOUKES, der i Davisstrædet paa 61°, i Snefog og Storm var forlist den 2. Maj 1714 med det Bärenfels tilhørende Skib »St. Paul« og havde faaet baade For- og Bagstævn

knust. Folkene satte deres Joller paa Isen, forsynet med noget Proviant og drev ud paa Havet, der skyllede en af Matroserne og Skibsdrengen samt deres Gods bort. I en større Jolle befandt sig Kaptajnen, Kokken og to Matroser, i en mindre Styrmanden og en Matros, der forsvandt i Bølgerne for de andres Øjne. De genlevende roede mod Kysten og vandrede ind i Landet et Par Dage, indtil de kom til nogle Vildmandshuse af Sten og Mos ligesom i Finmarken. Man saa de Indfødte løbe hist og her paa Fjeldene og fandt i de forladte Huse Huder, Skind og Fugleæg, røgede tørrede Fisk, Sælspæk, Tran o. s. v., som de Skibbrudne gjorde sig til gode med. Efter at være vandret et Par Dage videre, traf de paa en stor, med Enebærlyng bevoxet Slette en Skare Indfødte, som skød paa dem med Buer og ramte den ene af Matroserne i Øjet, hvorefter hans Kammerater med deres Bøsser skød paa dem, og Resten flygtede. Matrosen døde kort efter af sine Saar og blev begravet saa godt, det var muligt, af de Efterlevende, som derpaa foer vild. Forpinte af Sult vendte de tilbage til deres Kammerats Grav, tog Liget op og tilberedte sig et Maaltid deraf og nedgravede Benene. Derefter vandrede de i nord-nordvestlig Retning og stødte paa forladte Vildmandshuse og mættede sig med det Mundforraad, der var ladt tilbage. Paa deres videre, møjsommelige Vandring naaede de helt op til 68° (Rifkol?), hvor de traf en god Havn og et hollandsk, sejlfærdigt Skib, der førte dem Sønder paa i Davisstrædet og her satte dem over i et hjemgaaende norsk Skib, de traf paa, og som bragte dem til Bergen.

Udfaldet af Mødet virkede stærkt nedslaaende paa Egede og betog de faa, der havde stillet deres Bistand i Udsigt, Lysten til at støtte hans Bestræbelser i Fremtiden. Skippernes Udsagn var efter Egedes Mening dikteret af deres Frygt for, at Øvrigheden skulde befale dem at gaa til Grønland og endog at blive nogen Tid deroppe, hvis de talte godt om Landet. Nu gik de fra alt, hvad de før havde sagt og skræmmede alle Lysthavende ved at betegne Sejladsen til Grønland som forbunden med største Livsfare og skildrede Landet og de Indfødte i de mørkeste Farver. Hvis han ikke havde haft et Brev fra en Skipper, hvori der taltes »temmelig godt« om Landet og Handelen, vilde han i Kongens Øjne have staaet som en Løgner. Skøndt Købmændene var tilsagt, undlod de at møde og frafaldt deres tidligere Tilbud. Egede gik nu rundt til alle fremstaaende Mænd i Byen, og en og anden tilsagde ham sin Støtte. En Rigmand i Hamborg, der havde hørt om Egedes Forsæt, havde givet ham skriftligt Løfte, at ville deltage i Entreprisen med en anselig Kapital. Dette opmuntrede Egedes Patroner, men hans Glæde varede kun stakket, thi allerede med den følgende Postlejlighed blev Tilbudet taget tilbage.

Vinteren gik og Forsommeren, uden at han fandt mindste Opmuntring. Man søgte at overtale hans Hustru til at indvirke paa ham og formaa ham til at opgive sit Forehavende og søge et Præstekald.

Hun stod dog vedblivende trofast paa hans Side og vilde ikke hindre ham i at søge Guds Ære, saalænge han med god Samvittighed fastholdt sit Forsæt. Hvad Gud vilde og han vilde, var hun fornøjet med. Følgen blev, at Folk omsider dømte om begge, at de var galne og fortryllede.

I Maj lykkedes det dog Egede med sin forbløffende Ihærdighed og Overtalelsesevne at tilvejebringe en Sammenslutning af otte af Stadens mest velstaaende og ansete Mænd, der var stemt for Genoptagelsen af Farten paa Strat Davis, nemlig MADS FORMAN, DANIEL VON ERPECOM, JENS ANDERSEN REFDAHL, Forpagter af Konsumtionsafgiften i Bergen, JØRGEN WEINWICH, CLAUS KRAMER, Medejer af det 1711 i Grønlandsisen forulykkede Skib, JAN VAN DER VELDE, senere Stadshauptmand i Bergen og Ejer af det rige Svanø Gods, JAN FASMER og JENS FÆSTER.

Paa egne og en Del af de andre Medinteressenters Vegne indkom disse Mænd med et, 4. Juni (1720) dateret Andragende, der gaar ud paa følgende.

Kongens Undersaatter maatte med samme Fordel som Hollænderne og andre Nationer, dertil ogsaa med større Adkomst, end disse, kunne drive Handel og Fart paa Strat Davis. Det vilde dog ikke være nok at sende Skibe derop og lade Folk bosætte sig i Landet for at forsøge sig i Handel og Fiskeri. Der burde desuden holdes en Garnison til Forsvar mod de vilde Folks mulige Overfald; Udgifterne ved en saadan Expedition anslaas til 12—16.000 Rdlr. Saa stort et Beløb kunde de »fattige« Participanter ikke udrede, men haabede paa Kongens lovede Bistand. Desuden krævedes en Garnison af 30 Mand med fornødne Levneds- og Forsvarsmidler. Disse Folk skulde ved Siden af deres Tjeneste benyttes ved Handelen og Fiskeriet. Der forespurgtes, om man kunde forbyde Hollænderne og andre Fremmede Farten og Sejladsen paa Strat Davis og navnlig under Land, thi intet Handelskompagni fra Bergen vilde kunne trives uden et saadant Forbud. Desuden androg Participanterne om Monopol og Frihandel paa Landet, Eftergivelse for Told og Konsumtion af alle opsendte Varer og Proviant, ligesaa for Returladningerne.

Et Udtog af denne Memorial indsendtes af Bergens Magistrat til Kongen. Egede ledsagede Participanternes Forslag med en Supplik, der i Hovedsagen er en Gentagelse af dette. Til Støtte for hans tidligere fremførte Argumenter om Kongens ældgamle Ret til Grønland anfører han, at Torfæus' Landkort viser, at de gamle Norskes Vesterbygd laa paa den 64. Grad paa den vestre Side af Landet, »som nu kaldes Strat David«. Kongen maa have Ret til at forbyde alle Fremmede Handel med de Vilde og at drive Hvalfangst indenfor 3—4 Mil fra Land. Egede gør gældende, at han ved sit Dessin har tilsat sine ringe Midler og Ejendele, hvorfor han androg om en nødtørftig Pension.

Af Fredsslutningen den 20. Juli ventede Egede sig en gunstig Indflydelse paa Begivenhedernes Gang. Da Svaret paa de bergenske Køb-

mænds indsendte Memorial stadig udebliver, rettede han 20. Aug. en ny Skrivelse til Missionskollegiet om at fremskynde hans Anliggende. Om den, hans Taalmod opslidende Langsommelighed, hvormed hans Sag forhaledes af de hjemlige Autoriteter, vidner, at Kancelliet først lod Andragendet gaa videre til en Erklæring fra Politi- og Kommercekollegiet, som langt om længe, den 28. Februar 1721, afgav sit Responsum.

Kollegiet bifaldt Interessenternes Begæring om at faa overladt 30 Mand af Militsen til Besætning af en Fæstning som Værn mod de Vilde og til Hævdelse af indvunden Besiddelse, ligesaa blev Anmodningen om Privilegier og Frihed for Told- og Konsumtionsafgifter billiget. Derimod nærede man Betænkeligheder ved at udstede et Forbud mod fremmede Nationers Sejlads paa Grønland, inden man havde taget Landet i Besiddelse og sat sig i Forsvarstilstand. Først da kunde det overvejes, om man indenfor et bestemt Omraade vilde hævde Eneretten til at handle, forudsat dog, at ingen fremmede Magter havde gyldige Krav i saa Henseende.

Christen Hansens Udsagn var lidet oplysende, idet han ikke havde været i Land, men handlet indenskærs med de Vilde. Maaske var der noget at vinde ved Handelen især ved Fiskeriet, i Fald man kunde forbyde de Fremmede at sejle derhen.

Jacob Sem havde faret fire Gange paa Grønland og selvtredje været 2—3 Mil ind i det faste Land, hvor han saa en Flok Rensdyr. Der var intet Hus at see, ejheller Ager, Eng eller Grønt, og Landet var i Juni—Juli dækket med Sne. Paa Øerne, hvor hans Skib laa, saa han Hytter af Jord og Sten, men forladte af deres Beboere, fordi de Vilde altid flygtede for de Fremmede. Der var ingen Skov med Ved til Ild og Varme, men hertil kunde anvendes Flydetømmeret, der, som han antog, kom fra Hudsons- eller Cumberlands Bay. Han havde hørt, at der i gamle Tider havde boet Folk her, og et Steds havde han seet et brolagt Stykke Gade saa langt som Bergens Raadstue. Mærkeligt nok beretter Sem, at Grønlænderne gik nøgne (i deres Hytter?), skøndt Vinteren var saa streng, at man ikke kunde tænke sig, at Norske eller Danske kunde opholde sig i Landet. Lidet opmuntrende for Egede og Købmændene sluttede han med den Erklæring, »at saalænge Gud gav ham Brødet andet Steds, vilde han ikke fare derhen, formedelst den Stund han eengang havde været i Isen«.

Claus Hartzen mente heller ikke, at Folk herfra kunde overvintre paa Grund af den strenge Kulde, saa at man selv om Sommeren ikke kunde gaa uden Vanter. Vejret var kun godt en halv Dag, ellers raadede der Storm og Uvejr. De øvrige Indkaldte bekræftede enstemmig disse Udtalelser.

Den Mand, der efter eget Sigende først af alle blandt Embedsmænd og Privatfolk rakte Egede en hjælpende Haand i den Lunkenhed

og Modstand, hvormed han mødtes, var Raadmand i Bergen MAGNUS SCHIØTTE. Allerede i mange Aar før havde han ladet besejle »de fleste nordliggende Steder imod 80° (Spitzbergen) og imidlertid søgt grundig Underretning om, at Vestgrønland eller det saakaldte Fretum Davids »paa Købmands Maade med Fordel kunde besejles til Missionens og Grønlands Befordring samt Publici Bedste«.

Da Kongens Befaling om at sammenkalde Købmændene i Bergen til Drøftelse af Egedes Planer udstedtes, stod det efter Schiøttes Ord »for de fleste af Byens Folk som en umulig Ting at begynde«. Landet var ukendt og saa fjernt, Indbyggerne gjaldt for at være vilde, ja endog barbariske Mennesker. Man vidste ikke, om Evropæere kunde opholde sig dér og friste Livet, og om der fandtes Vinterhavn for Skibe, Ferskvand, Næring og Bjering. Vel havde Købmændene stillet Egede deres Bistand i Udsigt, men ingen vilde gøre Begyndelsen ved at nævne, hvor stort et Bidrag den enkelte vilde yde; den ene skød sig ind under, at den anden Beløb havde bedre Raad. Egede erklærede sig villig til at tegne sig for et af 300 Rdlr., og han har vitterligt indbetalt hele Summen i 3 Rater.

Fra forskellige Sider i Samtid og Eftertid er der bleven fremsat Bemærkninger om det utænkelige i, at Egede, der paa dette Tidspunkt næppe nok kunde friste Livet for sig og sine, skulde have ejet et saa stort Beløb. Den 27. August ses Egede fra Grønland at have indbetalt 100 Rdlr. kontant med det hjemgaaende Skib. Der er Grund til at tro, at den, der har forstrakt ham med Pengene, maa være den rige Købmand DANIEL VAN ERPECOM, ovenfor nævnt som en af de første Participanter i Bergenskompagniet. I 1724 oplyser han i en Skatteangivelse »Indskud i det Grønlandske Kompagni 360 Rdl., opføres ikke«, ligesom han kvitterer paa Egedes og egne Vegne. At Egede vedblivende har været knyttet til ham, fremgaar af, at han ti Aar senere, da Missionens og Handelens Ophør blev besluttet, i Tilfælde af, at han skulde dø og efterlade sig Gæld, giver Anvisning paa Erpecoms Enke, HELENE BIGUM, der var Datter af Borger og Brændevinsbrænder Hans Jensen Bigum i Hobro.

Ved det førnævnte Møde paa Raadstuen meldte sig som Participanter i Expeditionen til Strat Davis ialt 48 Personer, af alle Stænder, der tegnede sig for en samlet Sum af 5108 Rdlr. i Portioner af 300—50 Rdlr., hvilket Beløb krævedes til Togtets Udrustning. For 300 Rdlr. tegnede sig foruden Hans Egede Kaptajn HANS FAYES Enke, Oberst MUNTHE og Skibsrederen HANS FORMAN hver for 200 Rdlr., Generaltoldforvalter JOHAN GARMAN skrev sig for 150 Rdlr., yderligere for 100 Rdlr., som hans Moder, Enke efter den kort før afdøde, hovedrige Provst CHRISTOPHER GARMAN, indskød. Andre Bidragydere med 150 Rdlr. var D. v. ERPECOM, JENS FÆSTER, MADS FORMAND. Af Byens Øvrighed forekommer med Bidrag af 100 Rdlr. Stiftsbefalingsmand UNDALL, Amt-

mand Frimann, Stadshauptmand Jakob Phillip, Raadmand M. Schiøtte og Byfoged Bach; af Gejstligheden Biskop Cl. Smidt og Stiftsprovst Storm. Byens Borgerskab, Købmænd og Skibsredere møder op med Navne, der har Klang i Bergens Handelshistorie og fortjener at nævnes i denne Forbindelse: Assessor Jean von der Lippe, Mad. v. der Lippe, Abr. van Erpecom, Claus Kramer, Niels Henriksen, Erik Nielsen Legander, Jakob Dyring, Lyder Fasting, Eskild Lohmann, Jakob Rich, Jean van der Velde, Christopher Becker, Chr. Frischbier, Andreas Kold, Lyder Westerhof, Elsebe Lunge, Enke efter den dristige Kaperkaptajn Peder Sørensen, Jens Andersen Refdahl, Jørgen Weinwich, Lyder Westerhoff og Jacob Holtermann. Endvidere 9 Bidragydere à 50 Rdlr., hvoriblandt Bärenfels.

Bergens fremstaaende Mænd havde saaledes hævdet Stadens ærefulde Traditioner om storsindet Handelsaand, ved hver efter Evne at bidrage til Iværksættelsen af et Foretagende, der var forbundet med Livsfare for dets Udøvere, og hvis Rentabilitet var i høj Grad tvivlsom. Deres Beslutning gennemskar dristigt de københavnske Autoriteters langlige Væv af Betænkeligheder og Meningsudvexlinger.

Til Direktører valgte Interessentskabet Magnus Schiøtte (24. Jan.), Jean von der Lippe og Robert Davidsen Faye, der allerede i April Aaret efter afgik ved Døden. I hans Sted indtraadte i Direktionen Jens Andersen Refdahl, der uden Vederlag paatog sig Hvervet som Bogholder og Kasserer. Han var den, der havde Arbejdet med Besejlingen.

Ved Aarets Begyndelse enedes man om til Foraaret at opsende tre Skibe til Strat Davis. Den 30. Januar afsluttedes Kontrakt med Faye om, for et Beløb af 1550 Rdlr. at lade forhude en ham tilhørende Pinke (Findnæsskude), 76 Læster drægtig, »Haabet« kaldet, bestemt til at overføre Hans Egede med Familie og det til Overvintring hyrede Mandskab. Senere fragtede man af Hans Forman en Hukkert, som han skulde sætte i fuldkommen Stand til Hvalfangst med Kordeler (Spækfade à 3 Tdr.), Linere, Lænsere, Harpuner og Harpunerere (ialt 12 Mand) samt Chalupper og Viktualier, mod en Sum af 1440 Rdlr., at udbetale ved Skibets Hjemkomst. Det andet fragtede Skib var Galioten »Anna Christine«, som Ejeren Gert Mester forpligtede sig til at aflevere i god og sejlbar Stand mod efter lykkelig Hjemkomst at faa udbetalt 180 Rdlr.

Man besluttede at lade Hukkerten løbe ud før de andre og sende den helt op til Hvalfiskefeltet i Diskobugten og paa Hjemrejsen følge Kysten for at opsøge de to andre forudgaaende, som skulde søge Land paa 64° og bringe Bud om deres Skæbne.

Egede selv var endnu ved Aarsskiftet 1721 i pinlig Uvished om de nærmere Forhold ved hans Opgang til Landet, hans gejstlige Stilling og Subsistens. Den 16. Januar henvendte han sig til Kongen og Missions-

kollegiet med Bøn om lovlig Beskikkelse og Tærepenge, da han agtede at følge med det nydannede Kompagnis Skib til Grønland og blive dér Vinteren over. Han havde siden sin Afgang fra Præsteembedet opbrugt alle sine smaa Midler. Det havde været hans Broder Christians Hensigt at følge ham, men da Sagen var trukket i Langdrag, var han gaaet i Kondition i Nordland. Først den 15. Marts blev Egede af Missionskollegiet underrettet om, at Kongen med det første vilde udstede et Kaldsbrev for ham og forunde ham et aarligt Salær af 300 Rigsdaler og 200 Rdlr. til hans Udrustning.

Den 10. Marts indgav Stiftamtmand og Magistrat i Bergen en officiel Beretning om Kompagniets Hensigt, at opsende to Skibe, og androg paa dets Vegne om Toldfriheder og Monopol paa Landet. Kompagniets Direktør J. A. REFDAHL overrakte Kongen under sit Ophold i København en, 17. Marts dateret, lignende Redegørelse.

Det ses af den førstnævnte Skrivelse, at Kompagniet havde faaet den Aaret forud af den hollandske Pilot L. Feykes Haan (S. 52) udgivne Beskrivelse af Strat Davis med tilhørende Kort, og et af Skibene skulde have den med sig. Desuden havde Kompagniet forskrevet flere Bøger og Kort fra Holland.

Efter Anmodning fra Kompagniets Direktører gik Stiftamtmanden A. UNDALL og Amtmanden T. SCHOU den 30. April ombord i »Haabet« paa Bergens Vaag, hvor Mandskabet blev mønstret, Skibsartiklerne oplæstes, og Overhovedet, Officererne og de Menige aflagde Troskabseden. Stiftamtmanden formanede dem til at holde sig alle Forskrifter efterrettelige. Skipperen, Bogholderen, Styrmanden og de tre Matroser, der havde været med til at modtage de indskibede Viktualier, blev hver for sig tilspurgt, om de havde noget at erindre, hvortil alle svarede, at de havde faaet godt og forsvarligt Forraad, det bedste, der kunde skaffes i Byen for Penge. Samme Spørgsmaal rettedes baade for Proviantens og Materialiernes Vedkommende til Hans Egede, Skibsofficererne og Bogholderen, der alle ligeledes erklærede sig tilfredse, hvorefter Handlingen sluttedes med Lovsang og Bøn.

Føreren af »Haabet« var den prøvede, 36aarige Skipper BERENT HANSEN WEGENER fra Holland, der allerede 1705 havde taget Styrmandsexamen i Bergen. At Styrmanden SELGEN DAHL tidligere havde sejlet paa Strat Davis, betød meget for Kursbestemmelsen. Skibsbesætningen, ialt 11 Mand, var dels fra Bergen og Omegn, dels fra Nordlandene, deriblandt en Baadsmand, en Tømmermand, en Kvartermester og Bottellieren (Hovmester) CORNELIUS SEEHUSEN. Landfolkene, der skulde grundlægge Kolonien og overvintre i Landet, udgjorde ialt 25 Personer af forskellige Professioner, saasom Tømrer, Bødker, Snedker, Murer, Kyper og Fisker, hvortil kom tre Kvinder, den ene gift med en Matros ombord, de to ugifte, der skulde hjælpe med ved Husgerningen. Som

Bogholder ved den paatænkte Koloni fulgte med HARTVIG JENTOFT, en 25aarig Præstesøn fra Borge i Lofoten; som Skibskirurg fungerede JOHAN GEORG BERNHARDT.

Foruden Hans Egede og Giertrud Rask samt deres fire Børn, den 12aarige PAUL, den et Aar yngre NIELS og de to Smaapiger, KIRSTEN og PETRONELLE, der henholdsvis gik i deres 7. og 6. Aar, rummede Skibet ialt 44 Personer.

Galioten »Anne Christine«, der skulde følge »Haabet«, førtes af JENS FALCH ANDERSEN, sikkert af den i Risør hjemmehørende Slægt. Besætningen bestod kun af ham, Styrmanden, 3 Matroser og en Skibsdreng.

Som »Overhoved og Chef« for hele Expeditionen medgav Kompagniet Egede en »Forholdsordre«, der paalagde ham Ledelsen af Arbejderne ved Rejsningen af Vinterhuset, Handelen og Fiskeriet. Saa ofte det gjordes fornødent, skulde Egede sammenkalde Skibsraadet, bestaaende foruden af ham, af Skipperen, Bogholderen, Styrmanden, Baadsmanden og Kokken, hvilke det paalagdes at dømme efter Loven ombord og i Land, og hvert Votum maatte bogføres og underskrives af alle. En af de medfarende skulde fungere som Anklager og give Ordre til Straffens Fuldbyrdelse. Det paahvilede Bogholderen eller Skriveren at registrere Dommene og føre en Journal over Vind og Vejr samt alt mærkbart til Lands og til Vands. Alle som een fik Paabud at omgaaes »de vilde Hedninge i Landet« med venlige Miner og Gebærder. Al Tærning- og Kortspil, Tusken og Bytten var forbudt, ligesaa var der Straf for Banden og Sværgen og Udeblivelse fra Gudstjenesten.

I Instruxen for Skipperen paa »Haabet« var det paalagt denne at sætte Kursen Norden eller Sønden om Færø, direkte og uopholdeligt til Strat Davis og, ankommen paa 64°15′ n. Br. (i Overensstemmelse med Davis' Angivelse, der paa sin første Rejse 29. Juli 1585 havde ankret her), at kaste Anker paa et af Egede og Raadet nærmere udpeget Sted, hvor man skulde udlosse Skibet og derefter paabegynde Opførelsen af et Vinterhus. For at afværge mulige Angreb fra de Vilde maatte Skibet stedse være bevogtet. Da Hensigten med Foretagendet »fornemmelig tilsigtede Guds rene og sande Lærdoms Forplantelse«, var Egede og hans Folk forpligtet til at behandle de Indfødte med al Skikkelighed og Lemfældighed. Der tilsagdes Skipperen Andel i de indhandlede Produkter; til Gengæld var det ham og Besætningen forbudt at handle privat med de Indfødte.

I Betragtning af det knappe Skibsrum og de ret beskedne Pengemidler, der stod til Raadighed, fortjener Bergenskompagniet i høj Grad Anerkendelse for den velovervejede og gode Forsyning, der medgaves Skibene af Materialier, Husgeraad, Proviant og Byttevarer. Der var sørget for alt til Husbygningen fornødent, nemlig 8 Tylvter Brædder, $4^1/_2$ Tylvter Spær, 12 Tylvter Bord og Sidebord, 4000 Mursten, 32 Tdr.

Kalk, 20 Stykker Vinduer, 3 Kakkelovne og 5 Tdr. Stenkul, en Bryggerkedel og Kobberkar, endvidere Huggeblokke, Slibestene og Kværnstene, Sejldug, Bremerlærred og Vadmel. Af Proviant, Skibene førte med sig, kan fremhæves Rug- og Hvedemel, Byggryn, Malt og Humle til Brygning, Smør, Ost og Ærter, saltet Kød, Flæsk og Klipfisk, haardt og fint Brød. Paa Ankre medførtes Rødvin, fransk Vin, Anisbrændevin og almindelig Brændevin og Øl, hvortil kom Vineddike og Sirup. Ammunitionen omfattede sex Jernkanoner med Rapperter, 3 Muskedonnere, 2 Riffelbøsser, Entrebiler, 14 Pistoler og 12 Sabler samt 530 ℔ Krudt. Af Fangstredskaber nævnes Øxer, Harpuner, Lænsere og Ishager. Byttevarerne bestod af Blik- og Messingkedler, lakerede Blikplader og Daaser med Voxbilleder i, Blikbægere og Snusdaaser, Kaardeklinger, Tolleknive, Barneknive og Saxe, Skjorteknapper, Syringe og Naale, Knappenaale og Maller. Da man vidste, at Major Bärenfels' Skipper paa sit Togt i Davisstrædet 1713 havde afsat et stort Parti Kvindepynt og Børnelegetøj, saasom Guld- og Sølvflitter, Ringe, kulørte Glaskoraller og Kugler, som nu i mere end to Aarhundreder har udgjort Grønlænderindernes mest karakteristiske Prydelser, Fløjter og alskens »Nürnberger Poppeltøj«, medførtes et Parti af disse fristende Ting.

Endelig var Skibet forsynet med alle Datidens hyppigst anvendte Lægemidler.

Bygningsmaterialerne, Fiskeredskaber og største Delen af Provianten blev lastet i »Haabet«, Resten i Galioten.

Egedes Utaalmodighed efter at komme afsted blev lige til det sidste sat paa en haard Prøve. Vedholdende Modvind bevirkede, at Skibene, der 3. Maj var gaaet under Sejl paa Gelmevogen, først kunde løbe ud den 12 Maj. Efter 4 Ugers Sejlads fik de ved gunstig Vejr og Vind 3. Juni Statenhuks forrevne Klippelandskab i Sigte — »et fælt og ret gyseligt Land«, som Egede udtrykker sig. Her kom de ind i Drivisen, og en stærk og vedholdende Storm satte ind, saa at Skipperen maatte styre vestlig for at komme fri for Isen. St. Hansdag var Skibene i største Fare. Da Skipperen paa »Haabet« om Morgenen saa en Aabning i Isen, spurgte han Egede til Raads om, hvorvidt han skulde vove at holde til, og paa et bekræftende Svar styrede han ind i Renden, men blev, medens Stormen tog til, fra alle Sider skruet af Isen. Da Galioten, der stadig holdt sig nær ved »Haabet«, gav Signal, at hans Fartøj havde lidt Skade, tabte Skipperen Hovedet og raabte ned til Giertrud Rask og Børnene i Kahytten, at de maatte berede sig til Døden. Egede stod selv paa Dækket og talte Skibsfolkene Mod til. Skipperen fik siden en fortjent Irettesættelse i Kahytten. Henimod Midnat stilnede Stormen af, og Isen var ved Morgengry som fejet bort. Den 2. Juli, da de kun var otte Mile fra Land, mødte de et hollandsk Skib. Egede formaaede Føreren til at tage Brev med hjem og hyrede, mod at overlade ham en af sine egne Folk, en

Baadsmand, Gillius Reintje, der i nogle Aar havde faret paa Landet »og meget vel forstod de Vildes Tale«.

To Mile fra Land saa Egede de første Grønlændere i tre Kajakker. »Det første vi fik dem at se,« siger Povl Egede, »troede vi, det var Sælhunde. For min Fader var det et hjerteskærende Syn.« »Deres første Anblik kom mig meget miserabel for,« hedder det i Hans Egedes umiddelbart efter nedskrevne Optegnelser. Hans Medynk med de Indfødte maa dog ikke forstaas, som om han havde tænkt dem anderledes i det ydre, hvilket maatte være ham bekendt baade gennem Afbildninger, bl. a. hos Olearius, Svogeren Niels Rasks og andre samtidige Grønlandsfareres Beskrivelse. Efterkommere af Nordboer ventede han kun at finde paa Østkysten eller i Østerbygden.

IV.

BOFÆSTE PAA »HAABETS Ø«. GRØNLANDS NATUR. GRØNLÆNDERNE PAA EGEDES TID

Godthaabsfjordens flade Land beherskes af de to brækronede Fjelde, velkendte af alle Grønlandsfarere lige fra Davis' og Dannels Togter: »Hjortetakken« med dets stejle Fald til alle Sider, hvis Tinde skal kunne sees i en Afstand af 150 km til Søs — og »Sadlen« med dens lange, skarpe Rygning, som begge i Forening gør Indsejlingen malerisk og prægtig. (Pl. 2.)

Det første Syn af det grønlandske Yderland har sikkert ikke virket overraskende paa Nordlændingen, langt snarere hjemmevant. Havets staalblaa Spejl, Skærgaarden med dens Mylr af Øer, Klippeholme udviskede af den voldsomme Brænding, isskurede Granitpukler, der dukker op af Havet som Bølgebrydere. Kommer man gennem Sejlløbet, møder Øjet sparsomt græsklædte Klipper med Mostuer og Grusterrasser, sorte af Likener. Fjordene oplivet af brede, flade Dalstrøg, Kærstrækninger, solaabne Pletter, bevoxet med Enebærkrat, Krækkebær, Vidjer og Pil.

Den hyppige Taage, der vanskeliggør Besejlingen af det urene Farvand ved Godthaab, lysnede, da »Haabet« med den hollandske Lods i klart Vejr og med Nordenvind satte Kursen mod Land. Den 3. Juli Klokken 12 i den lyse Midnatsstund lod Skipperen kaste Anker i en »tilsyneladende god Vinterhavn ved en Ø omtrent to Mil fra Land paa 64°7′ n. Br.,« antagelig den gamle Hollænderhavn, nu Faltings Havn kaldet, og vistnok den samme, der paa Halls Kortskizze betegnes som »Harbour of Hope«.

I sex Dage søgte Skipperne efter et Sted, hvor man kunde slaa sig ned, og var ogsaa inde ved det Næs (Nûk), hvor Egede i 1728 anlagde Kolonien Godthaab, men som ikke syntes at frembyde en sikker Vinterhavn. Omsider blev det besluttet at rejse Huset paa en Ø, som Egede døbte Haabets Ø, Nord for det nuværende Udsted Kangek, adskilt ved et smalt Sund fra en større Ø, som Egede kalder Rensøen, og paa hvis Sydside der findes en Hollænderhavn.

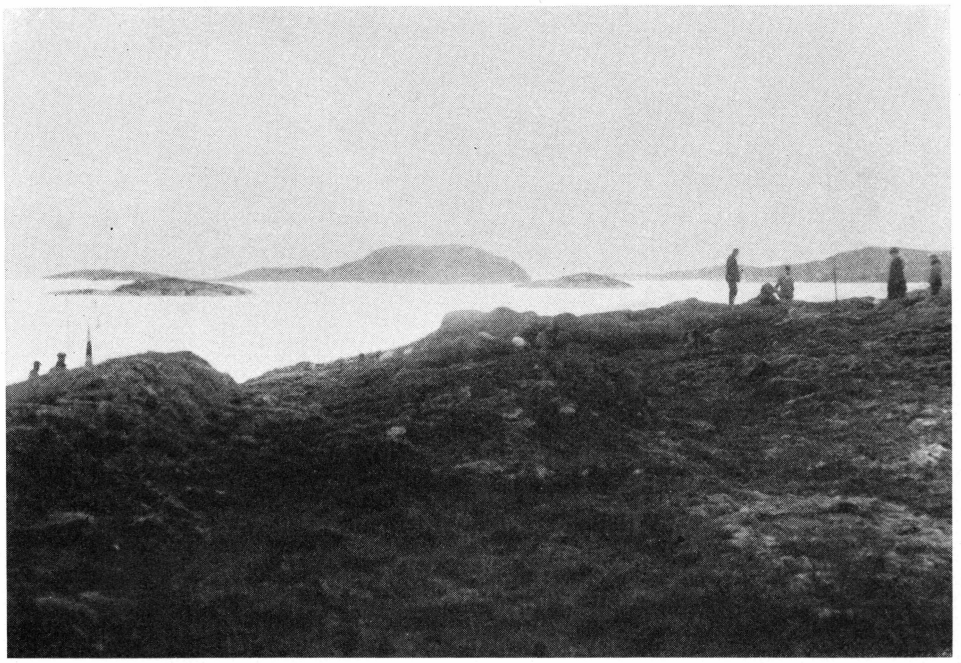

Fig. 9. Udsigt fra Hans Egedes Boplads paa Haabets Ø.

Fig. 10. Dammen paa Haabets Ø.

Den 9. Juli paabegyndtes Opførelsen af et Vaaningshus, bygget af Sten og Tørv, indvendig delvis beklædt med Brædder. Det maalte 25 Alen i Længden, 8 Alen i Bredden og 4 Alen i Højden og havde ialt 15 Fag med to Skorstene, var delt i 3 Rum, belagt med Bræddegulv, over hvilket et ligeledes tredelt Loft. I det første Rum boede Egede med Familie, i det andet Bogholderen, i det tredje Folkene, der sov under Loftet i Køjer. Til Bohavet hørte 5 nagelfaste Sengesteder, 3 Borde og 2 smaa »Kontorer« (Skrivepulte). Foran Husets venstre Side var en Svalegang af Tørv og Sten og en Bryggerkedel, ligesom der fandtes en Bagerovn. Bygningen havde to Udgange, en i den sydlige Gavl ud mod en forbistrømmende Elv, den anden førte gennem en Husgang ud til en Baadehavn mod Vest. Som det ses, har Pladsen for den enkelte været meget trang og ubekvem i det daglige Samvær. I 1722 opførtes et Provianthus af Mursten og Bindingsværk, $8^1/_2$ Alen i Længden, $7^1/_2$ i Bredden og 4 Alen i Højden. Aaret efter byggede man et Pakhus, 11 Alen langt, $9^1/_2$ bredt og $4^1/_4$ Alen højt. Desuden fandtes i 1723 en »Svinehytte« og et lidet »Fæhus« til Kreaturhold. Ved Opførelsen af Huset viste Grønlænderne ogsaa deres »koselige Sindelag« overfor Nybyggerne ved næsten daglig at hjælpe med at bære Træ og Sten til Byggearbejdet.

Ved »Igdluerúnerit«, det grønlandske Navn for et Sted, der er berøvet dets Huse, sees endnu Tomterne af den Klipperede, hvor det udkaarne Menneskepar, det første siden Nordboernes Dage, fæstede Bo med deres Børn, og som i syv Aar var deres øde, kolde og fugtige Opholdssted.

Huset laa i en lang Dalkløft, indesluttet paa begge Sider af Smaafjelde, og bagved laa en mindre Sø, forbundet med Havet ved en Elv. Stedet var forsaavidt uheldigt valgt, som det laa paa Skyggesiden i en Gryde med alle dermed forbundne Ulemper. Lige mod Vest var der Udsigt til Smaaøerne, der ved Solnedgang tegner sig som Skyggerids, ikke ulig strandede Hvalers Kæmperygge. Ganske afskaaret fra Havet, naar Skumsprøjtet gaar over Skærene, gør Stedet ved den her herskende, fuldkomne Stilhed et øde og forladt Indtryk. Paa en Solskinsdag i stille Vejr frembyder de delvis lyngklædte, skærmende Fjeldsider og den med Revling overgroede Banke med Hustomten og den klare, lille Sø bagved samme et ret venligt Billede.

Huset stod færdigt den sidste Dag i August og indviedes af Egede med en Prædiken til Text af Davids 117. Salme. Fra nu af betegner han sig selv som kongelig dansk Missionarius og kommitteret Overhoved for den kongelige oktroierede Bergenske Koloni i Grønland.

Galioten »Anne Christine« var allerede den 19. Juli hjemgaaet og naaede velbeholdent Bergen 18. Septbr., hvor dens Ankomst vakte stor Glæde, ikke alene blandt Kompagniets Interessenter, men ogsaa hos

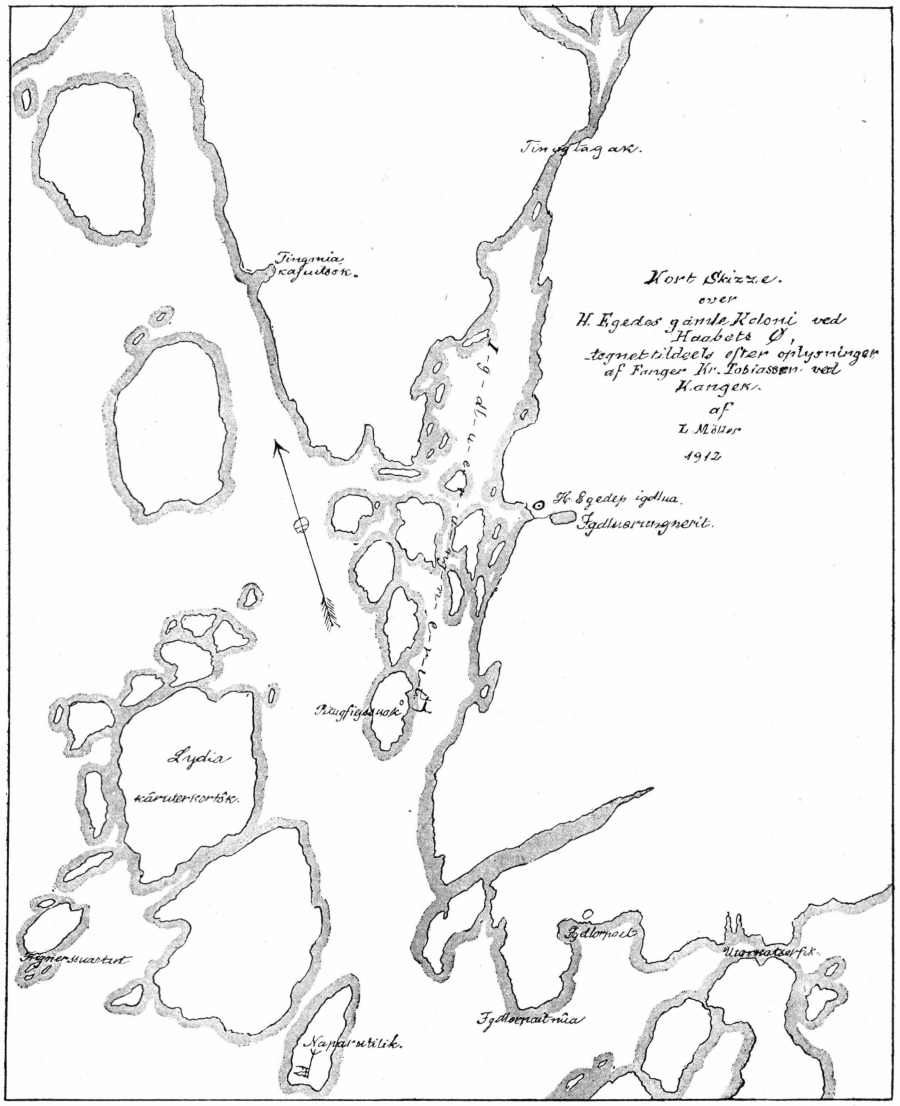

Fig. 11.

Byens Befolkning. Skibet bragte de gunstige Tidender, at Egede og hans Folk var kommet velbeholdne til Landet og faaet Tag over Hovedet i en sikker Vinterhavn med Ferskvand til Kogning, Brygning og Bagning samt Brændefang af Drivtømmer, endelig ogsaa, at de Indfødte havde vist sig spagfærdige og tjenstvillige. Alt dette maatte, som Schiøtte udtrykker sig i sin Udsigt over Bergenskompagniets Historie, trøste Interessenterne overfor det i økonomisk Henseende mislykkede Togt. Alt hvad Galioten hjembragte, var en halv Tønde Sælspæk, som var

bleven indhandlet undervejs fra de Indfødte. I Beretningen til Kompagniet udtrykte Egede sin Beklagelse over, at der i de 19 Dage, Galioten havde ligget i Grønland, ikke var indhandlet noget af Grønlænderne, eftersom de hollandske Handlere allerede havde været paa Havnen og intet ladt tilbage. Baade Skibs- og Landfolk havde været saa travlt beskæftigede med at losse Skibene og bygge Huset, at de ikke havde haft Tid til at fiske og jage. Fra de Indfødte havde de faaet en Del Lax fra Elvene i Omegnen, men maatte iøvrigt tære paa Vinterføden.

Kompagniet havde haft mindre Held med det andet opsendte Skib, Hukkerten, ført af Lorenz Fæster, der paa Opvejen for at drive Hvalfangst i Diskobugten ikke naaede længere end op paa 60°, hvor det udfor Kap Farvel var bleven ramt af en Sø, som faldt ind i Storsejlet, mistede Mast, Sejl og Chalupper og drev i otte Uger som Vrag, indtil det omsider som ved et Under ud paa Efteraaret naaede ind til Bergen og med alle Mand i Live, dog i stærk forkommen Tilstand. Ved Kolonien havde det været ventet forgæves i Uro og Spænding.

I August Aaret efter ankom »Haabet«, der havde overvintret, velbeholden til Bergen og kunde berette, at Sundhedstilstanden ved Kolonien havde været god, men Handelen havde kun givet ringe Udbytte, nemlig 160 Ræveskind, 14 Kordeler Spæk og nogle faa Hvalbarder. Modvind havde hindret Skipperen i at søge nordpaa.

Bekostningerne ved det første Aars Togt beløb sig til 6862 Rdlr. foruden Tabet af den Fragt, Hukkerten havde ført med sig.

De tidligste Indtryk, Egede modtog af Vejrliget og Lysforholdene, Fuglelivet og Planteverden i Grønland, har han nedskrevet ved Udgangen af det første Aar, han tilbragte i Landet. Han omtaler det »meget gode Vintervejr, bedre end i Nordlandene paa samme Tid«. Solhvervsdagen oprinder Kl. $7^1/_2$, og Mørket falder ind Kl. $4^1/_2$ om Aftenen. Solen holder sig ikke ved Sommertide i Uger paa Himlen som i hans Hjemstavn; har han savnet den magiske Natsolsbelysning, er han til Gengæld ikke bleven knuget af Dagmulmet om Vinteren.

Grønlands Dyre- og Fugleverden beredte ham ikke synderlige Overraskelser. »Kortelig,« bemærker Egede, »har jeg set alle de Søfugle, der findes i Nordlandene.« Som i sin Fødeegn saa han Fiskeørne og Maager jage efter Bytte og Ederfuglen, Teisten, Alken og Anden svømme mellem Skærene. Paa sin Udflugt til Tatteratfjeldet Ivnajuagtoĸ blev han ombrust af Fuglesværme, der kredsede omkring Klipperne lig en hvid Brænding eller forrygende Snevejr.

I sin første Beskrivelse af Landet nævner han flere Sorter Ænder, Søkongen, Skarven, Lomvien, Lunden (Søpapegøjen), Tejsten, Islommen (Ømmerten) og Havlitten, alle af Betydning for Grønlændernes Ernæring. Af Landfugle omtaler han Ørnen, Ravnen, Falken, Sneuglen,

Graasiskenen og Snespurven (ĸupanavarssuk), Grønlands Foraarsbebuder. Han beretter om Ederfuglens overvældende Hyppighed og, hvad der er værd at bemærke, paataler Grønlændernes Uforstandighed i at røve de arme Fugle deres Æg og Unger.

I Grønlands Flora genfandt han mange Kendinge. Paa sit Togt i 1723 saa han Birken, der naaede til en Højde af ni Fod og noget tykkere i Stammen end en Mands Arm og Ben, og han genkender Enebær, Grønellen og Røn. Blandt vilde Næringsplanter omtaler han Kvanen (Angelica archangelica) med Stængler næsten paa Mandshøjde; Grønlænderne spiser den unge Stængel og Roden med den stærkt aromatiske Smag, og Krækkebær (empetum nigrum), der for de Indfødte er et meget vigtigt Næringsmiddel. Naar Sælfangsten paa Øerne svigtede, tog Grønlænderne Ophold inde i Fjordene, hvor der var Overflod af disse Bær, der indsamledes som Afvexling for de fede Kødspiser, medens Blaabær, Tyttebær og Enebær ikke faldt i Grønlændernes Smag. Af hyppigt forekommende Planter nævner han Koklearen, det uundværlige Middel mod Skørbug, vild Rosmarin, der ogsaa skattedes som Lægeurt, vild Timian, Tormentil og Ledum palustre.

Glæden over Sommerens Blomsterflor formørkedes kun af Grønlands Myggeplage. »Dette Insekt,« skriver han, »inkommoderer Folk paa det slemmeste, besynderlig indtil Fjordene, saa man udi stille Vejr ikke kan bjerge sig for dem, efterdi de stinge meget slemt, saa det bulner op efter.« Denne Ulempe var dog Egede forberedt paa, idet han fra Norriges Beskrivelse (1632) huskede sin Landsmands Klage over »et ondt Slags Myg, som baade med deres Lyd og dens Braadde og Stikken plage Mennesken svarligen om Sommeren, synderligen om Natten, naar de skulle sove«.

Det nuværende saakaldte Godthaabsdistrikt med dets Ørige og Fjordkomplex, dets Fangststeder og Bopladser, der skulde blive hans hovedsagelige Virkefelt i de femten Aar, han tilbragte i Grønland, gjaldt paa hans Tid for at være det mest befærdede Strøg og bedste Madsted paa Vestkysten. Øhavet med dets Mylr af Ederfugle, Alke, Skarve og Maager, Drivtømmeret fra det fjerne Sibiriens Kyster, tjenlig til Opvarmning og Kogning, Fjordenes grønklædte Skrænter og Sletter, Laxeelvene og Rensjagten, tillige Findestedet for den til Forarbejdelse af Lamper og Kogekar uundværlige bløde Vegsten. Med Undtagelse af de store Hvaler afgav Egnen de gunstigste Betingelser for en Jæger- og Fiskeribefolknings Livsophold. Særlig maa nævnes Udbyttet af Sæltrækket gennem Nipisat-Sundet Nord for »Haabets Ø«, hvor Dyrene søgte ind i Flokkevis og blev jagede op paa Bredderne som et let Bytte endog for Drenge, der ihjelslog dem.

I Tiden mellem Paaske og Midten af Juli gik Grønlænderne paa Sæl- og Sildefangst paa Øerne og langt oppe i Fjordene og derefter paa

Rensjagt i Strømfjorden. I August begyndte de Hellefiskefangsten og søgte til Laxeelvene, der gav saa rigt et Udbytte, at de kunde hentørre en Del til Vinterfoder. Ved Nipisat plejede Sydlændingene paa deres Togt at opholde sig en Vinter over af Hensyn til Sæl- og Laxefangsten samt Hellefisk- og Torskefiskeri. Norden for Kangâmiut boede den Gang ingen Grønlændere om Vinteren. De mange Husruiner paa Narssarmiut, bag Kangâmiut og ved Kangerdluarssuk vidner om den daværende stærke Bebyggelse, ligesaa Sartormiut. Pisugfik-Øerne Nord efter og de nære Koek- og Ravnøer var den Gang ogsaa stærkt befolkede. Her levede Grønlænderne, naar de havde Mad nok, efter Egedes Ord, »paa deres Vis herligen og udi Glæde«.

Egedes »nærmeste Naboer« paa Haabets Ø var Grønlænderne ved Igdlorpait, hvor en Ruingruppe af store Fælleshuse vidner om tidligere Bebyggelse. Ogsaa Rensøen, der kun er skilt fra Haabets Ø ved et smalt Sund og som Egede gav Navn, fordi hans Folk her skød den første Ren, var beboet. Kangeĸ, det senere Udsted, var befolket af Sydlændinge, der havde et ilde Ry for deres Vildskab. Koekøerne, 4 km Syd for dette, danner et Bælte, bestaaende af 2—300 smaa, lave, stærkt afrundede Øer, hvis Befolkning, som i 1724 af Egede anslaas til 40 Familier, der beboede 7 Vinterhuse, flyttede om Sommeren ind i Godthaabsfjorden paa Rensjagt. Nordøstlig for Koekøerne ligger Ravnøerne, som Egede først nævner i 1729, da beboet af 15 Familier.

Grønlænderne var, da Egede slog sig ned blandt dem, overfor Fremmede det samme stilfærdige og undselige Folk, som man endnu møder paa afsides Bopladser med Individer af mindst blandet eskimoisk Afstamning. Ved Arbejdets og Udbyttets Deling efter nedarvede Vedtægter og ved gennemført Frihed og Lighed kunde de siges at være kommet Idealet af et kommunistisk Samfund saa nær, som vel muligt. Beundringsværdige i deres Tilpasningsevne overfor Landets Natur og Livsvilkaar, som den har givet sig Udslag i deres Bosæt, Klædedragt og Husgeraad, i deres enkle og dog saa snilderige Vaaben og Redskaber, især dog ved deres i Opfindsomhed uforlignelige Befordringsmidler, Kajakken og Konebaaden, hvormed de i Storm og Stille roede langs Jordens vildsomste Kyst gennem trædske Skær og Grunde, forbisvømmende Isfjelde og drivende Isskodser.

I animalsk Velvære, i Sommerens Madglæde og Rejselyst som Naturens Børn Lykken næst. Livsfaren, der er knyttet til deres haarde Kamp for Tilværelsen, gav dem dog ogsaa et tungsindigt Præg. Kun om Aftenen, efter Dagens veloverstaaede Besvær, slap de Gækken løs i ubændig Lystighed. Sagn og Sange var deres Vinteradspredelser, hvis Hovedmotiver var Naturdrifternes Tilfredsstillelse og Fangerær-

gerrighed, men dog ogsaa giver Udtryk for primitiv Naturglæde. I Nidviser og Sangdyster til Trommeledsagelse bilagde de deres Trætter.

I ældre Skildringer af Grønlænderne prises de ofte som et lykkeligt Folk, hvilket dog ikke stemmer helt med Virkeligheden. Adskilligt tyder paa, at Vestgrønlænderne, saavidt Egede lærte dem at kende, sundhedsmæssigt og vitalt var i Tilbagegang. Allerede da havde Brystsygen, der af de mähriske Brødre ved Godthaab saa tidligt som i 1734 betegnes som det grønlandske Arveonde, faaet Tag i Befolkningen. Udbredt var ogsaa Kajaksvimmelheden, en Form for Nervøsitet, maaske ogsaa en Følge af overdreven Tobaksnydelse, som griber Fangeren, saa at han ikke i stille Vejr tør ro ud af Frygt for at kæntre. De led af ondartet Skørbug, Øjensvaghed og Kæmpebylder, en Følge af deres ensidigt overfede Kost. Sult og Nød herskede tit i deres Vinterhuse, saa at Lamperne sluktes i Hytterne, Symbolet paa den haarde Trang, intet at koge eller tørre Klæderne med. Kunde iøvrigt Børnene, der for Grønlænderne gælder alt, kaldes lykkelige, kan det ikke siges om Gamle og Svage, der fra Hedenold blev behandlet med Grusomhed.

Det typiske mellemgrønlandske Vinterhus, som Egede ingenlunde udtømmende har beskrevet, er siden hans Tid undergaaet Udvikling og Forandringer i det enkelte og er nu i sin ældste Form ved at forsvinde.

Huset opførtes af Sten og Tørv, ikke over 2—3 Alen højt, Taget stivet af med Drivtømmer, ovenpaa dækket af Brændsel, Lyng og Pil. Paa den ene Langside et stort Vindue, Rammen spændt med Tarmskind, hvidt og gennemsigtigt, den anden Side optaget af Brixen af Tørv og Sten, hvilende paa Støtter en halv Alen over Jorden. Hver Familie havde sit Rum for sig, adskilt som i en Stald ved Stolper, der staar foran Brixen og understøtter Taget. Foran hvert Rum det nationale Husgeraad, tjenlig baade til Lys og Varme, en stor Lampe, udskaaren af Talgsten, hvilende paa en Træfod, over hvilken, befæstet med stærke Sælskindsremme, hang ned fra et Grind eller Stativ under Loftet til Tørring af Klæder, en Kedel, ogsaa af Vegsten, eller »smukke og blanke« Messing- eller Kobberkedler, som allerede før Egede var bleven indført af Hollænderne.

Brixene var dækket med Rens- og Sælskind. I større Huse var ofte 7—8 Familier samlet.

Indgangen til Huset var en 10—12 Alen lang og snæver Gang, saa lav, at man kun kunde passere den i krybende eller stærkt bøjet Stilling. Der kunde brænde indtil 20 Tranlamper, saa at der var en Hede som i en Badstue. Dette i Forbindelse med en ulidelig Stank af fordærvet Kød og Fisk og Urinballierne, hvis Indhold gemtes til Garvning af Skind, fremkaldte en Atmosfære, der i Begyndelsen var Egede modbydelig, men som han efterhaanden vænnede sig til.

Ved Mikkelsdags Tid flyttede Grønlænderne ind i deres Vinterhuse, som de atter forlod i Marts for at rejse deres Telte af Sæl- eller Renskind

inde i Fjordene, hvor de drev Rensjagt og Fiskeri, særlig Indsamling af Smaafisk, Lodder (Angmagssat), som paa en bestemt Aarstid myldrede frem i Stimer, eller for at samle Bær.

Foran Teltets Indgang var anbragt et Forhæng, sammensyet af Sælskindstarme.

I Kolonisationens første Tid var Indsamlingen af Drivtømmer, der her forekom i særlig rig Mængde, af stor Betydning baade for Grønlændere og Kolonister. Dengang mente nogle, at dette Brændeved hidførtes fra Amerikas Skove, andre, især Egede, formodede, at det kom ad de store, dybe Fjorde fra Skovene paa Østkysten, som de gamle Frasagn berettede om, medens man nu har Vished for, at Drivtømmeret er naaet herop fra Sibiriens Skove ad Polarstrømmen. Brændefanget passerer Øbæltet ved Godthaab som gennem et Si, uden at blive skyllet tilbage, hvorved der fordum opsamledes store Mængder. Tømmeret er hyppigst Fyrretræ, dels oprevet med Rod, dels omhugget, og ikke sjældent finder man Stammer paa 6 Meters Længde. Aaret efter sin Ankomst til Landet indsamlede Egedes Folk ved et eneste Togt 6 Baadslaster Brændeved. For Grønlænderne var Flydetømmeret en uudtømmelig Rigdomskilde, anvendelig dels til Husbygning, dels til Fremstilling af Fangstredskaber, bl. a. til deres store Buer og til Husgeraad. De knudrede Stykker benyttedes baade af Indfødte og Kolonister til Opvarmning af Husene. 1723 skriver Egede om Brændemangelen, at »eftersom den hidtil fundne Strandved var udsøgt«, krævede Koloniens Ildsteder Tilførsel af Brænde hjemmefra.

V.

HOLLÆNDERNE PAA GRØNLAND

Fra den Dag, Egede satte Foden paa Grønlands Kyst og endnu gennem et halvt Aarhundrede derefter førte de danske Kolonister en vedvarende Kamp med Hollænderne om Eneretten til Hvalfangsten under Kysten og Handelen med de Indfødte. Fra dansk Side begrundede man Kravene historisk ved Grønlands Kolonisation af Nordboerne og de herfra udsendte Expeditioner under Kongerne Christian IV og Frederik III, hvilken sidste som Tegn paa sin Suverænitet over Landet optog Grønlands Vaaben, Isbjørnen, blandt Rigets Skjoldmærker. Hollænderne hævdede deres Førsteret dels udfra de Opdagelsestogter, deres Handelskompagnier havde foretaget i første Halvdel af Aarhundredet og de derved indvundne kartografiske Resultater, dels ogsaa hjemlet ved deres regelmæssige Besejling af Landet de forudgaaende Aar.

Hollændernes Besejling af Grønland kan føres tilbage i Tiden til 1614, da Generalstaterne tildelte det da oprettede »Noordsche Compagnie« en Oktroi paa Fiskeri og Handel paa eller til Kysterne mellem Nova Zembla og Straat Davis, opkaldt efter den arktiske Rejsende John Davis, der 1585—87 landede paa forskellige Steder paa Vestkysten af Grønland. Samme Aar Kompagniet stiftedes, udsendte det den ypperlige Navigatør Joris Carolus fra Enckhuysen, der langs Davisstrædet naaede helt op til 73° n. Br. i Omegnen af det senere Kolonianlæg Upernavik og er gaaet gennem Waigattet, den hollandske Benævnelse, som kan gengives ved Blæsehul. I 1616 tog hollandske Skippere Vestkysten fra 60—66° i Besiddelse for Generalstaterne, der gav Strækningen Navn af Statenland og dens den Gang formodede Sydspids Betegnelsen Statenhoek (i det danske Sømandssprog »Hukken«). Det følgende Aar tog Joris Kending af en Del af Østkysten mellem 60—65°, der fik Navnet Ny Holland, og af en Ø (Dannebrogs Øen), som han kaldte Enckhuysener Eiland. Hans Ry som Polarfarer foranledigede hans Indkaldelse til Danmark og Beskikkelse til »Læremester og Underviser for Kongens Styrmænd, Sø- og Skibsfolk«. Mester Joris eller Stjernekigeren paa Vandkunsten, som han kaldes, var Danmarks første Navi-

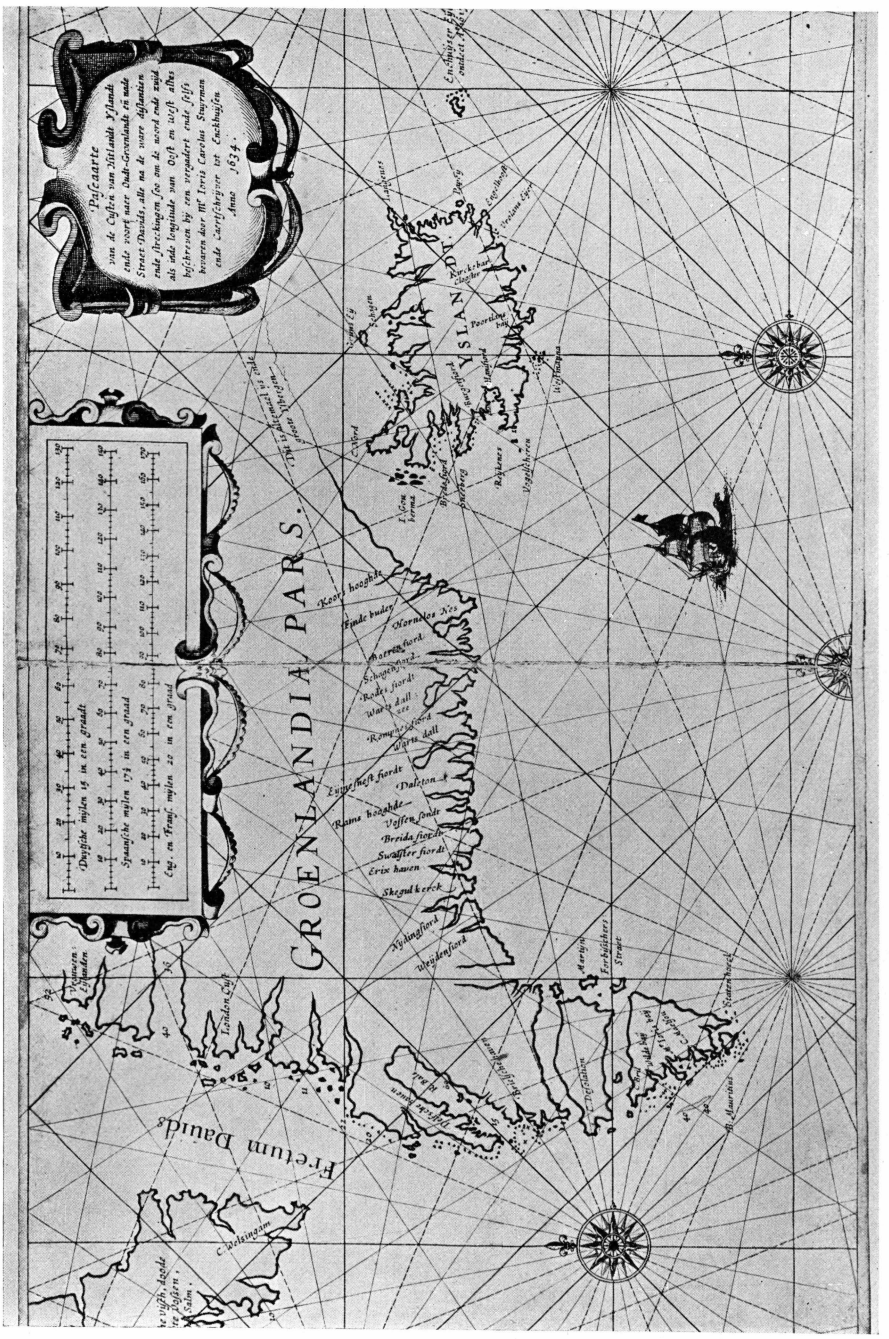
gationslærer og beklædte denne Stilling indtil 1624, da han traadte i Tjeneste hos den foretagsomme Reder Adriaen Dircksz van Leverstijn i Delft, for hvem han gjorde et Togt. Herfra medførte han til Island 170 Tdr. »Sølvmalm« og mange Enhjørningshorn. Det følgende Aar tilbød Joris den danske Konge at føre et Skib, som skulde hjemhente det Skyts, Jens Munk i 1620 havde efterladt ved sin Vinterhavn i Hudsonbugten. I 1634 udgav Joris et »Paskort« over Grønland, paa hvis Vestkyst er anbragt en Række Navne, deriblandt Delftshaven (ved Atangmik) og Brielshaven (Fiskenæsset), hvilken sidste nævnes i det bergenske Kompagnis Skrivelse til Kongen af 1721 som Maalet for et af de to Skibe, de agtede at udsende til Grønland.

Endnu en Gang kom den utrættelige Pilot i Forbindelse med Danmark, da han traadte i Tjeneste hos det i 1636 oprettede danske Grønlandskompagni og førte det ene af de to Skibe, Interessentskabet udrustede til Grønland. Han vendte hjem, uden at man kender noget sikkert til hans senere Skæbne.

Overfor den til Hvalfangsten veludrustede hollandske Koffardiflaade kunde hverken Bergenskompagniet eller senere den danske Stat sende aarligt mere end et Par Skibe til Landet. Hollændernes Besejling var paa Grund af den kortere Søvej mindre bekostelig, og de kunde derfor ogsaa være de første til om Foraaret at indfinde sig ved Grønlændernes Samlingssteder for at indhandle alle de af de Indfødte i Vinterens Løb opsamlede Produkter. Grønlænderne var bleven vænnet til at handle med Hollænderne, der havde indarbejdet Markedet og vidste, hvilke evropæiske Kramvarer de Indfødte var mest lystne efter. Endelig havde de ogsaa faaet indført visse Taxter for Tuskhandelen, som de Danske maatte rette sig efter.

Da den grønlandske Mission fra første Færd af var bleven gjort afhængig af Handelens Vinding, er det spændte Forhold mellem Danske og Hollændere et Hovedmoment i Egedes Tilværelse i Grønland og dettes Kolonisationshistorie, der maa regnes med, og som man ikke har skænket tilstrækkelig Opmærksomhed.

Hollændernes Togter til Grønland i Hvalfangstens gyldne Periode og Skippernes eventyrlige Oplevelser, der tilfredsstillede den i Datiden vaagnende Smag for Beretninger om vilde Folkeslag, baade Kannibaler og uskyldige Naturbørn, satte Spor i den hollandske Litteratur. Den driftige Bog- og Søkortforhandler G. van Keulen i Amsterdam udgav flere Skrifter om Grønland eller rettere Straat David, forfattede af Grønlandsskippere. Størst Udbredelse fandt to Piecer, skrevne af LOURENS FEYKES HAAN, Styrmand paa de Skibe, der udrustedes af det største Grønlandsrederi Jakob Wynkoop en Zoon i Amsterdam. Det første af disse Skrifter med Titlen »Beschryving van de Straat Davids«, der udkom i 1719, giver en Vejledning i Besejlingen af de daværende Hval-

Paskaartie
van de Custen van Nidtlands Yslandt
ende voort naer Oste-Groenlandt en ende
Straets Davids, als ook de voort egsamen
ende strickingen soo om de west ende oost
als ook longitude van Oyst en west alles
bijcherveen by een vergadert ende stelt
beware door Mr Joris Carolus Stuyman
ende Zeevaerder tot Enckhuysen
Anno 1634.
GROENLANDIA PARS.
ISLANDIA
Freium Dauis
Duytsche mijlen 15 in een graadt
Spaensche mijlen 17½ in een graadt
Eng. en Franc. mijlen 20 in een graadt
Koolt hoogdte
Finde huden
Hornedes Nes
Scheyden hoogdt
Roodt fiordt
Wardt dall
Romphelsfiordt
Ulffens dall
Eyrick fiordt
Dalston
Rams hoogdte
Vossens sondt
Berida fiordt
Swaffser fiordt
Erix haven
Skegod berck
Yslingsfiordt
Heydenfiordt
Yslandt
Reykenes
Vogelsberen
Kirckehoot
Poorelow bay
Vestmans
Engelsche Zee
Noordt Zee
Straet Davis
Straet Forbisher
Straet Hudson
Straet Frobisher
Straet Hudson
Straet Davis
Straet Forbisher
Straet Hudson
Straet Davis
Straet Forbisher
Straet Hudson
Straet Davis
Straet Forb

felter fra Sydbay op i Disko- eller Sydostbugten og Waigattet. Det lille, med Landtoninger forsynede Hefte indeholder saa nøjagtige Anvisninger paa Kursretninger, Distancer, Klipper, Skær og Grunde, at man, hvad jeg personlig har overbevist mig om, kan sejle derefter, særlig i Sydostbugten. Om Haans Lokalkendskab vidner de talrige, dels endnu brugelige hollandske Stednavne, der allerede den Gang havde fæstnet sig. En saa paalidelig Vejviser i det for Sejladsen vanskelige Farvand har sikkert været til Nytte for mange Grønlandsfarere. (Pl. 2.)

Aaret efter dette Skrifts Fremkomst udgav Haan et andet, der havde Bud til den store Læseverden, med den lange Titel, der i dansk Oversættelse lyder: »Beskrivelse af Straat Davids tilligemed sammes Indvaaneres Sæder, Skikkelse og Vaner, som ogsaa deres Fiskefangst og andre Handlinger«. Skriftet giver den første ræsonnerende, i Kapitler afdelte Fremstilling af Landet og Folket, udmærket ved Forfatterens Alsidighed, Iagttagelsesevne og klare Sprog. Som Forløber for Egedes »Perlustration« i dens to Udgaver (1729 og 1741) opfordrer Skriftet til en Sammenstilling med disse Grønlandsbeskrivelser. Om Egede har kendt begge Haans Arbejder, kan ikke siges med Bestemthed. Den 10. Marts 1721 indberetter Bergens Magistrat til Kongen, at en Hollænder, Lorentz Feiches Haan, i de forbigangne Aaringer har besejlet Landet og i Aaret 1720 ladet udgaa en vidtløftig Beskrivelse om Grønland med et Kort over Landets Situation med mere, hvoraf Bergens Kompagniet har faaet et Exemplar, hvilket man dog behøvede til det af Skibene, der i indeværende Aar skulde besejle Grønland. Kompagniet havde iøvrigt fra Holland forskrevet flere slige Bøger og Kort, som vilde blive tilstillet Kongen. Fortalen til Haans udførlige Beskrivelse af Grønland er dateret 20. Febr. 1720, og der er herefter ingen Tvivl om, at Egede har været bekendt med dette Skrift og faaet det med ombord.

Ved Grønland forstaar Haan det gamle Grønland (Oudgroenlandt) eller Straat Davids, der strækker sig fra Nord ned til dettes sydvestlige Spids Statenhuk, hvis Beliggenhed han sætter til 59°50′ n. B., og antager, at dette Land mod Øst grænser fast til den 1654 af GALE HAMKES opkaldte og fundne Kyst. Af en dansk Kilde veed han, at Landet er opdaget af Erik den Røde i 982 og har været beboet af mange Mennesker fra Norge, med hvilke Hedningene har ført Krig. Senere har det ikke været besejlet før i Christian IV's Tid, før 1636. Landet skal være opdaget 1585, men efter hvem det er kaldet Straat Davids, er ham ubekendt. Forfatteren kender intet til Dannels Expeditioner eller Hans Mathias' Togter 1708—14; han har berejst Kysten fra 70—72°, veed ikke noget at berette om Godthaabsdistriktet og siger, at der ingen har været i Land Syd for 62°—63°.

Haan omtaler Grønlands Dyre- og Planteverden, beskriver udførligt Indbyggernes Klædedragt, der i nyeste Tid havde forandret sig ved de

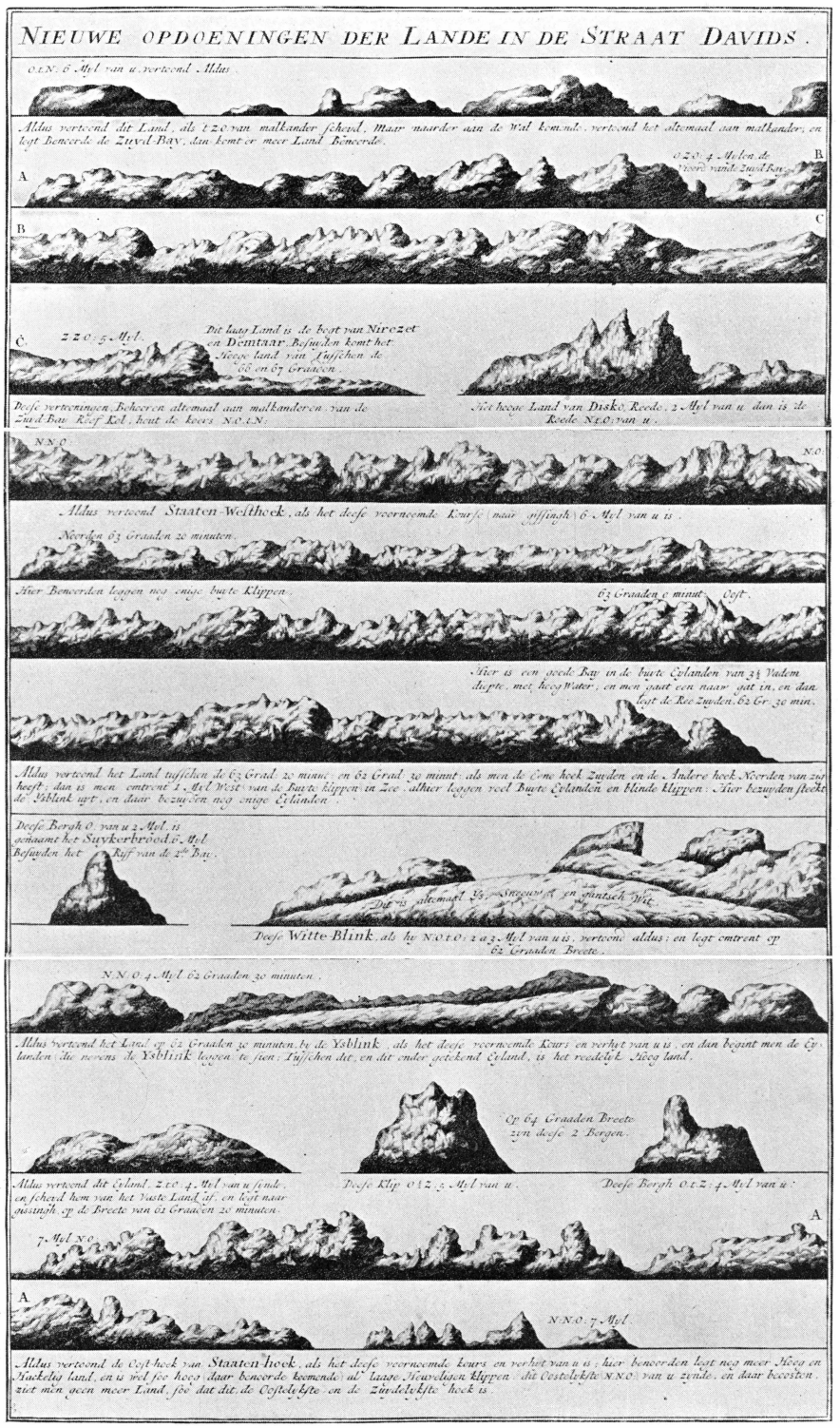

Fig. 13. Landtoninger fra Feykes Haans' Skrift (1720).

brogede og hvide Skjorter, de har tiltusket sig, og skildrer Grønlændernes Livsvaner og Skikke, deres Erhvervsmaader og kunstfærdige Baade samt deres Kost. Med Interesse læser man hans Beskrivelse af Husene, særlig den bikubeformede Hustype, hvis Tag er dannet af Hvalfiskeribbén.

I det sidste Kapitel af Skriftet giver Haan en Karakteristik af de Indfødte. Han roser deres Fredsommelighed indbyrdes, uden at kende til Love, og forsaavidt kunde de tjene de Kristne til Forbillede, ligesom de ved deres kyske og ærbare Levned gør de civiliserede Folk til Skamme. Derimod giver han de Indfødte i deres Forhold til Fremmede det sletteste Skudsmaal, støttet til fire Beretninger fra Skippere, alle hjemmehørende i Schelling, som omhandler Grønlændernes lumske Overfald, Plyndringer og Mord, forøvede paa hollandske Skibsfolk. Disse Misgerninger skal, med Undtagelse af det ene Tilfælde, der er foregaaet i Nordbay, hvor Hollænderne allerede handlede i 1704, være udøvet ved den sydligste Vestkyst paa Strækningen mellem Frederikshaab og Statenhuk. Selv om Beretningerne minder noget om Skipperhistorier, synes det dog, som om »Søerlændingerne« har været ondsindede i Modsætning til Godthaabsegnens Befolkning, at dømme baade efter de norske Skipperes ovenfor anførte Erklæringer og de Indfødtes Udsagn til Egede. Dette bekræftes ogsaa af Grønlændernes Ven, L. Dalager, der (1750) beretter, at det ellers saa fredsommelige Folk stundum kunde gribes af Mordlyst, og at exempelvis en Grønlænder havde dræbt ialt 13 Mand, dog drejer det sig i dette Tilfælde vistnok om Blodhævn. Feykes Haan advarer alle Søfarere, der i god Tro nærmer sig de Indfødte, mod disses sikkert rammende Pileskud, hvorfor man maa have sit Haandgevær rede. Mod hans Fremstilling af Grønlænderne som Angribere taler unægteligt den af Generalstaterne 21. November 1720 udstedte Plakat, der forbyder Hvalfangere og Skibsfolk at fremture i deres Overfald og Voldsomhed mod de Indfødte; enhver, der overtraadte dette Forbud, skulde »trakteres som Sørøvere og Misdædere«. Det maa vel ogsaa formodes, at de Indfødtes Overfald i flere Tilfælde har været en Hævnakt.

Om Handelen paa Grønland bemærker Haan, at den nu er ringe i Sammenligning med, hvad den har været. Aarsagerne er dels de nu hyppige Fangsttogter Nord paa, hvorved Hollænderne, som han udtrykker sig, har sat sig selv paa Grund, dels fordi man giver for meget for de Indfødtes Produkter.

Samme Aar som Haans andet Skrift fremkom, offentliggjorde G. J. ZORGDRAGER sin, ligeledes i Amsterdam trykte, statelige Bog: »Bloyende Opkomst der Aloude en Hedendagsche Gronlandsche Vischerey«, ledsaget af et Kort over de arktiske Lande og Kyster. Skriftet udkom i flere Udgaver og 1723 i tysk Oversættelse, der citeres af Egede. Samtidigt fremkom ogsaa et »Nieuwe Paskaart van de Straadt Davids«, tegnet af Schoutbynacht Christoffel Middaghen.

Til de mange indgroede Fejlsyn paa Egedes Forhold til Grønland hører ogsaa, at man opfatter ham som den, der bragte Civilisationens Onder til Landet. Før hans Komme havde Hollænderne sat Tuskhandelen i System ved at opslaa deres Kramboder paa Strækningen mellem 65° og 70°, hvorhen Grønlænderne i Skibstiden strømmede sammen i hundredevis for at købslaa. For Fiskekroge og Søm, for Messingkogekar, der afløste de gamle Vægstenslamper, for Glasperler, Kirsej og Lærred til Kvindernes Stadsdragter ofrede de Indfødte deres sidste Sæl- og Ræveskind. Flintebøsser, ikke af den bedste Slags, havde mange Steder fortrængt Buerne af det sejge, røde Flydetræ. Ikke nok med at forfordele de Indfødte røvede de fremmede Skippere til Tider deres Fangst og hjemførte voldeligt Folk fra Landet for at sælge dem til Gøglere som Seværdigheder paa Markederne. Det hyppige Samkvem med raa og brutale Hvalfangernaturer og Spækskærere maa i flere Henseender have efterladt uheldige Spor og hindrede til Stadighed Missionens Fremgang.

Af andre Nationer, der besejlede Landet, var især Englænderne ilde berygtede for deres Brutalitet mod Grønlænderne, hvem de frarøvede deres Fangst, tvang dem til at trække Klæderne af Kroppen, fratog dem deres Baade og Fangstredskaber og nedbrød deres Huse for at bruge Tømmeret til Skibsbrænde. I 1728 var man fra Kolonien Vidne til, at to navngivne engelske Skippere to Mile fra Godthaab havde stukket Ild paa de derboende Grønlænderes Huse, »saa at det var at skue som en usædvanlig stor Ildebrand«. Ydermere gjorde Englænderne stor Skade ved om Sommeren at opfiske og bjerge al Drivtømmer paa Kysten og ved Øerne nær Kolonien, saa at de Danske, der ikke havde Chalupper til at bjerge det, maatte nøjes med smaa Stykker. Endelig gik de i Land paa Koekøerne for at samle Ederfugleæg, ihjelslog med Stokke de Fugle i Tusindvis, der værnede om Ungerne, og om Efteraaret skar de al Kokleare i Omegnen bort. Guvernør Paars henstillede til Myndighederne hjemme at formaa Englænderne til at udstede et lignende Forbud mod Voldshandlinger overfor de Indfødte som Generalstaternes.

I den Beretning, Egede i Foraaret 1722 hjemsendte til Bergenskompagniet om de Erfaringer, han havde indhøstet i det første Aar af sit Ophold i Grønland, udtrykker han sin bitre Skuffelse over, at Handelen med de Indfødte var mislykket. Aarsagerne var dels, at de fremmede Nationer havde Overflod af alle Slags Varer og betalte Grønlændernes Produkter godt. Hollænderne var tidligt paa Pletten, længe før Bergensskibene naaede op, hvorfor Egede bad Kompagniet sende ham en Jagt, hvormed han kunde sejle paa Kysten og tiltuske sig saa meget som muligt af de Indfødtes Fangstudbytte.

Om de hollandske Skipperes Forhold til Kolonisterne i Godthaab og de Indfødte lyder Dommene i Egedes og flere med ham samtidige

Grønlandsfareres Optegnelser højst forskelligt. Udelt Ros finder den gamle Mennonit ITZE ALDERS, der betegnes som en beleven og from Mand; han holdt Gudstjeneste for sine Folk og nød aldrig Spiritus. Hans Ligesindede var den høflige og skikkelige TØNNES GEEST fra Amsterdam. Som deres Modsætninger omtales forskellige, der har frarøvet Grønlænderne deres Fangst og gjort sig ilde berygtet ved deres Brutalitet og fjendtlige Holdning overfor Kolonisterne, især den nedenfor nævnte CORNELIS BONK, der afbrændte Anlæget paa Nepisene.

Trods Sammenstød og Rivninger i Striden om Fangst- og Handelsmonopolet paa Grønland kunde de to Nationer mødes i Fred og Fordragelighed, naar det gjaldt andre Livsinteresser. Paa begge Sider ydede man hinanden Efterretningstjeneste med Skibene ved at overbringe vigtige Budskaber fra og til Hjemlandet. I Tvangssituationer viste begge Parter Imødekommenhed og Hjælpsomhed. Da saaledes en Besætning paa ialt ti Mand fra et ved Statenhuk forlist hollandsk Skib i to Chalupper var roet de 90 Mile langs Kysten op til Kolonien, gav Egede de udasede og forsultne Folk Husly og forsynede dem med Levnedsmidler til deres videre Rejse Nord paa, i Haab om at blive optaget af deres ved Sydbay stationerede Landsmænd. Da Egede og hans Folk i 1726, truede af Hungersnød, søgte op til Sydbay for om muligt at hjemgaa med et hollandsk Skib, mødtes de »med Velvilje og kristeligt Hjertelag«.

I 1725 skriver Egede, at hvis Handelen skal florere i Landet, maa det allevegne paa de folkerigeste Pladser besættes med Kolonier som det bedste Middel til at holde de fremmede Handlere borte fra Landet. Fem Aar senere klager han over, at de Indfødte gemmer deres bedste Produkter til Hollændernes Ankomst. I det Aar, Egede forlod Grønland, var der endnu 40 Skibe udrustede paa Hvalfangst i Davisstrædet, og flere andre laa i Diskobugten, men de fik kun et ringe Udbytte. Efterretninger, han indhentede fra Grønlænderne og paa anden Maade, lærte, at Feykes Haan var mangelfuldt underrettet med Hensyn til Hollændernes Besejling paa den sydligste Vestkyst, ligesom hans Beretning om de derboende Grønlænderes Vildskab maatte være overdreven. Saaledes erfarede han, at en hollandsk Skipper havde drevet fordelagtig Handel lidt Nord for 61° n. B. (ved Arsukfjorden); en anden, der roser de sydligst boende Grønlændere for deres Skikkelighed og Tjenstvillighed, havde indhandlet et Ræveskind for 5 Synaale.

I nærværende Fremstilling bør ikke savnes en Omtale af den officielle Tuskhandel mellem Funktionærerne ved Godthaab og den indfødte Befolkning, hvis Produkter, Spæk, udbrændt til Tran, Hvalbarder og Skind, var tænkt at skulle kunne financiere Kolonien.

Før Bergenskompagniets Folk kom til Landet, havde Hollændernes Byttehandel skabt et vist, dog saare løst Grundlag for en Værdimaaling

til begge Sider, men selvsagt havde de fremmede Handlere forfordelt de Indfødte. En Konkurrence var kun mulig ved enten at overbyde, tilføre andre, bedre og mere fristende Varer eller opsøge Steder, hvor Hollænderne endnu ikke var naaet hen.

I Tidens Løb, eftersom de Danske blev eneherskende som Byttehandlere i Landet, blev Priserne for de vigtigste Handelsvarer, saasom Bøsser, Kugler, Krudt og Beklædningsgenstande mindre flydende. Det var først den i 1782 af den kgl. grønlandske Handel udstedte Generaltaxt, der fastsatte bestemte Priser for Ind- og Udhandling.

Ovenfor er anført en Optælling af Brugs- og Luxusgenstande, som Egede og hans Folk førte med sig. Sammenlignet hermed viser »Negotielister« fra 1723, at Grønlændernes Smag nu var bleven noget mere raffineret. Der nævnes Ringe med Perler i, forgyldte Messingringe med Stene, Skjorteknapper af Tin med Glas over, gule, grønne og sorte Perlerader, Snusdaaser med Glaslaag og Voxbilleder indeni, Mundharper og Fløjter og alskens Dukketøj.

Assistenterne udsendtes i de forskellige Aarstider paa Handelstogter. Saaledes var Jens Hiort i Oktober 1728 Sønder paa og i November Nord paa, da han medførte 15 blaatærnede og 13 hvide Skjorter, 3 Par blaa Kirsejs Buxer, og i Marts Aaret efter var han i Baals Revier.

Paa et Handelstogt Syd for Kolonien i Maj 1728 medførte Assistenten et større Parti Tuskvarer, nemlig 5 blommede og tærnede Skjorter, 4 Par Hoser, 3 Par Buxer, 34 Fuglepile, 2 Ullomikker (Krumknive), 16 Knive, 1 Gaffel, 4 File, 100 Angler, 400 Synaale, 9 Syringe, 2 Breve Knappenaale, 1 Tinbakke, 1 Tinkande, 2 Kister, 2 Spejle, 6 Hornkamme, og af Luxusgenstande $^1/_2$ Bundt malede Kæder, $^1/_4$ Bundt smaa hvide Perler og 8 Stykker Poppentøj. For alle disse i de Indfødtes Øjne saa attraaværdige Sager erlagdes ialt 4 Kordeler Spæk, 86 Ræveskind og 60 Sælskind.

Blommede Skjorter, som Grønlænderne særlig yndede, solgtes snart for 6, snart for 4 Ræveskind og en Tønde Spæk, en Kaardeklinge for en Balle Spæk eller et Ræve- og 2 Sælskind.

Oplysende for Kapløbet mellem hollandske og danske Byttehandlere er en Beretning fra den i Oktober 1729 til Godthaab hjemvendte Assistent om hans Handelstogt til den Søndre Fiskefjord. Hos de derboende Grønlændere havde han truffet et Overflod af hollandske Varer. I eet Hus talte han over et Dusin nye Messingkedler af forskellige Sorter, en Mængde Ryssebakker, Tinskaale, brogede Skjorter, Buxer, Trøjer, Hatte, ja endog Tekopper og andet Smaatøj, der var ophængt til Prydelse som i en liden Krambod. Da de saaledes var forsynede med Kramvarer for lange Tider, fik han ikke handlet med dem, saa meget mindre, som de foregav, at Hollændernes Varer var bedre end hans. Paa Hjemvejen lykkedes det ham dog at faa Baaden lastet med 16 Fade Spæk.

I 1728 indberetter Købmanden i Godthaab, at Taxten ikke er ganske tilforladelig, eftersom det kom an paa, hvorvidt Grønlænderne var begærlige efter Varerne eller havde Forraad til at betale dem med, dog købte de ikke gerne en blaa eller hvid Skjorte til Værdi af 5 Mark for mere end 1 Td. Spæk eller 10 Sælskind, 2 Hvalbarder eller 4 Ræveskind eller 2 Rensskind. I 1730 rekvirerer Købmanden hjemmefra 50 Par røde Kirsejs Buxer, »dannede efter grønlandsk Dragt med hvide Linnen paa Siden og neden for«. De mest begærede Ting var dengang Ulomikker, grønmalede Kister, Beitler (Huggejern), Stiksave, ovale Kobberkedler, runde og blanke Messingkedler, Knive, Gafler, Øser, Lægter og brede Brædder, File og Rasper, Baandknive og Fuglepilejern. Som Regel medgav man i Lidkøb Synaale, Syringe, Fingerbøller, Angler, Knappenaale, Regnepenge, store hvide og smaa Perler og Messingkæder.

VI.

REJSER. KOLONISATIONSFORSØG. TOGTER I SYD OG NORD. SPROGVANSKELIGHEDER

I den niende Sommer, Hans Egede tilbragte i Grønland, samler han sin Opfattelse af Landets Vejrlig i følgende Udtalelser, der særlig gælder Godthaabsdistriktet. »Gud til Ære og Lov kan jeg sige, at Grønland for mig og mine har været et sundt Land og et godt Klima. Man gør derfor det arme Grønland Uret, at man udraaber det for saa slemt og usundt, hvor Folk ikke kan leve.« Han maa sande de Gamles Ord, at det er et vejrgodt Land, Udtrykket »vædergodt«, som Peder Claussøn tillægger Grønland i sin Norges Beskrivelse.

Glimt af Naturglæde og Sommerstemning spores hyppigt i hans Relationer fra Grønland i Lovprisningen af »de skønne Sletter, det dejlige Solskin og Urternes Liflighed«; han frydes ved at se »det nye Græs dejlig oprunden«. I Modsætning til Nordlandene er man i Grønland sjældent og kun kortvarigt udsat for Storme. Det har engang hændt sig i Godthaab, »at der et helt Fjerdingaar har været saadant dejligt varmt Solskin hver Dag og imidlertid ikke falden en Regndraabe«.

Efter at have rejst sit Hus og indrettet sig paa Haabets Ø, roede han faa Uger senere over til Fastlandet for at se sig om efter en bedre Byggeplads og fandt ved Indløbet af den nærmeste Fjord tre Mile Sønder paa en god Havn, hvori der kunde ligge mange Skibe, og inde i Landet grønne Dale og god Jord til Græsning for Kvæg, hvor Rensdyr og Harer holdt til, og en Laxeelv samt en Ferskvandssø, der kunde ventes at give et rigt Udbytte.

Egede gav Fjorden eller rettere Bugten Navn af »Præstefjorden«.

I Juni det følgende Aar var Egede atter herinde med Førerne af de to, for Anker liggende Skibe, for at erfare, om Stedets Beskaffenhed, Indsejling og Havnepladser var egnet til Anlæg af en bestandig Koloni, hvilket de erfarne Sømænd bekræftede. Egede indberettede herom til Bergenskompagniet, men fik intet Svar herpaa, hvortil han i en følgende Skrivelse bittert bemærkede, at de hjemgaaede Folk maatte have be-

tegnet »Haabets Ø« som den bedste Plads, hvad enten de nu ikke kendte andre Steder eller af visse Aarsager syntes at foretrække denne.

Stedets grønlandske Navn EKaluit (Laxene) hidrører fra den derværende Laxeelv, der munder ud i den, kun en Mil dybe Bugt, hvis ovalt formede Bækken er omsluttet af høje, grønklædte Fjeldsider. Mellem disse hæver sig ud mod Stranden med sine gamle Hustomter og Grønlændergrave en Brink, bag hvilken der breder sig en frodig Dalsænkning. Store nedrullende Sten har lejret sig i de af Mos og Laver overgroede Tværriller og afsondret lyngklædte Tuer, saa at hele Dalkedelen derved uvilkaarligt minder om et antikt Amfiteater eller et moderne, forladt Fæstningsanlæg. Landskabet aabner sig med store, grønne Sletter og fortoner sig i fjerne Bjergkonturer. Bred og strid fosser Elven ned over rundvaskede Stene mellem Ellekrat, Blaabær- og Krækkebærbuske.

Egede var fast besluttet paa at flytte sin Boplads til Præstefjorden og mure et Hus op af Sten, forbundne med Kalk og Ler, fordi det var billigere end et tømret Hus. Kolonisterne drev vedblivende Laxefiskeri i Elven og Ferskvandssøen et Stykke oppe i Landet og kunde ofte fiske en tre Tønder ad Gangen, ligesom de gik paa Rensjagt »i Marken«. I Juli 1723 var Egede atter inde i Præstefjorden sammen med den senest ankomne Skipper Jens Falch og indsendte derefter en udførlig Beretning til Bergenskompagniet, hvori han forlangte at flytte hen til dette Sted, da han ikke kunde leve paa sin usunde Boplads. Han bad om, at 5—6 af Koloniens Folk skiftevis maatte opholde sig hos ham paa Kolonien eller i Præstefjorden. Egede anmodede Kompagniet om at indvillige i det af ham saa stærkt attraaede Anlæg, men fik til Svar, at det ingenlunde kunde approbere, at der skulde bygges noget i Præstefjorden, førend nærmere Efterretning indløb.

Egede opgav derefter, sikkert nødigt, at flytte Kolonien til det Sted, han i saa høj Grad yndede, men indsaa dog den Ulempe, der var forbundet med, at Indløbet til Bugten den meste Tid af Aaret var tilstoppet med Is.

I det første Foraar, Egede tilbragte i Grønland, stævnede han i Storm og Snefog midt i April, ledsaget af en Grønlænder, ind i »den Fjord, Ameralich kaldet«, for at søge Spor efter de gamle Nordboer, hvorom de Indfødte havde berettet. Trods »Kuld og Trængsel« naaede han langt ind i Fjorden og fandt mange Steder Levn fra Nordbotiden, Hustomter og kendelig dyrket Jord. I Juni var han atter herinde for at undersøge Fiskeriforholdene og var Vidne til Grønlændernes Fangst af Lodder (Angmagssat). Han følte sig denne Gang i det milde Foraar stærkt tiltalt af Landskabets Skønhed og Frodighed.

Et Par Timers Sejlads fra Godthaab Sønder paa fører forbi grønklædte Øer og Skrænter til den i Mundingen lyse og straalende Ameralikfjord, hvis Konfiguration paafaldende minder om et Rensgevir. Paa

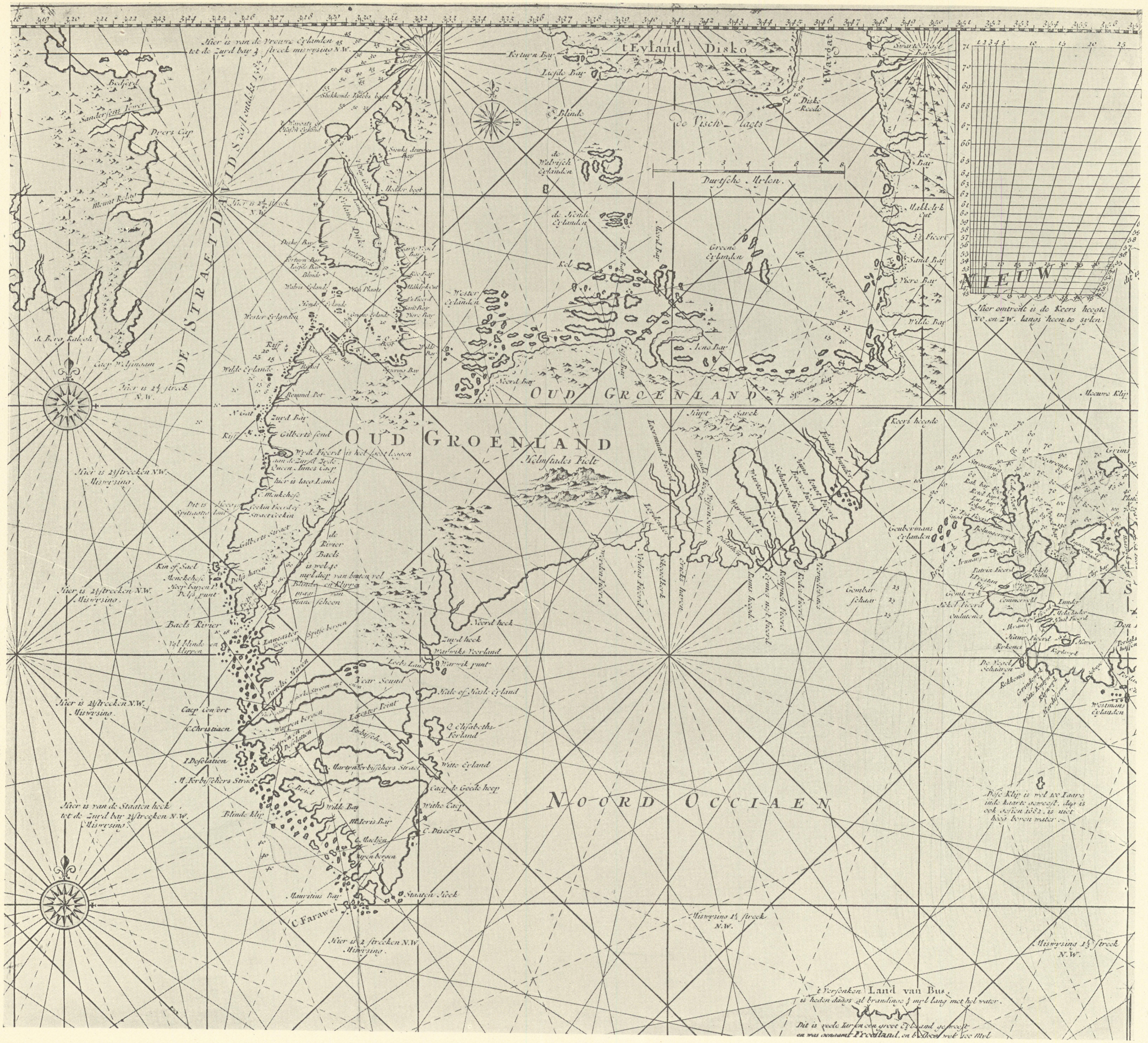

Fig. 14. Ny Paskort over Grønland fra 1723.

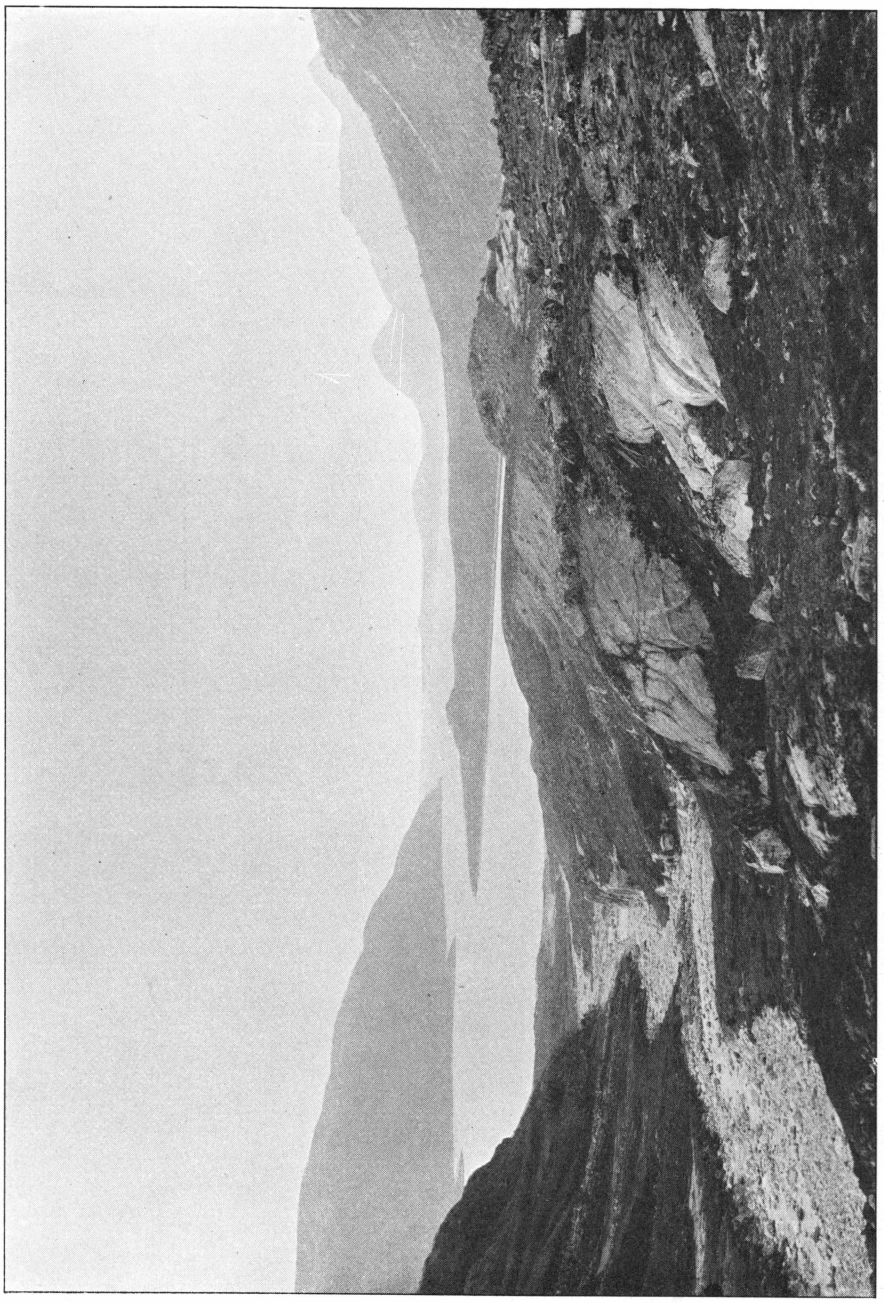

Fig. 15. Laxeelven i Præstefjorden.

en Strækning af 5—6 Mil løber den næsten lige mellem høje, bratte Fjeldsider, uden en eneste Ø, stadig i samme Bredde, en halv Mil, saa at Øjet let forledes til at angive dens Højde lige med Bredden. Sejladsen gennem denne mægtige Bjergkløft er præget af højtidelig Alvor ved den Skumring, der hersker over Fjorden, og som selv den klareste Dag ikke formaar at gennemlysne helt. Selv naar der er fuldkomment Vindstille paa det aabne Hav, stryger en stærk Brise uafladelig langs Fjorden, enten ind eller ud ad, og denne Vind gælder det at benytte paa den første Strækning, da det vilde være forgæves at arbejde imod Strømmen, tilmed da her ikke findes noget Sted, hvor man kan lande, hvis Vejret bliver haardt.

Ved Ikerasuk deler Fjorden sig i en østre og en nordre Arm; ved det sidste ligger det frodigt skønne Ek'aluit med sine rige Laxeelve, der munder ud i en vid og aaben Bugt. Træffende har den første, der beskrev dette Sted, sammenlignet Højdedragene ud mod Strandkanten med Københavns Volde, og de faa, der er naaet saa langt ind i Fjorden, maa dele hans Forundring over, »hvor nær Kunst og Natur kan komme hinanden«. Ovenfor Volden ligger vidt udstrakte Græsmarker, og rundt om Kratskov af 4—7 Fods Højde. Stedet har fra gammel Tid været søgt for sine forskellige Fangstmuligheder, Lax, Sæler, Rognfisk, Torsk og Flyndere, tillige det bedste Sildested med særlig velegnede Tørringspladser. Paa Egedes Tid gav Rensdyrjagten et rigt Udbytte. Et Par Mil oppe i Landet, i en Ferskvandssø, holdt fordum Vildgæssene til.

Ek'aluit er en Sommerfryd for Grønlænderne. I Uger slog de Lejr her med hele deres Husstand, enten i Telte eller under Konebaaden med Bunden i Vejret, støttet mod et Par Pæle som en Hvælving til Ly mod Regn og Blæst.

Broget er Blomstertæppet herinde, purpurrød Gederams og Tjærenellike, Ledum palustre eller K'ajasset med sine store, hvide Klaser og kajakformede Blade, efter hvilken den har faaet Navn. Hundeurten, der klæder Fjeldene, faar om Efteraaret Blodets Farve. I Ellekrattet bygger Laplandsverlingen og Graasidskenen. Selv en hvid Sommerfugl kan fryde Øjet herinde — —.

I Maj 1723 var Egede atter inde i Ameralikfjorden, sviede det visne Græs af og saaede Korn og Neppefrø, sendte ogsaa Bogholderen ind til det saakaldte Metalbjerg, som viste sig kun at indeholde Svovlkis. Kornet, der var saaet, var nu naaet en god Fingerbred over Jorden. En Søndag i August efter Aftensang rejste han i Storbaaden den lyse Nat igennem ind i Ameralikfjorden, sammen med Hustru og de to smaa Piger, antagelig ved det indre Laxested »som de forlangede at se og sig der nogle Dage at forlyste«. For at forene det nyttige med det behagelige fyldte man Baaden med Hø fra det frodige Græs, der var skudt frem paa den afsviede Jord. En Ulempe fulgte dog med denne

Fig. 16. Bunden af Ameralikfjorden.

sikkert vellykkede Udflugt i det Grønne. »Saa smuk Stedet er,« hedder det, »og saa godt Vejrliget er, saa stor Plage har man derinde af den slemme Myg, som allevegne grasserer, og man har nok at bestille med at værge sig mod dem.«

Egede følte sig stadig draget til Ameralikfjordens betagende Skønhed. Med Grønlænderne, der teltede herinde paa Fiskefangst, og ved deres Genbesøg paa Kolonien kom han paa fortrolig Fod. For hans Folk, der oftere sendtes ind i Fjorden for at bjerge Hø til de Kreaturer, der var sendt op, har disse Udflugter været forfriskende og fornøjelige.

Den næste større Udflugt, Egede foretog i 1723, gjaldt Ujaragssuaĸ Fjorden, i hvilken der, efter Grønlænderes Udsagn den foregaaende Vinter, skulde findes et stort, opmuret Hus, som ifølge deres Fædres Beretning antoges at være bygget af Kavdlunakker, forlængst døde, thi ingen af de nulevende havde seet saadanne Folk. Egede gættede paa, at det maatte være en forfalden Bolig eller Kirke i det vesterbygdiske Distrikt, som nu var øde, og ansaa det for værdifuldt at erfare, om dér var andre Antikviteter at finde. Gamle Folk havde fortalt, at der paa samme Sted var et stort, rundt Kar af Vegsten, omkring hvilket der var smaa Tuer eller Sæder, hvorpaa de havde siddet, naar de spiste eller holdt Gæstebud.

Andre Efterretninger om Stenhuset spændte hans Forventning, og saa tidligt paa Foraaret som i April brød han op og rejste Natten igennem til Pisigsarfik, som han kalder Nordmands Fjord. Den staar i Forbindelse med Ameralikfjorden ved en smal Landtange, »saa der imellem

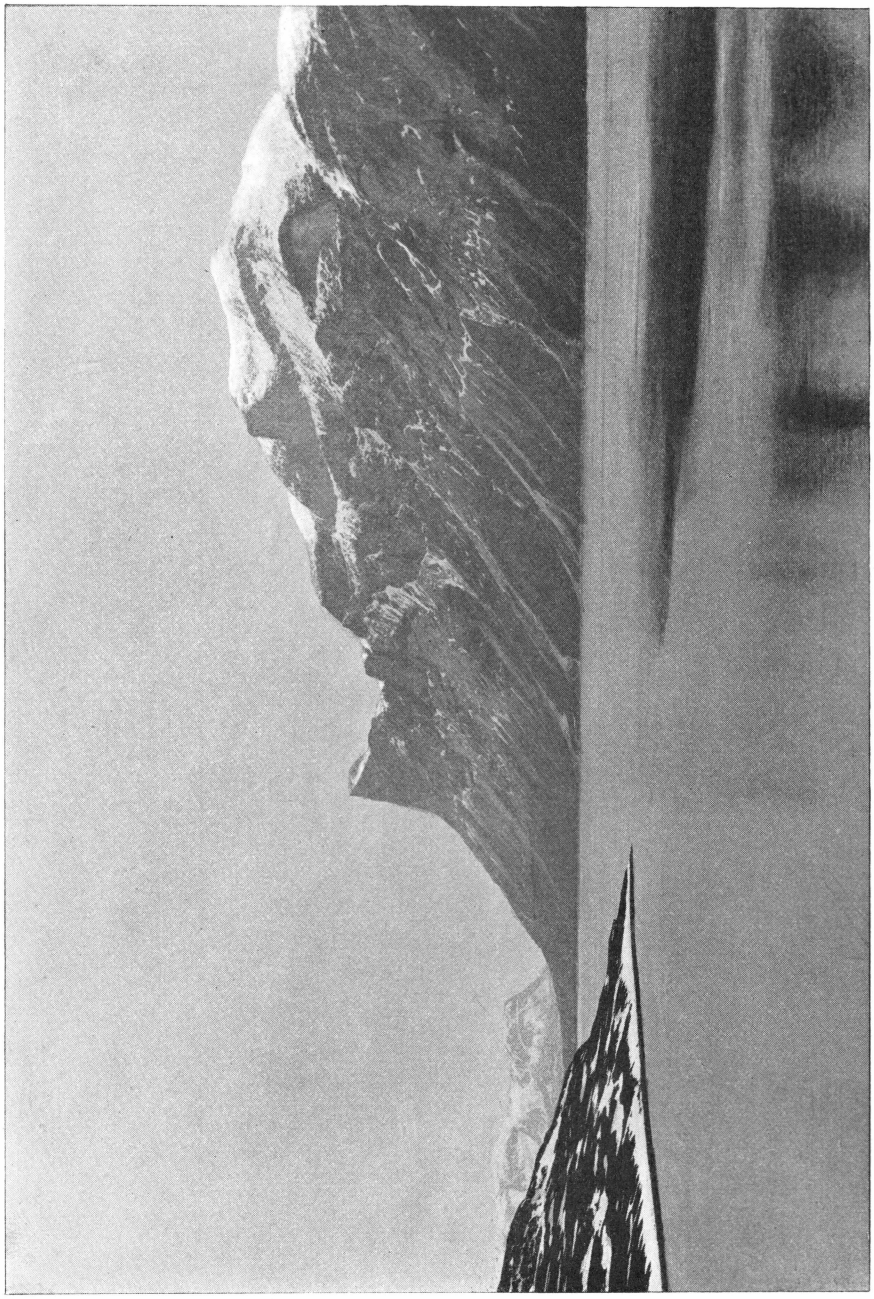

Fig. 17 Pisigsarfik Fjeldet.

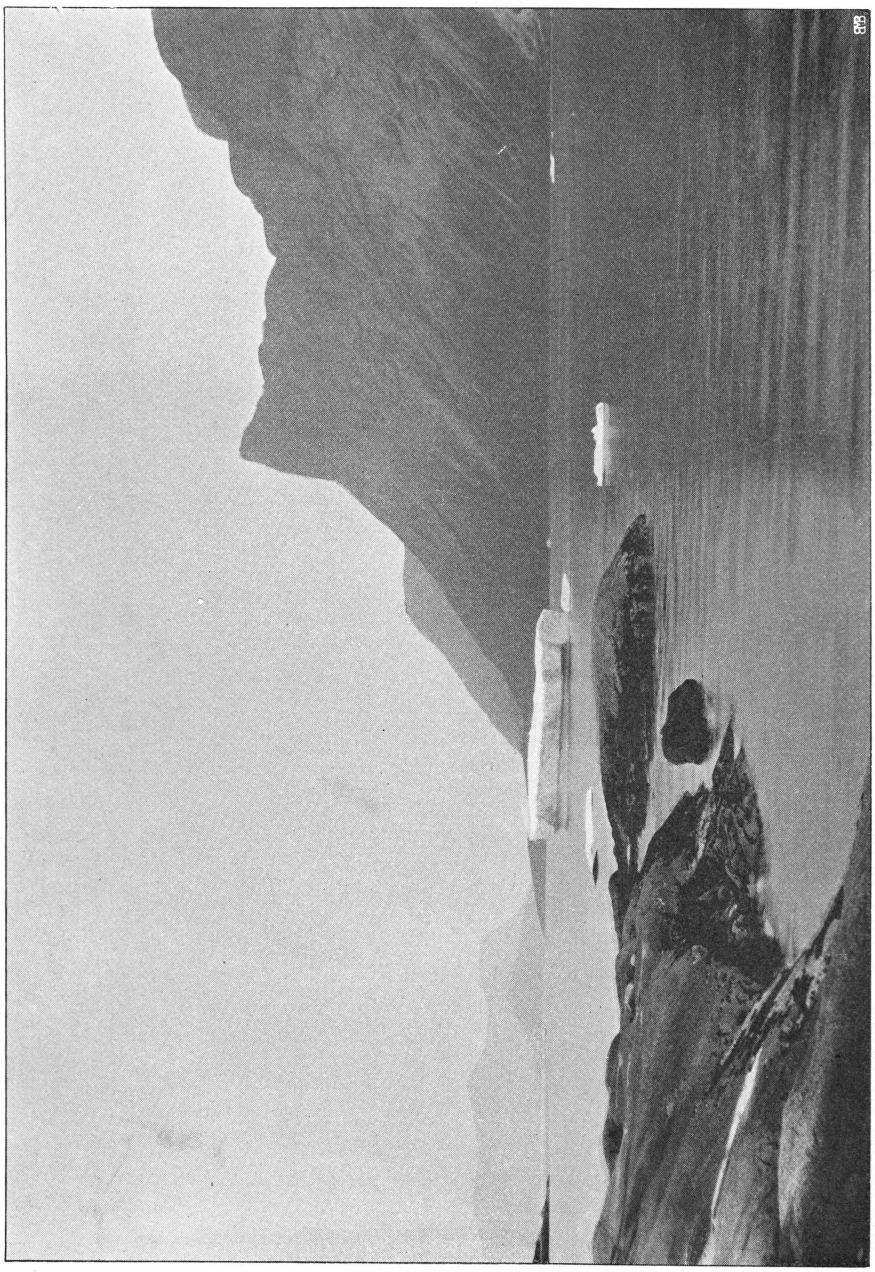

Fig. 18. Pisigsarfik Fjeldet.

Fig. 19. Indsejling i Ameralikfjorden.

disse tvende Fjorde er ikkun en Spadseregang«. Her maatte han og hans Folk overnatte i Telte, som Grønlænderne overlod dem. Næste Aften naaede man indtil Isen ved Ujaragssuit, men maatte sove under aaben Himmel og gik saa om Morgenen en Mils Vej over Isen ind til Stenhuset, hvilket han beskriver som en forfalden, firkantet Bygning, 6 Alen høj og 9 Alen lang, med en Dør i hvert Hjørne. Han saa rigtigt, at Huset saavel i Skikkelse som i Omfang ikke kunde have været en Kirke, men af de dels udenom, dels i det Indre nedfaldne Stenhobe sluttede han, at det oprindelig maatte have været en høj og smal Bygning som et Taarn, men til hvad Brug kunde man ikke vide. De senest (af Dr. Roussell) foretagne arkæologiske Undersøgelser af Ruinen har givet til Resultat, at Bygningen, efter Murværket at dømme, er opført i det 13. Aarhundrede, oprindeligt i to Etager og har tjent som Pakhus. Paa Stedet, Egede betegner som »en dejlig slet Plan og af en smuk Prospekt med skønne Græslier«, saa han nogle Skridt fra Ruinen en anden nedfalden stor Stenhob, der hævede sig omtrent en Alen op over Jorden med Sten paa Sten ordentlig lagt og vel sammenføjet, men baade udenfor og indeni laa mange Sten. Den store Grundvold, 48 Alen i Længden og 36 Alen i Bredden, tydede paa, at det maatte have været en Kirke, »og det er ikke at tvivle paa«, slutter han, »at dette er jo vore gamle norske Kristnes Arbejde«.

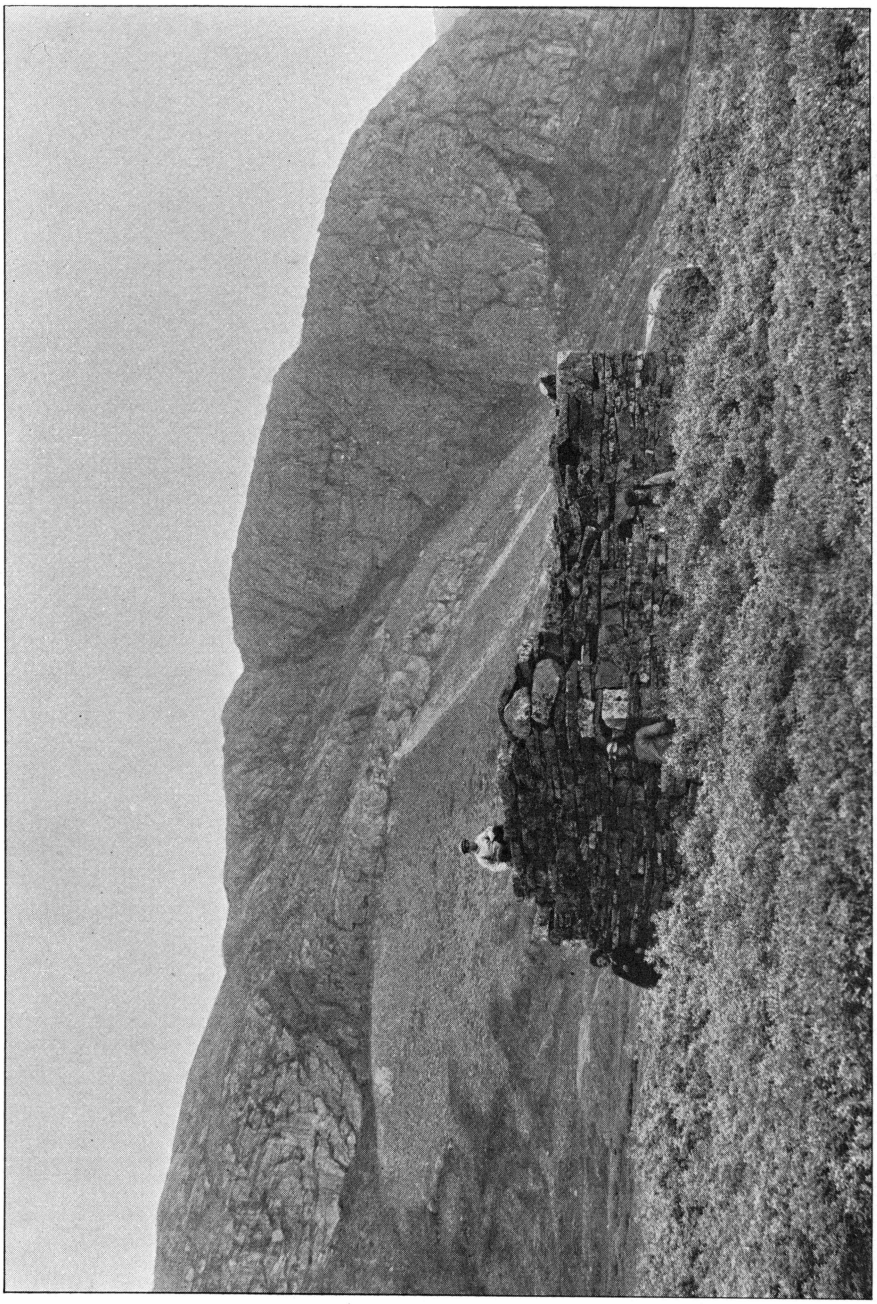

Fig. 20. Nordboruinen ved Ujaragssuak.

Ved Ujaragssuit var Egedes Opmærksomhed henvendt paa den rige Forekomst af »mangfoldig skøn« Vegsten, hvid som Kridt og gennemskinnende, til Dels spættet af forskellige Kulører. Denne Egedes Exkursion frembyder yderligere Interesse, fordi han her for første Gang stod overfor Indlandsisen ved den døde Bræ eller Nunatak IVISARTOK. Han skildrer Bræen som et stort, højt og langt Isbjerg, der efter Grønlændernes Sigende aldrig tøer op om Sommeren, kun at der falder store Stykker ned fra den, som med den anden Bugtis driver ud i Fjorden. Det er ham en Gaade, han maa overlade Physici at gætte, at der trods Isen ikke var mere koldt end andre Steder og at der herinde alle Vegne skal være en mægtig Hede og stedsevarende Solskin i Modsætning til Vejrliget paa Havsiden.

I Efteraaret 1722 havde Egede af forbirejsende Grønlændere erfaret, at der en sex Dages Rejse Nord paa var et Sted med rigt Torskefiskeri og Laxefangst fra en Elv. Aaret efter, i Maj, kom Egede efter 8—10 Timers Sejlads op til denne Fiskeplads, en stor Vaag, i hvilken der fangedes Helleflynder og Rødfisk, og han saa Bugter og Havne, hvor de hollandske Skibe plejede at handle med de omboende Grønlændere. Den mest søgte af disse Havne var den ovenfor anførte DELFTSHAVEN, der, som nævnt (S. 52), i 1624 var bleven navnefæstet af en fra Delft udsendt Skipper og er beliggende i det fra Nûk (Godthaab) nærmest liggende Fjordkomplex, der deler sig i en søndre, Hovedfjorden NIAKÚNGUNAK, og en nordre, ANGMAGSSIVIK. Da Stedet ifølge Egedes Indberetning til Bergenskompagniet opfyldte alle de af dette stillede Krav, ved at have et rent og godt Indløb, en sikker Havn og, hvad der særlig forlangtes, var landfast, gik Kompagniet ind paa Tanken at anlægge en Koloni her. Føreren for det i Foraaret 1724 opgaaende Skib, »Haabet«, CLAUS HARTZEN, fik Ordre til at sætte Kursen direkte til den sydligste Pynt af Amerika mellem 69 og 70° og fra de derværende Skove skaffe sig en Ladning Tømmer, som han skulde udlosse i Delftshaven, hvor han i Henhold til den af Koloniraadet givne Instrux strax skulde begynde at bygge. Skipperen kom tilbage fra sit Togt med uforrettet Sag, men Egede opgav derfor ikke sine Byggeplaner. I Juli sendte han Folk fra Kolonien op til Delftshaven for at gøre Forsøg med Torskefangst i den derværende store Fiskedam, som befandtes at give rigt Udbytte. Selv var Egede kort efter deroppe sammen med Bogholderen og den anden nys ankomne, Skipper JENS FALCH (»Cron Printz Christian«), for nærmere at prøve Muligheden for Fiskefangsten og at udsee en Plads til Anlægget af en Koloni. Byggearbejderne maatte dog i Mangel af Materialier opsættes til næste Sommer. Egede indberettede da, at Stedet som næppe noget andet i Landet forenede alle Fordele, nemlig Jagten, den skønne Fiskevaag, hvor man daglig havde fersk Fisk Sommer og Vinter, og det foran Stuedøren, Græsgange til Kvæg, god Handel med

Fig. 21. Udsigt fra Nûgâtsiaĸ. T. v. Indløbet fra Ujaragssuit.

Grønlænderne, et bekvemt Indløb og fortrinlige Havne. I Juli sendte han sex Mand op med en Tømmerflaade, lastet med Bord og Bjelker, dog blev Folkene af Storm og Strøm hindret i deres Forehavende, og han rejste umiddelbart efter selv derop. De ved Kolonien liggende Skibes tvende Førere nægtede at efterkomme Egedes Anmodning om at føre

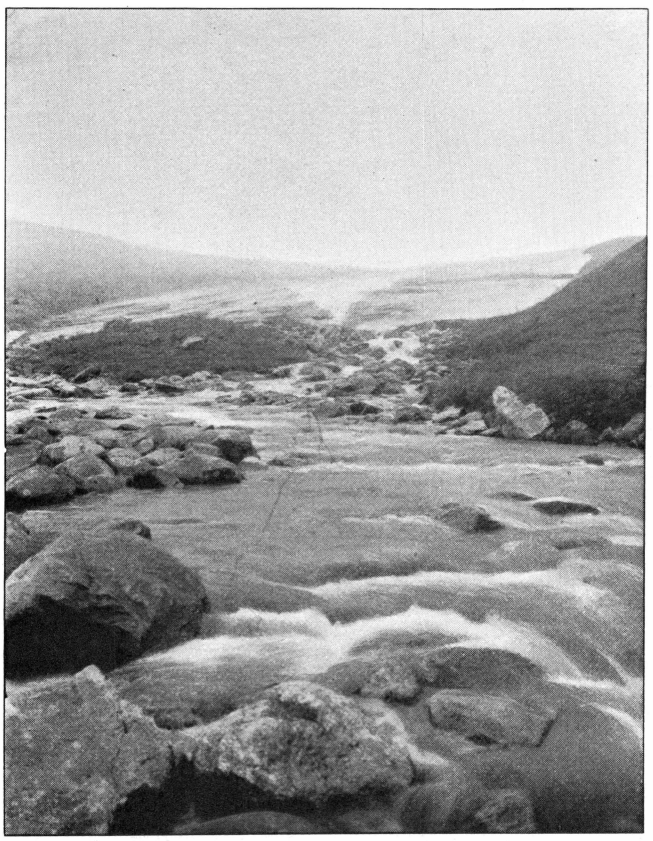

Fig. 22. Elven bag Katarakten ved Ujaragssuit.

Tømmeret op, da de ikke havde Ordre dertil fra Kompagniet, og han besluttede da at handle paa egen Haand. Faa Dage senere sendte han atter fem Mand til Bugten for at bryde Sten til Huset, som kunde ligge til den næste Sommer, da han haabede at kunne iværksætte Byggearbejderne. Kort efter (6. August) var han paany oppe hos Folkene, der vendte tilbage i September, og mente at have tilvejebragt saamange Sten, som behøvedes til Bygningen.

Foretagendet blev dog aldrig til Virkelighed, idet den frygtede Udeblivelse af Skibet fra Hjemlandet i Sommeren 1726 voldte stor Uro og Bekymring hos Egede og hans Folk. Aaret efter begyndte tilmed Pla-

nerne om at flytte Kolonien fra »Haabets Ø« til det Sted, hvor Godthaab anlagdes i 1728, at træde i Forgrunden.

Det Sted, Egede valgte til Boplads i Fiskefjorden, blev af Forf. paavist i Sommeren 1913. Angmagssivik Fjorden deler sig inderst i to Arme, af hvilke den sydligste, Ekalugialik (Laxestedet), der ender i en

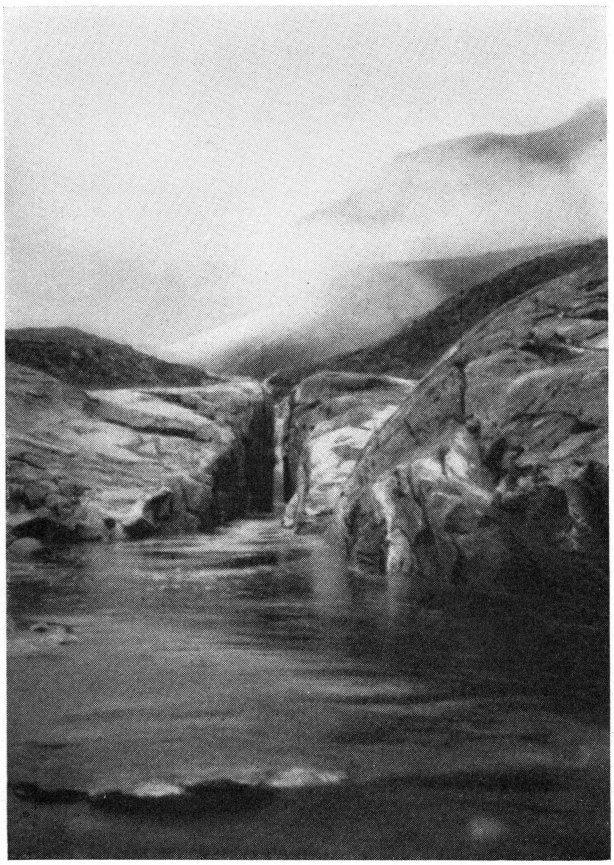

Fig. 23. Katarakt ved Ujaragssuit.

smal Vig, forbundet med en indenfor liggende Ferskvandssø (Egedes Fiskevaag). Yderst paa Pynten Angmagssivik, hvor Grønlænderne fra Udstedet Atangmik har deres Angmagssat-Øsested, hvorefter Navnet, mellem de to Fjordløb, findes endnu store tilhugne Sten fra Egedes Stenbrydning. I Mands Minde fandtes Granitsten ophobede, der blev benyttet til Rævefælder, som ligger et Par hundrede Skridt fra Stedet. Ved mit Ophold her blev disse Sten udtaget og samlede til en Varde, i hvilken opstilledes en som en Gravsten tilhuggen Stenplade, rektangulær og plan paa begge Sider. Paa den indristedes Indskriften: HANS EGEDE 1723.

Traditionen om Egedes paatænkte Boplads fortsattes gennem Aarhundredet. P. O. Walløe omtaler (1751) »det bekendte Fiskenæs eller Niakorngonartok«, idet han skelner mellem nordre og søndre Fiskefjord, og nævner i Forbindelse hermed Egedes Koloniforsøg. E. Thorhallesen skriver (1776): »Fiskenæsset har Hr. Biskop Egede kaldet saa, i Betragt-

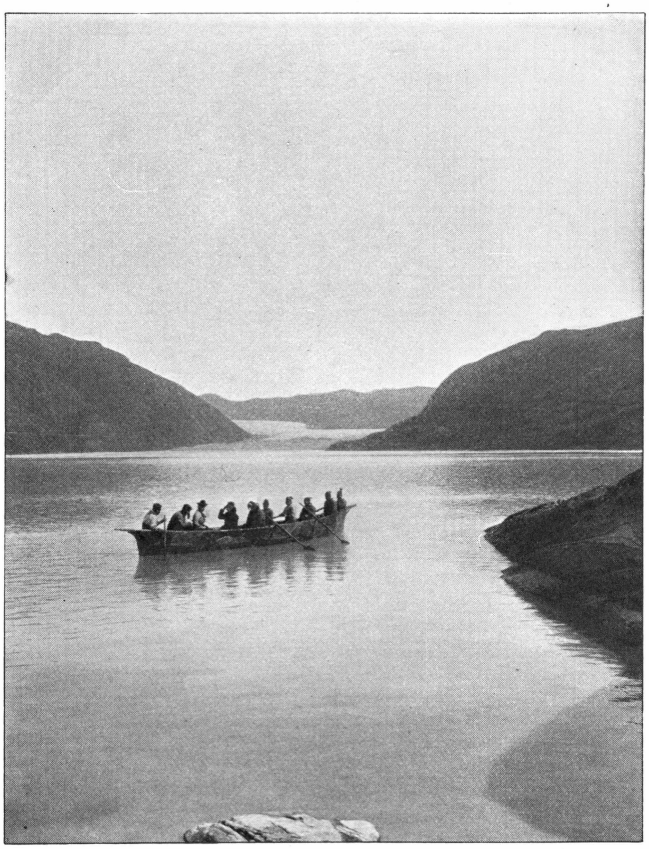

Fig. 24. Ivisartok — Ujaragssuit.

ning af den Fjord, som ved dets søndre Side gaar ind i Landet og hedder Niakorngonartok. Den nordre Arm af denne Fjord hedder egentlig Angmaksivik, thi her inderst paa et Næs er Grønlændernes Sildested, det eneste paa Pisugfiks Grænser. Paa dette lille Næs vilde Egede i den første Tid anlægge Kolonien, thi her er et reent Indløb, og paa den nordre Side en ypperlig Skibshavn indenfor to Øer; paa den østre Side er en halv fersk Sø med velsmagende Fisk udi. Der indenfor er atter en anden fersk Sø.« Hermed stemmer, at Næsset springer frem fra Bunden af Fjorden tæt ved Fiskedammens Svælg.

Samtidig med Planen om at søge et Bofæste i Fiskefjorden optoges Egede af et Kolonisationsforsøg paa det langt nordligere Nepisene (Lokativ af Nepisaĸ, en Stenbider), den største Ø i Skærgaarden udfor Landet mellem Amerdloĸ- og Ikertoĸ-Fjordene. Nepisene forener med sine fordums rige Fangstmuligheder, af hvilke kun Helleflynderfangsten er tilbage, og sin sikre og gode Havn en sjælden naturskøn Beliggenhed. Frodige Græssletter, Engdrag og Smaasøer mellem Granitfjelde af ringe Højde kendetegner Stedet.

Den Plads, der blev udseet til Bebyggelse, var forudbestemt ved sin gunstige Beliggenhed omtrent 50 m fra Strandbredden paa en grøn Slette mellem to lange, lave Fjeldpartier, hvorfra der var fri Udsigt mod Syd over flere Ferskvandssøer, alle i Retning Vest til Øst, og til Itivdleĸs med evig Sne klædte Alpelandskab. Til den modsatte Side var der Udblik over Havet, begrænset af det lave Fjeldland, Toppen af Ũmánarssuaĸs Ø, Manîtsorssuaĸ og Kærlingehætten K'errortusoĸ med dens rustrøde Toning.

Paa sin Rejse Nord efter i 1723 var det, at Egede af Grønlænderne fik Nys om, at der ved Nepisene (66°40′ n. Br.) fandtes et Sted, 6—8 Dages Baadsrejse Norden for, hvor Hvalerne om Vinteren holdt til og jagedes af Indfødte og fremmede Skippere. Samme Steds skulde der være en grøn Slette med lav Skov, desuden Lax, Kveiter og Rødfisk, og ikke langt derfra forfaldne Huse, som antoges at være opført af de gamle Nordboer. Disse lokkende Udsigter gav Anledning til, at Egede i Februar 1724 besluttede at foretage en Rejse derhen med tvende Chalupper og tilhørende Fangstredskaber, men han maatte paa Grund af Storm vende om undervejs ved Kangâmiut. De derboende Grønlændere bekræftede de tidligere Udsagn om de Fordele, der knyttede sig til Nepisene, og i Forening med Raadet bestemte Egede sig derfor til at anlægge en Koloni dér. Det paa Havnen ved Haabets Ø liggende Skib (»Haabet«), ført af Claus Hartzen, sendtes 6. Juni til Amerikas Kyst for at hente Tømmer, men vendte om med uforrettet Sag, dog fik Skipperen Lejlighed til at tage Nepisene i Øjesyn og fandt en god Skibshavn til Vinterleje. Han traf her 5 hollandske Skibe, der handlede med Grønlænderne, og vendte tilbage til Kolonien, hvorfra han 20. Juli opgik til Nepisene med 21 Mand og Præsten Albert Top som Sjælesørger for de Danske og Missionær blandt de Indfødte, ledsaget af en Grønlænderdreng som Tolk. Forsynet med alle Byggematerialer opførte Folkene et Hus. I September opsendtes en Storbaad med Bogholderassistent Jakob Geelmuyden, der skulde fungere som Bogholder og Købmand, og 4 Mand. Ud paa Efteraaret foruroligedes Egede ved Rygter fra Grønlændere, der kom Nord fra, at Hollænderne ikke vilde taale, at de Danske handlede med Grønlænderne, hvilket de opfattede som et Indgreb i deres hævdvundne Førsteret til at negotiere paa Landet, og hvis

de blev hindret deri, vilde de slaa alle ihjel. Under et Ophold i Dagene 1.—7. Maj inspicerede Egede selv »den nye Loge« og fandt alle i god Behold, dog havde de paa Grund af Ishindringer ikke kunnet drive Hvalfangst. Den 20. Juni (1725) forlod alle Folkene paa Grund af Proviantmangel Nepisene med det overvintrede Skib.

Allerede sidst i August fik Egede af Grønlændere Norden fra Budskab om, at Hollænderne havde afbrændt det forladte Hus. I Foraaret det følgende Aar gik Bogholderen op til Nepisene med 10 Mand i to Chalupper og fandt alt ødelagt, forøvet af fire hollandske Skippere.

Egedes første Kendskab til det Sted, hvor Kolonien Godthaab senere anlagdes, gaar tilbage til Septbr. 1721, da han, faa Uger efter sin Ankomst til Landet, gjorde en Udflugt fra Haabets Ø for at søge en bedre Byggeplads i Fremtiden. Denne fandt han paa det yderste Næs, Nûk (Lokativ: Nugme, Nôme) paa Landtangen mellem de to store Fjorde, Baals Revier og Ameralikfjorden, to Mil indenfor Skærgaarden. Et væsentligt Fortrin ved Stedet var, at det kunde opvise »en skøn Vinterhavn, hvor mange Skibe kunde ligge«.

Egede har i de følgende Aar oftere passeret denne Pynt, men først i 1727, da Kolonianlæget ved Angmagssivik (S. 70) var opgivet, gentog han sin første Tanke. Foraarsskibet bragte ham den Efterretning, at Bergenskompagniet havde frasagt sig Handelen og Besejlingen paa Grønland. Med det næste Skib kom en udsendt Kommissionær til Undersøgelse af Lokaliteterne, med hvem Egede og Købmanden fra Haabets Ø i Juli tog Stedet i Øjesyn, dog var de ogsaa inde i Præstefjorden for at have Valget frit. Alle tre foretrak Pladsen ved Nûk som et smukt Sted med Havn i Nærheden, egnet til at bygge paa, da der var rigeligt med Sten og Ler tæt ved, og det var tjenligt til Kreaturhold.

Helt tilfreds med Havneforholdene var man dog ikke, thi kort efter besøgte Egede atter Nûk i Følge med den i Grønlandssejladsen erfarne, Norden fra komne Skipper Ebbe Midtzell, for at høre dennes Mening, og begge afgav derefter en udførlig Betænkning. Som Fortrin ved Stedet fremhæver Egede, at det laa paa Fastlandet, hvor man havde alle Grønlænderne omkring sig i Baals Revier og Øerne. Den gode Rensjagt og Laxefiskeriet, Folkene fra »Haabets Ø« havde drevet her, havde man nu i en halv Mils Afstand, og om Vinteren bød Stedet paa Rødfisk- og Torskefiskeri. Af Betydning var ogsaa Elvens Nærhed og det rigelige Brændefang af Flydetræ. Havnen ansaas for at være bedre end andensteds i Omegnen, om den end laa en halv Fjerdingvej fra Byggestedet, dog kunde man formentlig bøde herpaa ved at opføre et Pakhus i Nærheden, tjenlig til Losning og Opbevaring af Gods. Midtzell var enig med Egede om de mange Fordele, Stedet frembød, og kom efter moden Overvejelse til det Resultat, at Besejlingsforholdene var gunstige, bortset

fra forskellige Ulemper, Strøm og Vind, Grunde og Skær, og han affattede en Række Forskrifter, som Skipperne skulde følge ved Indsejlingen.

Sidst i Maj det følgende Aar sendte Egede nogle af sine Folk til Nûk for at bryde Sten til et Kolonihus og var selv en Uge senere dér sammen med den sidst ankomne Skipper. Huset skulde opføres af Sten og Ler, 27 Alen i Længden og 16 i Bredden efter et Grundrids, Egede havde tegnet og medbragte.

Skøndt Egede, som det foregaaende viser, først efter modent Overlæg og efter at have raadspurgt Sagkundskaben bestemte sig til at lægge Kolonien paa Nûk, er han ofte bleven dadlet for dette Valg, tidligst af hans utiltalende Landsmand Biskop Deichman. Thorhallesen, der et halvt Aarhundrede senere var knyttet til Godthaab, fandt, at Stedet intet bød af den Næring, som havdes ved Distriktets Grænse langvejs derfra. Paa begge Sider »en besværlig Fjord« og ingen Bekvemmeligheder udover, at Godthaab laa midt i Distriktet og havde en god Udsigt. Medens Thorhallesen ansaa det for en ubodelig Skade for Missionen og Handelen, at Kolonien flyttedes fra det fritliggende og velbefolkede Kangeĸ, hvilket han betegner som det nærsomste og bedste Sted paa Godthaabs Højde, bebrejder Giesecke Egede, at man ikke valgte Akúnâĸ paa Nordlandet lige overfor Godthaab med dets frodige Dale og Skibshavn.

Begge med Grønland saa fortrolige Mænd har dog ikke, som en retfærdig Dommer nu til Dags vilde gøre, søgt at danne sig et Billede af de store Forandringer, Distriktet imedens var undergaaet, dels ved Udryddelsen af Befolkningen i den store Koppeepidemi, dels ved de mähriske Brødres Indflydelse, men ogsaa ved, at de fremmede Handlere og særlig Hollænderne havde indstillet deres Trafik i denne Egn. Som Følge heraf havde ikke blot Fangst-, men ogsaa Levevilkaar forandret sig. Grønlændernes Bosteder og Samlingspladser var for en stor Del bleven forlagt til helt andre Steder, end de oprindelige, som Egede baade i Missionens og Handelens Interesse maatte regne med. Dette læres kun af hans Relationer og Breve i Forening med Kendskabet til de forladte Bopladsers og Hustomters Beliggenhed.

Hvad Besejlingsvanskelighederne angaar, veed alle, der har besøgt Godthaab, at der her staar en rivende Strøm, som skifter uafladeligt efter Vindretningen. Yderligere er der paa begge Sider af Koekøerne en aaben Rende, saa at Dønningerne i haardt Vejr naar helt ind til Kolonien, hvorfor Landgangen kan være meget vanskelig. At Skibshavnen ligger saa langt borte fra Kolonien, er ganske vist en Ulempe, som dog føltes mindre ved hin Tids sparsomme Besejling.

I Juni 1723 skriver Egede, at han har beseet alle Pladser i Syd og Nord, i Vest og Øst, hvorhen han kunde flytte sin Boplads, men ingen af dem opfyldte alle de Betingelser, der maatte stilles til en saadan,

uden at der var en eller anden betydelig Mangel, thi hvor der var smukt at bo og bygge og god Fangst, laa det enten af Vejen for Skibsfarten eller Handelen med Grønlænderne.

Egede var utrættelig, ikke alene i Udforskning af Kyststrækningen i Nord og Syd, med Kolonisering for Øje, men ogsaa ufortrøden i, at udstrække sit Kendskab til Egne og Folk i det nærmere og fjernere Omraade af hele det nuværende Godthaabsdistrikt, alle Fjordarme og Øer fra Havsiden ind til Indlandsisen. Han skaanede sig ikke og trodsede Vejr, Kulde og Afsavn selv i den strengeste Aarstid. Overalt havde han Blikket aabent for Erhvervsmuligheder, for Naturmærkværdigheder og Fortidsminder. Allevegne søgte han Føling med de Indfødte for at lære deres Sprog, Skikke og Tankesæt at kende.

I sin, den sidste Dag i Juli 1723 daterede Skrivelse til Bergenskompagniet tog Egede bestemt Afstand fra Direktionens Forslag om at udsende Folk over Land til Østkysten. Angivelserne af den Fjord eller det Sted, hvorfra der skulde være smallest og kortest at naa over til den østre Side, var ganske uvisse, eftersom Kortenes Tegning og Anvisning indeholdt saamange Urigtigheder, hvilket hans hidtidige Rejser noksom havde overbevist ham om. Marschen over Land med dets høje Klipper, Isbjerge og Sne var altfor besværlig for de Folk, der foruden deres Bøsse maatte medføre den nødvendige Proviant til 8—14 Dage. Derimod ansaa han det muligt at naa Østerbygden til Søs, og han havde nok haft Lyst til at forsøge det endnu i denne Sommer, hvis man i Stedet for de gamle og slette Chalupper kunde have faaet nye.

Egede maa dog hurtig have overvundet disse Betænkeligheder, thi i Henhold til Raadets Beslutning af 3. Aug. begav han sig den 9. Aug. paa Rejse sammen med Styrmand ERIK LARSEN, der har efterladt en Dagbog fra Togtet, og ni Mand, deriblandt en Harpunerer.

Den 16. stagede Egede sig gennem Isen over Mundingen af Sermilik, slap Bræisen og fik Fjeldet »Tindingen« i Sigte. Efter 5 Timers videre Sejlads bøjede han omkring Søndre KangeK ind i Tigssaluk Fjorden, hvor han traf en stor Forsamling Grønlændere, der boede i 18 Telte og tog vel imod ham. Grønlænderen, der var i Egedes Følge, fortalte sine Landsmænd, at Præsten var en stor Angakok (angakorssuaK), der var kyndig i det himmelske, hvorfor de bad ham fortælle dem om Gud og Himmerige og »blæse paa dem«. I Fjorden findes et smalt Sund, og Egede søgte ind til dens Bund for at lede efter det formodede Stræde. Her, hvor der endnu ses store Husruiner, tog han Natteleje hos de Vilde, der teede sig usædvanlig lystige og meget talende, hvilket giver ham Anledning til den interessante Bemærkning, »at her forandrer sig de Indfødtes Udtale og Sprog nogenledes«, saa at de var uforstaaeligere end de Grønlændere, han daglig omgikkes med. Herfra gik Vejen indenom

Tôrnârssuk, derefter indenom Ũmánaĸ og Storøen, udenom Sanerut, gennem Sundet mellem Kobberminebugten og Torssukátaĸ Løbet til Indre Kitsigsut Øerne. Videre kom han over Bredefjord (Ikerssuaĸ) til Hollænderøen (Akia), bøjede den 20. Aug. ind ad Agdluitsoĸ Fjorden og slog Telt paa en Sandvig et Par Mile ind i Fjorden, »en dejlig Plads med skønne Græslier og Enge« og en god Vinterhavn. Af mange Kendetegn sluttede han sig til, at Stedet havde været bebygget og opdyrket af Nordboer. Om de herboende Indfødte bemærker Egede, at de ere »temmelig smukke og hvide og af Humør sær from og lystige«. Dagen efter roede han ind i Agdluitsoĸfjordens inderste selvstændige Fjordarm, hvor han saa Grundvolde af Stenhuse og et stort Birkekrat, hvis Stammer var tykkere end en Arm eller et Ben, men krøgede og ikke over et Par Favne høje.

Den 22., da han stævner ud af Fjorden, noterer Egede, at alt, hvad han hidtil havde set, endnu hørte til Vesterbygden og ikke viste Tegn til nogensomhelst Stræde, men han agtede dog at fortsætte Rejsen end et Par Dage, om det ikke skulde findes. Han styrede derefter forbi Igdlorpait udenom Sermersôĸ og naaede frem til henved en Mil Nord for Nanortalik.

Her viste Grønlænderne ham Vraget af et hollandsk Skib, der var forlist den 10. Maj ved Statenhuk og drevet i Land her. De Indfødte havde spoleret det ganske, brudt Dækket op, røvet Bord og Lægter, Skibskedler og Skjorter og andet, hvilket han bebrejdede dem. De havde slæbt et stort Skibsanker op paa Land, som Egede gerne havde taget med sig, hvis man kunde have rummet det i Chalupen.

Storm og Regn begyndte at sætte ind, saa at Egede og hans Folk maatte søge Ly hos de Grønlændere, de traf paa, og som hvælvede deres Konebaade over sig; tillige frygtede man ogsaa for Chalupperne. Saa nødigt Egede end vilde, maatte han opgive sit Forsæt om at gaa længer sønder paa. De Indfødte kunde ikke give ham Oplysning om det af ham eftersøgte Stræde; de ham ledsagende Grønlændere var uvillige til at fortsætte Rejsen baade af Hensyn til den truende Proviantmangel og Frygten for de længere sydpaa boende Grønlændere, der sagdes at være vilde og galne, ja endog Menneskeædere. Endelig maatte Egede være betænkt paa den fremrykkede Aarstid med Storm og Sne ivente, og at han havde 60 Mil at tilbagelægge, inden han naaede hjem.

Det føromtalte Skibsanker tjener til nøje at bestemme Stedet, hvor Egede vendte om. Ved sin Omtale af Øen Nagtoralik anfører Østerbygdens Genopdager Peder Olsen, der i 1753 opholdt sig her, følgende i sin Dagbog: »Hr. Hans Egede endte her i Nærheden sin for en Del Aar siden foretagne Undersøgelsesrejse. Man viste mig lige overfor Øen et Skibsanker fra et hollandsk Skib, som var forlist her i Nærheden for en Del Aar siden, og som Grønlænderne havde trukket noget op fra Sø-

kanten, men Skibet var sunket paa saa dybt Vande, at man ej kunde se noget til Vraget.« Nøjere bestemmes Stedet af Andreas Bruun, der var her i 1778 og beretter, at han fra Nanortalik tog hen til en anden Ø, Kisaĸ kaldet, »hvor jeg et Par Skridt fra Søen af i et lidet fersk Vand lod opstage et svært Skibsanker«. Efter Grønlændernes Sigende var Skibsvraget endnu til Syne ved Lavvande. Ved Forf.s Ophold her i 1914 paavistes Stedet som beliggende paa Fastlandet lige overfor den østfor værende Ø Kaneĸ. Fjeldet bag denne hedder Nagtoralínguit.

Endnu skulde Egede her i Sydgrønlands naturskønneste Egne tilbringe nogle Solskinsdage. Fulgt af henved 100 Indfødte stævnede han den 28. Aug. ved Aftentide forbi grønne, flade Øer ind i K'aĸortoĸ Fjorden, der gemmer den berømteste og bedst bevarede af alle grønlandske Nordboruiner, Hvalsø Kirke, der staar den Dag i Dag næsten uforandret som Egede saa den og har beskrevet den:

»Kirken er 8 Favne lang og vel $3^1/_2$ Favn bred inden til, og Muren mest en Favn tyk; udi Højden er den 2 à 3 Favne, den haver 2 Døre paa den søndre Side og en stor Dør paa den vester Ende. Paa den norder Side har været ikkun eet Vindue, men paa den sønder Side 4 Vinduer, vide inden til og snævre uden til, nok derforuden et stort Vindue udi hvert Røst. Muren er endnu hel og vel ved Magt og med Kalk forset imellem Stenene, uden alene paa det søndre Hjørne var den revnet, og nogle Stene saavelsom noget af Røstet affalden. Stenene udi Bygningen var endel meget store, slette og jævne, ligesom de vare hugne, og den hele Bygning vel og kunstig med buntede Stene sort og hvid sammensat. Kirken er med en stor Kirkegaards Mur omkring givet.«

Egede beskriver ogsaa Huset ved Kirken som mere forfaldent end denne, dog endnu staaende over Mands Højde, 6 Favne lang og indtil 3 Favne bred indenfor, og med en Dør. Han gravede i Grunden inde i Huset i Haab om at finde »Monumenta af Antikviteten«, men fandt kun nogle Kul og smaa Ben. Grønlænderne vilde først ikke tillade ham at grave af Frygt for de Døde og Afsky for, hvad der havde tilhørt dem. De blev siden beroliget og hjalp endog med til at rydde Sten, da de hørte, at de Døde var »Kublunacher« som Egede og hans Folk »og de selv, Kalalerne, deres Børn og Affødninger«.

Grønlænderne fortalte Egede om de flere og større murede Huse og Skoven ved Igaliko, som han var sejlet forbi og derfor ikke fik set. Han roede ogsaa forbi Tunugdliarfikfjorden, skøndt han hørte, at ogsaa dér var stenmurede Huse og Skov og fandtes et Fjeld (Slibestensfjeldet), som indeholdt rød Sandsten, af hvilket Husene var bygget. Egede saa gennem Fjordaabningerne Isblinken indenfor Sermitsialik, som han satte i Forbindelse med Ujaragssuaĸ Fjordens Bræ. Fra Bredefjord gik han gennem Torssukátaĸ forbi Kobberminebugten, passerede de tre store Øer ĸeĸertarssuaĸ, nunúnguit og ũmánârssuk og naaede

5. Septbr. Tôrnârssuks skumle Troldefjeld. Derefter kom han forbi Kingigtoĸ (Kap Consort), Sanden (Frederikshaabs Isblink) og overnattede den 9. paa Øen Sarĸarigsoĸ og naaede den 11. til Fiskenæsfjorden. Den 14. Septbr. vendte han med sine Folk velbeholden tilbage til Kolonien.

Egedes Pionértogt frembyder den Mærkelighed, at han, der som den første genfandt og berejste Østerbygdens Centrer, hverken før eller senere blev sig det bevidst, hildet som han var i Torfæus' topografiske Vildfarelse, hvilken ogsaa hans Søn Paul og Sønnesøn Christian Thestrup Egede, der overtog Problemet efter ham, aldrig naaede til at bryde med. Først i 1794 paaviste H. P. Eggers med stor Skarpsindighed Østerbygdens rette Beliggenhed i det nuværende Julianehaabs Distrikt, uden dog at trænge igennem med sin Opfattelse. Endnu 30 Aar senere søgte H. F. J. Estrup at hævde, at der paa Østkysten kunde findes Efterkommere af de gamle Nordboer, og saa sent som i 1883 opretholdt Nordenskiöld Troen paa, at Østerbygden skulde søges paa Grønlands østre Side.

Egedes Togt gav i hans Beskrivelse og Kort over samme det første Helhedsbillede af Vestgrønlands sydligste Kyststrækning, som den er afsat paa hans senere Kort fra 1735 og 1741, og han blev retledende for senere Rejser sydefter. Af stor Betydning var det, at Egede med Fynd fastslog, at de paa Kortene afsatte to Sunde, Bear Sound og Frobisher Strait, af Davis indtegnet som et Stræde gennem Sydgrønland — med en Ø, Reg. Elizabeths Foreland mod Syd, og sydligst Frobishers Meta incognita — som delte Sydgrønland i to store Øer, ikke existerede her, men maatte søges ved den amerikanske Kyst. Af Værdi er ogsaa de mange nye Oplysninger om disse Egnes Natur og de Indfødtes Levesæt. Endelig indeholder Egedes Dagbøger de tidligste Beretninger om Nordboruinerne i Østerbygden.

Sit andet Rekognosceringstogt, der denne Gang gik Nord paa, foretog Egede Aaret efter (1724).

At Egede valgte den haarde Vintertid, saa tidligt som den 22. Februar, til at gaa ud paa sin Undersøgelsesrejse, vidner om hans Haardførhed og Beslutsomhed. Expeditionen foregik i to Chalupper med Cornelius Seehusen som Styrmand og ialt 8 Mand, deriblandt en Harpunerer. Undervejs havde Egede og hans Folk den meste Tid at kæmpe mod kold og skarp nordøstlig Storm og Blæst, Snebyger og Drivis. Efter to Dages Sejlads maatte de ty ind paa Øen Nasaussaĸ, et kendt Sømærke, naaede den 27. til Sukkertoppens Ũmánaĸ og passerede to Dage senere Kin of Sale. I de følgende Dage indtil 5. Marts maatte Egede ligge stille paa Grund af overmaade skarp Kulde. Herfra gik han Østen om Manîtsoĸ Ø (Ny Sukkertoppen), langs denne gennem Tuno (Hamborger Sund) og naaede 7. Marts til Agpamiut, hvor Grønlænderinderne modtog

ham med Sang. Ved Narssamiut, det sydligste af de Steder, hvor Hollænderne opslog deres Krambod, og som var meget folkerigt, beboet af 60—70 Familier, holdt Stormen ham tilbage. Her saá Egede en strandet ny og smuk Galiot, der efter Grønlændernes Beretning var drevet uskadt imod Stranden, kun at Roret var slaaet fra. Den var forladt af Besætningen, men havde haft sin Ladning i Behold, deriblandt en stor Del fordærvet Proviant. Skibet var senere bleven spoleret af Grønlænderne, der havde borttaget Master, Sejl og Tovværk og opbrudt noget af Dækket. Harpuner og Liner var spredt omkring i Husene, hvoraf Egede købte en Del for en Bagatel. Skibet var kun beskadiget under Flakket, hvor Vandet drev ud og ind, og kunde være blevet bragt flot, hvis man havde haft de fornødne Instrumenter. Det harmede Egede, at det skønne Skib gik tabt for ham, og hjemvendt til Kolonien sendte han to Gange Folk op til Vraget, uden at de fik bjerget noget. Ud paa Sommeren drev det til Havs.

Egede tog her Højden af Solen ved Hjælp af Kvadranten, der viste 65°56′ n. Br. Paa Grund af skarp Vind maatte han overnatte i et Telt hos en Grønlænder, hvem en Angakok havde spaaet, at han skulde dø næste Sommer. Egede trøstede hans grædende Hustru og Børn og overbeviste Manden om Guds Almagt, der alene bestemte Menneskenes Skæbne. Han lovede at ville opsøge Angakokken og straffe ham for hans Løgn og Bedrageri. Da Nordenvinden hindrede ham i at fortsætte Sejladsen udenskærs, gav han sig til at undersøge Omegnen og roede ind i Evighedsfjorden (Kangerdlugssuatsiaĸ), hvor han traf den før nævnte Angakok. I Nærværelse af andre Grønlændere tiltalte han Spaamanden strengt og straffede ham for »sin Løgn og Aberi, hvortil han intet kunde svare, men bekendte sin Vanvittighed«. Den 16. Marts bestemte han sig til Hjemrejsen, tvunget dertil saavel af det haarde Vejr med streng Kulde og Snefog, som ogsaa af Hensynet til, at hans medhavende Folk og Chalupper skulde følge med Skibet Nord paa til Hvalfangsten. Han roede atter gennem Tuno Sundet forbi Kingigtoĸ til Sâtormiut, og da Vejret bedagede sig, kunde han den 20. Marts tilbagelægge syv Mile til Pisugfik og naaede efter fire Ugers Rejse tilbage til Haabets Ø.

Egede udtaler i sin Dagbog Beklagelse over ikke at være naaet op til Nepisene, som laa to Dages Rejse nordligere end det Sted, hvorfra han var vendt om. Ved hans flittige Spørge hos Grønlænderne havde han imidlertid indhentet Oplysninger om, at Centrene for Hvalfangsten laa mellem Ikertôrmiut, Nepisene, Amerdloĸ og ĸipingassoĸ. De fremmede Skibe søgte om Foraaret ind til Nepisene for at handle med Grønlænderne, begav sig derefter paa Hvalfangst, og naar dette var til Ende, dels til Tulugalik, som Egede holdt for at være Sydbay, og Nepisene for atter at handle med de Indfødte. Ved Nordre Strømfjord (Nagssugtôĸ)

skulde der ifølge Grønlændernes Udsigende findes Ruiner fra de gamle Nordboers Tid.

Efter alle disse Oplysninger ansaa Egede det for højst fornødent at anlægge en »stærk« Koloni ved Sydbay eller Nepisene, hvilket han nærmere vilde begrunde i det Skrift, han var ved at udarbejde under Titlen »Grønlands Perlustration«.

Den, der er fortrolig med Egedes Livsgerning og, hvad der er en Hovedbetingelse for at kunne værdsætte hans Virke i Grønland, gives Mulighed for at opsøge hans Bosteder og følge hans Veje i Syd og Nord, til Lands og til Vands, bjergtages af hans stærke, dragende Personlighed, der ligesom har ladt sin Sjæl tilbage i disse store Vidder. De nærmeste Maal er hans øde og forglemte Boplads paa Haabets Ø og hans andet Hjemsted i Grønland, Godthaab, Huset ved Elven, hvis Stenmure rejstes for hans Øjne og endnu staar urokket gennem to Aarhundreder med Flagbastionen og dens vide Udsyn til Hav og Fjelde. Man tror at se ham i den uadskillelige slidte Præstekjole med Bladkrave og store Knapper, hører ham tale til Folkene i sit Senjenmaal. Man følger ham, snart paa hans daglige Vandring i alskens Vind og Vejr ud til Tôrnârsuksklippen med Staven af sejgt Flydetræ og Haandtaget af Hvalrostand, grublende hensunket paa en grønklædt Hustomt. Man stævner med ham i Bergensjollen for fulde Sejl, spejdende efter Landkending med nye Konturer og uventede Oplevelser i Egne, ingen Evropæer før ham har betraadt, ofte blindet og pisket i Ansigtet af Nordenvindens Svøbe, snart i lønlig Pagt med Naturens Fred, snart i Livtag med dens Overmagt.

Gladest var han vel, naar Grønlænderne fulgte i hans Kølvand med Konebaade og Kajakker, ofte op mod de hundrede Mænd, Kvinder og Børn, og de istemte deres monotone Sange »ligesom et Diskant-Stykke«, naar de slog Telt efter Landingen og flokkedes omkring ham for at lytte til hans Tale. En saadan Stemning har han fæstnet i en Dagbogsnotits fra 1724: »Mod Aftenen kom vi til en Sted, hvor der var to Vildmandshuse og en temmelig Forsamling af Folk. Der vi kom til Landet, stod Kvindfolkene paa Bakken og undfangede os med en Sang og glædede sig ved min Tilkomst, og at høre om Gud, bød os Mad og beviste os megen Venlighed.«

Inden Egede kunde gøre sig forstaaelig i de Indfødtes Sprog, naar det gjaldt overjordiske Begreber, vandt han Grønlændernes Hjerter ved at synge for dem, idet han samtidig tog deres Overtro i Tjeneste. »Naar jeg plejer at sjunge for dem,« skriver han, »og de Vilde har spurgt mig, hvad det skulde betyde, svarede jeg, at jeg bad Gud for dennem, at han skal være dem god og give dem Mad og Næring.« Da det hændte, at de

flere Gange efter hans Sang havde gjort en god Fangst, bad de ham »at sjunge, og haver derudi deres Plaisir«.

Paa en af sine Exkursioner til Baals Revier traf Egede Grønlændere, der var i Slægt med de af Dannel, 68 Aar tilbage i Tiden, til Danmark førte Grønlændere, hvis Navne de endnu huskede, ligesom de vidste at

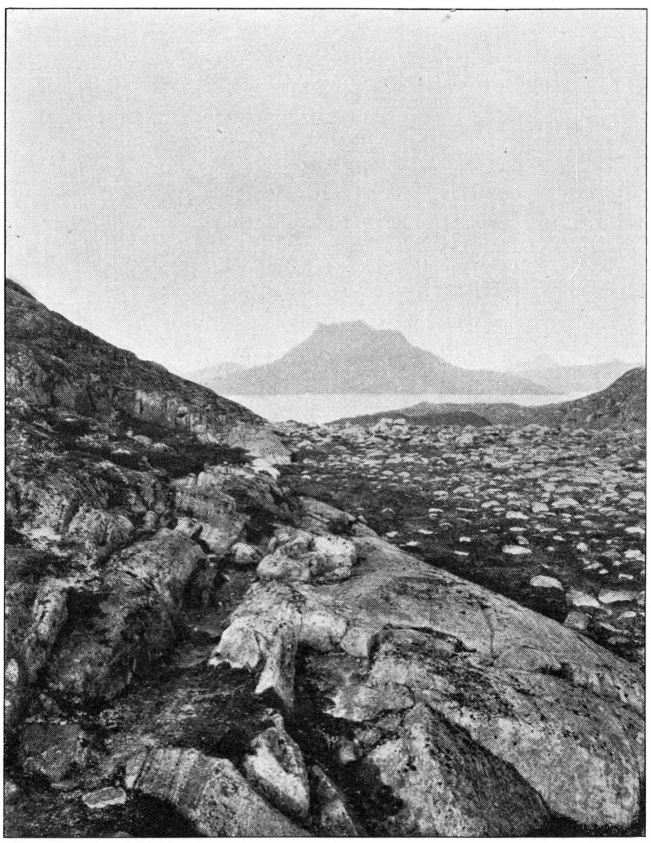

Fig. 25. Torngarssuk (Djævlekløften) ved Godthaab.

fortælle, at Skipperen, der havde bortført dem, ikke kunde gaa, men sad paa en Stol.

At Traditionen om denne Voldshandling endnu havde holdt sig i Omegnen af Egedes Boplads, har sikkert bidraget til at gøre Grønlænderne sky for ham. Det Ordforraad, ialt 400 Gloser, der skyldtes hine røvede Indfødte, var, som ovenfor anført, Fundamentet for Egedes Kendskab til det grønlandske Sprog, og han fandt Ordlisten »næsten overensstemmende med de Vildes Tale«. Fra han satte Foden paa Land var han ivrig for at tilegne sig Sproget. Den tidligere omtalte hollandske Baadsmand, Egede havde taget ombord, og som forrettede Lodstjeneste

ved hans Landing, forstod Grønlandsk »meget vel« og var ham til stor Nytte som Tolk, indtil han fulgte med Galioten, der bragte Budskabet til Bergen om Egedes lykkelige Landing.

Den første Vinter fik Egede en af Folkene, Aron Augustinussøn, der gjaldt for at være et kvikt Hoved, til at bo en Tid i Grønlændernes

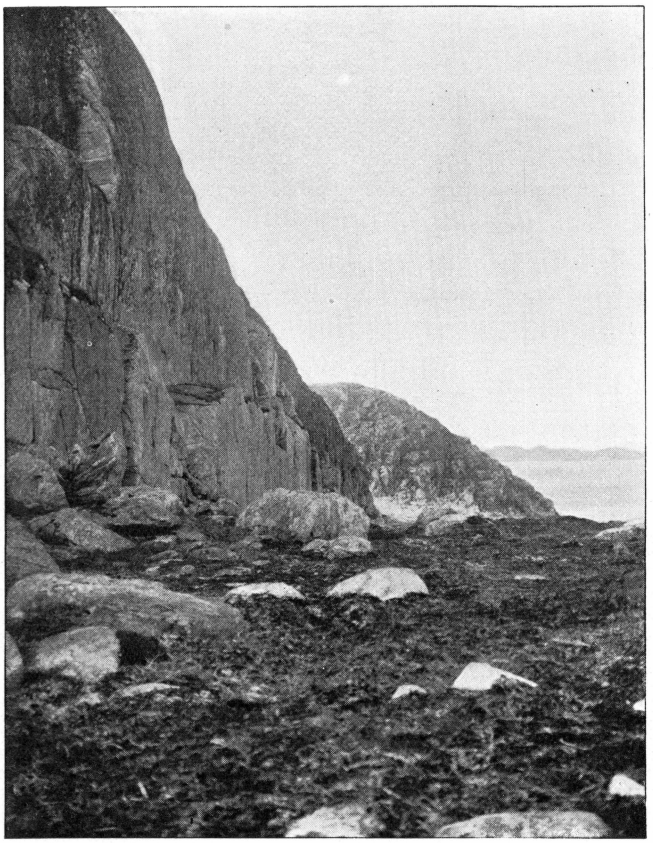

Fig. 26. Tornârssuk. Udsigt til Sadlen.

Huse og nedskrive, hvad han kunde tilegne sig af deres Sprog. Samme Aar tog han en Grønlænderdreng, Kusaĸ, i Huset, som blev hos ham endnu i Maj, men rejste bort om Sommeren. Egede havde megen Nytte af ham ved sin Sproggranskning og lærte ham Bogstaverne. Selv optegnede han flittigt de i den daglige Tale hyppigst forekommende Ord og Vendinger saa godt, han kunde opfange og gengive dem gennem sit af Hjemstavnssproget paavirkede Øre. »Al min Dessein hviler mest paa at lære Folkets Sprog«, skriver han i Februar 1722.

Af den korte Relation, Egede den følgende Sommer sendte hjem, fremgaar det, at han er klar over, at det grønlandske Sprog ikke var

beslægtet med noget evropæisk eller andet Sprog, men dog syntes iblandet med enkelte latinske eller norske Ord, hvilket kunde tyde paa, at Grønlænderne, før Vesterbygden lagdes øde, havde blandet Blod med Nordboerne fra Østerbygden. Det smertede ham fremfor alt andet, at hans Ukyndighed i Sproget hindrede ham i at gøre sig forstaaelig for de Indfødte. Han tog sin Tilflugt til Tegn og Figurer, som han eller hans Sønner ridsede op og kolorerede, en Anskuelsesundervisning, der bragte ham noget videre.

Det er ganske med Urette bleven bebrejdet Egede, at han undslog sig for at flytte ind i Grønlændernes Hytter, »fordi han aldrig kom ud over den svimlende Forskel mellem Vildmænd og Kulturfolk«. Herimod taler afgjort hans egne Ord: »Og efterdi det var mig om Sproget at lære for det første allermest at gøre, tog jeg mine tvende smaa Sønner med og forblev udi Grønlændernes Huse den største Del af Vinteren, alt til den Ende, ved den daglige Omgængelse med Grønlænderne at komme til nogen Erfaring udi deres Sprog.«

Samværet med de Indfødte om Vinteren i et trangt og beklumret Rum faldt ham »haardt og besværligt nok paa Grund af deres Skidenvurenhed«. En Aften maatte han kaste op og gaa til Sengs og dække sig helt til med sine Klæder, da det raadne Spæk og anden Smuds, som Grønlænderne bar ind i deres Huse, »gav saadan Stank fra sig, at det var ulideligt for en kleinlig Natur«. Dertil kom, at Egede blev plaget af Lusene, som Grønlænderne var befængt med.

For at naa til større Sprogfærdighed fortsatte Egede den følgende Vinter sine Ophold i Grønlændernes Huse, skiftende hveranden Uge med sin Embedsbroder Top, hvis Lyst og Evne til at trænge ind i det vanskelige grønlandske Sprog blev ham til stor Hjælp og Opmuntring. Begge opsamlede i Forening et betydeligt Ordforraad. Endnu var Egede ikke trængt ind i Sprogets grammatikalske Bygning, men maatte indskrænke sig til at kæde Sætningerne sammen. At Sproget ogsaa rummede Dialekter, erfarede han jo, som omtalt, paa sin Foraarsrejse mod Syd.

Størst Betydning for Fremgangen i hans Sprogforskning var den Viden, hans lærenemme Sønner indhøstede i den daglige Omgang med opvakte jævnaldrende Grønlænderdrenge. Af disse optog han to af de mest lærvillige i sit Hus. Især havde han Nytte af den med Navnet Frederik Christian døbte Knøs, der havde lært at tale og læse Dansk. Ved dennes Hjælp fik han sammenstillet en lille grønlandsk Grammatik og en Oversættelse af Aarets Evangelietexter.

Særlig Vanskelighed voldte det ham at finde adækvate Udtryk for de Grønlænderne ukendte religiøse Begreber, fremfor alt Gud, Treenighed, Helligaand, Synd, Naade og Velsignelse, hvilket ogsaa gjaldt de Dyr, der ikke findes i Grønland. Han tyede til den Udvej at anvende

Nydannelser og Omskrivninger og at overføre de danske Ord til det grønlandske Sprog.

I Vinteren 1724—25 hjalp Sønnen Paul ham, »eftersom han temmelig vel kan Sproget og end bedre end jeg. Han har meget contribueret dertil, at man er saavidt avanceret udi Sproget, faar og vel herefter virkelig contribuere mere hertil, eftersom han vel uden Tvivl bliver den første, som naar Fuldkommenhed i dette vilde og vanskelige Sprog«.

I Løbet af halvandet Aar var Egede naaet saavidt i sit Kendskab til det grønlandske Sprog, at han i April 1723 kunde affatte en Række Spørgsmaal og Svar paa Grønlandsk med dansk Oversættelse, omfattende »de kristelige Hovedstykker« tillempet efter de Indfødtes Fatteevne: Læren om Gud som Skaberen, Syndefaldet, Fristeren i Djævelens Skikkelse, Jomfrufødselen, Christi Offerdød, Opstandelsen og Dommen. Alle, som kendte og elskede Gud og hans Søn, skulde denne optage til sig i Himmelen, medens alle de, som ikke vilde tro og kende Gud eller hans Søn, skulde henkastes til Djævelen udi Helvede, hvor de altid skulde pines og brænde.

Indledningen i Egedes Missionspraxis er fra kirkelig Side baade bleven billiget (Rudelbach) og dadlet (H. M. Fenger) og skal ifølge Planen med nærværende Arbejde ikke optages til fornyet Drøftelse i de enkelte Tilfælde. Mod hans Katekisering paa Grundlag af »Hovedstykkerne« kan dog rejses afgjort berettigede Indvendinger, i første Række navnlig, at den var forhastet, idet Egede paa dette Tidspunkt endnu ikke var saa fortrolig med det grønlandske Sprog, at han kunde regne med at blive forstaaet. Endnu havde han ikke opfattet Flertalsformerne og Endelserne af de personlige Pronominer. Ukyndighed og Forvexling af Begreber i Forbindelse med Egedes usikre Udtale maatte give Anledning til hyppige grelle Misforstaaelser.

De betydelige Fremskridt, Egede har indvundet i Løbet af et Aar, skønnes ved Sammenligningen mellem hans foregaaende sproglige Udarbejdelse og et hidtil upaaagtet, egenhændigt Manuskript af ham, tilegnet Kronprins Christian og dateret Grønland 9. Juni 1725. Det indeholder i fire Afsnit, hvert med særskilt Titel, en Oversættelse af de 11 første Kapitler af Genesis, Udtog af Evangelierne, Begyndelsesgrundene i Kristendomskundskab til Brug for Grønlændere i Form af Spørgsmaal og Svar, et Glossarium og »Nogle Smaae Orationer og Alloqvia foreholdet Grønlænderne Till at ofverbeviise dem deris Vanvittighed og lastelige Tilbøyeligheder«. Som Paradigma for Udsagnsordenes Konjugation benytter han det tidligere anvendte Verbum neglipok (jeg elsker), hvoraf det ses, at han nu er kommet efter, at Sproget kan opvise Futurum Konjunktiv, Dubitativ og Optativ. Egede beklager, at man endnu ikke er naaet til Bunds i Grønlandsk, ikke kender alle Ordene og deres Forandringer, hvorfor man maa lade det bero indtil videre med at affatte

en Grammatik i Sproget. »Imidlertid maa det forfattede tjene til en Bevis og en Prøve, at Grønlændernes Sprog er dog ikke saa meget uartig og indispatz, hvor uartige de end selv er udi Skik og Sæder«.

Egedes Tiltale til Grønlænderne munder ud i en Dommedagsprædiken, der efterlader et ubehageligt Indtryk. »Hvorfore ere I saa galne, at I troer hine løgnagtige Angekut, endog I veed, at de duer intet. Hvorfore hexer de ikke om Dagen og naar det er lyst, saa vi kan se det? Dersom I ikke lader af at hexe, da skal vi paa Sidstningen slae Eder ihjel og rydde Eder ud af Jorden, thi Gud har befalet os at slae saadanne ihjel.« Helvedes Kvaler fremmanes i alle optænkelige Rædsler. »Helvedes Ild gør meget ondt og udslukkes aldrig. Dér skal de, som ikke vil tro, altid brænde, Ilden skal gaa dem ud igennem Øjne og Mund, Øren og Næse, Djævelen skal rive dem med sine Klør, og de skal ikke kunne dø.« Himlens Herlighed udmales med særlige Tillokkelser for Grønlænderne. »Deroppe i Himmelen er meget skønt, dér fryser og sulter vi ikke, dér trættes og ældes vi ikke, dér dø vi ikke, dér skal vi altid være lystige, ja skinne som Solen«.

Var Budskabet om en Opstandelse ved Guds Naade den Lære, Grønlænderne bedst og lettest kunde tilegne sig som en Trøst i Døden, var til Gengæld Straffedommen, fulgt af Djævelens Pine og Helvedes Luer, hvis de ikke omvendte sig, Trudsler, som kun kunde skræmme Grønlænderne med deres uudviklede Syndsbevidsthed.

Baade de dystre Trudsler og fristende Forjættelser kunde ikke forfejle deres Virkning paa de lettroende og videbegærlige Grønlændere. Derimod har Egede næppe kunnet gøre dem begribeligt, at Tôrnârsuk, som han ansaa for at være deres største Hjælpeaand, skulde være den samme som den kristne Læres Djævel. Om dennes Ophav og Væsen giver han Grønlænderne følgende Forklaring: »Den som kaldes Djævel, er ikke, som I mener, de Afdødes Sjæle, som lader sig se, men han er en Aand, d. v. s. har ikke Kød og Ben, er meget styg og slem, forskrækkelig tragter efter at skade Mennesker. I Begyndelsen var han herlig og kaldtes Engel, thi Gud skabte i Begyndelsen mange saadanne Engle, at de skulde tjene hannem, men der endel bleve Gud ulydige, da blev Gud vred paa dem og stødte dem ud af Himlen til Helvede, og kaldes nu Djævel og er Guds og Menneskenes Fjende, der ogsaa forførte Adam og Eva«.

Først og sidst indprenter han Grønlænderne: »Jeg er ikke hidkommen at købe Spæk og Skind hos Eder, men alene at undervise Eder om Himmelens Skaber«.

Egede var den første Evropæer, der gennem et aarelangt Samvær med Grønlændere fik Indblik i eskimoisk Livsopfattelse og Tankegang, Skikke og Samfundsliv. Hvad engelske Opdagelsesrejsende som Frobisher og Davis og hollandske Søfarere som Feykes Haan havde bragt til almen

Kundskab, indskrænkede sig til Folkets ydre Fremtræden, Udseende og Klædedragt, Boligsæt og Levevis, Fangstmetoder og Redskaber. Trang var Vejen for Egede. Den visuelle Opfattelse maatte støttes af en møjsommelig Indtrængen i Sproget.

Egede følte det som en uafviselig Pligt fremfor alt at udrydde »de Vederstyggeligheder«, blandt hvilke de Indfødtes Brug af Amuletter (ârnuaĸ) saasom Fuglenæb eller Kløer, baarne om Halsen som Værn mod Farer og Ulykker, daglig stak ham i Øjnene. Hvor han saa disse uskyldige Attributer, vore Dages Mascotter, rev han dem af og kastede dem bort, og naar nogen værgede sig derimod, vankede der »et Par Stryg over Ryggen«. Ligesaa strengt ivrede han mod de Indfødtes Trommedanse og Nidviser, uden at ane, at de var knyttede til deres Form for Retspleje.

Ikke længe efter sin Ankomst til Landet var han første Gang Vidne til »det Djævelens Kogleri, Grønlænderne bedriver«, da han overnattede i et Vinterhus. Han vaagnede ved en Syngen og Hujen, der mindede ham om Finlappernes Sange, der kun handlede om Jagt og Fiskeri. En slog paa Tromme, en anden gøede som en Hund, »og saadant Aberi mere«.

I 1724 nævner han tidligst sit Møde med en af Grønlændernes Vismænd og Sandsigere, Angakut, »de saakaldte og indbildte kunstige og vittige paa skjulte og forborgne Ting«. Den Mand, i hvis Telt Egede boede, fortalte, at en Angakok havde spaaet hans nære Død; det troede han, og hans Hustru og Børn græd med ham. Egede betegnede alt, hvad saadanne Angakut sagde, som idel Løgn og Bedrageri, men den, der vilde tro paa Gud og Christus, skulde intet Ondt vederfares. Herover blev den stakkels Familie saa glad og paahørte med Opmærksomhed Egedes Undervisning om Guds Almagt og Himlens Undere. Kort efter mødte Egede Angakokken og straffede ham i andres Nærværelse for hans »Løgn og Aberi«. Tilfældet er typisk.

Aaret efter greb Egede en Angakok, hvem han havde formanet og truet, ikke oftere at udøve sine Kunster i Hexeri, og »pryglede ham dygtigt af«. Et alvorligt Sammenstød hændte mellem Koloniens Købmand paa dennes Handelsrejse mod Syd og en Angakok, der havde samlet en Skare Landsmænd, som han vilde forhexe, hvilket Købmanden sluttede af Miner og Fagter, hvorfor han slog Angakokken paa Munden. Denne greb sin Bue og Pil og nærmede sig Købmanden, der truede ham med sin Bøsse, som dog ikke var ladt, hvilket havde til Følge, at Angakokken og de øvrige Grønlændere tog Flugten. Noget efter havde Egede faaet at vide af en Dreng, der opholdt sig ved Kolonien, at Grønlænderne Syd paa vilde ihjelslaa Assistenten og hans Folk, naar de kom derhen, og at der var planlagt et Overfald paa de faa ved Kolonien tilbageblevne for derefter at dele deres Efterladenskaber. Ophavsmanden sagdes at

være en gammel Angakok, hvem Egede tidligere havde revset for hans Hexekunster. Saasnart Købmanden var kommet tilbage fra en Rejse mod Nord, begav Egede sig sammen med denne og en 7—8 Folk til Angakokkens Opholdssted, paagreb og førte ham med sig i Baad til Kolonien, hvor han blev sluttet i Bolt og Jern om Benene »og fik nogle Hug dertil«. Paa sine idelige Bønner blev Angakokken tredje Dagen derefter sluppet ud af Arresten med den Trudsel, »at hvis man efterdags af ham eller nogen anden fornam slig Skalkhed, da skulde de uden al Medlidenhed dø«.

Trods ihærdig Stræben naaede Hans Egede ikke til en afklaret Opfattelse af Grønlændernes hedenske Kultus, hvilket ogsaa gælder Sønnen Paul, hvis dybere Indtrængen i Problemerne fremfor alt skyldtes, at han fra Drengeaarene var fortrolig med Sproget og lærte at tale det som sit Modersmaal. Først gennem den nyeste Tids videnskabelige Udforskning af Østgrønlændernes Idéverden, i Forbindelse med det nu indvundne Kendskab til deres Stamfrænders Mytologi i andre Polaregne, er det lykkedes at tilvejebringe et sammenfattende Billede af de fælles-eskimoiske kultiske Forestillinger. For Østgrønlands Vedkommende har Sprogforskeren og Ethnologen W. THALBITZER gennem mangeaarige Studier og gentagne Ophold i Angmagssalik med Overvintring uddybet Emnet i en større Publikation. I en grundlæggende Afhandling om Eskimoernes kultiske Guddomme har han givet en komparativ Fremstilling af de forskellige Stammers overnaturlige Begreber samt et Tilbageblik paa disses Fortolkning fra Egederne ned til vore Dage (1926). Hertil slutter sig samme Forfatters instruktive Skrift »Fra Grønlandsforskningens første Dage« (1932), der paaviser Stadierne i Egedernes gradvis voxende Indtrængen i det grønlandske Sprog, Folkets Tankeliv og den Betydning, deres grundlæggende Skrifter om Grønland har haft for Eftertiden.

I Grønlændernes Verdensopfattelse skelnes der herefter mellem Angakokkens Orakelaander (tornaĸ — Flertal tornât), hvis Egenskaber ikke blot var raadgivende eller straffende, men ogsaa hævnende, og de højere Naturaander. Blandt Orakelaanderne nævner Egede hyppigst den mest fremtrædende Tôrnârsuk, der af ham og flere senere op til Nutiden med Urette ansaas som de Indfødtes højeste Væsen. Egedes Opfattelse af denne Aands Betydning er uklar, mulig begrundet i hans Ukyndighed i Sproget og deraf følgende Mistydninger. Om han har forstaaet ret, skulde Tôrnârsuk ogsaa være et Genfærd fra Nordbotiden. Efter den førnævnte Redegørelse har man her at gøre med en af de Hjælpeaander, der paakaldtes og raadspurgtes i Angakuts Aandemaninger. Kun gennem disse, som Grønlænderne henvendte sig til i alle aandelige og verdslige Tvivl, kunde Folket komme i Forbindelse med Guddommene, af hvilke de vigtigste og af Egede nævnte er Havets, Maanens og Luftens. Den første (imap inua) blev af Egede opfattet som Tôrnârsuks Oldemoder,

en stor og mægtig Kvinde, der bor paa Havbunden, hvorfra hun hersker over alle Havets Dyr. Maanens Aand (Aningat) er Broder til Solen (Malina), som han stadig forfølger hen over Himlen. Tillige gjaldt denne Aand ifølge Egede som Godtvejrsvolderen (silagigsortoĸ). Luftens Aand (silap inua) kaldes ogsaa Forbyderen (inerterrisoĸ), den som fortørnet advarer mod Overtrædelsen af Love og Forskrifter.

Af overnaturlige Væsener nævner Egede ingnerssuit, underjordiske Trolde, som bo ved Stranden, og erĸigdlit, smaa Trolde, de farligste af alle, som ogsaa boer under Jorden, med Hundeansigt, og som le altid.

En videre Udredning af Grønlændernes mytiske Forestillinger falder udenfor Rammen af nærværende Arbejde.

Mærkeligt er Sagnet om, at Disko Øen er skaaret ud af Godthaabslandet og bugseret op til sin nuværende Plads af en stor Angakok, hvilket minder om det nordiske Gefionssagn. Paa stedlig mundtlig Overlevering bunder Sagnet om den mellem en Nordbo og en Grønlænder (Ungartok) i Bueskydning udkæmpet Væddestrid, der henlægges til Pisigsarfikfjeldet i Godthaabs Distriktet. Egede omtaler ikke Sagnet i sine Skrifter, men maa have kendt det, eftersom han har illustreret det i en koloreret, naiv Pennetegning i Randen af hans Grønlandskort fra 1737.

VII.

BERGENSKOMPAGNIETS VIRKSOMHED I AARENE 1723–25

I de første Dage af Aaret 1723 indbetalte hver af Participanterne endnu et Indskud i Forhold 43 Rdlr. til 100 Rdlr., men frasagde sig al videre Tilskud og opfordrede tillige Direktionen til at indskrænke Udgifterne ved Kolonien, at kalde Præsten og Folkene fra Kolonien tilbage og til Bergen hjemføre alt derværende rørligt Gods, Proviant og Materialier, for at gøres i Penge. Interessenterne vilde i saa Fald faa noget af deres Indskud tilbage, og de mente, at de i saa Fald ikke kunde være ansvarlige for, hvad der siden skete. Direktørerne, Jean von der Lippe sen., Magnus Schiøtte, Jens Fæster og Jens Andersen Refdahl, tog ikke Hensyn til Interessenternes Betænkning, men indkom til Kongen med Begæring om at benaade Kompagniet med en Oktroi og et Lotteri.

Ved Oversekretær Rostgaards »Iver og Nidkærhed blev Expeditionen drevet med saadan Fyrighed«, at Kompagniet umiddelbart efter fik sin Ansøgning bevilget.

Ved en 5. Febr. 1723 udstedt Oktroi fik det Bergenske Kompagni overladt hele Grønland med alle Lande, Kyster, Havne og Øer fra Kap Farvel (eller Prins Christian) og saavidt det strakte sig i alle Retninger »til egen Disposition«, den kongelige Suverænitet undtagen. Alle Effekter og Levnedsmidler, der sendtes til og fra Grønland, fritoges for Told, Konsumtion og Akcise, og Skibene for Lastepenge og andre Afgifter. Det forbødes alle, ikke i Kompagniet Interesserede, at drive Handel paa indtil 4 Miles Afstand fra Land, at regne fra de yderste Havskær eller Øer. Kompagniet fik fri Ret til at anlægge Fæstninger, Redouter og andre Bygninger. I Tilfælde af at der opførtes en virkelig Fæstning, forbeholdt Kongen sig Ret til at bekræfte Bestallingen for Kommandanten paa samme, hvilket ogsaa gjaldt Præsterne, som det tillodes Kompagniet at ansætte i Land og ombord.

Samtidig med Oktroien fik Kompagniet Bevilling paa at oprette et Lotteri med 100.000 Lodder til 1 Rdlr. Stykket med 219 Gevinster,

hvilket, hvis alle Lodder solgtes, vilde indbringe 40.000 Rdlr., medens Resten skulde uddeles som Gevinster.

Participanterne og Direktionen »blev derover meget glade, men mismodige«, da de ved Gennemlæsningen af Kongebrevene fandt, at Oktroien ikke indeholdt et Forbud mod Fremmedes Handel med de Indfødte, og at der ikke var udstedt direkte Befaling til alle, efter Formue at tage mindst et Lod. Begge disse Punkter, som Direktionen i sin Ansøgning havde lagt særlig Vægt paa, var bleven fraveget i den Politi- og Kommercekollegiet afæskede Betænkning om Kompagniets Ansøgning. Den første Begæring kunde efter Kollegiets Formening ikke bevilges, fordi Landet i mange Aar havde været besejlet af Fremmede, den anden, fordi Lotteriet ellers fik Karakter af Skat.

Det skal bemærkes, at Kompagniet, i Henhold til det i 1691 udstedte Forbud mod Hansestædernes Handel paa Grønland, i sin Ordre til Skipperen egenmægtig gav denne Paabud om, at alle fremmede Skibe, der overtraadte 4 Mile Grænsen, skulde opbringes som Priser og føres enten til Kolonien eller til Bergen. Denne Forskrift blev alene paa Grund af de numerisk langt stærkere hollandske og engelske Skibe aldrig efterkommet, saalænge det Bergenske Kompagni bestod.

Ikke nok med hine kongelige Begunstigelser tillodes det Kompagniet overalt at opslaa en trykt Plakat, hvori alle og enhver indbødes til at tegne sig som Interessenter i dette Foretagende, der dels tilsigtede Christi Riges Udbredelse i Grønland ved Hans Egede, dels Handelens Fremvæxt paa Landet.

Højligen opmuntret ved disse kongelige Naadesbevisninger besluttede Direktionen med Participanternes Billigelse at købe og udruste tre Skibe til Grønland endnu i samme Sommer, i den Hensigt at fremme Handelens Tarv gennem Hvalfangst og rekognoscere Landet, men navnlig at skaffe Vished, om der fandtes Skov i Landet, og opsøge de to paa Søkortet angivne Gennemfarter til Østkysten, Bear Sound og Martin Frobishers Strait.

Man opkøbte, som fordelagtigere end at fragte, en engelsk Pinke, »Cron Printz Christian«, for 1600 Rdlr., en Fluyte, »Fridericus quartus«, for 1100 Rdlr. og en lille Snauw, »Printz Friderich«, for 250 Rdlr. Den samlede Sum for Udrustning, Redskaber til Hvalfangsten, Tømmer, Proviant og Handelsvarer samt Lønninger beløb sig til 14.164 Rdlr. Indtil Pengene kom ind i Lotterikassen, nødtes Kompagniet til at optage et Laan paa 7700 Rdlr. mod Deponering af 5 % Obligationer. Ved Skibenes Afgang maatte Direktionen til sin store Skuffelse meddele Egede, at der af Lotteriet indtil da kun var udtaget 600 Lodder, hvoraf Rostgaard tilmed havde taget 70 og tegnet sig som Interessent for 200 Rdlr.

Direktionens Skrivelse til Raadet i Grønland begynder med en Anke over, at det egenmægtigt har hjemsendt saa mange Folk, at der kun var bleven 15—18 Mand tilbage paa Kolonien, hvorfor man frygtede, at der kunde være tilstødt den noget. Med de Skibsbesætninger, der var udset til at overvintre, maatte man regne med ialt 62 Mennesker, som skulde underholdes, og til deres Husrum burde der opføres et Tømmermandshus og sørges for, at Skipper Wegener og den opgaaende Præst fik en Stue hver for sig.

Købmand HARTVIG JENTOFT fik som Anerkendelse af sin hidtil udviste Flid og Troskab Bestalling som Overkøbmand med Sæde i Raadet næst efter Egede. Til Medhjælp opsendtes en ung Mand »af smuk Familie«, JACOB GEELMUYDEN, et, som det snart viste sig, særdeles heldigt Valg. Jentoft havde ønsket at gaa hjem nu, men dette modsatte Direktørerne sig, »thi«, som det hedder, »har I begyndt at lægge Haand paa Ploven, da maa I endelig holde fast«. Han var tilmed udseet til at ledsage Skipper Jens Falch paa dennes Togt mod Nord, og skulde i Tilfælde af, at han var forhindret, erstattes med den ovenfor nævnte, af Egede skattede, med Landet og Sproget fortrolige ARON AUGUSTINUSØN.

Direktionen ansaa det for tjenligt, at der udkommanderedes 8 Mand, hver forsynet med Randsel, Proviant og Gevær samt et Kompas, til at marschere ind over Landet til den østre Side, hvor der var smallest, ifølge Kortet kun 12—16 Mil. Det indskærpes, at ingen af de udsendte Folk maa tilføje de Vilde ringeste Ondt. Raadets Tanke om at nedsende Grønlændere fandt ikke Direktionens Billigelse, og kunde kun tilstedes i Tilfælde af, at det skete med de paagældendes egen fri Vilje.

I en Efterskrift tilsiges den af Mandskabet, der opdager »nogen tilstrækkelig Skov«, en Belønning paa 20 Rdlr., og den, der finder Guld eller Sølv, 10—100 Rdlr., alt efter Værdien.

Af den meget udførlige Instrux for BERENT HANSEN WEGENER, Fører af »Fridericus quartus«, kan følgende fremhæves. Skibet skulde sætte Kursen direkte til Bugten paa Grønlands østre Side, om hvilken man ikke havde anden Efterretning, end at den overalt var pakket med Is, saaledes, at man, for at kunne naa ind, maatte afvente en isfri Aabning. Wegener skulde skaffe oplyst, om der fandtes Mennesker, og om disse var af samme Natur som den vestgrønlandske Befolkning, og hvorvidt der var gamle Bygninger. Snauwen »Printz Friderich« skulde følge Skibet Dag og Nat. Dets Fører, SELGEN DAHL, der, som det vil mindes, sejlede Egede op til Landet, skulde søge at naa fra den østre Side gennem Bear Sound eller Frobisher Strait ud til Kolonien paa Vestkysten. Ankommen hertil skulde Wegener overvintre og ved Foraarstide begive sig op i Diskobugten. Hvis Kolonien fandtes øde, var han bemyndiget til at tage den i Besiddelse og samle alt sammen, hvad der maatte være i Behold, navnlig Papirer og Skrifter. Der gaves ham særlige Forskrifter

i Tilfælde af, at han paagreb fremmede Handlere indenfor den forbudte Afstand fra Kysten.

Instruxen for det tredje Skib »Cron Printz Christian«s Fører, Jens Falch, lød paa, at han, efter at have losset ved Kolonien, skulde gaa op til Sydbay paa 67°, ved Indløbet til Søndre Isortoĸ, Hollændernes Træffested. Ledsaget af en sprogkyndig Mand maatte han indhente Erfaringer om Hvalfangstens Tilstand og medbringe en Prøve paa de Stenkul, der var fundne paa Disko. Ogsaa Falch skulde, hvis han fandt Kolonien forladt, samle alle Efterladenskaber og føre dem hjem.

Besætningen paa »Fridericus Quartus« bestod af Styrmændene Erik Larsen og Cornelius Seehusen, begge senere Egedes Ledsagere paa hans Rekognosceringsrejser, Feltskær J. W. Jordan, 4 Harpunerere med en Formand, Baadsmand, Skibsmand og Styrer Henrik Wilthusen, en Understyrmand, Kyper, Kok, 16 Matroser, 5 Jungmænd, Koksmat og Kahytsvagt, ialt 42 Mand. Skibet afgik 13. Juni og opkom til Landet 30. Juli.

»Cron Printz Christian«s Besætning talte 10 Mand; med Skibet fulgte J. Geelmuyden. Snauwen »Printz Friderich« havde ialt ni Mand ombord, deriblandt Skipperens Søn, Michel Selgensen Dahl, og Styrmanden Helmich Sem, tidligere nævnt ved Forhøret i Bergens Raadstue 1720. Snauwen afgik samme Dag som »Fridericus quartus«.

Den Skrivelse, hvori Kompagniets Direktører gav Egede Meddelelse om den bevilgede Oktroi og Lotteriet, indeholdt en mild Tilrettevisning, at han havde forsyndet sig mod det udstedte Forbud om privat Handel med de Indfødte. Egede havde nemlig hjemsendt 25 Ræveskind og en Del Hvalfiskebarder, som han havde indhandlet for 8 gamle Skjorter. Selv om det kun var »en Bagatelle«, havde Direktionen for Konsekvensernes Skyld hellere set, at det ikke var sket, da al Separathandel og partikulær Korrespondance uden om Kompagniets Direktion var utilladelig, og særlig fra Overhovedets Side.

Af de tre udsendte Skibe kom »Cron Printz Christian« den 23. Maj til »Haabets Ø«, hjemgik herfra 3. Aug. og naaede efter en god Rejse 6. Sept. ind til Bergen. Skipperen medbragte de fornøjelige Tidender, at Egede med Folkene havde levet vel i det forløbne Aar, og at han paa en Rejse 12 Mil østlig ind i Landet havde fundet mange Rudera af de gamle Nordboers Bygninger. Udbyttet af Handelen var ikke helt ringe, idet der hjemførtes 32 Kordeler og 12 Tdr. Spæk, 370 Renskind, 56 Sælskind og 4 Hvalbarder, hvis samlede Salgsværdi ansloges til 1000—1100 Rdlr.

Aaret 1723 bragte Egede en Medhjælper ved Missionsarbejdet. Under 16. April udstedte Kongen, i Henhold til Bergenskompagniets Andragende, Bestalling for Student Albert Top fra Lekanger i Sogn, født i Bergen, 26 Aar gammel, der skulde opgaa som Præst paa det største

af de til Grønland bestemte Skibe og forblive dér i 4 Aar. Sammen med Egede anvendte han fra første Færd al sin Tid paa »at fatte og forstaa de Talemaader og Ord«, som Egede lige fra sin Ankomst havde samlet. I Juni 1724 opgik han som Præst for de 20 Kolonister, der anlagde Nepisene. Ogsaa her tog han sig af de omboende Grønlænderes Undervisning, »der dog ikke bar synderlig Frugt, fordi deres Øren vel var aabne, men deres Aand uopladt«. Da Stedet blev forladt, vendte han den følgende Sommer tilbage til Godthaab, hvor han bistod Egede i Missionsgerningen og Tilegnelsen af det grønlandske Sprog. Top affattede en, Juni 1725 dateret Beretning om sit Arbejde for at lære det »aandelige Sprog«. Paa Grund af svageligt Helbred vendte han i 1727 tilbage til Norge med det rosende Vidnesbyrd, at have været »en flittig, tro og retskaffen Guds Tjener«. Blandt hans efterladte Manuskripter fandtes en af ham udarbejdet »Relation om Grønlændernes brugelige Sprog«.

Til Tops Efterfølger blev 1728 (13. Febr.) beskikket PEDER BRANDAL SCHEEN fra Furre i Norge, der skulde blive fem Aar i Landet, men som en Maaned efter sin Udnævnelse omkom ved Kuldsejling paa Sognefjorden. I hans Sted blev som »Missionarius paa Grønland« ordineret den 28aarige HENDRICH BALTZER MILTZOU fra Frederikshald, der havde Laudabilis til Dimis, og som siges altid at have haft et godt Lov for »sin særdeles Skikkeligheds Skyld og fremdragne stille Levnet«. Han var villig til at blive sex Aar i Landet mod en aarlig Løn af 200 Rdlr. og Forsikring om Kongens Naade til nærmere Forfremmelse. Samtidigt med Miltzou fik OLE LANGE, barnefødt i Frederiksborg, 25 Aar gammel, forhen Huslærer i Vardal i Norge, Kaldsbrev som Præst ved Kolonien paa Grønland. Han havde først ladet sig antage paa tre Aar, men var siden af Oversekretær Møinichen bleven overtalt til at blive sex Aar i Grønland, hvilket Kongen helst ønskede »saafremt hans Helbred det nogenledes vilde tillade«. Ogsaa hans Løn blev fastsat til 200 Rdlr. aarlig med Tilsagn om Forfremmelse til et andet gejstligt Embede efter hans Hjemkomst.

Nytaarsdag 1725 blev en hidtil upaaagtet Mærkedag i den grønlandske Missions Historie, idet den første Indfødte denne Dag paa »Haabets Ø« blev optaget i det kristne Samfund. Det var en halvvoxen, sjælden opvakt Dreng ved Navn Pápa, som Egede i Vinteren 1723—24 havde optaget i sit Hus, hvorefter han den følgende Sommer var fulgt op sammen med Top til Nepisene, for at være ham »behjælpelig med Sproget«. Med den første Daabshandling for Øje havde Top i Aar og Dag øvet sig i det vanskelige Maal for at faa Drengen oplært i den kristelige Lærdoms Hovedstykker. Pápa bestod tilfredsstillende Overhøringen og Fremsigelsen af Trosartiklerne. Top indsendte i sin Glæde herover en udførlig Beretning til Bergenskompagniet, hvori det hedder:

»Den første af alle paa dette Sted, iblandt dette Folk, som har antaget Troen, Grønlænderdrengen Pápa, blev givet Navnet Friderich Christian, hvorved han er bleven en Førstegrøde af Landet Grønland og dets Indbyggere for Herren vor Gud paa denne Dag«. Daabsvidnerne var Skipperen Claus Hartzen, Assistent Geelmuyden, Styrmand Magnus Petersen, Kirurgen J. W. Jordan og Harpunerer Peter Jansen.

Direktionen genoptog i sin Besejlingsplan for Aaret 1724 den Opgave at genfinde Østerbygden ved Hjælp af de gamle Kursforskrifter, »en Rejse af et saa helligt og højvigtigt Betydende«. Instruxen for Hans Fæster, der var bestemt til at føre Hukkerten »Egte Sophie«, som afgik fra Bergen 25. April, paalægger Skipperen at sætte Kursen Sønden eller Norden for Færø til Islands Vestkyst, fra Reykjanæs at styre i lige Linje over mod Grønlands østre Side og krydse langs denne hele Sommeren, indtil han gennem en Aabning i Isbarrièren udfor Kysten kunde opnaa Landgang. Hvis dette lykkedes, skulde Fæster undersøge hele Kyststrækningen, stedfæste de i den islandske Topografi af Østerbygden nævnte Fjorde, Kirker, Klostre og Hovedgaarde samt stræbe efter at faa Indbyggerne i Tale med Handel for Øje og saaledes erfare, om de talte samme Sprog som Grønlænderne paa Vestkysten eller det gamle norske Maal. Overfor denne Uvished var man betænkt paa at medgive Skipperne en Samling af de mest brugelige eskimoiske Ord og et Exemplar af den 1666 udgivne »Hirdskraa udi det gamle norske Sprog, oversat paa Danske med de gamle Ords Forklaring«.

Endnu i Foraaret 1724 var man saavel i Bergen som i Grønland uvis om Selgen Dahls Skæbne og regnede med den Mulighed, at han afvigte Efteraar var naaet over til Kolonien paa Vestkysten, hvorfor Hans Fæster fik Ordre til at gaa gennem Bear Sound og Frobisher Strait og, hvis Skibene traf sammen, at gøre hinanden Følge.

Imidlertid var Egede paa sin Baadsrejse sydpaa i Sommeren 1723 kommet til det bestemte Resultat, at de paa Kaartene aflagte Sunde »aldrig var til eller fandtes og en Gennemfart af Landet udelukket«. (S. 81) Denne Efterretning naaede først til Bergen i 1725 og gav i Forbindelse med Kompagniets mislykkede Planer i de foregaaende Aar Anledning til, at Direktionen afstod fra videre Forsøg paa at naa ind til Østkysten ad Eriksstævnet.

Af de tre Skibe, som Kompagniet i 1724 opsendte til Grønland, vendte Hukkerten (Hans Fæster) hjem efter forgæves Forsøg paa at naa om til Østkysten. Det andet, »Haabet« (Claus Hartzen), maatte, som ovenfor nævnt, opgive Togtet til Amerikas Kyst, men løb derpaa op til Nepisene, hvor Kolonianlægget blev indrettet, hvorefter Skibet overvintrede. Det tredje Skib, »Cron Printz Christian« (Jens Falch), der, som omtalt, mødtes med »Haabet« i Delftshaven, gik derefter Nord paa.

Ombord paa »Cron Printz Christian« var JOHAN GEORG BERNHARDT, der, som tidligere nævnt, i Egenskab af Kirurg i 1721 havde fulgt Egede op til Landet og nu var bleven beskikket til Bogholder ved Kolonien paa »Haabets Ø« i den hjemgaaende Hartvig Jentofts Sted. Han betegnes snart som Købmand og Mester, snart som Tolk og havde ved sit Kendskab til Befolkningen, sin Rejsevanthed og Kyndighed i Sproget alle Betingelser for et gunstigt Udbytte af det Togt, han i Sommeren 1724 foretog Nord paa sammen med Jens Falch. Bernhardt var, saavidt vides, den første Dansker, der naaede op til Diskobugten og har berettet om Kyster og Havne og de dérboende Indfødte, hvorfor hans Optegnelser frembyder Interesse.

Ved St. Hansdags Tid naaede han op til Wildebaj, den nordlige Del af Sydøstbugten, hvor han fandt Landet »meget dejlig med grønne og slette Daler med Græs, Lyng og Blomster bevoxet« allevegne, han kom hen. Den 5. Juli kom han til Spiering Baj (bag Akugdlît), hvor der var en god indelukt Havn, saa at der kunde ligge nogle hundrede Skibe fri for alle Vinde, og paa 3—4 Favne Stikgrund. Fra (Jakobshavns) Isefjord og helt ned til Aenebaj (det vestlige Hjørne af Nivâksfjorden) saa han et Sletteland, »hvorpaa man kunde bygge en stor By og dyrke en dejlig Ager, med belejlig Plads for en Koloni som der nogen Tid kunde findes i Grønland og neppe bedre i Norge, thi den er baade med Græs og Blomster bevoxen op til Knæet, og Marken er Ler og Sand og endel sort Muld«. De Indfødte var meget omgængelige og havde ikke været bange, men endog lodset dem mod en liden Foræring. De levede paa deres Vis bedre, end Grønlænderne Syd paa, og fangede om Sommeren smaa og store Hvaler, Sæler, Lax, smaa Torsk og Hvidlinger, og om Vinteren Kveiter eller Helleflyndere, naar de kørte over Isen i Slæder, forspændte med Hunde. De største Samlinger af Huse, han saa, fandtes paa Nordre Næs (Sermermiut) og paa Søndre Næs (ERKE) af Isefjorden. Saa rigelig var deres Fangst, at de ikke kunde fortære alt Spækket, men naar de flyttede, efterlod meget hist og her, »Hollænderne til ubillig Fordel«.

Med »Cron Printz Christian« hjemgik 2. Aug. Godthaabs første Købmand, HARTVIG JENTOFT. Det skyldes sikkert hans Overtalelse, at en ung Grønlænder ved Navn POEK, der havde tilbragt Vinteren ved Kolonien og nydt Egedes Undervisning, indvilligede i at følge med hjem mod Løfte om at blive sendt tilbage Aaret efter. Egede fandt det ønskeligt, at Poek blev forestillet for Kongen, der gennem ham vilde kunne faa et umiddelbart Indtryk af det grønlandske Folk. Ved sin Tilbagekomst kunde Poek saa fortælle sine Landsmænd om Livet herhjemme, hvorved Grønlænderne fik større Agtelse for de Norske og Danske, der i de Indfødtes Øjne hverken ejede Land eller Hus, men ideligt strejfede om paa

Fig. 27. Grønlænderne Poek og K'iperok. Efter Maleri af B. Grodtschilling 1724.

Søen. Jentoft var den eneste, Poek vilde betro sig til, hvorfor Købmanden maatte ledsage ham til København og fungere som Tolk. Det lykkedes Egede at formaa en gift Grønlænder ved Navn K'IPEROK til at følge med for at være Poek til Trøst og Selskab.

Efter Skibets Ankomst til Bergen samledes Kompagniets Direktører, v. der Lippe, Fæster og Refdahl med ialt 14 af dets Interessenter for at drøfte det af Jentoft fremførte Forslag om at sende de to Grønlændere til København, hvilket bifaldtes af to Direktionsmedlemmer og Flertallet af Participanterne, som heri saa et Hovedmiddel til at vinde Kongens Naade, naar de under Ledsagelse af »en god og tro Anfører« for Tronens Fod fik fremført deres Bønner om, at Majestæten ikke vilde svigte deres forladte Folk og Land.

Refdahl lod sig overtale til at følge med Jentoft og Grønlænderne til København, og efter indhentet Tilladelse fra Missionskollegiet og Oversekretær Rostgaard afsejlede Skibet den 29. Septbr. til København.

Natten mellem 10. og 11. Oktober ankrede Skibet ved Helsingør, hvorfra Rygtet om dets Ankomst med de to Grønlændere om Bord forplantede sig som en Løbeild. Det traf sig saa heldigt, at det sidstnævnte Dag var Kongens Fødselsdag, som fejredes paa Frederiksborg Slot, hvor Grønlændernes Tilsynekomst ved Hoffesten blev et velkomment Overraskelsesnummer i Dagens Program. Refdahl og Jentoft fik strax efter deres Ankomst Befaling til at indfinde sig paa Slottet, hvor de af Rostgaard blev fremstillet for Kongen og Dronningen og de øvrige højeste Herskaber. Derefter kørte de til København, hvor de blev indlogeret hos Kaptajn i Flaaden Neuspitzer paa Christianshavn. Den 26. Oktober var det Prins Carls Fødselsdag, som hans kongelige Broder fandt paa at ville fejre med et Optog, der aldrig før var seet herhjemme. Han indbød Prinsen og Søsteren Prinsesse Sofie Hedevig fra deres Sommeropholdssted Jægerspris til sig paa Fredensborg. Dagen før fik Rostgaard gennem Hofmarskallen Tilsigelse om at indfinde sig betids om Morgenen og skaffe Grønlænderne derhen fra København, da Kongen ønskede at se dem før Middagstaflet, hvorefter de skulde forevise deres Færdigheder. Sammen med deres Førere ankom de i en med 4 Heste forspændt Chaise, fulgt af en Vognmandsvogn med deres Kajakker. Majestæterne med deres Gæster og hele Hoffet begav sig ned i Slotshaven, medens Grønlænderne ventede ved Bredden af Esrom Sø for at forlyste de høje Herskaber med deres Exercitser. Man saa dem ro i Kajak, dukke under og vende op igen, kaste med deres Fuglepile efter Ænder, man havde udsat for dem, og paa temmelig lang Afstand at ramme en halv dansk Krone, hvilket altsammen »foraarsagede det Kongelige Herskab stor Plaisir«. Herefter kørte Grønlænderne tilbage til deres Standkvartér paa Christianshavn.

Det skyldes uden Tvivl Rostgaard, at hele Hovedstadens Befolkning blev delagtig i det samme Skuespil, dog sat i Scene i stor Stil og efter et veludtænkt Program som en Folkeforlystelse af største Ejendommelighed og Nyhed, da jo Erindringen om de af Dannel i 1654 hjemførte Grønlændere nu kun levede dunkelt hos faa højtbedagede

Københavnere. Denne Gang knyttedes ogsaa til de Indfødtes Nærværelse Interessen for Missionens Fremvæxt blandt Kongens fjerneste Undersaatter, der endnu hensad i Hedenskabets Mørke.

Den 9. November oprandt den med Spænding blandt Store og Smaa imødesete Dag, da hele Københavns Befolkning stimlede sammen langs

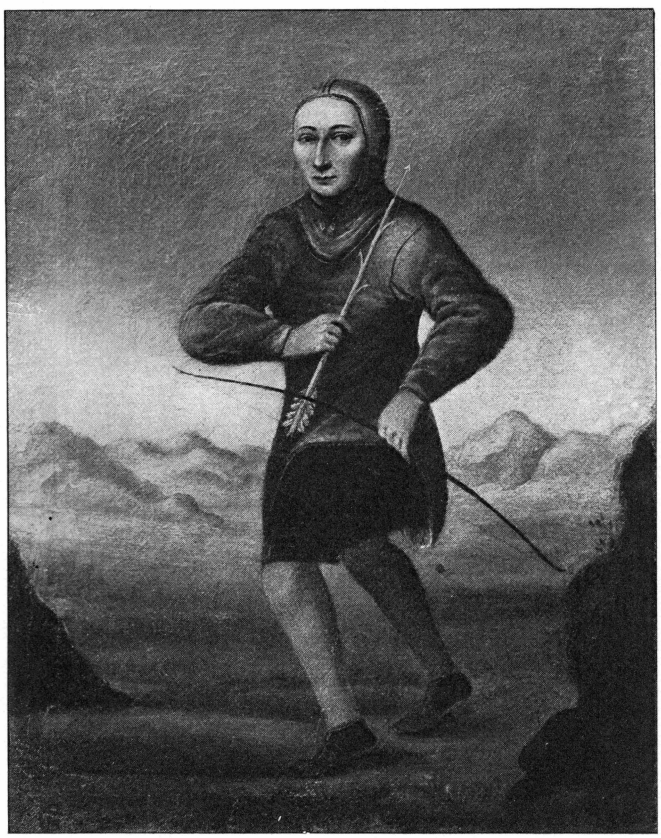

Fig. 28. Poek.

Kanalerne for at være Vidne til de Overraskelser, der ventede dem. Rostgaard havde tilmed digtet fire Arier, der blev afsungne ved »Det grønlandske Optog«, som det kaldtes i den trykte Beretning. Regattaen i Kanalerne har sikkert mindet Kongen om de Kanalfester, han fra sine Ophold i Venedig havde i kær Erindring.

Optoget begyndte fra Gammel Holm og gik under Holmens Bro forbi Slottet, videre under Højbro og Stormbroen, forbi Kronprinsens Palæ, under Prinsens Bro, omkring Kongens Bryghus og derfra under Christianshavns Bro tilbage til Holmen. Forrest kom en mindre Chalup, der holdt Farvandet ryddeligt, dernæst en Baad med Hornister, Paukister

og Trompettister, som, hver Gang der skulde roes eller standses, fik Signal fra den følgende store Chalup, i hvilken under en Baldakin sad Admiral Ole Judichær med Refdahl og Jentoft, der fungerede som Grønlændernes Impresarioer. Derefter fulgte en lang Chalup med et Klavecymbel og nogle Hofvioloner, der skulde akkompagnere Hofkantor Jens

Fig. 29. K'iperok.

Ibsen ved hans Foredrag af to smaa Arier foran Slottet og to andre foran Kronprinsens Palæ. Nu kom Hovedpersonerne i Optoget, Poek og K'iperok i Kajak, roende jævnsides og slyngende deres Kastepile paa temmelig lang Afstand efter de i Kanalen udsatte Ænder. Som Ordonnanser for Admiralen fulgte to Roere, hver i sin lille norske Jolle, der tillige, hvis det gjordes fornødent, skulde bistaa Grønlænderne. Toget sluttedes af 6 store Chalupper, der bar grønlandske Produkter. I den første var paa Formasten ophængt en Dug, hvorpaa var malet det grønlandske Vaaben, forestillende Isbjørnen med Kongekronen, flankeret af to Vildmænd, og i Agterstavnen var anbragt et udspilet Hvidbjørne-

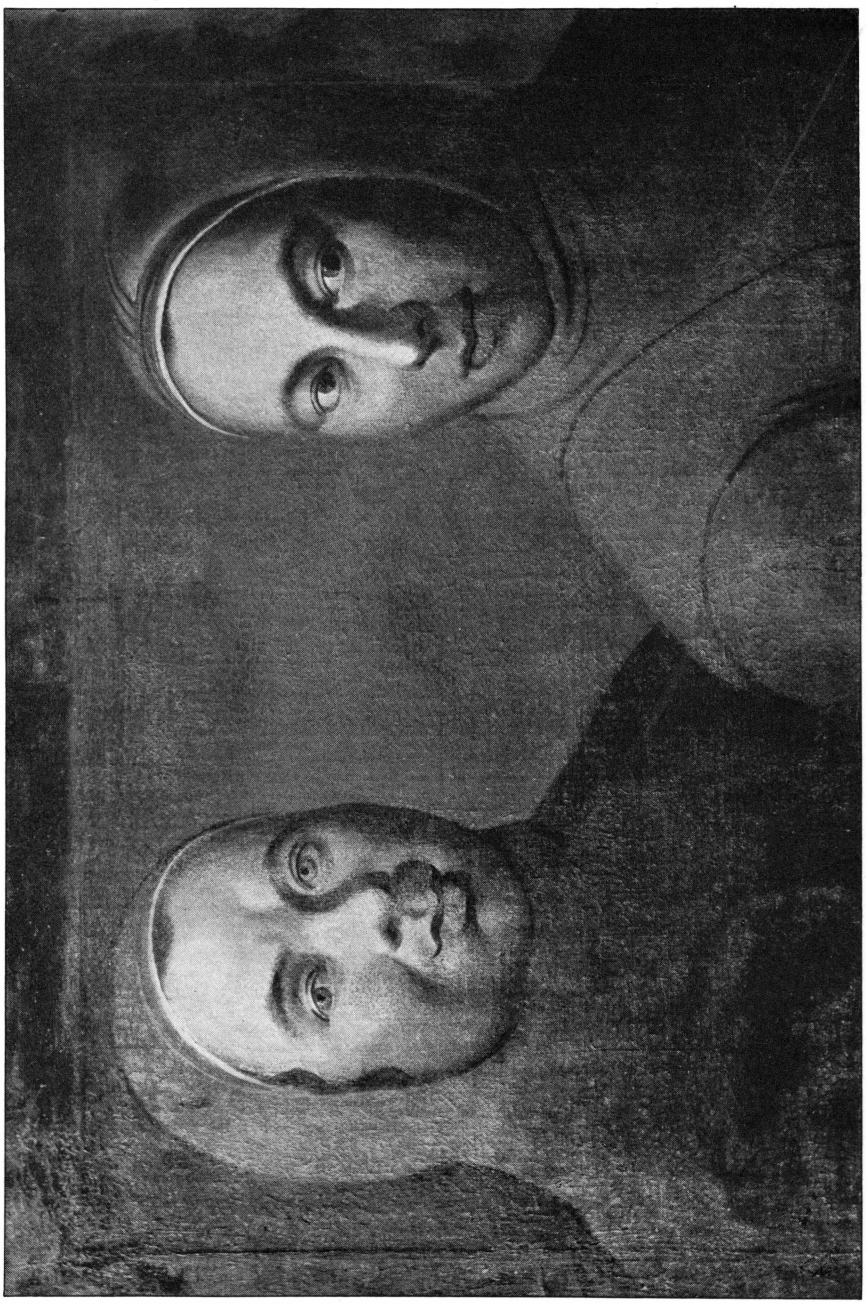

Fig. 30. K'iperok og Poek.

skind. Den anden Chalup var paa Masterne prydet med to udspændte Renskind, et med Haarene paa og et tilberedt samt et Par Knipper sorte Ræveskind. Den tredje bar paa Formasten i en Tværstang et Hvalrosskind og et Par Hvalbarder samt paa Bagmasten et Skilderi, fremstillende en Hvalfangst. Den fjerde viste en Narhvalstand, hvorpaa var anbragt et Skilderi, der forestillede foroven en Narhval, forneden en Hvalfangst. Den femte bar paa Masterne henholdsvis to store tilberedte Sælskind og et Prospekt med en Lax og en Torsk. Den sidste Chalup var den største og med Flag og Vimpler rigest prydede. Der var 6 Kanoner ombord, som efter Signal fra Admiralen skød dansk Løsen 3 Gange foran Slottet, udenfor Kronprinsens Palæ, og da Toget opløstes.

I den foran Slottet afsungne Arie forekommer følgende Strofer, der reklamerer for Grønlands Produkter.

Her kommer vi, Stormægtigste Monark,
Fra Grønlands Iis og Kuld til Dannemark.
Til Dronninge Taffel har Grønland henhørt,
Til Hende vor Landskyld skal blive fremført,
Naar Handelen kand
Kun bringes i Stand.

En beskeden Poet, der skjuler sin Anonymitet under Mærket HB, vistnok daværende Overskriver ved Flaaden HENRIK BRUNSVIG, der 1728 fulgte med Paars' Expedition til Grønland, havde skrevet en Festsang med Titlen »Egne Tanker over det Grønlandske Optog«, hvori det hedder:

Gak, heele Kiøbenhavn toe Grønlands Mænd at skue,
De har ej andet meer end Klæder, Baand og Bue;
Du som paa disse Toe dit Øye vil fornøye
Kast Midlertid til Himmelen dit Øye
Bed Gud hand Grøn-Land selv til sig omvende vil.

Endvidere udkom et Flyveblad med Billede i Tværsnit, forestillende Optoget. Denne vor første, ypperligt og med næsten moderne Effektjageri arrangerede Koloniudstilling, udtænkt som dobbelt Propaganda for Handel og Mission, havde den tilsigtede Virkning. Datidens Presse i Ind- og Udland berømmede Festen i høje Toner og skænkede den en udførlig Omtale. »Det er ikke at beskrive«, siger »Kjøbenhavns Postrytter«, »hvor fornøjeligt og sirligt dette, som er mærkværdigt udi en saadan Tilløb, som her var af Mennesker, skete uden Skade«. Kendelig inspireret udtrykker en anden Avis sig saaledes: »Det var at ynske, at menige Undersaatter, som dels af Begærlighed fik ansee deres Med-Undersaatters Exercitier, vilde ligesaa begærligt som de havde Midler til, gribe det Grønlandske, i Bergen oprettede Kompagni under Armene til Nationens Ære og dette vilde Folks Omvendelse«. En Korrespondent

til det i Amsterdam udkommende »Bibliothèque germanique« beretter om Grønlænderne, at de var langt under Middelstørrelse, firskaarne og bredskuldrede, med tykke Kinder og Næsen langt inde i Hovedet. Den ene angaves at være 32 Aar og gift, saae bedrøvet ud, den anden anslog man til 20. De var brune i Ansigtet, og deres Hænder næsten sorte.

Foruden Rostgaard var ogsaa Holberg levende interesseret i de to Grønlænderes Skæbne. »De synes meget lærvillige«, skriver han, »besynderlig den ene, hvis Navn var Poek. Han lærte i Hast at skrive danske Bogstaver og har det temmelig vel. Han var ellers munter, lystig og lattermild, da derimod den ældste seer noget tungsindig ud, hvilken Tungsindighed tilskrives den Længsel, han havde at see sin Hustroe igen«. Holberg har aabenbart fulgt K'iperoks Skæbne, eftersom han veed at berette, at Grønlænderen døde i hans Fødeby og ligger der begraven. I en af sine Epistler anfører Holberg ogsaa flere Træk af Poeks kritiske Bemærkninger om forskellige Foreteelser herhjemme, der mishagede ham, i Lighed med, hvad Erik Pontoppidan lægger Ræsonnøren Prins Menoza i Munden.

Ikke alene i Litteraturen, men ogsaa i Billedkunsten satte Poek og K'iperok Spor. Paa Nationalmuseet findes endnu et Dobbeltportræt af dem, malet i Olie af Sølieutenant Bernhard Grodtschilling i 1724, og som fremstiller dem, hjemvendende fra en Fuglejagt, den ene med Fuglespil og Kastetræ, den anden med Bue og Pil. K'iperok bærer Overtrækskamikker. I Baggrunden sees Haabets Ø. Det blev malet paa Kompagniets Bekostning for 20 Rdlr. Billedet danner et interessant Komplement til Maleriet af de af Dannel hjembragte Grønlændere og har særlig Værdi, mere ved de ret omhyggeligt udmalede Klædningsstykker og Vaaben, end i folkefysiognomisk Henseende, idet man har fremhævet K'iperoks Lighed med Paul Egede, der var kendt for sin ualmindelig lange Næse, som er særlig fremtrædende paa en i Privateje værende Replik af Billedet.

Baade fra offentlig og privat Side vistes der Grønlænderne megen Opmærksomhed. En Meddelelse fra København til »Hamburger Correspondent« beretter den 25. Novbr., at Grønlænderne i denne Uge har været paa Komedien, »som man har indrettet expres for dem, og forestillet deres egne Aktioner«. Man havde udstyret dem med evropæiske Klæder, graa Frakke, trekantet Hat og endog Kaarde, hvilket maa virke højst usmageligt. Saa kort de end var her, blev deres Ophold sikkert ikke til Gavn for dem. Den 15. Novbr. skriver Refdahl, at han er rede til at gaa til Bergen med »Cron Printz Christian«, »for at de med mig hidværende tvende Grønlændere ikke skulde sættes udi al for stor Hazard«, og Kongen selv havde beordret ham at gaa op jo før jo heller. Allerede 28. Novbr. afrejste Jentoft med Grønlænderne til Bergen, medens Refdahl først kom efter i Slutningen af Marts det følgende Aar.

Jentoft sees at have været paa Kost i Bergen fra 18. Januar, han for 1 Rdlr. og Grønlænderne for 3 Mark ugenlig. Den stakkels K'iperok, hvem baade Strabadserne og Hjemlængslen gav Helsoten, skulde ikke gensee sit Hjemland. Han døde den 11. Februar og fik en smuk Begravelse med Kiste og Navneplade paa samme. Den 20. April opgik Poek med »Cronprintz Christian« og ankom rask og fornøjet efter en god Rejse til »Haabets Ø«, til stor Glæde for Hans Egede, da han kunde fortælle sine Landsmænd, »at den anden var intet Ondt vederfaret, men i alle Maader vel begegnet«.

Maatte Regattafesten siges at have været vellykket i alle Henseender, havde den voldt et dybt Greb i Kompagniets Kasse. Refdahl fik sin »Møje, Tidsforsømmelse og Hasard« erstattet med 300 Rdlr. Hertil kom Bekostningen af Refdahls, Jentofts, Skibsbesætningens og Grønlændernes Lønninger og Fortæring, Kørslen fra og til Bergen alene beregnet til 100 Rdlr., saaledes at den samlede Udgift ved det grønlandske Optog beløb sig til 900 Rdlr., i moderne Penge op mod 10.000 Kr.

Medens den snildt beregnede Reklame forfejlede sin Hensigt, at lokke Penge ud af kristelig sindede Folks og handelsinteresserede Rigmænds Lommer, lønnede det grønlandske Optog sig rigelig paa anden Maade.

Festen, og end mere de indtrængende skriftlige og mundtlige Forestillinger, som den utrættelige Refdahl under sit forlængede Ophold i København fik forebragt Kongen, stemte denne gunstig overfor Bergenskompagniets Nødraab. I Novbr. opgjorde Rostgaard Kompagniets Status, der viste, at hele Foretagendet hidtil havde kostet 42.000 Rdlr. Ikke mindst tilskyndet ved hans Fortale udstedte Kongen et aabent Brev, der tilsagde Bergenskompagniet Støtte ved Komplettering af Lotteriet og Kollekter for at dets Værk, der baade tilsigtede den kristelige Tros og Læres Udbredelse og Handelens Fremvæxt, ikke skulde standses. I Lotteriet var der kun taget 20.000 Lodder, og de hidtil indkomne Penge var allerede opbrugt.

Rostgaard indhentede Betænkninger fra forskellige Autoriteter om Midler og Veje til at rejse den fornødne Kapital. Statholderen i Norge D. WIBE var stemt for at skaffe Penge ved frivillige Gaver og Opkrævning af Tilskud fra Gejstligheden i Forhold til deres Indtægt. Biskop B. DEICHMAN fraraadede at oprette et Lotteri i Norge, hvor Almenheden ikke havde Kendskab eller Vilje til at interessere sig derfor. Derimod anbefalede han en tvungen Kollekt hos Civile og Gejstlige. Biskop Worm regnede med, at 40.000 Lodder maatte være tilstrækkeligt og at man, gennem Stiftbefalingsmændene og Bisperne, burde indføre en tvungen Kollekt, og hvem der ikke vilde bidrage hertil skulde have Paalæg om at tage Lodder i Lotteriet. Udbyttet burde sættes fast og Renterne anvendes til at lønne Præster og bygge Skoler i Grønland. Worm foreslog

ogsaa at udgive en Beretning paa Dansk om Grønlandssagen og Missionens Fremgang. Paa Kompagniets Vegne tilraadede Refdahl at paabyde enhver at tage Lodder i et Lotteri paa 100.000 Rdlr., saaledes at den, der ejede 200 Rdlr., skulde tage et, mere bemidlede flere efter en stigende Skala. Midt under disse Drøftelser blev Kompagniets Velynder, F. Rostgaard, afsat fra sit Embede som Oversekretær (23. Jan. 1725), og han skulde saaledes ikke se Frugten af sine Bestræbelser, det saakaldte Paabud eller Naadegaven, den kgl. Anordning af 16. Marts. Denne paabød, at Lotteriet skulde trækkes med 20.000 Lodder og paalagde yderligere, som en Gave til Fortsættelse af Missionen og Handelen, en Extraskat paa alle og enhver i begge Riger uden Forskel af Stand eller Kaar, Gejstlig og Verdslig, Bønderne alene undtagne, som efter Formue skulde kontribuere »noget taaleligt«. Kommitterede i København, Stiftsbefalingsmændene og Biskopperne i hvert Stift skulde overvaage Ligningen. Kompagniet fik Befaling til at oprette Kolonier, Loger eller »Handelsstuer«, hvorved det bedst kunde indkredse Handelen med de Indfødte og komme de Fremmede i Forkøbet. Efter Beregningen vilde Kontributionen udover de 8000 Rdlr., som Lotteriet kunde ventes at give, for samtlige Stifter indbringe et Beløb af 52.700 Rdlr., hvilket var 10.700 Rdlr. mere, end Refdahl havde betinget sig.

Hertil føjedes, at Hans Egede, »som havde viist saa stor en gudelig Nidkærhed, til at fremme dette kristelige Værk«, fremdeles skulde nyde det ham bevilgede aarlige Tillæg og som Propositus have de Præster, der opsendtes til Grønland, under sin Inspektion. Endelig fik Kompagniet Tilladelse til at lade trykke de aarligt fra Landet oversendte Relationer, paa det, at alle kunde blive oplyste baade om Tilstanden i Landet og Handelens Fremvæxt.

Til Befæstning eller Forsvar mod mulige Angreb overlod Kongen Kompagniet 6 ottepundige, 4 sexpundige Kanoner og 6 enpundige Bøsser.

I Direktionens Sammensætning foregik den Forandring, at man paa et Møde den 29. Maj ved Refdahls Tilbagetræden valgte til Bogholder, Kasserer og Ekvipagemester Jens Rafnsberg, om hvem det vides, at han fra Ungdommen af havde lært Købmandsskabet og i 15 Aar tjent Vinhandler W. Edinger i København fra Dreng op til Bogholder. I samme Møde paatog de gejstlige Interessenter sig Arbejdet ved Affattelsen og Udgivelsen af Relationerne om Missionens Tilstand, hvilket dog aldrig kom til Udførelse.

Den 16. Marts beskikkede Kongen de højeste verdslige og gejstlige Myndigheder i Bergen, nemlig Stiftsbefalingsmand Andreas Undall, Biskop M. Müller, Stadspræsident C. Krog og Stiftsprovst P. M. Tanche til Inspektører ved Lotteriet for at tilsee, at dette alene kom Handelen paa Grønland til Bedste. Samme Dag udgik et almindeligt

Paabud over begge Riger, hvorved det Bergenske Kompagni, hvis Direktører da var J. von der Lippe, M. Schiøtte, L. Fæster og J. Refdahl, blev bemyndiget til at lade 20.000 Lodder trække.

Med det 23. Aug. til Bergen ankomne Skib modtog Kompagniet Egedes, den 9. Juni daterede Betænkning om Anlæg af nye Kolonier. Han frafaldt heri sit tidligere fremsatte Forslag om at begrænse sig til Oprettelsen af 3 Kolonier. En saadan Indskrænkning havde været berettiget, hvis man kun tog Hensyn til Handelens Tarv og man var velforsynet med Folk og duelige Fartøjer til Koloniernes Besejling. Men eftersom Grønlændernes Omvendelse var Hovedsagen, maatte der være saamange Kolonier og saa nær ved hinanden, at man kunde holde de Vilde under Tugt og Disciplin, og hertil krævedes en stor Del Missionærer. Hvis man nøjedes med 3—4 Kolonier, vilde Afstanden mellem hver Koloni blive o. 50 Mil. Med 2—4 Missionærer hvert Sted kunde man kun indsætte lidet eller intet udover den nævnte Omegn. Selv om de een Gang eller to om Sommeren kom til de fjernere Egne i Følge med Handelsbetjentene, hvis Tid var knap tilmaalt, kunde Undervisningen kun blive sparsom og ikke sætte Frugt. Derfor maatte Landet allevegne forsynes med Lærere, og hertil krævedes Oprettelsen af smaa Kolonier (Loger) paa de folkerigeste Pladser i en Afstand af 8—10 Mile, med en Præst og to Kateketer paa hvert Sted, en Købmand og 8 Personer til Varetagelsen af de praktiske Forretninger.

I Henhold til de paa Undersøgelsesrejsen i 1723 indhøstede Erfaringer skulde de 5 Loger Sønden for Kolonien henlægges paa følgende Steder. Den første paa 63°20′, Nord for MARRAK, den næste paa 62°20—30′, Nord for Frederikshaabs Isblink, den tredje paa 62° (Pâmiut, senere Frederikshaab), den fjerde ved 61° (Arsuk Egnen, Igaliko) og den sidste paa 60°40′ (Agdluitsoĸ?), det sydligste Sted, Egede var naaet til. Nord paa skulde der mellem Godthaab og Nepisene være 3 Loger, een i Fiskefjorden (Angmagssivik), den næste o. ved 65°15′ indenfor Kin of Sale (Sukkertoppens Land), den tredje paa o. 66° samt 2—3 Loger mellem Nepisene og Disko. Anlæg af større Kolonier vilde betyde Pengespild, hvad den først anlagte, paa Haabets Ø, noksom viste, der i de faa Aar, den havde bestaaet, havde slugt 30.000 Rdlr. og næppe indbragt 6000 Rdlr. Til Dækning af Omkostningerne ved de af Egede foreslaaede Anlæg udover de 50.000 Rdlr., man kunde regne med, vidste han ikke bedre Raad, end at Grønlændere ved Kysten maatte yde deres Bidrag ved om Sommeren hver at svare 1 eller $^1/_2$ Tønde Spæk; de, som boede inde i Fjordene, skulde afgive Skindvare. Hvis de var flittige som andre Folk, kunde de tilvejebringe en utrolig Hoben Spæk, men, siger han, at »saalænge de har noget at fraadse og fortære, farer de aldrig ud, men gaa paa Landet ørkesløse og tager sig intet fore, uden de Dag og Nat sjunger, danser og springer«. Hvis man vil have nogen Nytte

af dem, »maatte man absolut kaste dem under Aaget og aldeles traktere dem som Slaver, dog maa med de Omvendte, og som beviser Guds Ord tilbørlig Lydighed, behandles mildere«. Denne Beskatning vilde, hvis den gennemførtes, efter Egedes Beregning alene kunne indbringe 2000 Rdlr. aarlig af den allerede bestaaende Koloni. Hans Betragtning maa desværre siges at være ligesaa fantastisk som frastødende.

Et Forslag af Stiftsprovst Tanche om, ved hver Koloni at indrette et Hus til Optagelse af forladte og faderløse Børn samt gamle og skrøbelige Folk, mødtes fra Egedes Side med Forstaaelse som »en ønskelig Begyndelse til Kristendommens virkelige Forplantelse« i Landet. Han vilde endog gøre et Forsøg i denne Retning, men nærede store Betænkeligheder ved Planens Gennemførlighed. Dels led Grønlænderne ikke nogen Nød; end ikke Vanføre savnede Føde og Klæder, saalænge de var hos deres egne; tilmed vilde de ikke betro nogen til Evropæernes Varetægt. Hertil kom Bekostningen med Husbygning og Vinterføde.

I en Særbetænkning tog Egede Ordet for at anlægge en Koloni i den nordre Fiskefjord, Angmagssivik, og det antydes endog, at han med Familie vilde bryde op fra Haabets Ø, hvis denne Flytning af Kolonien blev virkeliggjort.

VIII.

KOLONIEN PAA HAABETS Ø NØDSTEDT. EGEDES ALKYMISTISKE FORSØG. BERGENSKOMPAGNIETS OPHØR. KOMMISSIONER TIL UNDERSØGELSE AF DETS FORVALTNING. DIREKTIONEN FOR DET GRØNLANDSKE VÆSEN

Efterretninger fra rejsende Grønlændere om de ganske usædvanlige Isstuvninger i Davisstrædet 1726 vakte Kolonifolkenes Ængstelse for, at Skibene hjemmefra ikke kunde naa ind eller mulig forlise. Uroen øgedes ved, at der 2. Juni drev en malet Bjælke fra et Skibsvrag og en Vandspand af norsk Model i Land, ligesom Folkene i Udøerne havde fundet Vragtømmer drivende i Søen med nogle Kordeler, hvoraf man sluttede, at et Skib maatte være kommet i Besæt i Isen.

Da Provianten ved Kolonien var ved at slippe op, sammenkaldte Egede Raadet 11. Juni for at drøfte, hvad der var at gøre overfor den muligt truende Hungersnød, hvis Skibene udeblev. Man blev enig om at søge Hjælp hos de hollandske Hvalfangere, som paa denne Aarstid, ofte 50 Skibe i Tallet, efter endt Hvalfiske samledes i Sydbay, 50 Mil Nord for Kolonien hinsides Nordre Strømfjord, og derfra plejede at tiltræde Hjemrejsen i Flok og Følge. Et Par Dage efter rejste Egede sammen med Købmand Geelmuyden og 9 Mand fra Kolonien i den største Baad og en Chalup, op til Sydbay for at Folkene kunde komme hjem med et af de hollandske Skibe. Efter 5 Dages Sejlads naaede man Bestemmelsesstedet og fandt her endnu 12 hollandske Skippere for Anker, som tog venligt imod dem, men undskyldte sig med, at de ikke kunde afsee nogen Proviant, som de ved den formodede vanskelige Hjemrejse selv havde behov. Alt, hvad Egede fik overladt mod Betaling, var $2^1/_2$ Tønde Ærter, 2 Tdr. Gryn og 1700 Brød. Skipperne erklærede sig villige til at tage Købmanden og de 9 Mand ombord. Med to Hvalfangerkommandører fra Amsterdam aftalte Egede, at de paa Tilbagerejsen skulde løbe ind ved Kolonien og i Tilfælde af, at der endnu da ikke var ankom-

met noget Skib, overlade ham den Proviant, de kunde undvære, og for Fragt og Betaling indtage, hvad der var indsamlet af Produkter.

Med et af Skibene hjemsendte Egede en, 20. Juni dateret, Beretning om Nødstilstanden, hvori det hedder: »Gode Velyndere, nægtes Eder den tilbørlige Assistance til Værkets Befordrelse, da, for Guds Skyld, kald Folket igen herfra Landet; hverken jeg eller en anden forlanger længer her at blive paa saadan Maade. Skulde vore Skibe til Foraaret ikke betimelig ankomme, og vi i denne Elendighed skulde kunne overstræve, da bryder vi alle op og begiver os hid til Sydbay in primo Juni for at gaa herfra Landet. Kommer her ikke 2 Aars Proviant og en vis og skikkelig Spisetaxt, da bliver her ikke en Mand i Landet, hvilket er uforsvarligt baade for Gud og Mennisken, at sætte Folk i saadan Pericul. Gud hjælpe os arme betrængte Mennisker, denne tilstundende haarde Vinter vel at overvinde, endog mig krænkes ikke saameget min og mines Nød og slette Tilstand, som de mig paa Halsen liggende Folks, hvis Knurren og Utaalmodighed jeg daglig maa høre«. Egede lod Købmanden blive ombord hos en hollandsk Skipper og vendte efter en Uges Sejlads den 30. Juni tilbage til Kolonien, hvor man imedens stadig forgæves havde ventet paa Skib. Hele Provianten til 21 Mennesker var med det, man havde faaet fra Hollænderne, opgjort til 3 Tdr. Ærter, 3 Tdr. Gryn, 1700 Brød og 11 Tdr. Malt. Da Krudt og Bly var sluppet op, var man udelukket fra Jagt og anvist paa Laxefiskeri og andet Fiske samt hvad man kunde tiltuske sig fra Grønlænderne nær og fjern, særlig Sælkød til Hjælp til Vinterforsyningen.

Man kan levende genføle den Nedstemthed og Ydmygelse, der har pint Egede ved at skulle trygle Kompagniets Handelsrivaler om Hjælp, netop som han kort før havde faaet Bekræftelse paa »den canalieuse Gerning«, de havde udøvet ved at afbrænde Nepisene, hvorved »de havde tilkendegivet deres Avindsyghed og Ondskab, som det var værd at revangere«. Der rammer Bergenskompagniet den Bebrejdelse, at det ikke havde draget Omsorg for Koloniens Proviantering. Denne Forsømmelse paataltes i stærke Ord i en Skrivelse, som Geelmuyden sendte til Kompagniet. Anlægget og dets Drift kunde ikke betragtes som betrygget mod Tilfældigheder, medmindre man i det ringeste havde to Aars Forsyning. Kolonisterne kunde ikke leve som »Bæster« med »de bæstiske Indbyggere«, hvis Skibene et Aar skulde udeblive.

Under alt dette havde Bergenskompagniet i Begyndelsen af 1726 ekviperet to Skibe til Grønland, Hukkerten »Egte Sophia«, ført af den erfarne Skipper Jens Falch, som allerede afgik fra Bergen den 7. April. Hans Instrux lød paa, at han skulde anløbe Haabets Ø og afhente Egede, for sammen med denne at udsøge en Plads til Anlæggelsen af en Koloni.

Det andet Skib, Pinken »Cron Printz Christian«, førtes af BERENT HANSEN WEGENER, der afgik o. 5. April fra Bergen. Skipperens Instrux lød paa at iværksætte en Expedition til den hemmelighedsfuldt lokkende Østerbygd, som formentlig var den bedste og rigeste Del af Grønland med Skove og kostbare Mineralier. Det paalagdes Egede uophørlig at udtage 8—10 af Koloniens Folk, af hvilke de 6—8 skulde ro Koloniens Storbaad, medens den medfølgende Chalup var bestemt til at rumme ham og Expeditionens Proviant. Rejsen skulde fortsættes uophørligt Sønder paa, »uden om Hukken, ogsaa kaldet Kap Prins Christian«, og derefter udforske Østerbygdens Tilstand, Folkets Sæder og Landets Produkter. Naar denne Opgave var tilstrækkeligt løst, kunde Egede paa Hjemrejsen opsøge en Plads til en Koloni, om muligt det Sted, hvor den Kirkeruin fandtes, som han havde seet i 1723, og hvorfra man bedst kunde iværksætte en stadig Forbindelse med Østerbygden. Hvis Egede ikke selv vilde udføre dette højvigtige Togt, havde Kompagniet formaaet Kirurgen J. B. BERNHARDT at paatage sig dette Hverv. Rejsen til Østerbygden maatte ikke forsømmes, hvad det end monne koste, da det udtrykkeligt var bleven paalagt Kompagniet fra høje Steder at bringe Sagen til Udførelse. Lederen af Expeditionen maatte være tilbage til 6. August.

Wegener havde Ordre til at lande ved Haabets Koloni og derefter ligeledes at gaa sønder paa ned til Hukken eller den hosliggende Ø saa nær, for at erfare, om der fandtes Folk, Handel eller Skibshavn. Overalt skulde han undersøge Landet og anløbe 2—3 Steder for at efterspørge Egede og hans Folk og efterlade Breve til ham.

Mod Egedes Kolonisationsforsøg havde Bergenskompagniet vægtige Indvendinger at gøre. Bekostningerne vilde alene det første Aar løbe op til 31.000 Rdlr. Det var umuligt at formaa 10 Præster, endsige 20 Kateketer overtalt til at gaa op til Grønland, og især efter at Reglementet af 1. April havde bestemt en længere Tjenestetid, kneb det endog at finde een. Selv om de 10 Smaakolonier blev oprettet hver med 12 Personer, vilde disse, spredte over en saa lang Kyststrækning, ikke være sikre for de Indfødte. Hvis Egede kunde formaa Grønlænderne til godvillig at svare en Skat i Naturalier, kunde Kompagniet bifalde hans Tanke. For indeværende Aar maatte man nøjes med at oprette to nye Kolonier, en mellem 60—61°, hvor Egede havde fundet en Kirkeruin, gode Havne, Laxe- og Torskefiskeri, og besætte den med 24 Mand, en Præst iberegnet. Herfra kunde man gaa indenskærs i smaa Fartøjer over til Østerbygden. Hvis man dér fandt Folk, hvad enten de var aldeles vilde eller mulig kunde være Levninger af den forrige Kristendom, »saa var den ganske Sag ligesom vunden«. Den anden Koloni burde besættes ved Nordbay med 24 Mennesker tilligemed Egede eller Albert Top.

Egedes haarde Ord om at traktere de Indfødte som Slaver havde vakt de bergenske Købmænds Betænkelighed, der foretrak »en kærlig,

subtil Maade« at bringe dem til Lydighed. Hidtil havde de Vilde viist sig fredsommelige, fordi man har ladet dem have deres fri Vilje baade i deres Religions- og Købmands Sager.

Tænkte Kompagniet saaledes, kan en humanere indstillet Eftertid kun yderligere føle sig frastødt af Egedes pinligt skurrende Ord, som man af Hensyn til hans Minde gerne søger at forklare og undskylde.

Der var i Egedes Opfattelse af Grønlændernes Nationalkarakter og Mentalitet unægtelig foregaaet en betydelig Forskydning fra de første Aar, da han ikke bliver træt af at prise deres fredsommelige »koselige Væsen«. Egede havde til at begynde med undervurderet de sproglige Vanskeligheder, der vedblivende hindrede ham i at gøre de kristelige Trosbegreber forstaaelige for et Folk, der i medfødt Koldsindighed overfor religiøse Forestillinger holdtes i Ave af deres Sandsigere. Mange mødte ham med Mistro og undveg hans Nærhed. Dertil kom den idelige Usikkerhed og Tvivl om Handelens videre Bestaaen, paa hvilken Missionens økonomiske Basis beroede. Alt dette i Forening med Egedes opbrusende Temperament kan have bidraget til at skærpe hans Udtalelser.

Bergenskompagniet ramtes ved Afslutningen af sin Virksomhed af den Ulykke, at det første af de udsendte Skibe, ført af Jens Falch, kom i Besæt i Drivisen og forliste med Mand og Mus, formentlig nær ved Kolonien, hvor man, som nævnt, fandt Rester af dets Vrag. Det andet Skib, der førtes af B. Wegener, naaede efter tre Maaneders yderst besværlig Rejse gennem Isen i Davisstrædet først 19. Juli op til Kolonien. Skipperen opsatte paa Grund af de vedvarende Isvanskeligheder Hjemrejsen. Skøndt Havet omsider midt i August begyndte at blive isfrit, bestemte han sig til at overvintre paa Trods af Koloniraadets indtrængende Modforestillinger om den Skade, som derved tilføjedes Grønlandsværket.

Skibsforliset, de mange Fordringer paa Maanedsgage fra de overvintrende Skibsfolk og deres Tæren paa Koloniens sparsomme Proviant, maatte betage de to tilbageblevne Medlemmer af Kompagniets Direktion Modet til at fortsætte Arbejdet. Den 8. Oktober frasagde Lippe og Refdahl sig deres Mandater »for at undgaa daglig Fortræd, Fjendskab og Forfølgelse«, uden at have til Dato nydt ringeste Vederlag som Direktører. Den betydelige Indsats, Refdahl gennem sex brydsomme Aar har ydet i Bergenskompagniets Tjeneste ved sin utrættelige og uegennyttige Virken, er aabenbar og paakalder Sympatien for ham. Anderledes med Schiøtte. Hans Dygtighed og Iver for Grønlandsværket er umiskendelig, men unægtelig faar man ved Gennemlæsningen af de Papirmængder, denne Sag har affødt, et utiltalende Indtryk af hans Forfængelighed, Magtstræv og Trættekærhed.

Hvad angaar Refdahls og v. d. Lippes Opfattelse af Ordlyden i Kongebrevet om »Naadegaven« og de som Følge heraf foretagne Disposi-

tioner, kan deres Færd forsvares og ikke blot stemples som letsindig eller uforsvarlig Omgang med betroede Midler.

Efter at de hidtilværende Direktører for Bergenskompagniet havde frasagt sig Ledelsen, genoplivedes det strax i det nye Aar under Betegnelsen »Det Grønlandske Væsen eller Dessein«, i hvilket der fra første Færd var tiltænkt Schiøtte en fremtrædende Rolle. Styreskiftet begrundes ved, »at de forrige Direktører over de til Missionens og Negotiens Fortsættelse paa Grønland, saavel ved Lotteriet, som ellers paabudne Penge, tværtimod herom ergangne Befalinger have ført en slet Økonomi og dennem derfor Direktionen frataget«. Den 1. Marts fik Schiøtte gennem Oversekretæren i Danske Kancelli, C. Møinichen, hvem Foretagendet var underlagt Aaret ud, kgl. Befaling om at paatage sig Udrustningen af to Skibe fra Bergen til Grønland, som skulde forsyne de derværende Folk med Levnedsmidler og Købmandsvarer for mindst et Aar, »da Kongen ikke vilde, at de af Mangel skulde krepere«. Omkostningerne skulde bestrides af den til Grønlandsværkets Fremme i Bergens Stift og By paalignede Skat, som ansloges til o. 5000 Rdlr. En Kommissionær skulde opsendes, som kunde give en upartisk Indberetning om, hvorvidt Handelen burde fortsætte, eller Kolonierne inddrages. Handelen vilde ikke kunne bestride Omkostningerne ved Besejlingen, men man satte sin Lid til de store Fangstmuligheder i Nordgrønland, hvorfor Anlægget af en Koloni i Diskobugten var tilraadelig, hvorved ogsaa Egede regnede med, at Missionsværket kunde udstrækkes til disse Egne.

Schiøtte udsendte efter Ordre to Skibe, der begge afgik fra Bergen den 23. April, og 15. Maj lod Kongen tilkendegive Schiøtte sin Tilfredshed med det af ham udrettede Hverv. Det først afgaaede Skib, »De jonge Marie«, ført af Ebbe Midtzell, havde en Kommissionær, CHRISTOPHER JESSEN PETERSØN om Bord, der, ankommen til Haabets Ø, sammen med Egede og Købmanden gik paa Rejse for at tage to Pladser i Øjesyn, som Egede havde udset til Anlægget af en Koloni, hvorefter Petersøn opgik til Diskobugten tilligemed Skipperen og Assistent Fersleff, der var stedkendt fra sit Togt hertil i 1724. Baade Midtzell og Fersleff har efterladt sig udførlige Beretninger om deres Rekognosceringer, vistnok ogsaa vejledet af Feykes Haans Kursforskrifter. Den 16. Juni ankrede de paa Disko Rhed paa Øens Sydkyst, hvor de fremmede Hvalfangere laa om Foraaret og gjorde rigt Bytte. Der nævnes Basaltklippen Skansen (ivnarssuit), vest for det nuværende Udsted af samme Navn og det ved samme liggende Kulbrud (aumarûgtissat) beskrives. Herfra gik Sejladsen over til Rodebay forbi Isefjorden ind i Sydostbugten, Diskobugtens indre Hjørne, til Sandbay, den store Bugt 2 km Syd for det senere Anlæg Claushavn, hvorefter man fandt en ypperlig Havn og Byggeplads i Virebay, Havnebugten ved den senere Koloni Christianshaabs ældste Anlæg. Ved en saadan fast Station kunde man komme Hollænderne i

Forkøbet baade i Henseende til Fangst og Handel. Midtzells og Fersleffs Beretninger affødte Egedes paafølgende Forslag til Anlægget af en Koloni i Diskobugten i Forbindelse med en Missionsstation, hvilket dog først blev til Virkelighed i 1734 ved Grundlæggelsen af Kolonien Christianshaab.

Det andet af Schiøtte udsendte Skib »Jomfru Maria« ankom 26. Maj til »Haabets Ø«, afgik 14. Juni Syd paa og undersøgte Kysten til 63°, vendte atter tilbage til Kolonien 8. Juli og hjemkom 21. s. M. Det heldige Udfald af Skibenes Togter indbragte Schiøtte gennem Møinichen særdeles smigrende Tilkendegivelser af Kongens Tilfredshed med hans Konduite og Omsigt. Den 18. Oktober fik Schiøtte Meddelelse om, at Kongen havde beskikket ham til Direktør for Det Grønlandske Væsen og overdraget ham at foreslaa endnu »en god og redelig Mand« til Meddirektør, medens Kongen forbeholdt sig at udnævne den tredje. I det nye Aar, 2. April, udnævntes Schiøtte til virkelig Kommerceraad. Til Meddirektører for Kompagniet blev sammen med ham beskikket Oberst og Kommandant i Bergen Johan Frederik Tuchsen og den samme Dag med Titel af Kommercesekretær benaadede Hans Landsberg, men Schiøtte vedblev ifølge sin Myndighed og Sagkundskab at være den ledende Direktør.

Ved at springe fra i Tide var det lykkedes Magnus Schiøtte, i hvert Fald foreløbig, at unddrage sig Medansvaret for Bergenskompagniets Transaktioner, og under gentagne Ophold i København forstod han at indynde sig paa højeste Steder og at vinde Kongens Gunst og Tillid.

Den 16. Januar lod Kongen tilskrive Schiøtte, at der, da Negocen paa Landet ikke kunde formodes at ville indbringe noget klækkeligt til Dækning af de store Udgifter ved Besejlingen, skulde gøres et Forsøg med at drive Hvalfangst, hvorved andre Nationer saa deres Fordel. I dette Øjemed vilde Kongen i nærværende Aar lade Landet besejle og overdrog Schiøtte Udrustningen af to Skibe, bemandede med nogle, i Hvalfangst kyndige, Folk og sørge for deres Forsyning saavel med de hertil hørende fornødne Effekter og Redskaber af den forrige Direktions efterladte Beholdning, som med Proviant og Købmandsvarer.

I Tilslutning til denne Ordre rettede Oversekretær Møinichen 31. Jan. en Anmodning til Schiøtte om med Skibene at opsende 3—4 Heste for at forsøge, om de kunde subsistere i Landet. I Tilfælde af, at der kunde findes Personer, »der vel kaldes, men ikke er Vovehalse«, som vilde paatage sig nogle Dages Rejse ind i Landet for at rekognoscere dets Beskaffenhed, skulde deres Opgave være at finde en bekvem Plads til Opprettelsen af en Koloni. Endvidere maatte de erkyndige sig om Indvaanernes Natur og Egenskab, saa og hvilke Dyr og Fugle der forekom, og hvad Slags Metaller der var at finde.

Overfor Egedes vidtsvævende Koloniseringsplaner stillede Schiøtte sig afvisende, særlig i Henseende til de dermed forbundne store Udgifter. Egede var ganske vist, som hans egenhændige Regnskaber viste, en samvittighedsfuld Bogfører til Hvid og Skilling, men naar det gjaldt store Overslag og Budgetter, kunde man ikke følge ham. Heri saa Schiøtte rigtigt, men dertil maa dog siges, at de lange Afstande i Rum og Tid mellem de to Lande bragte selv de klogeste Overvejelser og Beregninger til at glippe. En Henvendelse fra Egede, afsendt til Hjemlandet ved Midsommertid, kunde i gunstige Tilfælde ikke ventes besvaret før med første opgaaende Skib, der som Regel først naaede ham i Juni—Juli det følgende Aar. Man forstaar vanskeligt, hvad der kunde vindes for Grønlændernes Oplæring i Kristendommen, ved at opsende 30 Præster og Kateketer til Landet, som var ganske uvidende i de Indfødtes Sprog.

I en, til sin seneste, fra Grønland indsendte Betænkning knyttet Efterskrift, dat. 2. Aug., kom Egede ind paa det tidligere rejste Spørgsmaal om Oprettelsen af et grønlandsk Seminarium i København, der først ti Aar senere blev til Virkelighed. Indfødte Kateketer, der blev uddannede herhjemme, var at foretrække frem for danske og norske, fordi hine til Stadighed forblev hos deres Landsmænd. Indtil videre foreslog han, at der, foruden de to Præster, ved hver Koloni skulde beskikkes en Informator til de Indfødtes Undervisning.

Schiøtte foreslog at flytte Kolonien fra Haabets Ø ind i Baals Revier, som han holdt for at være den i Peder Clausøns Norges Beskrivelse omtalte Eriksfjord (p. 170) paa Odden af Fastlandet, der skyder sig ind ved Ujaragssuaĸ, Pisigsarfik og Ameralikfjorden — og oprette en Loge med faa Mand og en Kateket, der tillige kunde være Købmand, desuden 3—4 Bønder fra Norge til at passe det opsendte Kvæg i Ameralikfjorden. Et andet Forslag af Schiøtte gik ud paa ogsaa at oprette en Koloni, ikke paa Nepisene, men ved Amerdlok (nuv. Holsteinsborg) med Sommerhavn, Græsgang og aabent Vande om Vinteren, Hvalfangst i Jan.—Febr. og Kaskelotfangst i April og Maj, og hvorfra Folkene om Foraaret kunde begive sig paa Hvalfangst under Disko og saaledes være tidligere paa Færde end Hollænderne. Med Tiden burde der opføres et Hus paa Hvalfiske Eilænder. Først naar det viste sig, at den ene Koloni eller Loge trivedes, kunde man tænke paa at oprette den anden Koloni og flere Loger mellem begge.

I Henhold til ovennævnte Befaling af 31. Januar paatog Schiøtte sig i 1728 at udruste to Skibe til Grønland i Handels- og Fangstøjemed. Det ene, Pinken »Cron Printz Christian«, førtes af Skipper JOHAN ANDERSEN, der som Hvalfangerkommandør sammen med de ham undergivne Folk efter Schiøttes Anvisning blev forsynet med alle til Hvalfangsten fornødne Redskaber. Skibet afsejlede allerede 12. Marts fra Bergen, anløb »Haabets Ø« og gik derefter op i Diskobugten, hvor det i Juni

ankrede i Rodebay, ved Isfjorden og Wirebay. Hvalfangsten mislykkedes ganske, og Skipperen kunde kun indberette, at en Engelskmand havde frarøvet Grønlænderne en Hval og var gaaet i Land, hvor Skibsfolkene ranede saameget Spæk og Skindvare, de kunde overkomme. Den i Grønland for sin Brutalitet berygtede hollandske Skipper, Cornelis Bonk, havde ogsaa frataget de Indfødte en Hval i »Mackeloude« (det senere Jakobshavn). Paa Trods af Schiøttes Instrux lagde Johan Andersen sig i Vinterleje i Godthaab (den ny Koloni).

Det andet Skib, »Jomfru Maria« (Skipper H. H. Lund), kom først afsted i Slutningen af April og vendte hjem i August, medførende et Handelsudbytte af 20 Kordeler Spæk (à $2^1/_2$ Td.), 386 Sælskind og 114 Ræveskind og tillige, hvad der fra Juni 1727 til Juli 1728 var opsamlet af Handelsvarer, nemlig 64 Kordeler Spæk, 260 Oxehoveder, 255 Sælskind, 449 Ræveskind og 93 Renshuder samt 3 Hvalbarder. »Cron Printz Christian« havde gjort en god Handel, hvis Udbytte var 55 Kordeler Spæk, 116 Sæl- og 19 Ræveskind og 49 Hvalbarder, som ved Auktionen i København indbragte 3129 Rdlr., medens »Jomfru Marias« Ladning gav 1664 Rdlr. og »West Vlielands« 629 Rdlr. Den samlede Indtægt for Aaret 1728 var 5502 Rdlr., medens Udgifterne beregnedes til 6721 Rdlr., saaledes at der fremkom et Underskud paa 1218 Rdlr., hvilket betød et Skridt fremad i økonomisk Balance. Denne kunde efter Schiøttes Mening være naaet, hvis man indskrænkede Antallet af Funktionærer ved Handelen.

Schiøtte blev ikke yderligere betroet med Udrustning af Skibe og fik Kongens og Oversekretærens Unaade at føle, hvilket fortrinsvis skyldtes, at han, trods gentagne og sluttelig skarpe Paamindelser fra Møinichen, tøvede med at lægge Regnskab for Bekostningen af Skibenes Ekvipering, hvorved han udsatte sig for »en ham skadelig Suspicion«, »Siden den 21. August 1728«, skriver han, »har jeg ikke haft den Naade at vide, hvorledes mit Forhold har været anseet. Muligens vanartige Mennesker har forestillet mig imidlertid til min Nakdeel«. Indladningen foregik fra nu af i København, og Kompagniets Direktører maatte nøjes med det blotte Navn. Endnu i April 1730 underskriver han sammen med de to andre Direktører, men klager ved Aarsskiftet til Møinichen, at han er bleven sat ud af Spillet.

I sin »Bergens Beskrivelse« har Holberg med umiskendelig Hjemstavnsbevidsthed givet et Rids af Grønlandskompagniets Historie. Han noterer samvittighedsfuldt, at det i 1726 havde udsendt to Skibe, af hvilke det ene forliste og det andet maatte overvintre. Ligesaa, at der endnu det følgende Aar opsendtes to Skibe, der hjemførte 60 Kordeler Spæk og nogle Skindvarer. »Men ved alt dette,« slutter han, »kunde Omkostningerne ikke stoppes, hvorudover Interessenterne despererede om at nyde nogen Fordel ved denne Handel, og ingen havde Lyst til at

giøre et nyt Indskud, saa at det havde Anseelse, at Handel vilde ganske falde, endskiønt Kongen adskillige Gange havde understøttet Compagniet. Herudover tog han Handelen til sig, og udi det Aar 1728 skikkede Folk og Skibe til Grønland med alle fornødne Ting, item Kvæg og Heste til en ret bestandig Colonis Stiftelse«.

Samtidigt med Planerne om at underlægge Grønland et nyt Styre foretog Regeringen indledende Skridt til en Undersøgelse af Bergenskompagniets Transaktioner lige fra dets Oprettelse til dets Ophør. Den 10. Januar 1727 havde Statholderen i Norge D. WIBE og Biskop i Throndhjem B. DEICHMAN faaet Befaling til, bistaaet af to regnskabskyndige Mænd, at indstævne Inspektørerne, Direktørerne, Bogholderen og Hovedinteressenterne i Bergenskompagniet for at undersøge deres Forhold ved en i Christiania nedsat Kommission.

De Kommitterede hævdede til en Begyndelse, at de ikke havde at befatte sig med Kompagniets Regnskaber for 1723—24, Aarene, i hvilke de største Udgifter faldt og dets Bekostning endnu var af privat Karaktér. Først fra den Dag af, da Lotteribevillingen traadte i Kraft og Paabudet af 16. Marts 1725 udstedtes, den Tidsgrænse, da Kompagniet begyndte at regne med offentlige Midler, kunde man afkræve det Regnskab. Kommissionen antog Byfogeden og Byskriveren i Christiania til at revidere Regnskaberne for Lotteriet og Paabudspengene i Forbindelse med den lovstridige Anvendelse af disse Midler, som ogsaa til at prøve Bogholder Rafnsbergs Regnskab for 1726 og Schiøttes for 1727 samt endelig til at opstille Beregninger over Udgifterne ved den af Schiøtte og Stiftprovst Tanche foreslaaede Videreførelse af Mission og Handel.

Efter Tilsigelse mødte for Kommissionen Refdahl, Schiøtte og Tanche, der fik bevilget Tid til Udarbejdelsen af et Forsvarsskrift. Kompagniet, dets Direktører og Inspektører, skulde efter Kommissionens Opfattelse være pligtige til at erlægge til den kongelige Kasse først 24.000 Rdlr., som de uden Tilladelse og direkte imod de kongelige Befalinger af 16. Marts 1725 og 1. Febr. og 7. Septbr. 1726 havde optaget af Lotteriets Kasse og Paabudspengene, endvidere 6000 Rdlr. for Udredningen i 1725, der ikke burde have været dækket af hine offentlige Midler. Et særligt Ansvar faldt paa de to Inspektører, Stiftamtmand Undall og Biskop Müller, der imod de to andres, Tanches og Præsident Krogs, Indsigelse havde givet Direktørerne frie Hænder til at angribe Lotterikassen og Paabudspengene, som stod i Fare for at blive helt opbrugt. Hvis dette var sket, vilde Lodtagerne være gaaet Glip af den mulige Gevinst og Kompagniet af den Fordel, det havde ventet sig af Lotteriet. Refdahl indrømmede, at de Skibe, Pakhuse og Søboder m. m., til hvis Anskaffelse den af de offentlige Midler dækkede Gæld var bleven

stiftet, var blevet udredet af Kompagniet uden foregaaende Besigtigelse eller Vurdering, men efter Forgodtbefindende. Direktørerne havde saavel til hverandre indbyrdes som til Interessenterne udstedt Anvisning paa Udbetalinger og saaledes imellem sig uddelt største Parten af de Penge, de havde anmasset sig.

Kompagniets Beholdning beløb sig til 41.859 Rdlr., hvorfra gik 5270 Rdlr. uvisse Restancer. Erstatningspligten burde efter Kommissionens Kendelse paahvile saavel Kompagniets Embedsmænd som dets Interessenter. Hvis en og anden paa Grund af Uformuenhed ikke kunde betale, skulde de to pligtforsømmende Inspektører yde Dækning. Det maatte synes ubilligt, at hver Interessent skulde svare sit Indskud, saa at Egede, som en af dem, der havde participeret med det største Beløb, vilde komme til at erlægge 1420 Rdlr. Derfor skulde han for saadan Udgift være ganske fri og sagesløs, fordi han, som fraværende i Grønland i Missionens og Handelens Tjeneste, ikke havde overværet noget Direktionsmøde og været uvidende om Interessenternes Beslutninger. Retfærdigheden bød, at enhver af Direktørerne og Participanterne, der ikke paaviseligt havde modsat sig, at Pengene blev angrebne, skulde betale sin Part, uanset Indskuddets Størrelse. Fristen for Erstatningen af Lotteriets Penge, beregnet til 13.356 Rdlr., blev sat til et Aar, Erlæggelsen af Paabudspengene, 10.917 Rdlr., til tre Aar. Af de sidstnævnte Midler kunde dog 7255 Rdlr. henstaa ubetalt, hvilken Sum var taget af Lotteriet til Dækning af Udgifterne for 1723—24, men som man havde Sikkerhed for i Kompagniets Udrustning til Hvalfangsten, Skibe, Pakhuse, Søboder og Beholdninger, der fremdeles kunde være til Nytte. En saadan Indrømmelse vilde opmuntre Interessenterne til at fortsætte Værket, der ikke kunde drives af andre. De, som vægrede sig derved, skulde ikke alene betale deres Andel, men ogsaa de siden den uretmæssige Anvendelse af de offentlige Midler paaløbne Renter.

Kommissionen haabede, at man ved at bekendtgøre Hensigten om Missionens og Handelens Fortsættelse med trykte Opslag kunde opnaa, at de fleste, ja maaske alle, vilde skænke deres Gevinster til dette dobbelt priselige Øjemed, hvorved Kapitalen kunde forøges med det ovenanførte Beløb af 13.556 Rdlr.

Efter at have prøvet de indsendte Forslag til Oprettelsen af flere Kolonier fandt Kommissionen det uforsvarligt at bygge paa Forhaabninger, der ikke gav nogensomhelst Sikkerhed. Egedes Relationer var ikke til at stole paa, fordi han ved alskens Overtalelser stræbte at se det af ham paabegyndte Værk bevaret, endmindre kunde man fæste Lid til den kort før afdøde Bernhardts Fremstilling, der sigtede til hans egen Fordel, idet han ligefrem havde tilstræbt at blive Overhoved for Handelen i Landet. Derimod lagde man Vægt saavel paa Tops Redegørelse, der

grundede sig paa Selvsyn og ikke tilsigtede personlig Fordel, som ogsaa paa den til Schiøtte i Septbr. (1727) indgivne Beretning fra Skipper Midtzell om det af ham fundne Stenkulsbrud paa Disko. Selv om man ikke kunde vente, at det vilde indbringe Handelen større Fordele paa Grund af de store Afstande og den kostbare Fragt, talte dette Fund dog for Tanken om at sætte en Koloni paa dette Sted.

Egedes Plan om Oprettelsen af ti Kolonier var uigennemførlig, og selv om man begrænsede deres Tal til fire, vilde det overstige Kompagniets financielle Ydeevne, da der hertil maatte regnes med en Bekostning af ialt 20.300 Rdlr., og det ikke kunde ventes, at Kongen vilde bebyrde Undersaatterne med flere og større Udgifter til det kostbare grønlandske Foretagende. Tilmed udsagde det kgl. Paabud af 16. Marts 1725 om Tildelingen af Indtægterne ved Kontributionerne fra Stifterne og af Lotteriet, at denne Naadegave var ydet én Gang for alle, saa at Kompagniet ikke kunde regne med yderligere Hjælp. Man maatte nøjes med at anlægge to nye Kolonier, thi hellere burde hele Foretagendet opgives end at indskrænke sig til Opretholdelsen af Kolonien paa Haabets Ø alene, der laa paa et ubekvemt Sted med ringe Handelsmuligheder og saaledes ikke til nogen Nytte. Renterne af den udsatte Kapital paa 42.000 Rdlr. forslog ikke til at dække de af Koloniens Drift betingede Omkostninger. Erfaringen lærte, at da der var hengaaet lang Tid frugtesløst, vilde der antagelig kræves større Tilskud, inden alt blev betalt og Kolonien kunde svare Renter. Derimod bifaldt Kommissærerne Egedes indtrængende Henstilling om Fraflytningen fra Haabets Ø og undlod ikke at misbillige Anlæggelsen af Kolonien paa et Sted, der ikke alene var ugunstigt for Missionen og Handelen, men ogsaa uegnet til Beboelse. Man burde tidligt have gjort sig klart, at den Plads, hvorhen Kolonien nu skulde flyttes, $1^1/_2$ Mil derfra, i alle Maader havde været bedre, og hvorved megen unyttig Bekostning var bleven sparet. Flytningen af Kolonien og Forøgelsen af dens nødvendige Mandskab fra 6 til 14 Mand ansloges til at ville koste ialt 6628 Rdlr. Mere tillod Kompagniets Midler ikke at anvende paa denne Koloni. Det bemærkes, at det til Brændsel fornødne Drivtømmer allerede var aftaget betydeligt og man saaledes maatte befrygte, at det engang vilde slippe op.

Kommissionens Haab stod nu til Hvalfangsten, af hvilken den ventede sig stort Udbytte, og bifaldt derfor Oprettelsen af to nye Kolonier i Fangstcentrene mod Nord. Den ene paa 69° n. Br. mellem Spiering Bay og Nordbay, forbedret med en Harpunerer og tre Menige, hvilket for Treaaret 1729—31 ansloges til 1278 Rdlr. Den anden paa Nepisene, forbedret med en Harpunerer, en Spæksnider og ti Menige med en Udgift i samme Tidsrum beregnet til 4710 Rdlr. Skulde Kompagniet senere, uden Støtte fra Kongen og hans Undersaatter, faa Midler til at anlægge en tredje, var dette vel ønskeligt, men for Tiden vilde

det ikke alene blive for kostbart, men maatte tilmed vække »for stor Opsigt og Eftertanke« hos de fremmede Nationer.

Handelens Driftsomkostninger i det nævnte Treaar ansloges til ialt 3200 Rdlr., men denne anselige Sum kunde man ikke betro de hidtilværende Direktører; der maatte nye Mænd til, for at Kompagniet kunde blive rehabiliteret, og gode Reglementer for dets Administration udarbejdes, inden Penge stilledes til Raadighed.

Den foreslaaede Overdirektør for Handelen i Landet vilde først blive fornøden, naar den blev saa indbringende, at den kunde bære en saadan, og til den Tid gjaldt det om at finde en dygtig og tillige vederhæftig Mand, som ikke af Egennytte tilføjede Handelen Skade ved selv at bemægtige sig den eller forøde dens Effekter for siden at begive sig andet Steds hen. At udstede et Forbud mod Fremmedes Handel paa Landet vilde være frugtesløst, saalænge Kompagniet ikke selv kunde hindre det ved »armerede Fartøjer og Folkemagt«. Til at foretage en væbnet Modstand maatte man vente, indtil Landet om muligt »ved nogen Mængde af norske Indbyggere kunde blive beboet« og de rette Handelspladser var bleven anlagte, »maaske i Forbindelse med nogen Fortifikation« samt forsynede med en Del armerede Chalupper, alt under Forudsætning af, at Kongen selv vilde indsætte og underholde Øvrighedspersoner i Landet.

Efter at have drøftet Budgettet sammen med Statholderen var Deichman bleven enig med ham om følgende Punkter, hvorom begge i Skrivelse af 15. Novbr. 1727 ved Afslutningen af deres Hverv indberetter til Oversekretæren.

Udgifterne ved den nødvendige Forøgelse af Mandskabet ved Haabets Koloni — der burde flyttes til et bekvemmere Sted $1^1/_2$ Mil derfra, — den nordre Koloni mellem 68°—69° ved Nepisene og det paatænkte Anlæg Sønder paa — vilde kræve 20.310 Rdlr. mere, end Beholdningerne strakte til, og det kunde ikke ventes, at Kongen vilde paalægge sine Undersaatter yderligere Byrder til dette Værk. Det vilde vække for stor Opsigt hos Fremmede og udæske dem til Modstand, hvis Negotien blev udvidet i et Land, der saalænge havde været forladt og derefter været til fri Handel for alle. Opbrændingen af Kompagniets Hus ved Nepisene varslede noksom om, hvad man kunde vente sig.

Ved de fremførte Betænkninger om Vanskelighederne og Bekostningerne ved dette Foretagende kunde man »saalidet bygge paa Hr. Hans Egedes Relationer i saadanne Poster«. Dette fremgik af, at Koloniens Huse ved hans Ankomst til Landet blev bygget paa saa sumpet et Sted, at de allerede nu var ganske forraadnede og Kolonien ikke længere kunde opretholdes. Derved var der forvoldt Kompagniet saa unyttige Bekostninger fra første Begyndelse af, da det mindst kunde taale en saadan Udgift. »Først nu, efter saamange Aars Forløb, Egede

har været i Landet, veed han, at $1^1/_2$ Mile fra det første Sted findes mere Bekvemmelighed baade for Kolonien, Missionen og Negocen, hvorhen nu Kolonien med Bekostning og Udgift maa flyttes. Heraf skønnes, med hvad Uforsigtighed dette Værk er anlagt, og at Hr. Hans Egede vel maa være en god Præst, men en slet Husholdere, og lidet vide, hvorledes en Handling bør indrettes, saa man derfor ej for meget paa hans Relationer kan hasardere«.

I det næstfølgende Aar 1728 kunde man ikke overkomme mere, end hvad der krævedes til Besejlingen, Flytningen af Kolonien og Forsyningen med Proviant og Handelsvarer. Deichman var kun uenig med Statholderen om, hvorvidt Stiftamtmand Undall og Biskop Müller var erstatningspligtige, hvis Interessenterne i Kompagniet ikke kunde svare til deres Andel i de angrebne Penge. Statholderen vilde ikke kunne nægte, at de to Øvrighedspersoner var »in maxima culpa«, men havde ingen Midler. Den haardhændede Deichman mente derimod, at enhver var pligtig til at betale, hvad han var skyldig, enten han havde Midler eller ikke.

I en, den 14. Juli 1727 dateret Redegørelse for Bergenskompagniets Virksomhed har J. A. Refdahl, tillige paa sine Meddirektører, Assessor von der Lippe og Byfoged Niels Bagges Vegne, taget til Genmæle mod den af Grønlandskommissionen til Gunst for deres »Forfølgere«, M. Schiøtte og Mag. Rømer, fremførte Beskyldninger for mislig Embedsførelse.

Som det første Udbytte af Kompagniets Besejling nævner Refdahl de indvundne Erfaringer, at det forhen som »barbarisk udskregne Land« lod sig besejle Sommer og Vinter fra den først anlagte Koloni, og at Nybyggerne kunde færdes trygt blandt de Indfødte. Han fremhæver dernæst det gennem Egedes Expedition i 1723 indvundne Kendskab til Kysten indtil 61° n. Br., de græsrige Egne og synlige Minder om Nordboernes Bebyggelse, samt J. G. Bernhardts Togt op til 69° n. Br. Efter Kongens Befaling havde Direktionen i Samraad med landskyndige Folk besluttet at oprette to nye Kolonier i 1726, den ene mellem 60° og 61° nær det Sted, hvor Egede havde fundet Kirkeruinen ved KAKORTOK, den anden mellem 68°—69°, forsynet med alt til Hvalfiskeriet fornødent samt Byttevarer til Indhandling af Hval- og Sælspæk, Renshuder, Ræve- og Sælskind, Hvalbarder og Enhjørningshorn, som Hollænderne her tiltuskede sig i store Mængder.

Kompagniet tilstræbte, ved Anlægget af den sydligste Koloni, at naa om til Østerbygden, »som ufejlbarligen vil findes, hvad enten de ere vilde eller formodentlig Levninger af de gamle Norske«. Hvis begge Kolonier var blevet anlagt, kunde man forsøge med 12—16 Mand med 4 Telte at komme over Land. Den i 1726 ved Schiøttes Tilbagetræden udbrudte og siden vedholdende Tvist havde berøvet Refdahl og de

andre Direktører Lejlighed og Evne til at iværksætte de planlagte Foretagender.

Aktionen mod det opløste Bergenskompagni fortsattes. Den 1. Novbr. 1728 blev Stiftbefalingsmand W. A. VON DER OSTEN bemyndiget til at undersøge de tidligere Direktørers slette Forvaltning af de til den grønlandske Mission og Handels Fortsættelse henlagte anselige Pengemidler, idet Direktionen havde forødt det hertil bevilgede Lotteris Indtægter og endog havde angrebet store Summer af de almindelige Kontributioner for dermed at betale deres Gæld. Det paabødes von der Osten at indkalde for sig Kompagniets Direktører, Inspektører og Interessenter, som skulde gøre Regnskab for Administrationen af de dem betroede Midler. Samtidigt blev Generalmajor J. F. Tuchsen, Schiøtte og Landsberg forordnet til at bistaa von der Osten ved hans Undersøgelse.

Under Forhandlingerne om Bergenskompagniets juridiske Ansvar kom Schiøtte i en vanskelig Dobbeltstilling. Han maatte optræde som Anklager af sine tidligere Kolleger von der Lippe og Refdahl, til hvilke han bar Nag, men kunde ikke fornægte sin Meddelagtighed i deres Transaktioner og blev stævnet for at skulle gøre Rede for sine i Aarene 1726—27 foretagne Dispositioner. Han hævdede til sin Undskyldning, at den Direktion, i hvilken han havde været den ledende, var bleven »utilbørlig hindret i sine Forretninger«. Schiøttes Stilling blev ydermere forværret ved, at han blev dømt til at betale Skipper Wegener de af ham og hans Folk krævede Maanedspenge for den Tid, de 1726—27 havde ligget i Vinterleje i Godthaab med Skibet »Cron Printz Christian«. Det overdroges endnu i Foraaret 1729 Direktionen at udruste to Skibe fra Bergen til Grønland, »men siden den Tid har intet fra Bergen paa Grønland været bestilt og foretagen«, som Schiøtte bittert udtrykker sig. Handelen forlagdes til København. Ved denne Forflyttelse bemærker Holberg i sin Bergens Beskrivelse (1737) »tabte Bergen det Haab, den havde gjort sig om at bringe dens Skibsfart udi Drift«.

Til Aaret 1727 maa henføres Egedes Beskæftigelse med Guldmageriet.

Som det vil erindres, resulterede Egedes Granskning i den alkymistiske Litteratur og hans kemiske Forsøg i Bergen i Skuffelser og Pengetab. Alligevel genoptog han i Grønland disse Sysler i Haab om at kunne naa til Fremstilling af kunstigt Guld, ikke for at berige sig selv, men for at skaffe Midler til Missionsværkets Fortsættelse. Efterhaanden fik han samlet sig en Del Bøger, omhandlende kemiske Processer, ialt 60 Bind, citerede af Oluf Borch i hans Conspectus Chemicorum (1697), der indeholder en Vejledning i denne Videnskab. »De Vises Sten« og »Guldmageriet« indtager en fremtrædende Plads blandt de i Bogen anførte Skrifter.

Egedes Lettroenhed maa ses i Forbindelse med den blandt mange oplyste Samtidige i Ind- og Udlandet ivrigt dyrkede »kuriøse« Videnskab, der opfattede Metallernes Forvandling som Kemiens Maal. Herhjemme førte Enkedronning Charlotte Amalie an med de alkymistiske Forsøg, hun iværksatte paa Charlottenborg. Generalen Grev C. D. Reventlow, Dronning Anna Sofies Broder, lod Adepten og Sværmeren J. C. Dippel hemmeligt arbejde for sig i Guldmagerkunsten. Baron Bertram Schack, dansk Gesandt i London, var ligeledes optaget af Problemet om de Vises Sten. Mest kendt er Valdemar Daa, der »med sit alkymistiske Glas i Barmen« maatte vandre fra sin Gaard. En Italiener, Grev Grimaldi, der paastod at kunne fremstille kunstigt Guld, blev 1708 beskikket til Overberghauptmand i Kongsberg. Hans Landsmand, Cavaliere di Maldini, indkom hertil i 1723 og nød Kongens og Hoffets Bevaagenhed for sine »kemiske Kunststykker«. Holbergs litterære Medbejler, J. R. Paulli, var saa optaget af Guldmageri, at han tilsidst mistede Forstanden. I sin Komedie »Det arabiske Pulver« har Holberg revset Alkymisterne, men bemærker dog i en af sine Epistler forsigtig, at »saadant næppe vil blive gørligt«. Peder Syv har i sine »Ordsprog« optegnet et Mundheld i Datiden: »Alchemist, altingmist«.

Om de mislykkede alkymistiske Forsøg, Egede foretog i 1727, beretter han med vanlig Aabenhjertighed i »Omstændelig Relation«. Han havde en Tid lang — 50 Dage — haft forskellige Kemikalier, tilsat med fint, purt, stødt Guld under Kog, i Glas. Da han aabnede for dette, udstrømmede der »en giftig Stank som af de Dødes Grave«. Han saa, hvorledes to Hundehvalpe, der legede med hans Børn i Stuen, pludseligt blev oppustede, tumlede om paa Gulvet og vaandede sig i stor Pine, inden de efter ti Minuters Forløb udaandede. Han lod en Grønlænderinde aabne deres Kroppe for at se, om de havde faaet noget i sig, der kunde have fremkaldt Døden, hvilket viste sig ikke at være Tilfældet. Straks efter paakom Egede, hans Hustru og Børn Hovedpine og Trangbrystighed. For at modvirke Giften gav han alle Theriak at drikke i nogle Dage, indtil de atter var friske, dog med Undtagelse af den ene Grønlænderpige, der lige fra hin Dag var syg og døde. I Egedes Lovprisning af Guds Naade, der havde bevaret ham og hans Familie, savner man unægtelig en Beklagelse over, at hans Uforsigtighed havde kostet et Menneskeliv.

Til Omtalen af denne Begivenhed har Egede knyttet en Beretning om et Drømmesyn, den havde fremkaldt hos ham, kaldet »En philosophisk Drøm eller Parabel«, i hvilken hin Oplevelse er genopstaaet i hans Underbevidsthed i dramatiseret Skikkelse.

IX.

DEN KONGELIGE BESEJLING AF GRØNLAND 1728 IVÆRKSÆTTES

Hollændernes fortsatte voldelige Indgreb i Danmark-Norges formentlig historisk begrundede Eneret til Fangst og Handel paa Grønlands Vestkyst og senest Ødelæggelsen af Nepisene, der var bleven bekendt herhjemme i Efteraaret 1727, opfattedes af Kongen og hans Raadgivere som en national Krænkelse.

I Løbet af Vinteren tog Planerne Fart til Udrustning af en armeret Expedition under Splitflag, bemandet med en militær Styrke, bestemt til Anlægget af et Fort i Hvalfangstens og Tuskhandelens Centrum, med en Officer som Kommandant og en med kongelig Fuldmagt forsynet Øvrighedsperson for Grønland af Sø- eller Landetaten. Samtidigt skulde M. Schiøtte i Bergen ekvipere Skibe til Hvalfangst og Besejling af de nye Kolonianlæg. Udredningen af Expeditionen overdroges Søetatens Generalkommissariat.

Hævdelsen af Danmark-Norges uindskrænkede Suverænitet over Grønland blev en Statsaffære.

Fra Foraarets Frembrud var Admiralitetet og Søetatens Generalkommissariat travlt beskæftiget med Drøftelsen af Expeditionens forskellige Formaal i alle deres Enkeltheder, Valget af de til Sejladsen bedst egnede Skibe, deres Ekvipering og Proviantering, Beskikkelsen af Befalingsmænd og Sammensætningen af Skibsmandskabet fra Hær og Flaade. Midt i Marts bestemtes det, at Galioten »West Vlieland«, bemandet og med Provision »de guerre et de bouche«, og Defensionsskibet »Morianen« skulde ekviperes for at gaa til Grønland. Den 3. April forelaa en af Oversekretær Møinichen og Overkrigssekretær von Revenfeld forfattet, udførlig Plan for Expeditionen. Det var fornødent, med »Morianen« at opsende et »Opperhoved« eller Befalingsmand, som maatte være en Søofficer, der var i Stand til efter et Udkast at anlægge et »Waterkastel« eller Batteri, som indtil videre maatte være tilstrækkeligt til Forsvar. Hertil krævedes efter Admiralitetets Indstilling (8. April) 10 à 12 6-pun-

dige Kanoner med Tilbehør til at »oprette et lidet Fort, saa og nogle Fyrværkere og nogle Landkonstabler«. Garnisonens Styrke ansloges foreløbigt til 20 Mand, der sammen med Koloniens Folk maatte være tilstrækkelige til at afværge et muligt Overfald. Til Anlæg af den ny Koloni og Kastellet udfordredes 10 à 12 Frivillige samt 12 Mand og ligesaa mange Kvinder, hvortil kom det til Overvintring bestemte Mandskab paa Galioten og en mulig Garnison paa 20 Mand, ialt 80 Individer. Til Opperhoved foreslog Admiralitetet Kaptajnløjtnant C. F. MOHRSEN, der tidligere (31. Marts) havde tilskrevet det om de Betingelser, paa hvilke han vilde modtage det ham tiltænkte Hverv. Man henstillede, at der foruden Galioten skulde opsendes et Par Skibe, enten Galioter, Hukkerter eller en Buyse, der nu eller ad Aare skulde dirigeres til Island for herfra dels at rekognoscere det gamle Grønland, dels at overføre Heste, Kvæg og Faar til Kolonien. Galioten skulde forblive Vinteren over indtil et Skib kom op. Der maatte opsendes 10 Heste, hvis Foder var beregnet til 100 Tdr. Havre.

Indstillingen bevilgedes under 11. April i Hovedtrækkene af Kongen, der dog ikke bifaldt Admiralitetets Forslag om at vælge Mohrsen til Øverstbefalende, eftersom han havde tiltænkt en anden denne Kommando. Samtidigt tilkendegav Revenfeld Admiralitetet, at Kongen mundtligt hertil havde udpeget en Landofficer, Major CLAUS ENEVOLD PAARS, fra hvem der allerede var indgaaet et Projekt til det paatænkte Fort og dets Bemanding. Der udgik Befaling til Københavns Kommandant, foruden tolv allerede tidligere til Grønland bestemte Soldater at udtage ligesaa mange frivillige Menige samt en Lieutenant og en Underofficer. I Stedet for det foreslaaede Waterkastel vilde Kongen have anlagt et stærkt Citadel, omgivet som en Slags Fæstning af Grave og Batterier, saa at det kunde forsvares og saaledes at alle Folk, der opholdt sig ved Kolonien, kunde rummes deri.

Dagen efter at denne Beslutning var taget, udgik der Befaling til Søetatens Generalkommissariat om ufortøvet at drøfte den hurtigst mulige Ekvipering og Bemanding af de til Grønland bestemte Fartøjer, Lønning og Forplejning af de Folk, der skulde blive i Landet, samt at faa udleveret fra Tøjhuset 10 sexpundige Jernkanoner, Geværer og Krudt.

Den 18. April udstedtes Instrux for Føreren af »West Vlieland«, den kun 23aarige JESPER HANSEN REICHARDT, der som Kadet havde deltaget i Affæren for Strømstad 1719, i Aarene 1725—27 havde faret paa Ostindien og sidstnævnte Aar var bleven udnævnt til Lieutenant. Hans Ordre lød paa at opgaa til Bergen og dér melde sig hos Raadmand Schiøtte, som skulde anvise ham en dygtig Styrmand og en Besætning paa 10—12 Mand samt sørge for den fornødne Proviant. Endelig skulde Schiøtte hidskaffe »nogle behjertede Personer, som vel kaldes, men ikke ere Vovehalse, der vilde paatage sig nogle Dages Rejse ind i Landet

at recognoscere dets Beskaffenhed«. Hvis Reichardt kom op til Landet før »Morianen«, skulde han tilkendegive, at der kunde ventes Skib til den gamle Koloni, og derefter drøfte med det stedlige Raad, om han burde rekognoscere Nord eller Syd efter til Kap Farvel for at erfare, hvor en Koloni burde sættes. For det Tilfælde, at der var Brug for ham og hans Folk til at flytte Kolonien til et bekvemmere Sted, enten i Ameralikfjorden eller den af Egede allerede valgte Plads, 2 Mil S.Ø. for Haabets Ø, maatte han staa til Raadighed. Hvis han blev sendt Nord paa, maatte han betjene sig af Skipper Ebbe Midtzells Beretning om dennes Togt til Disko. Vilde man derimod beordre ham Syd paa, indskærpes det ham med al Flid at efterforske Frobishers Strait eller andre mulige Aabninger, der førte fra Davisstrædet tværs over Land til dets østre Side. Det gjaldt endvidere om at indhente Oplysninger fra de Vilde, om de handlede med Folkene paa Østerbygden, og at efterspore alt, hvad der kunde tjene til Handelens Fremme, saasom Vækster og Mineralier. Endelig paalagdes det ham at iagttage Fænomener saasom Nordlys og Meteorer, Stjernernes Op- og Nedgang og Misvisningen. Reichardt havde Befaling at forblive i Grønland til næste Sommer.

Til Chef for »Morianen« blev samme Dag som Reichardt beskikket den 34aarige Kaptajnlieutenant Diderik Mühlenfort, der havde deltaget i Erobringen af Marstrand og i 1720—25 været Chef for Vagtskibet i Sundet. Den ham under 7. Maj tildelte Instrux har, at dømme efter de urimelig mange vanskelige Hverv og Paalæg, kendelig nok været udarbejdet af en med Sejladsen paa Grønland ukyndig Mand. Det paahvilede ham at bringe alt til Kolonien bestemt Proviant ombord, at medføre Guvernøren, — hvis Stilling Kongen, som det fremgaar af en Tilføjelse i Randen, havde overdraget Claus Enevold Paars, Major af Infanteriet — og dennes Sager, endvidere at tilse hele Mandskabet, deres Tøj og Klæder og drage særlig Omsorg for de ombordværende Heste. Fra Kap Farvel og op i Strædet skulde Skibsmanden Henrik Wilthusen, der havde tjent Bergenskompagniet paa Grønland, været oppe paa Disko og talte de Vildes Sprog, fungere som Lods. Man regnede med, at Reichardt naaede op til Landet før »Morianen« og allerede havde fundet et Sted paa det faste Land med en sikker Havn og egnet til at anlægge et Fort. Skulde Mühlenfort sammen med Guvernøren og Raadet ikke finde Pladsen velegnet, maatte man flytte Kolonien til et andet og bedre Sted. Det paalagdes ham endvidere at rekognoscere Baals Revier og undersøge, hvorlangt dette strakte sig ind i Landet. Ligesom Reichardt skulde han prøve Muligheden for at naa over Land til Østerbygden eller dog, i Betragtning af Tidens Knaphed, at udforske Kysten Sønder paa, Fjordenes Udstrækning og Havne, opføre Kursangivelserne og undersøge, hvor der fandtes Græsning, Skov, Stenkul, Metaller og Mineralier. Endelig skulde han skaffe Vished, om Frobisher Strait eller andre Indløb

var aabne eller tilstoppede. Alle disse Opgaver skulde Mühlenfort søge at løse, inden han forlod Kolonien, hvilket maatte ske først i August, for at han ikke skulde nødes til at overvintre.

Under Forhandlingerne mellem de øverste sø- og landmilitære Autoriteter havde Expeditionen antaget et stadigt voxende Omfang i Henseende til Udrustning og Bemanding og deraf flydende betydelige Omkostninger. Ved Beslutningen om Opsendelsen af et armeret Skib og Anlægget af et bemandet Fort havde man indtaget en overfor de fremmede Grønlandsfarere, frem for alt Hollænderne, udæskende Holdning.

I denne Anledning skrev Holberg endnu samme Aar: »De Norske have udi disse Tider bemægtiget sig det Land ved Strat Davis. Om Hollænderne støde dem derfra eller sætte Ild paa deres oprettede Loger, kan man sige, at de øve Vold og overtræde den udtrykkelige eller stiltiende Konvention, gjort mellem Mennesker, at hvad een først indtager, det hører dem med Rette til.«

Den fremrykkede Aarstid krævede et paaskyndet Arbejde ved Skibenes Ekvipering, Udrustning og Proviantering, ligesom Valget af Expeditionens Over- og Underbefalingsmænd i Land frembød betydelige Vanskeligheder. Midt i April havde Kongen taget Bestemmelse om de paagældendes Udnævnelser, Størrelsen og Sammensætningen af det til Grønland bestemte Mandskab.

Til Guvernør over Grønland blev, som før nævnt, beskikket CLAUS ENEVOLD PAARS, den sidste mandlige Ætling af den uradelige Slægt Pors af Vamdrup, hvis Vaaben, en syvoddet Sølvstjerne, lader formode et bestaaende Stammefrændskab med den yngre Hvideæt, og selv gjorde han sig til af at være en direkte Efterkommer af Absalon. Født i 1683 paa sin fædrene Gaard Ullerupgaard i Thy tilbragte han sin Barndom i smaa Kaar, da Faderen maatte gaa forgældet fra Gaarden. Næppe fuldvoxen kom han i Trøjen og tjente sig fra Menig og Underofficer i 1709 op til Fændrik i Aarhus Stifts nationale Infanteriregiment og deltog i Slaget ved Gadebusch, hvor han blev taget til Fange. I 1718 forfremmedes han til Kaptajn réformé i Aalborg Stifts nationale Infanteriregiment og Aaret efter til Chef for det i Trondhjem garnisonerede Frikompagni, hvilket han dog solgte kort efter, og udnævntes til Major. Han maa siden have lagt sig efter Husbygning, da han beretter at have opført tre Gaarde. I 1719 havde han ægtet en Præstedatter fra Thy, med hvem han fik ni Børn, af hvilke kun to Døtre overlevede ham.

Den til Kommandant paa det planlagte Fort beskikkede Kaptajn JØRGEN LANDORPH tilhørte en fynsk Proprietærslægt, af hvilken hans Broder, der var Amtmand over Nykøbing p. F., optoges i Adelsstanden. Han havde først fra 1713 tjent som Søkadet, købte sig efter Freden i

1721 et Patent som Premierlieutenant i fyenske hvervede Regiment, laa i Garnison i København og blev, inden han gik til Grønland, med 30 Aar forfremmet til Kaptajn.

Til Proviantsforvalter antoges Johan Seckman Fleischer. Faderen faldt ved Gadebusch som Kaptajn. Moderen tilhørte den i Frederik IV.s Tid ansete Embedsfamilie Seckman. Født paa Dragsholm i 1702 kom han tolv Aar gammel paa Søkadetakademiet og var 1726 afgaaet fra

Fig. 31. Claus Enevold Paars.

Tjenesten som overtallig Sekondlieutenant. Meget mod sine Nærmestes Ønske havde han ved at skaffe sig Avdiens hos Kongen i sidste Øjeblik før Skibets Afgang opnaaet Ansættelse i den endnu ledige Stilling som Proviantsforvalter. Om sine Oplevelser i Grønland har Fleischer, der døde som Sorenskriver over Hardanger og Etatsraad, berettet udførligt i en læseværdig Selvskildring. Hans Efterslægt i Mandsstammen og paa Spindesiden har gjort en betydelig Indsats i Grønlands lokale Styre.

Ledelsen af Arbejderne ved Anlægget af Fæstningen og Kolonien betroedes til Fyrværkeren Hans Jørgen Bornholmb, efter sin Hjemgang beskikket til Fyrværker ved Hærens Laboratorium og forfremmet til Stykjunker. Han bistodes af en Underfyrværker, Jørgen Fischer, og en Mand ved Navn Gunder Lund, der kaldes Guvernørens Ingeniør.

Mandskabet kom til at bestaa halvt af Soldater, der frivilligt havde meldt sig, halvt af løsladte Fæstningsslaver, der havde forbrudt sig i Militærtjenesten. Blandt de første, der nærmest af Lyst til Eventyr gik til Grønland, var flere kommet af Godtfolk, saaledes den 22aarige

JOKUM HENRIK MARSVIN, ligesom Paars den sidste Mand af en berømmelig Slægt, Søn af en Kaptajn og Godsejer; hjemkommen fra Grønland tjente han sig op fra Fændrik til Oberstlieutenant — JOHAN ERNST VON WALDOW, af gammel nordtysk Adel — Schweitzeren JOHAN LANDQUART samt JOHANNES HENDRIKSEN, forhen Borger i Bergen, hvem det var gaaet »til agters for« og som havde ladet sig indskrive som Kok ved Flaaden og nu i samme Profession gik op til Landet.

Hvad der især har gjort den Expedition, om hvilken her er Talen, ilde berygtet, er den af Samtid og Eftertid med Rette strengt bedømte Beslutning at opsende Fæstningsslaver og Børnehuskvinder for med dem at befolke Grønland.

Allerede Frederik IV's Historiker A. HOJER udtalte sin Forargelse over, at man lod »lutter Misdædere ved Lodtrækning blive viet til ligesaa mange liderlige Kvinder og overføre dem til Landet«. »Dette Pak var just ikke opbyggeligt«, fortsætter han, »blandt en Nation, der først skulde omvendes. Et Held var det, at de fleste kreperede af Kulde, Nød og Skørbug«. Med Urette giver Hojer Oversekretæren for Hæren og Marinen C. C. GABEL Hovedskylden for dette Misgreb, idet denne allerede i 1725 var afgaaet fra sin høje Stilling, som i 1727 tildeltes Kongens Halvsvoger Revenfeld. Kirurgen VON HELM, der tilsaa Slaverne i Grønland, betegner dem som store Debauchanter og Brændevinsdrankere i Fædrelandet, hvor de havde tilsat deres bedste Kræfter og Sundhed.

Sagen kan følges tilbage til 20. Marts, da Generalkommissariatet tilkendegav Admiral TROJEL, at Kongen den foregaaende Aften havde bestemt, at et Antal af 30—40 løse Mandspersoner og Kvinder skulde sendes til Grønland. Den 5. April udstedtes Ordre til General VON STÖCKEN at løslade 12 navngivne i Citadellet hensiddende Slaver og lade dem vie til visse Kvinder her for derefter at opgaa til Grønland »til den derværende Kolonis Indretning«, ligesom Generalauditør DREESEN fik Befaling til, foruden to tidligere til Grønland kondemnerte, at udvælge ti af de yngste, sundeste og stærkeste, i Børnehuset arbejdende Kvinder og tilkendegive dem, at de vilde blive sendt til Grønland, »efter at de først med visse og derhen bestemte Mandspersoner skulde kopuleres, i hvilket Øjemed enhver af samme Kvindfolk skulde forsynes med to Klædninger og fornøjes med nødtørftig Forplejning og Underhold«.

Mandsslaverne var for største Delen »ramtyske Mænd« fra 25—36 Aar, hjemmehørende i Mecklenborg, Berlin, Münsterland, Würzburg, Polen og Böhmen. Flere af dem kunde hverken forstaa Dansk eller gøre sig forstaaelig. Fire af dem var Desertører, een var kommet i Slaveriet, fordi han havde forsøgt at skyde en Mand, som vilde fratage ham hans Kæreste. Et forsonende, næsten romantisk Træk ved Slavernes tvungne Bunkebryllup fortæller Paul Egede. En var saa heldig blandt

tolv Sedler at trække sin Kærestes Navn. Deres Forbrydelse bestod i, at hun efter opnaaet Tilladelse til at besøge ham i Fængslet paa Kronborg, hvor han hensad for en mindre Forseelse, havde byttet Klæder med ham og gemt sig i Cellen, medens han undveg. Kort efter blev han paagrebet og hensat i sit tidligere Fængsel, og hun til Straf anbragt i Børnehuset. »De levede skikkeligt sammen«, slutter Paul Egede, »og kom alene tilbage af alt det Pak«.

Det tilkendegaves disse Folk, at de vilde blive forsynet med nødvendig Klædning og nødtørftig Forplejning og Løn mod at tjene som Soldater paa den Redoute, der skulde anlægges i Grønland, tillige ogsaa, som Hans Egede udtrykker sig, »i allernaadigst Hensigt, at Landet ved samme skulde blive populeret, og Kolonier anrettet«.

Underbefalingsmændene ved Styrken var 3 Sergenter, 4 Konstabler, en Tambour og en Generalgevaldiger (Justitssergent), som man ventede vilde faa meget at gøre.

Kirurgen Johan von Helm, der skulde føre Tilsynet med hele Styrkens Sundhedstilstand, var fra Trondhjem og ved sin Opgang til Landet en Mand paa de halvtreds med stor praktisk Erfaring, idet han i 24 Aar havde tjent baade til Lands og til Vands som Overmester paa Orlogsskibe og som Garnisonskirurg i Friedrichsort betjent Garnisonens 600 Mand.

Instruxen for Guvernør Paars og det ham sideordnede Raad indprenter først og fremmest Udøvelse og Udbredelse af den rene lutherske Lære. Raadet skulde bestaa af Guvernøren, Kaptajn Landorph som Kommandant paa det Fort, der blev anlagt, Hans Egede, Lieutenant Reichardt og de andre ved Kolonien værende Officerer, Overkøbmanden, Bogholderen og Assistenten. De var efter forudgaaende Tilsigelse fra Guvernøren pligtige til at samles mindst to Gange ugentlig for at overveje og tage Beslutning om alt, hvad der kunde tjene til Koloniens Bedste, endvidere bemyndiget til at dømme i alle Tvistigheder, som ikke angik Liv og Ære, i hvilke Tilfælde Sagen maatte behandles og paaankes, og dens Akter med første Lejlighed nedsendes til Admiralitetet til nærmere kongelig Resolution. Var Forseelsen begaaet mellem Koloniens Folk, skulde de dømte hjemsendes for her at lide deres Straf. Hvis Grønlændere var indblandet i Sagen, kunde Dommen fuldbyrdes i Landet efter forud indhentet kgl. Resolution. Alle Militærpersoner skulde dømmes efter Krigsartiklerne. Guvernøren og Raadet fik indskærpet god Enighed og Forstaaelse og indbyrdes sømmelig Respekt.

Med Opbevaringen af Provianten skulde føres nøje Tilsyn og Mandskabets Forplejning overvaages i Henhold til den medgivne Spisetaxt. Ingen af Koloniens Folk maatte trakteres med Haardhed eller ond Medfart, hvorved de kunde gøres uvillige til Tjenesten. De Syge skulde have vedbørlig Opsyn og Pleje.

Kolonien vilde man flytte til et bekvemt Sted, hvor der var Havn og Plads til Anlæg af et Fort til dens Forsvar. Det gjaldt først og fremmest at faa opsat Provianthus, Bagers og Bryggers, dernæst at skaffe Husrum til Guvernøren og alle Koloniens Folk, saa at Mandskabet ved Skibets Afsejling og før Vinterens Indtræden kunde være under Tag og skærmet mod Kulden. Foruden det opsendte Ved og et Parti Stenkul maatte der samles Brænde, skæres Tørv, brydes Stenkul og sankes Græs til Hestene og Kvæget, at Kolonien ikke skulde mangle Vinterprovision. Det overlodes Guvernøren at afgøre, hvorvidt det opsendte Mandskab og Forraad var tilstrækkelig for indeværende Aar til, at man kunde oprette Kolonier andet Steds saasom Sønder paa mod Kap Farvel, ved Nepisene eller i Wirebay i Diskobugten.

Eftersom Kongens Hensigt med dette Togt fortrinsvis var at finde og lade rekognoscere Østerbygden, som de Danske og Norske fordum havde beboet, blev der opsendt Heste i dette Øjemed. Saasnart Guvernøren havde faaet Kolonien nogenledes i Stand, skulde han, efter forudgaaet Drøftelse med Raadet og de nødvendige Forberedelser, sammen med de intrepideste af Koloniens Folk og Garnisonen ad en eller anden Vej over Land søge at komme ind i Østerbygden for at erfare, om der ikke endnu fandtes Efterkommere af de gamle Norske, om de endnu var Kristne eller Hedninge, hvilket Sprog de talte, samt hvad »Politi og Levemaade« de havde. Efter tilendebragt Rejse skulde Paars med første Skibslejlighed hjemsende en udførlig Beretning herom og, hvis han mødte Vilde, agte paa, om de havde Sprog og Væsen tilfælles med Grønlænderne paa Koloniens nuværende Sted.

Med Skibet opsendtes 12 Kanoner til at besætte det Fort med, der skulde anlægges med Grave og Batterier, »at det blev ligesom et Citadel«. De Vilde skulde behandles med Fredelighed og Venlighed og derved drages til Velvilje mod Kolonien. Mandskabet burde under højeste Straf paa Kroppen, ja endog paa Livet, alt efter Forbrydelsens Beskaffenhed, sky enhver Lejlighed til Kiv med de Indfødte. De ved Rekognosceringen af Østerbygden behjælpelige Grønlændere maatte belønnes med Smaaforæringer, saasom Synaale, Knappenaale, Fiskekroge, Spejle og Knive m.m.

Skibet var forsynet med Proviant for et helt Aar og desuden med andre til Koloniens Behov bestemte Varer og Sager. Missionsværket var forbeholdt Præsterne, og Guvernøren og Raadet fik Paabud om ikke at blande sig deri. I Tilfælde af et fjendtligt Angreb paa Kolonien var Guvernøren pligtig til at vove Liv og Blod for dens Forsvar.

I Udkastet til Paars' Instrux er foretaget to Rettelser af Interesse. Ordene Østerbygdens Beboelse af de Norske er i Renskriften ændret til Danske og Norske. Oprindeligt havde man givet Hans Egede den fjerde Plads i Rækken blandt Raadets Medlemmer. Det henstilledes, at han fik anden Stemme fremfor Kommandanten, da han dog var »den

første Opfinder af Landet« og hidtil havde haft »Direktionen, hvorved han havde erhvervet sig Indbyggernes Kærlighed og Estime«. Resultatet blev, at Egede kun fik tredje Stemme.

Paars regnede paa Forhaand med, at den militære Styrke kunde komme til at træde i Aktion. Han indstillede (1. Maj), at der blev anskaffet »20—30 gode Geværer, Kaarder eller Krumsabler at hænge udi lidet Rustkammer i Beredskab ifald et Anfald, enten af Fremmede selv skete eller, om de ikke vare saa mandsstærke, de da kunde oprøre nogle af de Vilde med sig og selv være deres Anfører«.

Den sidste Bestemmelse i Sagen gjaldt Udrustningen af det tredje Skib, Hukkerten »Fortuna«, ført af Skipper Carsten Reinecke og udelukkende beregnet til Transporten af Hestene, og som først afgik fra København den 27. Maj.

Af Forhandlingerne om Expeditionens Tilbliven og Udformning sees, at Kongen har vist Foretagendet betydelig Interesse og ved flere Lejligheder truffet Afgørelsen. Ved Mønstringen af Besætningen paa »Morianen«, der foregik den 17. Maj paa Christiansborg Slots Ridebane, var derfor ogsaa Kongen til Stede for at ønske Paars og Landorph med hele Besætningen Lykke paa Rejsen. Soldaternes klædelige Mundering bestod i grønne Uniformsfrakker med røde Opslag og Kamisoler, Støvletter samt Hatte, besat med Guldtresser. Til daglig Brug var der medgivet hver en Søkjortel af tykt Vadmel. Et Par Dage senere kom Cheferne for Admiralitetet og Søetatens Generalkommissariat ombord, og endelig lettede »Morianen« Anker den 18. Maj.

»West Vlieland« var afgaaet fra København den 21. April til Bergen, hvor Reichardt hyrede en Styrmand og ti Matroser og indskibede Proviant for to Maaneder til 30 Mand samt 1630 ℔ Tobak. Lasten var saa haardt stuvet, at han ikke vidste, »hvorledes Folkene skulde bjerge sig, før de kom ud i Søen og spist sig ud«, hvorved der kunde vindes bedre Plads. Til sin Fortrydelighed maatte Skipperen vente, indtil den unge Theolog, der skulde opgaa som Egedes Medhjælper, var bleven examineret af Biskoppen, og først den 21. Maj kunde han lette Anker, men havde til Gengæld gunstig Bør paa Rejsen.

»Morianen« pejlede 15. Juni Grønlands Sydspids »Kap Kronprins Christian eller Kap Farvel«, hvor Skibet kom ind i en stærk Strøm og Drivis, som tvang det til at søge ud i rum Sø. I Strædet traf »Morianen« et Hvalfangerskib fra Bayonne, som fiskede her tilligemed 31 andre Skibe sammesteds fra. Den 27. Juni fik man atter Land i Sigte og det Sted, hvor efter Lodsens Mening Kolonien maatte ligge. Den 1. Juli kom Skibet udfor Baals Revier og »Haabets Ø« saa nær, at man derfra kunde høre Salutskud, og kort efter kom en Chalup ud fra »West Vlieland«, ført af Reichardt, der Dagen forud var ankommet til Kolonien. Ogsaa »Fortuna«, der havde haft en ualmindelig gunstig Optur,

var indtruffet kort før. Guvernøren gik i Land med en Jolle hilset med 9 Kanonskud fra »West Vlieland«, og efter at have paahørt en Prædiken af Hans Egede, modtog han Skibsofficererne Mühlenfort og Reichardt med efterfølgende Middag hos Præsten. Dagen efter traadte Raadet sammen paa »Morianen«, bestaaende af Guvernøren, Mühlenfort, Landorph, Hans Egede, Reichardt, Bogholderen Jakob Geelmuyden og dennes Afløser som Købmand, Jørgen Kopper.

Ole Lange har i et, »Morianen« den 7. August dateret Brev til Oversekretær Møinichen, givet en udførlig Beretning om Skibets Overrejse og Landing, Mødet med Hans Egede, de første Indtryk af Land og Folk samt af Tilstanden ved Kolonien. Han fandt i Egede »en hjertensbrav, retsindig og vindskibelig Mand, ved hvis Omgængelse han glædede sig«. Ogsaa den anden Præst, Miltzou, der lige var ankommet med Lodsgalioten, roser han som »en vakker Mand«.

Egedes hidtidige Vaaningshus fandt Lange meget slet. Det var bygget af Sten og Tørv, rummede kun tre Værelser til Beboelse for henved 30 Mennesker og var, naar det regnede, ikke fri for Vanddryp, hvorfor Egede havde begyndt at bygge paa et andet Sted, omtrent 2 Mil nordøst for »Haabets Ø«, til Søs, kaldet Nôme.

»Om Folket, som vi fik med os copulerede«, hedder det videre, »vil jeg sige, at de af begge Køn udviser sig ikke ulige de Gerninger, hvorfore de tilforne har været straffet. Sandelig, de Folk i Landet er meget skikkeligere, at jeg ej skal sige, mere Christne, thi havde de Guds og Christi saliggørende Kundskab, var det ret et lyksaligt Folk for de mange Dyder, de fremvise iblandt sig, og til at oplæres ere hel tilbøjelige, at med Agtsomhed og Devotion høre dem, som dem undervise. Guds Ord har og været saa frugtbar, at her allerede ere 8 af dem døbte, hvoraf de 4 ere døbte siden vi kom hid, og de 6 nu sendes med Skibet. De har den største Fortrolighed til Hs. Maj., at hand skal frelse og haandhæve dem for andres, især Hollændernes Overvold, som ofte Nord i Diskobugten berøve dem baade paa Søen deres Fangst og i Husene hvad de kan have«.

Forholdene paa »Haabets Ø« det sidste Aar, Egede tilbragte paa dette Sted, belyses bedst af et Brev fra Langes Embedsbroder, Top, dateret 12. Aug. 1727. Til at begynde med havde Egede haft Tjenestefolk, men han sendte dem tilbage til Bergen efter et Aars Forløb. I Huset hos ham boede Bogholderen og Kirurgen. Han beskæftigede ialt 11 Arbejdskarle, hvis Tid den meste Del af Sommeren var optaget med at samle Flydebrænde, der nu var taget meget af og maatte hentes 2—3 Mil fra Kolonien. Fra Bergen havde Egede faaet fire Køer og to Tyre, af hvilke den ene var død af Sygdom, de andre havde avlet flere Kalve. De to Arbejdskarle var hovedsageligt beskæftiget med at samle Hø til Vinterfoder for Kreaturerne. Alle Personer ved Kolonien underholdtes

af Bergenskompagniet. Provianten bestod i Byggryn, Ærter, saltet Kød og Tørfisk, Mel, Malt, Humle og Salt. Hertil kom Udbyttet af Jagt og Fiskeri, hvilket for Rensjagtens Vedkommende kun var ringe, da kun een Mand forstod sig paa Skytteri. Efter at man Aaret tilforn havde fundet en Laxeelv to Mil fra Kolonien, var Fiskeriet i Opkomst. Kolonien maatte ogsaa underholde de dérboende Grønlændere, Poek, der, som nævnt, havde været i København, hans Kone og 3 Drenge. Undervisningen maatte blive mangelfuld, da nogle flyttede bort og først efter 2—3 Aars Forløb kom tilbage og imedens havde glemt det meste af, hvad de havde lært.

X.

MAJOR CLAUS ENEVOLD PAARS GUVERNØR OVER GRØNLAND. GRUNDLÆGGELSE AF KOLONIEN GODTHAAB

Dagen efter Skibenes Ankomst tog Raadet den af Egede Aaret forud valgte Plads ved Nûk, hvor han havde lagt Grundstenen til den nye Koloni, i Øjesyn. Mühlenfort fandt, at Stedet var vel egnet til Opførelsen af et Hus og til Kvæghold, men at Indsejlingen var besværlig. Skibshavnen laa en halv Mil derfra, og der kunde her ikke anlægges nogen Fæstning. Trods alt maatte man billige Valget, og faa Dage efter sendte Paars en Ingeniør, en Sergent og 7 Haandværksfolk samt 12 Soldater derhen, som skulde indrette nogle for Enden af Kolonihuset liggende Vildmandshuse til Bagers og Bryggers samt til en Hytte som midlertidigt Opholdssted for Guvernøren. Disse Arbejder blev ved Hjælp af Folkene fra Galioten, som maatte hente Sten og Ler i Baade en Mils Vej derfra, tilendebragt 18. Juli. Man satte dernæst al Kraft ind paa at opføre et Vaaningshus og et Stenhus til Folkene. Paa patriarkalsk Vis holdt Paars, siddende udenfor sin Hyttedør, Gudstjeneste for de samlede Folk, idet han læste Forklaringen over Søndagsevangeliet højt efter Heinrich Müllers »Hjertespejl«. Den 29. August holdt Egede sin første Prædiken her »og grundede sin Indgang om Koloniens Navn, nemlig Godthaab«, som han fra nu af stedse kalder »den kongelige danske Koloni i Grønland«.

Af Skibene hjemgik »Fortuna« allerede den 12. Juli, medførende af indhandlede Produkter 51 Kordeler Spæk og et Parti Ræve- og Sælskind. »Morianen« var imedens løbet op til Nepisene, som Føreren Mühlenfort og hans Ledsager Geelmuyden fandt egnet baade til Anlæg af et Fort og en Hvalfangerstation, dog mente de, at man maatte vente dermed til Foraaret. Skylden for denne fornyede Opsættelse tillagde Egede Schiøtte, der havde undladt at opsende de fornødne Byggematerialer. Mühlenfort havde paa Grund af Arbejder ved Kolonien været forhindret

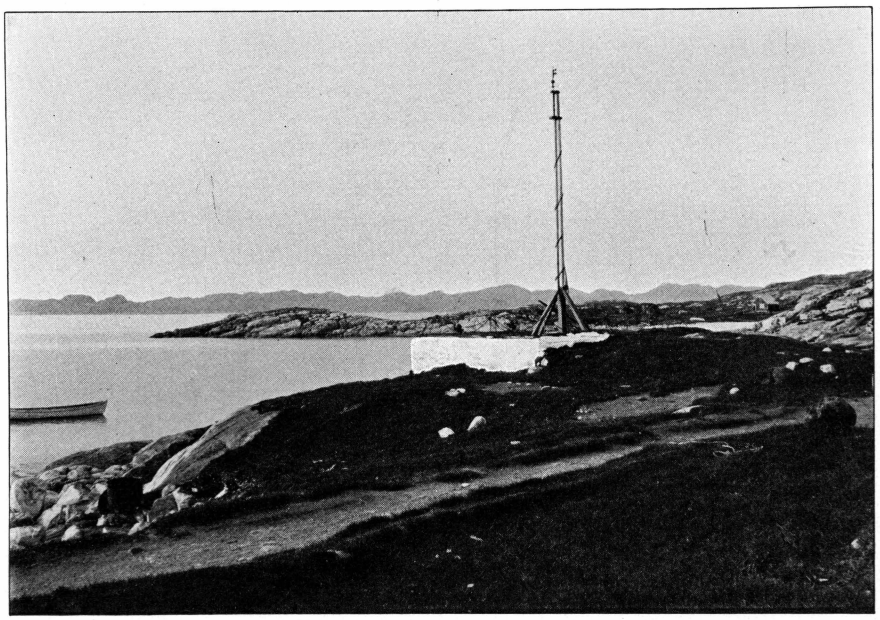

Fig. 32. Godthaab med Flagbastionen.

i at foretage Rekognosceringer og tiltraadte med »Morianen« Hjemrejsen den 10. August. »West Vlieland« forblev efter Raadets Bestemmelse i Landet og lagde sig 3. August i Vinterhi i den saakaldte Admiralitetshavn.

Som Raadets Udsending, der ifølge dets Beslutning skulde aflægge Rapport for de hjemlige Autoriteter om Tilstanden i Grønland, medgik J. Geelmuyden.

Nyhederne fra Landet var forsaavidt gunstige, som man kunde berette om Guvernørens og hans Folks lykkelige Ankomst, om Sø- og Landofficerernes Godkendelse af Egedes Valg af Stedet for den ny Koloni og om de paabegyndte Arbejder paa Husbygningen. Et ilde Varsel for Fremtiden var de med Skibet hjemsendte Klager og Modklager fra Guvernøren og Proviantsforvalteren, der allerede under Vejs ombord var kommet i Skænderi, som fortsattes i Land under Byggearbejderne paa den ny Koloni. Herom berettede Paars udførligt til Generalkommissariatet, i hvis Forestilling til Kongen det hedder (1729, 12. Marts): »Vi erfare, at Striden imellem Guvernør Paars og Proviantsforvalter Fleischer i den korte Tid af tvende Maaneder, de havde været sammen, som ventelig af begges humeurer, siden saaledes maatte have tiltaget, at man kunde befrygte at faa bemeldte Fleischer dette Aar tilbage fra Guvernøren i Bolt og Jern. Efter vore Tanker kunde saadan Tvistighed imellem dem allerbedst afgøres, naar de begge bleve tilbagekaldede, siden Landet ligesaavel som Eders Maj.s Cassa, som derved kunde menagere deres Løn,

kan miste dem, allerhelst ingen Koloni dette Aar bliver oprettet paa Cap Farvel, hvor bemeldte Major Paars har besluttet at ville tage sit Sæde.«

I en senere, til Fleischer rettet Skrivelse (31. Maj), som Svar paa hans, 9. Juli og 10. Aug. indgivne Klageskrifter, ytrer Kommissariatet, at man ikke har kunnet forestille Kongen de Tvistigheder, som skulde være mellem Guvernøren og ham, eftersom der ikke forelaa tilstrækkelige Efterretninger herom, hvorfor man ansaa det for raadeligst, at Sagen mellem de stridende Parter bilagdes i Mindelighed.

September Maaned bragte stærke Regnskyl. Alting flød i Lejren, og i Guvernørens Hytte stod Vandet til midt op ad Knæene. Kufferter, Kister og Klæder blev gennemblødt, saa at man nødtes til at grave en Rende i Jorden for at bortlede Regnen. Søndag den 19. September blev Vaaningshuset indviet, Guvernøren flyttede ind og fejrede Dagen ved et Glas Vin og »fornøden liden Lystighed«. Den sidste Dag i Maaneden forlod Egede med Hustru, Børn og Bohave »Haabets Ø«, hvor Familien midlertidigt havde boet i en aaben Pakbod, udsat for Regn og Blæst, efter at deres Hus havde vist sig at være »mestendeels opraadnet«, men hvorfra man ved dets Nedbrydning havde overført en Del brugbare Materialier. Husets eneste Etage blev optaget af Guvernøren, Kommandanten, Egede med Familie og hans to Embedsbrødre. De øvrige Befalingsmænd og Betjente, ialt sex, havde deres Kammer paa Loftet, under Taget, afdelt, hvor de maatte døje idelig Kulde og Frost og om Dagen kun havde sparsomt Lys. Egedes Indflytning i det raakolde Stenhus fejredes med »et lidet Aftensmaaltid, hvor alle Officerer og Betjente holdt sig lystige til langt ud paa Natten«. Kort efter lod Paars udenfor sine Vinduer anlægge et lidet Batteri til de fra »Haabets Ø« overførte syv smaa Kanoner, og et Flagspil rejstes til Kongens Flag, saaledes som Anlægget er bevaret til den Dag i Dag.

Samtidigt stod ogsaa Folkenes Hus færdigt, opført af Sten og Tørv, afdelt i to Stuer, den ene opvarmet ved Hjælp af en Skorsten, den anden ved tvende i Stuen anbragte Jernplader. I den noget større Stue forneden logerede hovedsageligt Soldatesken, nogle ovenpaa, andre i Kabyssen; i den mindre husedes Haandværkerne og Folkene fra den gamle Koloni.

Raadet i Grønland hjemsendte en 8. Aug. dateret Betænkning vedrørende yderligere Kolonianlæg og nye Fangstmuligheder. Man frafaldt Tanken om et Fæstningsanlæg i Godthaab, fordi Stedet ikke egnede sig dertil og ikke søgtes af fremmede Skibe, og man ikke behøvede at frygte for Overfald fra den indfødte Befolkning, som altid havde levet i Fred med Koloniens Folk. Derimod foreslog man anlægge et Fort paa Nepisene, der var et Samlingssted for de fremmede Fangstskibe, idet Hvalerne i Jan.—Febr. søgte ind i Fjordene, Kaskelotterne i Maj—Juni, og jage-

des af Hollænderne og de Indfødte med rigt Udbytte. I det kommende Aar burde man udruste et Skib, der medførte alt, hvad der krævedes til en Fangststation af Mandskab og Materialier, en Hvalfangerkommandør, 6 Harpunere og ligesaamange Chalupper. Til Opførelsen af Kolonihusene paa Nepisene behøvedes Materialier, Brædder, Bjelker, færdige Vinduer, Stenkul og Kalk. Raadet foreslog endvidere at anlægge en Koloni mellem 60° og 61° n. Br., med tre Handelsbetjente og to Præster og en Besætning af 30 Mand. Der maatte opsendes Byggematerialier i samme Omfang som til Nepisene, 2 Storbaade og 3 mindre Fartøjer.

I et Særvotum tog M. Fersleff efter sin Hjemkomst bestemt Afstand fra Raadets Forslag, der vidnede om dets Ukendskab til de nordlige Egne. Paa sine Handelstogter, senest Aaret forud, havde han forvisset sig om, at intetsteds var saa indbringende som Centret for Hvalfangsten i Grønland, Diskobugten, hvor han i Wirebay havde fundet en bekvem Plads til Oprettelsen af en Koloni og en god Havn. Han omtaler udførligt de Voldsgerninger, Hollændere og Englændere havde udøvet i Bugten ved at frarøve Grønlænderne deres Fangst, hvorfor de indtrængende anraabte om den danske Konges Beskyttelse ved Anlægget af en Koloni. De var villige til at svare en Skat mod at blive taget i Forsvar og undervist i Kristendommen. Overfor de fremførte Indvendinger, at de Danske ikke taalte den strenge Kulde saa langt mod Nord, foreslog han indkaldt friske unge Bønderkarle fra Norge. At iværksætte en direkte Besejling af Diskobugten ansaa han for ugørlig og sluttede med at opfordre til snarest at oprette en Koloni heroppe.

I en direkte Henvendelse til »Direktionen for det Grønlandske Væsen« beklagede Egede, at der ikke var kommet tilstrækkelige Byggematerialier op til Landet, hvilket havde til Følge, at Folkene i Godthaab maatte savne Husly og Provianten for største Delen laa aaben paa Marken. Den samme Mangel havde ogsaa hindret Genoprettelsen af Kolonien Nepisene, der skulde have været indrettet færdig til Vinterfangsten. Han haabede paa, at der maatte blive udrustet et Skib fra Bergen med dygtige Folk under Befaling af Skipperen Jan Anderson der havde handlet i indeværende Sommer og i to Aar drevet Hvalfangst paa Landet.

Saalænge Byggearbejderne stod paa, var det lykkedes Befalingsmændene saa nogenlunde at haandhæve Disciplinen, omend Soldaternes Raaheder og deres Kvinders Skamløshed til Egedes store Sorg i stigende Grad voldte Grønlændernes Forargelse, saa at de maatte tvivle om den kristne Læres Evne til at gøre Menneskene bedre. Allerede et Par Dage efter Skibenes Ankomst hørtes skingrende Hyl fra to af Koloniens Kvinder, hvem Mühlenfort havde idømt Tamp, den ene 50, den anden 27 Slag, fordi de i Drukkenskab havde udskældt deres Mænd. Grønlæn-

derne spurgte Paul Egede, hvoraf det kom, at saamange Kvinder blandt vore Folk var galne, frække og uden al kvindelig Anstændighed, medens deres Fruentimmer plejede at være stille og ærbare.

Til Mændenes Forsvar skal siges, at det ualmindelig strenge og ideligt paaskyndede Arbejdstempo maatte tage stærkt paa deres Kræfter, og tilmed var de paa Benene fra Klokken $3^1/_2$ Morgen til Kl. 8 Aften. Hertil kom, at den Hjælp, man ved Transporten af Sten og andre Materialier havde ventet sig af Hestene, ganske svigtede.

Under den lange Sørejse med haardt Vejr var Hestene ophængt i Skibsrummet i Buggjorder af Tov, der havde skaaret de forpinte Dyr til Blods og paaført dem Betændelse, hvilket i Forbindelse med den indestængte Luft og Mangel paa Bevægelse var Skyld i, at Halvdelen af de ombordværende Heste var kreperet. Af dem, der kom i Land, fandt man een styrtet ned i Fjorden, een i Dammen, jaget til Døde af Landorphs ustyrlige Geder, medens en tredje omkom elendig i Stalden. De to sidste trællede sig ihjel, indtil de løse Tænder ikke mere kunde gumle det sparsomme, raadne Hø. Folkene maatte nu selv paa deres Ryg slæbe de tunge Sten, som de med Krudt møjsommeligt sprængte af Klipperne. Dette haarde Arbejde og Gravningen i Grønlands stenede Jord havde slidt paa Kræfterne og Humøret. Tilmed var Kosten sløj og knap, kun to Maaltider daglig; til Middag Fisk, Grød og Ærter, om Aftenen Melgrød, en sjælden Gang et Par Ryper eller en Ederfugl, ellers kun idelig salt Kost, der aldrig var udblødt i rette Tid og som voldte en idelig Tørst, der maatte slukkes med Vand fra Elven. Da Øllet slap op, blev det erstattet med en halv Pægl Brændevin, som man havde rigeligt af. For at opmuntre Folkene satte Guvernøren stadigt Spiritusrationerne op, hvad der havde en uheldig Virkning paa Gemytterne. Folkene havde ingen Senge og intet andet under sig end Dækkener, 2—3 hver, hvorfor de maatte sove i deres Gangklæder, som derved blev meget slidte og uappetitlige, medens Tæpperne raadnede op. Med det Leje og den Pleje kunde Medikamenter intet frugte, som Kirurgen vidner, om ogsaa hver Syg havde haft sin egen Doktor og sit Apotek alene for sig.

Som Vinteren strængedes, bredte Sygdomme, særlig Skørbug, sig med dødelig Udgang. Det første Offer, Døden krævede, var en Soldat, som allerede havde været syg paa Oprejsen. Hans Lig nedsattes paa en Plads »i Sandbakken, Østsydøst for det lange Bjerg, som strækker sig imellem Bryggerset og det nye Vaaningshus«. Der var udkommanderet fire Mand til at bære og ligesaa mange til at følge. Tolv Mand med Gevær og Trommer, i Spidsen to Sergenter, gik foran Liget, fulgt af Guvernøren, Kaptajn Landorph, Hans Egede og alle Folk fra Kolonien. Efter Jordpaakastelsen blev der sunget en Ligsalme og derpaa affyret tre Salver, »dernæst under ruet Gevær læst Fadervor og saa udi Orden troppet tilbage«.

Midt i November begyndte Døden at lysne i den lille Nybyggerflok og bortrev først Ingeniøren LUND, kort efter Skipperen paa Lodsgalioten, der af sine Folk blev ført i Land i sin flagdækkede Kiste, baaret op fra Stranden og sat ned i Koloniens Gaard, hvorfra han sammen med tre andre Døde bares til Graven. Det næste Offer var Hustømmermanden, om hvem det dog siges, at han hverken havde savnet godt og varmt Leje eller Pleje, eftersom Guvernøren havde taget ham ind i sit Værelse og delt sin Kost med ham, fordi han »usigeligt nødigt vilde miste en saa trofast Arbejder«.

Fra den 12. December holdt Egede Bøn paa Sygestuen, medens hans Embedsbroder bad med de endnu karske. Faa Dage senere blev Vagten ophævet, »efterdi saa mange var bleven syge, at det faldt de friske for tungt baade at holde Vagt og forrette det daglige Arbejde ved Kolonien«. Der udsattes nu kun en Vagtpost, som skulde iagttage Timeglasset og slaa Klokken, at man kunde finde Tiden. Ved Aarets Udgang var der død ialt 28.

De Syge fik daglig tildelt een Pægl Vin og blev iøvrigt behandlet med Bomolie, Angelika, Rosmarin, Ungersvang og Sukkersvang. I hver af Maanederne Januar og Februar døde yderligere 10 af Koloniens Folk Med Guvernørens Tilladelse obducerede Kirurgen og Barberen Liget af en Tømmermand for at komme efter Sotens Karaktér, men kunde intet konstatere udover, at den ene Lunge var fortæret. Man anvendte flittigt Kokleare, som daglig indsamledes af Soldaterkonerne. Den 10. Februar overførtes i Sne og Blæst til Guvernørens tidligere Jordhytte en Del Lig, der alle var syet i en Køje med et Stykke Lærred over Brystet, for at de kunde henstaa dér til Foraaret, eftersom der ikke var sunde Folk til at grave Kuler til Ligene. I Februar var af de opsendte 13 Haandværkere de sidste bortdøde. Som et af Sygdommens sidste Ofre døde Guvernørens Fuldmægtig og Skriver JØRGEN BURCHARD FOGH og endnu den 17. April af Skørbug og Vattersot en lille Pige, Else Piper, som Skipperen havde bragt med sig fra København, da hendes Moder var død og Faderen sad i Jern, hvorfor Guvernøren ved Skipperens Død havde taget sig af Barnets Opdragelse. Da hun blev begravet sammen med et andet lille Barn, fulgte alle fra Kolonien de to smaa Kister til Jorden, medens der blev kimet med Klokken.

Dødeligheden var størst blandt de tidligere Slaver, hvoraf Halvdelen, saavel af Mændene som af Kvinderne, bukkede under. De overlevende Kvinder holdt kort efter Bryllup med de genlevende Soldater; een ægtede Assistenten Jens Hiort paa Trods af Hans Egedes Indsigelse. Ialt døde 35 Mænd, 6 Kvinder og 4 Børn, blandt de første var en Sergent, Gevaldigeren, Tamburen og 15 Menige. Tilbage blev af Soldatesken 2 Sergenter, 4 Konstabler, 11 Menige og 5 Kvinder.

Koloniens Journal viser, at Desperationen havde grebet de ulykkelige Folk. En af de værste Urostiftere var bleven løsladt af Arresten, fordi han var en af de faa sunde, men da ogsaa han fik Helsot, foreholdt hans Kone ham at forlige sig med Gud i Døden, men han svarede vredt, at han ikke vilde see nogen Præst. Koloniens Kok maatte efter Raadets Kendelse udstaa Kirkens Disciplin, fordi han havde truet med at ville tage sig af Dage.

»Ved Juletider«, beretter Fleischer, »blev aabenbaret et Overlæg, som de herhid komne og frigivne Slaver imellem sig havde gjort, hvorledes de vilde slaa Guvernøren og den gode gamle Præst, Hr. Egede, ihjel, med videre. Dette satte os alle i saa stor Harnisk, at Gouverneuren, Kapitainen, alle trende Præster, samt alle Officerer og Betjente maatte skifte os til at holde Vagt, og stod jeg for min Part Skildvagt i 4 Uger, indtil Gud havde lagt det slemme Folk Sygdom paa, ja vi vare udi den Frygt, at ingen af os turde gaa ud af vore Logementer, undtagen at være forseete med Geværer, ja endvidere, naar Præsten skulde udi Forretning paa Embedes Vegne at berette en Syg, som kunde ligge iblandt dette Folk, da turde han ikke gaa uden et ladt Gevær under Præstekjolen«.

I et lille Samfund som det her omhandlede, underkastet blandet militær og gejstlig Disciplin, afsondret fra den hele øvrige Verden og derfor anvist paa indbyrdes gensidig Hjælp, er et godt Forbillede ovenfra af største Betydning. Her var Exemplet, de øverste militære Befalingsmænd gav deres Undergivne, det slettest mulige og sætter en uaftvættelig Plet paa det Koloniseringsforsøg, de skulde lede og som fuldstændig mislykkedes.

Paars og Landorph havde paa Oprejsen sammen og vistnok allerede i København været i hyppigt Skænderi, der endog var udartet i Haandgribeligheder. I Kolonien blev Paars ogsaa ueens med Proviantsforvalter Fleischer og denne atter med Kirurgen. Disse fortsatte idelige Kævlerier forbitrede Egede Tilværelsen, og 13. Novbr. lod han føre til Protokols, »at han bad sig excuseret, om han ikke saa ofte som før indfandt sig ved de idelige Samlinger i Raadet, hvor der intet andet burde foretages, end Afgørelsen af de Ting, som kunde tjene Kongens og Koloniens almindelige Nytte, men i Stedet for sad man en hel Dag og spildte den kostbare Tid. At paahøre og »være brydt med lumpne Disputer«, følte han sig ikke forbunden til«.

I Anledning af en Klage fra Soldaternes Side over mangelfuldt Tilsyn i deres Svaghed bemærker Kirurgen, at han til sin Dødsdag vilde passe sine egne Sager og lade andres fare, hvilket han ogsaa ønskede, at alle vilde gøre — »her, hvor vi kun ere saa faa, fremfor at hade og efterstræbe eller forkleine nogens gode Rygte og Kredit«. Fleischer klager over »den haarde og bruske Maade«, Paars optraadte paa, naar nogen af hans Undergivne vilde drøfte en Sag med ham eller der skulde

foretages noget, og denne hans Adfærd havde været Hovedaarsagen til Uenighed, Misforstaaelse og deraf opstaaede Processer.

Under Forhandlingerne viser Paars sig som en ubeslutsom og holdningsløs Mand, komisk i sin indbildte Værdighed og Selvgodhed, let krænket i sin »point d'honneur«, en stortalende Soldat i den livagtige Jakob von Thyboes Skikkelse, og som denne en Kryster saa ofte det gælder, trættende i sine vidtløftige Tirader og Sidespring hver Gang han tales til Rette for sine overilede Handlinger og sin løse Mund.

Landorph var ifølge talrige Vidnesbyrd mindre godlidende end Paars og en, særlig i drukken Tilstand, ondsindet og trættekær Person, raa og kynisk i sin Tale og brutal endog overfor Kvinder, idet han efter flere overensstemmende Erklæringer bl. a. sees at have slaaet en højfrugtsommelig Soldaterkone gentagne Gange i Brystet, saa at hun segnede. Efter alt at dømme var ogsaa Fleischer en rethaverisk og hidsig Person.

En Gennemgang af Raadets Forhandlings- og Justitsprotokoller, Procesakter, Klager og Modklager stiller Koloniens verdslige Øvrighed i det ufordelagtigste Lys.

Et af de mange skandaløse Optrin mellem Paars og Landorph skildres saaledes: En Aften i Januar, da begge havde drukket meget Brændevin, yppede Landorph, der var »overmaadig drukken«, Klammeri med Guvernøren, overfaldt ham med de raaeste Skældsord og Talemaader, rev Parykken af hans Hoved og trampede paa den, kastede ham over Sengen og slog ham baade blaa og blodig. Da den mishandlede Guvernør havde samlet sig nogenlunde, dikterede han Landorph Civilarrest i Kongens Navn, hvad Kaptajnen dog ikke ænsede. Hovedaarsagen til Slagsmaalet var denne Gang ikke den sædvanlige Strid om Forrang og Myndighedsspørgsmaal, men Skinsyge.

Tvistens Æble var Jomfru Anna Dorothea Titius, kaldet Titia, et Navn, der kunde synes laant fra en samtidig Roman eller Komedie. Hun var Datter af Paars' Officerskammerat, den 1722 afdøde Kaptajn ved Dronningens Livregiment. Som Guvernørens Plejedatter og Husholderske var hun fulgt med ham til Grønland, sov til Stadighed i hans Værelse, dog var, som det hedder, Sengen omgivet af en spansk Væg, hvorfra hun var Vidne til Haandgemænget mellem de to Rivaler. Ifølge flere til Protokols førte Udsagn havde Paars udtalt sig, at hvis han fra Fædrelandet fik Tidende om sin Frues Død, vilde han gifte sig med Titia. Uagtet han højtideligt benægtede at have staaet i Forhold til hende, bekendte han en anden Gang at have taget hende med sig som sin Maitresse og overfor flere udtalt Frygt for, at hans Frue skulde komme op til Landet, da hun vidste, at han var en grov Synder.

Iøvrigt var Jomfru Titia paa den Tid højfrugtsommelig og fødte i Marts en Datter, hvis Fader hun opgav Landorph at være.

Som Herrerne var, saa fulgte deres Svende.

Nytaarsaften trængte tre af Hans Egedes Folk ind i Soldaternes Stue. Den tilstedeværende drukne Sergent ophidsede de Menige, saa at det kom til Slagsmaal i Præstens Stue. En trak Kniven, da Egede kom til og »styrede dem«. Raadet sporede en voksende, faretruende Uro og Gæring blandt Soldaterne og frygtede for almindeligt Mytteri. Der holdtes ideligt Forhør over Folk, der vilde hævne sig paa Koloniens Befalingsmænd. En af Sergenterne havde i Fuldskab hidset til Oprør og højt og dyrt svoret, at han vilde sprætte Maven op paa Guvernøren og Præsten. Den almindelige Tale blandt Soldaterne lød paa, at man fortrinsvis vilde Egede til Livs, eftersom han var Skyld i, at de var kommet til dette forbandede Land, hvor de havde maattet døje saameget Ondt. Naar de havde gjort det af med Raadet, vilde de søge at komme bort med et fremmed Skib.

Kun Sot og Død formaaede at bringe de vildeste Krabater til Tavshed.

For at faa Folkene til i Stunder at glemme Dødens lurende Spøgelse og for at dække over den indre Splid blandt Befalingsmændene, benyttede Guvernøren hver Anledning til at afholde Fester og Drikkegilder.

Begyndelsen skete, som rimeligt var, med Kongens Fødselsdag den 11. Oktober. Aftenen forud festedes der for Soldaterne i deres nye Hus af Galiotens Besætning og Egedes Folk. Traktementet var beskedent, bestaaende af ti Ryper, nogle Strandmaager og Falke samt en Ørn, endvidere et Stykke af en Sælhund, og hertil ikke mindre end $3^1/_2$ Tønder godt Øl og Tobak. Hermed holdt de sig lystige til Kl. 12, »da enhver, særdeles bedrukne, maatte føje sig til Rolighed«. Om Morgenen paa selve Festdagen blev Flaget hejst paa Batteriet med 9 Kanonskud, der fik Grønlænderne til at stimle sammen ved Kolonien, hvor de slog sig ned hele Dagen, ja Natten med. Kl. $11^1/_2$ indfandt alle Raadets Medlemmer, Officererne fra Skibene, Præsterne og Koloniens Betjente sig hos Guvernøren. Kl. 1 gik man til Bords, hvor der var dækket til 18 Kuverter, nemlig Guvernøren, Landorph, Hans Egede med Hustru og deres 3 Børn, Lieutenant Reichardt, Præsterne Miltzou og Lange, Proviantsforvalteren, Fyrværkeren, Kadet Münje, Købmand Kopper, Assistent Hiort, Kirurgen og Barberen samt endelig Jomfru Titia. Kongens Skaal blev drukket af en Pokal med 9 Kanonskud, Dronningens og Kronprinsens hver med 7 Skud, derefter Kronprinsessens, de smaa Prinser Frederiks og Carls, Kongens Søskendes og hele den øvrige kongelige Families Skaal, hver under Affyringen af 5 Skud. Imidlertid var Mørket faldet paa, og et Fyrværkeri afbrændtes, der blev aabnet og sluttet med 3 Kanonslag, 27 Luftraketter, 3 Fyrrader, 2 Stevers, 3 Luft- og 3 »Vandballer« med Sværmere. Da Gæsterne, efter at have nydt dette prægtige Skue, atter traadte ind, fortsattes Skaalernes Række,

ialt 11, hver ledsaget af 3 Kanonskud, henholdsvis for Storkansleren, Overstaldmesteren Greve Danneskiold-Laurvig, Københavns Kommandant Grev Sponeck, Præses i Kammerkollegiet Baron Güldencrone, Overkrigssekretær Revenfeld, Oversekretær Møinichen, samtlige Ministre, Admiralitetet, Sø- og Landetatens Generalkommissariat, een for samtlige Generaler og Admiraler, og til Slut drak man paa »det grønlandske Desseins Tiltagelse og Avantage«.

I Guvernørens Skrivekammer var dækket to Borde hele Natten, det ene med The og Kaffe, det andet med kold Køkken og varm Vin, »og som Døren imellem stod aaben i samme Kammer og Stuen, saa gik enhver og betjente sig af hvad dem lystede, omendskøndt en Del maatte absentere sig paa Loftet, men da de atter indfandt sig, stod dem deres imidlertid tilfaldende Pokal til Rest, saa de atter var lige med andre igen«, hvilket varede til den lyse Dag. I Mangel af »instrumentalsk Musik« maatte man tage til Takke med Soldaterkonernes Sang, og da der ingen Jomfruer var til Stede, maatte man nøjes med at byde Konerne op til Dans. Mod Dag var de Vilde saa »tilpukkede« og trætte, at de lagde sig dels paa Stole, dels plat paa Jorden til om Morgenen Kl. 7, »da de endda fandt en Del af Gæsterne forsamlet«. Grønlænderne undrede sig og sagde, at nu vilde de rejse tilbage og fortælle deres Landsmænd, hvad de havde seet og hørt, og roste over al Maade Beværtningen og Fyrværkeriet. Hver fik Mad med sig hjem, for at de kunde vise deres Kammerater, hvor godt de var bleven trakteret; desuden fik hver foræret en Kniv, en Syring og nogle Angler, Synaale m. m., »hvormed de glade, fulde og fornøjede droge hjem«.

Soldaterne drak alene $2^1/_2$ Tønde Øl, der var bleven tilbage fra den forrige Aften, »som foraarsagede stor Lystighed blandt dem«. Festen havde da varet saanær et Døgn.

Med samme Program og rundelige Spirituskvanta fejredes Kronprinsens Fødselsdag baade den 28. og 30. Novbr. til Kl. $5^1/_2$ Morgen, da alle Gæster atter befandt sig »velfornøjede og tilpukkede«. I sin stærkt løftede Stemning glemte den gode Guvernør ikke de Syge, som var forhindret i at nyde Festens Glæder. Med umiskendelig Rørelse og Selvgodhed noterer han i Journalen, der er Kilden til Kendskabet om Forlystelserne ved Kolonien, at han lod tilfly en meget syg Kone, hvis syvugers Barn var død i hendes Arme, henimod Midnat en halv Pot Rødvin, skøndt hun kun havde bedt om et Glas.

Juleaften var der Festmaaltid hos Guvernøren, og der raadede undtagelsesvis hele Tiden den forsonligste Stemning mellem ham og hans Avindsmænd, Landorph og Fleischer. Den sidstnævnte var iøvrigt bleven heftig syg, men kom sig ligesaa hurtig igen og forligte sig i alles Nærværelse med Guvernøren og bad ham mindelig om Forladelse for al Tort, han havde tilføjet ham. Anden Juledag var der atter stort Gilde

hos Paars, og paa Aarets næstsidste Dag blev hele Raadet paa Grund af det onde Vejr hos ham og fornøjede sig med et godt Glas Vin til Midnat.

Lidt ind i det nye Aar blev Raadet allarmeret ved Rygter om truende Rebellion blandt Soldatesken. En af dem havde svoret paa, at første Gang han mødte Guvernøren eller Egede, vilde han skyde dem ned som en Hund. Manden bekendte og blev sluttet i Bøjen. Af Frygt for et natligt Overfald enedes Officererne, Præsterne og de kongelige Betjente om fra nu af at holde Vagt tre Mand ad Gangen hver Nat.

Der maatte en ny Folkefest til for at glemme Uhyggen og stille de oprørske Gemytter til Taals.

Som om intet var hændt, mødte Præsten Ole Lange op paa Guvernørens Fødselsdag den 18. Januar og oplæste et af ham forfattet Digt, hvori han tolkede de Danskes og Grønlændernes gode Følelser for deres Overhoved. Herfor kvitterede Paars med at byde hele Raadet, samtlige overordnede Betjente og »andre fornemme herværende« til Gilde hos sig et Par Dage senere, hvor man diverterede sig med Dans og anden Lystighed til den lyse Morgen. Umiddelbart efter overfaldt Landorph Guvernøren voldeligt, hvad denne dog tog med stor Koldsindighed. Sidst i Februar gav Egede sig paa et Raadsmøde i Disput med Paars »og gik ham temmelig hart an, saa at han blev foraarsaget at raabe Vidner, eftersom Hr. Hans sit Sind ej kunde betvinge, skøndt Guvernøren ofte bad ham om at ville menagere sig«. Dagen efter trakterede Paars Raadet og Præsterne med The og Kaffe.

Den 31. Marts fejredes Kronprins Frederiks Fødselsdag med Kanonsalut, efterfølgende Pokulering og en lang Række Skaaler. Paars foreslog, at Trætten mellem ham og Egede skulde være bilagt og glemt, hvormed den sidstnævnte erklærede sig tilfreds. Da Egede, Lange og en Del af Gæsterne var gaaet glade bort, yppede Landorph Kiv først med Paars og derefter med Fleischer, og da ogsaa denne Trætte var bilagt, pryglede Proviantsforvalteren sin Husholderske, saa at hun skreg. Paars og Miltzou maatte igen skille Landorph og Fleischer ad, som begge laa paa Gulvet. Endelig blev der Ro og Stilhed, og »de Vilde, der havde været meget lystige«, fik Nattelogis i Guvernørens Stue.

Hvor liden Agtelse og Sympati Guvernøren nød blandt Raadets Medlemmer og Officererne paa det overvintrende Skib, viser Beretningen om den sidste Fest, Paars gav til Bedste paa Kolonien i Anledning af Dronningens Fødselsdag den 16. April. Skøndt alle Notabiliteter var budne fire Dage i Forvejen, mødte kun Hans Egede med Hustru og Børn, Fyrværkeren, Kirurgen og Barberen, som indfandt sig om Formiddagen, »og var de faa gode Venner meget lystige og forblev sammen i over 12 Timer«. Alle andre Indbudne, deriblandt Landorph, Fleischer, Egedes to Embedsbrødre og Lieutenant Reichardt, udeblev og festede for sig

ombord paa Lodsgalioten. Ved Midnatstid, da Paars' lille Selskab var gaaet til Ro, indfandt Landorph sig, ledsaget af sine Tilhængere, »med meget stor Bulder og Alarm« paa sit Værelse og fortsatte Lystigheden til Kl. 2, hvorefter hans Venner med Hujen og Skrigen vendte tilbage til Skibet. Ved disse Fester medgik til Salutering og Fyrværkeri ialt ikke mindre end 416 ℔ Krudt.

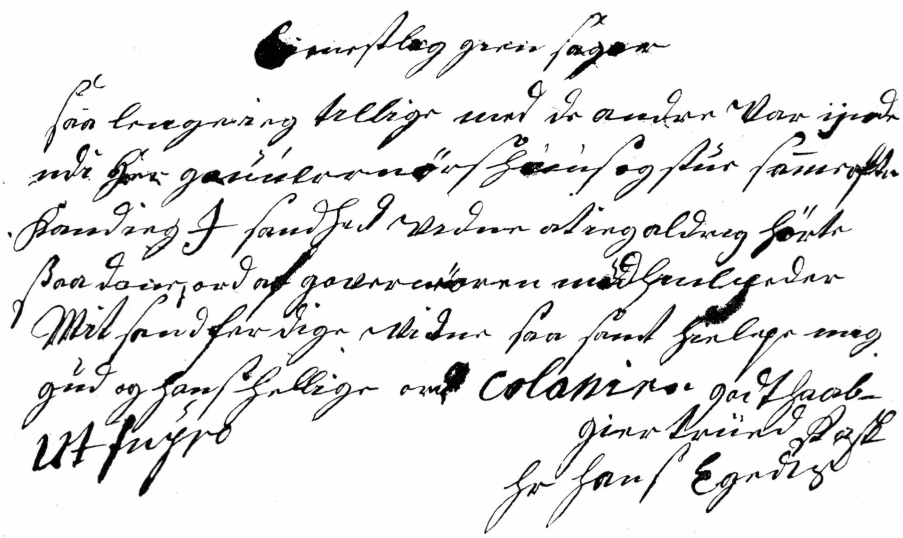

Fig. 33. Giertrud Rask' Haandskrift 1728.

Ved at læse Beretningerne om Guvernørens Drikkelag kan man ikke undgaa at lægge Mærke til, at Egede, et enkelt Sammenstød med Paars undtaget, sammen med sin Hustru og Børnene, den nu 20aarige Niels og de to Døtre, som maatte være Vidne til megen uhøvisk Adfærd og Tale, Gang paa Gang deltager i Drikkeriet. Ved en saadan Lejlighed var han Nordlandspræsten, der strid og stærk kan tømme Glasset til Bunden og, naar det gjordes behov, ogsaa kunde tage Livtag med Urostiftere. At Raadet, hvis Flertal saa ofte ytrer sin Uvilje og Modstand overfor Paars, lejlighedsvis betegner ham som en Ynder af Fred og Enighed, der aldrig var Ophavsmand i de hyppige Trætter, virker overraskende, men endnu mere undres man over, at Egede, i alt Fald een Gang, giver ham det Vidnesbyrd, »at han vel havde haft megen Proces og Tvistighed, men tit og ofte ladet sig med sine Kontraparter forlige og sin havende Ret gerne eftergivet«. Tilmed vidner Egede, at Paars ikke havde begegnet nogen med Haardhed eller ond Medfart, og iøvrigt anvendt al mulig Flid og Vindskibelighed i Kongens Tjeneste til Koloniens Nytte og Folkenes Konservation. (Bilag S. 297).

En uden Tvivl paalidelig og objektiv Redegørelse for Begivenhederne ved Kolonien i den ominøse Vinter efter Paars' Ankomst er bevaret i en af Fleischer i August 1729 forfattet Betænkning, der stadfæster den ovenstaaende Fremstilling og fortjener at gengives med hans egne Ord.

»In medio Octobris kom vi under Hus ved Godthaab, Guvernøren, Kommandanten og alle trende Præster. Dette Hus var grundmuret af Graasten og Ler, mens siden det var bygt udi Regnvejr (som der faldt en stor og mangfoldig Regn samme Aar), saa var det hel fugtig og slet. De øvrige Officerer med Betjenter bekom et Kammer afdelt paa Loftet under Taget, hvor jeg laa selvsjette. Ingen Varme bekom vi, stor Kulde og Frost havde vi idelig og liden Lysning af Dagen. De øvrige af Koloniens Folk bekom et Hus af Tørv og Sten, hvilket havde været godt nok, dersom det havde bleven bygt i Tide. Disse Folk bekom ej heller nogen Varme, andet end hvad Kabyssen eller Skorstenen, hvor deres Mad blev kogt, kunde give dem. Jeg nægter ikke, at dersom der havde været god Forstaaelse og Enighed imellem Raadet, og ingen vilde have søgt sin Egennyttighed, saa kunde baade Folket og Kongens Sager været bedre forseet. Disse slette Logementer og den store Kulde foraarsagede en stor Svaghed af Brystsyge og Skørbug, at næppe 3 Mand iblandt os alle fandtes, som kunde sige sig at være ret friske. Denne Svaghed kontinuerede indtil Foraaret. Og i denne Nød hævede Brændet aldeles, saa at man ikke kunde faa brygget, og maatte vi alle drikke Vand i lang Tid. Folket blev givet i Steden for Øllet $^1/_2$ Pægl hver Dag, hvilket foraarsagede, at Brændevinen hævede før Tiden. Da det nu med Sygdommen var saa slet iblandt os alle, var ej nogen Medicin af Feltskær von Helm at bekomme, ja mindre Tilsyn af hannem. Officererne med os andre takkede Gud, som formaaede Feltskær Kieding det han antog os og hjalp mange af os op igen, indtil den gode Mand selv blev saa angreben, at han maatte holde Sengen«.

Beretningen om Kolonisternes forargelige Levnet sammenlignet med Grønlændernes lovpriste Ærbarhed naaede til Holberg, der heraf tog Anledning til moraliserende Betragtninger i en af sine Epistler. »Grønlænderne meene, at Moralitet bedst læres hos dem, hvorudover, naar de see et fromt Menneske af andre Nationer, sige de, at han er saa from og skikkelig som en Grønlænder. Mange Christnes uordentlige Levnet haver maaskee bragt dem til at have saadanne Tanker om sig selv, hvoraf man seer, at det er fornødent, at de Colonier, som sendes til saadanne Steder, bestaae af skikkelige og vel moraliserede Folk, der ved u-ordentlig Levnet ikke forarge Hedninger. Derfor sagde og een iblandt dem: »Jeg vil ikke antage eders Lærdom; thi jeg kand derover blive lige saa ond som I andre ere.« En anden hørte, at Eva, u-anseet at hun havde saa mange adskillige Frugt-Træer, som hun kunde æde af,

dog greeb til det Træe, hvis Frugter vare forbudne, sagde han: »Det er eders Nation ligt nok, eders Begierlighed haver ingen Ende og kand ikke nøyes uden med mange Retter«.

Efterat Kolonien var bleven indrettet, følte Paars sig stillet overfor Løsningen af den ham stillede Opgave at naa over Land ud til Østkysten. »Efterdi ingen Vej over Land til Østerbygden er at komme uden over Isfjeld«, som Paars udtrykker sig, begav han sig den 25. April om Middagen af Sted efter Egedes Direktiv med det Forsæt at følge Ameralikfjorden indtil dens Bund og derfra at naa op paa Indlandsisen. Hans Ledsagere var Lieutenant Reichardt, Assistent Jens Hiort og fem af Koloniens Folk. Hiort gik med som stedkendt, sprogkyndig og søvant Mand. Sit rette Navn, Treschow, maa han, en Præstesøn fra Lolland, have aflagt, da han i 1722 var gaaet op til Grønland som simpel Arbejdskarl. Han havde derefter været jævnligt paa Rejser med Egede, der i 1724 betegner Hiort som en duelig Person til Søs og kendt i Landet.

Med vestlig Vind, i Storm og Snefog hejste man Sejl og naaede omtrent 10 Mil ind i Fjorden til Pynten (Nûa), hvor den deler sig i to Arme, Itivdlek mod Nordøst og Ameragdla mod Øst, og her begyndte Fodvandringen med to her teltende Grønlændere som Vejvisere. Paars medførte Proviant for 8 Dage, bestaaende af haardt Brød, røget Flæsk, Smør og Brændevin. Til Oppakningen hørte Bøsser og Ammunition, ikke af Frygt for de Indfødte, men for de kæmpestore Isbjørne, Grønlændernes Fabeldyr, Amaroken.

Skøndt Paars havde det Uheld, paa sin Vandring at miste baade sit Kompas og sit Blækhorn, saa at han i sin Rapport maatte forlade sig paa Hukommelsen, har han dog givet en ret god Terrænbeskrivelse, der muliggør at følge hans Rute. Efter at have vandret ad en bekvem Vej gennem et Dalstrøg naaede han Indlandsisens Rand den tredje Dag om Middagen og »avancerede med stor Livsfare op ad den« i et Par Timer, »indtil videre Fremkomst var forbuden formedelst de forefundne store Rifter, saa dybt og lige ned at see, som vi havde staaet paa den højeste Kirkemur; saa rank lige op og ned gaar samme Rifter«. For at maale disses Dybde bandt Paars og hans Ledsagere tre af deres medbragte Ispigge sammen, men kunde endda ikke naa Bunden. »Det remarkableste der var at see«, siger Paars, »var først, at der fandtes store Stene liggendes oven paa Isen, foruden andre Smaasten, som maa absolut føres udi store haarde Vind og Vejr, som der utrolig falde, thi Isbjerget er at see til, som man seer udi det vilde Hav, hvor ingen Land er at see. Dernæst var Isen, hvorpaa vi gik, skarpkantet som den hvide Sukkerkandis«.

Paars opgav derfor videre Fremtrængen og satte sig med sine Ledsagere ned paa Isen, affyrede Geværerne med 9 Skud »og udi et Glas Brændevin drak voris allernaadigste Konges Skaal paa det Sted, den

Fig. 34. Storelvens Afløb fra Indlandsisen i Ameralikfjordens Bagland.

aldrig før var bleven drukket, hvilken Ære Isfjeldet aldrig tilforn er skeet«.

Hjemfærden foregik gennem den af Fridtjof Nansen opkaldte Austmannadal, hvor han i 1888 steg ned fra Isranden efter sin Skifærd tværs gennem Grønland. Paars omtaler Nordboruinerne paa begge Sider af Ameragdla, navnlig Tomten af den største Gaard i Vesterbygden, Kilaursarfik, hvor han mente, at der i Nordbotiden maatte have ligget et Herresæde i det inderste af Fjorden. Han nævner »en meget dejlig slet Plæne, hvor Jorden engang maatte have været dyrket, eftersom Agerrenene endnu til Dels var kendelige«. Resterne af et Elvleje, smaa langagtige Søer, ansaa han for at være Nordboernes Fiskedamme.

Den 5. Maj naaede alle velbeholdne tilbage til Kolonien efter den »fatale og meget besværlige Rejse«.

Paars' »Bestigning af Isfjeldet«, der nu til Dags næppe vilde blive regnet mere end en lille Turistbedrift, blev dog ikke helt uden Betydning, som ogsaa fremhævet af Fridtjof Nansen, fordi Exkursionen er det første kendte Forsøg paa at trænge frem over Indlandsisens Rand, og fordi Paars i anskuelig Form har givet den tidligste Forestilling om Grønlands isfyldte Indre.

Med Urette er Paars' Expedition kommet til at staa i et komisk Lys bl. a. gennem Nordenskiölds Omtale og den ret gængse Opfattelse,

at Paars vilde benytte de til Anlæggelsen af et Fort medførte Kanoner til at køre over Indlandsisen og forsøge at nedskyde den.

Det tragikomiske Skær, der knytter sig til Paars' Eftermæle, har han paa anden Maade selvforskyldt nedkaldt over sig.

Den 24. Januar (1729) fik Oversekretær i Danske Kancelli Møinichen, Oversekretær i Marinen D. Revenfeld og Deputeret i Søetatens Generalkommissariat D. B. Weyse Befaling til snarest mulig at tage sig af de grønlandske Sager, at prøve de fra Grønland indkomne Relationer og at indgive Betænkning om, hvorledes Besejlingen af Grønland med største Menage for den kongelige Kasse kunde fortsættes. En Uge senere fik Admiral Rosenpalm og Kaptajnlieutenant D. Mühlenfort Ordre til at træde sammen med de førnævnte Kommitterede for at drøfte Spørgsmaalet. I det første Møde, der fandt Sted den 8. Februar, herskede Enighed om at hjemkalde hele den militære Styrke, dog at opretholde Godthaab og Nepisene som Kolonianlæg saaledes, at der ved den første skulde forblive to Præster, Egede og Miltzou, en Købmand og Bogholder tillige, en Assistent, 8 Matroser, 2 Bødkere, 2 Skibstømmermænd, 2 Smedesvende, ialt 19 Personer; ved den anden én Præst, en Købmand og Bogholder tillige og iøvrigt samme Antal Haandværkere som ved Godthaab.

Inspektørerne for »Det grønlandske Væsen« i Bergen blev instrueret om at fragte et Skib med de fornødne Byggematerialer og tilhørende Chalupper.

Den 25. Maj fik Kaptajn C. F. Mohrsen Befaling til at opgaa med Defensionsskibet »Morianen«, bestemt til Nepisene, — »et Eiland, beliggende i Mundingen af Weidefjorden paa 66°30′ n. Br.«, — medførende 12 Kanoner til det paatænkte Fort. Ombord var to Kadetter, J. N. Holst og H. R. Schumacher, der skulde foretage Opmaalinger. Oprindeligt havde man tiltænkt den erfarne Grønlandsskipper B. H. Wegener at føre Skibet, men han vægrede sig bestemt derimod, da han ikke vilde staa under en Officers Befaling.

Direktionen for »Det grønlandske Dessein« udrustede tre Skibe.

Fluyten »Fortuna« (Chr. Smith), der afgik fra Bergen 28. April, skulde ifølge sin Instrux opføre Hvalfangerkommandøren Johan Andersen og hans Folk, Spæksnidere, Harpunerere og Styrere samt Chalupper, Fleet og andre til Hvalfangsten bestemte Effekter. Skipperen skulde først gaa til »Haabets Ø« og opsøge Guvernøren, hvem han skulde overbringe Ordre til, sammen med Landorph og de genlevende af Soldatesken, ufortøvet at begive sig til Nepisene. Skibet afgik 28. April og kom Maanedsdagen derefter til sit Bestemmelsessted.

Pinken »Den hvide Svane« (Harbert Hendrichsen) afgik 9. Maj, medførende Kreaturer til Godthaab, hvor den ankom 10. Juni, opsendtes

til Nepisene, opholdt sig her 2.—14. Juli, sejlede herfra hjem uden at anløbe Godthaab paa Grund af Modvind.

Pinken »Jomfru Cornelia« (Ejer og Fører Meinert Jansen), afsejlede 1. Juni med Proviant og Handelsvarer. Skipperens Instrux lød paa at sætte Kursen til »Kap Farvel eller Statenhuk« og derefter til Godthaab, »Nordøst for Haabets Ø«, hvor det ankom 16. Juli, medførende M. Fersleff som Proviants-, Ammunitions- og Materialforvalter i Stedet for den til Nepisene bestemte Fleischer, og J. Geelmuyden som Bogholder og Købmand sammesteds tilligemed to Assistenter »til Roligheds Konservation der i Landet«. Ombord var endvidere 22 Matroser, to Bødkere og to Tømmermænd. Skibet medførte Havevæxter og Urtefrø til at plantes og udsaas ved Kolonierne.

XI.

ANLÆGGELSE AF KOLONIEN OG FORTET PAA NEPISENE. DAABSHANDLINGER. KØBMÆND VED KOLONIERNE

I de første Maaneder af Aaret 1729 havde Raadet i Godthaab med dets ledende Mænd, Guvernøren, Kaptajnen og Egede drøftet Planer til Iværksættelse af Expeditionens tredje og sidste Opgave, Anlæggelse af Kolonien Nepisene med tilhørende Fort.

Fra den 21. Maj havde Vejret bedaget sig saameget, at Reichardt turde begive sig afsted fra Godthaab paa Lodsgalioten, medhavende Landorph, Assistenten samt nogle Folk, der skulde udføre Pionérarbejdet paa Nepisene. Den 24. fulgte Guvernøren og Egede tillige med det øvrige, til Nybygden bestemte Mandskab efter ombord i Koloniens Storbaad og en Chalup. Baaden naaede ikke længere end til Kangek, hvor de overnattede for Dagen derefter at forvisse sig om Tilstanden paa »Haabets Ø«, den dér efterladte Proviant, Ammunition og en Del Materialier. Man erfarede her af Grønlændere, at Galioten sammen med det fra Bergen den 24. Maj til Godthaab ankomne Skib »Fortuna« var afsejlet herfra til Nepisene. Paars og Egede besluttede da at vende om for at gøre sig bekendt med Indholdet af de forseglede Ordrer, som Skibet ventelig medførte. Brevene, der oplæstes i Raadet, bragte dels den kongelige Kundgørelse om Handelens Fortsættelse, i hvilket Øjemed »Fortuna« medførte yderligere Mandskab og Proviant, bestemt til Nepisene, dels Ordre til Reichardt om ikke at styre ind til den nye Koloni, men at tiltræde Hjemrejsen i Forbindelse med et Forsøg paa at naa om paa den østre Side.

En af de sidste Dage i Maj vovede Guvernøren, fulgt af Landorph, sig paa Vej til Nepisene, hvor de, ombord paa »Fortuna«, ankom den 10. Juni. Folkene fik travlt med at udlosse Skibet, bryde Sten og skære Tørv til Brænde og Husbygning. Midt i Maaneden opsendte Raadet i Godthaab »Cron Printz Christian«, der havde overvintret ved Kolonien, med de Folk, Materialier og Proviant, som det sidst ankomne Skib ikke havde kunnet føre med sig, samt ogsaa det senest fra Bergen overførte,

til Hvalfangst bestemte Mandskab. Den 16. Juli ankrede »Morianen« ved Nepisene, hvor den fandt »Jomfru Cornelia« og Skibsbesætningerne færdig med Opførelsen af et Bryggers og i Færd med at rejse Murene til Provianthuset.

I Dagene 25.—29. Juli foretog Mohrsen, ledsaget af Bogholder Geelmuyden og Assistent Hiort — Guvernøren og Kommandanten havde meldt Forfald — med en Chalup og en Bergensjolle, en Exkursion ni danske Mile ind i Weidefjorden (IKERTOK). I Skibsjournalen omtaler Mohrsen Maagefjeldene ved SARFÁNGUAK (Tâterarssuit) og Ikerasârssuk, »hvor mangefoldige Skarve og nogle Millioner Maager opholdt sig, saa at man vel ved ét Skud kunde skyde 10—12 Stykker«. Efterforskningen af Nordboruiner var forgæves. Kadet Schumacher optog et Rids af Nepisene, Havnen og de omkringliggende Øer, blandt hvilke man nu skulde vælge en til Anlæg af et Fort.

»Morianen« tiltraadte Hjemrejsen den 8. August.

En, den samme Dag paa Nepisene optaget Mønsterrulle viser, at hele Styrken ialt omfattede ikke mindre end 76 Personer. Af Overordnede anføres Guvernøren, Kommandanten J. LANDORPH, Missionæren OLE LANGE, Proviantsforvalter FLEISCHER, Fyrværker BORNHOLMB, Bogholder J. GEELMUYDEN, Kommandøren for Hvalfangerne JOHAN ANDERSEN, Overassistenten JENS HIORT, Underassistenten ST. BOLDING, Kirurgen J. v. HELM og Proviantsforvalterens tvende Fuldmægtige JOH. GEELMUYDEN (Fætter til Bogholderen) og HENRIK BRUNSVIG, tidligere Overskriver paa Flaaden. Landstyrken bestod af to Sergenter, en Gevaldiger, en Tambur, 9 Frivillige og 6 tidligere Citadelsfanger med deres Hustruer. Ved Hvalfangsten skulde under Kommandøren gøre Tjeneste en Spæksnider, 2 Harpunerere, 1 Spæksnidermat og 4 Styrere samt 21 Matroser, af hvilke de 19 var fra Norge. Hertil kom Landorphs Tjener, en Kok, en Murmester, to Tømmermænd og Lodsen H. Wilshusen.

Raadet sammensattes af Paars, Landorph, Jak. Geelmuyden, Hiort Lange og Bornholmb, efter Kaptajnlieutenant Mohrsens Hjemgang af Hvalfangerkommandøren.

Hele Styrken tog ufortøvet fat paa Opførelsen af Husene. Grunden til et Vaaningshus blev afstukket i Bunden af en lille Bugt paa den østlige Side af Øen og til et Proviantmagasin en halv Fjerdingvej derfra mod Øst. Da man paa denne Aarstid kunde overnatte dels i Telte, dels paa Skibet i Havnen, var det muligt at sætte al Kraft ind paa at rejse Provianthuset, der stod færdigt i August. Bygningen var opført med Mur af Graasten og Tørv, 52 Alen lang og 14 Alen bred. Taget var lagt med Strø og Tørv, de 14 Fag paa søndre Side med Planker. Gavlene var tækket med Fyrreplanker og Græstørv og i hver Gavl et firkantet Glug, dannet af et Jernkors med Jernringe.

Vaaningshuset eller »Raadhuset« blev efter Landets Forhold en i Anlæg og Omfang ret anselig trelænget Bygning med en Fløj og en Længe. Hovedbygningen var 38 Alen lang og $14^1/_2$ Alen bred indvendigt Maal. Muren var ogsaa her opsat af Graasten og Tørv, Taget tækket og belagt med Græstørv. Vaaningshuset var delt i 8 Stuer, en Forstue og 2 Køkkener. I den vestlige Ende laa Side om Side, med en tynd Bræddevæg imellem, Guvernørens og Kommandantens Stuer, hver $7^1/_2$ Alen lang og med to Vinduer, dernæst kom en Skorsten imellem de respektive Køkkener, fra hvilke førte Indgangene til deres Stuer. Videre fulgte Præstens Stue og Guvernørens Pulterkammer, hvert Rum 6 Alen langt, derefter Hvalfangerkommandørens og Betjentenes Rum, ligeledes $7^1/_2$ Alen i Længden. I den østre Gavl laa, Dør om Dør og af samme Størrelse, Bogholderens og Proviantsforvalterens Stuer og Køkken. Sammenbygget med Vaaningshuset var Bryggerset, $19^1/_2$ Alen langt, og foran dette Kreatur- og Svinestalde, i Forbindelse med Bryggerset en Længe, der rummede Matrosstuen, 16 Alen lang, Soldaterstue og Smedie. Ud mod Gaarden var opsat en Bagerovn. Vest for Kolonien var anbragt en Pæl med Solskive. I en Afstand af 80 Skridt anlagdes et lille Batteri med 3 sexpundige Kanoner.

Paars, der aldrig forsømte nogen Lejlighed til at skilte med sin Loyalitet overfor Kongehuset, havde travlt med at give Stedet Navn. »Lidet heruden fore,« skrev han hjem, »findes en Huk, som af de Engelske er bleven kaldet efter deres da hafde Dronning, nemlig qvin annes cap«, og forespurgte, om Øen, hvorpaa Fæstningen staar, maa kaldes efter Dronningen og Fortet »Frederiksminde«.

Den i Godthaab beseglede Fredspagt mellem Guvernøren og hans Avindsmænd blev brudt umiddelbart efter hans Ankomst. Skøndt Landorph og Fleischer var hinanden fjendtlig sindede, kunde de dog altid mødes, naar det gjaldt at sætte Paars til Vægs, ja endog, efter dennes egne Ord, enige om »at haane ham groveligen, bespotte og forfølge ham og at fravende ham alle Betjentenes Hjerte og Kærlighed«. Paars var i sin Ret, naar han hævdede, at Kommandantposten var overflødig, tilmed da den var lagt i Hænderne paa en ung Mand, »der ved sine Penge og Familieforbindelser havde købt sig fri for Søkadetterne og straks var bleven Premierlieutenant i det fyenske Regiment, derefter ligget i Garnison i 6 Aar uden at være brugt til andet end til Vagterne, og derhos en Libertiner«. Paars foreslog at erstatte Landorph med en gammel, veltjent Kaptajn eller gøre ham selv til Overkommandant. Landorph havde i alle Folkenes Paahør lovet, at Guvernøren skulde »svede den røde Sved«. Fleischer havde duttet Paars, holdt ham en Knytnæve for Næsen og opført sig som »et bindegalt Menneske«, saa at han maatte tilkalde Hvalfangerkommandøren og sin eneste Standsfælle, den menige Jokum Marsvin. De fremmede Skippere, Hollændere og Englændere,

forargedes over disse og lignende Scener og udtalte, at om sligt var hændt en af deres Guvernører, var vedkommende om en Hals.

Da Vaaningshuset ikke kunde blive beboeligt i denne Sommer, bestemte Paars sig til at overvintre i Godthaab hos »den gode Hr. Hans«. Da Guvernøren sammen med Bogholderen forlod Nepisene, saa man ved Afskeden for en Gangs Skyld lutter glade Ansigter. I Raadets Nærværelse foregik en rørende Udsoning mellem de stridende Parter. Landorph bad Paars om Forladelse og priste hans »gode og raisonnable Gemyt, og begge gav hinanden kærligen deres Hænder med Embrassement«. Ogsaa Fleischer udsonede sig med Guvernøren og betegnede ham som en Mand, der elskede Enighed og Rolighed, hvorved Gud og Mennesker kunde glædes. Sluttelig fremsagde Ole Lange et af ham forfattet Digt, der priste den nu oprundne livsalige Fred.

Imidlertid var et Anklageskrift med Sagens Akter undervejs med Skibet til Danmark, men Guvernøren lovede at bede Kongen om at stadfæste det sluttede Forlig.

Landorph blev nu Eneherre, men var ikke synderlig foretagsom. Det viste sig desværre, at der paa det Sted, en Ø tætved, hvor man havde lagt Grunden til et Fort, manglede Ferskvand, hvorfor man stillede Arbejdet i Bero. Udbyttet af en større Jagtexpedition var kun et lille Rensdyr og en Kalv. Assistentens Handelstogt 20 Mile nordpaa indbragte kun 17 Tdr. Spæk. Pinken blev lagt i Vinterleje og fortøjet ved Ringbolte. Det begyndte at knibe med Provianten, og Raadet bestemte sig til at stryge Frokostmaaltidet, hvilket voldte megen Misfornøjelse blandt Folkene og affødte Klageskrifter. Skørbugen begyndte at hærge den lille Flok og krævede i Løbet af Vinteren syv Ofre.

Jak. Geelmuyden, der hele Tiden havde holdt de stridende Parter paa Afstand, skrev hjem (9. Aug.): »Snarere var vi ikke ankomne, førend man ugerne maatte høre den Uenighed, som var oprejst blandt de faa herværende Mennesker, hvilket fornemmes af de mange Klager og Besværelser, som ventelig i Aar udkommer. Man maatte da ønske, om saadant fremdeles her skulde have sin Gænge, de aldrig at have kommet til Grønland«.

Den 3. September (1729) gensaa Paars Godthaab med lettet Hjerte, befriet for sine Plageaander. Som det synes, har Koloniens gejstlige og verdslige Overhoved kunnet forliges med hinanden Vinteren igennem. Egede maa have slaaet en Streg over Paars' Forsyndelser, thi den 2. Oktober tog han Guvernøren til Alters. Faa Dage efter fejrede begge Kongens Fødselsdag sammen i al Venskabelighed, hvilket fremgaar af Egedes versificerede Hyldest til Monarken i Anledning af dennes Fødselsdag 11. Oktober, beklageligvis et Makværk, baade hvad Indholdet og Formen angaar, hvorom følgende Begyndelsesstrofer noksom vidner:

I Fjor i Dag et Aar nød Grønland først den Ære,
At Kongens Fødselsfest blev celebreret her
Af Gouverneur Hr. Paars, som lod os vel traktere
Saa Kongens kære Skaal blev drukket af os hver.
Nu samme Dag igen saa frydelig fremskinne
Og ligesom paany erindrer os vor Pligt.
Da seer vi Gouverneur med Kongens Skaal fremtrinne
Og siger til os hver: Gid leve Friderich.

Det forargelige Orgie, der afsluttede Kongens Fødselsdag Aaret før, har vel ikke gentaget sig denne Gang, men Egedes Omtale af Guvernørens Traktement er ikke tiltalende.

Omgivet af Uhygge, truet paa Livet og optaget af Omsorgen for de Døende formaaede Egede at samle sig om det Problem, der ideligt beskæftigede ham, Grønlændernes Undervisning med Daaben for Øje. Sidst i Januar 1729 afholdt han et Koncilium med sine Embedsbrødre Lange og Miltzou for at drøfte, hvilke Midler og Veje der heldigst og lettest kunde føre til Grønlændernes Omvendelse. Aarsagen til den ringe Fremgang i deres Oplysning maatte søges i Manglen af Foranstaltninger til at holde dem under »kristelig Tugt og Disciplin«, uden hvilken man ikke kunde udrette mere end at give Grønlænderne »en blot historisk Kundskab om Gud«. Det gjaldt om at tage sig af de unge og umyndige, hvem Guds Rige hører til. Saa ofte han paa Embedsrejser havde de smaa Børn i Tanker, maatte han se mange af dem dø uden Daab, skøndt deres Forældre havde erklæret sig villige til at lade dem døbe og de selv havde ønsket Daaben. De Gamle kunde han ikke forsvare at optage i den kristne Kirke, fordi de manglede Skønsomhed og udviste Lunkenhed og Koldsindighed. Derimod var han besluttet paa strax at meddele de smaa Børn Daaben, hvis Forældre opholdt sig ved Kolonien og som ved Nationalkateketer under Missionærers Tilsyn kunde oplæres og opdrages i Gudsfrygt.

Egedes Kolleger billigede hans Opfattelse med Hensyn til Daaben af smaa Børn, dog mente Lange, at den ogsaa kunde udstrækkes til Voxne, der førte et skikkeligt Levned, var naaet til fornøden Opfattelse af Christi Lære og havde frigjort sig fra deres gamle Overtro og Skikke.

Egede hastede nu med at rejse rundt i Omegnen af den gamle Kolonis Ø for overalt at døbe Børn, hvis Forældre han tidligere havde undervist. Allerede i Februar (1729) var han paa Koek Øerne, der den Gang var befolket af 34 Familier, og hvor han døbte 16 Børn indtil 3 Aar gamle. Dernæst besøgte han Ravnøerne og de derboende 15 Familier og meddelte 6 Børn Daaben og døbte paa Haabets Ø 20 Børn af de her i 5 Huse stationerede 30 Familier.

Om disse Daabshandlinger indberettede Egede til Missionskollegiet, der bifaldt hans Fremgangsmaade og paalagde ham at føre en særlig

Bog over de døbte Børn med et Blad for hver enkelt. Forældrene til disse maatte ikke døbes, før de var underviste i »deres Saligheds nødvendigste Stykker«.

I November, da Grønlænderne var vendt tilbage fra Fjordene til deres Vinterbosteder, var Egede ude paa Øerne og døbte 13 Børn. Paa Koek Øerne var nu kun tre Huse beboede, idet de andre Familier var rejst op til Disko for at skaffe sig Hvalbarder til Fiskefangst. Paa Haabets Ø døbte han 6 Børn, men ligesaa mange af de tidligere døbte Børn var døde.

I Januar (1730) var Egede inde i Baalsrevier, hvor han døbte ialt 18 Børn paa de senere øde Bopladser SERMITSIAK (ved Sadelen), ILUILEK (nær Fuglefjeldet) og OKAITSUT og gentog Rundrejsen i Oktober—November. Alene i Baals Revier døbte han 20 Børn, tilsammen i 1729—31 102 Børn, hvilke Egede har opført med deres hedenske Dobbeltnavne efter grønlandsk Skik, som han lod dem beholde.

Paa Grund af »den desperate Tilstand«, Muligheden for Missionens Nedlæggelse, ophørte Egede i Januar 1732 med at døbe og indskrænkede sig til at undervise, bistaaet af Grønlænderen Frederik Christian.

Folkene ved Kolonien var i den strenge Vinter 1730—31 ude paa Handelstogter, i hvilke alle Koloniens ni Mænd var delagtige, saa at kun een blev tilbage, som Egede maatte nøjes med. »Dette fortrød mig saare«, skriver han, »thi jeg selv kunde ingensteds komme, og Tiden skulde saaledes unyttig bortgaa, da dog Desseinets hele Øjemærke var disse arme Menneskers kristelige Oplysning«. I den strenge Januar, den koldeste, Egede havde oplevet i Landet, maatte han i Mangel af Fartøj nøjes med at besøge Grønlænderne i den nærmeste Omegn, særlig i Baals Revier. Hans Embedsbroder, Miltzou, var i Februar »i haardt og stormende Vejr« og tæt Snefog ude paa Ravn- og Koek Øerne samt den gamle Kolonis Ø for at undervise de derboende Familier. Det onde Vejr medførte, at Grønlændere, der kom med deres Konebaade og ikke førte Mundforraad med sig, ofte forblev ved Kolonien i 3—4 Dage og tærede paa dens Proviant.

Af Hjemmearbejde, der optog ham, var Udarbejdelsen af en Taxt paa de Varer, der forhandledes til Grønlænderne, da man ellers ikke kunde attestere Regnskaberne og man savnede Vægt og Maal ved Kolonien. Hidtil havde man solgt Varerne efter Behag, Købmanden og Assistenten tog det mest mulige, man kunde faa. Egede foranledigede udarbejdet en Formular for en fremtidig Handelstaxt, idet han dog fremhævede Vanskeligheden ved at gennemføre den, da man om Sommeren indhandlede Spæk efter Maal, hvilket ikke lod sig gøre om Vinteren, da det var frossent og fuldt af Is og Sne.

Om den Skat, Grønlænderne skulde erlægge til Handelen i Form af Naturalier, erfarer man af en Indberetning fra Assistenten PEDER

Mikkelsen Klingenberg, som havde afløst Hiort og den 10. Decbr. var vendt tilbage efter et anstrengende Togt Nord paa til Pissugfik. Han havde tilforhandlet sig 14 Kordeler Spæk, 3 Renskind og 2 Sælskind, men maatte lade Spækket ligge, som han af Mangel paa Fartøjer og Folk i denne Aarstid ikke kunde føre med sig. Paa Raadets Foranstaltning havde han medbragt 4 Jernbaandsfade for at forsøge, om Grønlænderne i disse vilde samle noget til Skat, hvortil de erklærede sig villige. I de 4 største Huse af de 8 i Pissugfik havde han efterladt et Fad og i hvert Hus beskikket to af de bedste Mænd, som fik Ansvaret for Fadene, og de lovede at skulle faa dem fyldte. Grønlænderne sagde, at de ikke vilde nægte at svare Kongen Skat, naar de blot kunde blive forskaanet for Overvold af de Fremmede, hvilket Assistenten lovede under Henvisning til de Foranstaltninger, Guvernøren havde truffet, og til ham eller Egede behøvede de kun at henvende sig, hvis der tilføjedes dem Ondt.

Paa sit Vintertogt Syd paa havde Fersleff af en Grønlænder erfaret, at Landets østre Side var saa belagt med Is, at der ikke var Passage uden hvert 5., 6. eller 7. Aar. En af de Indfødte var draget op til de langt borte Øster paa boende, men havde paa 6.—7. Aar ikke kunnet naa tilbage, hvoraf det noksom fremgik, at en Del af Østkysten var beboet, men Isen gjorde det vanskeligt at komme derhen.

Missionens vedblivende Afhængighed af Handelen belyses bedst gennem Egedes Forhold til dens Betjente.

Det maatte være af stor Betydning, særlig for de ældste Kolonianlægs økonomiske Forhold, at de fra Hjemlandet opsendte Mænd var heldigt valgte og opfyldte de mange forskellige Krav, der stilledes til dem, saasom Retskaffenhed, »fornuftig Opførsel og Vindskibelighed, at de i Tide er allesteds omkring, hvor noget er at samle«, samt Evne til at omgaas Grønlænderne og ikke mindst Haardførhed.

Fra Koloniseringens første Aarti har især tre Mænd, Hartvig Jentoft, Jakob von der Wida Geelmuyden og Matthias Fersleff efter hinanden gjort sig fortjent til at mindes ved deres nidkære Arbejde og Rekognosceringstogter, som har bidraget til at udvide Kendskabet til Landet og Folket. Deres Navne burde billigvis findes paa Grønlandskortet frem for saa mange, hvis Adkomst hertil er mere eller mindre tvivlsom.

Forretningerne som Bogholder og Købmand var fra først af forenede i samme Person. Instruxen for den første, der varetog disse Funktioner, Jentoft, er udstedt 1721 af Bergenskompagniet og viser, hvilke Pligter der paahvilede ham. I en særlig Protokol skulde han saavel undervejs ombord som i Land optegne alt, hvad der hændte dagligt, og i den saakaldte Konsumtions- og Negotiebog opføre alle Materialier, Viktualier

og Drikkevarer, han havde modtaget og udleveret paa Rejsen og i Land. Skibs- og Landfolkene var anvist paa at spise ved et fælles Bord og med samme Kompagnikost for alle, hvorved Købmanden havde at paase, »at intet paa uskikkelig Maade blev fortæret«. I en særlig Gagebog paahvilede det ham at indføre hver enkelt Handelsbetjents Konto, Debet og Kredit, og i Tilfælde af dødelig Afgang at varetage Auktionsforretningen. Alt, hvad der af hver af Kompagniets Folk blev ind- og udhandlet, skulde komme Interessentskabet tilgode, og al Tuskhandel være forbudt. Endelig var han pligtig til at udfærdige de Breve, som Koloniens Overhoved eller Raadet hjemsendte til Direktionen.

Bergenskompagniet skattede i høj Grad Jentoft, der som Anerkendelse af hans »Konduite, Troskab og Udholdenhed« til Lettelse i hans Arbejde fik opsendt en Assistent. I Koloniens første vanskelige Aar var Jentoft en uvurderlig Støtte for Egede, der ved hans Hjemgang bevidner, at Kompagniet ingen bedre kunde finde end ham, »der forenede Gudsfrygt og Uegennyttighed med Forstand og Konduite«. Egede søgte senere, i 1725, gennem Kompagniet at faa Jentoft overtalt til at vende tilbage til Grønland for at overtage Stillingen som Overhoved, der var bleven Egede for byrdefuld.

Jentofts Afløser blev Kirurgen JOHAN GEORG BERNHARDT, der som Assistent fik medgivet M. Fersleff, med hvem han foretog det ovf. (S. 98) omtalte Undersøgelsestogt til Diskobugten. Bernhardts Ansættelse mishagede Egede, der fandt hans Tjeneste overflødig som Købmand ved Kolonien, da der ikke her forefaldt vigtigere Forretninger, og Geelmuyden iøvrigt vilde kunne bestride Arbejdet. Heller ikke som Kirurg var Bernhardt fornøden, da der fandtes et Husapotek ved Kolonien, og Assistenten Hiort forstod sig paa Bartskærprofessionen. Egede vilde have ham til Nepisene, baade som Kirurg, da Kulden her var strengere, og tillige som Bogholder og Købmand, da han var »en god og stærk Natur med gode Gaver at omgaas de Vilde«. Disse Egenskaber agtede Bergenskompagniet at udnytte ved i 1726 at sende ham ud paa det ovenfor omtalte Togt til Østkysten sammen med Skipper Jens Falch, ved hvis Forlis han maa være omkommet (S. 112).

Medens man i Godthaab forgæves ventede dette Skibs Komme, fungerede J. GEELMUYDEN som Købmand. Indtil sin Hjemgang i 1728 bistodes han af den Aaret før til Assistent udnævnte JØRGEN KOPPER, der efterfulgte ham som Købmand og Bogholder, men allerede afgik det følgende Aar. Egede udstedte ham det Vidnesbyrd, at han i disse Aar havde »opført sig som en tro og ærekær kongelig Tjener og udstaaet store Fatiguer og Fortrædeligheder ved Koloniens Flytning«. Kopper blev, efter hans egne Ord, over Hals og Hoved hjemkaldt af Søetatens Generalkommissariat.

Koppers Efterfølger blev M. Fersleff, Svoger til Grønlands Patron, Jakob Severin, om hvem Egede i 1724 indberetter, at han »skikker sig meget vel og viser sig habil i Kompagniets Tjeneste«. Efter at have deltaget med Bernhardt i Togtet til Diskobugten var han, som nævnt, i 1727 og 1728 atter heroppe. Han modtog Beskikkelsen som Bogholder, Købmand og Proviantsforvalter (19. Marts 1729), men vilde hellere ansættes ved den paatænkte Koloni i Diskobugten, som han kendte bedre end nogen. De to Aar, han tilbragte i Godthaab, forligtes han kun daarligt med Egede, der endog i 1733 skrev hjem, at han, saalænge Fersleff havde været dér, »ikkun havde haft daglig Fortræd af ham«, hvorfor han bønligt bad sig fritaget for at han atter kom tilbage til Kolonien.

Mellem Kolonisterne ved Nepisene havde Forholdet i Vinteren 1729—30 været ret spændt og Sundhedstilstanden slet. Kommandanten holdt Borgfreden, vel nærmest fordi han ikke havde Paars at skændes med. Folkene klagede over den haarde Tjeneste og den knappe Føde og længtes hjem. En Soldat havde for Opsætsighed og andre Forseelser gaaet i Jern i to Maaneder. Søkrigsartiklerne, der paabød Straf paa Vand og Brød, kunde ikke anvendes i Grønland, men Lovovertrædere kunde idømmes Mulkter med Fortabelse af en Maaneds Gage, 2 Rdlr. 41 Skill. Som Vinteren strengedes, blev alle Folkene angrebne af Skørbug, ogsaa Kommandanten. Kulden krævede ialt syv Ofre, en Spæksnider, en Tømmermand, en Bødker og tre Matroser. Købmanden havde ingen Varer at handle med; der savnedes baade Proviant og Tømmermaterialier, som maatte hentes fra Godthaab.

Vaarens Atterkomst med mildere og lysere Dage medførte en blidere Stemning hos den lille, af Døden hærgede og af Livskampen prægede Nybyggerskare i Vinterens Øde og Forladthed. Om Snespurvens første beskedne Kvidren i Grønlands Ismarker minder den af Henrik Brunsvig forfattede, versificerede Foraarshilsen, der tillige er inspireret af Kronprins Frederiks Fødselsdag 31. Marts. Digtet, der rummer en ægte Grundtone, som kan genføles, lyder saaledes:

Nu Vinters Haardhed fjæler sig, er nær ved Dulme-Dvale,
Med strenge Frostens traurig Tid, blandt Grønlands Fjeld og Dale.
Nu Dødens Grumhed næsten svandt, som aarligt os mon gæste
Med Afhug blandt vor ringe Flok, nu vi kan Øjne fæste
Ad Himlens mildre Skyer, som forandret trækkes frem
Og snarlig glæder Længselen om Dannemarkes Hjem.
Nu Mørket slet foer væk og gik, ad Døren vi udkiged
Blandt Fjelde, Klipper op og ned vi gladelig bestiged.
Nu Vandet aabned' sig igen, aflagde Frostens Hud,
Og drev i Søens Bølge bort, ved Marti Sendebud.

Da klædte vi os i vor Fryd og tog vor Lyst i Arme
Og trodsede forløbne Tid, som strengelig mon larme
Og nær forknusede vor Sjæl, med Farligheder nok.
Nu skal det være glemt igen, vi gaar blandt Glædens Flok
Og svinger os med Fuglen op mod Himlens Naadestraaler
Med tusind Tak, at vi saa vel, hvad forekommer, taaler.

Freden varede ikke længer end til Paars i Foraaret vendte tilbage til Nepisene.

Før sin Afrejse sammenkaldte Paars 20. Marts 1730 alle Koloniens Folk for at spørge, om nogen af dem havde noget at klage over ham eller andre i Henseende til den dem tildelte Proviant, eftersom han siden »ikke vilde vide af noget Snakkeri«. De kunde uden Undseelse og Frygt fremføre deres Klager, og vilde han skaffe dem deres Ret. Talen, han ved denne Lejlighed holdt, slutter saaledes: »Hør Folk, om I herefter enten her i Landet til Fremmede eller ved Eders Hjemkomst til Fædrenelandet i Eders Drikkehuller skulde tale noget, som kunde disrekommendere Landet og dets Tjeneste, saa at andre derfra skulde afskrækkes, naar saadant skulde spørges, I da maa være forsikret, derfor at vorde tiltalt og lide som nogle, der ved en løsagtig og usandfærdig Mund forvolder Kongen, Desseinet og Landet Skade. Hvilket jeg herved forud har villet advare Eder, at om I skulde have noget at paatale, det da at tale her og her afgøres og forhindres, og siden holde Munden«.

Alle Folkene erklærede sig velfornøjede med alt og lovede ikke at snakke noget utilbørligt.

Paars lod derefter sammenkalde Raadet for at spørge, om nogen af dets Medlemmer, der var kendt med Kysten op til Nepisene, vilde følge ham derhen. Egede fraveg nu sit tidligere Forsæt at ledsage Guvernøren. Han havde ganske vist været dér et Par Gange, men det var længe siden, og han kendte ikke Vejen bedre end andre. Hvis Rejsen vedkom ham selv, vilde han ikke betænke sig paa at tiltræde den, eftersom han tiere havde faret vidtomkring i Landet paa ukendte Steder, men han vilde hverken tilraade eller tilskynde nogen til at gøre dette Togt. Fersleff sluttede sig til Egedes Udtalelser og undslog sig ligesom de øvrige Medlemmer for at ledsage Guvernøren. Denne lod bitre Ord falde og mindede om den Talemaade, Bergenskompagniets Direktører brugte om Raadet i Grønland, at det gik uden om deres Sager som Katten om et Fad hed Grød.

Protokollen, der indtil da er nedskrevet efter Paars' Diktat, forherliger ved enhver Lejlighed paa en ublu Maade hans Indsigt, Ædelmodighed og Overlegenhed i Debatten. Ikke saasnart var han borte, før de tilbageblevne Raadsmedlemmer lod indføre, hvad de havde undslaaet sig ved at sige i hans Nærværelse. Lige før Afrejsen havde han i en ligegyldig Strid om nogle Dækkener med »beskidne Ord« overfuset Egede, der havde »givet ham godt igen, dog paa en høvisk Maade«.

»Hvor fortørnet Guvernøren var« fremgik af, at han drog bort uden at tage Afsked med Raadet, som han i denne Vinter havde nydt Tjenester af. Ikke desmindre blev ham dog »bevist den Honnør, at man nemlig saluterte ham med 3 Kanonskud, som man ikke var ham pligtig, efterdi han saa uartig førte sig op«.

Raadet havde ikke, som Paars paastod, nødt ham til at begive sig paa Rejsen i en slet Baad. Dets Medlemmer havde ofte før gjort Rejser, hvorhen det skulde være, med et lige saa slet Fartøj og endog paa en besværligere Aarstid, uden først at gøre deres Testamente eller bruge saamange og vidtløftige Prækautioner som Guvernøren. Det stod til ham selv, om han vilde rejse eller ej, »endog vi, Sandhed at bekende, meget gerne saa at blive saadan en Mand kvit, hvis Omgængelse og Opførselsmaade falder alle besværlig, ihvorvel Guvernøren selv udi Raadets Navn haver ladet sig indføre for en Mand, der altid har været en Stifter af Fred og kærlig Omgængelse«.

Den 25. Marts afgik Paars med Assistent Klingenberg fra Godthaab paa Storbaaden, der løb læk 12 Mil Nord for Kolonien, hvor man til alt Held fik en Hollænder, Evert Donker, i Sigte, der Sommeren forud havde været paa Nepisene og kendte Guvernøren godt, hvem han tog ombord og satte i Land ved den ny Koloni 18. April. Med stor Interesse havde Paars af Donker erfaret, at denne paa sin Rejse Aaret før fra Disko havde medbragt en Sten, som 20 Mand næppe havde formaaet at slæbe ombord. Den var trind som en Kugle og havde en Klang som en Klokke, haard som det haardeste Staal og med et hvidt Skær. Guvernøren var misfornøjet med, at den var borttaget uden hans Vidende. Donker havde afleveret den til sin Reder Jakob Wynkoop i Amsterdam, hvor der var bleven budt 100 Gylden for den, men han trøstede Paars med, at der paa det Sted, han havde optaget den, nemlig i den Dal, som strakte sig landværts ind fra Disko (Uivfak), endnu fandtes flere og større. Da Hvalfangerkommandøren med 12 Mand den 1. Juni var rede til at gaa med Pinken paa Kaskelotfangst i Diskobugt, var det Guvernørens første Tanke at følge med for selv at undersøge Stenene. Han kom dog hurtig til den Erkendelse, at det vilde være vanskeligt at finde dem i Sneen, og da han tilmed var skrantende af Skørbug, bestemte han sig til at udsætte sit Forehavende til ud paa Sommeren.

Med Pinken skulde Overfyrværkeren medbringe Redskaber til Minering og Værktøj til at bryde Stenkul samt alt, hvad der krævedes til Anlægget af to Batterier, henholdsvis paa Diskopynten (Godhavn) og Hvalfiske Øerne (Kronprinsens Eilænder), mellem hvilke der kun var en Afstand af 4 Mil, »saa at man med Kartoverne kunde beherske Farvandet og haandhæve Herligheden af Hvalfangsten«. Det sidste tog Raadet dog Afstand fra, da man mente, at det var bedre at oppebie en Rapport om Stedets Beliggenhed.

I Juni sendte man Overassistenten og Gevaldigeren, der havde noget Kendskab til at dyrke Jorden, sammen med 4 Matroser ind til Weidefjorden og Maligiaĸ for at saa et Par Skæpper Byg.

Da man i Nepisene endnu ikke i Juli havde fundet en bekvem Plads til Fortet, opgav Guvernøren at anlægge et saadant, idet han haabede, at man vilde opføre det Sønder paa.

Under Forhandlingerne herom udbrød en voldsom Trætte mellem Guvernøren og Proviantsforvalteren, der til Raadet indgav et Klageskrift mod Paars, fordi denne daglig gjorde Indpas i hans Embedsforretninger ved at kræve Arbejde udført for sig fremfor Kongens. Materialierne havde i to Aar henligget paa Marken uden Laas og Lukke. Paars havde tilbragt al sin Tid med Processer og kun søgt at male sig hvid og andre sort; han satte sit eget over alt og havde 2—3 Gange saamange Ræveskind som Kongen. Fleischer blev anmodet om at indfinde sig i Raadet, for at dette kunde drøfte Sagen, men han afslog bestemt at ville møde for en Ret, i hvilken hans Modpart havde Forsædet, ligesom han ejheller agtede at indfinde sig paa det Sted, hvor Paars vilde sætte Retten. Denne Vanskelighed, mente Raadet, kunde fjernes ved at man berammede Mødet i Landorphs Stue. Da tre af Raadets Medlemmer var paa Togt med Pinken, bestod dette foruden af Guvernøren, der som den Anklagede ikke kunde møde, kun af Landorph, Missionær Lange og Overassistent Hiort. Da Lange bad sig fritaget for oftere at deltage i Drøftelser, der ikke vedgik Kongens og Koloniens Tjeneste, var man ilde faren og valgte da efter Guvernørens indstændige Anmodning Bødkeren og Tømmermanden i de fraværendes Sted ind i Raadet, »eftersom der ikke fandtes værdigere Personer i Landet«. Ogsaa disse undslog sig, begrundet ved, at de kun forstod sig paa deres Haandværk og ikke turde vove at dømme saa høje Personer og i saa vigtige Sager. Imidlertid var Paars fremkommet med en Modklage mod Fleischer for at have forfordelt Folkene ved Uddelingen af deres Smørrationer og til Gengæld gjort dem »blitzfulde« med Brændevin, for at de skulde være paa hans Side. Paars forlangte, at denne højvigtige Sag, som angik hans Ære, Liv og Velfærd, maatte fremskyndes, og at de to Haandværkere ikke ifølge Loven turde fastholde deres Vægring, da de kun skulde afhøres som Vidner og ikke votere. Raadet med dets Formand, Landorph, i Spidsen var enig om, at man ikke kunde tvinge de paagældende. Paars spillede under alt dette en ynkelig Rolle ved at opholde sig i Stuen Dør om Dør, hvorfra man indkaldte de inferiøre Personer for at lade dem paahøre Raadets Voteringer.

Den 5. Juli vendte Pinken tilbage fra sit Togt Nord paa uden Fangstudbytte, og Raadet var nu atter komplet, hvorfor Paars begærede sin »højvigtige« Sag paakendt.

I en »Amarlemeut eller Wide Fiord« den 22. Juli dateret Indberetning til Generalkommissariatet, hjemsendt med et hollandsk Skib, fremstillede Paars Hvalfangststationen ved Nepisene som et totalt mislykket Foretagende. Med »Cron Printz Christian« var den ved Patent af 16. Marts 1728 til Hvalfangerkommandør beskikkede Johan Andersen fra Nepisene gaaet paa Fangst op i Diskobugten. I det forløbne Aar havde Skibet ikke indbragt det ringeste, hverken Hvaler eller Kaskelotter, hvorfor de, der havde raadet Kongen til denne Entreprise, havde gjort ilde. En Chalup med Fleet var slaaet i Stykker, som Hvalfangerkommandøren og hans Folk burde erstatte. Da Fangsten var frugtesløs, foreslog Paars at hjemsende Kommandøren, hans Harpunerere og saamange Matroser, der kunde undværes. Fyrværkeren var overflødig og Feltskæren unyttig, eftersom der ikke fandtes Medikamenter.

De i Godthaab fældede ugunstige Domme om Paars bekræftes yderligere af Udtalelser af Geelmuyden og Kirurgen v. Helm, nedskrevne samme Dag (28. August) i Nepisene og hjemsendte til Grønlandskommissionen. Geelmuyden klager over »Guvernørens, Gud og Mennesker mishagelige Omgangsmaade«; Kirurgen udtrykker sig saaledes:

»Saalænge jeg haver levet, har jeg ikke seet saa miserabel Anstalt, som her passerer, og særdeles siden Guvernøren er kommet fra Godthaab, da vi den hele Vinter har levet vel, og det er beklageligt, at Guvernøren søger alles Undergang, søger baade Ære og timelig Velfærd ifra os at berøve. Det er sandt, at han prætenderer det, som er utilladelig. Jeg havde Lyst at forblive her min Lives Tid, om jeg maatte faa min fattige Kone til mig, om Major Paars kom her ifra. Jeg haaber baade Capitainen og Præsten melder hans onde Forsæt til de naadige Herrer«.

Sommeren var ved at gaa paa Hæld, og Dag for Dag svandt Haabet om, at Skibet hjemmefra endnu kunde indfinde sig. Det stod alle klart, at Nepisene ikke vilde kunne ernære de mange herværende Mennesker Vinteren over, og navnlig frygtede man for Brændselsmangel. Raadet blev da enig om at hjemsende Pinken »Cron Printz Christian« med alle undværlige Folk baade af Landsoldaterne, eftersom Fortet ikke blev anlagt, og hele Hvalfangermandskabet, da man havde opgivet Haabet om en profiterlig Fangst. Med Skibet, ført af Johan Andersen, hjemgik de svageste og ældste, Fyrværker Bornholmb, to Sergenter, hvoraf en med Kone, 3 Frivillige, 2 af Kastelsslaverne fra Böhmen og Polen, »af et skarnagtigt og obstinat Gemyt«, 5 Matroser og samtlige Hvalfangere.

Med det bortdragende Skib saa Guvernøren sine Forhaabninger briste om at vinde Grønland for den dansk-norske Krone med væbnet Haand. Han gik Vinteren i Møde, optaget af Kævl og Splid med sit Livs Trolde, Kommandanten uden Fort og den trættekære Proviantsforvalter. Tilbage blev Præsten Ole Lange, Bogholderen Jak. Geel-

muyden, Overassistent J. Hiort, Underassistenten og Kirurgen J. von Helm. Af den militære Styrke var tilbageholdt Gevaldigeren eller Justitssergenten og Tambouren, der Morgen og Aften før Kl. 5 skulde røre Trommen for Resterne af Besætningen, 6 Menige, hvoraf Halvdelen frigivne Slaver og Matroser.

Det hjemgaaende Skib forfulgtes af Storm og Modvind og naaede først i Oktober 1730 ind til Farsund, hvor det maatte overvintre med Bryderier og Bekostninger for de landsatte. Først den 20. Maj det følgende Aar ankom den uheldige Skipper med »Cron Printz Christian« til København.

Den totalt mislykkede militære Expedition havde opslugt betydelige Summer. Søetaten, hvem det kun paahvilede at sørge for Ekviperingen af Skibene i 1728—30, beregner sine Udgifter til Ammunition og Materialier i dette Treaar til alene 5230 Rdlr. De samlede Omkostninger ved »den Grønlandske Expedition eller Ekvipage« beregnes den 27. Aug. 1728 til 12.383 Rdlr.

XII.

BEFÆSTNINGEN AF NEPISENE OPGIVES. GUVERNØREN, KOMMANDANTEN OG MILITÆRET HJEMKALDES. KONG FREDERIK IV DØER. KONG CHRISTIAN VI UDSTEDER PAABUD OM AT HANDELEN SKAL OPHØRE OG KOLONIERNE NEDLÆGGES. EGEDE BLIVER

Den i alle Henseender nedslaaende, uforbeholdne Fremstilling af Tilstandene ved Kolonien i det forløbne Aars Tid, som Egede den 8. August (1729) hjemsendte til Kommissionen, maatte gøre et dybt Indtryk paa dennes Medlemmer. Der var kun bleven indhandlet lidet eller intet til Dækning af de store Bekostninger, Expeditionen havde forvoldt. De mange unyttige Folk havde under deres Sygdom været de Nyttige til Besvær. Mere end Soten og de talrige Dødsfald i Vinterens Løb maatte Egede beklage det slette Levned, mange, baade Officerer og Menige, havde ført, hvilket noksom fremgik af de foreliggende Protokoller og »Tvistigheds-Akter«. Han vilde ikke sigte nogen i Særdeleshed, idet Skylden havde været paa alle Sider. »Jeg har«, skriver Egede, »tit i denne Vinter ønsket mig langt borte, saasom jeg aldrig har levet saa ulyksalig et Levned. Dog Gud ske Lov, at jeg igen er bleven de Folk kvit«. Man maatte haabe, at de paa det Sted, hvortil de nu var kommet, vilde beflitte sig paa større Endrægtighed og et bedre Levned.

Egede gjorde den Opfattelse gældende, at de mange Officerer mere var til Skade end til Gavn for Kongens Interesser. Det var nødvendigt at indskrænke Udgifterne til det mindst mulige. Han gentog sin tidligere Beregning, der gik ud paa, at hver Koloni maatte kunne indbringe 100 Kordeler Spæk foruden Skindvarer og yderligere ligesaameget gennem den Grønlænderne paalignede Skat til en samlet Værdi af 3000 Rdlr. Udgifterne anslog han til ialt 3600 Rdlr. aarlig, fordelt paa følgende Poster: Skibsfragten 1000—1200 Rdlr., Kost og Løn for 19 Mand, hver 50 Rdlr., til hver af de to Præster, Egedes Kolleger, 150 Rdlr., til Købmanden og Overbogholderen i samme Person 150 Rdlr., til Assistenten

100 Rdlr. og til en Kirurg 100 Rdlr. Hvis de gejstlige og verdslige Betjente af kongelig Naade efter deres Hjemgang fra Landet blev aflagt med et Levebrød, kunde de nøjes med en mindre Løn i Grønland. Egede vilde for sig og sin Familie være tilfreds med en aarlig Løn af 200 Rdlr. samt fri Kost, »saasom jeg«, hedder det, »min Livs Tid med mine agter her at forblive«.

Den Station, fra hvilken der dreves Hvalfangst, vilde foraarsage større Udgifter end en Koloni, men til Gengæld ogsaa, hvis den blev begunstiget af Held, kunne give et større Udbytte i det lange Løb.

Egedes Paatale af de militære Befalingsmænds uværdige Optræden i Godthaab blev bekræftet i J. Geelmuydens samtidigt afgaaende, nedenfor omhandlede Beretning om de i Nepisene genopblussede Tvistigheder. Disse Udsagn i Forbindelse med en Række Anklageskrifter, hjemsendte med samme Skib fra Guvernøren, Kommandanten og Proviantsforvalteren, som overbød hverandre i gensidige plumpe Beskyldninger, aabnede de hjemlige Myndigheders Øjne for Situationens Uholdbarhed.

Ifølge kgl. Befaling af 11. Marts (1730) traadte Kommissionen af 1729 (S. 151) sammen for at overveje, hvorledes Landet kunde besejles og besættes med Folk, der var i Stand til at ernære sig selv. Det første Punkt i Betænkningen drejede sig om de store Udgifter, der var forbundet med at holde Garnison i Landet. »Vi finder«, hedder det, »over alt og til det meste af alt det, der fra Landet indkommer, ikke andet, end en stor Uenighed imellem den derværende Guvernør og Kaptajn samt Proviantsforvalteren og flere, saa at den enes Haand er imod den andens, og desforuden imellem den gemene Garnison til Dels et syndigt og ukristeligt Levnet, men derimod findes de i Landet værende vilde Folk at være fredsommelige og godgørende mod Koloniens Folk, naar de kommer til dem«. Af samme Vildes Børn var det forbigangne Aar 42 døbte. Officerer og Garnison var ikke til nogen Nytte, hverken i Henseende til de Vilde, hvis Overfald nu ikke var at befrygte, ejheller til Beskyttelse af Handelen, eftersom der afvigte Sommer, da »Morianen« endnu laa ved Nepisene, havde opholdt sig 4 hollandske Skibe i den derværende Havn og tiltusket sig alt, hvad Grønlænderne havde at sælge. Af Garnisonen var der efter den store Dødelighed kun 22 Mand, Officerer iberegnet, og 6 Kvinder i Live, som inden tilkommende Sommer kunde antages at være for det meste bortdøde. Men hvis Garnison og Officerer endnu var i Live og skulde forblive i Landet, maatte der med stor Bekostning opsendes Folk, men disse vilde efter et, højst tre Aar, søge hjem for at erstattes af andre, saa at Landet derved ikke blev »peupleret«.

Kommissariatet henstillede derfor til Kongen at hjemkalde Guvernøren, Kaptajnen og hele Garnisonen, saamange der endnu var tilbage.

Det eneste og nyttige Middel til Værkets Bestandighed maatte efter Kommissionens Mening være, at der oversendtes en Del Familier

fra Island, hvor Folk og Kvæg var vante til Kulden. Tanken var oprindeligt udgaaet fra Egede og havde siden antaget fastere Former, idet Raadet i Godthaab med Egede i Spidsen i August Aaret før paa en Udflugt tre Mile ind i Baals Revier havde fundet et til Bebyggelse egnet Sted, det i en Vig beliggende, frodige KOROK. I Henhold til kgl. Befaling havde Amtmanden paa Island, Niels Furmann, i Septbr. (1729) indsendt en Liste over islandske Folk, som var villige til at nedsætte sig i Grønland, ialt 42 Mænd, 33 gifte Koner, 21 voksne Karle, 14 ugifte Piger, 26 Drenge og 30 Pigebørn paa Betingelse af, at der maatte medgives dem en Præst, som forstod Islandsk og Dansk, og »en fornuftig Islænder« som Øvrighedsperson. Hver Familie skulde medgives to Køer, 16 Faar, en Hingst og en Hoppe. I Maj det følgende Aar fik Stiftamtmanden Ordre til at lade udsøge tolv Familier af de Folk, der var villige til at sætte Bo i Grønland, og at samle dem i en nærmere bestemt Havn paa Island, hvorfra et til Grønland opgaaende Skib skulde afhente dem. Sex Familier var bestemt til Godthaab, de andre til Nepisene.

Efter Indstilling fra Grønlandskommissionen bestemte Kongen den 8. April, at Guvernøren, Kommandanten, Proviantsforvalteren og den øvrige i Live værende Garnison samt alt Skytset skulde hjemføres, og et Skib opsendes med Byggematerialier til den paatænkte Kolonisation af Islændere samt Proviant for næste Aar. En kgl. Resolution af 31. Maj gav endvidere Ordre til, at det ved Nepisene overvintrende Skib skulde hjemgaa, da det ansaas for udueligt til Sejladsen mellem Kolonierne.

Den 19. Maj udstedte Kongen Befaling, at Guvernør Paars, Kaptajn Landorph og de øvrige Medlemmer af Raadet i Nepisene, »for at forekomme de alt for store, paaløbne Udgifter« skulde hjemgaa sammen med den øvrige Garnison af Befalingsmænd, Soldater og Fanger tilligemed Hustruer og Børn. Selve Kolonien skulde dog opretholdes og ved denne stationeres en Præst, en Købmand og Bogholder i samme Person (Jakob Geelmuyden), en Assistent, 8 Matroser, 2 Bødkere, 2 Skibstømmermænd og 2 Smedesvende.

Med denne Ordre, Proviant og en anselig Ladning Tømmer til de islandske Nybyggeres Tarv afgik »Morianen« med Kaptajn Mohrsen som Fører den 22. Maj fra København, men naaede først den 22. Aug. op til Grønland. Af Hensyn til den fremrykkede Aarstid — den 20. August ansaas i Grønland som den alleryderste Frist for Skibenes Hjemgang fra Kolonien — opgav Mohrsen at sejle op til Nepisene og bestemte sig til at overvintre i Admiralitetshavnen. Kongens Befaling om Guvernørens og Garnisonens Hjemkaldelse følte af Egede som en Befrielse.

Besætningen paa Nepisene skulde ikke blive længe i Uvished om dens Skæbne, idet Præsten Ole Lange den 17. Septbr. i en Chaluppe kom dér fra til Godthaab og en Uge senere atter opgik til den nordlige Koloni sammen med sin Embedsbroder Miltzou og overbragte det betydnings-

fulde Budskab fra Danmark. Dermed var al Forbindelse mellem Kolonierne afbrudt i Vinteren 1730—31.

Den Morgen, Skibet »Morianen«, Kapitain Mohrsen, den 3. Septbr., fra Udøerne blev varskoet ved Kolonien, roede Egede ud og holdt Prædiken ombord med Taksigelse til Gud, som saa vel og lykkeligen havde sendt Skib op, da man ikke mere ventede det. Forholdet mellem Folkene ombord og i Land synes i al den Tid, Skibet laa i Vinterleje indtil i Maj det følgende Aar, at have været fredeligt. Hertil bidrog vel ikke alene den med Forholdene i Godthaab fortrolige Kapitains myndige Holdning, men ogsaa Sygeligheden, der hjemsøgte Skibsbesætningen.

Egede var i dette Tidsrum yderst virksom. Han holdt Prædiken og Altergang Søn- og Helligdage ombord og i Land, trøstede de Syge og berettede de Døende, foretog Baadsrejser midt i Vinteren til den gamle Kolonis Ø, Udøerne og ind i Godthaabsfjorden, hvor han forrettede talrige Daabshandlinger. I hvert Hus blev han en Nat, katekiserede forinden med Børnene, derefter med Voxne og Gamle og gentog denne Undervisning om Morgenen, inden han rejste. Den i Oktober paa de vestlige Øer grasserende Brystsvaghed og Hoste krævede mange Ofre. Egede mente, at den ene smittede den anden, og at de Danske kun blev angrebet i mildere Grad. Denne sidste Anskuelse skulde snart vise sig at være fejlagtig. Der indtraf et saa stærkt Snefald, som ikke i mange Aar, hvorved Dyr og Fugle døde af Mangel paa Føde, og af Kokleare, Hovedmidlet mod Skørbug, var der lidet eller intet at faa. Allerede undervejs var der forefaldet Dødelighed om Bord blandt Besætningen. I Juli døde Styrmanden, og hans Lig blev straks indsyet »udi gammel Sejldug og med et Kanonskud kastet ved Vagtens Udgang over Bord«, fulgt i Døden af Skipperen Peter Rytz, hvis Lig ligeledes blev kastet i Havet. Ved Nytaarstid tog Soten Fart ombord og bortrev Underskriveren og en Skibsmand, i Februar Kirurgen eller Mesteren, Christopher Laugesen, samt flere Matroser. Den 11. Marts var ikke mindre end 18 Mand af Besætningen syge, »inficeret af Skørbug med Smerter for Brystet, Munden og Ryggen«. Man anbragte de Syge midlertidigt i Vildmandshuse paa Øerne, hvilket ogsaa i de fleste Tilfælde havde et godt Resultat.

Kaptajn Mohrsen og Skibsfolkene var beskæftiget med at udlosse Tømmeret til de islandske Nybyggere, nedbryde det paa den gamle Kolonis Ø endnu staaende Pakhus og føre det til Godthaab, samt optaget af at sprænge Sten af Vegstensbjerget (Íkátut ved Kôrnoĸ Løbet) ved Hjælp af to Miner. Af den røde Vægsten (Farvebjerget) lod han Folkene tage saameget, de kunde slæbe i 5 Sække.

Omsider dristede Mohrsen sig den 19. Maj (1731) til at sætte Kursen op til Nepisene. Egede fulgte med Skibet, fordi han vilde gaa paa Raad med Guvernøren om et og andet det grønlandske Dessein vedrørende. Efter tre Ugers meget haard Sejlads naaede de Nepisene den 7. Juni.

Ved Ankomsten erfarede de af en hollandsk Skipper det sørgelige Budskab, at Kong Frederik IV var afgaaet ved Døden den 12. Oktober Aaret forud, hvilket gik Egede meget nær i Erindring om de store Velgerninger, Kongen havde vist den grønlandske Mission og Handelen paa Landet. Medens Egede endnu opholdt sig ved Nepisene, ankom »Charitas« hertil den 19. Juni og fandt »Morianen« sejlfærdig med de fleste hjemkaldte Folk ombord. »Charitas« overbragte den nye Konge, Christian VI's Befaling af 19. Maj, der gik ud paa, at alle Folkene ved begge Kolonier skulde hjemgaa, dog skulde det tillades Egede at overvintre paa visse Betingelser.

Om det øjeblikkelige Indtryk, Efterretningen om Koloniernes Nedlæggelse vakte hos Egede, skriver han selv:

»Dette var mig en saare bedrøvelig Tidende og gik mig saa højt til Hjerte, som ikke nogen Ting i Verden, anseende al anvendte Flid og Møje paa de arme, vankundige Menneskers Oplysning at være spildt og forgæves. Ugerne vilde jeg forlade Grønland, thi de arme Grønlænder, besynderlig de Smaa (hvilke vare ungefær 150 Stykker), laa mig saa nær paa Hjerte som nogensinde Børn kunde ligge en kær Moder paa Hjerte. Og hvert retsindig kristent Menneske maa tænke, at jeg havde højeste Aarsag dertil, men jeg saa den pure Umulighed for Øjne, hvis mig ikke blev akkorderet Folk og tilstrækkelig Proviant og givet Forsikring om fremdeles allernaadigst Assistance og Forsorg«.

Med den fra Godthaab ankomne Storbaad begav Egede sig »i slig Bekymring og Sindets Forstyrrelse« paa Hjemvejen og ankom efter en Uges Rejse den 27. Juni til Kolonien. Under hans Fraværelse havde hans Hustru skrantet, men i Stedet for, som han havde ventet, at udtrykke sin Glæde over at skulle forlade et Land, hvor hun havde døjet meget Ondt, delte hun hans Sorg over at maatte skilles fra det Folk, hvis Oplysning havde været hans Livs Øjemærke.

I Nepisene havde man været travlt beskæftiget med at indlade alle Koloniens rørlige Effekter, deriblandt Kakkelovnene, saa at der kun var de nøgne Husmure tilbage. For at indtage Skytset lagde »Charitas« sig paa Siden af »Morianen«, der 25. Juni afgik til Godthaab, hvor det ankom 9. Juli med Paars, Landorph, Fleischer, Hiort med Hustru og nogle Matroser og Soldater med deres Koner og Børn ombord, samt af Husdyr medførende en Oxe, en Ko og 3 Svin. »Charitas« blev tilbage og naaede et Par Dage efter »Morianen« til Godthaab.

Bygningerne paa Nepisene overlodes til deres Skæbne. Kort før Opbruddet var man begyndt paa at bygge en stor Handelsbaad, som med andet mere blev efterladt. I August Aaret efter sendte Egede Folk derop for at gøre Baaden færdig med de endnu tilbageblevne Materialier, men, ankomne hertil, fandt de, at Hollænderne for anden Gang havde hævnet sig paa Anlægget ved at afbrænde og ødelægge alt, hvad der

ved Guvernørens Opbrud var blevet tilbage, og af Huset var der hverken levnet »Stik eller Stage«. »Det er ikke at udsige«, skriver Egede, »hvor avindsyge de Hollændere ere over os og anvende al Flid, skal det end ske med deres egen Skade, at vende Grønlænderne fra os, ja undseer sig ikke, ved store Løfter at lokke Koloniens Folk til sig, som saa ofte før, saa og nu udi dette Aar (1733), naar de ude paa Handelstogterne har træffet dem, at løbe fra Kolonien og følge dem.« Hvem de »canalieuse« Mennesker var, som havde ødelagt Nepisene, kunde ikke oplyses, da man ikke kendte deres rette Navne, men kun de Øgenavne, Grønlænderne tillagde dem.

Tomterne af Nepisenes Kolonianlæg henlaa glemt og upaaagtet i halvandet Aarhundrede i den store Ensomhed, kun afbrudt af en og anden Skippers Landgang. P. O. Walløe gjorde Ophold her i 1748 paa sin Rejse til Christianshaab. Pakhuset havde da endnu sin store firkantede Dør midt paa, men der fandtes hverken Loft, Tag eller Træværk bevaret. Af Raadets Hus var der intet tilbage, uden nogle Grundsten og Mursten. I Aarene 1807—08 og 1810 besøgte Giesecke Stedet og omtaler Levningerne af et gammelt Pakhus. Derefter landede J. A. D. Jensen (Bildsøe) i 1884 her, som omtaler en Ruin, hvilken han identificerer med Provianthuset, men fandt ikke Raadets Hus. Først i 1914 blev Tomterne nøjere undersøgt, udgravet og opmaalt af Forf., bistaaet af Kolonibestyrer Thron.

Raadets Hus traadte frem med den velbevarede Grundmur i Hovedlængen af naturlige Sten, overalt o. 2 m bred, i Længden 25,3 m, i Bredden 9,7 m, hvilket stemmer med de i Synsforretningen af 1731 angivne Maal. Længen var paa langs delt af et 16,7 m langt og 1 m bredt Fundament af gennemgaaende mindre Sten. Midtvejs af det indre Rum saas et af naturlige, tilhugne Sten opsat, endnu velbevaret Ildsted. Grundmuren i den tilbyggede Længe (Bryggerset) i Forlængelse af den østre Gavlmur er af samme Tykkelse som Hovedbygningen, Længden 13,3 m, Bredde 4 m. Murene er delvis benyttede ved de to paa Grunden opførte Grønlænderhuse. Den tredje Længe, af hvis Fundamenter nu kun er bevaret enkelte Stensætninger, har tjent i samme Øjemed.

Dagen efter Skibenes Ankomst fra Nepisene, den 12. Juli (1731), samledes Raadet, bestaaende af Guvernøren, Landorph, Kaptajn Mohrsen, Lieutenant Gerner, Hans Egede og de to andre Missionærer, Lange og Miltzou, Bogholderne Geelmuyden og Fersleff med Kirurgen J. v. Helm som Sekretær.

Forhandlingen indledes med at oplæse de Breve, Gerner havde medbragt til Kolonien samt den Post i hans Instrux, der omhandlede Tilladelsen for Egede til at forblive i Landet og de Indrømmelser, man gav ham, hvis han besluttede sig til at overvintre.

Egede oplæste derefter sin til Raadet stilede Betænkning. Endskøndt der, ytrede han, ved Kongens Paabud om, at Kolonierne skulde ophæves og Folkene kaldes hjem, tilbød sig den ønskeligste Lejlighed for ham til at komme bort fra Grønlands Ørk, hvor der kun var idel haarde Vilkaar og liden Fornøjelse, hvis han blot vilde tage Hensyn til sit og sin Families Velgaaende, havde han dog i Jesu Navn bestemt sig til at blive, fordi han ikke med god Samvittighed kunde forlade »disse arme Mennesker, som allerede havde faaet Smag paa Guds søde og salige Ord«. Kongen havde stillet ham frit Valg og desuden tilladt, at nogle af de fra København opsendte Folk, hvis de kunde overtales dertil, maatte blive hos ham; i modsat Fald saa han sig nødsaget til at gaa hjem, da han ikke kunde friste Livet alene med sin Familie i Landet. Kongen vilde ikke tage det unaadigt op, om Raadet anordnede, at 8—10 Mand forblev hos ham Vinteren over, for at tage Vare paa Koloniens Huse, Materialier og Proviant, som paa Grund af manglende Skibsrum ikke kunde hjemføres, og som ellers vilde prisgives Grønlænderne og de fremmede Skibsfolk, der tidligt om Foraaret plejede at indfinde sig paa Egnen. Disse saaledes frelste Værdier kunde Kongen afhænde til dem, der forhaabentlig paatog sig »Desseinets« Fortsættelse med et næste Aar opgaaende Skib. For at Koloniens Besætning indtil da ikke skulde volde Kongen nogen Bekostning, forpligtede Egede sig til ved Handel med de Indfødte at indsamle saa meget af Landets Produkter, som svarede til Værdien af den Kargæson, der maatte blive ham overladt. Hvis Kongen ikke opsendte noget Skib til Grønland, vilde han selv træffe Anstalter til at skaffe de indhandlede Varer hjem ved et fremmed Skib.

Efter at have drøftet Egedes Forslag erklærede Raadet sig paa et følgende Møde (18. Juli) villig til, paa bedste Maade at faa duelige Folk overtalt til at blive hos ham, baade fordi man ikke kunde forsvare at opgive det af Egede paabegyndte kristelige Værk og for at redde de betydelige Værdier, Skibene ellers maatte efterlade. Da de Bergenske Søfolk havde tjent deres Tid ud, og de var saa faa, maatte man udover dem, der muligt vilde efterkomme Opfordringen til at overvintre, søge at formaa nogle af Kongens Søfolk til at blive, forudsat at Egede vilde holde Cheferne for de Kompagnier, hvoraf de var udtagne, skadesløse, hvis de enten ved Døden eller af anden Aarsag blev hindrede i at komme tilbage ad Aare.

Lieutenant Gerner udtalte derefter, at ogsaa han ansaa det for ubilligt, at Egede og hans Familie overlodes til sig selv alene, men hvor gerne han end vilde støtte Hr. Hans' »meget kristelige og gode Proposition«, var han bundet af Generalkommissariatets bestemte Paabud om, at ingen af Søfolkene maatte blive i Landet, end sige nogen tvinges dertil. De Folk, man muligt kunde formaa dertil, maatte

søges blandt de i Bergen hyrede Mænd og de i 1728 til Landet opsendte Soldater.

Hertil svarede Egede, at han i saa Tilfælde blev nødt til at gaa hjem, da Flertallet af de Bergenske Folk havde nægtet at overvintre, og han kun kunde være tjent med Søfolk, idet han ikke turde betro sig til Soldater, der ikke mere stod under Kommando. Han erklærede sig villig til at yde de Garantier, de muligt tilbageblivende Søfolks Kompagnichefer maatte kræve.

Raadet lod derefter indkalde de syv Bergenske Folk, af hvilke tre, deriblandt en Smed, erklærede sig villige til at overvintre; det samme gjorde ogsaa fire af »Morianen«s Mandskab, ligeledes ogsaa Koloniens to Tømmermænd. Med disse Mænd, hvortil kort efter kom en tiende af Bergensfolkene, mente Egede at kunne forsvare at blive Vinteren over i Landet, men betingede sig dog at faa overladt Handelsgods og Købmandsvarer for to Aar, hvis der ikke opsendtes noget Skib næste Sommer. Heri samtykkede alle Raadets Medlemmer med Undtagelse af Gerner, der i Henhold til sin Instrux forlangte, at Raadet først skulde udnævne en »suffisant Mand«, som Kommissariatet, i Tilfælde af Egedes Død, kunde holde sig til med alt, hvad der overlodes Egede udover, hvad de medgivne Ordrer hjemlede. Hertil svarede Egede, at DANIEL VAN ERPECOM's Enke i Bergen var villig til at efterkomme alle ham paahvilende pekuniære Forpligtelser.

Tilbage stod nu kun Forhandlingerne om, hvad man kunde overlade Egede og hans Folk til Behov.

Af Beholdningerne udbad Egede sig Proviant for 18 Personer i 2 Aar. Der krævedes Flæsk: 6 Skipp. $10^1/_2$ ℔; Lammekød: 8 Skipp. 15 Lisp. 8 ℔; Smør: 13 Skipp. 11 Lisp. 8 ℔ (beregnet 2 ℔ ugentlig til hver), 39 Tdr. Gryn, 19 Tdr. Ærter, 70 Tdr. 2 Skp. haardt Brød, 2 Tdr. Salt, 13 Lisp. Lys, 468 Potter fransk Brændevin, 79 Tdr. Malt i Stedet for Øl, 238 ℔ Humle, 60 Potter Vineddike og 2 Potter Bomolie. Til Brændsel var fornødent 18 Favne Bøgebrænde eller, i Mangel heraf, Stenkul. Raadet bifaldt strax at udlevere samtlige Kvanta, dels af Koloniens Beholdning, dels af den med »Charitas« opgaaede Forsyning.

Egedes Rekvisition af Handelsvarer viser, hvad der frembød de største Fristelser for Grønlænderne. Paa den meget brogede Liste opføres: 100 Ullomiker, 60 simple Spejle, 5 Trædaaser med Tinpenge paa Laaget, 100 Par Knive og 100 enkelte, 14 Knivsblade, 30 Stiksave, 30 Saxe, 20 Breve Knappenaale, 2000 Medekroge, 324 Fuglepilejern, 180 Stykker Poppetøj, 110 Stk. Beitler (Huggejern), 100 Vridbor, 123 Hornkamme, 50 Gafler, 30 Blikbægere, 4000 Synaale, 160 Syringe og Fingerbøller, 5 Bundter Messing- og Tinkæder, 4 Messing Kridthuse, et Bundt Messingstrænge, 17 dybe Tinfade, 16 dybe Tinkummer, 26 Tinskaaler, 66 Tinbægere, Skjorteknapper af Tin med Glas i, 20 ovale

Kobberkedler af de københavnske, der vejede 6 Lisp., 31 ovale og 22 runde Blikkedler, 30 Baandknive, 106 Kaardeklinger, 13 Stk. smaa Brændevinsskaale, 27 Bundter Glaskoraller, 12 almindelige Fløjter og 100 malede Æsker.

Listen over Beklædningsgenstande viser noksom, hvormeget Grønlænderne havde faaet Smag paa den evropæiske indre og ydre Ekvipering. Der nævnes 12 Par blaa Kirseys og 24 Par blaatærnede Buxer, 100 hvide, en gultærnet og 42 blommede Skjorter, 60 Par islandske Hoser, 40 Par Sko, 20 Par Matrosstøvler, 100 Par Vanter, 60 Alen groft Klæde, 100 Alen bleget Hørlærred, 48 Alen jysk graat Vadmel, 60 Alen Blaarlærred, 40 ℔ Saalelæder.

Alle de forlangte Handelsvarer bevilgedes af Raadet.

Endelig fremsatte Egede en lang Rekvisition paa Fangstredskaber, Materialier, Redskaber og Husgeraad. Til Sejladsen krævedes en Storbaad, en gammel Chalup og en Jolle med 5 Aarer; til Opbevaring af Spæk og Tran 604 Kordeler og Oxehoveder samt Tøndestaver, 158 Stykker af Oxehoveder og Kordeler som Tøndebundter, 100 Jærnbaandsfade af Træ, hvert rummende 2 Tdr. Af Byggematerialier 68 Tylvter gullandske Sten, 848 Stkr. røde hollandske Tagsten, 35 Tdr. Kalk, 57 Tylvter Drammensbrædder og 39 Tylvter norske Brædder. Til Husholdningen bevilgedes 2 Bryggerkedler og 5 Bryggerjernkar, 2 Haandkværne, en Kobberkogekedel, 2 Ambolte og en Blæsebælg, en Smedehammer, 2 Lisp. fint Staal, 6 Vedøxer, 4 danske og 2 norske Høleer. Til Husstanden krævedes blaa Sengetæpper og 10 graa Dækkener. At Kolonien ikke ganske havde fornægtet sit hidtidige militære Præg viser, at der opføres 4 Jernkanoner med 4 Jernkugler, et gammelt Flag med tilhørende Stang og Spil, en Tromme med Stokke og en Bøje med 6 Bøjler »til Justitien«.

Ved Kolonien holdtes vedblivende Kreaturer, til hvilke der rekvireredes 14 Tdr. Havre, desuden $1^1/_4$ Td. Sædehavre og 1 Td. Sædebyg. Særlig Interesse frembyder Listen over de Frøsorter, Egede udbad sig, og som efter Erfaringen gav Udbytte; nemlig gule Bønner, tidlige Bønner, Sukker- og Markærter, hvide og gule Rødder, Pastinak, Kaalrabi, Spinat, Kørvel, Skærkaal, vælske Bønner, Ræddiker, Selleri, Purløg, Salviefrø, Asparges og Petersilie.

Til Slut fik Egede overladt de næstforgangne Sommer til Brug for Islænderne opsejlede, men ikke benyttede Materialier, ligesaa alt fra Nepisene medført Gods, som Skibene ikke kunde rumme.

Som det fremgaar af ovenanførte, blev der sørget godt for de tilbageblivende, ikke mindst i Retning af Proviant, især naar Hensyn tages til det den Gang rige Sæltræk, Angmagssætfisket og de endnu store Fugletræk, særlig Ederfugle og Alke samt, hvad Brændsel angaar, Drivtømmeret i Skærgaarden.

I Raadets Møde den 20. Juli afgav Egede sin bestemte, nærmere udformede Erklæring om at ville forblive i Landet og sørge for de Overvintrendes Underhold samt at han ved Udbyttet af Handelen med de Indfødte vilde hæfte for alle de Bekostninger, Kolonien og Mandskabet i Løbet af den givne Frist maatte forvolde. Han udtalte endnu Ønsket om at maatte faa overladt en Mand, der var egnet til Stillingen som Købmand eller Bogholder, og hertil vidste han ingen bedre skikket end Understyrmanden paa »Morianen«, Søkadet STIBOLT. Kaptajn Mohrsen, hvis velvillige Sind overfor Egede er umiskendeligt, erklærede, at han ganske vist kun havde een Styrmand, men at han, for at tjene Egede, var villig til at lade Stibolt tilbage, og denne var ogsaa strax rede til at indtræde i Stillingen. Da Raadet imidlertid ikke kunde yde ham Garanti for, at hans Tjeneste i Grønland ikke vilde skade hans Forfremmelse i Marinen, tog han sit Ord tilbage. Egede foreslog i hans Sted sin Søn Niels, hvem han havde bestemt til Indhandlingen.

Forhandlingerne om Vilkaarene for Egedes Forbliven i Landet havde nu faaet en for alle Parter tilfredsstillende Afslutning. »Saaledes blev jeg da«, skriver Egede, »i min Bekymring soulageret, hvilket jeg, næst Gud, havde de gode Mænd at takke, som mig i alle Ting med Raad og Daad trolig assisterede«.

Lieutenant Gerner hastede nu med Afrejsen og samledes den 21. Juli en sidste Gang med Raadet for de afsluttende Formaliteters Skyld. Ved Mødets Aabning lod imidlertid Paars melde, at han ikke vilde indfinde sig, hvortil han formente at have »stor Aarsag«. Denne skyldtes Præsten Ole Langes Stilling til det af ham, i Instruxen ikke omtalte Punkt, hvorvidt de til de Danskes Husstand hørende, døbte Grønlændere skulde forblive i Landet eller gaa med til Danmark. Lange var stemt for at overlade dem til Egedes Omsorg, at de ikke skulde falde tilbage til Hedenskabet, og Erfaringen havde vist, at Grønlænderne ikke kunde taale det danske Klima. Han henstillede derfor til Raadet, at hans Plejesøn, Christian (innuk), Miltzous Carl (avangmaĸ) og de af Landorph antagne Jørgen Brodersen (agssaĸaĸ) og Pigen Kajut forblev hos Egede. De tre danske Plejefædre erklærede sig rede til at bekoste Grønlændernes Underhold for det Tilfælde, at Generalkommissariatet nægtede at ville betale for dem. Ogsaa denne Tvivl var nu løst til almindelig Tilfredshed, da Paars indfandt sig og paa sin vanlige Vis forelagde en lang Modbetænkning. Han havde lovet de to Indfødte Frederik Carl og Sophie Magdalene, som Egede havde døbt Aaret tilforn og som Paars havde paataget sig at opdrage for Kongen og Dronningen, at de skulde komme til Danmark, hvormed de var velfornøjede. Ikke saasnart havde Christians Kæreste hørt, at han skulde blive tilbage, før hun nægtede at ville rejse og truede med ellers at ville styrte sig i Søen. Ligesaalidt vilde Frederik Carl skilles fra Kajut, der var hans »Inklination«. I be-

vægelige Ord mindede Paars om, at dette Lands Folk kunde sørge sig ihjel, især naar de var i et fremmed Land uden »i det mindste at have en af sit Køn« hos sig. For at hans Grønlændere ikke, »til de kongelige Herskabers største Misnøje og hans Samvittigheds Pine, skulde krepere«, maatte han forlange, at Christian og Kajut fulgte med til Danmark.

Intet vilde nu have været rimeligere, end at ogsaa Paars havde overgivet sine Grønlændere i Egedes trygge Varetægt, saa at alle de nævnte Indfødte var blevne i Grønland i Stedet for at de, som deres Skæbne blev, kom til at figurere en Stund hernede som sjældne Dyr, overfodrede og udmajede i broget Flitter og en for en fandt Døden i København med Undtagelse af den Grønlænder, der kom tilbage og paaførte sit Folk Koppesmitten. Uheldigvis fandt Paars Støtte i sit Forlangende ved M. Fersleff, der nu ogsaa vilde have en Grønlænderpige hjem med sig, hvis Ophold han havde bekostet siden 1729 og som han efter hendes Daab Vinteren tilforn havde antaget som sit eget Barn. Følgen blev, at ogsaa Lange, Miltzou og Landorph vilde have deres Grønlændere med ombord. Langes Omsorg for sin Christian var dog overflødig, eftersom denne rømte før Skibenes Afrejse. Paars tog Ordet for en Redegørelse for sine Krav, men da brast de øvrige Raadsmedlemmers Taalmodighed, og de »brød overtvert« ved at standse hans Ordflom.

Den 24. Juli lettede »Morianen« Anker med Paars, Landorph og Lange som Skibspræst ombord. Dagen efter samledes de tilbageblevne af Raadet, Egede, Miltzou og Geelmuyden med Gerner for at ønske de bortdragende en lykkelig Rejse, men først den 31. Juli gik Gerner til Søs, og med ham Geelmuyden samt Miltzou og Fersleff med deres Grønlændere.

»Morianen« ankom den 2. Septbr. og »Charitas« den 25. Septbr. til København.

Et samlende Tilbageblik paa Guvernør Paars' treaarige Funktionstid i Grønland, som kun gjorde ham liden Ære, bør billigvis ikke alene hæfte sig ved hans aabenbare Uegnethed til en saa ansvarsfuld Stilling og hans mange trivielle »Processer og Disputer«. Paars' Indberetninger, der tilsammen udgør flere hundrede Sider, vidner om hans umiskendelige Interesse for grønlandske Problemer i al Almindelighed, Udvidelsen af Landets Kolonisering, Handelens Organisation, som den senere har formet sig, og Grønlændernes Velfærd. Paars havde under sit Ophold i Landet udviklet sig til en ovenud travl Pennehelt, efter hans egne Ord »i taabelig Endfoldighed, som jeg udi Skrifning og detz Consepering er en udreven Mand, mens kand jeg frit sige med Sandhed, at jeg ikke udi 30 Aar at have skrevet saa meget som i disse to Aar jeg her har

været«. Han var, som det følgende viser, en Mand med mange Ideer, snarest for mange og til Dels ufuldbaarne. Ofte falder hans Betragtninger sammen med Egedes, men ikke saa ganske faa røber en selvstændig Opfattelse.

Efter sit mislykkede Forsøg paa at naa frem til Østkysten (»Østerbygden«) tværs over Landet, var Paars optaget af Planer til en fortsat Fremtrængen og Anlæg af Pionérstationer Syd paa omkring Kap Farvel for derfra at søge opad langs Østkysten. Med Flid samlede han saavel fra »Søerlændinger« som fra Hollænderne Efterretninger fra Landet »om de Syd«. Mellem Hukken og Kap Farvel skulde der faa Mile fra Land være seet en Malstrøm, der opslugte Skibene. En hollandsk Skipper havde fortalt ham, hvorledes et Skib, næppe et Kanonskud fra hans, i stille Vejr 4—5 Mil fra Kysten pludselig var dalet med Stævnen i Havet, saa at Kølen stod ret op og ned og sank strax uden at komme til Syne igen. Ligeledes havde man iagttaget, at et andet Skib sammesteds med saa kort Frist, som behøvedes til at læse Fadervor to Gange, var sunket, saa at kun lidt af Sejlene var at see, men strax efter var dukket op igen i stor Fart, uden at Skib eller Folk havde lidt Skade.

Denne Strækning af Landet, der efter Sigende var blokeret af Is fra tidlig Foraar til over Midten af Juli, beboedes af onde og galne Folk og Menneskeædere, der angreb alle Nord fra kommende, saa at der i disse Klammerier engang var bleven dræbt 4—5 Mand. Grønlænderne fra Nord bad derfor de Danske om at togte derned og slaa Morderne ihjel. En Hollænder berettede, at han engang var ved at gaa i Land med et Par Chalupper, da flere hundrede Vilde var kommet ned i Fjæren og bag store Sten, de havde rejst, skød de ankommende ned for Fode med deres Buer og Pile. Slige Manddrabere burde indfanges og enten sendes til Spitsbergen for at kolonisere dette øde Land eller overlades til Hollænderne, der saa deres Fordel ved at føre dem med sig og lade dem vise frem i Byer og paa Markeder. Paars bemærker, at en Hollænder, selvfølgelig forgæves, havde budt ham 1000 Dukater, hvis han vilde overlade ham de to Grønlændere, som Paars vilde opdrage for Kongen og Dronningen, en Pige og en Dreng, hvilken sidste ikke var større end Kongens afdøde Kabinetssekretær Lüders og Pagen Trappaud. Hollænderen anslog Fortjenesten ved deres Opvisning til 40.000 Gylden. I sin Opfindsomhed for at skaffe den grønlandske Kasse Indtægter mente Paars, at hvis der Syd paa blandt Manddraberne fandtes flere saadanne Pygmæer, kunde de overlades Hollænderne i det nævnte Øjemed.

Paars brændte af Begærlighed efter at gøre Togtet ned til Hukken med en ny og stor, tyk og stærk Chalup, helst forhudet og indrettet med fire Fokkemaster. Den skulde være tilhugget hjemmefra og de enkelte Dele samles heroppe, saa at han endnu i samme Aar turde opsøge

de vilde Søerlændinger. Fire smaa Falkonetter eller Svingbasser vilde være nok til at jage Kannibalerne en Skræk i Livet.

I en Række, fra Nepisene hjemsendte, i Juli og August 1729 nedskrevne Betænkninger fremsatte Paars en storlinet og yderst vidtløftig Plan til at besætte Strækningen fra de Danskes Kap Farvel (Kangek) op til Ũmánaĸ Fjorden med en uafbrudt Række af 4 Kolonier og 7 Handelsloger, een paa hver Breddegrad og hver med et Raaderum af ca. 6—7 Mil i Nord og Syd, hvorved »Guds Kundskab blandt Grønlænderne paa sikreste og snareste Maade kunde naa mere Fremgang i ti Aar end ved 3—4 Strøkolonier i hundrede Aar«.

Den sydligste Koloni skulde anlægges ved Ũnartoĸ (60°30′ n. Br.), kendt ved de derværende varme Kilder, om hvilke Grønlænderne havde berettet Paars, at de ved dem endog i den strængeste Kulde kunde koge deres Fisk, og hvor der endnu fandtes Mure af de forrige Kristnes Boliger, saaledes et Par Mile derfra et Murværk i 2 Favnes Højde, og nogle Mil oppe i Landet en god Del Skov, andet Steds i Nærheden ogsaa Skove, og 8—10 Mil derfra efter Grønlændernes Beretning en stor Fjord »Iggerlilik«, saaledes kaldet efter mange, nær ved hinanden liggende Bygninger, opmuret med Sten og Kalk, saa at der her enten maatte have ligget en Købstad eller et Herresæde. Baade for Handelen og Missionen vilde det være fordelagtigt at anlægge en Koloni i denne folkerige Egn, og hertil krævedes en Præst, en Købmand, en Underassistent og 12 Mand. Denne Koloni med rene Indløb og sikker Havn skulde besejles senest i Midten af April, paa hvilket Tidspunkt den var isfri, ligesaa i Juli. Til denne Station burde knyttes en Loge Sønden for samme i en Breddegrads Afstand derfra, besat med en Overassistent, en Præst, dennes Katekumener og 8 Mand. I samme Afstand mod Nord, altsaa ved Fiskefjorden, skulde endvidere oprettes en Loge ved K'ílangarssuit med Handelsudstrækning ned til Grundene (Íkatoĸ), hvor Kysten i en Afstand af 4 Mil var ubeboet. Dens Besætning maatte bestaa af en Overassistent og 7 Mand, Præsten og hans Katekumener.

Den anden Kolonis, — Godthaabs — Handels- og Missions Virksomhed skulde strække sig mod Nord til Pisugfik, mod Syd 9 Mile, og besættes med en Købmand, Hans Egede og dennes Søn Paul, som Faderen ønskede sig til Kateket, samt 10 Mand. Under Godthaab burde henlægges en Loge 15 Mil mod Nord paa Øen Ũmánaĸ (ved Søndre Isortoĸ Fjord) med en Underassistent og 7 Mand, Præst og Kateketer. Den femte Loge skulde anlægges ved Narssarmiut og høre under den tredje Koloni Nepisene, hvor Paars residerede, og da der kun boede faa Grønlændere paa denne Strækning, kunde Handelen bestrides 7 Mile i Syd og Nord med en Bogholder og 9 Mand. Under Nepisene skulde ogsaa høre en nordre Loge paa Rifkol, hvis Handel maatte strække sig 8 Mil i Syd og Nord og omfatte en Del af Øerne op mod Diskobugten. Den fjerde Koloni vilde

Paars have anlagt i Wirebay (senere Christianshaab i Diskobugten) med en Købmand, en Underassistent og 15 Mand med to Præster. Fra denne Station, som Bogholder Fersleff havde tilbudt sig at forestaa, skulde udtages Mandskab til at anlægge en Loge, 18—20 Mil mod Nord i den saakaldte Stikkende Jakobsbugt (Ũmánaĸfjorden), hvor der fangedes Mængder af Enhjørninger, Hvalrosser, Hvaler og Sæler.

Til at besætte disse 4 Kolonier og 6 (7) Loger krævedes ialt 10 Præster foruden Hans Egede, der skulde være Provst, 4 Købmænd, 3 Overassistenter, 5 Underassistenter og 90 Haandværkere og Søfolk.

Ved denne Inddeling kunde Landet blive »saa vel indespærret til Gavn baade for Grønlænderne og Missionen«, fordi de Indfødte, »hvor de sig end vendte, fast allevegne saa Præster for sig, saa at de for dem ikke kunde undvige«, som Paars saa kuriøst udtrykker sig. Derved kunde Hollændernes Handel forebygges, uden at man direkte forbød den, thi selv om man det første Aar skulde betale alle Landets Produkter ligesaa dyrt som de, burde man opkøbe alt fra Grønlænderne, saa at Hollænderne, naar de kom op til Landet, »ikke forefandt noget og derfor siden holdt sig hjemme«.

Forretningsgangen mellem Handelspladserne indbyrdes tænkte Paars sig saaledes ordnet, at Bestyrerne af Logerne hvert Kvartal skulde indfinde sig ved Kolonien, de hørte under, med alle Produkter, de havde indhandlet, modtage Kvittering derfor og bringe Proviant tilbage til sig og deres Folk for det følgende Fjerdingaar. Logerne burde fra Koloniens Bagers og Bryggers forsynes med Brød og Øl og faa tilført fornøden Brændsel. Kirurgen skulde tildele dem Medikamenter med Anvisning paa deres Benyttelse. Ved hver Koloni burde findes 1 à 2 ædruelige og gode Matroser, hvem man kunde betro et Fartøj til at samle Brænde og Hø, ligesaa Haandværkere af forskellige Professioner. Det var tilraadeligt at benytte sig af Børn fra Børnehuset, lade dem oplære i et Haandværk, saasom til Hustømrere, Baadebyggere, Bødkere, Snedkere, Smede, Sejlmagere, Skomagere, Feldberedere og Skrædere. For den paa dem anvendte Bekostning maatte de være pligtige til at gaa til Grønland for et Tidsrum af 6—7 Aar med en aarlig Løn af 24 Rdlr. Heraf skulde aarlig lægges saameget til Side og sættes paa Rente for dem, at de havde en hundrede Rdlr. til Gode, hvorved de hjemme kunde sættes i Vej. Antagelig vilde ogsaa en og anden vende tilbage til Landet. Da de 2—300 Renskind, der aarlig kunde hjemsendes ugarvede, ofte fordærvedes eller solgtes for ringe Penge, og Garvningen hjemme kostede 5—6 Mark Stykket, foreslog Paars hertil at indrette en Stampemølle i Landet. En Teglbrænder, der havde lært at brænde Potter, kunde let faa disse afsat til Grønlænderne, der foretrak dem for Kobber- og Messingkedler. Af kulørt Vægsten kunde udskæres forskellige Smaating, som vilde finde Afsætning hjemme.

Trods de uheldige Erfaringer, man havde gjort med Kvægavlen i Grønland, mente Paars, at der ved hver Koloni burde være mindst tre, ved hver Loge to Køer, saa at hver Betjent havde een, som han skulde betales for at passe.

Indtil Landet blev helt forsynet med Kolonier, kunde Handelsforbindelsen oprettes ved to Grønlændere, der, eftersom de nødigt rejste alene, kunde gaa frem og tilbage i Kajakker for at bringe vigtige Rapporter til Guvernøren. Mellem Rejserne var de anvendelige ved Kolonien til Arbejde og anden Haandgerning, til at skyde Sæler og gaa paa Fiskeri mod Kost, dog skulde Øl og Brændevin forholdes dem.

Endog Begrebet Kolonigrønlændere optræder første Gang i Paars' Program. Det hændte ofte, at de Indfødte i haarde Vintre led Sult, saa at mange pillede Skindet af deres Kajakker. Egede havde fundet Grønlændere døde med Skindstumper i Munden. Kolonien var meget plaget af nødlidende Grønlændere; saaledes var en 20—30 af dem den sidste strenge Vinter bleven en Uges Tid ved Godthaab, og andre havde ligget over dér i haardt Vejr. Paars havde givet Bogholderen Ordre til at uddele flere Lispund Brød og et halvt Lispund Smør, at de ikke skulde sulte ihjel. Da dette i Længden maatte blive for dyrt, foreslog han at købe i Bergen udskudt Tørfisk af Torsk og Graasej, som dér solgtes for 8—9 Sk. Vogen, til Uddeling blandt nødlidende Grønlændere og som kunde krediteres ved Arbejde.

Af særlig Interesse er de Afsnit i Paars' Betænkninger, hvori han har udformet Tanken om Kolonibutikken, som den med sine Ejendommeligheder har holdt sig til den Dag i Dag.

»Som er befundet«, skriver han, »at de forleden Aar opkomne Haandværkere og Folk, de fleste af dem, vare saa ilde med Klæder forsynede, at de derover maatte lide penibel Kulde, eftersom her intet til Klæde var at faa, og om noget havde været, saa hverken var eller er nogen, som kan enten tilskære eller sy Mandsklæder, da baade Skrædere og Skomagere vare døde, saa synes mig det kunde være profiterlig, om Ds. Maj. ved Hovedkolonien vilde holde som en Krambod af adskillige Sorter, ulden og linned, fint og groft, saavel for Betjentere som for Koner og andre Koloniets Folk, og da kunde de andre Kolonier, som dog et Par Gange om Aaret søgte derhen for at købslaa, faa hvad de havde nødig. Derhos kunde og være en liden Urtebod af alleslags Specerier, item Vox, Tællelys, Krudt, Sæbe, Svovl, Kønrøg, Farve, Olie — enfin alle saadant mere Sager. Naar saadant her for Betaling var at faa, saa havde Ds. Maj. ikke alene en liden Kasse heroppe til at lønne Betjenterne af, mens der endog spartes meget for Ds. Maj. derved, thi i den Sted enhver tager sit Lys, Hagl og Krudt og andet saadant daglig behøvende Ting af det, som Ds. Maj. har medgivet, saa kunde Betjen-

terne, som foruden deres gode Løn har fri Kost, Husværelse og Varme, ej undskylde sig, at her intet var tilkøbs«.

Ingen, hverken af Skibsfolket eller andre ankommende, maatte sælge noget, uden bestemte Mad- og Drikkevarer, saasom Æg, Mælk, Ost, Skinker, Pølser, Lax samt Brændevin, Vine, Mjød og Gammeløl, der ikke kom Handelsboden til Skade. Ejheller maatte nogen i Grønland hjemmefra forskrive sig Varer, som kunde faas i Butiken, og enhver, der kom til Landet, skulde for Guvernøren angive, hvad han havde medbragt og aabne Pakkerne. Hvis Skibsfolk trods det udstedte Forbud medførte Butiksvarer, skulde disse fratages dem. Byttehandel mellem Skibsbesætningen og Grønlænderne burde forbydes, med mindre de Indfødte havde det behov »til deres Legems Skyld«. Naar de Vilde fik se en saadan Krambod, hvor de kunde udsøge, hvad de lystede, »helst broget eller rødt«, vilde de hellere købslaa med de Danske end med Hollænderne. Bogholderen ved Kolonien skulde føre nøjagtig Bog og give Kvittering for alt, hvad der var ind- og udhandlet. Tillige maatte han forrette Proviants- og Ammunitionsforvalterens Tjeneste. Da Københavns store Brand Aaret forud havde gjort mangen brødløs, kunde det ventes, at mangen skikkelig Person, der forstod sig paa Kramhandel, vilde gaa op til Landet som Købmand, enten paa visse Aar eller for stedse, da han her var sikker paa Livsophold til sin Død.

Mærkelig ved sin Fremsynethed er endelig ogsaa Paars' Forslag om Ansættelse af en med 100 Rdlr. aarlig lønnet »Landsfoged eller Fiskal«, der som Underdommer sammen med Koloniraadet skulde dømme i alle Tvistigheder, dog i hvert enkelt Tilfælde være afhængig af Guvernøren.

Skøndt Paars havde lovet sig selv aldrig at ville blande sig i Missionens Anliggender, undgik den ikke hans iøvrigt ikke helt uberettigede Kritik. Hvad Egede havde udrettet i Landet gennem Aarene, vilde han fortie, »eftersom han ved Arbejde i Sproget havde aabnet Vejen«, men de i 1728 til Landet opsendte Præster kunde ikke forstaa Grønlænderne, uden et Ord eller Mening hist og her, og havde ikke andet at læse for dem, uden hvad de havde afskrevet af Egede, hvad de hverken forstod eller kunde udtrykke forstaaeligt. Egede kunde som Missionær ikke udstrække sin Virksomhed mere end 3—6 Mile fra Kolonien, og da han omsider var naaet saavidt i Sproget, at han for Alvor kunde virke blandt Grønlænderne, flyttede de bort til Steder, hvor de vidste, at Præsten ikke kunde naa dem.

Med den Betænkning, der kort efter hans Hjemkomst blev afæsket ham om Grønlandshandelens mulige Videreførelse og som senere skal omtales, afsluttes hans Tilknytning til Landets videre Skæbne. Han bosatte sig derefter i Jylland og opholdt sig i 1733 dels paa Sæbygaards Lund, dels paa Knæverhede Gaard, begge nær ved Sæby. I 1742 udnævntes han til Kommandant i Korsør Fæstning og døde, benaadet med Oberst Karaktér, i denne Stilling i 1762.

XIII.

FORHANDLINGER I KØBENHAVN OM HANDELENS OG MISSIONENS VIDEREFØRELSE. JACOB SEVERIN GRØNLANDS PATRON

Med de hjemgaaende Skibe havde Egede til Kongen og Grønlandskommissionen indsendt to Memorialer af 23. og 28. Juli 1731, i hvilke han, næst efter et Tilbageblik paa sin tiaarige Virksomhed i Grønland, indtrængende anraabte om Støtte til Missionsværkets Videreførelse, begrundet ved en vedlagt Liste over de af ham i Tiden 1729—31 paa den gamle Koloni, Ravn- og Koekøerne samt i Baals Revier Døbte, ialt 102. Hvad Handelen angik, nærede han ingensomhelst Tvivl om, at hvis de Foranstaltninger, det samlede Raad i Grønland havde foreslaaet, blev iværksat, vilde der kunne ventes et gunstigere Udfald end tidligere, da man først nu var bleven klog af Skade. Efter de hidtidige mislige og ulykkelige Erfaringer vovede han ikke at fremkomme med nye Forslag til Handelens Fortsættelse. Skøndt han intet hellere ønskede, end at Kongen overtog den, vilde dog Købmænd og private Interessenter vitterligt kunne gennemføre et saadant Foretagende med mindre Bekostning og større Fordel. Mange af Kongens Undersaatter vilde sikkert, naar de blev vel underrettede, paatage sig Handelen og Besejlingen af Grønland. Nu som før mente Egede, at Anlægget af en Koloni i Diskobugten kunde dække Omkostningerne. Han mindede om den afdøde Konges Hensigt at lade Nybyggere opdyrke de af Nordboerne forladte Pladser og drive Kvægavl. Omkring i Fjordene kunde vel halvtreds Islændere bofæste sig og finde Føden, flere vilde følge efter i Fremtiden. Hvis dette skete, behøvede man ingen Folk til Hjælp ved Kolonien. Skulde denne Plan mislykkes, maatte Egede se sig nødsaget til at forlade Grønland, og vilde han i saa Fald bede Kongen om at afhente ham, hans Familie og alle Effekter ved Kolonien.

For sit Vedkommende bad han om, at de 300 Rdlr. i aarligt Salær, som han hidtil havde oppebaaret af Bergenskompagniet indtil dettes Ophævelse, maatte overføres til hans Søn Paul, der studerede i Køben-

havn, og hvem han havde udseet til sin Efterfølger som Missionær i Grønland, og hvis Beskikkelse som saadan han ansøgte om. Endvidere bad han om at maatte beholde den for ham og Familie, ialt 5 Personer, af Bergenskompagniet bevilgede frie Kost. De 20 Rdlr., han havde oppebaaret aarlig af Børsen, saa han gerne anvendt til grønlandske Kateketers Underhold.

Der er ingen Tvivl om, at Egedes Indberetning om Missionens og Handelens nærværende Nødstilstand og Fremtidsmuligheder, som naaede København 2. Septbr., har været afgørende for det overraskende Omslag i Kongens Stemning overfor Grønlandssagen, som gav sig Udslag i Bekendtgørelsen af Plakaten af 14. Septbr. og hans den 19. næstefter udstedte, egenhændige Befaling til Søetatens Generalkommissariat, i Forening med Missionskollegiet snarest at forhandle med forstandige Købmænd om, hvorledes saavel Kristendommen som ogsaa Handelen i og ved Grønland kunde fremhjælpes. Kongen tilsagde sin Bistand til begge Foretagender.

Plakaten tilkendegav det kongelige Budskab til alle og enhver, der maatte have Lyst og Vilje til at indtræde i et Interessentskab, som antagelig vilde kunne fremme Sagen »med større Profit og Forsynlighed« end det kunde ske for Kongens Regning. Af de senest indkomne Efterretninger fremgik, at over 200 Familier af den indfødte Befolkning var blevne oplyst i den kristne Tro, og efter »den gode og tilstrækkelige Kundskab«, man havde indhentet om Handelen, var der ingen Tvivl om, »at naar de rette Anstalter blev føjede, vilde den kunne fortsætte med god Nytte og Fordel«. Kongen var villig til at participere i det Handelskompagni, der kunde ventes dannet, og til at benaade Interessenterne med fordelagtige Privilegier, hvilket alt skulde ske »af Hensyn til de uoplyste Hedninges ydermere Omvendelse og Kommerciens Fremgang«. Alle Øvrigheder i Norge fik denne Plakat tilsendt med Befaling at lade den læse og forkynde paa behørige Steder.

Det ses heraf, at Kongen har handlet forbavsende hurtigt, og at Plakatens Ordlyd stemmer med Egedes Angivelser. Yderligere er Kongen bleven paavirket af Ole Langes varme Fortale for Missionens Opretholdelse i hans, den 30. April daterede Indlæg, der bærer Kongens ovenfor omtalte Paategning og som tager Ordet for, »at den retsindige Guds Mand, Hans Egedes ufortrødne Nidkærhed for Christi Evangelii Udbredelse maatte trøstes i sine Bekymringer«. Yderligere talte Lange Egedes Sag i en privat Audiens hos Majestæten.

Strax efter Plakatens Udstedelse fik Medlemmerne af det tidligere Raad i Grønland — Paars, Landorph, Søofficererne Mohrsen og Gerner, Ole Lange og Købmændene Fersleff og Geelmuyden — Befaling til at træde sammen den 8. Oktober for at drøfte Sagerne. Deres Betænkning gaar ud paa følgende.

Kolonierne i Godthaab og Nepisene burde opretholdes og en tredje anlægges i Diskobugten, en fjerde desuden mellem 60°—61° ved Rekognoscering af det Sted, der ifølge Egede egnede sig til at bygge paa, og hvor der endnu fandtes Mure af en Kirke fra Nordbotiden og en Birkeskov. Til Besejlingen var tre Skibe fornødne, enten Galeaser eller Hukkerter, af hvilke det ene skulde gaa Sønder paa, det andet til Godthaab for at udlosse Proviant og indtage de opsamlede Produkter, og det tredje løbe op til Nepisene, før de Fremmede kom derop, at ikke »slemme Gemytter skulde ruinere Kolonien«. Til Handelen og Fangstforsøgene alene behøvedes der andre tre, store Skibe, hvert 150 Læster drægtigt, det ene, medførende Folk, Proviant og Bygningsmaterialier, bestemt til Disko for at indrette Kolonien, de to andre kun beregnet til Hvalfangst. Man var sikker paa, at Anlægget i Diskobugten vilde indbringe 300 Fade Spæk samt Skindvarer og Hvalbarder; Godthaab og Nepisene hver 100 Fade Spæk, hvilket samlede Udbytte vilde kunne dække Bekostningen ved den udsendte Købmandsvare.

Skibsmandskabet burde bestaa af søvante Folk, helst fra Bergen, hvorfra Sejladsen var belejligere end fra København. Kolonisterne kunde enten være Islændere, der var hjemmevante med at røgte Køer og Faar, eller Finlapper fra Nordlandene, der var øvede i Skytteri og i at tæmme Rensdyr. Disse Nybyggere maatte ikke drive Handel med Grønlænderne og kun sælge, hvad de kunde erhverve, til Købmanden og tilbytte sig Varer i Henhold til en vedføjet Liste. For Oktroien burde man lægge den, det bergenske Kompagni tildelte til Grund.

Paars bifaldt nu som før Egedes Forslag om at oprette smaa Loger paa hver Breddegrad mellem de fire paatænkte Kolonier. Udgifterne herved vilde ikke overstige, hvad disse sidste krævede, idet Logerne kunde bestrides af samme Mandskab. Kolonien i Diskobugten burde anlægges snarest muligt. Han foreslog ad Aare at flytte Nepisene til Amerdlok, hvilket allerede vilde være sket, hvis man tidligere havde kendt dette Steds Fortrin saavel i Henseende til Hvalfangsten som til Havnens større Bekvemhed. At anlægge en Koloni Syd paa ansaa han for betænkeligt, da ingen var kendt med Havne og Indløb mellem 60°—61°. Man havde kun sjældent hørt, at Hollænderne viste sig dér, hvad enten de var ukendte med denne Strækning, eller Isen og farlige Indløb var Aarsagen dertil.

Først 25 Aar senere virkeliggjordes den her fremsatte Tanke om et Kolonianlæg ved Amerdlok (Holsteinsborg).

Medens Egedes Sindsstemning Vinter og Foraar igennem skiftede mellem Haab og Frygt henimod den Tid, da Skib kunde ventes til Kolonien, indlededes der hjemme vidtløftige Forhandlinger mellem de forskellige Autoriteter indbyrdes og sag- og stedkyndige Mænd, der drøftede

Mulighederne for Handelens og Missionens Videreførelse. En sammentrængt Redegørelse for Sagens Gang gennem alle Instanser er paa sin Plads, fordi Resultaterne af disse Overvejelser blev bestemmende for Egedes Livsgerning og Danmark-Norges fortsatte Hævdelse af Suveræniteten over Grønland. Ved denne Lejlighed blev tillige Retningslinjerne trukket op for de fremtidige Handelsprincipper, og den udvidede Kolonisering af Landet gennem den alsidige og grundige Behandling af de mangeartede Tvivlsspørgsmaal sat under Debat.

I Henhold til Kongens førnævnte Befaling af 19. Septbr. indfandt sig endvidere 3. Oktbr. foruden Medlemmerne af det omtalte grønlandske Raad en Række Mænd, der erklærede sig villige til at indtræde som Interessenter i et Kompagni til Fortsættelse af Handelen paa Grønland, nemlig Kommerceraaderne M. SCHIØTTE, NIK. BURMESTER, NIELS HENRICHSEN og H. H. KÖNNEMANN, Bryghusforvalter GØRRIS GÖRRISSEN KLAUMAN, »der i forrige Tider selv havde faret paa Grønland« (Spitzbergen), FREDERIK HOLMSTED, Direktør for Vestindisk Kompagni samt JAKOB SEVERIN.

Den 14. Oktober indkaldte Søetatens Generalkommissariat tre af disse i Handel og Vandel kyndige og forstandige Mænd, KLAUMAN, HOLMSTED og J. SEVERIN, for at indhente deres Betænkning i Grønlandssagen. Hovedspørgsmaalene, der rettedes til dem, lød paa: om Missionen med noget Held kunde være at fortsætte, om hvorledes Mission og Handel kunde komme hinanden til Hjælp og om Bekostningen ved Lønninger, Transport og Varer for begges Vedkommende, idet man haabede, at Interessenterne maatte faa overladt de i Landet forhaandenværende Effekter og Bygningsmaterialer.

De tre indkaldte Købmænd havde hver især indgivet en skriftlig Betænkning og erklærede sig nu mundtligt enige om, at Missionen i Grønland med Kongens Støtte upaatvivlelig vilde have større Udsigt til Fremgang end noget andet Sted i Verden, især da der ved Egedes Nidkærhed var gjort en saa god Begyndelse. Efter Severins Mening vilde Bekostningen ved de af Egede og ham foreslaaede Logers Indretning og Transport udgøre 12—16.000 Rdlr. under Forudsætning af, at Kongen een Gang for alle med et aarligt Beløb vilde vedligeholde Missionen. Klauman og Holmsted mente, at man kunde nøjes med 10.000 Rdlr. og anslog Udgifterne ved Missionen til 2500 Rdlr.

I en separat Erklæring, affattet af den oppositionslystne MAGNUS SCHIØTTE under dennes Ophold i København 15. Oktbr., kritiseres skarpt de fra 1728 af at regne trufne Dispositioner, især at Skibet »Cron Printz Christian« mod hans Ordre havde overvintret. Man maatte gennem de fra Grønland hjemvendte, navnlig Bogholderen Jak. Geelmuyden, være sikker paa en nøje Beregning over alle i de sidste tre Aar indhandlede Produkter og Bekostningerne ved det forrige Aars Besejling, før det

kunde vise sig, om de saaledes indkomne Forslag kunde staa deres Prøve, hvad han betvivlede. »Tvende Gange«, slutter han, »er det grønlandske Værk underkast (mislykket) formedelst altfor store Depenser. Jeg kan ikke rettere skønne, end at dette forestaar tredje Gang nu, hvis de aarlige Udgifter ikke beregnes med største Menage«.

I Henhold til kgl. Befaling af $^{17}/_{3}$ afholdtes 20. Marts (1732) Møde mellem de Deputerede i Søetatens Generalkommissariat (F. Danneskiold Samsøe og P. Løvenørn) og Missionskollegiet (J. L. Holstein, L. Benzon, J. Frawen, C. Tausen, J. W. Schröder og Steenbuch) for at afgive en endelig Betænkning i Sagen i Betragtning af den fremrykkede Aarstid. I dette Responsum gik man ud fra, at ifølge Egedes og andres fra Grønland hjembragte Efterretninger var Missionen i god Fremgang, ligesaa Handelen, og begge kunde efter alles Mening være hinanden til Støtte. Der burde snarest afsendes et Fartøj til Godthaab for at meddele Egede, at han indtil næste Aar maatte afvente Kongens endelige Beslutning om, hvorvidt Missionen og Handelen burde fortsættes eller ikke. Indtil videre maatte man forsyne Kolonien med nyt Mandskab i Stedet for det hjemgaaende og tilføre den et Aars Proviant til 16—18 Personer samt Fustager til Indhandling.

I dette Øjemed foreslog man at gøre Pinken »Cron Printz Christian« snarest sejlklar og desuden at fragte et Skib. De Folk, der behøvedes i Landet, kunde begrænses til en Præst, en Kateket, en Bogholder, der tillige kunde være Købmand, en Assistent, en Feltskærsvend, en Tømrer, en Bødker, en Smedesvend og 7—8 Matroser. Omkostningerne ved Besejlingen var beregnet til 3000 Rdlr., Lønningerne til ialt 589 Rdlr.

Paa Bagsiden af denne, 27. Marts daterede, Betænkning har Kongen egenhændig skrevet: »Hierüber verlangen wir unsers Conseils Sentiment zu wissen.« Konseillet rettede derefter en Forespørgsel til Kommissariatet om, hvormegen Proviant Egede forud var forsynet med, og fik til Svar (3. April), at den ganske vist var beregnet til to Aar, men største Parten var nu over 4 Aar gammel, saa at det maatte befrygtes, at en Del deraf, især foranlediget ved Husets Utæthed, var uspiselig. Hvis de Personer, der havde ladet sig overtale til at blive i Godthaab, ikke blev afhentet eller dog forsynet med Levnedsmidler, nødtes de til at søge hjem med et fremmed Skib. Egede og hans Familie maatte ligeledes bryde op og Kolonien lades øde og forladt tilbage. Hvis man opsatte Hjælpen et Aar, maatte Værket begyndes paany.

Denne Indstilling støtter sig i alt væsentligt, paa afgørende Punkter endog med Bevarelse af Ordlyden, til to vedføjede Memorialer af 7. Marts og 3. April fra J. Geelmuyden, der, som det vil erindres, havde tilbragt syv Aar i daglig Omgang med Egede og af Kommissariatet betegnes som en af de fornuftigste og skikkeligste Personer, der har tjent i Grønland. Hans sunde Omdømme og varme og velunderbyggede Fortale har afgjort bidraget væsentlig til en for Egede gunstig Vending i Sagen.

Han vil, hedder det i hans første Memorial, »aleneste bede om, at den gode Guds Mand, Hr. Hans Egede, som nu er i det langt fra liggende Land Grønland og derfore ej selv kan gøre Ansøgning om sit Desseins Fortsættelse, maa ihukommes«. Alt er afhængig af, at der snarest opnaas Forbindelse med Landet, thi hvis det ikke skeer betids, vil de i Grønland værende faa Kristne af Frygt for Skibets Udeblivelse ventelig søge hjem med et fremmed Skib, »hvilket ej vil blive en ringe Anstød for Hr. Egede, ja maaske foraarsage, at han og nødes at opbryde, hvorved da det saa kristelige og velmente Værk aldeles vil komme i Uorden og snart rent ophøre«. Skibet skulde tilsee de efterladte Bygninger paa Nepisene, som ellers kunde ødelægges af »slemme Gemytter«, og hvis det kom betids før Hollænderne, der endnu stadigt drev Handel paa Landet med 8—10 Skibe, var der Udsigt til, at det kunde hjembringe Handelsvarer fra Landet, hvorved en Del af de anvendte Bekostninger kunde indvindes.

De langsommelige Overvejelser, hvis mange Mellemled her forbigaas, affødte Kongens Befaling til Søetatens Generalkommissariat af 12. April om snarest at fragte et bekvemt Fartøj til Godthaab, medførende de nødvendige Folk, et Aars Proviant og Rekvisitter. Der skulde ikke med Skibet opgaa hverken Præst eller Degn, da man ikke tilfulde var sikker paa, om det Grønlandske Kompagni og dermed Handelen kom i Stand det første Aar. Det paalægges Kommissariatet og Missionskollegiet at underrette Egede om, at saafremt der ikke næste Aar kom Skib herfra til Grønland i den rette Aarstid, som forvissede ham om, hvorvidt Landet blev besejlet eller ikke, maatte han betids være betænkt paa at benytte den bedst mulige Lejlighed til, med et fremmed Skib at hjemgaa tillige med de øvrige Folk, for at de ikke skulde lide Nød i den strenge Aarstid.

De i Vinterens Løb med tre af Stadens kapitalstærke Købmænd og Redere førte Forhandlinger om Overtagelsen af Handelen paa Grønland trak i Langdrag. Man nøjedes med at fragte Skibet »Jomfru Cornelia« (Meinert Jansen), der afgik 30. April fra København med det til Godthaab bestemte Mandskab samt Proviant ombord og ankom til Kolonien den 21. Juni.

Det Budskab, Skibet bragte om Handelens og Missionens Fortsættelse et Aar endnu, opfyldte Egede med blandede Følelser, som det fremgaar af hans Dagbog, der beretter saaledes:

»Endskønt jeg for denne Gang ikke fik saa fornøjelige Tidender om Missionens Fortsættelse, som jeg ønskede, saa havde jeg dog Aarsag at takke og velsigne Kongen, som lod sig min Klage gaa til Hjerte, og forsynede os med Skib og Proviant ogsaa dette Aar og indtil videre underholdt Missionen, saa jeg dog ikke blev aldeles uden Haab om Bestandighed og en god Succes«.

Til Søkommissariatet skrev han, at der med Skibet for ham intet ønskeligt var ankommet, som kunde oprejse hans nedslagne Sind. Han maatte slutte, at der ikke var noget Haab om Værkets Fortsættelse, siden man havde ladet ham forstaa, at han, hvis Skibet ikke kom betids næste Aar, skulde forføje sig hjem paa et hollandsk Skib. Dette vilde næppe være muligt for ham, eftersom der var over 50 Mile til Sydbay, hvor Hollænderne plejede at sætte hverandre Stævne for Hjemrejsen, hvilket sjældent skete senere end ved St. Hans Dags Tid. Egede maatte følgelig bryde op fra Godthaab midt i Maj, det tidligste, et Skib hjemmefra kunde ventes. Selv om de hollandske Skippere var villige, kunde de af Is og Taage blive hindret i at komme gennem det farlige Indløb til Kolonien. Et saadant nødtvungent Opbrud vilde under alle Omstændigheder være til Skade for Kongen, da man maatte efterlade saameget, der ikke kunde føres med i Koloniens smaa Baade.

Hvis han ikke havde bevaret Haabet om, at Værket skulde komme paa Fode igen, var han helst gaaet hjem med det ankomne Skib, men det vilde hans Samvittighed ingenlunde tillade, som bød ham at holde ud til det yderste. Han bad derfor om, at der ogsaa i det kommende Aar maatte blive opsendt Skib, hvormed, om saa skulde være, alle fra Kolonien kunde hjemgaa.

Forhandlingerne mellem Søetatens Generalkommissariat, repræsenteret ved Konferensraaderne Lars Benzon og Severin Junge, og »de forstandige Købmænd« fortsattes, og de seneste Betænkninger fra disse tre drøftedes. Efter opnaaet Enighed fra alle Sider indstillede de Deputerede, at der, foruden de to Kolonier, skulde oprettes een i Diskobugten, udelukkende bestemt til Hvalfangst, og en fjerde, i 1733 sønderpaa, der skulde besættes af Islændere eller Nordlændinge. Foretagendet kunde ikke gennemføres uden at Kongen bevilligede et perpetuerende Lotteri, en efter 5 Aar uopsigelig Oktroi og 5000 Rdlr. til Udrustning af fem paakrævede Skibe. Missionskollegiet ønskede, at der ved hver af de 3 Kolonier skulde være en Præst og en Kateket. Ved Oprettelsen af den fjerde Koloni vilde Budgettet være oppe paa 2500 Rdlr., hvortil kom Egedes Gage paa 300 Rdlr.

Forhandlingerne mellem Autoriteterne og Handelsmændene fortsættes Aaret igennem med talrige Drøftelser og vidtløftige Indlæg frem og tilbage. Atter en Gang meldte sig Problemet om Østerbygdens Genopdagelse. Løsningen af denne Opgave betroede man til en nationaløkonomisk kyndig og rejseøvet Nordmand Mathis Jochimsson, der i Maj 1732 opsendtes til Landet, og hvis Grønlandsfærd vil blive omtalt nærmere i det følgende.

Den 14. Oktober (1732) indgav Søetatens Generalkommissariat sammen med de Tilforordnede til Kongen en Beregning over Udgifterne ved Handelen og Missionen og henstillede samtidig, »at Egede og de øvrige

Folk ved Kolonien endnu maatte blive et Aar i Landet paa Kongens Bekostning med Bibeholdelse af deres hidtidige Løn og Kost, og at der til Foraaret opsendtes et Skib med fornødent Proviant og nogle faa Handelsvarer. Indstillingen var begrundet med, at Tiden var saa fremrykket, at Købmændene ikke kunde naa at tage nogen Bestemmelse om, hvorvidt de vilde overtage Handelen for det kommende Aar, og at der tillige vilde kræves Tid til Udsendelsen af en Subskription i Kongens Riger og Lande til Fordel for den grønlandske Sag.

Da Kongens Resolution paa denne Indstilling lod vente paa sig, gentog Kommissionen i Skrivelse af 24. Februar det følgende Aar sin Forespørgsel om Egede og hans Folks videre Forbliven i Landet og Forsyning, som var anslaaet til en Sum af 1060 Rdlr. Kommissariatet regnede med, at de ved Kolonien indhandlede Produkter nogenledes vilde kunne dække Omkostningerne, som Tilfældet havde været det forudgaaende Aar, da Udgifterne kun havde oversteget Indtægterne med et saa ringe Beløb som 2 Rdlr. Hvis Kongen bestemte sig til, at alle Folk ved Kolonien skulde hjemgaa, maatte det opsendte Fartøj have tilstrækkeligt Skibsrum til deres Transport, men tillige medføre et Aars Provision for det Tilfælde, at Skibet blev nødt til at overvintre. Hertil kom, at man herhjemme var i Uvished om, hvorvidt den af Kongen opsendte Matthis Jochimsson var naaet tilbage til Kolonien fra sin Undersøgelsesrejse ved Skibets Ankomst. Men selv om dette var Tilfældet, maatte man tilraade at forhale den fuldstændige Ophævelse af Kolonien, indtil Jochimsson ved Skibets Afgang derfra personlig kunde hjemgaa for at afgive mundtlig Rapport, og fordi den skriftlige Redegørelse for hans Rejse af en eller anden Aarsag ikke var naaet saa vidt frem, at den kunde give tilstrækkelig Efterretning om alt«.

Kongen bifaldt ved Resolution af 4. Marts Kommissariatets Indstilling og bestemte, at de 1060 Rdlr. af Direktøren for Finanserne skulde anvises til Udbetaling, og at Bekostningen ved Skibets Fragtning skulde godtgøres Søetaten som extraordinær Udgift.

De samlede Omkostninger ved Koloniens Besejling og Underhold i 1732 beløb sig til 3196 Rdlr., medens Indtægten for de hjemkomne Varer udgjorde 2017 Rdlr., saa at Aaret udgik med et Underskud af 1179 Rdlr.

Endnu medens Spørgsmaalet om Handelens Videreførelse ved privat Initiativ stadigt stod hen i det uvisse, tog Kong Christian ud fra religiøse Bevæggrunde Bestemmelsen om Missionsværkets Opretholdelse. Med sit i Grønlands Historie mindeværdige Brev af 4. April 1733 tilkendegav Kongen Hans Egede, i Henhold til dennes Aaret forud indsendte Referat, at han var til Sinds at støtte den grønlandske Mission med et aarligt Beløb af 2000 Rdlr. Samtidigt gav Kongen Tilsagn om, at Handelen

i det kommende Aar vilde blive fortsat med større Kraft end hidtil. Med Anerkendelse af Egedes »Nidkærhed for Guds Ære og Iver i de ham betroede Forretninger« paalagdes det ham med det tilbagevendende Skib at indsende et velovervejet Forslag til, paa hvad Maade Missionsværket bedst kunde opretholdes og fremmes. Sluttelig blev Egede underrettet om, at der med dette opgaaende Skib vilde følge tre Udsendinge fra den mähriske Brødremenighed, Tømmermænd af Profession, som af indre Drift agtede at missionere og vilde hjælpe med til »at bygge Landet«.

Under Forhandlingerne med de tre »forstandige Købmænd« om Overtagelsen af Monopolhandelen paa Grønland var Klauman og Holmsted traadt tilbage for Jakob Severin som eneste Lysthavende. Forinden han indlod sig paa et saa voveligt Foretagende søgte han at skaffe sig direkte Oplysninger om Fangstmulighederne i Landet og dets Tilstand.

Med disse forberedende Skridt hengik Aaret 1733.

Jakob Severin, der skulde faa en saa afgørende Betydning for Grønlands Skæbne gennem en længere Aarrække, var Søn af Byfogeden i Sæby og oprindelig bestemt til Præstestanden, men afbrød sine Universitetsstudier, da han, kun toogtyve Aar gammel, ægtede en fyrretyve Aar ældre Enke efter en islandsk Købmand. De Midler, Severin fik med hende, i Forbindelse med hans ypperlige Handelstalent, bragte ham snart Anseelse i Hovedstadens ledende Kredse. Han oprettede en indbringende Handel paa Island, Færøerne og i Finmarken samt udrustede Skibe til Hvalfangst paa Spitsbergen. Selvtredje fik han i 1729 Oktroi paa den finmarkske Handel, blev Medlem af Byens 32 Mands Raad og senere dets Formand.

Baade gennem sin Tilknytning til Skibsfarten i de arktiske Egne og den umiskendeligt redelige Vilje til at forene sine Handelsinteresser med Missionens Tarv, var han uden Tvivl den af Datidens Storkøbmænd og Redere herhjemme, der særlig kunde ventes at ville gøre Fyldest i den vanskelige Dobbeltstilling, han attraaede.

Inden Severin bandt sig, udsendte han i Sommeren 1733 for egen Regning et Skib op til Grønland for i Nord og Syd at opsøge hidtil ukendte Havne og Pladser med Kolonianlæg for Øje. Med Galioten »Eyland Schelling«, ført af den dygtige Ishavsskipper Jakob Bendtsen, fulgte som kendt Mand Matthias Fersleff, Severins Svoger, hvis Fortjenester af Landets Udforskning tidligere er omtalt. Togtet gik først op til Diskobugten og halvvejs op i Waigattet, hvorfra Skipperen med »en god og profitabel Fangst« ankom til Godthaab den 23. Juli, for kort efter at gaa Syd paa og undersøge Kysten mellem 60°—62° n. Br. Skibet tog Kending af Kirken ved kakortok, »med sine Mure af rød Spæksten«, og Pâmiut, hvor den senere Koloni Frederikshaab anlagdes, som Severin fra nu af havde for Øje.

Fig. 35. Jakob Severin.

Opmuntret af det Held, der havde fulgt hans Rekognosceringstogt til Grønland, erklærede Severin sig i Skrivelse til Kongen af 8. Februar omsider villig til at oprette en Koloni i Diskobugten med to Missionærer, Barber, Proviantskriver samt den nødvendige Arbejdskraft, og rede til at forsyne dem med Bolig, Kost, Lønning, Lys og Varme. Hertil knyttede han en Række Betingelser, som godkendtes af Kongen og udgjorde Grundlaget for den til ham under 15. Marts 1734 udstedte Oktroi-Kontrakt paa Grønlands Besejling. Severin skulde, som C. A. v. Plessen

udtrykte sig, »gaa Kongen til Haande«. Der overdroges Severin for en Periode af sex Aar Monopol paa den grønlandske Handel med Ret til at beholde alle Varer og alt rørligt og urørligt Inventar, der maatte findes paa Godthaab, mod Forpligtelse at tilbagelevere vederlagsfrit alle Huse, Bygninger og Husgeraad ved Kolonierne, naar Kontrakten udløb og ikke fornyedes i hans Person. I saa Tilfælde skulde dog alt, hvad der til den Tid var anskaffet af ham af Proviant, Handelsvarer, Materialier, Chalupper og Baade godtgøres ham efter Vurdering. Indtil Severins Skibe ankom til Kolonien og han havde taget den i Besiddelse, hæftede Kongen for alle Bekostninger ved Missionen og de ved Kolonien tjenstgørende Folks Ophold.

Til Hjælp ved de opstaaende Omkostninger bevilgedes Severin i de tre første Aar 3000 Rdlr. og i de tre paafølgende 2000 Rdlr. aarligt. Alle Missionærer og Handelsbetjente, der havde tjent upaaklageligt i 4—6 Aar, tilsikredes en passende Ansættelse i Fædrelandet. Alle Varer, der udskibedes til og fra Grønland, skulde være fritagne for Told, Konsumtion og Accise. De Skibe, Severin udrustede til Grønland, fik Tilladelse til at føre Admiralitetsflag.

Endeligt bevilgedes Severin »et frivilligt perpetuerende københavnsk Lotteri« omtrent efter den Plan, der var udarbejdet for det tidligere grønlandske Lotteri, for dermed at bestride Omkostningerne ved Opprettelsen af flere Kolonier og Missionsstationer.

Til Gengæld for de ham forundte Begunstigelser skulde Severin være forpligtet til endnu samme Aar at oprette en Koloni med to Missionærer, af hvilke den ene maatte være Paul Egede, den anden en af Missionskollegiet udpeget Person, hvis Løn, Forplejning og andet Behov Severin havde at sørge for. Han skulde underholde Missionen i Godthaab ved Hans Egede og en Missionær som dennes Medhjælper. Alle, der ikke vilde gaa over i Severins Tjeneste eller paa anden Maade opsendtes eller hjemgik, skulde have fri Transport og Underhold ombord, og iøvrigt paahvilede det ham at sørge for de Folk, der stod i hans Tjeneste.

XIV.

EGEDE LEDER AF HANDELEN. MATTHIS JOCHIMSSONS EXPEDITION

Efter Guvernørens og Folkenes Hjemgang saa Egede sig som uindskrænket Overhoved, om end kun for en lille Flok af en Snes Mennesker, der tillidsfuldt havde lagt deres Skæbne i hans Haand.

Det Ansvar, Egede efter en alvorlig Selvprøvelse havde paataget sig, var han sig fuldtud bevidst, og med den Udholdenhed, der var hans Styrke, sejrede han over alle Vanskeligheder. Gennem de for to Aar i Fremtiden sikrede Provisioner, forsaavidt disse ikke var fordærvet, i Forbindelse med Udbyttet af Jagt og Fiskeri, var Kolonisternes Livsophold sikret. Men det gjaldt for Egede med den ringe Arbejdskraft, han raadede over, at godtgøre Koloniens økonomiske Bæreevne og skaffe Erstatning for de af Regeringen ydede Subventioner ved Hjælp af Indhandling af Landets Produkter. Afhængig og uadskillelig herfra var Opretholdelsen og Videreførelsen af Missionen, hvis Omdømme blandt Grønlænderne var sunket ved den skamløse Optræden, Soldatesken og dens Befalingsmænd havde udvist.

Til al Held fandt Egede en ypperlig Støtte i sin Hustru og Sønnen Niels, opvoxet blandt Grønlænderne, Kammerat med deres Børn, fortrolig med deres Sprog, kærnesund af Naturen, »bekendt for sin Styrke«, Fanger og Jæger, dygtig Handelsmand og trosvarm Prædikant i Faderens Aand, alt forenet i samme Mand.

Hidtil havde Niels Egede fra 1728 bistaaet Faderen som Kateket og Medhjælper ved Grønlændernes Undervisning, men han overtog nu ogsaa i den hjemkaldte Købmands Sted dennes Forretninger, da han efter sin Faders Mening »bekvemmelig ved samme Lejlighed kunde forrette begge Dele«. I August var han inde ved Laxeelven i Kangnaitsôk (»Stedet, hvor man aldrig sulter«), hvor han hentede en Tønde Lax og skød to

Rensdyr, til »Forfriskning«, som det kaldtes, eller Afvexling fra den konserverede Proviant. I Septbr., Oktbr. og Novbr. var han paa Handelstogt Sønder og Nord efter med begge Baade og havde det Held hver Gang at komme hjem med Fartøjerne fuldtlastet med Spæk. I de første Maaneder af 1732 var Niels Egede gentagne Gange langt inde i Baals Revier og hjemførte al det Spæk, han kunde føre med sig. I Novbr. hændte det Uheld, at begge Handelsbaade rev sig løs i en stærk Storm, saaledes, at den ene blev stærkt beskadiget og krævede en langvarig Reparation, der maatte udsættes til Foraaret, »hvilket«, som Egede skriver, »gjorde mig saare ondt, navnlig i den Tilstand jeg var«. Det af Grønlænderne indhandlede Spæk maatte nu afhentes i smaa Partier ved Hjælp af en Chalup eller Jolle.

Ogsaa Koloniens Folk havde Held med deres Handelstogter. Da Aaret efter Skibenes Afgang var udløbet, kunde Egede med Tilfredshed indberette, at der ved Sønnens Tjenesteiver var udrettet ligesaa meget og mere end tilforn med Koloniens Bogholder og Assistent. Udbyttet af Spæk var større end noget Aar tidligere, saaledes at der til Hjemsending var oplagret 135 Fade, fyldte og veltilproppede, hvortil kom 3 Fade Spermacet, 192 Sælskind, 263 Ræveskind, 43 Renshuder og 47 Hvalbarder.

Vejrliget havde i sjælden Grad begunstiget Handelstogterne. I Oktober smeltede den første Sne, og det gode Vejr holdt sig hele Maaneden. I Januar var det »saa overordentlig smukt, som ikke nogensteds i de nordiske Lande paa disse Tider bedre kunde være, thi skøndt Luften var ganske klar, var den dog saa mild og lind, som det kunde have været om Foraaret«. Alle Folkene ved Kolonien overvintrede ved godt Helbred, beskæftigede med at fange Sild, hente Drivtømmer i Havskærene og slaa Hø i Ameralikfjorden. April var »meget skøn med dejligt varmt Solskin«, der begunstigede Dyrkningen af Nytteplanter, som laa Egede meget paa Sinde. I sin Have havde han Roer og Kaal, der dog ikke blev ret store, og Timianen var kun »smaa og kort«. Mere Held havde han med den i Foraaret 1730 foretagne Udsaaning af Frø i K'ôrnoĸ paa Bjørneøen, idet hans Folk i August hjembragte Roer af overordentlig god og sød Smag. Kaalen var ikke over en halv Alen høj, og det udsaaede Korn havde kun ganske liden Kærne.

Niels Egede gjorde vedblivende Fyldest i sin beskedne Stilling under Faderen, der modsatte sig hans Ansættelse som Assistent med Købmand Hiort som Overordnet; anderledes havde det stillet sig med Geelmuyden »eller en anden brav Karl«.

Det milde Foraar havde til Følge, at de fremmede Handlere naaede tidligt, endog en Maaned før ellers op i Davisstrædet, og allerede 21. Febr. saa Grønlænderne tre Skibe passere Nord efter. De i Maj Sønder paa

udsendte Folk kom tilbage uden at have indhandlet noget, da Hollænderne havde tiltusket sig alt, hvad Grønlænderne havde i Behold.

Under Sønnens og Folkenes hyppige Fraværelse fra Godthaab, — i April havde Egede kun een Mand hos sig — maatte han sammen med sin Hustru, der skulde sørge for Husstanden og tilse Folkenes Forplejning, forestaa Indhandlingen og Afvejningen af Spækket og Skindene, naar de omboende eller forbirejsende Grønlændere havde noget at falbyde. Tillige maatte han varetage Koloniens Bogføring. Hans efterladte Regnskaber for 1732—34 med tilhørende Bilag lige til de mindste Poster er alle paategnede af ham selv og vidner om hans strenge Ordenssans.

Iøvrigt holdt han Søndags- og Festprædikener eller læste højt af Postillen og var selv i den haardeste Aarstid flere Gange rundt i Omegnen, hvor han katekiserede og underviste Grønlænderne, især paa den gamle Kolonis Ø og Koek- og Ravnøerne, der beboedes af 48 Familier med ialt 214 Individer.

Overalt bragte Forældre ham deres spæde Børn med Bøn om at ville døbe dem, hvilket han afslog, motiveret ved »Desseinets desperate Tilstand«. Grønlænderne forstod ikke, hvorfor Kongen havde villet kalde ham bort fra Landet. Egede svarede, at han ikke kunde blive hos dem, naar der ikke kom Skib til Landet med Folk og Proviant. Kongen havde Brug for sine Folk og Skibe andetsteds, tilmed havde han hørt, at Grønlænderne ikke skøttede meget om Gud, ejheller lagde sig hans Ord og Undervisning paa Sinde. Dette benægtede de bestemt og gjorde gældende, at der var Rensdyr, Sæler, Fugle og Fisk nok, som Egede med Familie og Folkene kunde leve af ligesom de. Grønlænderne sluttede med at sige til Egede: »At Du holder af os, kan vi vel skønne, ellers havde Du i Sommer vel og rejst bort fra os, ligesom de andre«.

I sin Forkyndelse havde Egede en god Støtte i den af ham i 1725 døbte Grønlænderdreng, nu voxne Frederik Christian, der rejste rundt paa de vestlige Øer og i Nipisat Sundet, hvor han læste for Grønlænderne og deres Børn. Nytaarsdag havde Egede den Sorg, at den af ham ligeledes døbte Grønlænderdreng, Peter Wilding, døde, som havde været hos ham paa Kolonien i syv Aar og lært at læse og skrive, endog at forstaa og tale Dansk, og af hvem han derfor havde ventet sig megen Nytte ved Undervisningsarbejdet. Foruden disse havde Egede i Tiden Juli 1731 til Juni 1732 hos sig to døbte Grønlændere, Povl og Clara, og den udøbte Knøs Ingmiko, der var kommet i Peter Wildings Sted. I Regnskabet for Vinteren 1732—33 opføres til Udgift for Grønlændernes Beklædning 5 Ruskind til Underpels, 4 Sælskind til Buxer og Hoser samt blaatærnede Skjorter.

Henimod Foraaret 1732 blev Egede »i langsommelig Tid« plaget af Brystsvaghed og Hoste. »Jeg befandt mig ret meget svag,« skriver han

St. Hansdag, »og paa Helbred og Kræfter dette Aar, fremfor tilforne, meget svækket, hvortil bekymmerlige Tanker over det arme Grønlands Skæbne var en stor Aarsag«. Den med Skibet netop opkomne Kirurg, Chr. Kieding, berettede samme Dag hjem, at alle ved Kolonien var sunde og raske undtagen Egede, der var besværet af Brystsvaghed. Ogsaa Giertrud Rask's Helbred havde lidt meget af Overanstrengelse og Opholdet i det kolde Pakhus.

Egedes Nedtrykthed forøgedes yderligere ved det spændte Forhold, som herskede mellem ham og den oftere omtalte Jens Hiort, der efter at have tjent som Overassistent ved Nepisene var vendt hjem sammen med Guvernør Paars, men i Sommeren 1732 opkom som Assistent ved Godthaab for at forestaa Handelen, med Tilsidesættelse af Egedes Søn Niels. Paa Trods af Egedes skarpe Indsigelse havde Hiort indgaaet Ægteskab med Enken efter en af de i Godthaab afdøde tidligere Kastelsfanger. »At hans liderlige Kone«, skriver Egede, »maa tillades at komme her til Landet, vil jeg bede om, for alt hvad helligt er, ikke maa ske«. Hiort egnede sig vel til at handle med Grønlænderne, men vilde ikke til Gavns kunne forestaa en Bogholders Embede.

Skibet, der opkom kort før St. Hansdag 1732 med Bevillingen for Egede og hans Folk til at forblive endnu et Aar i Landet, bragte en uforudset Gæst til Kolonien, den tidligere nævnte Mathis Jochimsson fra Frederikshald, en Mand paa over de halvthundrede Aar, i sin Tids Øjne en Gamling, men ungdommelig rørig, et lyst Hoved med sundt Blik og et fornøjeligt Frisprog. Det lønner sig at beskæftige sig lidt nøjere med denne ret mærkelige Mand, baade fordi han i det meste af et Aar var Egedes Sambo og er Prototypen paa en vis Art Expeditionsrejsende i Grønland, Altmuligmanden med videnskabelig Anstrøg og Ambition.

Han var Søn af den rige Købmand Jochum Matthiessen (Vagel), blev i 1710 sammen med Faderen sigtet for Spionage og sad i Aar og Dag i Arresten paa Akershus, indtil begge frikendtes. Han fik 1715 Æresoprejsning, og Faderen blev benaadet med Kommerceraadstitlen. I Frederik IV's sidste Regeringsaar havde han berejst Island, først for at undersøge Landets Svovlkilder, derefter i kongeligt Ærinde, dels for at skaffe Befolkningen større Betaling for dens Produkter, dels for at finde Udveje til Børnefødslernes Forøgelse. I sit Andragende om at blive sendt til Grønland gør han sig til af at være øvet i alle mathematiske Videnskaber, i Kemien, i alskens Bondehusholdninger, Fiskeri og Kvægavl som ogsaa af at have set sig om i forskellige Lande og lært noget alle Vegne. Han søgte ikke op til Grønland som Rejsende, men var besluttet paa at ville bo og bygge deroppe, og han vidste adskillige Islændinge, Norske og Danske, der, naar de fik Efterretning fra ham, gærne ønskede sig en rolig Krog i Verden. I sin friskfyragtige Tone, saa

vidt forskellig fra Datidens devote Kancellistil, kalder han sig slet og ret »Travailleur«.

Den af Søkommissariatet udstedte Instrux for Jochimsson lyder paa, at han skulde rekognoscere Landet for, om muligt, at finde Østerbygden og dér at søge Metaller og Mineraler samt forske efter Steder, hvor Kvægavl kunde drives og Korn kunde saas. Med Jochimsson fulgte hans Broder Just og hans Søn Knud, der havde antaget Navnet Vagel. Oprindelig havde han andraget om, at der til hans Expedition over Indlandsisen maatte udtages tre unge norske Menige af Fodgarden, som, i Lighed med hans Broder, var dygtige Skiløbere, men dette blev nægtet ham.

I Stedet for Heste vilde han benytte indfangede og tæmmede Rensdyr til at bære Proviant og Telte over Isen.

Jochimssons fremsynte Tanke, at gennemkrydse Indlandsisen ved Skiløbning, blev først virkeliggjort af Fridtjof Nansen, der i Beretningen om sin Færd vel nævner hans Navn, men aabenbart ikke har kendt hans lyse Idé.

Efter Skibets Hjemgang foretog Jochimsson sidst i Juli en Udflugt til Ameralikfjorden, ved hvilken Lejlighed Koloniens eneste og bedste Fartøj, Storbaaden, forlistes. Sammen med Jens Hiort tiltraadte han endvidere et Handelstogt op til Nepisene, men bragte 19. Septbr. den sørgelige Efterretning, »at de ikke havde fundet Stikke eller Stage af Hus eller alt, hvad der var, saasom de canalieuse Hollændere igen havde opbrændt og ødelagt alt, hvad der var opbygget«.

Ved Foraarets Komme gik man ved Kolonien under Egedes Forsæde paa Raad om Iværksættelsen af det Jochimsson overdragne Hverv, at opsøge Østerbygden, hvortil der kun var levnet ham knap Tid, da man i Juli ventede Skib fra Danmark. Den 20. April begav Jochimsson sig afsted Sønder paa med to Fartøjer, en Østerlands Jolle af Eg, som han førte, medens hans Ledsagere, Jens Hiort og 10 Mand, havde Plads i en stor bergensk Baad, roet med fem Langaarer. Han gik udenom Kangârssuk, som han døbte Langenæs, og trængte en halv Mil ind i Sermiliarssuk, der var tilstoppet af Is. Jochimsson naaede altsaa ikke saa langt som Egede paa sin Rejse i 1723 (S. 79). Aarsagen tilskriver han dels Ishindringer, dels Proviantmangel, men ogsaa Matrosernes Uvilje mod at gaa videre af Frygt for, at de ikke kunde naa det til Kolonien udsendte Skib, der skulde føre dem hjem. Sammen med Sønnen tegnede Jochimsson et endnu bevaret Kort over »det gamle Grønland« efter Bussæus.

Ligesom Paars dannede Jochimsson sig et anskueligt Billede af Isforholdene. Han tænkte sig, at Isen skød op over Bjergtoppene inde fra Landet som »en Amagers blaa Hue«. I Maj, naar Solen fik Kraft, styrtede Isklumperne ned ad Bratningen eller dreves ved Elvenes Magt og Ebben ud i Strædet. Isen samlede sig mellem 60° og 62°, og Sønden-

strømmen fra Disko bidrog til at samle den og holde den i Omdrift under Kysten indtil Juli, da Sydøstenvindene blæste ved Hukken og Isbjergene drev Vester paa. Jochimssons indsamlede mineralogiske Viden begrænsede sig til at konstatere Asbestens Forekomst; hans ornithologiske til Snespurven, som han ikke havde seet før. Det bør nævnes, at han undersøgte Vandstandens Sænkning gennem Tiderne ved Hjælp af de Mærker, den havde afsat paa Fjeldsiderne.

Jochimsson fastholdt efter sin Tilbagekomst haardnakket Troen paa, at Passagen ud til Østkysten fandtes, men kun var lukket paa denne Aarstid, medens Egede, som ovenfor nævnt, benægtede Tilværelsen af de paa alle gamle Kort afsatte Stræder eller Sunde.

Egede stillede sig meget skeptisk overfor Jochimssons Forehavender. I sin Beretning til Søkommissariatet skriver han efter en lakonisk Omtale af det mislykkede Forsøg paa at gaa over Indlandsisen: »Hvad nærmere herom, saavel hvad hans andre Forretninger her i Landet angaar, fornemmelig at eftersee, om her skulde findes Ertzer og Metaller, beretter han vel selv ved lykkelig Hjemkomst. Jeg for min Del seer ikke, at herved er noget at udrette til Fordeel, endog han selv siger sig at have gode Forhaabninger«.

Mathis Jochimsson og hans Søn hjemgik det følgende Aar (1733) sidst i Juni fra Kolonien. Medens Egede, efter alt at dømme, ikke har været synderlig velvillig stemt overfor Jochimsson, hvem han nærmest opfattede som en Projektmager, satte han Pris paa hans Broder Just Vagel, der i 1732 blev beskikket som Assistent hos den fungerende Købmand Hiort i Godthaab »ved Proviantens Uddeling« og tjente ved Kolonien i sex Aar, efter Egedes og Severins Vidnesbyrd upaaklageligt.

Vi skylder Jochimsson den eneste samtidige, objektive Skildring af Kolonien og tillige en indgaaende, varmfølt Karakteristik af Hans Egede, tilmed nedskrevet i en for denne saa kritisk Tid, hvorfor hans Udtalelser hidsættes uforkortede.

»Præsten var ganske svag af Kulde og Brystsyge, da vi først kom, som han har faaet paa Rejser i Vinter, thi da der ej var Handelstid, saa var han ude at lære de Vilde læse; hans Søn gør og det samme paa andre Steder, saa at Præsten og hans Søn har forrettet Gudstjeneste med at lære de Vilde prædike for og undervise dem paa sine Tider, og er ude paa Handelstogt paa sine Tider. Præstens Kone var og meget svag af Brystsyge, da vi kom til Landet, fordi hun tilligemed hendes tvende Døtre havde maattet gøre Opvartning hjemme, imidlertid hendes Mand og Søn samt de andre kunde være ude paa Farten. Og endskøndt det kunde være Vintertid, saa har hun dog ikke sparet sig selv for at se til i Pakhuset.

Jeg har gjort min yderste Flid i at udgrandske, af hvad Aarsager Præsten og hans Kone bestandig holder ved det Grønlandske Væsen

og lider saamegen Travallie Aar efter andet, og har desforuden tilsat deres bedste Midler, de havde i Norge, for at drive dette Værk til Fuldkommenhed.

Jeg sluttede sandelig hos mig selv, at Præsten havde nogen hemmelig Intrige herunder, at ville dermed gøre sig meriteret enten for at vinde en Bispestol eller og et af de fedeste Kald i Danmark eller Norge, men ingen af Delene mærker jeg han inklinerer for, uden taler altid om, at han ønsker at leve og dø her, for at føre de Vilde til Guds Kundskab. For det andet har jeg mistænkt ham for, at han havde nogen verdslig hemmelig Practique herunder for at indvinde sig Rigdom, enten ved at sende en Hob Vare hjem med de herfra gaaende Skibe, at forhandles for hans egen Profit, eller og, at handle med Hollænderne, som her farer, og saaledes vinde sig Rigdom. Men af Matroserne — uden hvilkes Hjælp saadant Underslæb ej kunde ske — thi Præsten og hans Søn kunde ej gøre det alene — har jeg ej kunnet fornemme ringeste Tegn til saadant. Om noget saadant var passeret, da havde Matroserne ej tiet dermed, og har jeg da forresten ej fundet andet, end Præsten som en gudelig Mand søger at forfremme Guds Ære og Kongens Bedste, om han end skulde dø derover — saadan en Mand er Guld værd.«

I Sammenhæng hermed skal ogsaa nævnes Jochimssons udførlige Optegnelser om Hollændernes Sejlads og Handel paa Landet og hans skarpe Kritik af de Folk, man havde sendt op til Kolonien. »De Matrosers Levemaade, som Præsten har haft hos sig forleden Vinter«, skriver han, »er saa overgivent et Selskab med Banden, Sværgen og Drik. Satan har brugt sine Ministre i den Affære at gøre Hinder i Handelen og Kristendommen«.

At Egede stod magtesløs overfor den Raahed og Uregerlighed, der herskede blandt Koloniens Mandskab, bekræftes ogsaa af andre Øjenvidner. »Hos os«, siger Kirurgen i Godthaab, »hører man intet udover Sværgen og Banden«. Alle Egedes Forsøg paa at bøje Folkenes Sind ved religiøs Paavirkning havde det modsatte til Følge. Hans overdrevent hyppige og langtrukne Andagter begyndte med Bøn, Oplæsning af et Kapitel af Bibelen, Salmesang og Overhøring i Luthers Katekismus. Efter Søndagsprædikenen læstes ved Aftensangen af Bibelen og et eller to Kapitler af Arndts »Sande Kristendom«. Hans Prædikener i streng statskirkelig Aand og i nøje Overensstemmelse med Ritualet var langtfra afpassede efter Tilhørernes Fatteevne, og mødtes derfor kun med Uvilje eller Ligegyldighed.

Bortset fra de til Egedes daglige Omgang hørende og af ham oplærte Unge har ejheller Grønlænderne haft synderligt Udbytte af hans Andagter. Hans Prædikener læstes op, ganske vist paa Grønlandsk, men mangelfulde i Udtryk og Udtale, det siges endog stammende fremført

og iblandet med dansk-norske Laaneord for mange aandelige Begreber, der var de Indfødte ganske fremmede. Kun i Salmesangen med dens »Cadencer« kunde Taleren og hans Tilhørerkreds finde hinanden. At Egede nødte de urolige Grønlændere til timelang Stillesidden og ovenikøbet for begge Ender af Huset anbragte Folk fra Kolonien til at passe paa, at ingen undslap, minder om lignende Tvangsforanstaltninger, der gik i Svang paa hin Tid herhjemme.

Det er betegnende, at Egede blandt Grønlænderne gik under Navnet »Taleren«.

XV.

EGEDE OG BRØDREMENIGHEDEN 1733–36

Brødremenigheden i Herrnhut, hvis tidligste Udsendinge til Grønland virkede sammen med Egede de sidste Aar af hans Ophold i Landet, har gennem halvandet Aarhundrede udøvet en saa betydelig Indflydelse paa Sydgrønlands Befolkning, at de nærmere Omstændigheder ved deres Opgang og Bofæste nødvendigvis maa kendes.

At Kong Christian VI's Syn paa Missionen i Grønland i 1731 skiftede saa brat, tillægges almindeligvis den personlige Paavirkning fra Brødremenighedens Stifter, Greve Nikolaus Ludvig Zinzendorf. Lige gammel med Aarhundredet var han i sin tidlige Ungdom i Halle bleven paavirket af Pietismens Aand gennem dens Ophavsmand Ph. J. Spener.

Zinzendorfs Tilknytning til det danske Hof gaar tilbage til 1721, da han ved et Besøg paa sin mødrene Slægts Stamslot Castell i Frankrig traf sammen med Enkemarkgrevinde Sophie Christiane af Brandenburg-Culmbach-Weferlingen, hvis Datter Sophie Magdalene samme Aar blev formælet med den danske Kronprins. Markgrevinden, en klog og from Dame i pietistisk Aand og fjernt beslægtet med Zinzendorf, mente i denne at finde et Redskab i Herrens Tjeneste. Den unge Greve valgte Landlivet fremfor Statstjenesten og erhvervede i 1722 Godset Berthelsdorf i Schlesien. Greben af Speners Tanke, at skabe en lille Kirke indenfor den store, gav han nogle Exulanter, tilhørende det gamle Brødre-Unitet i Mähren, Tilladelse til at nedsætte sig paa hans Gods og anviste dem Byggegrunde paa den saakaldte Hutberg. Ydermere optog han disse jævne Folk, hvis Trosiver og strenge moralske Vandel han lærte at værdsætte, i sit Hussamfund. Blandt disse kom Tømmermanden Christian David og Linnedvæveren Hans Nitschmann til at indtage Førerstillingen i Kolonien, der voxede stadigt, og som under Zinzendorfs Patronat dannede den fornyede Brødremenighed i Herrnhut.

Gennem Markgrevinden, der var flyttet til København, kom Zinzendorf i Forbindelse med Kronprins Christians Farbroder, den fromme, skrantende Prins Carl og dennes Søster Prinsesse Sophie Hedevig paa Vemmetofte. Med deres Billigelse sendte han i Efteraaret 1728 sine

førnævnte Tillidsmænd og Agitatorer til Danmark med en af ham forfattet Redegørelse for hans religiøse Opfattelse og Brødremenighedens Virksomhed. Endvidere traf Greven samme Aar i Gera Kronprins Christian, dennes Gemalinde og Svigermoder og ventede nu kun paa et Tronskifte for at faa sit længe nærede Ønske om at blive indkaldt til Danmark opfyldt.

Endnu før sin Regeringstiltrædelse var Kronprinsen blandt de mange fromme Smaafyrster, Grever og Herrer i Tyskland vidt og bredt kendt som Pietisternes Aandsfælle.

Efter Indbydelse fra Kong Christian VI kom Zinzendorf den 16. Maj 1731 til København for at overvære Monarkens Salving. Han fik, som ventet, en meget venlig Modtagelse af hele den kongelige Familie. Især var han glad ved Gensynet med sin tidligere Studiefælle fra Halle, Friherre G. W. Söhlenthal, hvem den lille Kronprins Frederiks Opdragelse var betroet. I sin Begejstring skrev Greven hjem, at man vilde formaa Kongen til at gøre ham til en af de største i Riget, ja endog udnævne ham til Storkansler. Ved selve Højtideligheden 6. Juni fik Zinzendorf det hvide Baand, og han berettede hjem til sin Hustru, hvorledes han i sølvbroderet Hofdragt, omhængt med Kongens Ordenskæde, stod for Majestæten, men samtidigt ønskede han sig Bevægelsesfrihed og at kunne udøve Korsets Forkyndelse. Saa sikker paa Kongens Gunst var Zinzendorf, at han fremsatte et Forslag om Oprettelsen af et Universitet i Flensborg i pietistisk Aand efter Halles Forbillede og Lærestolene besat, ikke med sprænglærde, doktrinære Professorer, men med vakte Folk, og saadanne tilbød Zinzendorf sig at indkalde fra Tyskland. Konseillet fraraadede stærkt et saadant Forehavende og foretrak at indskrænke sig til at raade Bod paa de Mangler, der hæftede ved det bestaaende.

Under sit korte Ophold i København vandt Zinzendorf ikke alene ved Hoffet, men ogsaa blandt Stadens Gejstlighed og jævne Folk mange Tilhængere, hvem han opmuntrede til at afholde opbyggelige Forsamlinger. Ved sin Afrejse 1. Juli roste han sig af at have skabt en Organisation blandt de Vakte, men personlige Fordele havde han ikke opnaaet.

Kongens opblussende Følelse overfor Zinzendorf kølnedes ret hurtigt, ikke alene paa Grund af hans altid aarvaagne Mistænksomhed og let forstaaelige Uvilje mod Grevens Paagaaenhed og Selvovervurdering, som ogsaa hans voxende Forstemthed mod Zinzendorfs Ligegyldighed overfor theologiske Spørgsmaal og det bestaaende Sammenhæng mellem Stat og Kirke. Den varme og dybe Kristentro, der hele Livet igennem var Zinzendorfs inderste Væsen, blev let miskendt ved hans ejendommelige Svingen mellem højtidelig Fromhed og Ubeherskethed i Skrift og Tale.

Zinzendorf lod sig ikke forknytte, idet han bad Kongen om Tilladelse til at oprette Stationer i Danmark, hvor han agtede at slaa sig ned, dog uden at forsømme Herrnhut, men dette afsloges.

Hovedkilden til Oplysning om Zinzendorfs Virksomhed i København for Grønlændermissionens Genoptagelse er Spangenbergs store Levnedsskildring af Brødremenighedens Skrifter og maa i sin apologetiske Form opfordre til nærmere Prøvelse. Sikkert er det, at Zinzendorf i Huset hos Kongens Overstaldmester og Direktør i vestindisk-guineisk Kompagni Greve F. A. DANNESKIOLD-LAURVIG traf dennes døbte Livmorian, og at dette var den nærmeste Anledning til, at Zinzendorfs Interesse for Negrenes Omvendelse i Dansk Vestindien vaktes. Af Paul Egede blev han efter dennes egen Angivelse »underrettet om, at Kongen var stemt for at opgive Missionsværket i Grønland«. Afgjort urigtig er den senere ofte gentagne og udpyntede Beretning om Zinzendorfs Møde med de af Paul Egede til København i 1728 medbragte to Grønlændere, eftersom disse allerede Aaret efter var afgaaet ved Døden. Antagelig foreligger der en Forvexling med et Møde mellem disse og de af Zinzendorf s. A. udsendte Brødre. Først ved Slutningen af Grevens Ophold i København synes der at være kommet Fart i hans Missioneringsplaner. Den 28. Juni havde han en Samtale med Grev Danneskiold-Laurvig om Negrenes Omvendelse i Afrika og Amerika og sluttede sin Beretning herom i Brevet til sin Hustru med Ordene: »Grønland og Finmarken er opgivet, og hvo som vil tage sig af dem i aandelig Henseende kan gøre det. Jeg ser et vidt Felt ligge for mig. Herren sige Amen dertil!« Et Par Dage senere fortæller han, at han har haft fuldt op at gøre med de »laplandske, grønlandske, øst- og vestindiske Hedningesager«.

Om en direkte Drøftelse mellem Kongen og Zinzendorf angaaende det grønlandske Missionsværk paa dette Tidspunkt foreligger ingen afgørende Vidnesbyrd. I hvert Fald var Hedningemissionen i Dansk Vestindien foreløbig hans Maal, der optog ham stærkt efter hans Hjemkomst til Herrnhut. I København virkede Grevinde Danneskiold-Laurvig iøvrigt for denne Sag, men hendes Indflydelse hos Kongen har næppe været stor, eftersom hun var Søster til Dronning Anna Sofie, Kongens Stifmoder, som han hadede.

Brødremenighedens Historieskrivere, lige fra de ældste, som Spangenberg og Cranz, og op til Nutiden har søgt at tillægge Zinzendorf Æren for Genopvækkelsen af Missionsværket i Grønland. Ifølge den ovenfor givne dokumentariske Fremstilling af de i Efteraaret 1731 førte Forhandlinger om Missionens og Handelens Videreførelse, maa det tilskrives Egedes indtrængende Henvendelser til Kongen, at denne med umiskendelig personlig Indsats fremhjalp Sagen i sin Faders Aand.

Den 21. Aug. 1732, den Dag, der siden har været fejret som Brødremissionens Fødselsdag, drog dens første Udsendinge til St. Thomas, og næppe et halvt Aar senere fik Matthæus Stach, hans Fætter Christian Stach og den førnævnte Christian David Zinzendorfs Indvielse til deres Missionsgerning i Grønland.

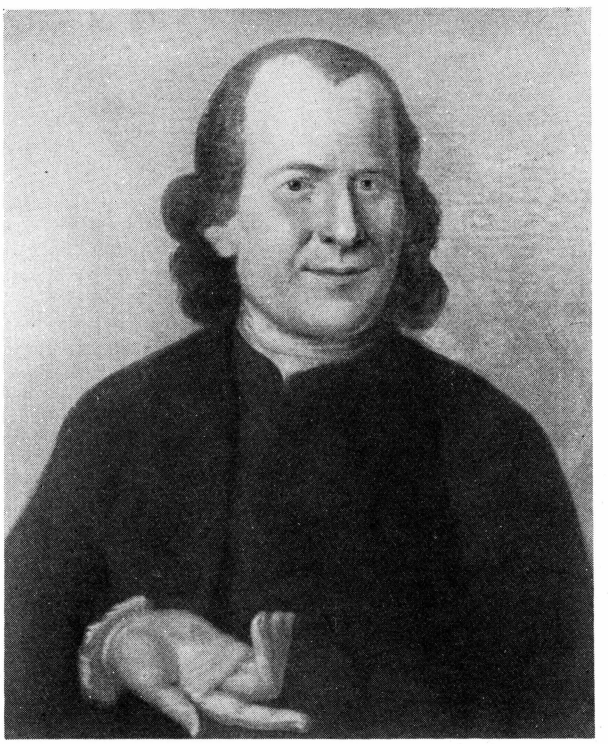

Fig. 36. Brødremissionær Christian David 1691—1751.

Christian David er Brødremenighedens første og ypperste Pionér, dens rastløse Rejseapostel i en ærværdig Tømmermands Skikkelse, gennemtrængt af dyb religiøs Overbevisning og bibelfast, tillige hengiven til Mysticisme. Urolig og ilter af Naturen kom han let i Strid med sine Omgivelser. I de første ti Aar af sin Virksomhed var han ustandselig paa Vækkelsesrejser i Tyskland og derfra helt over til Lifland og Esthland. Zinzendorf roser Chr. Davids frejdige Bekendelse, apostolisk universelle Aand og hans Glæde i Fattigdommen, »der virkede usigeligt paa Sjælene«. Dog dadler Greven »den usædvanlige Fremgangsmaade, som han ikke vilde fravige«, og hans Uvilje mod at lystre Brødrene, hvorved han havde skadet Menigheden, især ved det danske Hof.

Brødrene ankom i Januar 1733 til København, hvor de skulde afvente Skibslejlighed. Zinzendorf havde ikke medgivet dem en bestemt

Instrux for deres Gerning, kun en Vejledning i deres Forhold til Egede gennem et Paalæg om at tilbyde ham deres Tjeneste, og hvis han ikke havde dem behov, maatte de lade ham uforstyrret. I alle Tilfælde skulde de bo for sig og føre deres egen Husstand.

I den Anbefaling, Kongen medgav Brødrene til Egede, hedder det: »Med dette Skib henkommer til Dig trende saakaldte mähriske Brødre,

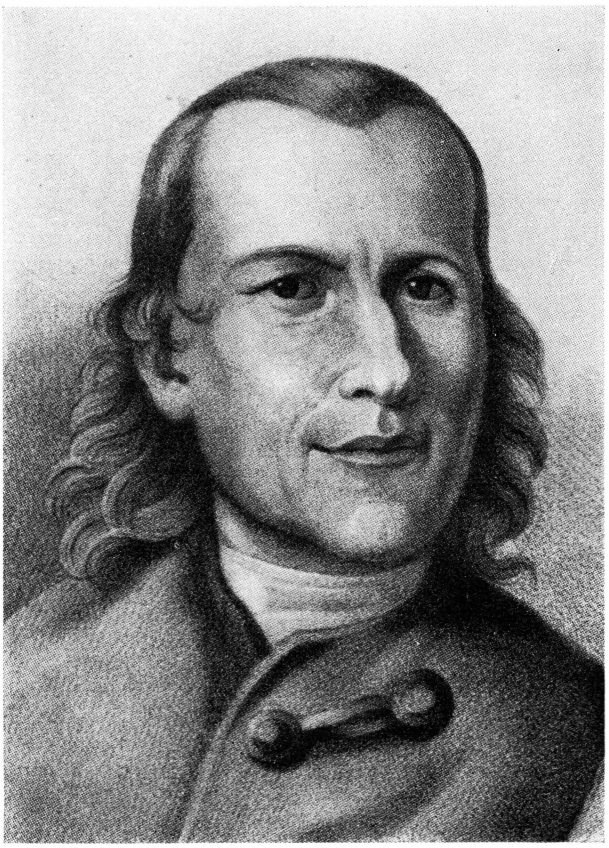

Fig. 37. Brødremissionær Matthæus Stach.

der ere kristelige og redelige Folk, og alene af Kærlighed til at tjene Gud iblandt Grønlænderne, og for at hjælpe Landet, saa vidt muligt er, at bygge, frivillig har paataget sig denne Rejse, saa er hermed vor Vilje og Befaling, at Du disse trende Mænd imodtager, og dennem af god Vilje, Kærlighed og Hjælp i deres gode Forehavende viser«.

I København fik Brødrene en overmaade venlig Modtagelse, særlig af Söhlenthal, dernæst ogsaa af Hofprædikanten J. F. Reuss, der skyldte Zinzendorf sin Ansættelse, og Vajsenhuspræsten E. Ewald. Overkammerherre C. A. Plessen, der ikke med synderlig Imødekommenhed havde

modtaget deres første Tilbud om at gaa til Grønland, fik nu Tillid til Brødrenes ærlige Sindelag og forelagde deres skriftlige Begæring. De fik Indpas i de fornemste Kredse og blev forvænte mere end godt var.

Til deres første Indretning i Grønland skænkede Dronningen 85 Rdlr., Prinsesse Sophie Hedevig 80 Rdlr., Kronprinsen 33 Rdlr. og Plessen 50 Rdlr. Andre betænkte dem med Gaver, dels rede Penge til Indkøb af Byggematerialier, Haandværkstøj, Skydevaaben og Fiskeredskaber,

Fig. 38. Brødremissionær Johann Beck 1706—70.

Husgeraad, Senge og Pelse, dels Proviant og Nødvendighedsgenstande. Saa overvældet af Velgerninger var Brødrene, at de følte sig ret som de tre Konger fra Østerland.

Kongens Beslutning maa fra første Færd regnes blandt de mange, i Følgerne delvis uheldige Forbindelser, Dronning Sophie Magdalene skabte mellem Danmark og sine Slægtninge og Kendinge fra de fremmede tyske Fyrste- og Grevehoffer.

Brødremissionærerne kom til Grønland uden mindste Kendskab til de Indfødtes og det danske Sprog, tillige ganske fremmede overfor de fra Vestindien saa vidt forskellige klimatiske Forhold. Egede, til hvem de blev henvist, var, saavidt vides, den eneste, der kunde gøre sig for-

staaelig for dem paa Tysk. Sammenblandingen af de tre Tungemaal maatte volde store Vanskeligheder i det daglige Samkvem, og idelige Misforstaaelser afstedkomme Forstemthed og Utryghed.

Den 10. April gik Matthæus og Christian Stach samt Christian David ombord i Skibet »Charitas«, ført af Hildebrand Petersen, og ankom efter en heldig Overrejse til Godthaab den 20. Maj. Da Brødrene, som det nærmere skal omtales nedenfor, ikke straks opnaaede Føling med Egede, valgte de en Boplads i et Dalstrøg en halv Mils Vej fra Kolonien, hvor de foreløbig indrettede sig i to efter grønlandsk Mønster opførte Hytter. Den 16. Juni lagde de Grundstenen til en Træbygning, der en Maaned senere stod færdig til Indflytning. Huset og Pladsen gav de Navn af Neu-Herrnhut, af Grønlænderne kaldet Nordlît.

Om Brødrenes Forhold til Egede og den danske Mission giver Matthæus Stachs Breve til Hjemmet gode Oplysninger. For at vise »desto mere Kærlighed« bestemte de sig efter Lodtrækning til, i Slutningen af Maaneden at overvære Egedes Gudstjeneste paa to efter hinanden følgende Søndage. Første Gang bivaanede de en Altergang, Egede holdt med sin Familie, og paahørte hans Oplæsning af Postillen. Faa Dage efter aflagde han dem et Besøg. Brødrene kunde ganske vist ikke tale meget med ham om Kristendommen, men mere om Nødvendigheden for dem at lære Grønlandsk. De forelagde ham et Landkort, som Overkammerherre von Plessen havde medgivet dem, og Egede viste dem paa dette, hvor han havde rejst i Landet. Den følgende Søndag gentog de deres Besøg, og Egede begyndte nu at fatte Tillid til Brødrene, især efter at de havde fremvist deres Pas og han var bleven revet ud af den Vildfarelse, at man i København kun ved Gaver havde lokket dem til Rejsen. Egede viste dem megen Venlighed ved Gang paa Gang at sende dem Mælk, Fisk og Renskød, ja endog en halv Tønde Øl, i Aug. 1734 to Tønder friskbagt Brød og en Tønde islandsk Faarekød. Til Gengæld søgte Folkene fra Kolonien Brødrenes Bistand ved Opførelsen af et Provianthus. Den ene af dem tog Undervisning hos Egede i Grønlandsk, medens de to andre gik paa Jagt og Fiskeri for at bjerge Føden eller dyrkede huslige Sysler saasom Vævning og Spinding samt Forsøg paa Havedyrkning.

Om den Ritus, Egede paa den Tid fulgte ved de Gudstjenester, han holdt for Koloniens Folk, underrettes man kun gennem en af Chr. Stach forfattet Beretning, nedskrevet kort efter Brødrenes Ankomst, og som hidsættes:

»Vi Brødre gik over for at høre Egede prædike over Evangeliet om Genfødelsen, og da det nu er saa vigtig en Materie, vilde vi ogsaa gerne høre tale derom. Ceremonien og den saakaldte Gudstjeneste gaar her saaledes for sig. Først blev der ringet tre Gange, derefter, naar Matroserne og Tjenestefolkene er samlede, henved 22 i Tallet, beder

Præsten en formelig Bøn, hvorpaa synges Salmerne: »Gud Fader udi Evighed« og »Aleneste Gud i Himmerig«, derefter »Nu bede vi den Helligaand«, og endelig »Vi tro, vi alle tro paa Gud«. Efter dette rejste Egede sig op ved Bordet efter Formularet; saa oplæste han Evangeliet, derpaa holdt han to Indgange og saa Udlægningen. Idag har han i den første Indgang talt om Treenigheden, hvorledes og hvor Gud aabenbarer sig i tre Personer, og hvorledes vi ikke kan fatte det med vor Fornuft, og derefter fremsagde han flere Bibelsteder. I den anden Indgang talte han om de Vidundere og Tegn, som Messias, Elias, Profeterne og den Herre Christus har gjort og herigennem bevist, at man ikke kan fatte det med vor Forstand, hvorfor der er opstaaet megen Modsigelse. Endvidere har han omhandlet Evangeliet, først beskrevet Nikodemus, hvem han var, og senere hvorledes Guds Billede gik tabt for os i Adam, og vi var ufornuftige i guddommelige Ting, og derfor maatte man genfødes, hvilket det naturlige Menneske ikke kan begribe; dette skete ved Vand og Aand lidt efter lidt, dog kunde det ikke straks være fuldkommen, men hvorledes man i Hjertet erfarer det, og hvilke Kendetegn der gaves paa genfødte og ærbare, naturligt fromme Folk, det talte han ikke om. Vi var angst og bange under Prædikenen, efter hvilken blev sunget Salmen »Ikkun til Dig, Herr Jesu Krist, staar min Lid«, og sluttede han med en Bøn af Bogen.

Egede bærer Præstekjole ganske som i en Kirke og staar under hele Prædikenen op ved Bordet.«

Christian David skulde efter Bestemmelsen kun blive et Aar i Landet, for at bistaa sine Medbrødre som den haandværkskyndige ved Opførelsen af et Vaaningshus, men tillige som den ældre og mere erfarne vejlede dem med Raad og Daad.

Allerede ved det første Møde mellem Egede og Brødrene ved deres Landgang viste den af Zinzendorf og senest af de fornemme Kredse i København forkælede Christian David sit indbildske og trættekære Sind. Til at begynde med beklagede han sig over, at Egede, den Aften, da Skibet ankrede ved Kolonien, og han havde hilst paa Brødrene ombord, undlod at lykønske dem til deres Forehavende og ikke indbød dem til at bo hos sig under Paaskud af Travlhed og manglende Øvelse i at kunne tale Tysk. Ganske vist havde Egede lovet at sørge for deres Logis næste Dag, men da dette ikke skete, maatte Brødrene see sig om efter en Byggeplads i passende Afstand fra Kolonien. De vilde ikke tigge ham om Gæstfrihed og mente, at han burde have nødet dem til at blive. Egede var oprørt over disse skriftligt fremsatte Beskyldninger for Ugæstfrihed. »Blues I ikke«, skrev han til Svar, »ved at sige mig sligt! Er det ikke uforskammet?« Brødrene havde intet mælet om Herberg, men allerede Dagen efter, uden at tage Egede paa Raad, valgt sig en Byggeplads,

hvoraf han maatte slutte, at de var sære Mennesker, som vilde leve for sig. De havde gjort rettere i at bygge nær ved Kolonien, saa at man daglig havde kunnet tale sammen. Dagene blev snart kortere og Sneen faldt, hvilket maatte hindre Sammenkomster. I den første Tid kom Egede hyppigere til Brødrene end de til ham for at indlede gejstlige Diskurser. Da han ikke mente at have den fornødne mundtlige Færdighed i det tyske Sprog, som krævedes til slige Drøftelser, foreslog han, for at undgaa Misforstaaelser, at brevvexle derom.

Det vidtløftige Brevskifte mellem Egede og Christian David giver saa værdifulde Bidrag til Forstaaelsen af de stridende Parters Mentalitet, at en kort Redegørelse for deres Holdning er paakrævet.

Hovedindholdet af Brevvexlingen optages af Polemikken om Forstaaelsen af Læren om Retfærdiggørelsen og Helliggørelsen. Egede bebrejdede Brødrene, at de underkendte Retfærdiggørelsen og stod i Fare for at henfalde i Helliggørelse gennem Gerninger. Herimod gjorde Chr. David gældende, at Egede opfattede Retfærdiggørelsen altfor yderliggaaende. I sine Gensvar udartede Chr. David til Spidsfindigheder og Ordkløverier, tilmed i en usømmelig Form. Egede bevarede, som en af Brødremenighedens egne Historieskrivere anerkender, en mere ædel og forsonlig Holdning end hans Modpart. Egedes Tysk er vel fuldt af grammatikalske Forsyndelser, men hans Stil god og fyndig, saa at Chr. David ikke med Føje har kunnet søge Aarsagen til Uoverensstemmelsen i Misforstaaelser.

Med stor Selverkendelse og Beskedenhed imødegik Egede som boglærd Theolog den iltre og selvsikre Lægmands ofte baade vovede og vitterligt uholdbare Paastande, hans mystisk prægede, uklare Sidespring og hans Mangel paa Evne og Vilje til at svare paa de simple Spørgsmaal, der stilledes ham.

Kun, da Chr. David ved Fejllæsning af en Sætning hos Egede betegnede dennes Lære som »elendig Orthodoxi« og ham selv som uomvendt og derfor uskikket til at omvende Hedninge, ja endog angreb ham for hans personlige Vandel, gav Egede sig Luft i et skarpt Gensvar, som man læser med udelt Fornøjelse:

»I kalder den rene lutherske Lære for elendig Orthodoxi, men I er en elendig Nar, naar I taler saaledes! Mig synes, I havde gjort bedre i at være bleven ved Eders Tømmermands Haandværk og ikke formastet Eder til at agere Lærer uden at være kaldet. Hvis jeg eller en anden, der ikke havde lært Eders Haandværk, vilde rejse et Hus uden Snor og Vinkel, maatte I og enhver lee over et saadant Foretagende, thi Huset vilde uden Tvivl blive skævt og krumt. Og I paatager Eder at bygge Guds Hus! men uklogeligt, thi i Stedet for ildfaste Materialier af Troens pure Guld, kliner I paa apostolisk Grund Eders egne Griller og ubibelske Meningers Pindeværk, Hø og Stubbe. Trods byder jeg Eder og enhver,

at I dadler mig for min ydre Livsvandel. Den indre Beskaffenhed kender Gud alene, og det tilkommer ikke Eder at dømme. At jeg skulde være en Slave af Øvrigheden i aandelige Sager, da veed jeg ikke, hvori det skulde bestaa, thi hverken den høje eller lavere Øvrighed har endnu foreskrevet mig, hvorledes jeg skulde røgte mit Missionsembede. Men hvis Værket engang med Guds Hjælp skulde komme i den Stand og Forfatning, at der blev krævet Forskrifter, vil jeg finde det fuldkommen rimeligt at efterleve Øvrighedens og de kristelige og lovlige Anordninger. At jeg skulde være en Slave af Hustru og Børn og jordiske Sager, det er Sandhed, siger I, men jeg siger: Det er Løgn!«

Chr. David beskyldte endvidere Egede for Fejlgreb og Fejlsyn i Missionsarbejdet lige tilbage til dets første Udspring, hvor han kun havde løse Rygter at holde sig til. Saaledes hævdede han, at Egede havde anvendt List ved Indsamlingen af Penge til Udrustningen af de første til Grønland opsendte Skibe, idet han, for at faa Folk til at tegne sig, selv havde lagt 300 Rdlr. i Kassen uden at navngive sig og derved lokket andre. Endelig bebrejdede han Egede for ikke at have fulgt Herrens umiddelbare Kaldelse til at gaa til Grønland paa egen Haand, men benyttet sig af Kongens og andres Hjælp. Han burde have taget sin Broder, der var villig til at ofre sig for Sagen, med, to og to, ligesom Christus havde udsendt sine Disciple, og være gaaet op med et paa flere Aar fragtet Skib, bemandet med to Matroser, hvilket ikke vilde have kostet Kongen de store Summer, Foretagendet havde slugt. Paa Indvendingen mod, at Egede gik i danske Klæder, fik Chr. David til Svar, at Egede ikke troede, at nogen Evropæer altid kunde leve blandt Grønlænderne ved at ernære og klæde sig paa deres Vis. Bebrejdelsen for at taale Kortspil og Keglespil imødegik Egede med, at han i sin Ungdom aldrig havde udøvet slige Løjer, ejheller taalte dem af sine Børn, men sligt maatte under grønlandske Forhold være tilladt Folkene i Fritimer i Henhold til Prædikerens Ord (3 I), naar det ikke skete med Dobbel eller Drik og for Penge. Endelig lod Chr. David Egede høre, at han kun døbte Børn og Voxne indenfor Koloniens Grænser.

Medens Egede overfor Gud med Bedrøvelse bekendte, at han kun havde udrettet lidet i Grønland, lyder hans selvbevidste Svar paa Chr. Davids Udæskning: »Jeg forsikrer Eder, at inden I faar høstet, hvad jeg har pløjet, skal I faa nok at bestille«.

Foranlediget ved, at C. David bebrejdede ham at have svigtet sin første Kaldelse i Norge om at gaa alene til Grønland, idet han havde søgt verdslig Bistand, svarede Egede: »Jeg har aldrig rost mig af en umiddelbar Kaldelse. Derfor har jeg ogsaa tilkendegivet min gode Vilje og Attraa for Kongen, at han maatte komme disse stakkels Folk og fordums Undersaatter til Hjælp og forunde mig og andre at gaa til dem for at lære dem Guds Ord. Jeg vilde have været en Sværmer eller Fantast,

hvis jeg havde foresat mig at rejse til Grønland uden al menneskelig og ydre Hjælp«.

Om sit Forhold til Pietismen skriver Egede: »Jeg elsker Joh. Arndt, Spener og Francke, der i vor Tid har været Pietismens Fædre, som jeg ogsaa elsker dem for deres Tros og hellige Livsvandels Skyld. Sande Pietister er mig ganske kære, men om I hører saadanne til, er mig tvivlsomt. Jeg regner Eder ikke dertil«. Han havde laant Brødrene Speners Forklaring om Luthers Katekismus, og hvis de af Hjertet vilde bifalde alt, hvad han deri lærte efter Guds Ord, skulde han være tilfreds.

Særlig forbløffende er den Dristighed, hvormed Chr. David søger at belære Egede om Tilegnelsen af det grønlandske Sprog. Egede kunde med Rette tilbagevise hans Bebrejdelse for ikke at have hjulpet ham dermed som en vitterlig Usandhed, idet han havde oversat alt, hvad Brødrene havde forelagt ham, og opgivet dem Gloser. Selvkloge som i alt havde de foresat sig at lære Sproget efter deres eget Hoved. Egede havde sagt dem, at hvis de vilde lære Sproget grundigt, maatte de følge hans Metode, nemlig først at lære enkelte Ord og derefter fortsætte med Grammatiken; iøvrigt vilde de i deres Levedage aldrig kunne lære Sproget, med mindre de begav sig ind i Grønlændernes Huse og i den daglige Omgang tilegnede sig det, saaledes som hans Børn havde gjort det.

Egede afbrød i sit Brev af 22. Febr. 1734 den ørkesløse skriftlige Meningsudvexling med følgende Ord: »Sluttelig beder jeg, at I for Fremtiden lader mig ubesværet med Eders flove Skriverier og ukristelige Beskyldninger, thi jeg agter ikke mere at læse Eders Breve, ej heller at svare derpaa, fordi jeg Gud ske Lov veed at bruge min Tid bedre. Hermed Gud befalet«.

Overfor de mange, af Chr. David udslyngede, ubegrundede og usømmelige Beskyldninger har Egede med Fynd og Klem givet Svar paa Tiltale. Beskæmmende for hans Modparts Opblæsthed og Selvgodhed lyder Egedes ydmygende Bekendelse, der skal afslutte Omtalen af den lidet opbyggelige Strid: »Eders kristelige Gensvar med Hensyn til en Husholders Troskab mod Gud og Flid i hans Embedsførelse modtager jeg med al Kærlighed og Tak. Hvad jeg har forsømt, erkender og angrer jeg; hvad der endnu mangler mig, beklager jeg og anraaber gennem Christus Guds Barmhjertighed om at ville give mig den rette Dygtighed«.

Der er bevaret et Brev fra Chr. David til Zinzendorf, skrevet ombord undervejs mellem Disko og Godthaab den 3. Aug. 1734. Det vidner om den store Fortrolighed, som herskede mellem begge, og det spændte Forhold, i hvilket Chr. David stod til sine Medbrødre i Grønland, men er særlig værdifuldt ved de Karakteristiker af Egede og hans Nærmeste, som Brevskriveren i det store og hele har søgt at yde Retfærdighed, saavidt hans begrænsede religiøse Standpunkt gjorde det muligt.

Den Uvilje, han møder hos sine Medbrødre, der klager over hans Skarphed og strenge Krav, har efter Chr. Davids Udsagn det sidste halve Aar pint ham halvt til Døde og afmagret ham til Skind og Ben, saa at Kirurgen har undret sig over den Forandring, der er foregaaet med ham. Trætter med Egede var ikke gaaet ham slet saa nær, fordi Egede nu engang ikke kunde være anderledes.

»Jeg holder dog af ham«, hedder det, »fordi hans Erkendelse ikke naar videre, og jeg ser, at han handler efter sin Erkendelse. Han elsker iøvrigt de fromme Mænd Johan Arndt, Spener og Francke og vil, at vi skal underskrive Speners Katekismus, som han vil leve og dø paa. Forresten er han en Koleriker og Sangviniker, og man kan godt omgaas ham. Alle Mennesker, ogsaa Hedningene, elsker ham og har Respekt for ham, men i guddommelige Sager er han meget dum, har et slet Judicium, har vanskeligt ved at finde sig til rette i en Sag, men vil ikke være Hykler, buser lige ud, stammer meget i sine Prædikener og kan kun lidt Grønlandsk. Kvinden er ikke i Gunst hos ham, Fantasteri kan han ikke døje, er en Vovehals og en god Soldat, har en fast Natur. Han har Uro i Hjertet, er temmelig aabenhjertet, har vor Vandel kær, men kan ikke finde sig i vor Maade at tale og skrive paa, dog begynder han at forstaa os. Han har en meget god, naturlig Kone, som holder af os og stundom kalder os sine Sønner og giver os det ene og det andet, men vi kan kun tale lidt med hende. Sønnen (Niels) er en meget uskyldig ung Mand, skyer os og gaar os af Vejen, men er ellers munter og glad. Den ældste Datter (Kirstine) har allerede været forlovet i to Aar, er maliciøs og kives endog med Forældrene. Den yngste (Petronelle) er ganske artig og kan af alle det grønlandske Sprog bedst. Hun vilde ganske sikkert omvende sig, hvis vore Søstre var omkring hende. Den ældste Søn, Missionæren (Paul), har ganske Faderens Natur«.

Om Egedes Embedsbrødre siger Chr. David: »Hr. Pincke (Bing) har faaet mig meget kær; jeg har talt meget med ham, ogsaa skrevet til ham ved Afskeden, men han er wittenbergsk og kan ikke lide Pietisterne og indbilder sig lutter Farer. Den 4. Missionær (Ohnsorg) viser sig kærlig, har givet os Haanden og er temmelig stille, vi kender ham altsaa ikke rigtig endnu, fordi jeg ogsaa har været borte; han har allerede besøgt os en Gang sammen med Hr. Egede«.

Brødremenighedens Vext begunstigedes iøvrigt ved, at Bing og Ohnsorg stillede om muligt strengere Krav til Daabsoptagelsen end Egede og gik videre end han i Bestræbelserne for at udrydde Grønlændernes hedenske Forestillinger, hvortil kom at de manglede hans Autoritet.

Ikke blot i Forholdet til Egede viser Christian David sig som en trættekær og uomgængelig Mand, men ogsaa i det daglige Samkvem med Matthæus og Christian Stach, der klagede til Zinzendorf over hans

Stridbarhed og strenge Krav til dem, medens Christian David til Gengæld beskyldte dem for Uforstand, Ulydighed og Dovenskab.

MATTHÆUS STACH er den første og tillige den betydeligste af alle Missionærer, som Brødremenigheden gennem Tiderne har opsendt til Grønland. Opfyldt af en glødende Trosiver og utrættelig Virksomhedstrang gjorde han ialt sex Rejser til Landet med aarelange Ophold, afbrudte af hans Nærværelse ved Synoden i Hjemlandet og Arbejdet for Oprettelsen af Missionsstationer blandt Eskimoerne i Labrador. Efter Christian Davids Hjemgang i 1735 blev han valgt til Ældste og Lærer for Brødremenigheden og foretog i 1739 dens første Daabshandlinger blandt Grønlænderne, deriblandt Optagelsen af Kajarnak (»der Erstling aus dieser Nation«) i det kristelige Samfund. I 1741 fik Stach kongelig Ordination, lagde 1747 Grundstenen til det nye Missionshus i Neu Herrnhut, oprettede i 1758 Missionsstationen Lichtenfels ved Logen Fiskenæsset og forberedte Grundlæggelsen af Stationen Lichtenau i en naturskøn Egn. Under sit sidste Ophold i Grønland, der strakte sig over tolv Aar indtil hans endelige Hjemgang i 1771, udarbejdede han en grønlandsk Sproglære og Ordbog. Hans og Hustrus Forsyndelser mod det sjette Bud, deres Sønderknuselse og Genoprejsning ved Ruelse og Syndsbekendelse under strømmende Taarer er, lidet hensynsfuldt, i nyeste Tid (1926) bleven udførligt stillet til Skue af hans, Brødremenighedens tilhørende Biograf.

Christian David forlod Grønland i Haabet om, at Egede til Slut kunde blive salig gennem Smeltediglens Ild og Troen paa, at han ved Guds Dragelse var kommet til Sønnen. Hvis Egede eller en af hans Sønner omvendte sig, vilde det ganske sikkert blive til Velsignelse for Hedningene. Men enten var deres Tid endnu ikke kommet, eller de hørte ifølge Ezechiels Profeti til de raadne Vande. De var en egen Slags Mennesker, paa hvilke der vel ikke fremfor andre hvilede en særlig Forbandelse, men som i Lighed med andre Ureene kunde finde Syndernes Forladelse og blive salige. Hvis Egede, hvem de havde Tillid til, kunde omvendes, og Brødrene fik arbejde sammen med ham, »vilde hans apostolske Embede og deres, kommet til ham, være et sikkert Vidnesbyrd om Hedningenes Omvendelse, men ellers kunde han — Christian David — ikke naa til Vished om deres Besøgelse«. Matthæus Stach var ikke den rette Mand til at vise Vejen.

Brevskiftet mellem Egede og Chr. David fik et Efterspil.

Da begge Parter hver for sig fastholdt deres Opfattelse af Troslæren, enedes de om at forelægge Brevvexlingen for to Voldgiftsmænd. Egede havde valgt Prof. STEENBUCH, Chr. David sin gamle Velynder Præsten E. EWALD, da der udgik Befaling til at indsende Korrespondancen enten til Kongen eller Missionskollegiet. Efter den i Brødremenigheden herskende Forskrift om Lodtrækning gik Sagen til Kongen, der igen overgav

den til Zinzendorf, som i 1735 opholdt sig i København og afgav sit Skøn i et Brev af 13. Maj, der med samme Ordlyd tilsendtes Brødremenigheden. Han vilde ikke udtale sig om Egedes, »en fremmed Tjeners«, Adfærd. Chr. David var en Mand, der havde sat Livet ind for andres Liv og Frelse og handlede ud fra et redeligt Sind og i god Mening, kun paavirket af Spekulationer, som de ensomme Forhold havde voldt. »Hvilke dyrebare og vigtige Sandheder det var, der vel kunde tjene Egede, men som han hist og her syntes at sammenblande med ørkesløse Ideer, ja endog Vildfarelser, maatte være andre øvede Mænd indlysende«.

Med Chr. David sendte Egede en til Zinzendorf rettet Erklæring, som han skulde overlevere Greven. Egede beklagede, at Brødrene, der var sendt for at bistaa ham ved Grønlændernes Omvendelse, ikke havde fulgt denne kristelige Hensigt, fordi de havde afsondret sig meget, idet de paa Grund af besynderlige Meninger og mistænkelige Talemaader ikke kunde blive enige med ham. Egede hæftede sig ved Sagens Kærnepunkt, at Brødrene vægrede sig ved at ville antage den augsburgske Konfession. Paa deres Liv og Vandel havde han intet at udsætte. Iøvrigt agtede han ikke at blive længe i Grønland, dels fordi han var ganske træt og fortrædelig over megen Modgang, dels fordi Omstændighederne voldte, at han begav sig bort i Haab om at kunne udrette mere for Grønlænderne hjemme, end om han blev deroppe.

I sit Svar af 15. Febr. 1736 indrømmede Zinzendorf, at den kære Chr. David havde umaget sig forgæves paa et Sted, der ikke krævede hans Møje og Besvær. Han hævdede, at Brødremenigheden i Ostindien var i fuldstændig Overensstemmelse med Katekismen. De mähriske Brødre afveg kun paa eet Punkt fra Statskirken, nemlig deri, at de havde en særlig kirkelig Forfatning og gerne dannede Sammenslutninger, hvilket de allerede havde gjort før Reformationen.

Iøvrigt bad han Egede om vedblivende at være Grønlændernes Ven og lade dem roligt nyde den Frihed, Kongen havde forundt dem.

Brødremissionens første Historieskriver, D. Cranz, der i 1761 gjorde en Rejse til Grønland, og som ikke alene byggede paa mundtlig Tradition, men ogsaa har benyttet de første Brødremissionærers Dagbøger, fortier vel Stridighederne med Chr. David, dog undlader han ikke at yde Egede fuld Anerkendelse i dennes Forhold til Brødrene. Da disse blev hjemsøgt af Skørbug, viste Egede sig som deres tro Ven og besøgte dem flittigt. Ved deres Arbejde paa at tilegne sig det vanskelige Sprog, bistod Egede dem saavidt muligt og gav dem til Afskrivning alt, hvad han havde optegnet, og lod sine Børn forklare dem, hvad de ikke forstod. Egede skænkede dem en gammel Jolle og Materialier til at reparere den med, laante dem ogsaa en ny med Besætning, naar de ikke havde Folk til at ro den og skulde forrette deres Kald, og han tog dem hyppigt med paa Besøg hos Grønlænderne.

Ogsaa Brødremenighedens seneste Historiograf, K. Müller (1931), der gaar nærmere ind paa Tvistighederne mellem Chr. David og Egede, anerkender denne sidstes Godhed overfor Brødrene, men mangler Forstaaelsen for hans Missionsgerning. Müller affærdiger Egede med Betegnelsen Kolonialgejstlig, hvis Missionering foregik med Vold og Soldater i Lighed med Behandlingen af de hedenske Sachsere. Denne Paastand sigter vel til Guvernør Paars' væbnede Herredømme, som man sandelig ikke kan bebrejde Egede. Urimelig er hans Opfattelse, at Grønlænderne i ham saa »den sorte Mand«, og at den danske Koloni unddrog sig hans Indflydelse og mere kom til at betyde Forbandelse end Velsignelse for hans Arbejde.

Hertil maa bemærkes, at ogsaa Brødrene, efter at have faaet Fodfæste i Landet, har øvet Tugt og Disciplin overfor Grønlænderne, særlig ved at tvinge det frie grønlandske Fanger- og Jægerfolk til fast Bosættelse i Brødrenes umiddelbare Nærhed.

Den Kløft, Chr. David havde skabt mellem Godthaab og Neu Herrnhut, voldte, at det aldrig kom til et godt Samarbejde mellem Egede og Brødrene. De to Fætre Stach fremturede i Chr. Davids Spor ved de idelige Klager, de forebragte Zinzendorf over Egedes Mangel paa den rette Kristelighed. Saalænge Koppeepidemien rasede, fulgte, ifølge Cranz, Brødrene Egedes Exempel, dels ved at ledsage ham til de af Smitten angrebne Grønlændere, dels ved at optage saamange Syge i deres Stuer og Sovekamre, disse kunde rumme, med Fare for deres Helbred, der led ved den ulidelige Stank af Syge og Døende.

Den evindelige Strid mellem Theologen og Lægmanden og især om Herrnhuternes afvisende Holdning over for den augsburgske Bekendelse fortsattes. Oplysende og tillige livfyldt er følgende af Severin skildrede Optrin. Scenen er i København i Aaret 1734 (3. April) paa hans Kontor i Nyhavn. Til Stede er hans Købmand fra Christianshaab M. Fersleff, og den nyordinerede Missionær A. Bing. Ind træder de to mähriske Brødre, Friedrich Böhnisch og Joh. Beck, der forestilles for Severin af Pastor Ewalds Svoger, Pietisten C. F. Martens. Severin spørger Brødrene, hvad de vil. Svaret lyder, at de agter sig til Grønland. Paa Spørgsmaalet om deres Profession oplyste den ene, at han var Gartner, den anden havde ikke lært noget Haandværk, men han vilde prædike. Adspurgt om, i hvilken Hensigt de agtede sig til Grønland, svarede de, at de vilde hen til deres Brødre og omvende Grønlænderne. Dertil krævedes, indvendte Severin, at de først maatte lade sig examinere af det theologiske Fakultet efter Missionskollegiets Anordning. Severin gik dem paa Klingen ved at udfritte dem om deres Trosbekendelse. De havde først været Katolikker, nu evangeliske, dog hverken lutherske eller protestantiske, men bibelske. Severin blev mere betænkelig; han havde ikke for intet studeret Theologi i sin Ungdom. Om de bekendte sig til Konkordieformelen, hvortil de

svarede, at det forstod de sig ikke paa; de var bibelske slet og ret. Om de holdt ved den augsburgske Bekendelse og de symbolske Bøger, hvortil de svarede nej. Da udbrød Severin: »Mine Venner! I ere ulyksalige, naar I kommer til Grønland, thi efter saadan Eders Bekendelse, som en af de grønlandske Præster her staar og hører af Eder, bliver I ingenlunde admitterede til det Hellige Alterens Sacramente!« Dertil svaredes, at derom gjaldt det ikke; det kunde Brødrene forrette indbyrdes. Da blev Severin gram i Hu og erklærede, at efter denne deres Bekendelse i fleres Paahør kunde han ingenlunde tilstæde dem at komme til Grønland uden Hans Majestæts Ordre, hvad Anbefaling de ellers havde.

Aaret 1734 bragte Uro og Gæring i dansk kirkeligt Liv. Den støtte og upartiske Raadgiver i Trossager, Kong Christian VI forgæves havde troet at finde i Grev Zinzendorf, sendtes ham i Grev Christian Ernst af Stolberg-Wernigerode, der gav Stødet til, at den hallensiske Pietisme blev Statsreligion. Gennem ham tilspidsedes Modsætningerne mellem Koalitionen i Halle med dens autoritative Gejstlighed, dens Krav om Bodfærdighed, Selvtugt og Verdensfravendthed overfor Herrnhuternes Lov om et patriarkalsk Samfund, frigørende Syndsbekendelse, Broder- og Søsterkæder over hele Jorden med deraf følgende Vandrelyst, Glæden i nøjsomme Kaar og denne Trosretnings betydeligste og varigste Indsats, Evangeliets Forkyndelse fra Pol til Pol. De Baand, der havde knyttet de to Trossamfund broderligt sammen, maatte briste og fulgtes af en bitter Fejde.

I et Brev til Christian VI, skrevet 1734 paa Aarets sidste Dag, udtaler Grev Stolberg sin Frygt for Brødrenes separatistiske Tilbøjeligheder, hvorfor Kongen vilde gøre vel i at tilstoppe Kilden ved at forbyde Zinzendorf, at der yderligere sendtes Herrnhutere til Kongens Lande og befale ham at holde Brødrene tilbage fra St. Thomas. Trods Grevens Betænkeligheder og Severins Modstand indvilligede Kongen i de førnævnte Missionærer F. Böhnisch' og J. Becks Udsendelse til Grønland. Sammen med M. Stach indgik de en Pagt, »Bund der drei Brüder«, hvorved de forpligtede sig til at holde ud i Grønland trods alle Afsavn, og uanset om Frugterne af deres Arbejde først sent skulde modnes.

I Septbr. 1735 fremførte Egede i et Brev til Zinzendorf en direkte Klage over Brødrenes Adfærd, men fik kun et undvigende Svar, hvori Brødrenes Rettroenhed fremhævedes og det indrømmedes, at Chr. David havde ophidset sig unødigt. Brødrene modtog en Tilrettevisning med Paamindelse om, at de havde vigtigere Sager at varetage end at blande sig i en theologisk Disput.

Stridighederne mellem Egede og Brødremenigheden kunde ikke undgaa eftertænksomme Grønlænderes Opmærksomhed. I en af sine Epistler

skriver Holberg (o. 1740): »Saasom der nuomstunder udi vore Grønlandske Colonier ere to slags Missionarii, nogle, som bestaae af Danske og Norske, og andre, som ere Herrenhutter, og Grønlænderne høre, at de ikke ere enige med hinanden udi Lærdommen, holde nogle af dem heele Troen mistænkt, og sige: Hvi kan det være Sandhed, som I selv tviste om? Udi disse og deslige Spørsmaal maa Missionarii søge at give dem Oplysning; Og sees deraf, at der behøves kyndige Mænd til de Grønlandske Missioner, efterdi dem gives samme Knuder at løse, som de Malabariske Missionarier. Dog lade Grønlænderne see større Lærvillighed end Malabarerne og lade sig nøye, naar de høre sunde og velgrundede Forklaringer«.

Kongen var vedblivende stemt for at vise Brødrene Imødekommenhed, idet han i April (1737) gav Severin Befaling til uden Vederlag at befordre til og fra Grønland en Broder, der vilde opgaa sammen med Christian Stach, som var hjemvendt Aaret før tilligemed Egede. Kongens Mistænksomhed ytrede sig dog i en, Severin tildelt Indskærpelse af den ham tidligere givne Ordre, at alle Breve, som Brødre sendte hjem, skulde passere Missionskollegiets Censur.

Herimod gjorde Severin gældende, at Brødrenes Transport og Fortæring om Bord var bekostelig, og at de burde participere i Udgifterne. Ejheller vidste han, paa hvilken Maade Brevvisitationen skulde foregaa. Ogsaa som Missionens aandelige Værn og Værge saa han med Uvilje paa Brødrenes Færden i Landet, fordi de i Trangstider var til Byrde for Kolonien og var uvillige til at yde Gentjenester for al den Velvilje, der herfra vistes dem. Som ustuderede Folk kunde de ikke lære Sproget, men nøjedes med at tilegne sig saamange Ord, som behøvedes for at drage dem til sig og at indbilde Grønlænderne, at de danske Missionærer ikke forkyndte den sande Lærdom.

Rygter om, at Egede havde i Sinde at udgive sit Brevskifte med Chr. David, var i Juni (1737) kommet Zinzendorf for Øre, hvorfor han rettede en Anmodning til Kongen om at forhindre det, fordi det vilde fremkalde et Svar fra Chr. David og forvolde Bryderier, hvorved der kunde komme allehaande frem, som maatte være uønsket. Skøndt Zinzendorfs Henvendelse kom uformodet, fandt Kongen den ikke ubillig, eftersom man i Alt tilsigtede Fred og Enighed, og tilskrev derfor J. L. Holstein om at lade Egede forstaa, at denne ikke maatte give noget i Trykken, som var rettet mod Chr. David.

Ved Egedes Hjemgang fra Grønland bad Brødrene om Tilgivelse for alle deres Forseelser mod ham, og han forsikrede dem, ifølge Cranz, om sin oprigtige Kærlighed til Brødrene, lovede at ville tale deres Sag i København og ønskede dem Guds Velsignelse og Bistand i deres Gerning. Forholdet mellem den danske og herrnhutiske Mission blev dog,

som nærmere skal omtales i det følgende, aldrig helt tilfredsstillende og optog Egedes Sind med Bekymringer og Fortrædeligheder lige til hans Død mere og mere, som Brødremenigheden stadig ved den danske Missions Svigten var i Fremvæxt og høstede, hvor han havde saaet.

Omkring Aarhundredets Midte havde de mähriske Brødre i Neu Herrnhut befæstet deres Stilling og gennem deres enklere Virkemidler overfor Grønlændernes Fatteevne og naturlige mentale Indstilling vundet Overtaget.

Brødrenes Missionsgerning tilsigtede en ensidig Udvikling af Syndsbevidstheden og Overdyrkelse af Følelseslivet, i hvilket Kristi Lidelser. Lammets Blod, Vunder og Sved, sattes i Forgrunden. Deres Terminologi udartede til en Sødladenhed, der gav sig Udtryk i usmagelige og anstødelige Vendinger: om Synderne, der som Orme, Kryb og Maddiker søger ind i Frelserens blodige Naglegab.

De mähriske Brødre var gennemgaaende udannede Haandværkere, hvis praktiske Dygtighed i høj Grad har udviklet Grønlændernes medfødte Nemme og Fingerfærdighed. Brødremenighedens Særpræg var deres strenge Tugt ind- og udadtil, tysk Ordenssans og Properhed, Sparsommelighed og Nøjsomhed, forbunden med borgerlig Hygge. Unægtelig stod deres moralske Vandel i grel Modsætning til de herhjemme fra opsendte, ofte raa og brutale Hvalfangeres og Matrosers uhøviske Adfærd, Drukkenskab, Sværgen og Banden, som Egede bekæmpede af bedste Evne. Brødrene gav, som L. Dalager har udtalt sig, deres Midler, Liv og Lemmer og blev gamle og graa i Landet, tømrede deres Huse og syede selv deres Klæder. Overalt, hvor Brødrene kom hen, har de ydet en stor Indsats i Civilisationen og Oplysningsarbejdet.

Deres Missionsstationer anlagde Brødrene paa de naturskønneste Steder, opførte smagfulde, formaalstjenlige Bygninger, der rummede alt, Andagtssalen, mere lig en Landsbyskolestue, med perlegraat farvede, bare Vægge og lange, smalle Bænke, de daglige Stuer med det selvlavede Bohave, Køkken og Gedestald, alt i et. Med Omtanke valgte de Steder med godt Drikkevand i Modsætning til mange, paa øde, golde Pletter anlagte Udsteder. Brødrene var flinke Gartnere, der dyrkede Gulerødder, Blomkaal og Agurker. Uden for Huset stod Roser i Ballier, indenfor herskede Properhed, og de satte deres Ære i hvide Duge, i skinnende Kobberkar og flunkende Messingtøj.

Blandt Grønlænderne øvede de et patriarkalsk Regimente og sørgede godt for Syge og Gamle. De revsede strengt alskens Utérlighed og straffede de Ulydige paa gammeldags Skolemestervis. Samvittighedsfuldt førte de Bog over deres Hjord, langt omhyggeligere end danske Præster i Almindelighed, lige fra den første Grønlænder og ned til den sidste, de døbte før deres Afgang fra Landet, alle forsynede med Numre og Henvisninger til tidligere døbte Forældre og Søskende, i uafbrudt

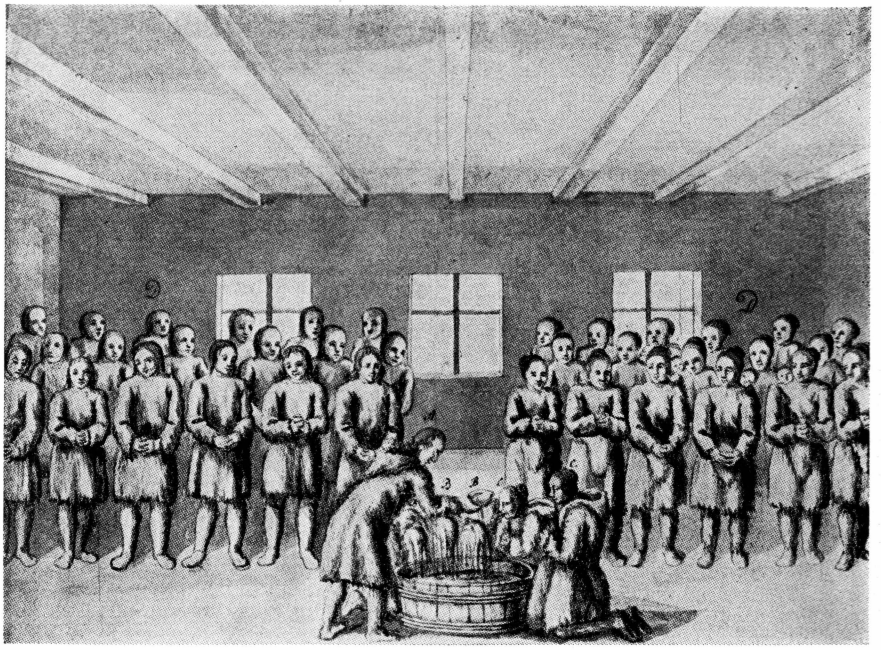

Fig. 39. Daab i Neu Herrnhut.

genealogisk Orden som een stor Slægt for Herren. I Modsætning til Egede, der ved Daaben lod Børnene beholde deres hedenske Navne, opkaldte Herrnhuterne de af dem døbte Børn enten efter Personer fra det gamle Testamente eller, hyppigst ved Kvindekønnet, efter Medlemmer af Zinzendorfs Familie saasom Erdmuthe, Benigna og Bibiane. Hvert enkelt Faar af Flokken fik ved sin Død i Begravelsesregistret sin Karakteristik, om han havde vandret stille og fornøjet, eller med Paatale, hvis han havde været hengiven til verdslige Glæder, om det saa kun var overdreven Nydelse af Skraa og Snus. Med Tilfredshed noterer de hver Gang »ein liebes Sünderlein« er hentet fornøjet hjem, »beim Lämmlein daheim«, eller om en elsket Grønlænder: »das Lamm küsste seine Seele hinweg«.

Glade i Sangen, som alle Tyskere, plejede Brødrene Korsangen gennem Grønlændernes medfødte, musikalske Øre og lærte dem at spille deres monotone Sange paa Violin og Cither. Ved Gudstjenesten blæstes paa smaa Basuntrompeter, der ogsaa højtidsfuldt lød fra Fjeldet som sidste Afskedshilsen til den bortdragende Gæst. Med disse beskedne Glæder maatte Grønlænderne nøjes, Dansen var for Brødrene kun løssluppen Utérlighed.

Neu Herrnhut paa Odden ved Godthaab med dets skønne landskabelige Beliggenhed overfor Sadelbjergets dristige sneklædte Tinde var og blev Brødrenes Zoar ved det yderste Hav.

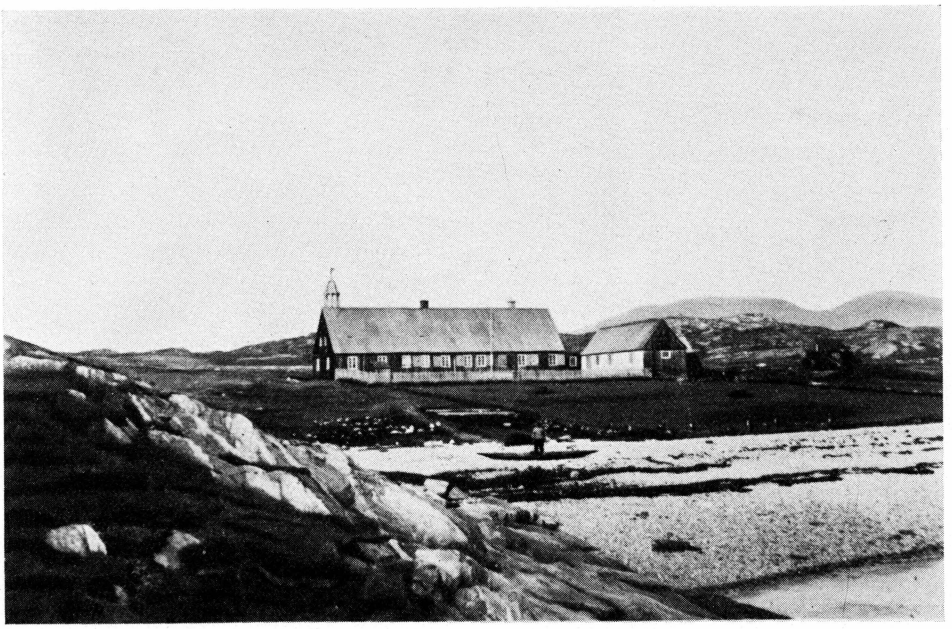

Fig. 40. Neu Herrnhut.

I Aarene 1747—48 opførtes et stateligt Missionshus i Stedet for det oprindelige, forfaldne. Materialierne hertil var skænket af formuende Venner i Holland og overført adskilt. Christian David rejste Huset under sit andet og sidste Ophold i Grønland. Med ikke helt klædelig Stolthed skrev han hjem: »Nu prædiker her alt, ogsaa de smukke Huse. Danskerne forbavses højlig over disse Anstalter, og at vi er kommet dem i Forkøbet. En Skipper har sagt: »Sauls Hus tager af, og Davids tager til««. Menigheds- og Skolehuset bestod i en retvinklet to Etages Bygning. I Hovedfløjen indrettedes for neden Forsamlingssalen i Midten, til højre Skolestuer for Piger og Spisestuen. I den øvre Etage var der Skolestue for Drenge og en Stue for de ugifte Brødre; i Kælderen Køkken, Bagers og Brønd. I et Hus til højre Sønden for Hovedfløjen fandtes Proviantrum, Træskur, Snedkerværksted og Faarestald. I paralelle Rækker, til venstre og højre for dette Bygningsanlæg, laa Grønlænderhusene, Brødrehus, Søsterhus, Enkehus, Provianthus og ialt 12 Vinterboliger. Midt i Anlægget laa Haven og tilvenstre bag Grønlænderhusene Kirkegaarden.

Efter Forbilledet i Herrnhut var den grønlandske Menighed inddelt i Kor efter Køn og Alder, de gifte og ugifte Mænd og Enkernes Forsamling. Hvert Kor havde sin særlige Tilsynsmand (Helfer), der skulde raade den enkelte i religiøse Spørgsmaal. Foruden Søndagsgudstjenesten afholdtes daglige Aftenforsamlinger med Sang og Bøn, Læsning i Skriften og Andagtsbøger eller Oplæsning af Breve fra Brødre og Søstre i det Fjerne.

Da Cranz i 1765 besøgte Grønland, boede der i de 6 store Huse i Neu Herrnhut ialt 180 Grønlændere, medens Antallet af de ved Godthaab stationerede kun beløb sig til 100. Forsamlingssalen kunde rumme op mod 300 Mennesker.

Særlig festlig formede sig Julens Højtid, der forenede de to Menigheder.

I den hellige Nat sang alle Julesalmer, og Kl. $3^1/_2$ kaldtes Store og Smaa sammen paa Menighedssalen, der var belyst med Tran, brændende i Muslingeskaller. Der uddeltes Gaver, sendte fra Tyskland, hvorefter de Voxne begav sig til Kolonien og vækkede de derboende med Musik og Sang, hvorefter der holdtes fælles Andagt i Kirkestuen. Naar denne var forbi, fulgte alle Voxne over til Neu Herrnhut, der straalede festligt ud i Natten. Den overalt endnu i Grønland brugelige Skik at synge Korsange og oplæse Juleevangeliet udenfor Husene er nedarvet fra Brødremenigheden.

Neu Herrnhuts statelige Bygning med det søgrønne Tag, det slanke Klokketaarn og dens frodige Eng ved Stranden, dyrket af flittige Hænder gennem halvandet Aarhundrede, hilser endnu alle Grønlandsfarere som et venligt Vartegn.

Medens den danske Mission, saavidt vides, end ikke i sin trangeste Tid er bleven støttet hjemmefra med frivillige Gaver under forskellig Form, har Menigheden i Neu Herrnhut i rundeligt Maal nydt Godt af formuende Brødre og Velyndere, særlig i Holland og Tyskland. Da Severin med Føje gjorde Vanskeligheder ved at skulle besværes med Transporten af Brødrenes Sager, særlig af Byggematerialier, der optog en stor Plads i hans Skibsrum, købte og udrustede Brødrenes Venner i Holland i 1738 et Fartøj, hvis Skipper, for at mindske Udgifterne ved Togtet, drev Handel og Fangst paa Kysten, dog uden synderligt Udbytte. Aaret efter sendte Brødremenigheden i Amsterdam atter det samme Skib op til Grønland. Denne Gang maatte Skipperen udstede en Forpligt om ikke at fiske eller handle indenfor den i Severins Oktroj fastsatte Søgrænse. Til Trods herfor indgik Skipperen en hemmelig Aftale med tre hollandske Skibsførere, han traf i Diskobugten, om at overskride Forbudet. Følgen blev den meget omtalte Søtræfning paa Jakobshavns Red, hvor Severins Folk entrede alle fire Skibe og hjemførte dem som Priser til København. Ombord fra Amsterdam var Brødremissionæren W. NEISSER, der skulde have været landsat ved Godthaab, men som nu med uforrettet Sag maatte følge med tilbage. Ved en indtrængende Henvendelse til Dronningen lykkedes det Neisser at faa udvirket en Befaling til J. Severin om at tilbagegive de beslaglagte, til de mähriske Brødre bestemte Varer og Levnedsmidler. Karakteristisk for Kongens Uvilje mod Herrnhuterne er følgende Bemærkning i hans Brev til

Perſpectiviſche Zeichnung von Neu-Herrnhuth in Grönland.

Fig. 41.

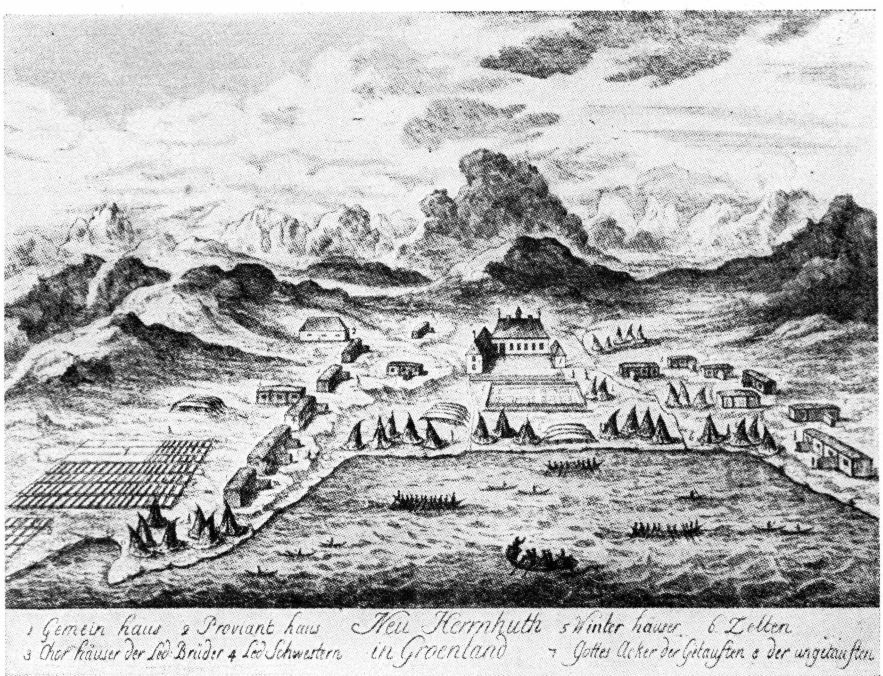

1 Gemein haus 2 Proviant haus Neu-Herrnhuth 5 Winter hauser 6 Zelten
3 Chor Häuser der Leb Brüder 4 Leb Schwestern in Groenland 7 Gottes Acker der Getauften 8 der ungetauften

Fig. 42.

J. L. Holstein i Anledning af Neissers Bønskrift til Dronningen: »Det er en egen Fatalitet, at vi ikke kan blive disse gode Folk kvit. Han (Holstein) vil nok undersøge Sagen og se til, at denne (Neisser) snart kommer bort, da vi gerne vil bevilge alt, hvad han forlanger, for blot at blive ham og hans kære Brødre kvit«.

Skøndt Kongen atter og atter klager over de Bryderier, Herrnhuterne volder ham, lader han dem dog uhindret fortsætte deres Mission i Grønland og Vestindien.

I Marts 1742 indgav den daværende Syndikus for Brødremenigheden, DAVID NITSCHMANN, under sit Ophold i København en Klage, rettet mod Egede, der i 1740 havde forbudt Brødrene at døbe, dels mod J. Severin, som havde forment dem at skyde, fiske og samle Brænde og vægret sig ved at overføre Brødrene og deres Gods med sine Skibe. Klagen henvistes til Missionskollegiet, der forhandlede baade med Egede og Severin. Den første hævdede, at han aldrig havde tilskrevet Missionærerne eller andre om denne Sag, men paaberaabte sig, at Kollegiet paa Missionærernes Klage over, at Brødrene forrettede Daabshandlinger i 1739, havde resolveret, at dette kun maatte ske i Nødstilfælde, eftersom der i deres Nærhed ved Kolonien var to ordinerede Missionærer. Severin gjorde gældende, at han aldrig havde indskrænket Brødrenes Frihed til at skyde, fiske og samle Brænde, kun maatte de ikke gaa Koloniens Folk i Næringen og ejheller ved Brændesankningen komme dem i Forkøbet. Severin havde indtil nu hverken for Personer, Gods og Byggematerialier, ejheller for Kosten under Vejs oppebaaret en Skilling, men endog hjulpet Brødrene i Landet, naar de savnede Proviant.

Undervejs til Grønland i Foraaret sidstnævnte Aar havde M. Stach en Samtale med J. Severin paa Dronninglund, hvor Skipperne efter Sædvane gjorde Ophold for at indhente deres Reders Ordrer. Stach fik en meget venlig Modtagelse og blev af Severin spurgt, om han vilde overtage hele Kolonien Godthaab, hvilket han høfligt afviste, hvorefter Severin foreslog Brødrene at flytte til den ny Koloni Frederikshaab, men ogsaa dette afslog Stach. Da Severin gentog sit Tilbud i en kategorisk Form, ytrede Stach, at hvis han vilde anvende et Magtbud, kunde han jo gøre det, men med deres gode Vilje forlod Brødrene ikke Godthaab. Severin gav sig tilfreds og svarede: Nej, nej, han vilde ikke tvinge dem, og derved blev det. I Samraad med Egede bestemte Severin da, at en dansk Missionær skulde grundlægge Missionen i Frederikshaab.

For ikke mere at blive »molesteret« med Brødrenes Klager i Henseende til Transporten, fik de Paalæg om at ordne sig i Mindelighed med Severin. Da Nitschmann samtidig meddelte, at den til Grønland opgaaende Brødremissionær, MATTHÆUS STACH, var bleven ordineret af Biskop-

pen i Marienborn, gav Kongen (1742, 16. Marts) sit Samtykke til, at han, som de Grønlandske Mähriske Brødres ordentlige Lærer, i denne Egenskab herefter maatte forrette Daaben og alle hos dem forefaldende Ministerialforretninger.

Denne kongelige Anerkendelse følte s i Brødremenigheden som en stor Sejr, der gav dem Mod til vidtrækkende Planer om at vinde hele Sydgrønland for deres Mission.

Vedblivende viste Kongen en mærkelig Dobbeltsidighed i sit Forhold til Brødremissionen. Hans Eftergivenhed overfor deres Begæringer skulde synes uforenelig med hans indgroede Uvilje mod Brødrenes kirkelige Retning, som kommer til Orde i nogle Udtalelser fra 1743: »Vi anseer dem for fromme Folk, men som derhos vandrer noget uordentligt; en ganske aparte Sekt er de. Hidindtil har der i vort Land, Gud ske Lov, kun været een herskende Religion«. Aaret efter udstedte Kongen et Reskript, der udelukkede alle, der studerede ved de mähriske Stationer, saasom Herrnhut og Marienborn, fra at beklæde et gejstligt Embede i Kongens Riger og Lande, eftersom hine Steder var »mistænkelige for den augsburgske Konfessions Bekendere«. Yderligere lod Kongen gennem et nyt Reskript bekendtgøre, at alle, som rejste til de herrnhutiske Menigheder, skulde have deres Ejendom forbrudt. Kort før sin Død slutter han et Brev til J. L. Holstein med det fromme Ønske: »Gud befri dog snart sin Kirke for disse Folk«.

Efter de danske Missionærers Forbillede tog ogsaa de hjemvendende Brødre Grønlændere med sig for at fremvise dem i Herrnhut. Saaledes fulgte i 1747 med Matthæus Stach (og David Nitschmann) fem Grønlændere af hans Menighed: Arbalik (Simon) og Pussinek (Sarah), det første af Brødrene viede Ægtepar, Issek (Judith), en voxen Pige og to Drenge i 14—15 Aars Alderen, Matthæus, Søn af den førnævnte K'ajarnaĸ, og Angusinak (Johanne). Ledsaget af Stachs Hustru kom Grønlænderne til Herrnhut og tilbragte Sommeren i Hennersdorf. Ægteparret døde Aaret efter deres Ankomst og blev begravet paa Hutberg. De tilbageblevne rejste til Holland for at søge en Skibslejlighed til Grønland. Drengene gik til Fods gennem Tyskland og blev forestillet for den regerende Hertug i Gotha. Skibet gik fra Holland til London, hvor Drengene præsenteredes for Prinsen af Wales i Leicester House, og videre til New York og Pennsylvanien. Her besøgte de Brødremenighedens indianske Missionsstationer i Bethlehem og Nazareth og naaede efter to Aars Fraværelse tilbage til Neu Herrnhut i Juli 1749. Judith blev den første »velsignede Forstanderinde« i det for hende opførte Hus for indfødte Søstre. Matthæus døde to Aar efter, medens Angusinak opnaaede en Alder af et halvhundrede Aar.

I 1750, da Handelen paa Grønland fra J. Severin var overgaaet til det Almindelige Handelskompagni, klagede dette til Kongen over Brød-

renes Indgreb i Handelen og deres idelige unødvendige Rejser frem og tilbage paa Besøg, som ogsaa over det Besvær, de forvoldte ved den utidige Tilmelding af Transporten med deres Provision og Bohave. Som Følge heraf tilskrev Kongen Missionskollegiet om at give Brødrene Tilhold til en bestandigere Forbliven i Landet samt at forbyde dem at udføre Grønlændere eller deres egne Børn, særlig Drengebørn. Der bevilgedes Brødrene mod Erlæggelse af en rimelig Fragtafgift Transport af deres fornødne Proviant, dog ikke af Varer til Handelsdrift.

XVI.

MISSIONEN GENOPRETTES. GRØNLÆNDERE I KØBENHAVN. KOPPEEPIDEMIEN. GIERTRUD RASK DØER. EGEDES HJEMGANG

Uventet tidligt paa Aaret 1733 — den 20. Maj — modtog Egede det kongelige Budskab om Missionens Videreførelse. Om det Indtryk, det gjorde paa ham, skriver Egede i sin Dagbog: »Jeg kan ikke sige, hvor stor min Glæde blev over saa behagelige Tidender, thi jeg fik her højeste Aarsag til, i dybeste Andagt at venerere det guddommelige Forsyn, som, naar alting synes at være ude, da først viser sin Magtes og Herligheds overvættes Rigdom, og under Skrøbelighed og svære Prøver forunderlig udfører den Gerning, som han vil have frem«.

Egedes opblussende Glæde over at vide Forbindelsen mellem Grønland og Danmark genoprettet og se sit Livsværk betrygget, skulde beklageligvis blive af korteste Varighed. Allerede det første Møde med de mähriske Brødre endte, som nævnt, med en Forstemthed, og snart efter skulde hans stærke Livsmod sættes paa den haardeste Prøve ved den Koppeepidemi, der skyldtes Smitte fra den med Skibet tilbagevendende Grønlænder, hvorved hans Folk bortreves i Tusindvis og Egedes Missionsmark lagdes øde.

Den Interesse, Kong Frederik IV lige fra sin Tronbestigelse havde vist Grønland og dets Folk, ytrede sig ved, at han i 1728 gav den til Landet opsendte Kaptajn Mühlenfort mundtlig Ordre til at bringe et Par unge Grønlændere med sig tilbage. Egede havde udvalgt dem, der i nogen Tid havde opholdt sig ved Kolonien, men ikke gjorde Nytte og kun optog det knappe Husrum. Blandt disse var den berejste Poek, der aldrig blev træt af at forlyste sine Landsmænd med at synge selvdigtede Viser om sine Oplevelser i København fire Aar tilbage i Tiden og nu var mere end villig til at genopleve sit Livs store Eventyr. Egede skaffede ham fra Koloniens Nabolav en Kone, der fødte ham en Dreng og en Pige. Efter at Ægteparret var blevet undervist i de kristelige

Hovedlærdomme og i Overvær af alle Koloniens Folk havde aflagt deres Trosbekendelse, blev begge døbt af Egede i Januar 1728 med Navnene Christian og Christine, ligesaa deres ved Afrejsen kun tre Dage gamle lille Pige, som i Daaben efter Dronningen opkaldtes Anna Sophie. Endvidere udvalgte Egede to Grønlænderdrenge og en til hans Husstand hørende Pige, der alle tre døbtes kort før Skibets Afgang, henholdsvis med Navnene Carl efter Kongens Broder, Daniel efter Direktøren for Bergenskompagniet Daniel van Erpecom, og Sophie Magdalene efter Kronprinsessen.

Med »Morianen« fulgte Paul Egede, der nu var fyldt atten Aar, for at »oprette sine egne Studeringer«, som han hidtil havde forsømt for at lære de Indfødtes Sprog. Nu havde han Lejlighed til at berette Kongen om sin Faders »faste Haab, at det begyndte Værk fremdeles skulde lykkes til mange vankundige Menneskers Oplysning og Salighed«. Den 31. August ankom Skibet paa Bergens Red, hvor Grønlænderne var fornøjede, baade med Naturen og Befolkningen, og forblev saa nær en Maaned. Først den 2. Oktober ankrede Skibet ved Københavns Toldbod. Dagen efter, som var en Søndag, fik Paul Egede Befaling at komme op til Kongen paa Slottet med Grønlænderne. Om deres Oplevelser har han givet en saa fornøjelig Beretning, at den fortjener at refereres.

Fra Skibet gennem Bommen langs Kanalerne, som Christian, alias Poek, genhilste glædestraalende, roede han med Daniel og Carl i Kajakker ved Siden af Chaluppen, hvori de andre Grønlændere sad. Overalt vrimlede det af Mennesker, ligeledes paa Skibene og langs Kanalerne. Paa Slotspladsen holdt to Kareter for at værne Grønlænderne mod Trængslen. Omsider kom de ind i Kongens Forgemak, hvor de saa en stor Forsamling. En Dør aabnedes, og da alle bukkede, sluttede Grønlænderne strax, at det maatte være den store Herre, de længtes efter at se, men undrede sig over, at han ikke var højere og anderledes klædt end de andre, hvilket skyldtes, at alle bar Hofsorg. Storkansleren forestillede Paul for Kongen som Søn af Hans Egede i Grønland. Kongen spurgte ham om, hvorledes Faderen levede, og om de Indfødte var villige til at antage den kristne Lære. En af de høje Herrer ytrede, at det var store Bekostninger, Kongen anvendte paa den grønlandske Mission, men at Udbyttet var ringe og næsten intet, hvorpaa Majestæten tilrettevisende svarede: »Naar en Sjæl kan vindes, er ej for meget anvendt derpaa«. Herskaberne gik til Taffels, og i et Hjørne af Salen var stillet et Bord til Grønlænderne. Paul Egede fik Ordre til at staa bag Kongens Stol for at fungere som Tolk. Musikken fandt Grønlænderne overmaade behagelig, og altsammen, sagde de, forekom dem som en Drøm. Efter Taflet fik alle Befaling at komme ind i et Gemak, hvor Herskabet endnu var samlet, og derefter i et andet alene sammen med Kongen og Dronningen, der sagde til Grønlænderinden, at hun skulde give sit Barn Die.

Hun tog strax Barnet ud af Amauten, og i det samme mærkede Paul Egede, at hun blev bange og tog noget Hø op af sin Kamik for at tørre op efter Barnet. Dronningen saa det og bad Egede sige hende, at det var et Barn, og det skulde hun ikke bryde sig om. For at berolige hende lod Dronningen Moder og Barn spejle sig i et af de store Vægspejle.

Dagen derefter kom næsten den hele By for at se de mærkelige Mennesker. Tilsidst blev Grønlænderne kede af at lade sig beskue, og da de opdagede, at Portneren indlod Folk mod Betaling, fandt Grønlænderne, ikke med Urette, at Pengene tilkom dem og ikke ham. De mente ogsaa, at de burde have noget, fordi de saa tit maatte høre, at de ikke var smukke. Hjemme i Grønland var man mere ærlig. Der raabte de unge Piger ind ad Vinduet til de andre: pineragit (Du er smuk), og saa svarede man: iserit (kom ind), akilisanga (jeg betaler), hvilket bestod i en Foræring, som Regel et Par Synaale eller nogle Glasperler.

Efter nogle Dages Forløb blev Egede sammen med Grønlænderne indlogerede paa Vajsenhuset, men da dette brændte ved Københavns store Brand (20.—23. Oktober), et Skue, der sikkert har været en med Gru blandet Øjenlyst for Grønlænderne, maatte Egede med disse tye til en Ven paa Ridebanen. Kongen sørgede for at faa dem bort fra Byen og lod dem tinge i Huset hos Slotsgartner Voigt paa Frederiksberg, hvor de fik to Kamre, Lys og Varme og tre Maaltider daglig. Da de steg til Vogns for at køre derhen, mødte de Kongen, der standsede sin Hest og talte venligt til dem. Tiden faldt dem lang derude. Poek gik som velkendt med Hovedstadens Nydelser oftere til Byen og fik sig et Glas Vin hos sine Bekendte. Juleaften blev han borte og kom først hjem Dagen efter, dybt nedslaaet, uden Hat, Kaarde, Tobaksdaase, Tørklæde o. s. v. Vægterne havde fundet ham drukken paa Gaden og ført ham til Slotsvagten, hvor han vaagnede og saa sig berøvet for alle sine Ejendele.

Ved Nytaarstid spurgte man Grønlænderne, om de havde Lyst at lære en Profession. Poek blev med Kone og Børn den 4. Februar anbragt i Huset hos en Drejer og lærte bl. a. at dreje Benknapper, som Kongen lod sig forevise. Ogsaa Carl maatte bringes bort fra den skadelige Lediggang og Hang til stærke Drikke. I Kongens Have skar han sig en Stok, lod den male hvid og anbragte paa den en Seddel med Indskriften: »Jeg stakkels Carl har ingen Penge.« Vant til at løbe paa Rensjagt valgte han at blive Løber og blev sat i Huset hos en Enke, der havde Løbere i Pension. Daniel valgte samme Profession som Christian og kom i Lære hos en anden Drejer. Sophie Magdalene, der blev anbragt hos en Funktionær ved Vajsenhuset, var den første blandt Grønlænderne, der — den 12 April — blev bortrevet af Døden. Den 1. Maj døde Christian, Dagen efter hans Kone. Samme Dag, Carl fik sin Løberuniform, blev han angrebet af Kopperne og døde den 3. Maj. Daniel døde 14. Maj, samme

Dag som Christians lille Barn. Ingen af Grønlænderne kom saaledes tilbage.

Under deres Sygdom var intet blevet forsømt. Livmedikus Laub tilsaa dem, en Vaagekone sad ved deres Leje, og de fik en hæderlig Begravelse. De lagdes i Kiste, klædt i hvidt Kattun, og bares til Graven af otte Studenter, der hver fik en Daler for deres Ulejlighed, og en Præst talte ved deres Grav.

Efter disse sørgelige Erfaringer skulde man vente, at der ikke saa snart sendtes Grønlændere til Danmark, men allerede to Aar efter gentoges Experimentet, som denne Gang skulde faa uoverskuelige Følger for Grønlands Befolkning.

Med det Skib, der i 1731 førte Guvernøren og Soldatesken hjem, fulgte, som ovenfor omtalt, tre døbte Indfødte, Frederik Carl, Carl, Jørgen Brodersen og Grønlænderinderne Anna Sophie Magdalene, Christine og Kajut. Egede havde fralagt sig Ansvaret herfor. »Det var ikke med min Vilje«, skrev han kort efter, »at de Godtfolk, som senest gik fra Landet, tog deres stakkels Mennesker med sig, som fornemmes ikke kan leve under den Klima«.

Ligesom Tilfældet var med de Grønlændere, der før dem var kommet hertil, blev de straks ekviperede fra inderst til yderst med evropæisk Tøj. Frederik Carl og Anna Sophie Magdalene blev af Paars, deres Plejefader, udmajet paa det latterligste, før man præsenterede dem for Dronningen paa dennes Fødselsdag. Manden var iført en Dragt af grønt engelsk Klæde, besat med Sølvborter, og trekantet Hat med Sølvgaloner; han bar lys Pungparyk og var iført Læderstøvler. Pigen fremstillede sig i en ponceaufarvet Kjole af Kamelot; til Skørtet var anvendt rødt hollandsk og bleget Lærred; hendes Undertøj var syet af fint Netteldug, besat med Kniplinger. Hun var iført en Kjole af grønt Taft og Multum, besat med Sølvmor, hvortil hørte Halværmer med Manchetter, og var endog udstyret med Fiskebensskørt. Ogsaa til daglig Dags var begge artige at skue, han i rød Kjole, hun iført en grøn Fløjelsmodest med en kniplingsbesat Hue. Hendes Natsærke var syet af fint, bleget Lærred, og hun stadsede med ostindiske Lommetørklæder. Han havde et Dusin Natskjorter at skifte med; de sov hver i sit Værelse og havde en Opvartningskone.

Som forkælede fremmede Væsener og Naturbørn blev de fordringsfulde, idet de ikke alene forlangte tre fulde Maaltider, men ogsaa de saakaldte »Mellemmadder«, hvilket Vellevnet medførte, at de snart fik Udslet.

Kongen havde tidligere bevilget, at samtlige herværende Grønlændere skulde have deres Føde og Klæder i Vajsenhuset og forblive dér i Tilfælde af, at Besejlingen af Grønland ophørte. Hvis denne fortsattes, og de ønskede at komme hjem, blev der lovet dem fri Kost saalænge

de levede. Til denne Naadesbevisning knyttede Kongen et Paabud om, at der herefter ikke maatte hidføres flere Grønlændere uden særlig Ordre.

Paul Egede beretter om Kajuts Daab, der med Biskop Worms og Prof. theol. Steenbuchs Tilladelse fandt Sted den 17. Sept. 1732 i Schoutbynacht Niels Hiorts Gaard paa Graabrødretorv. Det skete ifølge hendes indstændige Begæring og efter at hun paa sit Sprog havde gjort saa temmelig rede for de kristelige Hovedlærdomme; i Daaben fik hun Navnene Christine Hedevig.

Allerede tidligt sees Sygdomme at have hjemsøgt Grønlænderne. De blev efterhaanden alle angrebne af Udslet og Børnekopper og tilsaaes flittigt af Lægen ved Søkvæsthuset og en Kirurg, der behandlede dem med alle tænkelige Lægemidler, som dog intet hjalp. Christine døde 6. Juli, Frederik Carl 17. Septbr., Jørgen Brodersen 29. Septbr. og Anne Sophie Magdalene 2. Oktbr. Tilbage var Carl og den førnævnte Grønlænderpige, der opgik med Skibet i 1733; hun døde undervejs. Carl var syg, da han gik i Land, og kort efter brød Børnekopperne ud hos ham, der blev en usalig Skæbnebringer for sine Landsmænd.

Koppeepidemien er fra et lægevidenskabeligt Standpunkt bleven omhandlet allerede 1739 af Detharding, senere af Meldorf (1912) og senest af O. Helms. Ifølge sidstnævnte Forf. var det utvivlsomt en Koppeepidemi, der fandt en over al Maade gunstig Næringsbund hos det grønlandske Folk, der aldrig havde været i Berøring med Kopperne. Naar ingen af Egedes Familie og Folkene paa Kolonien blev angrebet af Sygdommen, maa Aarsagen vel være den, at de har gennemgaaet den inden de kom til Grønland. Til Sotens Omsiggriben bidrog fremfor alt, at Grønlænderne trods Egedes indtrængende og gentagne Advarsler flygtede for den fra Kolonien og derved spredte den videre og videre.

Midt i Juni blev Grønlænderen Carl syg, tre Uger efter sin Ankomst; han maatte da antages at have overstaaet Sygdommen, men havde da smittet de andre Grønlænderdrenge og Piger med en »forgiftig slem Skab og Kløe«. Egede omtaler ikke Sygdommens Udbredelse før 27. August, da Grønlænderinden Sara døde. Man opdagede ikke hendes Sygdoms Beskaffenhed, før de andre Grønlændere blev syge, og saa da strax, at det var Carl, der havde »ført dem den Sygdom og Ulykke paa Halsen«. Han døde 4. Sept. og lignede tilsidst mere et Skelet end et Menneske. Egede giver ikke Carl et godt Skudsmaal: »Som der ikke var meget godt ved ham, saa stod og ikke heller meget godt af ham«.

Det voldte Egede personlig stor Sorg, at det næste Offer for Soten skulde blive den tidligere omtalte Nationalkateket Frederik Christian. Gennem 10 Aars daglige Omgang havde Egede vundet denne elskværdige og begavede Yngling kær, der var ham en udmærket Hjælp ved Grønlændernes Undervisning, og af hvem han havde lovet sig meget.

Sidst i Septbr. blev Egede først klar paa, hvilken Sygdom Grønlænderne var befængt med, da Børnekopperne begyndte at slaa ud paa dem.

I de følgende Uger indtraf flere og flere Tilfælde af Sygdommen, der ogsaa begyndte at hærge de vestlige Øer. Hjemvendt fra et Handelstogt til Ravnøerne berettede Købmanden, at de senest her tilbageblevne var flygtet tre Mile Sønder paa og havde smittet de derboende. Et Par Dage senere kom Niels Egede tilbage fra Koekøerne, hvor han havde fundet tre Huse næsten uddøde og rundt omkring saa Lig af Voxne og Børn ubegravet. Den 1. Decbr. roede Egede over til den gamle Kolonis Ø, der endnu var uberørt af Smitten, og til Koek Øerne, hvor Tilstanden Dag for Dag forværredes. Under hans Fraværelse var en Mand rejst ind til sine Slægtninge i Godthaabsfjorden, til hvis Bopladser Soten nu ogsaa blev ført. Forgæves havde han ladet sine Folk advare de derboende Grønlændere mod at optage nogen, der kom fra befængte Huse. De Syge paa Kolonien tyede i deres Fortvivlelse og Raadvildhed til Egede, der optog dem i sin Stue, og maaske kunde de efter hans Mening være reddet fra at dø, hvis de ikke i deres store Hede og Brynde havde blottet sig og drukket iskoldt Vand.

Den 11. Decbr. havde en Grønlænder i et Telt paa Ravnøerne fundet en halvvoxen Pige med sine tre Søskende, hvis Fader kort forinden var død. Han var krøbet ind i en Hule med det mindste syge Barn for at dø dér og havde befalet den ældste Pige at dække ham godt til med Skind, at ikke Ravne og Ræve skulde æde ham op. Naar de tilbageblevne Børn havde spist de to Sælhunde og Lodderne, der endnu var i Behold, vilde Præsten nok komme til dem og tage dem hjem til sig, thi han elskede dem og vilde nok sørge for dem. Egede ynkedes over de fire forladte Søskende og sendte Købmanden over for at hente dem, af hvilke den ene allerede var syg og blev svøbt ind i et Renskind.

Den sidste Dag i Aaret skrev Egede i sin Dagbog:

»Ofte faldt mig ind med stor Fortrydelse, at jeg ikke tilligemed andre, da vi bleve hjemkaldte fra Landet, ogsaa begav mig derfra; da havde disse arme Mennesker ikke geraadet i saadan Ulykke, men nu var min Bliven, og de fra Landet henførte Mennesker og deres Oversendelse, igen en Aarsag dertil. Og da jeg tænkte at være kommen der til Landet til deres Frelse og Salighed, er det just udfaldet til deres Undergang og Fordærvelse. Men Herren er retfærdig, og alle hans Domme ere rette, tjenende til min Prøve og Ydmygelse, og en Revselse til Salighed for mange af dem, som jeg visselig haaber.

I denne bedrøvelige Tilstand endte da det gamle Aar for os«.

I det nye Aar greb Sygdommen stadigt videre om sig. Næsten daglig omtaler Egede Dødsfald ved Kolonien, sidst i Januar paa een Dag fire. Han rørtes ved de stakkels Menneskers Enfoldighed, som be-

gravede deres Døde i de bedste Renskind, de havde. Mange, der begyndte at føle sig syge, lod sig sy nye Klæder, for at de saaledes kunde komme rene og vel prydede ind i det andet Liv. Egede skulde paasee deres Begravelse, at ikke de danske Matroser skulde tage Klæderne af Liget, hvilket eengang var hændt.

En Grønlænder, der i sin Velmagts Tid og karske Dage ikke havde skøttet om Præstens Undervisning og endog mødt den med Spot, gav nu, da han laa paa sit yderste, Egede følgende skønne Vidnesbyrd: »Du har baade underholdt os med Føde, naar vi ikke har haft noget at æde, saa ogsaa vel begravet de Døde, som ellers, om du ikke havde været her, havde maattet ligge for Hunde, Ræve og Ravne. I Særdeleshed har du undervist os om Gud, hvorledes vi skal blive salige, saa vi nu glædelig kan dø og vente et bedre Liv efter dette«.

I Begyndelsen af Marts kom en Grønlænder over fra Sadlen og bad Egede om at optage en Familie hos sig, bestaaende af en gammel Mand, der lige havde mistet sin Hustru og fire Børn. Kulden var saa ualmindelig streng, at de Syge ikke kunde udholde at bo i Telt. Egede nænnede ikke at afslaa denne Begæring, især da Folkene var de skikkeligste af alle Koloniens Naboer. Han tog den gamle, syge Mand ind i sin Stue og redte ham et Leje, hvor han døde den næste Dag, efter først at have trøstet sine grædende Børn med, at de alle efter Præstens Ord snart skulde samles i Herlighedens Rige. Hver Dag fra 14.—19. Marts døde der nogen, den 20. en lille, i 1729 døbt, otteaarig Dreng, opfyldt af stor Frimodighed og Glæde i Forvisningen om at skulle komme til Guds Søn. Sidste Dag i Marts optegner Egede, at alle Grønlændere 6—8 Mil Sønden for Kolonien var døde. En Uge senere har Egede indført følgende gribende Skildring af den Nød, han daglig var Vidne til:

»Hvad Elendighed vi i al den Tid saa paa disse arme Mennesker, er ikke til at beskrive, desligeste den Møje og store Inkommoditet, vi af saa mange syge Mennesker havde. De fleste af dem laa syg udi min egen Stue og blev af mig selv og mine i deres Sygdom opvartede, thi end ikke engang vore Folk og Matroser vilde lide den Stank og Inkommodation, som den urene Sygdom førte med sig, hvorfore jeg selv maatte tage imod dem, thi jeg kunde ej føre det over mit Hjerte, at de i Kulden skulde elendigen crepere og omkomme. Kortelig vi havde den hele Vinter igennem ikke haft Rolighed for dem, hverken Nat eller Dag, ja mangen Gang, naar de om Natten døde, maatte jeg, for ikke at blive forgiftet af slem Lugt og Stank, staa op af min Seng, og selv slæbe den Døde ud af Stuen og lægge ham i Forstuen indtil om Morgenen, at han af Folkene kunde blive bort baaren og begraven«.

Senere har Egede tilføjet: »Men ikke alene jeg, men og min kære Hustru fandt omsider herover ikke en ringe Afbræk paa Helsen og Hel-

bred, ja fra den Dag var hun ikke frisk, indtil Gud ved Døden henkaldte hende«.

Paa de før saa tæt befolkede Pisugfik Øer var 8 store Huse uddøde saa nær som to Familier. Mange af de Syge havde af Utaalmodighed og stor Pine stukket sig selv ihjel. Af Kangeks Beboere var kun faa tilbage. Ravnøerne og Koekøerne var saagodt som affolkede.

Haardest medtaget var den store Ravnø (Tulugartalik). En af Forf. i 1912 foretagen Afdækning af den derværende, højtliggende Husruin, der kan have rummet o. 40 Mennesker, viste ved de her fundne Skeletters Stilling, at Folkene var døde i Huset, liggende eller siddende paa Brixen. Gravningen i Huset maatte paa Grund af de mefitiske Dunster, der opsteg af Jorden, opgives.

Sygdommen vedblev at rase uindskrænket til langt ud paa Foraaret. Endnu den 7. Juni skriver han, at Folkene fra Kolonien maatte søge 20—30 Mil Nord for Kolonien, inden de kunde faa Baaden fuld af Spæk. Tilstanden var stadig slet, og Folk døde daglig i Hobetal.

Om Antallet af de Ofre, Epidemien krævede, savnes nærmere Oplysninger. Egede angiver, at ikke alene var næsten alle omkring Kolonien boende Grønlændere uddøde, men endog mere end 20 Mil Nord for samme, saa at der i Distriktet ikke var en Sjæl at finde foruden 20—30 Familier, der boede længst inde i Fjordene nærmest Kolonien. Andet Steds siges, at der i Koloniens Omkreds 2—3 Mil Syd og Vest hen næppe var 30 Familier tilbage. J. Severin angiver sidst i 1734, at der af 1200 Mennesker kun var 8 i Live. Senest i 1736 nævner Egede, at der kun var 20—30 Familier og nogle og tyve døbte overlevende. Antallet af de indtil St. Hansdag 1734 døde anslaar han til 2—3000.

I 1734 opsendte Severin tre Skibe til Grønland, nemlig den førnævnte Galiot »Eyland Schelling« (atter ført af Jakob Bendtsen), der ligesom det andet Skib, »St. Anna« (Skipper: Christian Hellesen), skulde bringe Handelsvarer og Materialier til Grønland og derfra med Landets Produkter afgaa til Bordeaux eller København, medens det tredje Skib, »Ebenetzer« (Skipper: Jens Hansen Fyhneboe), overførte Proviant, suppleret i Newcastle, og var bestemt til at gaa fra Grønland til Flensborg eller København, alt efter Ladningens Beskaffenhed. Severin fik overladt 10 Kanoner til Bevæbning af Skibene og til Forsvar mod mulige Angreb paa Kolonien. Af Skibene afsejlede »Eyland Schelling« den 29. April med den nyordinerede Missionær MARTIN OHNSORG om Bord og ankom til Godthaab 15. Juni. Med »Ebenetzer«, der afgik 17. Maj, fulgte Paul Egede, den nysbeskikkede Missionær ANDREAS BING og de mähriske Brødre JOHAN BECK og FRIEDRICH BÖHNISCH.

Midt i Juni ankom Skib til Kolonien, som overbragte Efterretningen om Severins Overtagelse af Handelen og Missionen og Bestemmelsen

om Anlægget af en Loge i Diskobugten, hvorved Egedes »nedslagne og bedrøvede Sind syntes at blive lettet og oprettet«, som det hedder i hans Dagbog. Dog gjorde han sig kun ringe Haab om, at et Værk, der var saa vidtløftigt og svært at drive, var bleven betroet til een eneste Mand, som desuden havde meget andet at varetage.

I Forbindelse med det planlagte Kolonianlæg i Diskobugten træder nu i Forgrunden Paul Egede, som af Faderen allerede i 1728 var udset til med Tiden at være Medhjælp i Grønland. Missionskollegiet havde efter hans Ankomst til København prøvet hans Kundskaber og fundet disse saa mangelfulde, at han rettelig burde optages i et Gymnasium. Da man forudsaa, at der vilde hengaa en Aarrække, inden han kunde dimitteres til Universitetet, valgte Kollegiet at lade ham manuducere af en Student, der uden Betaling, men med Løfte om et Kald, paatog sig dette Hverv. Først i 1731 (2. April) bestod Paul Egede den akademiske Prøve og ansøgte da Kongen om at maatte beholde de ham hidtil bevilgede 8 Mark ugentlig til Underhold. I Oktober 1732 fik han kgl. Bevilling paa, uden forud at have bestaaet den filosofiske Prøve, at indstille sig til theologisk Attestats med betydelige Lempelser i Examenskravene, dog kun paa Betingelse af, at han tog Tjeneste i Grønland. I begge Aar 1731—32 androg Faderen om, at hans aarlige Salær paa 300 Rdlr. maatte anvises Sønnen. Christian VI's Bestemmelse om Handelens og Missionens Ophør paa Grønland maatte en Tid lang gøre det tvivlsomt, hvorvidt Paul Egede kunde komme til at virke som Hedningemissionær. Hans Hu stod til Søen, og den afdøde Konge havde lovet at ville antage ham som Kadet. Da Christian VI atter tilsagde Handelen og Missionen sin Støtte, fortsatte han sine theologiske Studier, og umiddelbart før de første Herrnhutermissionærers Opsendelse til Grønland i 1733 lod Præses for Missionskollegiet, Grev Holstein, ham kalde til sig og betydede ham, at han skulde følge med Skibet op til Landet, da Faderen ventede ham. Paul Egede bad om at maatte vente endnu et Aar, indtil han havde bestaaet sin Examen, men Holstein vilde, at han skulde gøre sig rejsefærdig, og Faderen bemyndigedes til at ordinere ham. Sønnen udbad sig en Dags Betænkningstid, medens Skibet ventede paa ham, og det lykkedes ham i den korte Frist at opnaa Kongens Tilladelse til at opsætte Afrejsen et Aar endnu. Paul Egede bestod Examen den 4. Marts Aaret efter, paa Grund af det uregelmæssige Studium ganske vist kun med Karakteren non contemnendus. Hans Kaldsbrev udstedtes 26. Marts, og tilligemed Bing og Ohnsorg blev han ordineret af Biskop Christen Worm den 2. April. Før sin Afrejse havde han Audiens hos Kongen, der lykønskede ham til hans Gerning og lovede ham et passende Embede ved hans Tilbagekomst. Han bekender, at derved var ethvert Haab glippet for ham at blive ansat ved Marinen, hvilket havde været hans »eneste Lyst og Attraa«.

Ombord paa Skibet, der førte Paul Egede til Grønland, erfarede denne til sin store Skuffelse, at Skipperen havde Ordre til ikke at anløbe Godthaab, men at gaa direkte til Diskobugten.

Ankommen hertil den 14. Juli forefandt man »Eyland Schelling«, og Dagen efter ankrede alle tre Skibe, der nu var samlede, i den af J. G. Bernhardt i 1724 og senere af M. Fersleff og E. Mitzell besøgte Havneplads i Hollændernes Wirebay. Kolonihuset rejstes af medførte tilhugne Planker, dog ikke, som af de førnævnte stedkendte planlagt, i Bunden af Bugten, men i en Vig paa dennes østlige Side, senere Bryghusbugten kaldet. Til Stede var ogsaa Brødremissionæren CHRISTIAN DAVID, der med et af Skibene var opgaaet fra Godthaab for som Tømmermand af Profession at hjælpe med ved Vaaningshusets Opførelse, men vel ogsaa med Tanken om her at finde et yderligere Virkested for Herrnhutermissionen. Allerede den 25. Juli blev Huset indviet med en Prædiken af Paul Egede og Kolonien givet Navnet Christianshaab. Væggene i Husets største Værelse var malede og prydede med latinske Vers, forfattede af Stiftsprovst Morten Reenberg og J. Severin, som udtalte Ønsker om Missionens og Handelens Trivsel. Midt paa Loftet var anbragt Jakob Severins Navne med en Devise, et Anagram, der indeholdt Bogstaverne i hans Navn: En sub cura Jovis: det være under Guds Føring.

De her teltende Grønlændere udtrykte deres Glæde over at tale med Paul Egede paa deres eget Maal; nogle, der i tidligere Aar havde boet i Godthaab, genkendte ham, andre havde hørt ham under Navnet Pâvia omtale rosende og bad ham blive hos dem.

Allerede den 25. Juli gik Paul Egede med et af Skibene til Godthaab for efter den ham givne Tilladelse at tilbringe Vinteren hos sine Forældre. De hjemvendende Skibe bragte det gode Budskab om Kolonien Christianshaabs heldige Grundlæggelse, men tillige den sørgelige Efterretning om den store Dødelighed og Elendighed, Koppeepidemien havde bragt over Landet med de skadeligste Følger for Handelens og Missionens Bestaaen, hvorved J. Severins Beregninger var kuldkastede. Han skrev til Kongen (13. Decbr.), at denne ulyksalige Hændelse havde ødelagt hans Kredit og Facit. Af de tre opsendte Skibe var de to vendt tilbage tomme, det ene efter en Storm i den spanske Sø indløbet til Bordeaux som Havarist, det mindste hjemkommet med halv Ladning. Han anslog sit Tab herved til 3000 Rdlr. og androg derfor om et Tilskud udover Kontrakten paa 1000 Rdlr. i indeværende og det efterfølgende Aar.

I en ved sin knappe Form stærkt talende Indberetning til de Deputerede for Finanserne af 14. Aug. 1734 skriver Egede: »Velsigner Gud ikke det Forehavende i Diskobugt, da er det ikke at formode, at Værket kan blive bestandig, efterdi denne Distrikt er næsten øde, og de bedste

Handelspladser udryddet. Jeg er nu ganske træt af saamange tilslagende Fataliteter og ønsker at komme herfra igen, seende saa ganske liden Frugt kan skaffes saavel i det aandelige som det legemlige«.

Farsoten i Grønland sætter det store Skel i Egedes Livsgerning. Han bestod Prøvelsen. Trængslen blev hans Skjold og Adelsmærke.

De overmenneskelige Anstrengelser, Giertrud Rask havde udstaaet i Vinteren 1733—34, efterlod en stadig tiltagende Svækkelse. I August sidstnævnte Aar havde hun endnu den Glæde efter sex Aars Adskillelse at gensee Sønnen Paul. Vinteren og Sommeren over ydede hun med sin sejge Natur og stærke Vilje endnu Sygdommen Modstand, men fra Aarsdagen efter Sønnens Ankomst tog hendes Kræfter af. Hun maatte jævnligt holde Sengen og ytrede, at hun gerne vilde dø. Det havde været Egedes Hensigt at indskibe sig og sine i det, den 14. Septbr. hjemgaaende Skib, men han opgav Tanken, da han ikke turde udsætte sin Hustru for Rejsens Besværlighed, særlig ikke i den fremrykkede Aarstid. Den 30. Septbr. gik han til Alters med hende og Børnene; hun blev betjent paa Sengen, »efterdi hun over 6 à 7 Uger stedse havde været sengeliggende og med indvortes og udvortes Værk og Pine svarligen betaget«. Da Egede den 25. Novbr. efter en Rejse i Omegnen kom tilbage til Kolonien, fandt han hende dødelig svag og skrøbelig uden Haab om Bedring.

Giertrud Rask døde den 21. December. Med de Navne, hun fik i Daaben, er hun gaaet over i den dansk-norske Kirkes Historie som den kristelige Heltinde, i Digtningen som den ophøjede Kvindeskikkelse, der »med et Kors i Favn stod Kærlighedens Forpost i fjærne Ensomheder«.

Gennem to Aarhundreder er hendes Minde bleven værnet i det vildsomme Land, hun gav sin Sjæl. Hendes Navn lever endnu med dyb og varm Klang i Norge som i Danmark i Folkenes almindelige Bevidsthed. Det læres i Skolerne, og Digtere har fejret hende. Men alle Lovord til hendes Ære kan i Grebethed og Lødighed ikke staa Maal med dem, Hans Egede har nedskrevet ved hendes Død og som, skøndt ofte gengivne, ikke bør savnes paa dette Sted.

»Til al anden mig tilslaaende Modgang i Grønland behagede det den alvise gode Gud ogsaa at bedrøve mig med min allerkæreste Hustrus Henkaldelse ved Døden. Den Lov og Berømmelse, jeg kan give hende, rækker ikke til den Højde, som hendes Gudsfrygt og kristelige Dyder fortjente. Jeg vil ikke melde om, hvor tro og kær en Hustru hun var mig, ejheller hvor from og omhyggelig en Moder for sine Børn, men alene hvor villig og hengiven hun var at underkaste sig min Vilje, der jeg havde fattet den Resolution i Gud at forlade Folk og Fædreland og begive mig til Grønland. Thi ihvorvel Slægt og Venner laa hende haardt nok om Bord og flitteligen tilskyndte hende, at hun for sin og min og vore smaa Børns timelige Velfærds Skyld skulde alvorligen imod-

staa og hindre mig udi et saadan for menneskelige Øjne daarlige og dumdristige Forehavende, lod hun sig dog af Kærlighed til Gud og mig heller persvadere udi mit Forsæt at samtykke, og som en tro Sara gik med sin Abraham fra Slægt og Faders Hus til et fremmed, ja haardt og hedensk Land. Hvor taalmodig og frejdig hun siden den Tid med mig har udstaaet al den Travallie og Modgang, som den gode Gud lod møde os, er mange vitterlig, ja ofte trøsted og opmuntred mit Sind, naar det af saa mange Anstød var bleven kleinmodig og nedslagen. Allersidst nu, da jeg fandt det for raadeligt, igen at begive mig fra Grønland, var hun og dermed fornøjed, ihvorvel hun vist ventede, nu ligesom tilforn paa Udrejsen, at hun fik meget at lide«.

Han priser hendes Taalmod og Gudhengivenhed i den lange og pinefulde Sygdom, der endte hendes Dage, omtaler den kærlige Afsked, hun tog med ham og Børnene, og søger Trøst i det Haab, han havde til en glædelig Samling igen.

Den næstsidste Dag i Aaret 1735 lod han hendes Lig hensætte i en beget Kiste, da han agtede at føre det med sig »til Fædrelandet« for dér sømmelig og kristelig at begrave hende, »thi han kunde ikke føre det over sit Hjerte, saa kær og dydefuld en Hustrus Lig at lade efter sig udi Grønland«. »Saaledes endte det gamle Aar, efter den gode Guds Behag vel med meget bedrøvelige Vilkaar for mig, men for hende, paa Sjælens Vegne, med salige og glædelige Vilkaar, idet Gud omvexlede al hendes timelige Elendighed og Bedrøvelse til en glædelig og evig Jule- og Jubelfest udi Himmelen«.

Ogsaa Brødrene, Naboerne i Neu Herrnhut, savnede Giertrud Rask meget og ærede hendes Minde. Selv Christian David har, som ovenfor omtalt, kun Lovord om hendes moderlige Omsorg for dem. Cranz vidner, at hun aldrig undlod at sende Brødrene Forfriskninger, naar hun selv havde noget, saa at de ofte nærede Betænkeligheder ved at tage mod de Velgerninger, hvormed de ligesom blev overøst.

Efter sin Hustrus Død var Egede henfalden i Tungsindighed, hvortil kom, at han for første Gang under sit Ophold i Grønland blev angrebet af Skørbug og Brystsvaghed. Den 11. Marts blev han hjemsøgt af haarde religiøse Anfægtelser, en farlig Paroxysme, som han selv kalder dette Anfald, hvis Forløb den ideligt ængstede, selvprøvende Mand har skildret med ubegrænset Aabenhjertighed og Selvransagen, der gør ham Ære. »Jeg følte først i mit Hjerte«, lyder hans Bekendelse, »den Dag saadan Had til Gud og Afsky og Lede at høre hans Ord, saa jeg holdt mig derfra og bragte den hele Dag for mig selv, uden at give min Tilstand tilkende, ret bedrøvelig til Ende. Og der jeg om Aftenen i samme Sinds Urolighed og Forstyrrelse vilde gaa til Sengs, kom der for mine Øren susende ligesom en Vind, hvilken foer mig ligefor mit Hjerte og i alle mine Lemmer og Ledemod. Mit Legeme begyndte at skælve og bæve,

saa var jeg ejheller mægtig at røre min Tunge, eller kalde paa Børnene i Stuen næst ved.« Da han atter fik Mælet igen, kom hans Børn og Embedsbrødre for at trøste ham, men forgæves. »Min Samvittighed fordømte mig, at jeg tænkte, jeg havde ingen Hjælp hos Gud mere«. Denne Tilstand varede i to Timer, indtil hans oprevne Sind atter faldt til Ro.

Som en sidste Prøvelse, der skulde times Egede før hans Afrejse fra Grønland, blev Kolonien, der paa den Tid bestod af 25 Individer, i det nye Aar hjemsøgt af en truende Hungersnød. Længe havde Gryn været det eneste Næringsmiddel, man tærede paa, da al anden Proviant var sluppet op og Jagt og Fiskeri havde svigtet. Der var tilsidst kun $1^1/_2$ Tønde Gryn tilbage, og man var betænkt paa at sende Folk Nord paa eller at søge Hjælp hos Hollænderne, der da mentes at opholde sig i Diskobugten. Til al Held ankom Skibet fra Danmark den 13. Juni til Kolonien.

I Aarets første Maaneder var Egede saa svag, at hans Embedsbrødre, Bing og Ohnsorg, maatte prædike paa Kolonien, bistaaet af hans Søn Paul, der ogsaa besørgede hans vanlige Missionsrejser i Godthaabs Omegn, medens Niels styrede Kolonien og ved Jagtudflugter med liden Held søgte at bøde paa Proviantmanglen. Først i Maj Maaned, der indtraf med meget skønt Foraarsvejr, saa Egede sig atter i Stand til at prædike og læse af Postillen ved Pinsefesten. Hans sidste Udflugt var til Nipisat Sundet for at undervise de der forsamlede Grønlændere. Blandt Befolkningen var Rygtet om hans Hjemgang naaet vidt hen i Syd og Nord og dybt ind i Godthaabsfjorden. Sønder fra kom de een Gang i 12, en anden Gang i 20 Konebaade for at modtage hans sidste Undervisning og tage Afsked med ham. Sidst i April lagde fem store Konebaade til med Grønlændere Norden fra, som alene kom for endnu engang at være sammen med ham, hvorfor de opslog deres Telte ved Kolonien. Et Par Dage senere kom en stor Del Grønlændere for at sige ham et sidste Farvel.

I sin dybe Beskedenhed har Egede undladt at omtale de mange Beviser paa Hengivenhed og Taknemmelighed, han modtog fra Befolkningen, og det Savn, han efterlod sig. I lange Tider huskede Grønlænderne ham som den uforglemmelige Fader.

Endelig tog han den 21. Juni en bevæget Afsked med Sønnen Paul, der gik Nord paa med Skibet.

Den 29. Juni holdt Egede sin Afskedsprædiken over Skriftstedet hos Jesaja 49, 4, hvori han fandt det rette Udtryk for den Stemning, der bevægede ham ved det sidste Farvel fra Landet: »Jeg mente, at jeg havde arbejdet forgæves og spildt min Kraft omsonst og unyttigt, ihvorvel min Sag er Herrens og mit Embede er min Guds«.

Sin Beslutning om at hjemgaa begrunder han ved sit Forsæts slette Udfald, der havde gjort ham ganske nedslaaet, men som dog ikke havde

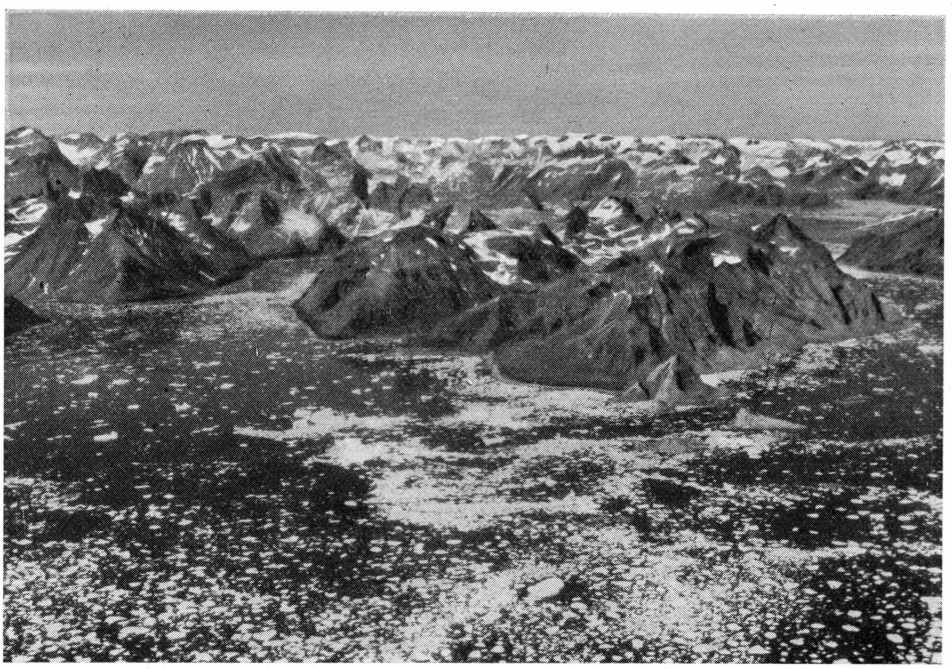

Fig. 43. Kap Farvel, set fra Flyvemaskine. (Geodætisk Institut fot.).

røvet ham Forhaabningen om ved sin Hjemkomst at kunne udrette mere for Missionsværket, end om han med bristende Kræfter havde holdt ud i Grønland. »Thi som jeg«, lyder hans mindeværdige Bekendelse, »ikke for timelig Fordel og Nytte Skyld er rejst til Grønland, saa er jeg ligeledes ikke heller for timelig Fordel og Nytte Skyld igen rejst derfra, men Guds Ære alene og disse arme vankundige Menneskers Oplysning har, er og skal være mit eneste Øjemærke, ja Hjertets uafladelige Ønske indtil min Død«.

En af de sidste Dage, han tilbragte i Grønland, døbte han endnu en lille Grønlænderdreng, hvem han i to Aar havde undervist og gav Navnet Hans.

Den 9. August gik Hans Egede ombord tilligemed Sønnen Niels og begge Døtre samt Christian Stach. Skipperen, Svend Pedersen, var kommet syg ombord og døde en Uges Tid efter i rum Sø. Egede vilde ikke, at han »efter Sømands Manér skulde kastes i Søen, men lod Tømmermanden gøre en Kiste til ham og »bege den vel for ærligen at begrave ham hjemme«. Først den 21. August passerede Skibet Statenhuk og Kap Farvel »og laa ganske nær under Landet, hvor da slet ingen Is var at fornemme«.

Som en højtidsfuld Afskedshilsen fra det Land, han havde givet Sjæl og Sind, stilnedes Havet og hævede sig Skydækket fra Kap Far-

vels gigantiske, vidtforrevne Fjeldlandskab, der lyste frem i Højhed og Klarhed, som det kun forundes faa Grønlandsfarere at skue. Om Kursen ved det gunstige Vejr har maget det saa, kan hans Blik ogsaa have mættet sig ved det storladne Sceneri af Sydgrønlands Alpekæde og Klippeøer, der i Aftensolens Farveskær kan lue som et Soria-Moria Land, »tækket med gyldne Skjolde«, det Østerlide, der var Egedes Længsels Maal, og som han aldrig fik at se.

Under Norges Kyst, nær Jæderen, drev en Storm fra Sydvest Skibet i Taage mod Landet, hvorved det nær var forlist, hvis ikke Vinden i rette Øjeblik var sprunget over i Nordvest.

Efter en lang og møjsommelig Rejse steg han den 24. September i Land ved Københavns Toldbod.

XVII.

HJEMKOMST. LITTERÆR VIRKSOMHED. EGEDES FØRSTE AAR I KØBENHAVN

Egede vendte ikke hjem som en af Sorg, Lidelser og Skuffelser nedbrudt Mand, hvad man efter hans i Grønland nedskrevne Bekendelser skulde vente. Selv ikke den bratte Omskiftning fra en mangeaarig isoleret og primitiv Tilværelse til Hovedstadens travle Færd bragte ham ud af Ligevægt. Dog maa det have gjort Indtryk paa ham, at Byen siden hans sidste Ophold i København tyve Aar tilbage i Tiden havde skiftet Fysiognomi ved den store Brand i 1728 og ydermere var bleven alvorsfuldt præget under den fromme Kong Christian VI i Modsætning til den Livsglæde, hans Forgænger paa Tronen havde hyldet.

Som saa ofte før efter et dybt Fald rankede Egede sig og optog med usvækket Arbejdskraft Kampen for sin Livssags Gennemførelse.

Den 5. Oktober jordede han sin Hustrus Lig, der havde henstaaet siden hans Ankomst i Jakob Severins Gaard i Nyhavn. Hun fulgtes til Graven paa Nikolai Kirkegaard af Biskoppen, Hovedstadens Præster og de theologiske Professorer.

Strax efter meldte han sig hos Geheimeraad Holstein, gennem hvem han fik Befaling at møde i Audiens hos de kongelige Herskaber. Den 8. Oktober rejste han ud til Fredensborg og blev her i tre Dage, naadigt modtaget af Kongen, hvem han gav en udførlig Beretning om Missionens daværende Tilstand.

I Slutningen af Oktober indgav han til Kongen og Missionskollegiet et enslydende Tilbageblik paa Missionsværket fra dets Begyndelse indtil Dagen og Mulighederne for dets Opretholdelse.

Erfaringen viste, at en eller to Missionærer ved hver Koloni ikke kunde overkomme Arbejdet med Undervisningen. I den Tid af Aaret, fra Mikkelsdag til Paaske, da Grønlænderne til Stadighed opholdt sig i deres Vinterhuse, kunde man ikke naa mere end at besøge de nærmest boende een Gang om Maaneden, og de fjernere kun to Gange om Aaret med Handelsfartøjerne, naar man da ikke blev forhindret deri af Vinterens Strenghed. Hertil kom, at Missionærerne paa Grund af Ukyndighed

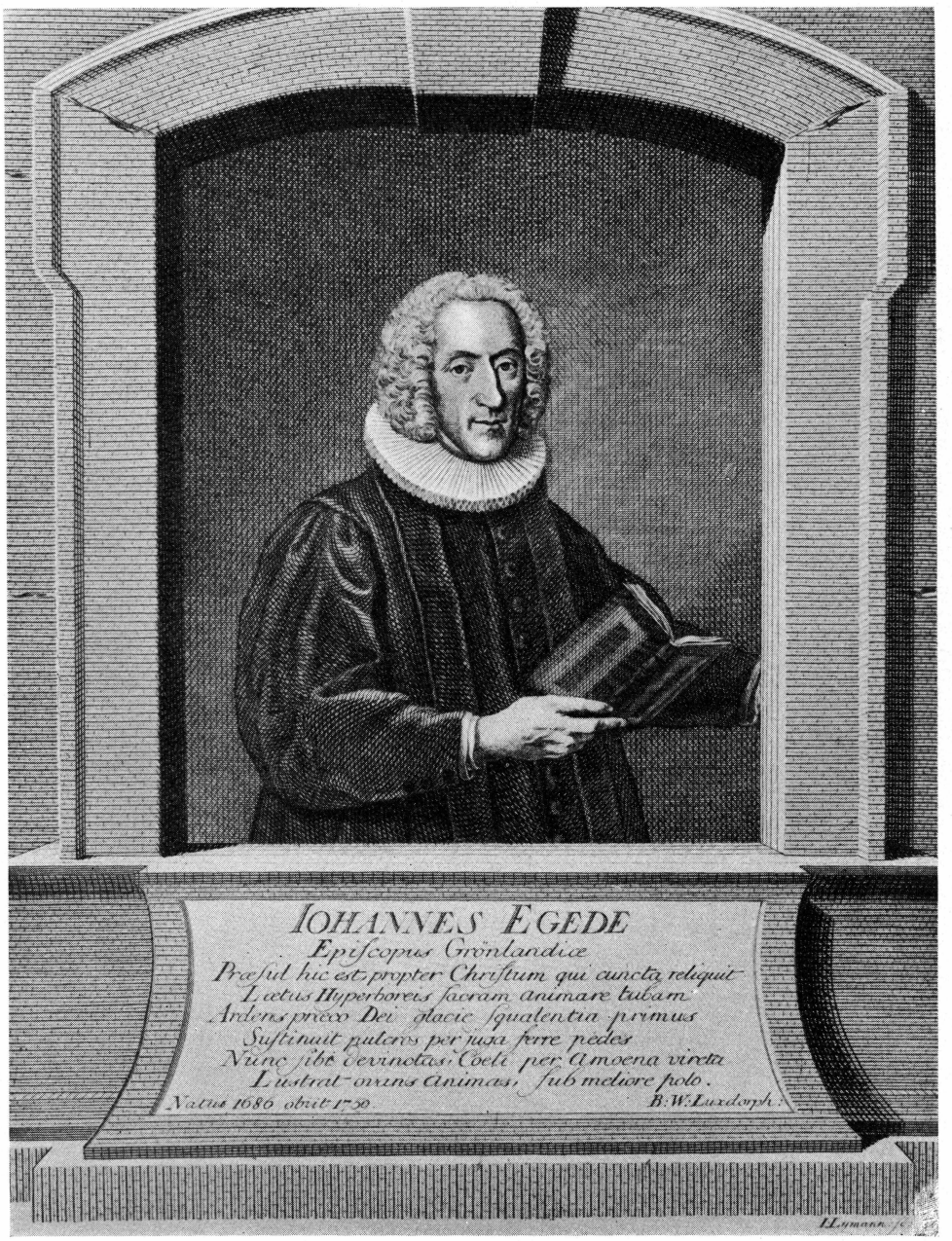

Fig. 44.

ikke kunde gøre sig forstaaelige for Grønlænderne i aandelige Problemer udover, hvad man kunde læse op for dem af Lærestykker, hvilket var utilstrækkeligt. Det var derfor nødvendigt, at alle, der vilde lade sig bruge ved Missionsværket, maatte anvende 1—2 Aar paa at lære

Sproget, inden de gik til Grønland. Han henstillede, at der ved hver Koloni ansattes to Missionærer og i det mindste 10 Kateketer, der skulde fordeles paa de folkerigeste Steder, for at undervise Grønlænderne under Tilsyn af Missionæren. Bekostningen for hver Kateket beregnede han til 50 Rdlr. aarlig, som han haabede, at Kristne i Hjemlandet vilde bidrage til. Kateketerne kunde udtages fra Ungdommen i Vaisenhuset, og Egede tilbød at ville lede Missionen og give Undervisning i Sproget. Som Løn for sin Umage begærede han kun det nødtørftige Underhold for sig og sin Familie med Bolig paa Vaisenhuset og tilbød yderligere at paatage sig en Betjening ved samme uden Vederlag.

Kongens varme Interesse for Grønlandsmissionen gav sig Udslag i, at han i et Brev til Missionskollegiet af 8. Febr. 1737 forordnede Oprettelsen af to Seminarier, det ene for Studenter, der kunde oplæres til Missionsgerning i Grønland, og i den Tid skulde have deres Kost af Kommunitetet og nyde dets smaa Stipendier, samt faa indrømmet et Kammer paa Regensen, det andet, med Hensyntagen til Egedes Forslag, for unge Vaisenhusdrenge, hvis Læretid var udløbet med det 17.—18. Aar og som var villige til med Tiden at tjene i Grønland som Handelsbetjente eller Kateketer. Ved deres Hjemkomst kunde de henholdsvis anvendes i verdslige og smaa kirkelige Betjeninger, hvortil de kvikkeste blandt Vaisenhusdrenge efter Egedes Mening var skikkede.

Man kunde ikke vente nogen Nytte af Seminaristerne, før deres Uddannelse i Løbet af 2—3 Aar var tilendebragt, til hvilken Tid Severins Oktroi udløb. Hvis han i Tilfælde af Kontraktens Fornyelse ikke skulde være villig til, som hidtil at tage sig af Missionen, vilde Kongen selv drage Omsorg for den. Saalænge Oktroien vedvarede, skulde Missionen underholdes af Kongen fra Aarets Begyndelse at regne med 500 Rdlr. derefter med 1500 Rdlr.

Den grønlandske Mission, der hidtil havde været varetaget af Severin, som havde ansat Missionærerne, skulde fra nu af sortere under Missionskollegiet.

I et Andragende til Kongen af 13. Febr. gjorde Egede udførligt Rede for sin vanskelige økonomiske Stilling. Han havde faaet Tilsagn om vedblivende at oppebære sin hidtidige Løn af 300 Rdlr., men man havde ikke regnet med, at han i Grønland desuden havde frit Hus, Brændsel og Fortæring for sig og sine. Af sit Salær havde han aarlig lagt 100 Rdlr. til Side for at have noget til bedste, men af den opsamlede Sum var medgaaet 8—900 Rdlr., hvilke han maatte erlægge som sit Indskud til Bergenskompagniet i Aarene 1721—25, samt den aarlige Udgift af 200 Rdlr. i 6 Aar til Sønnen Pauls Underhold og Information ved Universitetet. I de 2 sidste Aar i Grønland havde han opsparet

saameget, at han kunde indrette sig i København, men nu var ogsaa disse Penge opbrugt, og han skyldte Godtfolk 300 Rdlr., som han havde laant til Føde og Klæder. Nu havde han fem Munde at mætte og kunde umuligt subsistere paa et saa kostbart Sted, hvorfor han androg om det fornødne Underhold til sig og sine.

Som Følge af denne Henvendelse bestemte Kongen, at Egede, fra sin Ankomst til Staden at regne, skulde have udbetalt sin aarlige Løn af de 500 Rdlr., der var tillagt J. Severin som Tilskud til Missionen, samt desuden af sær kongelig Naade og til Opmuntring for andre, der vilde gaa til Grønland som Missionærer, 200 Rdlr. aarligt Tilskud af den norske Postkasse.

Som et yderligere Bevis paa Kongens Naade fik Egede til Dækning af sin Gæld i Juni udbetalt 300 Rdlr. af Handelsmand Johan Mohr, som denne havde forpligtet sig til at erlægge for en ham skattemæssigt tilstaaet Begunstigelse.

I Efteraaret og Vinteren 1736 ses Egede at have vikarieret for Præsten ved Vaisenhuset E. Ewald, antagelig under dennes Sygdom, hvilket fremgaar af en Regning fra en Hyrekusk for 36 Gange at have kørt Egede til og fra Vaisenhuset.

Aaret 1737 blev i alle Henseender et af de travleste og begivenhedsrigeste i Egedes Liv. Den 4. Januar havde han et udførligt, nu tabt Forslag færdigt til »en ny Vej og et nyt Middel til Østerbygdens Rekognoscering«, indsendt til Missionskollegiet og ledsaget af et, dets Præses, J. L. Holstein tilegnet og samme Dag dateret, omhyggeligt udarbejdet Grønlandskort.

Af dette er kun bevaret den højre Halvdel, der forestiller Østkysten, dog haves en Genpart af hele Kortet, gengivet vedføjet. (Pl. 1.)

Opfyldt af Glæde og Taknemmelighed ved at se Missionsværket betrygget og sin egen Stilling befæstet, indsendte Egede 8. Marts en Skrivelse til Kongen, hvori han gentog sit tidligere fremsatte Forslag om Iværksættelsen af et Forsøg paa at finde Østerbygden og »den derværende norske Kolonis Beskaffenhed«. Da det ikke kunde ventes, at Kongen vilde bidrage til Bekostningen af dette Foretagende, bad han om Tilladelse til at rette en Henvendelse til fromme Kristne om at yde de hertil fornødne Midler. Han selv vilde paatage sig Expeditionen og lede den.

Medens Herrnhutermissionen i Hjemlandet havde en levende Menighed bag sig, var Egede afhængig af Handelens Krav og undergivet den gejstlige Myndighed, hvis manglende Forstaaelse og Ukyndighed i grønlandske Forhold Gang paa Gang lammer hans Virkelyst og Initiativ. Missionskollegiets Præses var fra 1734 Grev J. L. Holstein, Kongens Raadgiver i gejstlige Sager, der var Egede personlig velsindet. Det bestod iøvrigt af tre gejstlige og tre læge, den nidkære Andreas Hojer,

der allerede døde i 1740, MARCUS WØLDIKE, Orthodoxiens Vogter, fra 1734 til sin Død 1750 Medlem af Kollegiet, Professor HANS STEENBUCH, summus theologus, den Gang en 76aarig, rystende Olding, og J. W. SCHRÖDER, der var aandelig og legemlig sløvet og døde i 1741, afløst af ERIK PONTOPPIDAN, der allerede er nævnt som Drachardts Velynder.

Sin bedste Støtte indenfor Kollegiet havde Egede i M. WÖLDIKE, der omfattede ham og hans Missionsgerning med Forstaaelse og endog udstrakte denne til Studiet af det grønlandske Sprog. Det var ogsaa paa hans Opfordring, at Paul Egede i Juni 1739 paabegyndte Oversættelsen af det Ny Testamente til Grønlandsk. I 1745 udgav Wöldike i »Skrifter, som udi Det Kiøbenhavnske Selskab af Lærdoms og Videnskabers Elskere ere fremlagte og oplæste«, en hidtil upaaagtet Afhandling med Titlen »Betænkning Om det Grønlandske Sprogs Oprindelse og Uliighed med andre Sprog«. Det hedder heri, at Paul Egede har hjulpet ham ved at laane ham den Grammatik og det Lexikon, som han har forfattet over dette Sprog, hvilke Bøger ogsaa af hans Fader bruges til de Studenters Undervisning, som her i Staden forbereder sig til den grønlandske Mission. Det siges, at man formodentlig ikke saa snart vil se Grammatiken paa Tryk, da ingen drister sig til at bekoste de dermed forbundne Udgifter. Wöldike opstiller Skemaer for Deklination og Konjugation og drager Sammenligning med det indianske (Huronernes) Sprog, af hvilket han meddeler Prøver, hentede fra Lahontans nedenfor omtalte Rejsebeskrivelse.

At det er den Hans Egede velsindede Wöldike, der har givet Tilladelsen til Trykningen af hans Skrift »Omstændelig Relation«, fortjener at fremhæves, fordi Skriftet indeholder adskilligt, som Datidens strenge theologiske Censur let havde kunnet hæfte sig ved.

Allerede Missionskollegiets første Resolution af 25. April paa Egedes føromtalte Indstilling maatte virke nedslaaende paa ham, idet hans beskedne Ønske om et Værelse paa Vajsenhuset blev afslaaet som uopfyldeligt. Om Antagelsen af de fire Studenter til det grønlandske Seminarium skulde Egede pligtskyldigst indberette baade til Biskoppen, Præsten og Lærerne ved Vajsenhuset. Hvad hans Begæring om Støtte til Missionsværket angik, henviste Kollegiet ham til at forfatte et Opraab til gode og gavmilde Kristne.

Aaret 1737 fandt ogsaa Egede travlt beskæftiget med litterært Arbejde. Han udgav i Henhold til Kollegiets Forslag i Maj et trykt Kvartark med Titlen »Kort Beretning om den Grønlandske Missions Beskaffenhed«. Om sin Stilling til Hedningedaaben udtaler han: »Jeg veed ikke, om jeg ikke har handlet for caute, at jeg tildels havde nægtet dennem Daaben. Jeg tilstaar, at det ofte har fortrydt mig, at jeg haver døbt nogle, hos hvilke jeg dog siden ingen Alvorlighed i deres Saligheds

Forarbeidelse har fornummet; men det har mere fortrydt mig, at jeg af Uvished om manges indvortes gode Tilstand for Gud har forholdt dem Daaben, og de dog siden ere bortdøde«.

I dette lille Skrift, der, saavidt vides, ikke fik den forønskede Virkning at indbringe frivillige Gaver til Missionsværket, bebuder han sit næste større Arbejde, der er dateret 23. August 1737. Bogen bærer Titlen: »Omstændelig og udførlig Relation Angaaende Den Grønlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse, Samt hvad ellers mere der ved Landets Recognoscering, dets Beskaffenhed, og Indbyggernes Væsen og Leve-Maade vedkommende, er befunden; Af Hans Egede Først Guds Ords uværdig Lærere for Vogens Menigheder udi Nord-Landene, derefter Kongelig Dansk Missionair udi Grønland, Kiøbenhavn 1738«.

Ogsaa for Egedes private Forhold blev Aaret 1737 af Betydning. Han boede fra først af sammen med Sønnen Niels, der dog allerede to Aar efter rejste op til Grønland, og to giftefærdige Døtre. Alligevel følte han sig ensom og indgik derfor Aaret efter sin Ankomst til København, den 20. September, i sit 51. Aar Ægteskab med den da 46aarige »sært forstandige og husraadige« Enkemajorinde Mettea Thrane, født Dau, vistnok af den fra Tyskland indvandrede Silkehandler Johan Daus (Dauws) Slægt. Vielsen fandt Sted i Nikolai Kirke. I første Ægteskab havde hun været gift med Jakob Alsbach, der fra 1714 var ansat som Proviantsforvalter ved Staværn Fæstning og Larviks Sømagasin. I dette Ægteskab havde hun Sønnen Lauritz (f. 1712 i Larvik). Efter sin første Mands tidlige Død i 1717 ægtede hun to Aar senere Caspar Eggert Thrane, der havde tjent i sex Aar ved Kongens Rideskole paa Frederiksborg og i København og derpaa som Staldmester ved det holstenske Artilleri. I 1718 blev han Kaptajn og Kompagnichef i søndenfjeldske nationale Dragonregiment og derefter Major. Ogsaa han døde i sin bedste Alder i 1736. Begge Mettea Daus Ægtefæller var ubemidlede, og endnu i 1733 betalte hun af paa sin første Mands Gæld. Ad hvilken Vej Egede lærte sin Hustru at kende, er ikke oplyst. Brylluppet blev af daværende Huspræst hos Overkammerherre C. A. von Plessen paa Gunderslevholm Henrik Morville fejret med et Digt, som udkom paa Tryk og iøvrigt ganske savner personligt Præg.

Under 18. Marts 1740 tildeltes Egede Karakter af Superintendent og overdroges ham Inspektionen over den grønlandske Mission.

I Juli s. A. indgav Egede et Bønskrift til Danske Kancelli, hvori han klager over, at han ikke kunde komme ud af det med de ham tillagte 500 Rdlr., da han havde Familie, og fattige, faderløse Broderbørn at opdrage og forsørge. Kancelliet svarede, at herved var der intet at gøre.

Under sit lange Ophold i Grønland havde Egede ved sin store Nøjsomhed sammensparet en Kapital af 1000 Rdlr., i moderne Penge 10—12.000 Kr., som han havde bestemt til Deling mellem sine fire Børn.

I Egenskab af deres Formynder havde han betroet disse Arvemidler til en Boghandler Jakob Preuss, der fallerede og rømte fra Landet. Dennes to Kautionister gik ligeledes Fallit, og Egede saa sig ikke i Stand til at erstatte sine Børn Tabet, hvorfor han i Oktober 1741 ansøgte om, fremfor Fallenternes øvrige Kreditorer, at faa Del i Udbyttet af deres Boer. Sagen blev af Kancelliet sendt til Københavns Magistrat til Erklæring, der gik ud paa, at hans Andragende stred imod Loven. Sagen forelagdes Konseillet, der ligesom Kancelliet voterede, at Sagen maatte forblive ved Lands Lov og Ret.

I Maj 1742 modtog han en Understøttelse af 100 Rdlr., som skulde tages fra det første vakante Præstekald.

Antagelig har Egede ogsaa maattet støtte Sønnen Niels, der efter sin Hjemkomst forgæves søgte om den ved Kammerraad Bromunds Død ledige Bestilling ved den færøske Negoce. Som Paaskønnelse af, at Niels Egede, som det hedder, »havde indbragt langt større Kvanta Produkter, end nogen af hans Landsmænd i samme Tid«, fik han i Februar 1738 tillagt en Ducør af 200 Rdlr. Aaret efter opgik han til Grønland som Severins Købmand i Godthaab, hvorfra han i Sommeren 1740 blev forflyttet til Christianshaab, men paa Grund af Svaghedstilstand allerede maatte vende hjem i 1743. Niels Egede var nu atter uden Erhverv og benyttede Tiden til, som Fortsættelse af Faderens og Broderens trykte Relationer at udgive et Uddrag af en i sine fem seneste Tjenesteaar i Grønland førte Dagbog med Titlen: »Tredie Continuation Af Relationerne Betreffende Den Grønlandske Missions Tilstand og Beskaffenhed«. I Henhold til den ham sikrede Befordring i Hjemlandet ansøgte han i 1744 om det ledige Embede som Vejer og Maaler i Trondhjem og blev samme Aar beskikket til Vejer, Maaler og Postmester samt Overvrager i Christiansund, men fik dette Embede ombyttet med et tilsvarende som Vejer, Vrager og Maaler i Aalborg. I sin tolvaarige Tjenestetid maatte han, som han skriver, døje daglige Fortrædeligheder, saa at han i 1757 nødtes til at sælge sin Bestilling og nu atter stod paa bar Bund.

I 1743 boede Egede paa Nørregade (Klædebo Kvarter 240, nu Nr. 6) til Leje hos Vinhandler Jean Valleau. I Skattemandtallet for dette Aar angiver han at have hos sig en fattig Mands Barn, som kun nød Kost og Klæder, men ingen Løn. Af Tyende havde han kun en Tjenestepige. Samme Aar ansøgte han om at fritages for det Skattebeløb af 80 Rdlr., han skulde erlægge som Superintendent udover hvad han svarede af sin Pension, hvilke Afgifter han med sine knappe Kaar havde Besvær med at udrede.

Til samme Aar bør vel henføres den Overlevering, som næppe kan betvivles, at Trondhjems Bispestol blev ham tilbudt, som han afslog. Dette kan kun være sket ved Biskop Eiler Hagerups Død, der indtraf i April 1743.

Forskellige litterære Arbejder, der alle kan henføres til Tidsrummet 1738—42, vidner om Hans Egedes ihærdige, uafbrudte Beskæftigelse med alle mulige grønlandske Problemer. Det gælder Agitationen for Missionens Opretholdelse, lexikalske, grammatikalske og kateketiske Hjælpemidler ved Undervisningen i Grønland og i Danmark, Oversætterarbejder og Udbredelsen af Kendskabet til det grønlandske Folk. I 1738 udkom Egedes Hovedværk om den grønlandske Missions Beskaffenhed. »Omstændelig Relation« gengiver hans Dagbogsoptegnelser fra alle de Aar, han tilbragte i Grønland, og som han har benyttet i de til gejstlige og verdslige Autoriteter i Norge og Danmark aarligt indsendte Beretninger. Dagbogsnotitserne fandtes i hans 1795 brændte Journaler, ialt 15, hvorfor det ikke kan afgøres, hvorvidt disse har indeholdt mere end de foreliggende. En Sammenligning mellem Egedes egenhændige Nedskrifter, der er bevaret for Aarene 1721—22, 1723—24 og 1724—25, trykte i »Meddelelser om Grønland« LIV (1925), og Egedes trykte Text af 1738 viser Afvigelser i det enkelte. For at undgaa Gentagelser henvises til Indledningen af Nyudgaven. Egedes Relationer vil altid hævde deres Betydning som Hovedkilder til den grønlandske Missionshistorie for Aarene 1721—36 og Kendskabet til Folkets Liv, Skikke og Vedtægter i dets oprindelige Tilstand gennem de mangfoldige Indtryk, Egede har modtaget og umiddelbart derefter fæstnet til Papiret. »Omstændelig Relation« er tillige gennem talrige til de knappe Dagbogsoptegnelser knyttede Betragtninger og uforbeholdne Selvbekendelser, der ikke lægger Skjul paa Forfatterens egne Mangler og Fejlgreb, et Livsdokument af fremragende Værd.

Under sit Ophold i Danmark fra Februar—Juni 1739 besøgte Kong Christian VI's Ven, Grev Stolberg-Wernigerode, der var interesseret for Hedningemissionen, ogsaa Vaisenhuset, ved hvilken Lejlighed han maa have gjort Egedes personlige Bekendtskab. Herpaa tyder, at der i det for faa Aar siden opløste Bibliotek i Wernigerode fandtes Egedes trykte »Omstændelig Relation«, hans grønlandske Grammatik i Manuskript og haandtegnede Kort over Grønland, hvilke begge sidste nu er kommet til Danmark. Egedes Sproglære, der først er bleven fremdraget og omhandlet af V. Rosenkilde (1934), bærer Titlen: »Grammatica Gronlandica per Johannem Egede concepta«. Haandskriftet omfatter 50 Kvartblade, hvoraf det første, Titlen, viser Egedes Haand, ligesaa de to sidste, der som Prøve paa Sproget indeholder Fadervor og de tre Trosartikler paa Grønlandsk, medens alle mellemliggende er nedskrevet med en akademisk øvet Pen, der sikkert maa tillægges Johannes Finckenhagen, som fra 1738 var Sekretær i Missionskollegiet. Manuskriptet er indbundet i Helpergament og bærer Grev Stolbergs kobberstukne Exlibris. Efter alt at dømme, er det en Genpart af den Vejledning, Egede benyttede ved Undervisningen af Seminaristerne paa det grønlandske Seminarium, og

som omtales i 1745 af Wöldike, da den endnu stadig kun forelaa haandskrevet. Først i 1760 dristede Paul Egede sig til at give dette Arbejde, Udbyttet af Faders og Søns saa nær fyrretyve Aars Forberedelser, i Trykken med Titlen »Grammatica Grönlandica-Danico-latina«. Til Sproglæren slutter sig en i 1739 udgivet ABC, oftere optrykt, senest i 1803.

Paul Egede havde arbejdet sin Fader i Møde. Da han vendte hjem fra Grønland i Novbr. 1740 medbragte han Oversættelser af de tre Mosebøger (1737—38), Matthæus' og Markus' Evangelier (1739) samt af Pontoppidans Katekismusforklaring fra 1737, først trykt i 1756, men i 1777 erstattet af Thorhallesens Oversættelse. Faderens og Sønnens Samarbejde paa det sproglige Omraade satte Frugt i Udgivelsen af en Vejledning i den kristelige Tros Hovedlærdomme, »til Brug for den kristelige Ungdom i Grønland«. Skriftet, der ialt omfatter 84 Sider, bærer Titlen »Elementa Fidei Christianæ« og som Forfatterbetegnelse Bogstaverne H. E., Hans Egedes Initialer; den øvrige Text er affattet paa Grønlandsk. Skriftet er først fremdraget fra Glemsel af Will. Thalbitzer, hvem ogsaa dets Værdsættelse som sprogligt Mindesmærke skyldes.

Af skelne mellem Hans Egedes og Sønnens Forfatterskab maa siges at være ugørligt. Fra samme Tidsrum skriver sig formentlig to Afhandlinger, der tillægges Faderen, og som er gaaet tabt ved Vaisenhusets Brand. Der kendes kun Titlerne: »Prudentia theologica in plantanda ecclesiam inter Gronlandos« og »Præcautiones necessariæ in Oeconomicis«.

Af stor Betydning blev Sønnens Medarbejderskab ved det Skrift, hvori Hans Egede i fast Form har sammenfattet hele sit mangesidige Kendskab til Grønland og dets Folk udfra Selviagttagelser og udstrakt Læsning af alle ham tilgængelige trykte Kilder, som han samvittighedsfuldt citerer.

Fortalen til »Det gamle Grønlands Nye Perlustration« er dateret 20. Juli 1741, altsaa godt og vel et halvt Aar efter Sønnens Hjemkomst. For Bogens Tilblivelse gør Egede Læseren Rede i Indledningen. »En god Ven, som har været i Grønland, har for nogle Aar siden, mig u-afvidende, i Trykken ladet udkomme een liden Piece om Grønland, kaldet det Gamle Grønlands Nye Perlustration, som jeg kort efter Ankomsten der til Landet, efter den Oplysning, som jeg til den Tiid havde kundet forskaffe mig, nogle Velyndere til Tjeneste, sammenskrev. Men som man siden den Tid er kommen i Erfaring om mangt og meget, som man da ikke vidste, til deels ved min Søn Paul Egede, har jeg agtet fornøden, samme under sit forrige Navn at forbedre og vidtløftigen at anføre«.

Egedes Grønlands Beskrivelse eller Perlustration, der indbragte dens Forfatter evropæisk Navnkundighed, kan i sin Forhistorie følges tilbage til 1722, da Egede, som ovenfor nævnt, med det i Sommeren s. A. hjemgaaende Skib til Bergenskompagniet oversendte en Beretning om de Indtryk af Land og Folk, han havde indhøstet i Løbet af det første Aar,

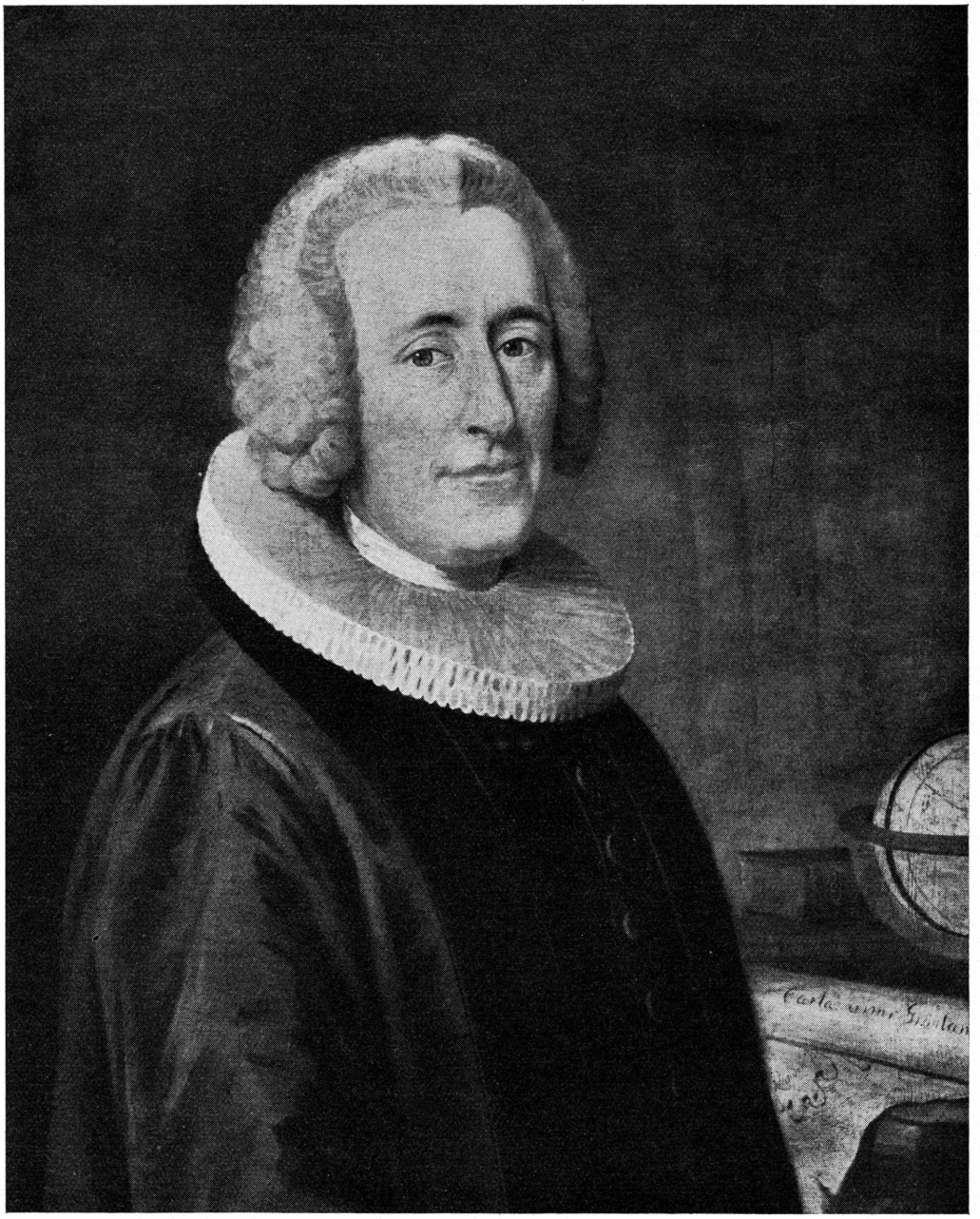

Fig. 45. Paul Egede.

han tilbragte i Grønland. Haandskriftet, der kun omfatter faa Sider, er delt i 12 smaa Afsnit, omfattende Landets Geografi og Klima, Indbyggernes Udseende, Naturel og Sæder. Titlen lyder: »Kort Relation om Grønland og dets Indbyggeres Beskaffenhed saa vitt vi endnu till Datum kand hafve Oplysning om.« I sit Anlæg minder Beretningen om Feykes Haans Beskrivelse af Straat Davids, men staar langt tilbage for denne i Fyldighed og Livagtighed. Mest indgaaende omhandler Egede Spørgsmaalet »om Grønlænderne haver nogen Religion eller Guds Kundskab«.

En virksom Opmuntring i Beskæftigelsen med at uddybe Emnet litterært fandt Egede i den Aaret efter af Bergenskompagniet opsendte Bogholderassistent, den oftere nævnte JAKOB VON DER WIDA GEELMUYDEN, kvik i Penneføringen og med alsidigt Udsyn. Allerede før han kom til Grønland, nærede han Interesse for Landet, hvilket fremgaar af en skriftlig Udarbejdelse med Paategningen: »Anno 1722 udj Decembr. Maaned er denne Beskrivelse om Grønland samlet og extraherit af adskillige Cronicher og Reisers Beskrivelser ved mig Jacob von Wida« (Geelmuydens Moders Familienavn). Med et, den 2. August 1724 dateret Brev tilsendte han Bergenskompagniet sit Manuskript til »Perlustratio Grønlandiae« med Tilegnelse. Aaret efter fik Kompagniet kongelig Bevilling paa at lade trykke de aarligt fra Grønland indkomne Relationer, og Eftertryk af disse skulde medføre Konfiskation og en Bøde paa 200 Rdlr. Paa Grund af Kompagniets Opløsning naaede Privilegiet ikke at træde i Kraft.

I 1729 udgav J. Geelmuyden i København Egedes Manuskript, »denne ham uafvidende«, med Ændringer og Tilføjelser under Titlen:

»Det gamle Grønlands Nye Perlustration eller en kort Beskrivelse om de gamle Nordske Coloniers Begyndelse og Undergang i Grønland, Grønlands Situation, Luft og Temperament, og dets itzige Indbyggeres Klædedragt, Handtæring, Spise, Sprog, Ægteskab, og andre deres saavel i Samqvem som i egne Huuse nu brugelige Sæder, først Anno 1724 forfattet af Hr. Hans Egede, Missionarius ved den der sidst oprettede Colonie, og nu Anno 1729 efterseet, og efter erfarenhed noget forandret af een der paa nogen Tiid har været *I Grønland*.«

De udhævede Bogstaver viser, at Geelmuyden er Ophavsmand til Udgivelsen.

Den lille Piece i Duodez, paa 58 Sider, der strax blev aftrykt i »Nye Tidender om Lærde og curieuse Sager« for 1729, imødekom den i Datiden vaagne Lyst til at læse om uciviliserede Folkeslag og deres Omvendelse. Skriftet vakte Opsigt og blev oversat paa Tysk (Frankfurt 1730).

Egedes »Perlustration« er i Slægt med en Række samtidige Skrifter om Naturfolk og som alle hine Forløber for den moderne Ethnografi.

Blandt de tidligste Forfattere paa dette Omraade er den belgiske Missionær blandt Irokeserne i Canada Joseph François Lafitau, der i 1724 udgav »Mæurs des sauvages comparées aux mœurs des premiers temps«. Louis Hennepin er Forfatter af »Description de la Louisiane, les mœurs et la manière de vivre des sauvages« (Paris 1685). Baron Lahontan, der ogsaa har besøgt Danmark, udgav i 1703 »Nouveaux voyages dans l'Amérique septentrionale«, hvori der gives en god Beskrivelse af forskellige Indianerstammer, deres Handel, Religion, Krigsførelse og Klædedragt. Meget læst i Tyskland var Peter Kolbes »Vollständige Beschreibung des Afrikanischen Vorgebirges der guten Hofnung« (1719), der indeholder udførlige Beretninger om Kaplandet og Hottentotterne, det stedlige Plante- og Dyreliv, Naturen og de hollandske Koloniers Historie. Af disse Bøger kendte Egede kun Hennepins Skrift gennem Biskop Krogs Omtale i 1711, hvori den Formodning fremsættes, at Forfatteren ogsaa har besøgt det saakaldte gamle Grønland.

Gennem Oversættelser af Perlustrationen paa flere Verdenssprog blev Samtiden bekendt med alle Landets Ejendommeligheder, dets Historie gennem Tiderne, dets Geografi, Natur, Klima og Fauna. Størst og blivende Betydning har dog Skriftet ved det Helhedsbillede, der her gives af det grønlandske Folks daglige Liv og Færd, som Hans Egede endnu havde lært at kende i dets Oprindelighed. Alt, hvad Fader og Søn havde tilegnet sig af Kendskab til de Indfødtes Naturel, deres Erhverv og Fangstmetoder, Skikke, Vedtægter og Overleveringer, fremlægges her i fortættet og velordnet Form. Ingen Livsytring har undgaaet de to Pionerers skarpe Iagttagelse og Hukommelse. Som ethnografisk Kildeskrift hæver Perlustrationen sig højt op over tidligere og samtidige Fremstillinger af fjerne Folkestammer. Afsnittene om Vestgrønlændernes religiøse Kultus og Naturret, Angakuts Lærdomme, Trommesange og Boldlege rummer en Skat af Førstehaandsviden, som Eftertiden stedse vil søge tilbage til. Omsider har Egede, Fader og Søn, kunnet opstille stringente Regler for Sprogbøjningen, Orddannelsen og Sætningslæren. Endelig udtaler Egede sig om Missionens og Handelens daværende Kaar og Fremtidsudsigter.

En Sammenligning mellem de to Udgaver af Perlustrationen viser Egedes Fremskridt i Udforskningen af de forskellige Grønlandsproblemer, hvis Løsning uafladeligt har beskæftiget ham i Mellemtiden, men særlig spores det i hans Betvingelse af de sproglige Vanskeligheder. Det grønlandske Sprog er nu ikke længer for ham »barbarisk« eller »uartigt«; han finder det »saa net og sirlig i Konstruktion, som man ikke skulde vente hos slige upolerede Folk; det har naturlige og bekvemme Expressioner og er meget rigt paa Ord og Forstand i samme Ting«. Ogsaa Grønlændernes Naturpoesi har aflokket ham Interesse. »Stor Kløgtighed og

Artighed«, hedder det, »bestaar vel ikke dens Poesi af, men der er dog nogen Naturel deri, synes ogsaa at rime lidet og nogenledes at observere Kadancen«. Han skelner nu ligesom Dalager mellem de rette og fornemme Angákut (pugdlît), der har gransket længe og er kloge paa mange Ting i Modsætning til de falske Angákut, Hexemestre, som fuske hine i Faget. Egede fastholder stadig sin Opfattelse af Grønlænderne som et meget koldsindigt Folk, der paahørte ham uden at ræsonnere og troede alt uden Eftertanke, fordi de var barnagtige og taabelige. For at indpode dem den kristelige Lære maatte han behandle dem som Børn, hvorfor de ogsaa burde holdes »under nogen Tugt og Disciplin dog ikke tvinges til Religionen, men vænnes dertil ved lempelige Midler«. Nu som før ivrer han mod Grønlændernes »gækkelige Superstitioner«.

Perlustrationen tjente ogsaa det Formaal at vække Interessen for Østerbygdens Genfindelse. Den vestre Side eller Vesterbygden er bleven fundet og paa denne anlagt nye Loger, og Evangeliet ikke aldeles uden Frugt forkyndt for de dérboende Hedninge. Dette bør opmuntre til at opsøge Østerbygden, hvor den af gamle Norske og Islandske grundlagte Koloni fandtes og forhaabentlig endnu er at finde, hvilket ikke var aldeles umuligt. Derfor maa man bede Gud vise den bedste Vej dertil at finde. Selv om de fordums Kristnes Afkom skulde vise sig at være udryddet ligesom i Vesterbygd, vilde derfor den anvendte Umage og Bekostning ikke være forgæves anvendt, naar de gamle øde Pladser blev befolket med Nybyggere til Kongens og Landets store Nytte.

Den Udsigt over Grønlands Historie, som Egede meddeler i Perlustrationen, vidner om, at han efter Tilbagekomsten til Danmark har søgt at udvide sine Kundskaber ogsaa paa dette Omraade. For den ældste Tids Vedkommende følger han nu som før Torfæus' Udtog af de islandske Annaler. Han sætter Aaret for Erik den Rødes Landtagelse til 783, men bemærker, at den danske Historiograf Johan Isaksen Pontanus har Aarstallet 770 i Henhold til Pave Gregor IV's Stadsfæstelsesbulle for Opprettelsen af Erkebispedømmet Bremen, et Dokument, den nyeste Tids Forskning har paavist at være forfalsket. Egede anfører, at Erik den Rødes Søn Lejf selv var bleven undervist i Kristendommen af Olaf Tryggvesøn og fra Norge medbragte en Præst, der lærte og døbte alle Folkene i Landet. Grønland blev »opfundet og bebygget af vore gamle norske og islandske Folk og har siden altid været en Dependentz af Norges Krone«. Egede var uvidende om, at de grønlandske Bygder i Aarhundreder havde bestaaet som en uafhængig Fristat, indtil de først i 1261 blev underlagt Norge som Skatland, hvorfra Biskoppen i Garðar udsendtes, hvilket skete og ophørte i 1460, ikke som Huitfelds og Høyers Bispekrønike — Egedes Kilde — ved en Læsefejl angiver, 1406.

Egede betegner stadigt de nordiske Kolonister som »de gamle Norske« og »Nordske« og anvender i Flæng Tillægsordene »nordisk og nordist«,

norderste. Thorhallesen taler i 1776 efter ham om »de gamle Nordmænds og Islænderes Bygninger paa Grønlands Vestre Side«.

Den nu brugelige Betegnelse »Nordboer« hidrører fra Værket »Grønlands historiske Mindesmærker« (1845), hvor det udtrykkelig siges, at denne Benævnelse sammenfatter Islændere og Norske og indføres for at undgaa de idelige Gentagelser af begge Navne, med Brug af det tilsvarende Adjektiv »nordisk«.

Af Interesse er Egedes Bemærkning om, at Nordboerne ved deres Tilstedekomst paa Grønlands vestre Side forefandt vilde Folk, som formentlig stammede fra Amerika, hvilket fremgik af den fuldkomne Overensstemmelse i de Folks Beskaffenhed, Haandtering og Klædedragt, som boede Norden for Hudsonsbay, og Grønlænderne, der Nord fra var vandret langs Davisstrædets Vestkyst og ofte havde været i Krig med Nordboerne. Aarsagerne til de nordiske Koloniers Undergang antoges at være dels Regeringens Forandring og Flytning ved Dronning Margrethes Død og de paafølgende Krige, dels Sejladsens Farefuldhed og Besværlighed, hvorom meldes af Pontanus og af Lyschander i hans grønlandske Rimkrønike. De gamle Beretninger om Grønland nævner Østerbygden og Vesterbygden, hvilken sidste angives at have haft 4 Kirkesogne og 100 Bøndergaarde, der skal være bleven overfaldet af Skrællingerne, saaledes at Folkene fra Østerbygden, da de kom deres Stamfrænder til Undsætning, fandt den ganske øde. Kun paa Græsgangene var der en Del vilde Øxen og Kvæg tilbage, af hvilke de slagtede en Del og førte Kødet med sig hjem paa Skibene. De Grønlændere, Egede traf, maatte være Efterkommere af Skrællingerne, men de vidste kun at berette, at de forfaldne Boliger og Pladser, der endnu var at se, havde tilhørt et andet Slags Folk end deres. Denne Mening stemte overens med de gamle Beretninger, at Grønlændernes Forfædre havde ført Krig med Nordboerne og slaaet dem ihjel. Togtet fra Østerbygden vidnede noksom om, at denne paa hin Tid endnu bestod, men om dens nuværende Tilstand vidste man intet, fordi den af Nord fra Spitsbergen drivende Is havde lejret sig tæt op langs Landet. Meget tydede paa, at Østerbygden endnu ikke var lagt ganske øde.

Med stor Flid og ikke uden kritisk Sans søger Egede at tilvejebringe en historisk Kontinuitet i de spredte, til Dels modstridende Efterretninger og Overleveringer om Østerbygdens Skæbne og mulige Bestaaen lige ned til hans Tid.

Hovedkilden til Egedes Viden om Forbindelsen mellem Island og Grønland er Torfæus' Udtog af den i 1655 i meget høj Alder afdøde islandske Historiker Bjørn Jónsson af Skardsås Grønlandske Annaler, hvis Stof er hentet fra nu delvis tabte Haandskrifter. Især var Egede interesseret i Optegnelsen om den 1522 til Biskop over Island viede Øgmund af Skalholt, der paa en Rejse af Storm var bleven drevet hen

under Grønland og fra Skibet havde set Folk drive deres Kvæg i Grinderne. Af Betydning forekom ham ogsaa at være en Beretning fra den saakaldte JON GRØNLÆNDER, der paa sine Rejser med hamborgske Skibe i Aarene 1537—40 gik i Land paa Grønlands Østkyst, hvor han fandt et forladt Bosted og en død Mand liggende næsegrus paa Gulvet med en sammensyet Hætte over Hovedet. Denne længe stærkt betvivlede Efterretning er i nyeste Tid bleven bekræftet, forsaavidt der er fremdraget en samtidig hamborgsk Optegnelse, der udsiger, at man fra denne Stad i 1539 udsendte en Karavel for at opsøge Landet og kom Kysten saa nær, at man forsøgte Landgang i Baade, som dog søndersloges. Antagelig har Jon dog udpyntet sine Oplevelser. Endvidere refererer Egede efter Torfæus et Frasagn fra 1625 om Baaderester af nordisk Konstruktion, deriblandt en Aare med Runeindskrift, som Strømmen havde ilanddrevet paa Island. Særlig opholder Egede sig ved den af D. Blefken 1607 i Leiden udgivne, upaalidelige og delvis opdigtede Islandsbeskrivelse »Islandia«, der indeholder Efterretninger om Grønland, og som blev skarpt kritiseret af Præsten Arngrímur Jónsson i hans Skrifter »Anatome Blefkeniana« (1612) og »Epistola pro patria defensoria« (1618). Egede kendte de vægtige Indvendinger mod Blefkens Troværdighed, ikke mindst den kronologiske Uoverensstemmelse i hans Angivelser, men lyttede gerne til hans Forsvarere, der ogsaa tog Ordet. Egede fæstede dog ikke Lid til den i Franciscis tidligere nævnte Værk »Staats- und Lustgarten« gengivne Beretning, som hin Munk havde afgivet om St. Thomas Klostret til Statholderen af Island, og den 1605 af Kong Christian IV til Grønland udsendte Pilot. At Klostret virkelig havde existeret, kunde ikke betvivles, mente han, da de venetianske Rejsende Brødrene ZENI havde besøgt det i 1380 og beskrevet det udførligt. Denne Skildring gengiver Egede efter et Referat i Jesuiten og Polyhistoren ATHANASIUS KIRCHER's Bog »Mundus subterraneus« (1664). Her fortælles, at Klostret var bygget af Pimpsten fra et i Nærheden liggende ildsprudende Bjerg, under hvilket der fandtes en Brønd med gloende hedt Vand, som gennem Rør opvarmede alle Rum i Bygningerne og tillige tjente til Varmeledning for Klostrets »underskønne« Haver, der bar Blomster og Frugter. Denne fantasifulde Skildring er aabenbart en Udsmykning af Ivar Baardsens Omtale af Nonneklostret i Nordboernes Hrafnsfjörðr, Ũnartoĸsfjorden med dens tre varme Kilder. Betegnelsen St. Thomas Kloster stammer fra Zeniernes Kort: »Monasterium Sancti Thomæ«. Ivar Baardsens Grønlandsbeskrivelse kendte Egede fra Gengivelsen af samme baade hos Undall (Norriges Bescriffuelse) og Torfæus.

Efter 100 Aars Forløb, da Forbindelsen med Grønland ophørte (Egedes Ord), har man været »meget curieux« for at indhente Kundskab om Østerbygden. Han omtaler Erik Walkendorfs Planer til at opsøge Grønland. For Expeditionerne i Christian III's og Frederik II's Tid, af

hvilke han kun omtaler Mogens Heinesøns nærmere, er Lyschanders »Grønlandske Chronika« (1608) hans Hjemmel, ligesaa for Bemærkningerne om de af Christian IV udsendte Expeditioner og det grønlandske Kompagnis Togt i 1636. Paany hævder Egede Rigtigheden af sin, i 1723 gjorte Opdagelse, at Frobisher Strait og Bear Sound, som var afsat paa alle Søkort, ikke existerer, i hvert Fald ikke paa Grønland, som han anser for at være landfast fra Syd til Nord. Kilden til Frobishers Rejser og hans Guldfund er stadig kun Torfæus. Om Davis' Rejser ved Egede intet at berette, kun at det Stræde, han altid betegner Fretum Davids, er opkaldt efter en Engelskmand, der først fandt det i 1585 og altsaa maatte have heddet David.

Grønlandsrejserne i Frederik III's Tid omtales udførligere med Benyttelse af primære Kilder. Egede har i det kgl. Bibliotek og Universitetets Bogsamling opsøgt endog Manuskripter, som lader ham fremsætte kritiske Bemærkninger. Han kender Arngrímur Jónssons Haandskrift om Grønland og omtaler Dannels egenhændige Journaler. Egede berigtiger Thorlacius' (Þordur Þorláksson) Angivelse, at de 1654 hjemførte Grønlændere var tagne »i Grænserne ved Herjolfsnæs paa den østre Side«. Selv havde Egede talt med Folk fra den vestre Side af Baals Revier, der endnu kunde huske dem og deres Navne.

Perlustrationen er sammen med »Omstændelig Relation« fremkommet i kommenteret Nyudgave i 1925 (Medd. om Grønland LIV) og genoptrykt bogstavret (Oslo 1935). Den vakte stor Opmærksomhed i Udlandet gennem Oversættelser, paa Tysk (Copenhagen 1742, Berlin 1763) og senest i Bearbejdelse (Leipzig 1923), Engelsk, i tre Udgaver (London 1745, 1750, 1818), Hollandsk (Delft 1746) og Fransk (Copenhague-Genève 1763), foruden forskellige Bearbejdelser og Uddrag. Hverken Originaludgaven, der sikkert har fundet god Afsætning, endsige Oversættelserne heraf, bragte Egede nogen nævneværdig Indtægt. Hans Ansøgning til Missionskollegiet om at faa sine Skrifter trykt paa Vaisenhusets Bekostning blev bevilget; først skulde dette holdes skadesløst for sine Udgifter, inden han selv kunde regne med noget pekuniært Udbytte.

De ledsagende Afbildninger er stukket i Kobber af Jo(hanne) Fosie. Folkelivsbillederne er i særlig Grad stive og udtryksløse og antagelig udført efter Skizzer af Hans Egede.

XVIII.

DEN GRØNLANDSKE MISSIONS UDBREDELSE GENNEM EGEDE SOM DENS SUPERINTENDENT

Den nære Tilknytning mellem Missionskollegiet og Vaisenhuset, hvis Forstander tillige var Sekretær i Kollegiet, var medvirkende for Bestemmelsen om Vaisenhusdrenges Anvendelse i Missionens og Handelens Tjeneste. Efter A. Hoiers Begæring udtoges 8 Drenge af Vaisenhuset til Uddannelse som Kateketer eller Handelsbetjente i Grønland, og hvis de egnede sig til Studering, skulde der sørges for, at de blev anbragt i en Latinskole. Det tilkendegaves Egede, at han hvert halve Aar skulde indberette til Missionskollegiet om Seminaristernes Fremgang og Forhold, saa at man kunde være vis paa, at de vilde bestaa Prøven. Det tilstodes Egede at benytte een af dem til at læse med de vordende Kateketer under hans Tilsyn.

Af de otte Elever paa Vaisenhuset, der antoges paa Prøve, og som Egede underviste, meldte fire af de yngste sig snart fra, og andre valgtes i deres Sted, men ogsaa disse traadte tilbage, eftersom Afrejsen til Grønland nærmede sig. De Genvordigheder, Egede saaledes særlig i Begyndelsen havde at kæmpe med, opvejedes af de glædelige Erfaringer, han gjorde med flere Vaisenhusdrenge, der erklærede sig villige til at gaa til Grønland, og som siden kom til at udrette et nyttigt Arbejde for de Indfødtes Oplysning. Blandt dem, der har ydet en værdifuld Indsats i Missionsgerningen, skal nævnes et Par af de mest fremtrædende.

Berthel Laersen, en Drejersvends Søn, barnefødt i København, kom i 1737 i en Alder af 15 Aar paa Vaisenhuset, hvor han dygtiggjorde sig i det grønlandske Sprog, opgik herfra til Godthaab som Kateketelev og blev senere Kateket. I 1757 grundlagde han Missionen i Sukkertoppen og fik, »udmærket ved skønne Gaver og Aandens Drift at tale Guds Ord«, i 1764 Ordination som Præst ved Kolonien. Laersen efterlod tre Sønner, der antog Navnet Berthelsen og alle virkede som Kateketer med Nidkærhed og Dygtighed, ligesom deres Efterkommere igen har vundet sig et godt Navn i Grønland.

Jens Pedersen Mørck fra Helsinge, opdraget 1733—39 paa Vaisenhuset, udsendtes som Kateket fra 1752 i Claushavn, hvor han virkede i 41 Aar. Med sit grundige Kendskab til det grønlandske Sprog var han til stor Nytte for de skiftende Missionærer og har gjort sig fortjent af Kristendommens Indførelse langs Kysten af Diskobugten.

I Handelens Tjeneste har Johan Henrik Bruun udmærket sig som Pionér. Fem Aar gammel optoges han i 1737 i Vaisenhuset, blev Student fra Bergen og gik op til Grønland, hvor han i 1756 anlagde Kolonien Nûgssuak, som han i 1762 flyttede til Ûmának. Efter at have bestyret Kolonien indtil 1771 blev han Byfoged i Rønne og var derefter i mange Aar Pakhusforvalter ved den kgl. grønlandske Handel.

Den Hjælp, Egede havde fundet hos opvakte og lærenemme Grønlænderdrenge ved Oplysningsarbejdet blandt deres Landsmænd, bragte ham, som nævnt, allerede i 1725 ind paa den i sine Følger saa betydningsfulde Tanke at uddanne indfødte Medhjælpere i Missionsgerningen. Disse saakaldte Nationalkateketer skulde ikke fordrive Tiden ørkesløst ved Kolonien, men idelig rejse rundt for at katekisere med Grønlænderne og lære deres Børn at stave og skrive. Egede oplevede endnu at se Frugter af denne sin Indsats. Fra Kolonierne spredtes de kristelige Lærdomme fra deres Huse til afsides Udsteder og Bopladser i en for Grønlænderne fattelig Udtryksmaade og Form. Ikke faa af de indfødte Kateketer har indlagt sig virkelige Fortjenester som Lærere og Vejledere for deres Nation. Her skal kun fremdrages to i den grønlandske Missions Historie kendte Skikkelser, der begge er udgaaet fra Godthaab.

Povl Grønlænder, som han kaldtes, opholdt sig fra 1729 ved Kolonien, blev to Aar efter døbt af Hans Egede, var en af de otte, der overlevede Koppeepidemien og kom til at virke som Kateket og Medhjælper i Godthaab, hvor han var afholdt og anseet.

Den anden er Púngujok, der kun havde været i faa Uger ved Kolonien, da Epidemien udbrød og var bleven undervist af Hans Egede. I 1735 gik han op til Christianshaab sammen med Paul Egede, der døbte ham med Navnet Hans. I 1738—39 var han i København og fik Foretræde for Kongen, der i et Brev til J. L. Holstein skriver: »Egede kan i Morgen bringe Grønlænderen til Middag ved Hoffet, saa kan vi vel se ham ved Taflet«. Púngujok virkede derefter som Kateket i Christianshaab til sin Død, skattet for sin Nidkærhed og sit fromme Sind.

De smertelige Erfaringer, Egede maatte opleve ved at se den af ham grundlagte Mission i Godthaab sygne hen, medens de mähriske Brødres var i stadig Fremvæxt, øgedes yderligere ved, at en af de hjemmefra udsendte Missionærer endog lod sig optage i Menigheden i Neu Herrnhut.

Egedes Forhold til C. L. Drachardt er paa Grundlag af et ret stort Arkivstof og med umiskendelig Objektivitet bleven belyst af

H. M. Fenger, til hvis Fremstilling i Enkelthederne, som liggende udenfor nærværende Arbejdes Plan, her maa henvises.

CHRISTEN LAURIDTSØN DRACHARDT, som han selv skriver sig, var en Købmandssøn fra Skelskør, født i Aaret før den store Pest. Efter at have bestaaet theologisk Embedsexamen grebes han af Trang til Missionsgerningen, kom paa det grønlandske Seminarium og nød i to Aar 1736—38 Egedes Undervisning i Sproget. Han paadrog sig idelige Paamindelser og Irettesættelser fra sin Lærer, fordi han ikke var »sund i Lærdommen« som paavirket af Pietismen og ikke gjorde Fremgang i Sproget. I det hele taget fandt Egede ham hverken aandeligt eller legemligt egnet til Missionær. Alligevel fastholdt Drachardt at ville følge et indre Kald, og ved hans Afrejse til Grønland tog Egede venligt Afsked fra ham. Strax ved sin Ankomst til Godthaab blev den danske Missionær, ARNOLDUS VON WESTEN SYLOW, uens med Drachardt, der ikke vilde anerkende ham som sin Provst og tage mod hans Paamindelser.

Egedes Missionspraxis gik, nu som før, ligesom hans Efterfølgeres ved Godthaab ud paa at undervise Grønlænderne paa Rejse rundt i Fjordene og paa Øerne ved deres tilvante Bopladser, medens Drachardt i Lighed med de mähriske Brødre, som han tog til Forbillede, drog de Indfødte til Missionsstationen for til Stadighed at have dem under Opsyn og tale til deres Bevidsthed, hvorfor han holdt sig hjemme om Vinteren uden at besøge Grønlænderne.

Overfor Egedes strengt orthodoxe Indstilling til Dogmerne og Luthers Katekismus samt en gradvis Oplysning i Kristendomskundskab som et ufravigeligt Daabsvilkaar, sluttede Drachardt sig til Herrnhuternes Krav om personlig Vækkelse gennem Forsoningens Blod. Konflikten mellem Sylow og Drachardt tilspidsedes ved den diametrale Modsætning i deres Karakteranlæg, den førstes iltre, koleriske Temperament i Forbindelse med doktrinær, forstandsmæssig Skarphed i dagligt Samvær med en saa stilfærdig, veg og følelsesbetonet Natur som Drachardts.

Grundet paa Sylows Klager fremførte Egede i to Skrivelser fra Foraaret 1744 til Drachardt en Række Anker mod dennes Embedsførelse. Det bebrejdedes ham, at han ikke vilde tage mod sin Embedsbroders præstelige Paamindelser, at han ikke svarede paa Tilskrifter, ikke vilde indrette sine Journaler i Henhold til kongelig Anordning og undlod at indgive sine Oversættelser fra Grønlandsk til Egedes Godkendelse. I Forholdet til Grønlænderne havde han ikke udvist Omsorg for de tidligere døbte og forsømt at have besøgt de længere bortliggende Grønlændere, men kun tilseet de ved Kolonien boende. Endelig sigtedes han for at have talt ilde om Missionær Ohnsorg og i sine Prædikener udskældt sine Overordnede og Ligemænd og for at have skilt sin Sag fra Sylows udfra Egenraadighed og Hovmod. Ikke nok med Egedes Misbilligelse

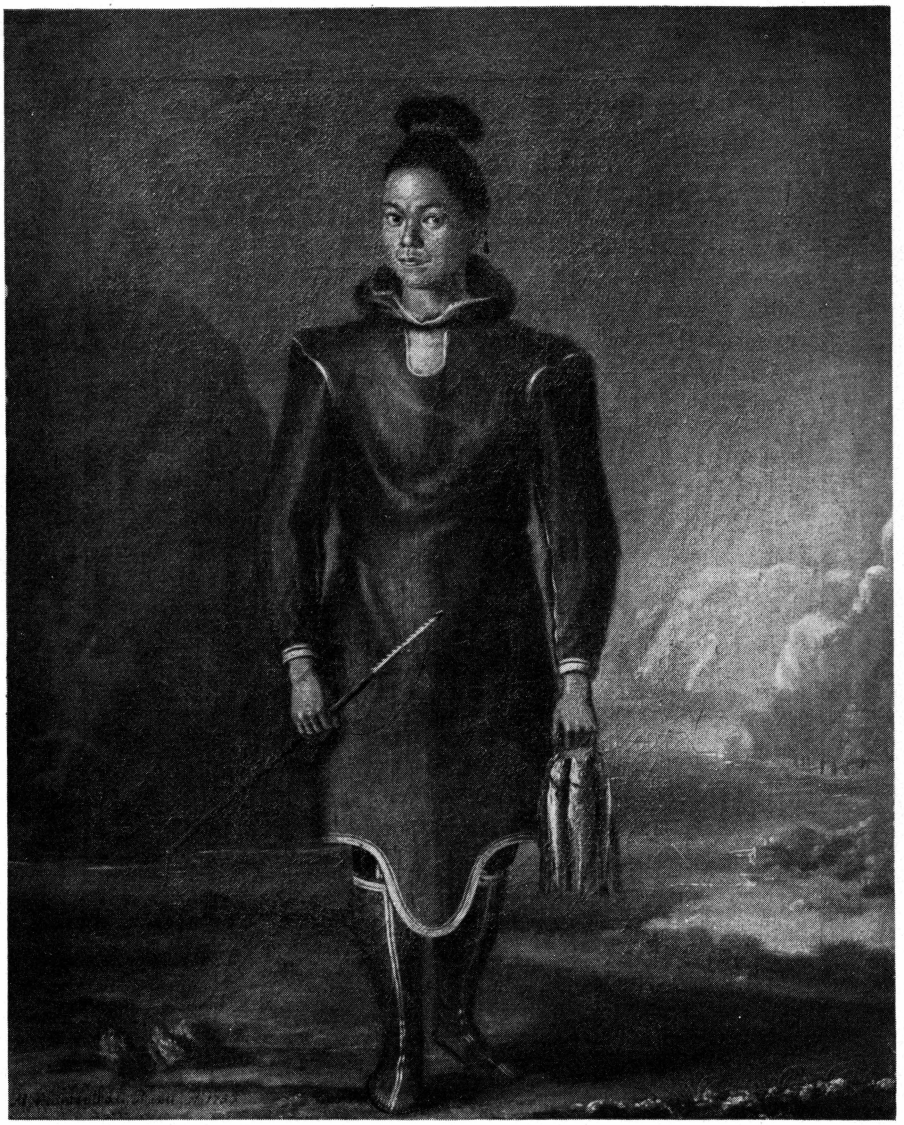

Fig. 46. Jomfru Marie Epeyjuls Datter.

af hans Adfærd som Missionær klagede den stedlige Købmand N. C. GEELMUYDEN gennem J. Severin over, at Drachardt ikke varetog Handelens Interesser og i Fordelingen af Provianten ved Kolonien havde handlet mod de givne Forskrifter.

Missionskollegiet gav ikke Egede Medhold, særlig ikke i Striden med Sylow, idet denne i Sommeren 1740 blev forflyttet til Frederikshaab, og Drachardt fik overdraget alene at varetage Missionen ved Godthaab. Det paalagdes ham dog i Fremtiden at udvise større Varsomhed i sin Nidkærhed og bestræbe sig paa mere Konduite i Forholdet til Købmanden. I et udførligt Forsvarsskrift, dateret 8. Juli 1743, rettet til Medlem af Missionskollegiet, Hofpræst Erik Pontoppidan, søgte Drachardt at rense sig for de mod ham rejste Beskyldninger. Hans Indlæg virker ikke synderlig overbevisende og er affattet i en Stil, der mere minder om en jævn Skolelærers end en præsteviet Mands.

Drachardt droges med stadigt stærkere Baand til Brødremenigheden, medens han overfor Missionskollegiet vedblivende søgte at gælde for at være i Overensstemmelse med den evangelisk-lutheriske Kirkes Forskrifter. Hvad der kan bebrejdes ham, er hans illoyale Holdning overfor Egede og sine Embedsbrødre, som han talte nedsættende om og i Herrnhuternes Aand betegnede som uomvendte, uigenfødte og uskikkede til deres Kald. Samtidigt tilskrev Drachardt Grev Zinzendorf om sit Ønske, at blive ét med ham, eller med andre Ord at optages i Brødresamfundet, hvilket han opnaaede det følgende Aar. Ogsaa hans Henvendelse til Zinzendorf om, efter herrnhutisk Skik at faa opsendt en »Søster« til Hustru, blev fulgt, og den 6. August 1745 blev han i Neu Herrnhut viet til Rosine Thieme. I sin Indberetning herom til Missionskollegiet forespurgte Egede om Reskriptet af 1744, hvori det formentes enhver Undersaat, der opholdt sig i Herrnhut eller deslige for sære Meninger i Religionsposter mistænkelige Steder, at nyde noget Embede i Kongens Riger og Lande, skulde finde Anvendelse paa Drachardt, hvis Adfærd han betegnede som uværdig for en luthersk Lærer.

Paamindelsen havde til Følge, at Drachardt overfor Missionskollegiet lovede at holde sig Luthers Katekismus efterrettelig og benytte sig af Egedes kateketiske Forskrifter. Missionskollegiet tog forsaavidt Stilling til Sagen, som den tilstillede Drachardt et Exemplar af Reskriptet og under Henvisning til dette anbefalede ham Forsigtighed.

Formodningen om, at Pontoppidan og Vaisenhuspræsten Ewald har holdt deres Haand over ham, er sikkert rigtig. Da Missionskollegiet stadigt tog Parti for Drachardt, indankede Egede Sagen skriftligt for Geheimekonseillet i Januar 1747 med Klage over de mähriske Brødre som Helhed, men særligt mod Drachardt, begrundet med dennes Ringeagt overfor Luthers Katekismus og nedsættende Udtalelser om de danske Missionærer, hvorfor han indstillede ham til Afskedigelse. Missionskollegiet,

der fik oversendt Sagen fra Konseillet, udbad sig nærmere Oplysning af Egede, da det skønnede at maatte være ubekendt med adskilligt, eftersom Egede i dette Tilfælde var gaaet udenom Kollegiet. Drachardt havde vundet Spillet og fortsatte uhindret sine Bestræbelser for at samle Grønlænderne i Godthaab og Neu Herrnhut til een Menighed, hvilket var lykkedes ham saa godt, at man fra Handelens Side endog foreslog at overlade den danske Mission til Brødremenigheden. Nytaarsdag 1751 døde Drachardts Hustru i Neu Herrnhut, hvilket, i Forbindelse med paakommen Svaghed, foranledigede ham til at rejse til Danmark endnu samme Aar uden forud indhentet Tilladelse fra Missionskollegiet. Han vendte ikke mere tilbage, men fristede Livet som Maler i Herrnhut i tolv Aar, indtil han drog ud som Missionær blandt Eskimoerne i Labrador, hvor han grundlagde Missionsstationen »Nain« og døde her i 1778.

For Egedes Bevidsthed vedblev Drachardt at staa som »en saa slet og uduelig Lærer, hvem det ikke var lykkedes at faa fjernet fra det Sted, »hvor han havde brudt Isen med Møje og meget Arbejde«. Missionskollegiets Underkendelse af hans indtrængende Forestillinger i saa Henseende har uden Tvivl bidraget til, at Egede, som nedenfor nævnt, i Mismod og Bitterhed ansøgte om at forlade København og tilbringe sin Alderdom i Fred.

Drachardt var ubestrideligt en oprigtig troende Mand med et varmt Hjertelag for Grønlænderne, der længe bevarede et venligt Minde om den meget stille og alvorlige »lille Præst«. Eigil Thorhallesen, der i 1774 inspicerede Missionerne i Sydgrønland, omtaler ham rosende som »den, der først dannede Godthaabs Menighed til en ordentlig Mission, og visselig har været en af de flittigste Missionærer ved Godthaab«.

Thorhallesen søger at dømme Egede og Drachardt imellem. Egedes nærmeste Efterfølgere modsatte sig de omflakkende Grønlænderes Samling ved Kolonien. Missionærernes Rejser i Omegnen havde ganske vist til Følge, at Ordets Sæd spredtes viden om, men Frugten af Arbejdet blev ikke kendelig. Man indsaa Nødvendigheden af at holde Grønlænderne samlede, idetmindste om Vinteren, men henfaldt til en anden Yderlighed ved at gøre Undervisningen med en Daab for Øje betinget for Grønlændernes stadige Ophold ved Kolonien. Denne Fremgangsmaade havde de danske Missionærer optaget efter Herrnhuterne, der først indførte den. Egede indsaa det forkerte heri og vilde bøde derpaa ved at uddanne indfødte Kateketer ved Vinterundervisningen, men hans Forslag blev ikke fulgt. Drachardt drog ikke alene de af tidligere Missionærer Døbte til Kolonien, men ogsaa en Del udøbte Familier, som han beholdt paa Stedet.

Det lykkedes Herrnhuterne efterhaanden at faa Grønlænderne fra de tættest beboede Koek-Øer og Kangek, som Egede havde undervist, draget over til sig. De danske Missionærer holdt sig fortrinsvis til Fjord-

folkene, og i Drachardts og den 1752 tiltraadte Rasmus Bruuns Tid overtalte man en Del til at flytte til Kolonien.

Thorhallesen slutter sit Tilbageblik paa Godthaabs Missions Historie med Bemærkningen, at i Drachardts sidste Aar kom alt i Konfusion.

Da RASMUS BRUUN i 1752 efter Drachardts Bortgang overtog Missionen ved Godthaab, fandt han den da ogsaa i »en slet og forvirret Tilstand« med kun 96 Individer. Han anstrængte sig for at lære Sproget og arbejdede flittigt med Oversættelser, virkede for Menighedens Oplysning, genoplivede den forsømte Børneskole og rejste rundt til Grønlænderne. Fra Naboerne paa Odden holdt han sig i en vis Afstand. Histovre drog Brødrenes rummelige, lyse Forsamlingssal Grønlænderne til sig, medens Bruuns trange Kammer i Købmandsboligen maatte tjene som Skolestue for de tolv Børn, han underviste i det danske Sprog, da Kirkestuen var forbeholdt de Danske til Gudstjeneste. De Grønlændere, Bruun kom i Berøring med, var alle betaget af Herrnhuternes Væsen og Lære. De vidste intet om Treenigheden, hvilket ikke var saa mærkeligt, da Zinzendorf opfattede den som »den hellige Familie«, i hvilken Helligaanden spillede Moderens Rolle. Jesus kaldte de Faderen og Skaberen og kendte intet til Luthers Katekismus og Saliggørelsens Frelse. Det var paalagt Grønlænderne at bede af Hjertet, men dertil savnede de tilstrækkelig Kundskab.

I den sidste Betænkning, der haves fra Egede til Missionskollegiet, skrevet i 1753, giver hans i Aarenes Løb opsamlede Bitterhed mod Herrnhuterne sig Luft i følgende Ord: »I Steden for enfoldige og rene Fundamenter i Troens Lærdom føres Grønlænderne hen til forblommede og visse for dem ubegribelige Talemaader, hvorudi Herrnhuternes hele Theologi bestaar, ja saa højt af dem udraabte Omvendelses Værk. Gud af Naade se dertil og forhindre, at ikke denne fordømmelige Klinte skal rent overgro og ganske kvæle det rene Ords Sæd, som ellers bliver udsaaet iblandt de fattige og enfoldige Mennesker«.

Det daglige Liv ved Godthaab opviste i Egedes sidste Aar i det hele taget mange Skyggesider. Splid og Kævl mellem Missionæren og Købmanden, Kolonisternes forargelige Vandel, og Grønlænderne mere og mere fraværende fra deres oprindelige Levevis og Skikke. Dalager vilde føre de Indfødte tilbage til deres gamle Hovederhverv, Sælfangsten, ved at drive Garnfangst, hvorimod han vilde bringe dem bort fra deres sportsmæssige Rensjagt med slette Bøsser. Han giver et grotesk Billede af Kolonigrønlænderne. Mændene var begyndt at bære Halsklude, Spænder paa Skoene og smukke Strømpebaand; de havde nu almindeligvis Lommer i Buxerne til Snusdaase og Tørklæde. Kvinderne bar et Slags Halsklude i Lighed med, hvad man hjemme kaldte Modester, og var i det øvrige fra øverst til nederst »oversyede« med Sløjfer af

brede Silkebaand. Grønlænderne var i Løbet af kort Tid blevet saa forfaldne til Tobak, at de gerne trak Klæderne af Kroppen for at skaffe sig denne Nydelse. Kun meget faa røg Tobak, næsten alle snuste.

Bygningerne ved Kolonien var i slet Forfatning. Vaaningshuset, Bryggerset og Bagerset, Provianthuset og Smedien trængte til Reparation, og det i Skibshavnen opførte Spækhus var faldefærdigt.

Efter Severins Tilbagetræden fra Styret havde Det almindelige Handelskompagni til Opgave at bringe Kolonien paa Fode igen.

Forholdet mellem Egede og Grønlands Patron synes som Helhed at have haft en fortrolig venskabelig Karakter, og begge tog hinanden paa Raad, dog kan det ikke betvivles, at Severins gentagne Forslag om at opgive Godthaab som Missionsstation har maattet støde paa stærk Modstand hos Egede. Severin ærede ham og saa i hans Søn Paul Faderens værdige Efterfølger. Naar han kritiserer de grønlandske Missionærer, nævner han oftere Paulus som Undtagelse, og denne kalder Severin endog sin kæreste Ven, »den rare ejegode Mand paa det dejlige Dronninglund«.

Hvad man end fra et missionshistorisk Synspunkt vil kunne indvende mod Severins Dobbeltstyre af Grønland, er hans Fortjenester som Kolonisator ubestridelige og ikke nok anerkendte. Den af H. M. Fenger og andre fremsatte Paastand om, at han har vundet sin Rigdom i Grønland, er ganske urigtig, hvad ogsaa hans Boopgørelse udviser. Han virkeliggjorde de fra forskellige Sider til Trivialitet drøftede Planer om Oprettelsen af Handels- og Missionsstationer i Nord og Syd ved Anlægget af Jakobshavn, Christianshaab og Frederikshaab, der stod deres Prøve som sunde og indbringende Foretagender. Ved Indkaldelse af Nybyggere fra Finmarken gennem Niels Rasch i 1737, hvor Severin var Leder af Handelen og derfra kunde udsøge de bedst egnede Folk, som ogsaa fra sit Gods Dronninglund, hvor hans patriarkalske Forhold til Bønderne berømmes, viste han en prisværdig Omsigt og Fremsynethed. I Severins Tid tog Koloniseringen af Grønlands Vestkyst Fart, hvilket hovedsagelig skyldes Haandværkere, især Tømrere og Bødkere, der stod i Handelens Tjeneste og som, tilskyndede af ham, indgiftede sig i den grønlandske Befolkning. Ikke faa blandt disse Tilflyttere har skabt en sund og levedygtig Blandingsrace, der lige op til Nutiden har fostret Individer, som gennem deres Stræbsomhed, Snilde og Særbegavelse har henledet Opmærksomheden paa sig.

Her skal blandt Nordlændinge, der kom til Landet i Severins Tid, kun nævnes Anders Olsen fra Egedes Hjemstavn Senjen, som anlagde Fiskenæsset, Sukkertoppen og Julianehaab, og hvis livskraftige Efterslægt gennem Generationer til den Dag i Dag har ernæret sig ved Kvægavl paa Nordbosletterne ved Igalliko. Johannes Pedersen Dorf, en

af Severins »skikkelige Bønderkarle«, gjorde en vigtig Rekognosceringsrejse til SARKAK og tjente sig ved sin Dygtighed op til Købmand ved Egedesminde.

Størst Navnkundighed af Mændene fra Severins Tid vandt PEDER OLSEN WALLØE, der først havde faret med hans Skibe i 1748, nedsatte sig i Ameralikfjorden og, som Severin, der kalder sig hans Ven og Tjener, udtrykker sig, »efter Moses' Exempel giftede sig med en af Landets Døtre«. Paa sin mindeværdige Opdagerfærd i 1751—53 med to Overvintringer naaede han i Konebaad omkring Hukken som den første Evropæer, der satte Foden paa Grønlands sydlige Østkyst og indhentede de første Oplysninger om Angmagssalikerne, hvilket dog ikke rokkede Samtidens Tro paa, at der endnu kunde leve Efterkommere af Nordboer paa Grønlands østre Side.

I 1740 havde Severin for 4 Aar faaet forlænget Oktrojen paa Grønlands Besejling og Missionens Vedligeholdelse, der skulde være Hovedsagen. Han forpligtede sig til at underholde tre Missionærer ved Godthaab og Christianshaab og en fjerde, naar Missionskollegiet fandt det fornødent, samt to Grønlændere ved hver Koloni og flere, der maatte findes lærvillige og egnede til at blive Kateketer. Endvidere paahvilede det Severin at oprette to Skoler for grønlandske Børn, under Tilsyn af Missionæren, ledet af en flink ung Grønlænder og en Vaisenhusdreng, der havde lært Grønlandsk. Ved hver Koloni skulde optages 20—24 Børn, underholdt af Severin væsentlig med dansk Kost og forsynet med Gang- og Sengklæder, og et Skolehus opføres til dem. Herfor anvistes der Severin aarligt 3000 Rdlr. foruden 2000 Rdlr. til Defension. Alle Missions- og Handelsbetjente fik Løfte om efter 4—6 Aars Tjeneste at blive befordret i Hjemlandet.

Selv om ikke alle her anførte Bestemmelser blev efterlevet af Severin, var der dog gjort et vigtigt Skridt til Fremme af Grønlændernes Oplysning.

Ved Juletid 1748 indgav Severin til Missionskollegiet en Oversigt over Missionens Virksomhed i de 15 Aar, han havde styret Grønland. Missionen havde ikke naaet det Maal, han havde foresat sig og ventet. Med et Par Undtagelser kunde ingen gælde for dygtige Missionærer, fordi de gik for tidligt hjem i Forventning om et Levebrød. Da A. Bing i 1734 sendtes til Grønland, blev det tilladt ham at tage sin Stifsøn PEDER WELLING med, som skulde forberede sig til Universitetet og tillige lære Grønlandsk, i hvilket han opnaaede en betydelig Færdighed. Han blev Student i 1739, fik theologisk Attestats og opgik i 1743 til Grønland som Missionær ved Christianshaab, men maatte efter fem Aars Forløb vende hjem paa Grund af en haardnakket Sygdom. Hans Efterfølger NIELS BRØNLUND BLOCH gik allerede i 1754 tilbage til Danmark. Erfaringen havde vist Severin, at man maatte gaa frem med de grønlandske Seminarister paa en hel anden Maade end hidtil; man

burde udsøge 5—6 unge Drenge og sende dem til Christianshaab, for at de kunde oplyses i theologia thetica og indøves i det grønlandske Sprog. Efter 4—5 Aars Forløb skulde de anvendes som Kateketer, og de bedste af dem derpaa ordineres som Præster. Det kunde tænkes, at de vilde gifte sig med Grønlænderinder ligesom de Bønderkarle, han havde opsendt. Deres Børn kunde ventes at blive »Lærere af Grønlændere for Grønlændere«. Naar der efter Severins gamle Plan blev anlagt en Koloni i Sydbay mellem Disko og Godthaab, vilde to Missionærer være nok, hvis der siden blev oprettet to Kateketloger.

Severin indrømmede, at Godthaab, hvor Dag og Nat var ligesom i Trondhjem og Vinteren ikke saa streng som i Diskobugten, Stedets Nærsomhed ikke at forglemme, maatte foretrækkes. De mähriske Brødre havde i faa Aar indstillet sig efter Trosartiklerne og sluttet sig til den augsburgske Trosbekendelse. De over 300 af dem omvendte Grønlændere var ulige fornuftigere opdraget i Levemaade og Erhverv end de danske Missionærers Ungdom. Af disse Grunde gentog han sit tidligere Forslag om, at Herrnhuterne overtog hele Godthaabs Mission, ifald man kunde faa dem til at anerkende »en Slags convenal Cathechismus«. Til at række dem »en Samfundshaand« vilde Missionær A. Buch ved Frederikshaab med sit stille Væsen være den rette Mand.

De herved opstaaende Udgifter tænkte Severin dækkede ved, at de to Gange aarligt til Løskøbelse af tyrkiske Fanger bevilgede Kollekter nu, da der var sluttet Fred med Sørøverne, kunde overgaa til den grønlandske Mission.

I Vinteren 1748—49 var Severin i København for at faa den grønlandske Handel forenet med et Kompagni, men var villig til at holde ud endnu et Par Aars Tid. »Jeg lærte at kunne bleven Præst før Købmand«, skriver han, »og er vel den sidste grønlandske Quackelere«. Han ivrede mod den »forbandede« Handel med Bøsser og Krudt og modsatte sig, at Grønlænderne lærte at skyde. Med Føje kunde han rose sig af, med sine armerede Skibe at have jaget Handlerne bort, hvad man ikke kunde gøre med Hvalfangerne, der til Dels ogsaa var armerede.

I Henhold til kgl. Befaling af 11. April 1749 indsendte Severin (31. Maj) en Beretning om Handelens Fortsættelse og rejste i Oktober til København for at faa sine Skibe solgt, men var endnu tilbøjelig til at ville paatage sig Fortsættelsen af Grønlands Besejling og Missionen paa visse Betingelser.

Ved kgl. Resolution af 14. Decbr. overdroges begge Hverv til det i 1747 stiftede Almindelige Handelskompagni.

Severin døde allerede i 1753. I hans Fødeby Sæby rejstes i 1921 en Mindesten for ham med hans Navn og Aarstal samt Ordene: Han undsatte Hans Egede — Bevarede Grønland for Danmark.

Ved Afslutningen af Severins Styre og Grønlandshandelens Overgang til Det almindelige Handelskompagni opsendte dette i 1749 hans tidligere Købmand ved Godthaab og Frederikshaab N. C. GEELMUYDEN for at afgive Beretning om Koloniernes daværende Tilstand og Bæreevne, der var i lovende Opkomst, dog var Bygningerne i Forfald.

Christianshaab var den mest indbringende Koloni, der gennemsnitlig indbragte 150—200 Fade Spæk (à 2 Tdr.), 300 Hvalbarder, 30—50 Ræveskind og 100 Sælskind. Af stedlige Tjenestemænd var der en Missionær, en Købmand, en Assistent, en Kateket, en Bødker, en Tømmermand og to Matroser. Jakobshavn (anlagt 1741) indbragte i gode Aar 100—150 Fade Spæk, 1—300 Stkr. Hvalbarder. Grønlænderne fangede en Del Ræveskind, men gemte dem til Hollænderne, der betalte dem bedre end de Danske. Ved Jakobshavn var ansat en Missionær, en Købmand, en Assistent, Tømmermand, Bødker og to Matroser. Frederikshaab (anlagt 1742) gav 100—150 Fade Spæk, 6—800 Ræveskind og 2—300 Sælskind. Kolonien maatte savne Tilførsler, da Skibene ikke kunde komme ind og var nødsaget til at gaa til Godthaab for enten at overvintre eller at oplægge den indsamlede Proviant. Den eneste Maade, paa hvilken Farten kunde opretholdes, var at anlægge en Loge halv Vejs mellem Frederikshaab og Godthaab (Fiskenæsset), en anden ved Sukkertoppen, en tredje mellem dette Sted og Sydbay, hvor der atter var 30 Mils Afstand, og en fjerde mellem Sydbay og Christianshaab.

Anlægget af disse Loger var nødvendigt, fordi de danske Skibe ikke kom betids nok op til Landet før Midten af April, da Hollænderne allerede var paa Pletten og stadigt væk kom vore Skibe i Forkøbet. For at afkorte Rejsen for disse tilraadede Geelmuyden at lade dem udgaa fra Norge, hvor man lettere kunde hverve Matroser, der ellers gik til Holland for derfra at lade sig hyre til Hvalfangst. Iøvrigt henstillede han at forsøge Kvægavl ved Kolonier og Loger Sønden for 66°, hvor der alle Vegne i Fjordene var grønne Lier og Dale. Fra Godthaab vidste han, at de derværende Kreaturer, naar de om Foraaret kom ud af Stalden, næppe kunde staa paa Benene, men lidt ud paa Sommeren var de i god Stand. Særlig i Baals Revier var der gode Græsgange. Som et Middel til Grønlands Opkomst anbefalede han ogsaa Garnfangst og ansaa Indførslen af Bøsser for skadelig.

Frederikshaab var Severins Smertensbarn paa Grund af Ishindringerne. Tre Skibe forulykkede med Ladning og alt; et Skib overvintrede, det femte naaede omsider at komme ind paa Havnen og fik udlosset, men blev hele Sommeren indesluttet af Isen og kom sent hjem paa Efteraaret uden at have besejlet andre Steder. Det sjette Skib naaede kun op til Isen udfor Frederikshaab.

Fra de nyanlagte Kolonier og Missionstationer i Nordgrønland, modtog Egede, især fra Diskobugten, takket være hans Sønner, glædelige Efterretninger om Evangeliets Fremvæxt.

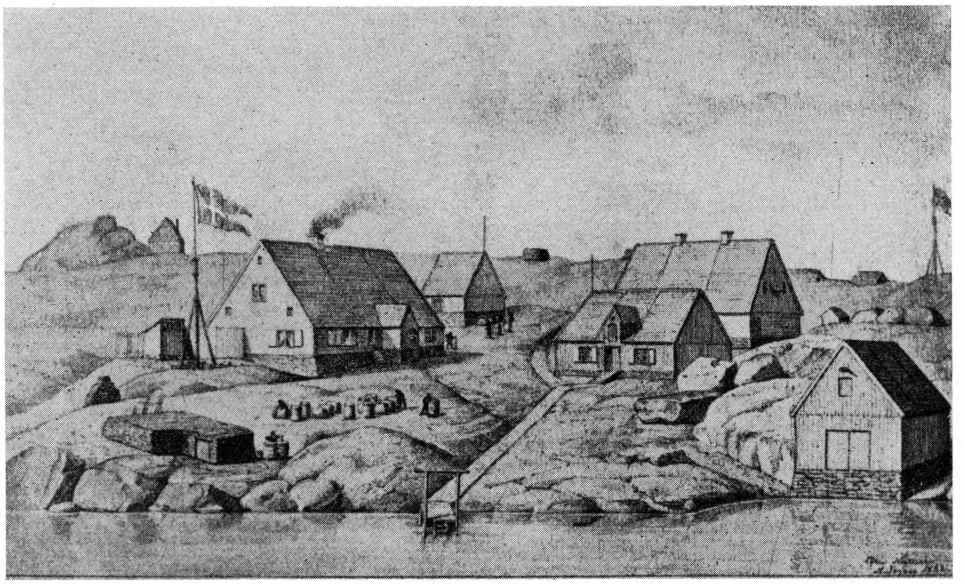

Fig. 47. Kolonien Jakobshavn.

I Juni 1736 var Paul Egede efter J. Severins Bestemmelse vendt tilbage til Christianshaab for at grundlægge en Mission i Diskobugten. Opvoxet blandt Grønlænderne, fortrolig med deres Skikke og Forestillinger, talte han deres Sprog flydende, hvad Faderen aldrig var naaet til. Han vandt hurtig Befolkningens Hjerte og Tillid, og alle Vegne fra indfandt sig Unge og Gamle for at blive undervist og modtage Daaben. Efter et Par Aars Forløb opstod der en almindelig Vækkelse i Bugten. Om sin Virksomhed har Paul Egede selv gjort udførligt Rede i sit Skrift med Titlen »Continuation af Relationerne betreffende den Grønlandske Missions Tilstand og Beskaffenhed«. Bogen er affattet i Form af en Journal, sluttende sig til Faderens »Omstændelig Relation«. Af stor Betydning for Missionens Vext og Udbredelse blev en ung, af Paul Egede undervist Grønlænderinde ved Navn Arnarsak, en dyb Natur og stærkt religiøs grebet. Gennem 40 Aar var hun en virksom Støtte for de senere Missionærer ved Kolonien. Tillige ydede hun Paul Egede en værdifuld Hjælp ved hans Oversættelsesarbejder.

For Missionen i Nordgrønland var det et stort Tab, at Paul Egede hjemgik i 1740, grundet paa Svagelighed og aftagende Synsevne. For Faderen blev det en stor Aflastning i Arbejdet, da Sønnen efter sin Hjemkomst blev beskikket til Præst i Vartov paa de Vilkaar, at han skulde anvende den Tid, Embedsforretningerne levnede ham, paa Oversættelser til Grønlandsk og efter Faderens Afgang at forberede de til Grønland beskikkede Missionærer samt iøvrigt forrette, hvad Missionskollegiet fandt formaalstjenligt for Evangeliets Fremgang i Grønland.

NIELS EGEDE, der, som nævnt, af Jakob Severin var bleven beskikket til Købmand ved Godthaab, forflyttedes allerede Aaret efter til Christianshaab. Da der ved Isefjorden havde dannet sig en lille Menighed, oprettede han i 1741 en saakaldet Sommerloge med et Missionshus, kaldet Jakobshavn efter Grønlands Patron, og samme Aar »paa eget Ansvar« Syd for Isefjorden et Hus til Bolig for Missionæren, den senere Handelsstation Claushavn. Baade som Købmand og Missionær var han lige utrættelig. Han bragte Handelen i Opsving og underviste paa sine Rejser Grønlænderne i Diskobugten, hjalp dem naar og hvor de trængte til hans Bistand saavel i Trossager som i økonomiske Vanskeligheder.

Samtidig med Anlægget af Kolonien Frederikshaab begyndte den tidligere nævnte ARNOLDUS VON WESTEN SYLOW sin Missionsgerning (1742—46) blandt de berygtede Søerlændinge, som han udøvede med en Strenghed og Pligtiver, der gjorde ham frygtet og ilde lidt blandt Grønlænderne. Han efterfulgtes (1746—54) af den til Gengæld for sin Sagtmodighed berømmede Missionær A. BUCH. Som Købmand fungerede fra 1743 den tidligere ved Godthaab tjenestgørende N. C. GEELMUYDEN, afløst af LARS DALAGER, Severins Svoger, Tilhænger af Herrnhuterne, bekendt som den første, der foretog en Vandring paa Indlandsisen og ved sine i Egedes Dødsaar udgivne »Grønlandske Relationer«, omhandlende Grønlændernes Skikke og Vedtægter«, et Skrift af blivende Værd, lysende af satirisk Vid og Lune, præget af varm Følelse for Befolkningen og indgaaende Kendskab til dens Naturel.

I Januar 1747 fik Egede ifølge sin til Missionskollegiet indgivne Ansøgning Tilladelse til at fraflytte København og overdrage sine Embedsforretninger til Sønnen Paul, med hvem han, om fornødent, vilde brevvexle i vigtigere Tilfælde. Han begrundede dette Skridt ved den især i København følelige Dyrtid, sine Tab ved det Bergenske Interessentskab samt tiltagende Svaghed og Bekymring over Missionsværkets Tilbagegang i Gothaab, hvor den Grundvold, han havde opbygget, blev nedbrudt ved en derværende uduelig Lærer, som blev tolereret af Missionskollegiet.

XIX.

EGEDES SIDSTE LEVEAAR I STUBBEKØBING. DØD. EFTERMÆLE. AFKOM

Løst fra Embedspligter forlod Egede i 1747 for stedse Hovedstaden. I de følgende Aar besøgte han først Sønnen Niels, der beklædte Embedet som Vejer, Vrager og Maaler i Aalborg, og rejste derfra til Norge, hvor hans Svigersøn og tillige Stedsøn, Lauritz Alsbach, var Sognepræst i Vardal. Under sit Ophold her prædikede han oftere i Kirkerne i Omegnen. I Begyndelsen af 1750 ansøgte Alsbach om at blive forflyttet til Danmark, »der stedse havde været hans Attraa«, dels af Hensyn til det mildere Klima, dels for at være sin Svigerfader og Svogeren Paul Egede behjælpelig med deres Arbejde for den grønlandske Mission. Alsbach fik samme Aar tildelt Embedet som Sognepræst i Stubbekøbing, hvorhen Egede og Hustru flyttede med og fik Bolig hos ham i Præstegaarden. Herfra besøgte Egede et Par Gange sin yngste Datter, der var gift med Præsten paa Strynø.

Stubbekøbing var i anden Halvdel af det 18. Aarhundrede en lille Søkøbstad med kun 450 Indvaanere, uden Handel og Industri og i økonomisk Tilbagegang, kun oplivet af Skibsfarten mellem Øerne og Hertugdømmerne. Udover Egede og hans Nærmeste var Byen blottet for Aandskultur. Byfogeden skildres som ikke vel forvaret.

Egedes mærkelige Passion for kemiske og særlig alkymistiske Forsøg var ogsaa i Stubbekøbing hans kæreste Tidsfordriv. En Aarrække efter hans Død kunde man endnu her se hans Ovn og forskellige Apparater, han havde benyttet ved sine Experimenter.

Egede kunde til det sidste i sin høje Alder glæde sig ved »en grønnende Sundhed«, ubrudt Kraft og Øjnenes Klarhed. Han var »fornøjet i Gud«, æret og afholdt for sin stille Færd, godgørende mod Fattige, saavidt hans beskedne Indtægter tillod det.

Saalænge han levede, var Grønland stedse hans Hjertesag. Mellem hin Aften i Oktober 1708 i Vaagens Præstegaard — da hans Bevidsthed

oplodes skæbnebestemmende for hans Livsmaal — og hans Dødsstund, ligger nær op til Dagen et Spand af halvhundrede Aar, i hvilke Missionsværket i Grønland var hans eneste Øjemærke. Selv den, der ikke deler hans religiøse Overbevisning eller er forudfattet mod al Missionsgerning, vil ikke kunne unddrage ham sin Anerkendelse af den usvigelige Troskab, hvormed han har omfattet een og samme Livsidé uden Tragten efter verdslig Ære, Ros og Vinding.

Et sidste Besøg modtog Egede i Begyndelsen af Aaret 1758 af sin Biograf P. T. Wandal, der fandt ham »endnu munter, venlig, behagelig, og som en Virkning af hans tarvelige Levemaade, ved en fuldkommen Sundhed«.

Hans Egede døde den 5. Novbr. 1758 og bisattes den 17. s. M. i Kirkens Kor med Ringning af alle Klokker, Sang og Sørgetale af Provst, Præst i Ønslev-Eskildstrup O. F. Dorph, udfra den sindrigt valgte Text i Joh. 1, v. 6—7: »Der blev et Menneske udsendt af Gud; han hed Johannes; denne kom til et Vidnesbyrd, at han skulde vidne om Lyset, paa det at alle skulde tro ved ham«.

Da Egede havde udtalt Ønsket om at jordes paa samme Sted som hans første Hustru, førtes hans Lig til København og blev begravet den 21. Decbr. om Morgenen i al Stilhed paa den saakaldte Høyers Kirkegaard, der laa udfor Nikolai Kirkes Taarn, omtrent hvor den senere Nikolaigades Husrække opførtes.

Gravskriften over ham var forfattet af Provst over Dalernes Provsti i Trondhjems Stift, Hans Steenbuch, som tolker hans Roes, samlet til Slut i de vægtige Ord:

En Ære iblandt Christne,
Et Lys for Hedninger,
Berømmelig i Norge,
Roesværdig i Danmark,
Men udødelig i Grønland.

Over Graven lagdes en stor, flad Sten, og mange er vel, saalænge den endnu var synlig, paa deres Vej over Kirkegaarden standset ved den og har læst dens Indskrift. Men saa utroligt det end lyder, er det hændt, at da hans Grav, tyve Aar efter hans Død, skulde fornyes, og Proklama herom med Navns Nævnelse udstedtes i Aviserne, meldte ingen af hans Arvinger sig, og Stenen bortsolgtes ved Auktion. Unægtelig kaster en saa beklagelig Mangel paa Pietetsfølelse en Skygge over hans den Gang endnu i København levende Søns Minde. Samme Medfart overgik Gertrud Rask's jordiske Levninger. Hans Egede kom ikke til at hvile i samme Grav, eftersom han i 1737 lod sætte en Ligsten over hende i den nye Urtegaard ved Nikolai Kirke, som laa nærmest Hjørnet af Vingaardsstræde og Ulkegade paa begge Gaders Grund. Da Pladsen til Bygningerne i Nikolaigade i 1848 udgravedes, optog man de endnu da

bevarede Egetræskister, sønderhuggede dem og bortkørte Masser af Skeletter og Ben til en udenbys Kirkegaard.

Eftertiden har ikke været karrig med at hædre Hans Egedes og Giertrud Rasks Minde.

Tidligst skete dette ved, at man blandt de i Aarene 1779—82 i Jægerspris Slotshegn rejste Æresstøtter opsatte et Fællesmonument for begge, bestaaende i en paa to korte Søjler hvilende, foroven afrundet Sten, hvori er indsat et Kort, fremstillende Baals Revier og derover Indskriften »Hans Egede | og | Giertrud Rask | Hans Hustru«. Mindesmærket er udført af Wiedewelt og stukket i Kobber af C. F. Clemens.

Et andet Vidnesbyrd om, hvorledes Egedes Opofrelse overfor Grønlænderne endnu mod Aarhundredets Slutning levede i Erindringen herhjemme, er Erik Pauelsens Maleri, forestillende Egede hos de koppesyge Grønlændere. Det er stukket i Kobber, ligeledes af C. F. Clemens, og fandt, gengivet i Lithografi, stor Udbredelse.

I Grønland blev han erindret ved, at den af Niels Egede grundlagte Koloni ved Diskobugten efter hans Fader i 1760 fik Navnet Egedesminde. Hundredaarsdagen for Egedes Landing (1821) fejredes i Grønland med Gudstjenester ved alle Missionsstationer. I Godthaabs Kirke blev i Mands Minde ophængt et Maleri af Carl Rasmussen, forestillende Egede, knælende i Sne ved den saakaldte Andagtssten.

Herhjemme blev han i den nyeste Tid æret ved, at hans Statue af A. V. Saabye i Bronce i fuld Figur, der viser ham som den vandrende Hedningeapostel med Hyrdestaven i Haand, i 1913 opstilledes udenfor Frederikskirken. En Gentagelse af samme Statue er rejst i 1921 i Grønland, øverst paa Fjeldaasen mellem Godthaabsbygden og Islandske Dal. I 1918 stiftedes Egedemedaillen, udført af S. Lindahl.

Tohundredaarsdagen for Egedes Ankomst blev fejret paa forskellig Maade, fremfor alt ved Kongefærden, Indvielsen af Hans Egedes Kirke i København, hvor man tidligere havde opkaldt en Gade efter ham, og Anbringelsen af en Mindetavle i Nikolai Kirkes vestre Hjørnemur med Egedes og Giertrud Rask's Portrætrelieffer, udførte af Billedhugger A. Hassel. I Nikolai Kirke afholdtes en Mindeudstilling, der anskueliggjorde Udviklingen i det danske Kolonisations- og Missionsarbejde i Grønland op til vore Dage og fremviste en Række Portrætter af Egede og hans Slægt. Af den i samme Anledning opstaaede Litteratur skal fremhæves »Grønland i Tohundredaaret for Hans Egedes Landing«, en geografisk-topografisk-historisk Beskrivelse af Grønland, Værket »Greenland to the second centenary of danish colonization«, der bragte en videnskabelig monografisk Fremstilling af Grønlands Geografi, Mindeskrifterne »1721—1921« og H. Ostermann »Den grønlandske Missions Historie«.

Af Hans Egede kendes flere oliemalede Portrætter. Det tidligste fremstiller ham iført Præstekjole og Pibekrave og er utvivlsomt malet

kort før hans Opgang til Grønland i Bergen, hvor der den Gang fandtes flere dygtige Portrætmalere. Billedet tidsfæstes af det som Pendant udførte Maleri af Giertrud Rask, hvis Klædedragt, Hovedpynt og Kjoleliv er samme Snit, som findes paa flere samtidige, i Bergen malede og med Aarstal forsynede Kvindeportrætter. Begge Billeder, der har tilhørt Egedes yngste Datter Petronelle, i Ægteskab med Sognepræst i Aagerup Jørgen Saabye, er af deres Efterslægt i 1845 skænket til St. Knuds Kirke i Odense og hænger nu i den derværende Landemodesal.

Fra Egedes senere Aar er bevaret et Portræt (gengivet som Titelbillede i »Medd. om Grønland« LIV og her S. XI), utvivlsomt malet af J. Hörner, hvis Portrætter kendetegnes af djærv Karakteristik. Det bærer til venstre i Hjørnet i en Bladkrans Indskriften: »Joann Egede Apostol: Grönland et Episcopus« og er saaledes malet tidligst 1740, da han blev Biskop, og vistnok samme Aar, da Billedet angives at være udført som Gave til Datteren Petronella i Anledning af hendes Bryllup i Jan. 1741 og som Pendant til hendes Portræt.

Billedet af Egede er i 1923 af hans Ætling Etatsraad Poul Andræ bleven skænket til Frederiksborg Nationalmuseum.

Desuden kendes tre Stik, af hvilke det ene bærer Indskriften: Zissenis pinx, J. G. Schleuen fec. 1764. Det andet, Knæstykke, stukket af J. Lymann, fremstiller ham med en Bog i Haanden, paa Foden et latinsk Vers af B. W. Luxdorph. Det tredje, Titelbillede til J. G. Lunds Biografi, er et Stik af Meno Haas og viser Egede med Bøger og Skriftruller foran sig. Om dette Portræt siges, at Udtrykket er alt for sørgmodigt og har flere Mærker af Alderen, end der nogensinde saas i hans Ansigt.

Af de ovennævnte Portrætter, som har affødt talrige Lithografier og Træsnit, der viser en stadig tiltagende Stilisering af hans Fysiognomi i Retning af et mildt og forklaret Udtryk, bør sikkert det Hörner tilskrevne betegnes som det mest karakterfulde. Et langligt, magert asketisk Ansigt med et alvorsfuldt Udtryk i de dybtliggende, stærke, forskende Øjne under den høje, stejle Pande, en meget lang Selvherskernæse og stramme Mundvige, der mere bærer Mærke af bevidst Vilje og Energi end af Følelse og Fantasi. Hans Træk er præget af en lang udholdende Kamp for et højt og fjernt Livsmaal, indre Strid og Splittelse, Afsavn og Modgang og vel ogsaa af mange Aars barske Havsvejr. Billedet fortæller om en, der har overvundet Verden. Ingen er i Tvivl om, at det fremstiller en betydningsfuld Personlighed i afklaret Ro. I hans Fremtræden, i Skrift og Tale, genfinder man Træk af dette individualiserede Portræt. Gennem hans Biograf, J. J. Lund, der ikke har kendt ham personlig, er der overleveret enkelte sparsomme Oplysninger om hans Ydre efter Meddelelser fra Egedes Datter, Lunds Svigermoder. Hans Egede var mager, smækker af Krop, af Middelhøjde; hans blaa Øjne var

talende og udtrykte Fasthed, Ærlighed og Standhaftighed. Som Portrætterne viser, bar han til sin Død efter en ældre Mode et lille Fipskæg. Sønnen Paul var hans udtrykte Billede.

Af Egedes anden Hustru kendes intet Portræt. Han efterlod sin Enke i smaa Kaar, saaledes at hun ikke kunde bære Omkostningerne

Fig. 48.

ved Overførelsen af hans Lig til København. I hendes Bønskrift om Pension (dat. 28. Novbr.) hedder det: »Naar Manden er borte, er Brødet for hans efterlevende Enke ogsaa borte, især naar hun hverken har Formue eller noget til Subsistance at vænte af nogen til Enkens Tarv«. Hendes Mands Alder havde hindret ham i at gøre Indskud i en Pensionskasse, og han havde ikke kunnet lægge op af sin Gage. Tillige bad hun om, at hans Salær for December maatte udbetales hende til Begravelsesomkostningerne. Hun overlevede ham kun i faa Aar og døde i København den 22. Oktober 1761. I en Gravskrift over hende, indrykket i

Adresseavisen, siges, at hun var »uforsagt i Sorg, fast i Glæde, skønsom i Forandring af Venner, dog klog i al Omgængelse«.

Forgæves søger man direkte Udtalelser af Samtidige om Egede, som kunde være af Værdi i psykologisk Henseende. En Vurdering af hans personlige Egenskaber finder man kun i den ovenfor (S. 213) anførte Karakteristik af ham, som skyldes Chr. David og paa forskellige Punkter sikkert rammer det rette.

Man husker hans »brusende Affekter« fra den ungdommelige, renitente Strid med Nabopræsten, hans hyppige Undervurdering af Vanskeligheder, mindes hans Mod i Farer, hans Livtag med drukne Soldater, tænker paa den forstandsmæssige Nøgternhed, der skifter med hans Hang til Experimenter og Luftkasteller, den samme, der mødes med de Sagtmodige i Sangen, barmhjertig overfor de Nødlidende, bestandig i sin Rastløshed, altid fuld af stor Uro, altid fuld af Jesu Tro.

I lange Tider tegnede Hans Egedes Skikkelse sig for den almindelige Bevidsthed, allerede fra Religionsundervisningen, som den kristelige Troeshelt, som Hedningepræsten med det forklarede Johannesansigt og Hyrdestaven i Haand, vandrende over Is og Sne, gentaget til Trivialitet i opbyggelige Tidsskrifter, i Almanakker og Dagblade, anskueliggjort ved et idealiseret Portræt. Som det hyppigt gaar, fulgtes Lovsangen af Tvivl og Antitheser. En ny Tid med dens radikale og materialistiske Indstilling, dens Utaalsomhed overfor religiøse og særlig kristelige Forestillinger kunde let finde Hjemmel for at vrage denne Herme. Man behøvede blot at tænke sig Hedningemissionæren med Korset i den ene Haand og Handelsvægten i den anden for at vække Tvivl om Egedes Retsindighed. Ikke nok med, at han bragte den triste Lære om Synd og Dom til et Folk, der levede i lykkelig Uvidenhed om Gud og Djævel, men han paaførte dem ogsaa alle Civilisationens Forbandelser og var den indirekte Aarsag til den fra Danmark opslæbte Koppesygdom, der bortrev de Indfødte i Tusindvis. Man bebrejdede ham, at han anvendte Trusler, korporlige Tugtelser og Haansord overfor Grønlændernes Vismænd og med alle Midler søgte at udrydde deres shamanistiske Forestillinger.

Det er beklageligt, at netop den Mand, hvem Grønlænderne næst efter Egede skylder mest Tak for et helt Menneskelivs utrættelige Indsats for deres Velfærd, saavel som for Granskningen af Urfolkets Levesæt og Overleveringen af dets Myter og Sange — Dr. H. J. RINK — mere end nogen anden i Eftertiden har krænket Egedes Ære. I sit indenfor den grønlandske Folkloreforskning klassiske Værk »Eskimoiske Eventyr og Sagn« (1866—71), der er præget af Rinks ensidige Hang til at fremhæve Lyssiderne ved det grønlandske Folks Tilværelse før Evropæernes, særlig Egedes Ankomst til Landet, hedder det:

»Den bekendte Hans Egede gik til Grønland i den Formening at finde de gamle nordiske Kolonier, Folk af hans egen Stamme, som han kunde vinde for Moderlandet igen. Da han nu heri saa sig skuffet, og hans energiske Aand ikke tillod ham at opgive et Foretagende, ved hvilket han hjemme havde vakt Opsigt og udsat sig for Spot, gjaldt det om at

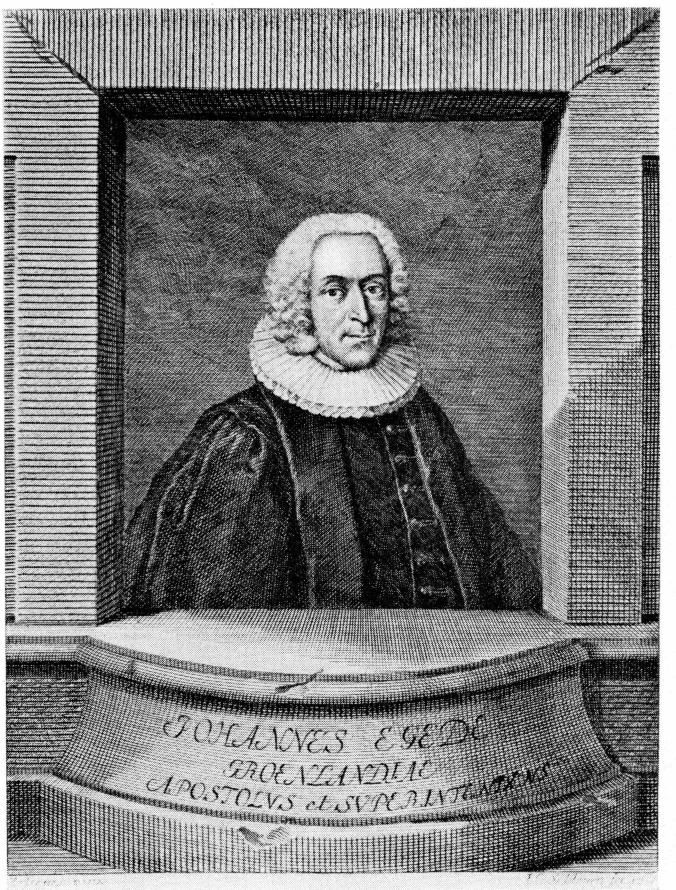

Fig. 49.

gribe det Halmstraa, som den eskimoiske Befolkning, han traf paa, ydede for hans Forbliven i Landet, i Stedet for at vende tilbage med uforrettet Sag. Der vil vist heller ingen frakjende ham en høj Grad af Religiøsitet og kristelig Begeistring, men derfra og til en uegennyttig Opofrelse for en ganske fremmed Nation i en Afkrog af Verden, er der et stort Spring. Det nærmeste, som Egede, omend ubevidst eftertragtede, var et socialt Herredømme over det Folk, han var kommen til«.

Hvor forudfattet og ubillig Rink var i sin Bedømmelse af Egedes menneskelige Værd, fremgaar deraf, at han ikke med et Ord omtaler

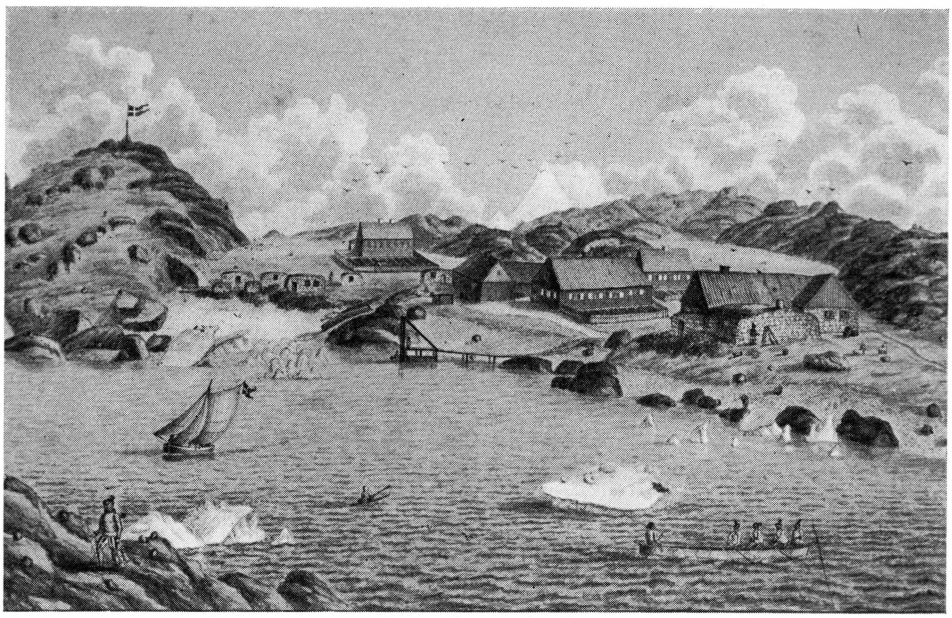

Fig. 50. Kolonien Godthaab 1845.

hans Opofrelse for Grønlænderne udover den valne Bemærkning, at han »opmuntrede dem i Liv og Død«. Ligeledes fortier han Egedes Fortjenester som Folkemindeforsker, Sproggransker og Topograf. Egedes Skrifter er kun benyttet, hvor det gælder at fremhæve hans Trusler og Haandgribeligheder overfor Angakut og genstridige Grønlændere.

At Rink med det paa hans Tid mangelfulde Kendskab til Grønlands Opdagelse og dets Besejling før Egede ikke naaede til at bedømme Udvikling og Sammenhæng i Begivenhedernes Gang og derved blev hildet i Fejlslutninger, skal ikke bebrejdes ham for strængt, derimod vel at han, som hin Tids Naturforskere, manglede historisk Sans og skrev i tendentiøs missionsfjendsk Aand. Man undres over, at Rink, der saalænge var bosiddende i Godthaab, i sit geografiske Værk om Grønland kun har givet en overmaade tarvelig og farveløs topografisk Beskrivelse af Egnen og exempelvis næppe nok med en Linje nævner Ameralikfjorden. Skuepladsen for Egedes Virke har intet Steds talt til hans Bevidsthed.

Rinks »fordrejede og uretfærdige Skildring« af Herrnhuternes Virksomhed er fra anden Side bleven paatalt.

Heldigvis er man senere naaet til et mere forstaaende og uhildet Syn paa Fortidens udvalgte Menneskeskæbner og gennem Personalanalysen vundet frem til en dybere Erkendelse af deres Væsen og Værd.

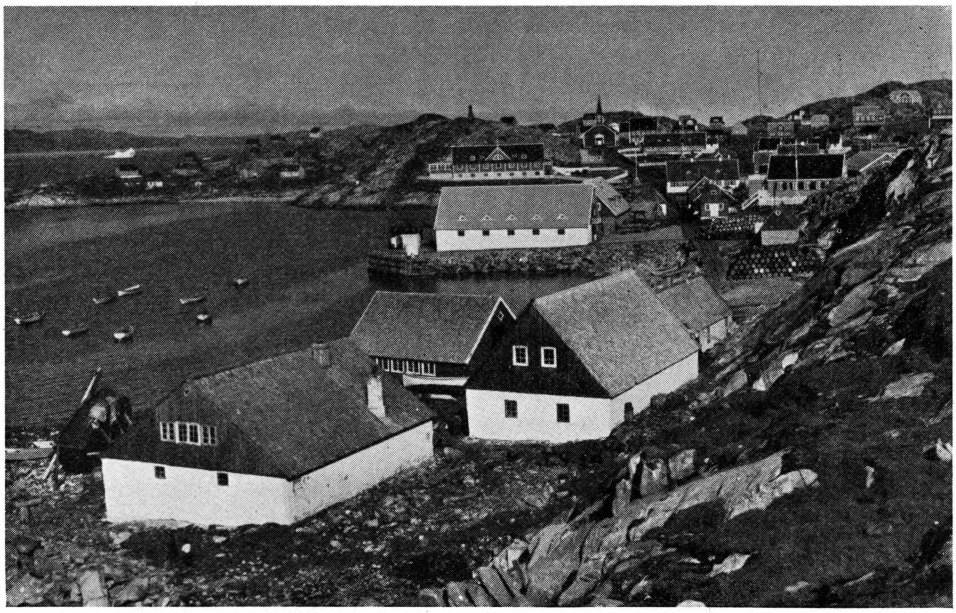

Fig. 51. Kolonien Godthaab 1912.

Udfra sit Studiefelt har den dybe Kender af eskimoisk Sprog, Lynne og Folklore, Professor W. Thalbitzer, formuleret sin Opfattelse af Egede saaledes:

»Hvad der oprørte Hans Egede var Hedningernes utæmmede Trods, der mødtes med hans ægte Tro paa Kirkens Lære. Men gennem sin Vrede og Strid endte han med at føle sig i Forbund med dem, han skulde opdrage. Han vidste knap hvorfor, men der var noget i dem, han var kommet til at elske. Det var ikke det, at de var blevet hans Børns Kammerater, endskøndt ogsaa det har hjulpet med. Mon ikke snarere det, at disse fortvivlede Hedninger netop eo ipso blev hans Livssags Redningsmænd? Det var da til Slut en Aandens Sejr, ganske vist fremhjulpet af Butikernes Varer og Skibenes Løfter, men i Pagt med de usynlige og synlige Magter, som stod bag ham. Mere end han selv vidste eller anede, havde han virket som de mægtige og mystiske Hvidemænds Angakok, imponerende ved sin Strænghed, sit Stivsind og sin opofrende Hjælpsomhed«.

Adskillige af Hans Egedes tidligste Biografer har udfra manglende historisk Viden betegnet ham som Grønlands Opdager og Opfinder, en Ære, der dog ikke tilkommer ham. Landet var opdaget, da han satte Foden paa dets Kyst, men han blev dets Generhverver, et Navn af mere blivende og vidtrækkende Betydning. Som Grønlands første Nybygger

fæstede han Rod i det vildsomme Land, og hans sludfulde Bo blev Arnestedet for Kristendommens, Kolonisationens og Handelens Udbredelse langs Kysterne af Jordens største ispansrede Ø. Han veg ikke for Naturens Overmægtighed og mødte med en Udholdenhed og Sjælsstyrke, der søger sin Lige, alle Trængsler, Sorger og Skuffelser, der beredtes ham fra den første til den sidste Dag, han tilbragte i Landet. Havde Egede i det kritiske Aar 1730, da Hjemlandet ganske svigtede ham, ikke holdt ud paa sin Post, vilde Grønland efter al Rimelighed være gaaet tabt for Danmark-Norge.

Godthaab er Udgangspunktet for Grønlandsforskningen, der i to Aarhundreder har øget Danmarks Ære som søfarende Nation og Kulturstat.

Var Godthaab bleven forladt, vilde Hollænderne, i Lighed med, hvad de havde udøvet mod det andet Kolonianlæg Nord paa, næppe have tøvet med at afbrænde eller ødelægge Bygningerne, da de ikke havde Brug for dem til Bolig. Tilmed bestod Muligheden, at Hollænderne vilde oprette et nyt Handelskompagni og anlægge en fast Hvalfangerstation i Diskobugten.

Hans Egede efterlod to ham fuldtværdige Sønner, for hvilke det grønlandske Folks Velfærd og Oplysning samtidig med Landets Udforskning og Kolonisering var Livets Øjemærke til deres Død.

Ved Siden af sin beskedne Virksomhed som Præst i Vartov og Hjælpelærer ved det grønlandske Seminarium var PAUL EGEDE optaget af sit banebrydende Oversætterarbejde. I 1744 udkom den første grønlandske Oversættelse af Evangelierne (Nyudgave 1758), 1756 af Luthers Katekismus og endelig i 1766 af hele det nye Testamente. Hertil slutter sig Paul Egedes Grønlandsk-dansk-latinske Dictionarium (1750) og grønlandske Grammatik (1760), sproglige Mindesmærker, der maa betegnes som enestaaende for sin Tid og i den amerikanistiske Videnskab. (W. Thalbitzer).

Ved Faderens Tilbagetræden i 1747 overtog han dennes Gerning ved Seminariet og blev ved hans Død i 1758 beskikket til Propositus (Provst) for Grønland. I 1761 blev han udnævnt til Professor ved Københavns Universitet og i 1779 til Biskop.

Sin litterære Virksomhed afsluttede Paul Egede først Aaret før sin Død ved Udgivelsen af sin Bog »Efterretninger om Grønland« (1788), udarbejdet paa Grundlag af hans i Grønland og Danmark gennem 60 Aar førte Dagbøger. Til de annalistiske Optegnelser er hyppigt knyttet Indskud, omhandlende ofte livfuldt fortalte Smaatræk af Grønlændernes daglige Færd og deres Idéverden, særlig hans Meningsudvexlinger med opvakte Indfødte, som skal tjene til at vise, at Grønlænderne »ikke er

et saa dumt Folk, som man hidindtil har anset dem for at være«. Betegnende i saa Henseende er det oftere citerede Brev til ham fra den kristnede, tænksomme Poul Grønlænder, der fremhæver sit Folks Fredsommelighed som beskæmmende for de Kristne, om hvis Krige han har hørt, og hvis ugudelige Levnet han har set Prøver paa i Grønland.

Paul Egedes Syn paa de Indfødtes hedenske Kultus, deres Skikke og Forestillinger, er langt mere frisindet og forstaaende end Faderens, der bekæmpede Grønlændernes afguderiske Væsen og ideligt beklager sig over deres »fæiske Dumhed«. Hans Bog fandt stor Udbredelse i et Tidsrum, da de store Opdagelsesrejser havde vakt Interessen for fremmede, fjærne Folkeslags Levesæt, og den blev oversat paa flere fremmede Sprog.

Paul Egede bevarede sin Aandslivlighed og legemlige Rørighed langt over Støvets Aar. I 1780 aflagde han et tre Dages Besøg paa Lolland hos Grev Chr. Reventlow, hvis Hustru omtaler ham saaledes: »Egede har en saa ungdommelig Sjæl og er munter uden at være overgiven, ret som en velopdragen Dreng. Han er ogsaa Kunstner og har udskaaret en Hund, som jeg gerne gad haft«. Reventlow satte stor Pris paa ham og opfører hans Navn paa sin mærkelige Liste over »levende gode«. Ligesom Faderen fastholdt Paul Egede Haabet om Østerbygdens Genopdagelse, og i Septbr. 1785 indsendte han, efter en forudgaaende Samtale med den unge Kronprinsregent i Frederiksberg Have, et Forslag om at benytte de to aarligt mellem Island og Grønland liggende Skibe til Virkeliggørelsen af hans Livstanke. Endnu inden Udgangen af Aaret opnaaede han, at der af Fonden ad usus publicos anvistes en Sum af 10—12.000 Rdlr. til Udrustning af en Opdagelsesrejse til Grønlands Østkyst. Et Brev fra Grevinde Charlotte Schimmelmann vidner om den Interesse, man i indviede Kredse nærede for Togtets Iværksættelse og om de store Forventninger, Egede knyttede til Foretagendet. »Den Del af Grønland, man nu vil opsøge«, skriver hun efter hans Referat, »er ifølge alle Overleveringer den smukkeste af Landet og har det bedste Klima. Man veed, at dér findes et Slot, en By og et Kloster. Der forberedes et Togt til Østkysten, som man har tabt af Syne i to Aarhundreder. Denne Kyst har hidtil været utilgængelig paa Grund af Isen, der omgærder den, og Landet er for bjergrigt til at man kan finde en Vej tværsover. En ung Søofficer, Løvenørn, har paataget sig Genopdagelsen og brænder af Iver for Tanken. Han har i Forstaaelse med den gode gamle Egede opnaaet saameget, at man overlader ham et veludrustet Skib til dette Brug. Egede er bleven ti Aar yngre, efter at Planen er bleven optaget. Han er glædesstraalende derover, og hvis han ikke var 80 Aar, vilde han sikkert følge med Expeditionen. For at trøste sig, sender han sin Søn i sit Sted«.

Expeditionens Udfald blev en Skuffelse for alle i Togtet Interesserede

og særlig for Paul Egede. Poul Løvenørns Forsøg paa at naa ind til Grønlands Østkyst var frugtesløse. Lieutenant Christian Thestrup Egede, der overtog Kommandoen efter Løvenørn, formaaede hverken i 1786 eller Aaret efter at trænge igennem Polarisen og naaede kun at komme et Par Mile fra Landet paa det Sted, hvor Nordenskiöld landede i 1883. Egede udgav i 1789 en »Rejsebeskrivelse til Østergrønlands Opdagelse«. Under Slaget paa Reden i 1801 fik han Lejlighed til at udmærke sig, men er iøvrigt kun kendt fra Oehlenschlägers Ungdomserindringer som Skuespillerinden Marie Preislers sidste Elsker. Han blev kort efter afskediget og døde forgældet allerede i 1803.

Paul Egedes Formuesomstændigheder var i hans sidste Leveaar ugunstige. Hans anden Hustru Marie Kirstine Thestrup havde i sit Ægteskab medbragt 6000 Rdlr., men han efterlod ved sin Død en Gæld paa 3171 Rdlr. Hans Enke og tredje Hustru fremfører i sin Ansøgning om Pension, at han har paadraget sig Gælden »ikke ved kostbar Levemaade, men begrundet ved hans saare maadelige Indkomster, en stor og trængende Familie, et tjenstfærdigt Hjerte at hjælpe andre. Gælden trykkede ham mer end alt det onde, han havde lidt i Verden«. Hun fik bevilget en aarlig Understøttelse af 120 Rdlr. paa fem Aar.

Som ovenfor omtalt stod NIELS EGEDE ved Faderens Død uden Erhverv, havde rundet de halvhundrede Aar og var saaledes efter Datidens Opfattelse en gammel Mand. Alligevel mente det Almindelige Handels Kompagni at kunne drage Nytte af hans rige Erfaringer og anerkendte Retskaffenhed ved i 1759 at overdrage ham Anlægget af en Koloni mellem Sydbay og Christianshaab paa et Sted, af de Indfødte kaldet Manuk, og betegnet som nærsomt og gunstigt beliggende. Ved sin Ankomst hertil søgte Niels Egede forgæves en Lokalitet med dette Navn, som senere viste sig at være Manermiut, og han bestemte sig da til at anlægge Kolonien ved E'KALUGSSUIT, der havde et fordelagtigt Havneindløb og var befærdet af Grønlændere. Med sønlig Pietet gav han Kolonien Navn efter Faderen Egedesminde. Som paa sine tidligere Virkesteder viste han sig ogsaa her nidkær baade som Købmand og Missionær.

Mange Grønlændere langs Bugten kendte personlig eller af Omtale Niels Egede fra hans Tid i Christianshaab som respektindgydende ved sin Skikkelse og Adfærd, fortrolig med deres Sprog og Levesæt, men de havde ogsaa Tillid til ham som en retsindig og velmenende Mand. Frygt og Kærlighed var efter hans eget Udsagn de Følelser, Grønlænderne nærede overfor ham. Niels Egede havde at kæmpe med de samme Vanskeligheder, som ideligt havde stillet sig i Vejen for Faderen firti Aar tilbage i Tiden i Forholdet til Grønlænderne, deres Koldsindighed og Uimodtagelighed for de kristelige Lærdomme, deres Omflakken og

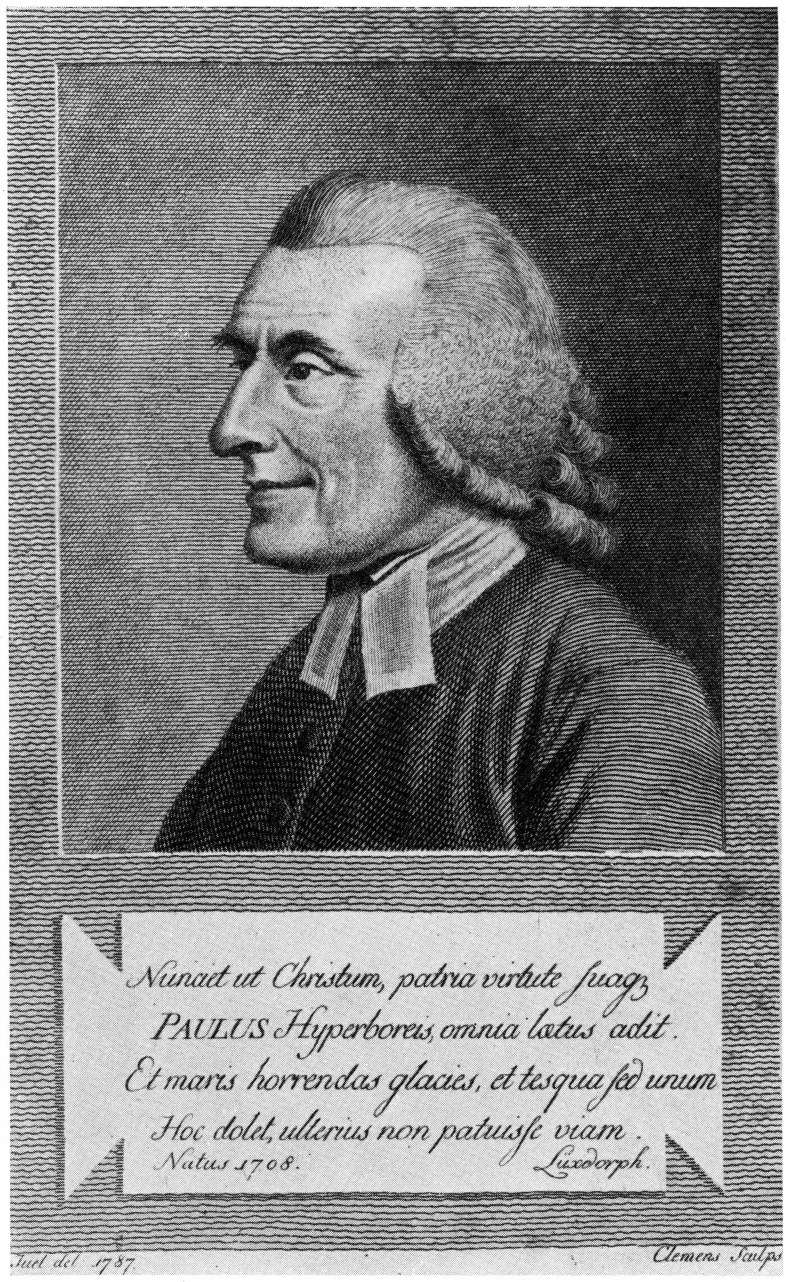

Fig. 52. Paul Egede. Efter Maleri af J. Juel, 1787, stukket af Clemens.

overtroiske Forestillinger, især deres Afhængighed af Angakokkerne, hvis Anseelse dog nu kun var ret ringe, men endnu forefaldt Hexedrab og Hævnmord. Den Tid, der var levnet Niels Egede af Købmandsforretningerne, anvendte han paa at undervise Grønlænderne, talte til dem om Guds Almagt og hans Bud. Naar de ikke var opmærksomme, anvendte han ligesom Faderen »lidt Ave«.

Fra Egedesminde blev han i Sommeren 1761 forflyttet som Købmand ved Kolonien Holsteinsborg og Logen Amerdlok. I Sydbay, de hollandske Hvalfangeres oftere nævnte Samlingssted i ISORTOK Fjorden, var der i 1756 bleven oprettet en Koloni, som i 1760 af Handelskompagniet fik tildelt Navnet Holsteinsborg efter Missionskollegiets Præses, Geheimeraad, Greve Johan Ludvig Holstein. I Forbindelse hermed havde man i 1759 anlagt en Loge ved Amerdlok, »hvor Hvalfiskene om Vinteren lader sig indfinde«, hvilket Sted Major Paars, som tidligere nævnt, tredive Aar tilbage i Tiden havde udpeget som den fordelagtigste Fangstplads i Hvalcentrerne. Paa begge Steder virkede han med Held for nye, af ham indførte rationelle Fangstmetoder. Som Anerkendelse af hans hidtidige Gerning i Grønland, og for at give ham større Autoritet saavel blandt det uregerlige Mandskab og Grønlænderne som overfor fremmede Skippere, havde man tildelt Niels Egede Karakter af Kaptajn af Infanteriet. I 1764 flyttede han efter eget Initiativ Kolonien til Amerdlok, hvor der var rigeligere Fangst. Det anstrængende Arbejde havde svækket hans Kræfter, saa at han nødtes til at hjemgaa. Først i 1767 kom han atter op til Landet og indtraadte i sin tidligere Funktion som Købmand ved Holsteinsborg. Da Hvalfangsten i de følgende Aar gav et godt Udbytte, og »de Troendes Hob blandt Grønlænderne mangfoldig tiltog«, opsendte Direktionen Materialier til et Forsamlingshus eller en Kirke af Tømmer »efter norsk Mønster«, forsynet med Taarn, Klokke, Prædikestol og Alter, og som efter dens Indvielse kunde rumme 150 Tilhørere.

Regeringen anerkendte Niels Egedes Fortjenester af Grønland ved at tildele ham Ringen pro meritis og et Guldrepetérur. Paa Foranledning af O. Høegh Guldberg modtog han yderligere en egenhændig smigrende Skrivelse af Arveprins Frederik.

I 1776 afløstes han som Købmand ved Holsteinsborg af Sønnen Jørgen Frederik, men forblev ved Kolonien som Inspektør ved Hvalfangsten og Materialforvalter indtil han i 1781, over de syvti Aar, efter en enestaaende lang Virketid til Gavn for Grønland og dets Folk vendte hjem og 31. August Aaret efter afgik ved Døden i København.

Overalt i Grønland, hvor Sporene af Niels Egedes Virksomhed endnu kan granskes, har han efterladt sig et godt Minde ved sin Pligttroskab, sine kolonisatoriske Evner og sit humane Sindelag overfor Grønlænderne. Fra Syd til Nord var han kendt under Navnet Nîse, og paa Grundlag

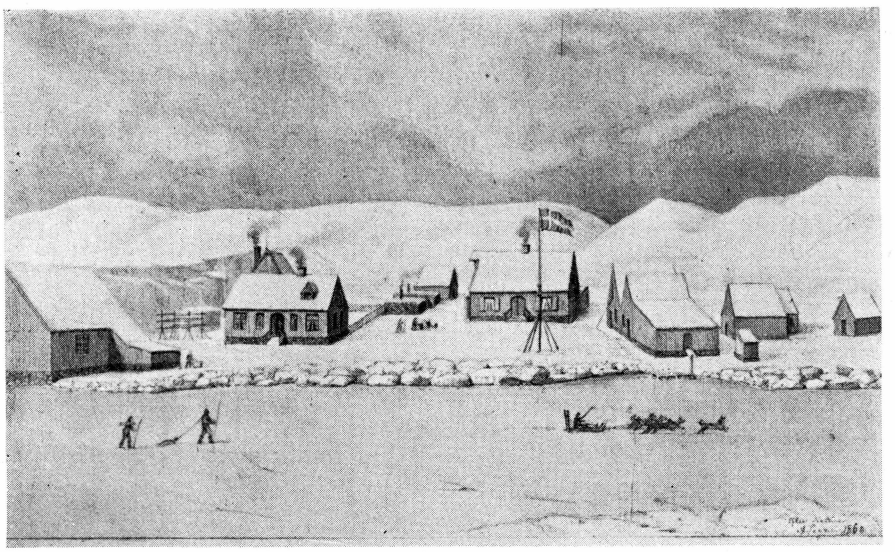

Fig. 53. Egedesminde.

af mundtlige og skriftlige Overleveringer har Ingemann i sin yndefulde, stærkt idealiserende Fortælling »Kunnuk og Naja« levendegjort hans støtte Skikkelse under hans andet Tilnavn blandt Grønlænderne, »Sværdfisken«, Manden med Sabelen ved Siden.

Hans Egedes Efterslægt uddøde i Mandsstammen omkring Midten af forrige Aarhundrede.

Biskop Paul Egede efterlod af første Ægteskab med Elisabeth Marie Frawen Datteren Gjertrud Kirstine (1748—1816), gift med Sognepræst til Nørre Vedby og Nørre Alslev, Professor Henrik Christopher Glahn og ved ham Stammoder til Slægten Glahn. I andet Ægteskab med Maria Kirstine Thestrup havde han Datteren Karen (1754—1800), gift 1. Gang med Hofprædikant, Præst ved Vajsenhuset Bendix Krøll, i andet Ægteskab med Højesteretsassessor Frederik Gottlieb Sporon — samt Sønnerne Sekondlieutenant Hans Christian Egede (1757—82), død ugift, og den førnævnte Christian Thestrup Egede, hvis Ægteskab med Magdalene Budtz var barnløst.

Hans Egedes anden Søn Niels Egede havde to Sønner, Hans Christian (1747—1800), Assistent hos Faderen, og Jørgen Frederik (1748—1807), Købmand i Holsteinsborg og senest Inspektør ved Frederiks Kalkbrud ved Neksø, der i første Ægteskab ægtede en Blanding, og af andet Ægteskab efterlod Sønnerne Poul Nicolai (1803—39), Assistent ved Níakornak, der i sit Ægteskab kun havde Døtre, af hvilke den yngste Jensine Pouline Egede (1838—1928), var den sidste af Hans Egedes Efterslægt, der bar Navnet — og Sønnen Hans Peter

CHRISTIAN (1807—50), Kaptajn i Livjægerkorpset, død ugift, med hvem Hans Egedes mandlige Afkom uddøde.

Foruden Sønnerne Paul og Niels efterlod Hans Egede to Døtre: KIRSTINE MATTHEA RASCH EGEDE (1715—86), gift med Præst i Stubbekøbing Lauritz Alsbach, og PETRONELLE (1716—1805) i Ægteskab med Sognepræst til Strynø, Aagerup og Kirkerup Jørgen Saabye, hvis Søn var nedennævnte HANS EGEDE SAABYE.

Af Hans Egedes Afkom paa Spindesiden er allerede nævnt Slægten Glahn. Fra Gjertrud Kirstine Glahns ældste Datter Inger Christine, i Ægteskab med Carl Ludvig Budtz, nedstammer et talrigt Afkom, og fra den yngre Pauline Marie Amalie Glahns Giftermaal med Lars Bagger Ørbech de ligeledes kendte Familier Egede Nissen i Norge og Egede Lassen i Danmark. Bevidstheden om Blodslægtskabet med Grønlands Landtager har i disse Familier givet sig Udslag i, at de fortsat har føjet hans Slægtsnavn til deres. Hos hans Ætlinge, spredt over Landene helt ned til Australien, er der bevaret som Relikvier Mindegenstande og Bøger, der har tilhørt deres fælles Stamfader. Lige op til Nutiden genfindes blandt Hans Egedes Efterkommere visse karakteristiske Træk i hans Fysiognomi, særlig Næsen og Hagepartiet. Ogsaa en fremtrædende Idélyst hos adskillige af hans Efterkommere kan maaske være nedarvet.

Efter Hans Egedes Forbillede udmærkede de fornævnte HENRIK CHRISTOPHER GLAHN og HANS EGEDE SAABYE sig ved deres Nidkærhed som Missionærer og deres værdifulde Indsats i Grønlandslitteraturen. Glahn, der 1763—69 var Missionær i Holsteinsborg og 1779 blev Professor i Grønlandsk ved Københavns Universitet, udgav 1771 et polemisk Skrift mod David Cranz' »Historie von Grönland«, af blivende Værd for Grønlands Ethnografi og Folklore. Hans Dagbøger, saavidt disse endnu er bevarede, indeholder ligeledes talrige Oplysninger om Landet og Folket og er først i 1921 bleven udgivet af H. Ostermann. Saabye offentliggjorde i 1816 Brudstykker af sin i 1770—78 ved Christianshaab førte, velskrevne Dagbog, der stadig har Krav paa Interesse. Bogen er oversat til svensk, engelsk, tysk og hollandsk og har afgivet Stoffet til Ingemanns Fortælling »Kunnuk og Naja eller Grønlænderne«. Saabyes Søster var gift med Missionær i Holsteinsborg Christopher Holm.

Hos Niels Egedes Sønner spores aandelig og social Nedgang; den ene var aandssvag, den anden nød ikke det bedste Omdømme. Hans Egedes Stifsøn Lauritz Alsbach efterlod to Sønner, begge Assistenter ved Handelen og udygtige. Fra den ene, hvis Datter var gift med en Sælfanger, nedstammer Slægten Lynge, hvis Navn har en god Klang i Grønland.

Man vil ikke kunne sige Hans Egedes Slægtninge fri for en vidt-

Fig. 54. Petronelle Egede, 1716—1805, g. m. Præsten Jørgen Saabye.

dreven Nepotisme, naar det gjaldt at skaffe sig Adgang til gejstlige og verdslige Bestillinger i Grønland. At nogle af dem har fulgt et indre Kald, tør ikke betvivles, men for Flertallet var det et Subsistensspørgsmaal, for Theologer med non til Attestats en Nødhjælp.

Ikke alene Hans Egedes Afkom, men ogsaa hans Sødskendes fik Levebrød i Grønland. En Søn af hans yngre Broder Jens, den førnævnte PEDER EGEDE, var Missionær i Jakobshavn og Christianshaab, senere Sognepræst og Provst i Romerike og slægtede sin Farbroder paa i Omsorg for Grønlænderne. Endvidere fandt Sønnerne af Hans Egedes Søster i dennes tre Ægteskaber (Søeblad, Moltzau og Bloch) Ansættelse som Missionærer i Grønland.

Endelig blev Hans Egedes yngste Broder Christians Dattersøn William Alexander Meyer beskikket til Missionær i Frederikshaab og senere i Godthaab.

Den stille Storhed, der er ejendommelig for Hans Egede efter hans Hjemgang fra Grønland, præger især hans sidste Leveaars Verdensfjernhed og gør hans Skikkelse monumental i en sen Eftertids Bevidsthed.

Thi en Stormand var han, det tør dristigt siges, værdig at nævnes sammen med sine berømmelige Landsmænd, Snillets Mester Ludvig Holberg og Søhelten Peter Tordenskiold, der med ham har tilfælles, at deres Vugge stod i Norge, medens Danmark høstede Frugterne af deres Livsværk og gemmer deres Støv.

Uforfærdet Pilot over frosne Bølge, mellem Klipper og Skær, trodsende Vinter og Vejr, Opdagelsesrejsende og Kolonisator. Det grønlandske Folks Værner, Hjælper og Trøster i sjælelige og timelige Trængsler. Landtager ogsaa gennem sine Skrifter om Naturen, Folkelivet og Fortids Levn, Sproget, Dyre- og Planteverdenen, Skrifter, der, oversatte paa fremmede Sprog, vidt henspredte det første Kendskab til Polarverdenen. Uden hans Bannermærke var det ikke lykkedes for driftig Handelsaand og alle Kongebud at plante Dannebrog over Kysten ved Verdens Ende.

Hvad han som Sjælesørger i Ordets bedste Forstand sammen med sin fuldtro Hustru, der gav Livet hen for sine Venner, har virket i Grønland, hører til de mest lysende Gerninger i den protestantiske Kirkes Historie. Hvad der siden og den Dag i Dag er bleven udrettet af humane Bestræbelser fra dansk Side for den grønlandske Befolknings Vel med Bevarelse af mange af dens Ejendommeligheder som den eneste indfødte Stamme Verden over i Blomstring og Fremgang, det er sket i Hans Egedes Aand i Pagt med det bedste, han har villet og virket.

Allerede tyve Aar efter hans Død var hans Kongstanke fuldbyrdet. Langs Grønlands Vestkyst fra den 60. til den 73. Breddegrad var anlagt

Kolonier, hvorved al fremmed Handel udelukkedes, og Grønlænderne ved det danske Herredømme blev sikret mod Vold og Ran.

Fra det lille, fattige Bo paa »Haabets Ø«, den første Boplads i Grønland, udgaar og sluttes Ringen af Mandsmod og Snille, der spændtes om Verdens største Ø, Smaragden i Danmarks Krone.

Hvad Fremtiden end maatte bringe, vil Hans Egedes Navn aldrig glemmes i Landet, han har vundet, og han vil blive hos det Folk, han har elsket, alle Dage.

XX.

HANS EGEDES STAMRÆKKE

I.

Første Slægtled.

Hans Jensen Coling f. 1596 i Kolind; blev 1620 dimitteret fra Aarhus Skole til Universitetet (Johannes Janus Coldingensis), 1625 Kapellan i Præstø, 1629 Præst i V. Egede † 10. April 1659 smst., bgr. 18. s. M.; g. m. Kirsten Andersdatter, f. 1611 † 24. Juni 1686 i V. Egede, bgr. 30. s. M., 69 Aar, 19 Uger, 2 Dage (g. 2° m. Præst i V. Egede og Hasle-Braaby Jakob Hansen Toxverd, † 5. Marts 1666 i Hasle). Af deres Børn (se II) Sønnen:

Andet Slægtled.

Povel Hansen Egede, f. 1648, dbt. 10. Jan. s. A. i V. Egede, 1679 Sorenskriver i Senjen Fogderi † 21. April 1706 paa Harstadgaard, Throndenæs Sogn; g. 1680 (Till. til Hjemmevielse af 22. Jan.) m. Kirsten Jensdatter Hind, f. Sept. 1656, flyttede 1720 til sin Svigersøn Jens Bloch † 1724 paa Bredstrand, bgr. 27. Febr., 67 Aar, 5 Mdr. Børn:

Tredje Slægtled.

1. Kirsten, f. 1685 i Harstad † 1748 i Furresund; g. før 1706 m. Sognepræst til Torsken Lauritz Hansen Søeblad † 1712; 2° 16. Juli 1713 i Øksnes m. Præst til Øksnes Jokum Frederik Moltzou, f. 14. April 1682 † 1716; 3° 16. Juli 1719 i Øksnes m. Skipper og Handelsmand paa Bredstrand i Øksnes, senere i Furresund Jens Mogensøn Bloch.
2. Hans Povelsen, f. 31. Jan. 1686 paa Harstad, 1704 Student, 1705 cand. theol., 1707—18 Præst i Vaagen, 1721—25 Missionær i Grønland, 1740 Superintendent (Biskop) og Inspektør ved den grønlandske Mission † 5. Nov. 1758 i Stubbekøbing, bgr. 21. Dec. paa Nikolaj Kirkegaard i Kbhvn. G. 1° 1707 i Kvæfjord m. Giertrud Rask (Forældre: Lensmand i Kvæfjord og Gaardbruger paa Vebbestad Niels Rask og Nille Nielsdatter), f. o. 1673 † 21. Dec. 1735 i

Godthaab i Grønland, bgr. 4. Okt. 1736 paa Nikolai Kirkegaard; 2° 20. Sept. 1737 i Kbhvn. (Nikolai K.) m. Mettea Dau, f. 19. Jan. 1691 † 22. Okt. 1761 i Kbhvn., bgr. 30. Okt. i Stubbekøbing; g. 1° 1712 m. Krigskommissær ved den norske Søarmatur og Proviantforvalter i Larvik Jakob Alsbach † 29. Juni 1717; 2° 1719 m. Kapitain (Major) ved søndenfjeldske Dragonregiment Caspar Eggerts Thrane † 19. Marts 1736. — Børn: Fjerde Slægtled I.

3. Karen, f. 1687 † 1752 paa Harstad; g. o. 1715 m. Skipper og Handelsmand Hans Iversen Wolf, f. 1660 † 1744 paa Harstad (g. 1° Karen Christiansdatter † 1711).

4. Jens, f. 1692; 1714 Student, 1717 cand. theol., 1720 Kapellan i Ibbestad † o. 1724; g. m. Cathrine Marie Hind (Fader: Provst i Trondenæs Peter Hind (g. 2° m. Daniel Olsen Heitmann paa Holm paa Dyrøy). — Børn: Fjerde Slægtled II.

5. Christian, f. 1697; 1719 Student fra Trondhjem, 1722 Præst til Værø i Lofoten, 1733 i Holtaalen, 1742 i Holmedal † 30. Marts 1750. G. m. Bodil Valeur (Fader: Sorenskriver i Senjen Andreas Christophersen Valeur og Johanne Bredal). — Børn: Fjerde Slægtled III.

Fjerde Slægtled.

I.

Biskop Hans Egedes Børn med Giertrud Rask:

1. Paul, f. 9. Okt. 1709 i Vaagen (efter egen Angivelse); 1731 Student, 1734 cand. theol., 1734—40 Missionær i Grønland, 1741 Præst i Vartov, 1747 Forstander ved Seminariet, 1758 Provst over Grønland, 1761 Professor i det grønlandske Sprog, 1774 Direktør ved Vajsenhuset, 1779 Titulærbiskop † 3. Juni 1789 paa Frederiksberg. (Vor Frue K.). G. 1° 7. Juli 1742 i Kbhvn. (Trin. K.) m. Elisabeth Maria Frawen (Forældre: Justitsraad Marcus Haggæus Frawen og Benedicte Christiane Falsen), f. 5. Dec. 1718 i Christiania † 18. Juli 1752 i Kbhvn., bgr. i Holmens Kirke; 2° 27. Juli 1753 i Kbhvn. (Holmens K.) m. Maria Kirstine Thestrup (Forældre: Etatsraad, Prof. jur. Christian Frandsen Thestrup og Karen Larsdatter Fogh), f. 3. Nov. 1735 † 25. Aug. 1768 i Kbhvn.; 3° 12. April 1771 i Kbhvn. (Vor Frue K.) m. Christiane Amalie Thestrup (Søster til forrige), f. 15. Dec. 1744 † 1. Dec. 1775 paa Frederiksberg. — Børn: Femte Slægtled I.

2. Niels Rasch, f. 1710 i Vaagen, 1721—36 og 1739—43 i Grønland, 1745—57 Vejer, Vrager og Maaler i Aalborg, 1759—62 Købmand i Egedesminde, 1764 kar. Kapitain, 1774 dek. med Medaillen pro meritis, 1762—76 Bestyrer af Holsteinsborg † 31. Aug. 1782 i Kbhvn. G. 31. Marts 1746 i Kbhvn. (Holmens K.) m. Elisabeth Eleonore

Brun (Forældre: Kapitain i Søetaten Jørgen Frederik Brun og Lovise Jantzen), f. 1721 i Kbhvn. † 8. Juli 1785 smst. — Børn: Femte Slægtled II.

3. KIRSTINE Matthea Rasch, f. 13. Aug. 1714 i Vaagan † 19. April 1786 i Kbhvn. (Budolphi Stiftelse); g. 27. Nov. 1743 m. Missionær i Christianshaab Præst i Vardal (Norge) og Stubbekøbing Laurids Alsbach (Søn af ovennævnte Jakob A.), f. 5. Okt. 1712 i Larvik † 1762 i Stubbekøbing, bgr. 12. Nov.
4. PETRONELLE, f. 8. Nov. 1716 i Vaagan † 5. Febr. 1805 i Værsløv; g. 24. Jan. 1741 i Kbhvn. (Trin. K.) m. Sognepræst til Strynø, Aagerup og Kirkerup Jørgen Saabye, f. 11. Juni 1707 i Tirstrup ved Aarhus † 1767 i Aagerup.

II.

Jens Egedes Børn med Cathrine Marie Hind:

1. KIRSTEN.
2. PEDER, f. 9. Maj 1722 paa Myklebostad, Ibestad S., opdraget hos Sognepræst L. Burchard i Kvæfjord, 1737 Elev i Trondhjem Katedralskole, 1742 Student, 1743 antaget som Seminarist, s. A. ordineret og afgaaet til Disko, 1746 cand. theol., 1749 Missionær i Jakobshavn, 1754—56 i Christianshaab, 1760 Præst i Fet (Christiania Stift), 1778 Provst i Romerike † 2. Juli 1789 i Fet. G. 15. Aug. 1760 i Tinn m. Else Marie Amble, f. Maj 1715 i Sogndal † 1805, bgr. 22. Juli, 90 Aar, 3 Mdr., 2 Uger gl. (g. 1° Købmand i Grønland Poul Moltzou).
3. ANNA.

III.

Christian Egedes Børn med Bodil Valeur:

1. THOMAS VON WESTEN, f. o. 1725; 1744 Student, 1748 Kapellan hos Faderen † 15. Dec. 1749 ved Drukning, ugift.
2. JOHANNES ANDREAS BREDAL, f. 3. Sept. 1731, 1744 Student † 31. Aug. 1804 i Bergen, aandssvag.
3. ANNE KIRSTINE, f. 1732 † Marts 1777 i Bergen; g. m. Skolelærer Henrik Georg Meyer, f. 3. Juli 1732 i Bergen † 12. Marts 1792 smst.

Femte Slægtled.

I.

Paul Egedes Børn

af første Ægteskab med Elisabeth Maria Frawen:

1. GJERTRUD KIRSTINE, f. 14. Nov. 1748 i Kbhvn. dbt. 17 s. M. (Vartov) † 11. Febr. 1816 paa Egedesminde i Nørre Alslev paa Falster; g.

14. Aug. 1771 i Vartov m. Sognepræst til Nørre Vedby, og Nørre Alslev Prof. Henrik Christopher Glahn, f. 16. Dec. 1738 i Alling † 21. Juli 1804 i Riserup.

af andet Ægteskab med Marie Christine Thestrup:

2. Karen, f. 1. Okt. 1754 i Vartov † 25. Jan. 1800 i Kbhvn., bgr. fra Frue K.; g. 1° 3. Dec. 1772 i Kbhvn. (Vartov) m. Hofprædikant, Præst ved Vaisenhuset Bendix Krøll, f. 9. Sept. 1735 i Øverup † 22. Okt. 1782 i Kbhvn.; 2° 3. Maj 1784 i Kbhvn. (Vartov) m. Højesteretsassessor Frederik Gottlieb Sporon, f. 1. Maj 1749 i Køge, dbt. 5. s. M. † 31. Jan. 1811 i Kbhvn.
3. Elisabeth Marie, f. 1756 i Kbhvn., dbt. 22. Maj (Vartov) † 1757 i Kbhvn., bgr. fra Holmens K.
4. Hans Christian, f. 5. Nov. 1757 i Vartov, 1765 Volontørkadet, 1771 Kadet, 1776 Sekltnt., 1782—83 med »Indfødsretten« til Trankebar, gik 1783 (efter 23. Juni) under med Skibet ved Kap det gode Haab.
5. Christian Thestrup, f. 1759 i Vartov, dbt. 15. Juni † 1760 smst., bgr. fra Holmens K.
6. Christian Thestrup, f. 4. Nov. 1761 i Vartov, 1770 Volontørkadet, 1777 virk. Kadet, 1782 Sekltnt., deltog 1786 i Løvenørns Expedition til Grønlands Østkyst, udgav 1789 Reisebeskrivelse til Øster-Grønlands Opdagelse, 1789 Prltnt., gik 1793 som kar. Prltnt. i hollandsk Tjeneste, 1794 Indrulleringsofficer i Ringkøbing, 1796 kar. Kapitain, kommanderede Kavalleriprammen »Rendsborg« i Slaget paa Rheden 2. April 1801, s. A. Kaptain og Afsked † 17. Okt. 1803 i Kbhvn. G. 19. Sept. 1798 i Riserup (Nørre Vedby) m. Magdalene (Lene) Barbara Budtz (Forældre: Forvalter paa Frisenvold Michael B. og Dorthea Sophie Wedege), f. 5. Juni 1762 paa Frisenvold † 15. Nov. 1838 i Randers, dbt. i Ørum K.; skilt 1802.
7. Laurentius, f. 1766 i Vartov dbt. 13. Maj † 1769 smst., bgr. fra Holmens K.

II.

Niels Egedes Børn med Elisabeth Eleonore Brun:

1. Hans Christian, f. 1747 i Aalborg, dbt. 17. Jan., Assistent hos Faderen, afsk. 1785, aandssvag, boede derefter hos sin Fætter Præsten H. E. Saabye i Værslev † her 24. Jan. 1801.
2. Jørgen Frederik, f. 1748 i Aalborg, dbt. 26. Marts; 1769 Student, 1776 Købmand i Holsteinsborg, afsk. 1785, boede 1794 i Asminderød, Inspektør ved Frederiks Stenbrud ved Neksø † 26. Juni 1807 i Neksø. Gift 1° 29. Sept. 1786 i Holsteinsborg m. Johanne Aronsdatter (Forældre: Tømmermand Aron Thesen og Grønlænderinden Margrethe) f. Marts 1756 † Sept. 1787 i Kbhvn.; 2° 28. Nov. 1794 i Køge m.

Cecilie Magdalene Hansen (Forældre: Wulf Hansen og Ide Bolette Aagaard), f. 1776 i Kbhvn., dbt. 1. Juli (Nik. K.) † 7. Juni 1838 i Kbhvn., begr. fra Vor Frue Kirke. — Børn: Sjette Slægtled.

3. POVL NICOLAI, f. 1750 i Aalborg, dbt. 25. Sept., bgr. smst. 16. Okt., 22 Dage.
4. GERHARD LUDVIG, f. 1752 i Aalborg, dbt. 8. Juli † 18. Maj 1756 smst.
5. METTE ELISABETH, f. 1753 i Aalborg, dbt. 4. Okt. † 1756 smst., bgr. 23. Jan.
6. GJERTRUD LOVISE, f. 1757 i Aalborg, dbt. 20. April † 1. Okt. 1794 i Asminderød, Lem i Budolphi Stiftelse; g. 30. Juni 1775 i Holsteinsborg m. Missionær i Godthaab Thomas Wiborg, f. 19. Dec. 1744 i Christianssand † 26. Febr. 1783 i Godthaab.

Sjette Slægtled.

Jørgen Frederik Egedes Børn med Cecilie Magdalene Hansen:

1. IDE JOHANNE ELISABETH, f. 1796 i Asminderød, dbt. 17. Jan. † lille.
2. JOHANNE (HANNE) NICOLINE VOLFDINE AMALIE, f. 30. Nov. 1798 i Neksø, dbt. 2. Febr. 1799 i Bodilsker K. † 27. Juni 1887 i Kbhvn., g. m. Skibsfører, Havnefoged i Humlebæk Peder Grove Beyer, f. 15. Sept. 1772 i Bringstrup † 17. Sept. 1837 i Humlebæk (g. 1° 13. April 1801 paa St. Croix m. Marie Elisabeth Ewans, f. 1786 paa St. Croix † 12. Sept. 1829 i Kbhvn.).
3. LUCASINE ELISABETH, f. 23. April 1801 i Neksø, dbt. 8. Juni i Bodilsker K. † 31. Dec. 1863 i Kbhvn., Husbestyrerinde ved det Wærnske Institut.
4. POVL NICOLAI, f. 25. April 1803 i Neksø, 1823 exam. jur., 1829 Assistent ved Jakobshavn, 1830 ved Niakornak (Umanak) † 27. Okt. 1839 smst., gift 21. Aug. 1832 i Ũmának m. Henriette Christine Giøe (Forældre: Proprietær Marcus Giøe og Mette Christine Thanning), f. 21. April 1806 paa Iselingen ved Vordingborg † 23. April 1874 i Kbhvn. — Børn: Syvende Slægtled.
5. HANS PETER CHRISTIAN, f. 23. Marts 1807 † 22. Jan. 1850 i Kbhvn., Kaptajn i Livjægerkorpset.

Syvende Slægtled.

Povl Nicolai Egedes Børn med Henriette Christine Giøe:

1. CHRISTINE CECILIE, f. 16. Jan. 1834 † 27. Sept. 1882 i Kbhvn.
2. IDA GJERTRUD SOPHIE, f. 2. Aug. 1835 † 6. Dec. 1894, Førstelærerinde ved det kgl. Døvstummeinstitut i Kbhvn.

3. Jensigne Pouline Julie, f. 23. Juni 1838 † 13. Febr. 1928 i Kbhvn., sidste af Hans Egedes Efterslægt, der førte Navnet.

II.

Sidelinjer.

Første Slægtled.

Hans Jensen Colings Børn med Kirsten Andersdatter:

1. Catharine Hansdatter, f. 1638.
2. Jens Hansen, f. 1639; 1663 dimitteret fra Slagelse Skole til Universitetet (Joannes Johannis Quercetanus), 1686 Degn i Førslev-Sneslev, bgr. i Førslev 19. Juni 1702; g. 1° m. Barbara Eskildsdatter † 1700 i Førslev, bgr. 31. Marts; 2° 3. Febr. 1701 m. Rebekka Frandsdatter. — Søn: Andet Slægtled I.
3. Gregers Hansen, f. 1641 i V. Egede, døbt 22. Okt.
4. Hans Hansen Egede, f. 1643 i V. Egede, dbt. 27. Sept., 1663 fra Slagelse Skole dimitteret til Universitetet (Joannes Johannis Quercetanus), før 1671 Kapellan i V. og fra 1671 i Ø. Egede, 1684 Sognepræst (indsat 5. Marts) † 5. Marts 1691 i V. Egede, bgr. 16. s. M. G. 18. Sept. 1678 i V. Egede m. Gyde Pedersdatter Stege (Fader: Præst i Ø. Egede Peder Stege) (g. 2° 2. Dec. 1691 i V. Egede m. Jens Frederik Hofmand, f. 1645 † 8. Nov. 1727 i V. Egede, 82 Aar og nogle Uger). — Børn: Andet Slægtled II.
5. Birthe Hansdatter, f. 1646 i V. Egede, levede 1696; g. m. Jens Jensen i Gødstrup.
6. Povel Hansen Egede, se I.

0. Mette Hansdatter, f. 1649 i V. Egede, dbt. 30. Sept. † 1650 smst., bgr. 14. Marts.
8. Mette Hansdatter, f. 1652 i V. Egede, dbt. 27. Okt.; g. 19. Jan. 1682 i V. Egede m. Borger i Ringsted Jep Hansen.

Andet Slægtled.

I.

Jens Hansens Søn

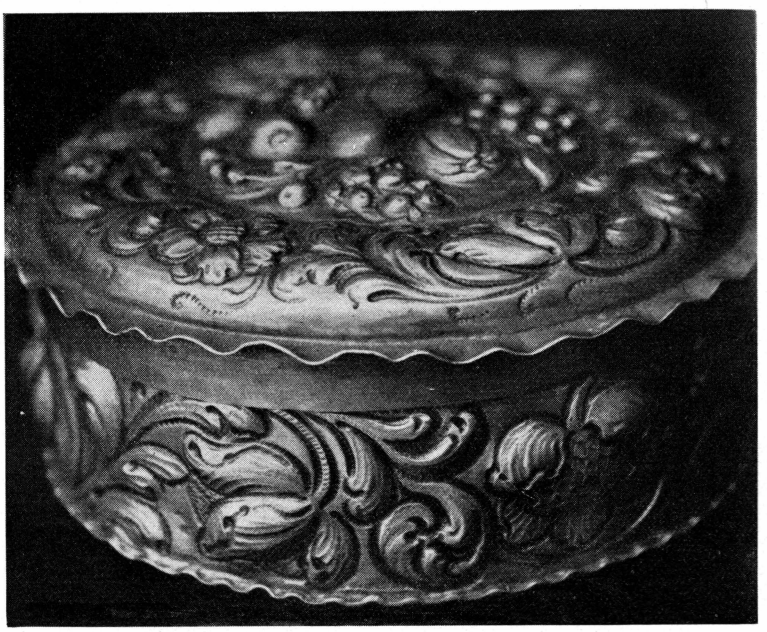
af første Ægteskab med Barbara Eskildsdatter:

Eskild Hansen (Quercetanus), f. 1691 i Førslev, dbt. 20. S. e. T., 1713 Student fra Ringsted, 1716 Degn i Borup-Kimmerslev † Maj 1754. G. m. Inger Marie Arentzen.

II.

Hans Hansen Egedes Børn med Gyde Pedersdatter Stege:

1. KIRSTEN, f. 1680 i V. Egede, dbt. 4. Juli † 1755 i Køge; g. 1° 10. Okt. 1704 i V. Egede m. Kapellan i V. Egede Jacob Pedersen Nøring, f. o. 1672 † 1710 i V. Egede, bgr. 12. Maj, 38 Aar; 2° 3. Nov. 1721 i V. Egede m. Købmand i Køge Christian Høyer Mariager † 1750.
2. HANS DITLEV, f. 1682 i V. Egede, dbt. 21. Aug. † 2. Juni 1714.
3. GJERTRUD, f. 7. Okt. 1683 i V. Egede, dbt. 15. Okt. † 1685 smst., bgr. 2. Marts.
4. GJERTRUD, f. 1686 i V. Egede, dbt. 12. Marts; g. 18. Aug. 1728 i Kbhvn. (Helligaands K.) m. Borger og Overformynder i Køge Anders Nielsen Biering, f. 1662 † 1742 i Køge, bgr. 17. Dec.
5. IDE, f. 23. Marts 1688 i V. Egede, dbt. 29. s. M † s. D.
6. IDE, f. 16. Jan. 1690 i V. Egede, dbt. 22. Jan. † 1726 smst., bgr. 9. Dec.; g. 25. Nov. 1722 smst. m. Præst i V. Egede Matthias Johansen Sigvard, f. 1693 † 18. Marts 1738.

BILAG

1.

1728, 14. Decbr. Hans Egede til Guvernør Paars.

Wel Edele og Welbyrdig Hr. Gouverneur!

Effter deris till Raadet af d- 3 December indeværende, om en skrifftlig Attestis erlangelse imod Hr. Proviants Forvalter Fleischers Beskyldning er dette mit tienistlig Gien-Svar paa fremsatte Punchter:

Till det *1ste* Om Hr. Gouverneur har ført nogen i Proceſs eller foraarsaget og elsket Uenighed etc. Da svartis hertill at Saadant er mig iche beviist, thi endskiønt Hr. Gouverneur en og anden Tid har hafft nogen Proceſs og Tvistighed, saa kand jeg dog langt ifra sige, at Hr. Gouverneur har hafft dertill nogen ubillig raisong, men dette er mig nock beviist, at Hr. Gouverneur ved got Folchis Mellum Megling titt og offte har ladet sig med sine Contra Parter forliige og sin hafvende Ret gierne efftergifvet.

2. At Hr. Gouverneuren har begiegnet nogen med Haardhed eller ond Medfart er mig iche heller beviist, thi omendskiønt Hr. Gouverneur paa Embedis Veigne nogentid har talt nogen skarpeligen till, hvo kand deraf beskylde Gouverneuren at hand har handlet ubilligen. Lad dem klage, som formeener sig Uret at være skeet, jeg for min Deel veed intet deraf, iche heller at nogen af Raadet derom har været i Uforstaaelse med Gouverneuren.

3. At Hr. Gouverneur med Raadet har været i Tvistighed om Kongens og Colloniens Sager, er vel iche offte skeed, og omend saadant kand være skeed, er det en Ting, som ingen kand synis underligt om, thi i saadan Fald er enhver forbunden oprigtig at sige hvad han veed og forstaar, sampt dertill agter for tienligst, iche dismindre er og kand blifve gode Venner, uden at være hinanden til præjudice.

4. Hvad Hr. Gouverneurs hidindtill haffte Disputer med Proviants Forvalter er betreffende, da veed jeg intet viidere der om, end som Protocollen og Acterne kand udviise. Ellers i det øfrige veed jeg ey andet om Hr. Gouverneur, end at hand jo har anvendt all muelig Fliid og Vindskibelighed till Hans Kongl: M: Tieniste, Coloniens Nøtte og Folchenis Conservation, hvilchet er mit sandferdige Attest og Vidnisbyrd.

Colonien Got Haab d. 14 Decembr. 1728. Hans Egede.

Hvad vellærværdige Hr. Egede i oven melt om Hr. Gouverneur har testeret, kan jeg og tillige med sandtferdeligen attestere.

Datum ut supra. J. Kopper.

2.

1732, 12. April. Kong Christian VI til Søetatens Generalkommissariat om forderligst at fragte et bekvemt Fartøj, for hermed at oversende de nødvendige Folk samt Proviant, dog at der for det første ingen Præster eller Degne medførtes.

V. s. G. t. Som Vi udi Anleedning af Eders og de tilforordnede udi Missions Collegio deres a. u. Forestilling a. n. ville, at I forderligst et beqvem Fartøyg til Grønland skulle befragte og med samme Skib de til Colonien Got Haab høyst nødvendig behøvende Folck samt et Aars Proviant og øvrige fornødene requisita oversende, dog at for det første ingen Prester eller Deigne medgaae, efter som mand icke tilfulde kand være forsickret, at det ellers forehavende Grønlandske Compagnie og dets Handling i det første Aar kand komme i Stand. Saa er hermed Vores a. n. Villie og Befaling, at I ey alleeniste om sligt et beqvemt Fartøyg lader omhøre og samme for nøyeste Priis befragter, men endogsaa om dets Bekostning, med hvis ellers til det eene Aars Proviant og øvrige requisiter videre udkræves, een udførlig Beregning Os indleveeres, paa det Vi da derom Vores videre fornødene Ordres kunde lade udferdige. Ellers have I og tilligemed Missions Collegio Præsten Hans Egede at tilskrive, at saafremt ey nogle Skibe neste Aar herfra didhen i den rette Aarsens Tiid skulle opkomme, med hvilcke hand kand blive forvisset om Grønland viidere bliver beseyglet eller icke, hand da hafde betids at søge best mueligste Leylighed med de øvrige af Colonien derfra uden nærmere Ordre at komme tilbage med andre fremmede Skibe, paa det hand saa velsom de øvrige af Colonien ey siden om Vinteren skulle lide Mangel for Subsistence. Skrevet paa Vort Slot Friederichsberg den 12 April 1732.

Admiralitetets og Kommissariatets kgl. Befalingsbog 1731. 35 f. 312 f.

3.

1732, 29. April. Mathis Jochimsson til Søetatens Generalkommissariat.

Allerunderdanigst Declaration hvad min Intention er, hvorfor jeg søger at komme til Grønland.

1° Fornemmeligst er min Intention med mine Widenskaber, som jeg har tilhverved mig, at tiene min allernaadigste Konge og det almindelige Bæste, i at recognoscere Landet, om jeg muelig kunde finde Østerbøygden, og om jeg kunde finde der i Landet nogle Metaller, Mineralier og andet nøttigt.

2° At udsøge beleilige Stæder, hvor Korn kand woxse og Fæe Aufling kunde drives, at jeg kunde sætte mig ned dér, for at bebygge og beboe Landet, og det ej alleene for mig, men for mange fleere andre, som har Løst at følge mit Exempel, naar de faaer Kundskab fra mig om Leyligheden, thi jeg veed adskillige, saavel Iislandske, som Norske og Danske, der gierne ønsker sig en roelig Krog i Werden og længter efter at høre Tidender fra mig om Grønlands Leylighed.

Jeg dristede mig ej till at paatage mig saa wandskelig en Reyse, som nu er over mit 50 Aars Alder, dersom jeg icke fant mig qvalificeret dertill, baade i at kunde taale Kuld og fatiguer og finde Wey frem og tilbage i vilde Field eller paa Søen, deraf har jeg viist merkelig Prøve udi Island.

Det er mig en stor Hielp, at jeg har øved mig i alle Mathematische Widenskaber, i det Cymische, i adskillige Slags Handverker, i adskillige Slags Bonde Husholdninger, Fiskerier og Fæe Aufling, som bruges i Norge, Danmark, Island og Sverrig. Jeg har og seed mig noged om udj Engeland, Schotland, Holland og Tydskland og lært noget paa alle Stæder.

Jeg har ellers vel merked, at der findes dem, der sig over dette mit Forretagende moqverer, forregivende store Umueligheder, saasom at jeg aldrig skulde reusere i at finde Øster Bøyden, forrestillende, at jeg 1° ej kunde komme frem i Grønland for Iis og Snee-Field, dybe Kløfter, Elver og Taage, Snee, Hagel og wilde Dyr, Myg, Moratzer, ja wilde Folk, og om jeg end fant Øster Bøyden, at jeg alligevel da ej kunde føre saa megen Proviant med mig, som kunde hielpe mig paa min Hiemreyse tilbage igien, derforuden og at jeg, for at finde Weyen tilbage igien til det Stæd hvor jeg kom fra, skulle hafve wærre. Saadanne Skræckelser overlader jeg dem at ængste sig med, som ej har bædre Forstand. Hafde den store Første Alexander Magnus taget mod saadanne Forrestillinger, saa hafde han ei giort saa mange skiønne Progresser. Her heder det aut vincere aut mori; men paa det at heele Werden skal skiønne, at endskiønt jeg løber en stærk Hazard for mit Lif i denne Entreprise, saa er det dog ingen Urimelighed i samme mit Forretagende, saafremt jeg bliver assisteret med de Nødvendigheder, som jeg behøver; maa jeg derfor forestille Rimeligheden og Giørligheden saaledes: Der tales om, at wj har fundet Wester Bøyden, og fattes Øster Bøyden, som ey kan findes, fordj 1mo at høye IisField, 2° breede Kløfter, 3^{tio} Moratser, 4to Aaer er i Weyen, og Weyen, 5to saa lang, at man ej kunde subsistere med, frem og tilbage, 6to Biørne og wilde Folk, ja 7mo Taage og Myg etc. Disse Folk, som kaster saadanne store Difficulteter i Weyen, giør det enten af dend Aarsag, at de ey har haft Widenskab at proseqvere saadan Entreprise, eller og fordj de ej har kundet fuldføre saadan Dessein. Men for at forestille den Rimelighed, som jeg stiller mig for Øyen, for at finde Øster Bøyden, da giør store Iis- og Snee-Bierge mig ingen Skræck, icke heller de breede dybe Kløfter, langt mindre Aaer og Moratzer, thi en Travalieur, som skall recognoscere et Land, maa efter Skiønsomhed judicere af Landets Situation, hvor det er mueligt for Mennisker at fremkomme; hvad har jeg at klimre op efter IisField, naar jeg kand følge Dalerne, endskiønt til Krogswey over Kløfter; hvor er umuelig, der kand mand jo følge langs Kløften til dends Ende, den recker jo ej heele Landet igiennem, ligesaa er det med Aaerne, at vade over; hvor det er giørlig, dér piloterer mand sig frem med en Stage ligesom i Island. Har Wester Bøydens Folk i gamle Dage corresponderet og besøgt Øster Bøyden, og Øster Bøydens de andre igien, saa har de alle maatt observere, at søge belejligst Wey, hvor mand kunde færdes giennem og over Landet fra et Stæd til et andet; wist er det, at mand vel kand præsumere, at i Førstningen, saa lenge mand recognoscerer, blir Weyen længer, men siden abrevieres den ved opsøgte Gienstier, naar Weyen er lagt paa Cart. Dend Post, at mand ej kand føre saa megen Proviant med sig paa Ryggen, som enhver behøver, da lættes den Post, idet at mand fanger Reensdyr, som mand bruger, i Stæden for Hæste at bære Mad og smaa Tælter.

Den Post at finde Weyen tilbage igien, lettes idet, at mand ej alleene giør Afritzning paa Cart om Reysen, mand er fremfaren, om Aaer og Klipper, men endog sætter Tegn efter sig med Steen paa Fieldene og Snee Støtter, paa Snee Field, passer vel paa sin Compass. Den Post om Biørne, wilde Folk, Taage, Kulde, Heede, Snee, Wind, Regn og Mygge maa de, som travalierer en saadan Reyse, finde sig udj og skicke sig udj Tiden, bruge deris Conduite till præcaution og Præservation.

Dette er nu saa kortelig talt om Landeweyen, men dersom Hans Kongl. Maytt. og de høye Herrer a. n. falder paa de Tanker, at Østerbøyden skall opsøges Søe-wertz eller Søe-Leds, da behøves dertil et mageligt Fartøy, som kand eqviperes saaledes, at det magelig kand roes frem imellem Iis Biergerne i Søen, og derhos en stor Norsk Baad af dem, som ere bygde til 6 a 8 Mand, der kand taale en stærk

Søe-gang og en stærk Wind. Med disse Fartøy følges da Søekandten rundt om Landet, recognosceres i hver Fiord. Fremfartens og Reysens Beskaffenhed nedlægges paa Cart med hosfølgende Journal, tilligemed Landets Fortoning paa hvert Stæd, mand har været som maa tiene for Kiendetegn for Efterkommende. Methoden till saadan en Reyses Fortsættelse, endten den bær til Lands eller Wands, vil optage een heel volumen, om beskrives skulde ...

Og eftersom det er mig a. n. tilladt at udsige, hvor mange Penge jeg synes at kunde behøve til at proseqvere samme mit Forsæt, da forestilles det a. u. saaledes

Jeg er 1mo øm for at føre Hs. Maj.s Cassa i store eller unøttige Udgifter, hvorfore jeg søger den beste menage. Hvad min Person andgaaer, da fornødiger jeg først tvende Portioner fri Kost, nemblig een Portion til mig, og en til min Tiener. Dernest, om H. K. M. a. n. vil tillægge mig 1 Rdr hver Dag i Gage, og jeg at forstreckes et Aars Gage forud af de Penge, indkiøber jeg mig de fornødne Ting, som jeg behøver, hvormed jeg skal proseqvere mit Forrehavende. 2to at min Broder, som jeg haver overtalt at følge mig og være min Medhielpere og Efterfølgere, ligeledes nyder noget til Subsistence, saavel i een Mands Portion i Kost, som Penge i Gage 1/2 Rdr daglig, for deraf at indkiøbe sig adskillige Nødtørftigheder. 3tio finder her 3de Soldater, unge Norske Karle, som jeg har opsøgt, der staar ved Garden, hvilke ej alleene er vandte ved at temme Reensdyr, men end og kand løbe vel paa Skier, hvilke vare tilligemed min Broder Just Vagel nøttige i denne affaire med Skie Løbningen, om de trende Soldater bleve permitterede, til at følge med og nød Kost og Gage. 4to er her i Staden 5 Iislandske Studentere, deriblant er tvende, som gierne vil følge med mig til Grønland for at udsee Leilighed til deris Landsmænd at kunde sætte sig ned udj Grønland, alleeniste at disse tvende Studentere kand nyde 4 Rdr. maanetlig for deris Grønlands Reyse og fri Kost og Forskud af Penge. Disse Studenters Reyse til Grønland profiterer saa meged, at naar de har seed Lejlighed udi Grønland og siden kommer til deres Hiem Iisland og forteller deris Landsmænd Grønlands Beskaffenhed, da fløtter gierne Islændere over till Grønland, hvilke slags Folk ere meget nyttige for Grønlands Bebyggelse, efterdi at Grønland ligger paralel under samme Clima som Iisland, og der for Landets oeconomie at cultivere ligesom Iisland. Disse Studentere giør denne Reyse dis villigere, om H. K. M. a. n. tilsiger dem, at de for deres Villighed skal være nest till at nyde Præstekald eller civile Tienister udj Iisland, som bliver leedige og de vil søge om. Hvad sig andgaaer de tvende sidste Poster om de 3de Soldater og de tvende Iislændere, da har jeg alleeniste forreslaget, at de Personer vare meget nyttige til Grønlandske Færd, om H. K. M. og de høye Herrer fandt deri a. n. approbation, at Grønlands Skibet da blev liggende her til sist i denne Uge, saa at Folkene kand komme med ...

København d: 29 April 1732. Mathis Jochimsson.

Hovedposterne som jeg behøver at indkiøbe till Grønlands Færden er: 1mo De nødvendige Materialier, som en Landt Mæter og en Styrmand behøver. 2do de ting, som behøves till at probere Ertzer og Mineralier med. 3tio adskillige slags Kornsæd og Urtefrøe till at probere i Oplanderne om voxse og forfremmes vill. 4to Medicamenter samt andet till mit Livs Ophold og Conservation.

4.

1734, 3. Aug. Christian David til Grev Zinzendorf.

An den lieben hern grafen
theijerer und mir von hertzen sehr lieber bruder.

ich weiß und bins gewiß, weil du unseren Herren Jesum Christum von allem hertzen lieb hast, daß er dich heisset seine schaffe und lemmer weiden. Dein trib ist warlich ein geistes trib und kommet auß der inneren stimme des gestes Christi in dir her, der dich heisset: ich kenne dein hertz, weiß deinen lauteren sinn und daß er alle deine gebrechen heilet; wirst du treü sein, wie ich nicht zweijffele, so wirst du auch noch die verirrete und verlohrne schaffe von deinem hausse zu weiden bekommen. Der Herr wird deine gerechtigkeit beij ihnen ins licht bringen und sie heissen, dass sie dich für sie den hern sollen bitten lassen wie die freunde Hiobs, die dir auch itzo viel hertze leyd antuhn und suchen alles dein tuhn zu tadeln; diese wird dir der Herr noch schencken, denn du suchest keine rache, sondern errettung, aber itzo leyde und dulde. Es gehet mir mit meinen 2 brüdern auch so; sie klagen über scherffe, über viel fodern und nicht tuhn. Mein lieber bruder, es ist mir leijd, daß du must solche nachrichten hören, allein waß soll ichs verschweigen, mein amht leijdets auch nicht, hab ich mich doch halb zu tode gekräncket; haut und knochen hatt man an meinem leijbe gesehen, daß sie auch unsser mödicus sehr gewundert, waß ich doch vor kummer haben müste. Dazu ist des hern Egedij sachen kommen, aber diese sind mir nicht schwer gefallen weil Egedij nicht anders kan. Ich habe ihn doch lieb, weil sein erkäntnis nicht weiter gehet, und sehe ihn nach seinem erkäntnis handeln, er hatt sonst die frome leüte lieb, Johan Arnd, docter Spenern, Francken, alle solche hatt er lieb, wir solten doch docter Speners Catechismus, auf welchen er leben und sterben will, untterschreiben; sonst ist er ein Colereicus, Sancvinicus und lesset sich mit ihm gutt umgehen; alle menschen, auch die heijden lieben ihn und haben respect vor ihm, aber sonst in göt[li]chen sachen ist er sehr dumm, hatt ein sehr schlechtess Judicium, weiß sich schwer in eine sache zu finden, will aber kein heuchler sein, platz[t] grad rauß, stammelt sehr in predigen, kan wenig grönlendisch; weibs personen ist er nicht gewogen, fantastereij kan er nicht dulden, ist ein waghals und gutter soldatt, hat eine feste nattur; in seinem hertzen hatt er unruh, ist zimlich offenherzig, hatt unsseren wandel lieb, aber in unsser reden und schreiben kan er sich nicht finden, doch fenget er an, unß zu verstehen, hatt eine sehr gutte nattirliche frau, die hatt unß sehr lieb und heisset unß bißweilen ihre söhne, gibt unß dis und das, können aber wönig mit ihr sprechen. Der sohn ist sehr ein unschuldiger mensch, hatt schey vor unß und gehet unß auß dem wege, sonst aber lustig. Die älteste tochter ist schon 2 jahr versprochen und ist boßhaftig, zanck[t] gleich mit den altern; die jüngste ist gantz artig und kan untter allen die grönlendische sprache am besten. Die wehre sich gantz gewiß bekehren, wen schwestern um sie währen. Der älteste sohn, der missionarij, hatt gantz des vattern art an sich. Herr Pincke [Bing], der missionarij in StraDavid, hatt mich sehr lieb gewonnen, habe vieles mit ihm geredet, auch ihm geschriben zum abschide, aber er ist recht wittenbergisch, kan die pietisten nicht leyden und stellet sich lauter gefahr vor. Der 4. missionarij [Ohnsorg], welcher bey unß auff der gutten hoffnungs colonij ist, bezeiget sich liebreich, hatt unß die hand gegeben und ist zimlich stille, kenne ihn also noch nicht recht, weil ich auch weggewesen bin, hatt unß schon ein mahl mit dem hern Egedij besuchet. Der Mödicus [Kieding] hatt sich anfangen zu bekehren, aber herr Egedij hatt ihn irre gemacht. Der Kühhirt, welcher den winter am scharbog kranck gelegen — hatt dem, waß wir so vor

ain jahr am sommer mit ihm geredet, in der kranckheit nachgedacht, und die gnade hat in ihm gewircket, wißen aber nicht, weil er itzo auch hinweg gehet, waß auß ihm wird werden. Bey den heyden können wir aber nichts spiren. Herr Egedij möchte am ende durchs feuer seelig werden. Ich glaube, daß er untter dem zuge des vattern zum sohne ist. Solte sich herr Egedij oder einer von seinen söhnen bekehren, so verspröche mir gantz gewiß einen segen untter den heijden. So kan ich es nicht recht glauben, weil ich meine, daß ihre zeit noch nicht da ist, oder daß sie gar nach Ezechialis weissagung unter die faulen wasser gehören, und eine besondere art menschen sein, auf welchen eben nicht ein besonderer fluch vor andern lieget, sondern in einer gewissen unwissenheit des bösen und gutten von Gott beschlossen sein; die aber doch wie unreine andere durch Christum werden in jener welt vergebung der sinden erlangen und seelig werden. Wen aber herr Egedij, zu dem sie ein vertrauen haben, sich bekehrete, und wir mit einander solten arbeiten, so währe mir sein apostolatt ambt ein gewiß zeignis und unsser zu ihm kommen der heijden bekehrung sein, so aber kan ich keine gewißheit von ihrer heimsuchung haben.

Mattes Stach ist mir der mensch nicht, und sonst auch keinen, aber hir möchte ich gern betrogen werden. Ich habe mich sehr besorget daß du wirst in die anstalten mit hinein gezogen werden, welche es mir nicht lieb gewesen währe. Wir wollen es gehen lassen, wie es will, und auf unsserer hutt stehen. Du bist schuld an dem nahmen unseres orts, darüber ich nachgehends als sichs hir nichts angelassen. Von meinen brüdern hab viel leiden müssen. Deine vorschläge 5 oder 10 jahr auf segen zu warten, gefallen mir sehr wohl, könte gar eine familia mit kleinen kinder hergebracht werden, so währe es mir lieb; überlegts vor dem hern. Mit lebens erhalt soll es hir zimlich angehen, wie wir es finden solten, auch wir keine proffiant bekommen. Daß du in Strallsont geprediget, weiß ich, welches mein größtes wunder und vergnügen gewesen; ich sehe in allem, daß der Herr mit dir und mit unsserer gemeine ist. Ich befehle dich und die gantze gemeine dem hern, der unß beruffen und angenommen.

am meer 3 august 1734. Christian David.

Archiv der Brüder-Unität, Herrnhut, R 15. Ia Nr. 6.

5.

1761, 25. Febr. Missionskollegiet til Kongen angaaende Paul Egedes Ansættelse som Professor ved Universitetet.

Siden den af Eders Majst Herr Far-Fader a. n. oprettede og af Eders Kongelige Majestæt allermildest understøttede Mission i Grønland har under Guds Velsignelse Tid til anden naaet saa ønskelig Fremgang, at den tillige med Handelen fast har udbreedet sig over det gandske Land, er vores Ønske og Bestræbelse vel gaaen bestandig derhen, at Landets Indbyggere maatte forsynes med den Hellige Skrift, og i sær for det første med det Nye Testamentes Bøger til at læse i deres eget Sprog, men have dog formedelst mange Hindringer, fornemmelig af Sprogets Mangel paa beqvæmme Ord til forstaaelig at exprimere mange forekommende, og Grønlænderne u-bekendte Ting, saavelsom af Landets Haardhed, hvilken ingen Missionaire længe nok har kundet udholde for tilstrækkelig at indsee og fatte Sproget, ej kundet bringe det videre, end til at faa de 4re Evangelister og Acta Apostolorum oversatte, hvilke ved afgangne Super-Intendent Egedes og Hans Søns, Provst Egedes Flid og Omsorg forlængst baade ere trykte og ved alle Colonier

uddeelte, indtil Missionarius Bruun, som for 9 Aar udgik til Landet, og fra Begyndelsen tegnede til at kunne blive duelig til at assistere ved det Arbejde, Han paa sin Side der i Landet, og Provst Egede her paa sin Side, begge med fælles Flid og mueligst anvendt Umage har endelig bragt det herhen, at det gandske Nye Testamente er bleven absolveret, og mangler intet videre, end at de samlede endnu nøjere gjennemgaae det med hinanden, og bliver eenige om at fastsætte de beqvæmste Ord til at faae Versionen best forstaaelig og derefter munderet til Trykken, hvormed og nu, efter bemelte Bruuns Hjemkomst allereede er giort Begyndelse. Men da af det, som hidtil derved er udrettet, let skjønnes, at, u-agtet all den Tid og Flid derpaa anvendes, 2 Aar neppe ville blive tilstrækkelige til at faae dette saa vigtige og fornødne Arbejde absolveret, der i sær kunde falde møjsommeligt for Provst Egede, som det fornemmelig ankommer paa, og som desuden baade har Seminaristerne at manuducere og tillige sit Præstelige Embede at forsyne; Saa indstilles til Eders Kongelige Majestæts allerhøieste Godtfindende, om bemelte Provst Egede, for at soulageres og opmuntres under saadan en Ham baade tung og lang varig Byrde, allermildest maatte forundes at være Professor[1]) ved Kjøbenhavns Universitet, hvilket Prædicat vi a. u. formeener at kunne aldeeles komme overeens, saa vel med dette Hans under Hænder havende Bibel-Arbejde, som med Hans Forrettning i at undervise Seminaristerne ej alleene i det Grønlandske Sprog, men og i Theologia Naturali, for desto bedre, som tilkommende Missionairer at kunne behandle og overbevise de u-omvendte i Landet. Vi forblive med allerstørste Submission

Eders kongelige Majestæts
allerunderdanigste og tro-pligtskyldigste Tjenere

J. L. Holstein. J. Falsen. F. Qvist.

Missions-Collegium den 25de Februarij A° 1761.

Vedtegning med A. G. Moltkes Haand: accorderes.
Sjæll. Register 1761, Nr. 141.

Under 13. Marts s. A. udnævntes P. Egede, Præst i Vartov, til at være tilligemed Professor ved Københavns Universitet. Han kaldes i J. Worm, Lexicon o. lærde Mænd: Professor theologiæ naturalis.

[1]) herefter slettet i Koncepten: Theologiæ extraordinarius.

ARKIVREGISTRATURER

BENYTTEDE AKTER—RIGSARKIVET

I. NORSKE RENTEKAMMER

»Det Stradt Davidsche eller Grønlands Compagnies Protocol« 1723, 27 Febr.—1726, 1 Aug. (betegnet som Nr. 2.)

Breve vedr. det Bergen-Grønlandske Kompagni, dets Regnskaber og disses Revision 1724—45: Kopier af Kongebreve 1724—31; indkomne Breve til Rentekammeret fra Magistraten i Bergen 1736—39; indk. Breve til Rtk. fra forskellige 1729—45.

Papirer vedr. det Bergen-Grønlandske Kompagni, dets Regnskaber og disses Revision 1723—45.

II. KANCELLIET

Den grønlandske Handels Inspektørers Protokol 1725, 5 Dec.—1727, 11 April (Bilag til Kommissionens Dokumenter Nr. 20), henh. til Den grønlandske Kommission af 10 Jan. 1727. (Reskript i Norske Tegn. 1725, 16 Marts, Nr. 55).

A. Kommissionens Arkiv af 1727.

Kommissorium af 10 Jan. 1727, lydende paa at undersøge det Bergenske Grønlandske Kompagnis Administration og Regnskaber med særligt Henblik paa de ved Lotteriet indkomne Penges Anvendelse. Kommissærer: Statholder i Norge Ditlev Vibe og Biskop i Aggerhus Stift Bartholomæus Deichman.

Kommissionens Protokol 1727 12 Maj—3 Okt. — Originale Dokumenter Nr. 1—45. Indk. Breve. Originale Bilag til Dokumenterne.

Bilag til Dokumenter Nr. 10: Gagebog, Kassebog, Facturabog, General Extract-Regning, Journalbog, Memorialbog — alle for 1721—25.

Kommissionens Relation til Kongen af 1727, 22 Nov., m. Bilag A—E.

Kopi af »Kommissions-Acten«. Med Designation o. de ovenanførte Dok^{ter} Nr. 1—45.

Bilag til Commissions-Acten.

Adsk. Dokumenter vedr. det Bergen-Grønlandske Komp. 1725—29, indkomne til Danske Kancelli.

B. Kommissionens Arkiv af 1729.

Den Grønlandske Kommission nedsat ved Kommissorium den 24 Jan. 1729, »af yderste Flid at antage sig »de Grønlandske Sager og hvis deraf dependerer«, gennemgaa de fra samme Land senest indkomne Beretninger og Relationer og indgive Betænkning »hvad for dette indeværende Aar til Landets Forsyning m. v. udkræves,

og hvorledes slige behøvende samtlige Poster paa bedste og bekvemmeste Maade, med største Menage for Kongens Kasse videre kunde foranstaltes og didhen opsendes« (Krigs-Kanc. Exp. 1729, Nr. 87). Kommissærer: C. à Møinichen, D. v. Revenfeldt, D. B. Weyse samt A. Rosenpalm og D. Myhlenport); Orig. kgl. Ordrer og Reskripter 1729—30. Kommissionens Forhdlgr. 1729—30. Diverse indk. Sager ved. Grld. 1728. Korrespondence med Kollegier 1729—30.

Indkomne Sager fra Kolonierne i Grønland, 1729.

III. MARINENS ARKIV

1. Det Grønlandske Dessein angaaende 1723—31. Indk. Breve til Generalkommisiariatet. (Gl. Nr. 589) 1 Pk.
2. Det Grønlandske Raads daglige Journal 1724—28. (Gl. Nr. 592) 1 Bd. i Perg. Paa forreste Blad: »Udi denne Protocol, som indeholder 292 Blade, wille Raadet lade indføre alt, hvis udi Landet saa well udi Justice som andre Sager, Tiid efter anden passerer eller kand blifve foranstaltet, at Compagniet deraf i sin Tiid kand hafve fuldkommen Efterretning. Bergens Grønlands Compagnies Contoir dend 7 Junij 1723. Jean von der Lippe senior. Magnus Schiøtte. Jens Fæster. Jens Fæster. Jens Andersen.« — Paa 2. Blad: »Anno 1724 Augusti Maaned. I Jesu Nafn. Forrige Protocol blef sluttet med den nyelig af Raadet foranstaltet Dessein paa Nepisene dend 31 Julij indeværende 1724 ved hiem dimitterede Bogholder Hartvig Jentoft, i hvis Sted af de (Tit.) Directeurer er igien beskicket at wære Bogholder forige Chirurgus Johan Georg Daniel Berndhardt og en anden med hannem i Aar ankommen Person, nafnlig Matthis Andersen Ferslef, at være hans Assistent.« — Protokollen er i Oktbr. første Gang egenhændig undertegnet: Hans Egede. J. G. D. Bernhardt. M. A. Ferslef. Daniel Baade. Torlak Tomesen. — Blad 20: Registrering i Boet efter den 15 Febr. 1727 afd. Tollak Thomesen. Indført er i Flugt med Dagbogen alle til det grønlandske Raad indkomne samt de fra Raadet udgaaende Skrivelser. Prot. slutter 30 Dec. 1728, egenhændig underskrevet C. E. Paarfs. Hans Egede.
3. Extract af Protokollen vedrørende den grønlandske Handel 1729, 28 Maj—1731, 29 Marts (Det grønlandske Raads Forhandlinger) (Gl. Nr. 592) 1 Bd.
4. »Protocol om det Grøndlandske Wesen Anno 1727. Dagbog ført af Kommissionæren Christopher Jessen Pettersøn 1727 23 April—3 Aug.«. Autoriseret af Magnus Schiøtte, Bergen 1727, 19 April, for C. J. Pettersen »at indføre hvad som daglig paa Rejsen og udi Grønland hans Commission vedkommende passerer« (Gl. Nr. 592).
5. Afreignings Bog for det Mandskab, som i Grønland paa Colonien Gott Haab og Nepisene fra A° 1728—31 været haver (Gl. Nr. 593).
6. Negotie Bog, holden ved Nepisene Colonie 1729—31 (Gl. Nr. 592).
7. Bog ang. det grønlandske Correspondences Decisioner og Approbationer 1729—44 (Gl. Nr. 592).
8. Gage- og Contobog, holden ved Colonien Nepisene 1729—1731$^{10}/_{10}$ m. Bilag (Gl. Nr. 593).
9. Gage- og Contobog ved Colonien Nepisene N° 1.
10. Regnskaber m. m. vedk. den grønlandske Expedition 1729—35 (Gl. Nr. 593).
11. Kommissionen efter kgl. Resolution til Generalkommissariatet af 19 Sept. 1731 om Ophjælpning af Grønlandske Handel og Kolonier 1731—32 (se Generalkommissariatets Kgl. Befalingsbog 1731—35, S. 95).
12. Grønlandske Expeditioner: Guvernør Paars' Rapporter 1729—30 (Gl. Nr. 590).

13. Breve og Rgskbr. m. m. vedk. Grønlandske Expedition: 1728—29 (Gl. Nr. 591), 1729, 1729—30, 1730, 1731, 1732—34 (Gl. Nr. 597), 1732—34 (Gl. Nr. 594).
14. Dokumenter vedr. Grønlandske Handel 1728 (Gl. Nr. 353).

IV. MISSIONSKOLLEGIET

1. »Protocoll des Missions Collegij vom Jahr 1717, in sich haltend die Original Documente selbigen Jahres«. I Hefter, et for hvert Aar 1717—22 og 1724 samt nogle Blade af Missionskollegiets Prot. for 1720.
2. Journal over den Grønlandske Missions indkomne Breve. Begynder 8 Juni 1719.
3. Extract af de Kgl. Rescripter den Grønlandske Mission vedkommende, begynder 1721 (Extr. af 3 Skrivelser), springer derefter til 1732.
4. Indk. Sager den grønlandske Mission vedk. 1727—55.

V. BRØDREMENIGHEDENS KIRKEBØGER

I. Neu Herrnhut.

A. Kirchen-Buch der Evangelischen Brüder-Gemeine zu Neu Herrnhuth in Greenland.

I. Register derer in der Evangelischen Brüder-Gemeine getauften Grönländer, 1739—1899. Nr. 1—1550.
II. Register derer in Neu-Herrnhuth getauften Kinder unserer Europäischen Geschwister 1737—99.
III. Register derer Colonieschen Grönländer 1745—59.
IV. Register derer Grönländer, die von denen andern Missionariis getauft sind worden und seitdem hieher nach Neu-Herrnhuth gekommen 1747—76.
V. Register derer in Neu-Herrnhuth zur Heiligen Ehe verbundenen Geschwister.
   a. Europäische Geschwister 1736—1897.
   b. Grönländische Geschwister, die in der Gemeine getrauet worden 1742—1848.
   c. Grönländische Geschwister, die den Kirchen-Seegen zu ihrer außer der Gemeine angefangenen Ehe erhalten haben, 1750—1821.
VI. Register derer Grönländer, die mit uns des Leibes und Blutes Jesu Christi im H. Abendmahl sind theilhafftig worden, 1747—1900.
VII. Register derer in der See und zu Lande entschlaffenen Grönländischen Geschwister.
   a. Von europäischem Stamme, 1742—1816.
   b. Von National-Geschwistern, 1741—1890.
VIII. Register derer See-Reisen nach Grönland und zurück, und aller Geschwister, die mit denselbigen übergekommen, 1733—1899.
IX. Register derer in der Gemeine aufgenommenen Geschwister 1772—1899.
X. Register derer, die hier Candidaten zum H. Abendmahl geworden 1790—1857.
XI. Register derer aufgenommenen Grönländischen Geschwister, wo und wann sie heimgegangen sind, 1749—79.
XII. Register derer, die von Zeit zu Zeit die hiesige Gemeine verlassen haben — 1899.

B. Kirchen-Buch der Evangelischen Brüder-Gemeine in Neuherrnhuth in Grönland.

I. Register derer in der Evangelischen Brüder-Gemeine getauften Grönländer 1809—1900.

II. Register derer in Neuherrnhuth getauften Kinder unserer europäischen Geschwister. 1814 —
VII. Register der in der See zu Lande entschlafenen Geschwister.
a. Von Europäischem Stamme 1820—99.
b. Grönländische entschlafene Geschwister 1812—1900.

II. Lichtenfels.

Das Kirchenbuch der Evangelisch-Mährischen Brüder Gemeine zu Lichtenfels in Grönland seit dem ersten Anfang derselben Anno 1758 enthält.

I. Das Verzeichniß der hier Getauften Grönländer 1758—1900.
II. Register derer in Neu Herrnhuth oder anderer Orten getaufte und hieher gekommene Geschwister 1749—1799.
III. Register derer Grönl. Geschwister, die in der Gemeine getraut worden 1762—1900.
IV. Register derer Geschwister, welche den Kirchen-Segen zu ihrer (außer der Gemeine) angefangen Ehe empfangen 1762—78.
V. Register derer hier in Lichtenfels in Grönland von Europäischen Geschwistern zur h: Ehe verbundenen 1775—1879.
VI. Verzeichniß derer in die Gemeine Aufgenommenen 1773—1883.
VII. Verzeichniß derer, die als Candidaten beym heiligen Abendmahl zugesehen 1790—1900.
VIII. Verzeichniß derer, die von hiesiger Gemeine zur dänischen Mission hinüber, oder wieder ins Heidenthum zurück, oder sonst andere verkehrte Wege gegangen sind 1772—1864.
IX. Register derer heimgegangenen National Geschwister so wol zu Lande als auf der See 1759—1900. Europäische Geschwister 1766—1878.

VI. GRØNLANDSKE REGNSKABER

Regnskaber over den ved kgl. Forordning af 16 Marts 1725 i Norge til det Bergen-Grønlandske Kompagni paabudte Skat. Indhold: Rgsk. m. Bilag for Christianssands og Aggerhus Stifter. Extraherede Poster m. Bilag og Korrespondance for Aggershus Stift. Rgnsk. over Paabud til det brandlidte Viborg for samme Stift. Rgsk. m. Bilag for Trondhjem Stift. Korrespondance m. vedlagte Afregninger for Skatten og Paabudet til det brandlidte Viborg fra forskellige norske Fogderier.

Rgsk. o. den grønlandske Handel 1725—26(27). Indhold: Rgsk. 1725—26, 2 Expl. med Bilag A—O. Anm.: Aflagt af P. Rafnsberg 1727, 6 Marts. — General-Rgsk. 1725—26. Anm.: Aflagt af P. Rafnsberg 1727, 28 Marts. — Cassebog 1725—27. Anm.: Underskr. af Berendt Forman 1727, 20 Jan. — Revision af disse Rgskbr. ved Schnitler og flere Borgere i Bergen 1727, 12 Juli.

Regnskaber o. den grønlandske Handel 1727—28. — Indhold: Rgsk. o. Udrustning af 2 grldske Skibe, der afgik i Foraaret 1727. Rgsk. o. samme samt Skibet »»Kronprintz Christian« ved Hjemkomsten 1727. Anm.: Aflagt af P. Rafnsberg 1727, 28 Juni og 1728, 5 Jan. — Revision af disse Rgskbr. ved Schnitler o. fl. bergenske Borgere, indsendt af Biskop Tanche til Dske Kanc. 1728, 14 Sept. — Koncept til Rentekammerets Erklæring om Rgskbrne. — Rgsk. o. Udrustning af 3 til Grønland udsendte Skibe 1728. Anm.: Aflagt af P. Rafnsberg 1728, 19 Nov. — Casse- og Factur Rgsk. og Besvarelser af en Post i Revisionen.

General-Rgsk. for det grldske Dessein 1723. Anm.: Aflagt af Jens Andersen Refsdal 1732, 20 Marts. Indhold: Rgsk. m. Designation o. Bilag, Antegnelser m. Bilag og Besvarelser. Summarisk Extrakt.

General-Rgsk. for det grldske Dessein 1724. Anm.: Aflagt af Jens Andersen Refsdal 1732, 1 Sept. Indhold: Rgsk. m. Dokumenter og Designation, Antegnelser m. Bilag. Magistratens Betænkning og Besvarelse af samme. Summarisk Extrakt.

General-Rgsk. for det grldske Dessein. Anm.: Aflagt af Jens Andersen Refsdal. — Indhold som forrige.

Rgsk. o. det Bergen-Grønlandske Kompagnis Lotteri 1723—26. Anm.: Aflagt af Jens Andersen Refsdal. Indhold: Rgsk., Bilag m. Designation, Magistratens Betænkning, Summarisk Extract og Rentekammerets Decision 1744, 10 Juni, Diverse Papirer vedk. Lotteriet 1726—48.

General-Rgsk. for det grldske Dessein 1726. Anm.: Aflagt af P. Rafnsberg 1734, 19 Maj. Indhold: Rgsk. m. Dokumenter og Designation, Antegnelser m. Bilag. Magistratens Betænkning og Summarisk Extrakt.

Det grldske Hovedrgsk. 1727. Anm.: Aflagt af Magnus Schiøtte ved Jens Ørbech 1734, 27 Okt. Indhold: Rgsk. m. Dokumenter og Designation, Antegnelser m. Bilag. Magistratens Betænkning m. Besvarelse af samme, Summarisk Extract.

Appendix og Continuationsrgsk. til Hovedrgsk. Anm.: Aflagt af Magnus Schiøtte ved Jens Ørbech 1734, 7 Sept. og 1 Dec. Indhold: Rgsk. 1727. Magistratens Betænkning m. Bilag, Antegnelser og Besvarelser med Bilag, Continuations Rgsk. 1727. De til Rgsk. hørende Dokumenter m. Designation.

Det grldske Hoved- og Continuations-Rgsk. 1728. Anm.: Aflagt af Magnus Schiøtte ved Jens Ørbech 1734, 3 Dec. og 1735, 4 Maj. Indhold: Hovedrgsk. m. dertilhørende Dokumenter m. Designation, Antegnelser m. Bilag, Summarisk Extrakt, Continuations Rgsk. m. tilh. Dokumenter og Designation, Extract-Beregning og summarisk Extract.

Det grldske Facture Rgsk. 1727—29. Anm.: Aflagt af P. Rafnsberg 1736, 6 Marts. Indhold: Rgsk. m. tilh. Dokumenter m. Designation, Antegnelser m. Bilag, Summarisk Extract.

Rgskbr. o. de grldske Rentepenge 1727—43. Anm.: Ved kgl. Missive 1726, 9 Sept., blev det paalagt Magistraten i Bergen at udsætte paa Rente i Bergen, hvad der af Pengene fra Skatten af 1725, 16 Marts, var tilbage eller senere maatte indkomme. Indhold: Kæmnernes Rgskbr. til Magistraten i Bergen og dennes Revision for Aarene 1727—43. Magistratens Rgsk. til Rentekammeret m. Bilag 1727—33.

A. Regnskaber for Kolonien Godthaab.

1. 1723—25; 1727—28 (1 Pakke). Indk. Rgsk. 1723—24 $^{27}/_{5}$ (Kopi), aflagt af Hartvig Jentoft til Kontoret i Bergen 1724 $^{1}/_{8}$. Rgsk. 1724 $^{27}/_{5}$—25 $^{12}/_{5}$ og 1725 $^{12}/_{5}$—$^{30}/_{8}$, aflagt af Joh. G. Bernhardt til Kontoret i Bergen 1725 $^{12}/_{5}$ og $^{30}/_{8}$. — Rgsk. 1727 $^{4}/_{6}$—28 $^{11}/_{5}$, aflagt af Jacob Geelmuyden til Magnus Schiøtte 1728 $^{11}/_{12}$ (Consumtie Bogen, Negotie-Bogen, Antegnelser m. Bilag. Magistratens Betænkning m. m. Summarisk Extract).
2. 1728 $^{11}/_{5}$—29 $^{1}/_{7}$ (1 Pakke). Indh.: Rgsk. aflagt af Jørgen Kopper 1729 $^{19}/_{5}$ og 1735 $^{24}/_{1}$ (Rgsk. 1. Gang, Negotiebog, Gagebog, Bilag, Revisionens Forklaring, Antegnelser. 2. Gang: Rgsk. Antegnelser m. Besvarelser. Betænkning og Korrespondance, Summarisk Extract).
3. 1728 $^{26}/_{7}$—29 $^{31}/_{12}$ baade for Godthaab og Nepisene (1 Pakke). Indh.: Rgsk. aflagt af Johan Fleischer 1729 $^{31}/_{12}$ (Proviant-Rgsk. m. Bil. 1—92; Material-Rgsk. 1—58. Ammunitions Rgsk. 1—22. Antegnelser 1—28. Summarisk Extract).
4. 1729 $^{2}/_{7}$—31 $^{21}/_{7}$ (1 Pakke). Indh.: Rgsk., aflagt af M. A. Fersleff 1731 $^{24}/_{2}$ og $^{21}/_{12}$ (Proviant Rgsk. 1729—30 (Bil. 1—103) og 1731 (Nr. 1—27). Material- og

Ammunitions-Rgsk. 1729—30 (Bil. 1—91), 1731 (Bil. 1—26), Antegnelser til Regnskaberne 1729—30 (Bil. 1—9) og 1731 (Bl. 1—5), Summarisk Extract af alle Rgskbr. 1729—31.

5. Rgsk. 1730—31 $^{30}/_{6}$, aflagt af J. S. Fleischer 1732 $^{1}/_{3}$ (1 Pakke). Indh.: Proviant-Rgsk. 1730 (Bil. 1—82), Material-Rgsk. 1730—31 $^{30}/_{6}$ (Bil. 1—42), Ammunitions-Rgsk. 1730—31 $^{30}/_{6}$ (Bil. 1—28), Ant. til Rgskb. (Bil. 1—16), Extraherede Poster (Bil. 1—9).
6. Rgsk. 1731 $^{1}/_{1}$—$^{30}/_{6}$, aflagt af J. Geelmuyden 1732 $^{19}/_{2}$. Indh.: Prov.-Rgsk. 1731 $^{1}/_{1}$—$^{30}/_{6}$ (Bil. 1—27), Prov.-Rgsk. 1731 $^{1}/_{1}$—$^{30}/_{6}$ (Bil. 1—27), Material- og Ammunitionsrgsk. 1731 $^{1}/_{1}$—$^{30}/_{6}$ m. Bil. 1—30, heraf Bil. 27—30 vedr. Inventariet, Ant. til Rgskbr. m. Bil. 1—4, Summarisk Extract.

B. Regnskaber for Kolonien Nepisene.

1. Proviant-Rgsk. 1730 m. Bil. 1—82. Material-Rgskb. 1730—31 $^{30}/_{6}$ m. Bil. 1—42. Ammunitions-Rgsk. 1730—31 $^{30}/_{6}$ m. Bil. 1—28. Antegnelser 1—16. Extraherede Poster m. Bil. 1—9. Summarisk Extrakt. Rgskbr. aflagt af J. S. Fleischer 1732 $^{1}/_{3}$.
2. Proviant-Rgsk. 1731 $^{1}/_{1}$—$^{30}/_{6}$ m. Bil. 1—27. Material- og Ammunitionsrgsk. m. Bil. 1—30 (27—30 Inventariet). Antegnelser m. Bil. 1—4. Summarisk Extrakt. Rgskbr. aflagt af Jacob Geelmuyden 1732 $^{19}/_{2}$.

HENVISNINGER

Udførligere Noteapparat i Bd. LIV (1925): Hans Egede Relationer fra Grønland, her citeret E, og Bd. LV (1936): Diplomatarium groenlandicum, her citeret D I—III.

I.

2 1. Nordland: Norges Land og Folk XIX (Tromsø Amt), 2. Del 76 84. O. Nicolaissen, Fra Nordlands Fortid, Kra. 1889 86. Edv. Welle i »Det nye Nord« 1919 923. Maal og Minne, Aarsberetning 1911 fra Foreningen til norske Fortidsminders Bevaring, Kra. 1912. Jfr. Ytringer af Nordlandsskildrere som Jonas Lie, Haukland og Hamsun. — 10 f. n. Slægt: C. Giessing, Jubellærere I (1779) 6. Louis Bobé, Slægten Egede i Pershist. Tidsskr. 6. R. IV 268 ff. Ny kirkehist. Saml. V 107. Kirkehist. Saml. 3. R. VI 799. Kirkebogen i V. Egede, der begynder 1630, er ikke, som angivet af F. Barfod, brændt 1859, men findes i Landsarkivet (Kirkehist. Saml. 3. R. VI 792; 4. R. I 400). — Egedes Farfar skrev sig Hans Jensz Coling (Indk. Breve til Danske Kancelli 1633, 24 Maj, og 1644, 31 Juli). Erasmus Lætus nævner Stedet som Koling (Hist. Tidsskr. 3. R. IV 497), udtalt Kaaling (Kanc. Brevb. 1588 73. Kalø Lensrgskb. 1604 og 1607). Slægten førte ogsaa Tilnavnet Ravn (Corvinus), ligesom den bekendte Skolemand Hans Mikkelsen, født o. 1610, der var hjemmehørende paa Fæveile ved Kolind, og begge Familier har sandsynligvis været beslægtede. F. Barfods Angivelse i Khst. Saml. 3. R. VI 799, at Hans Jensen Coling var Broder til Povl Jensen Kolding, er fejlagtig (Khst. Saml. 4. R. I 808. Bjørn Kornerup, H. F. Rørdam, 1930 11). Han skænkede 1634 til V. Egede Kirke den endnu bevarede Lysekrone fra o. 1550. Sønnerne Jens Hansen og Hans Hansen kaldte sig efter deres Fødested Egede og latiniserede deres Navn til Quercetanus ligesom ogsaa Hans Egede ved Immatrikulationen. Hans Segl viser i Skjoldet en Egestub, men paa Hjelmen en Ravn.

3 8. Norske Reg. XIII 342. — 9. Persh. Tidsskr. 7. R. I 36. S. A. ansøgte Hans Povelsøn Egede om Landstingsskrivertjenesten i Nordland, hvilken Stilling han mente at kunne forene med Sorenskriverembedet i Senjen (Prot. o. Kancelliforretninger VI 187 (Rigsark.) — 12. Harstadgaard: Hans Egede til Rentekammeret, 1757, 5 Jan. (Personalia, Norske Rigsarkiv). — 18. Nordlands Amtsarkiv, Defensionsstyr. Liste dat. Ervigen 22 Maj 1688. — 3 f. n. Vidnesbyrd: C. Giessing I 6. J. J. Lund 72.

4 14. Hedningemissionen: J. O. Andersen, Fra Trankebarmissionens Brydningstid, 1905 51.

5 10. B. Ziegenbalg og H. Plütschau, Merkwürdige Nachricht aus Ost-Indien, Lpzg. og Frankfurt a. M. 1907. Fortsetzung der M. N. Ausführlicher Bericht, Halle, 1710. Continuations des Berichtes 1710. — 15. Skifte: Skifteprot. for Senjens Fogderi 1706—12, f. 10—27 120—25 (Trondhjems Stiftsarkiv, Velvillige Medd. fra det norske Rigsarchiv). E 407.

6 7 f. n. Krog: Norske Dokumenter til Rentekammerets Dansk-Norske Extract Prot. 1701—03. Krogs Indlæg om Fisketienden, dat. Trondenæs 1711 (Henlagte Sager til Supplikkerne). Supplikprot. 1719 II 405: »Nordland och Grentzerne her ned ad, hvor Folchene lever efter deris egne Tanker, har kgl. Naade nødig«.

7 18. Striden med Parelius: O. A. Øverland, Fra Hans Egedes Ungdom, Kristiania 1895.

8 3. Supplikprot. 1709 565: »Hr. Hans Poulsen Egede repeterer sin Supplique af 30 Dec. 1707 om Confirmation paa Biskop Doct. Peder Krogs Vocation til Woge Meenighed under Loddingens Gield, og saasom man den Tiid i Cancelliet har prætenderet at see Original-Vocationen, item Attest om hans Forhold og huad Caracter hand har i Distinctions Protocollen, saa hos følger hand Original Vocationen, item Meenighedens Attest af 26 Dec. 1708, thi fra Prousten kand hand dend icke faae, som boer ofuer 30 Miile fra ham og kun lidet weed af ham at sige; ang: Distinctions Protocollen, da war hand alt voceret førend Forordningen udgick; fremsender i stæden derfor sine Testimonia publica in orig. Til Attestatz har hand mediocrem A° 1705, refererer ellers den store Twist, der er imellem Vicepastor i Lødingens Gield Jacob Parelius og ham, idet han vil forbyde ham sin Prædickestoel, naar hand self er til stæde i dette Annex etc.«

9 5 f. n. Kruset: Grl. Selsk. Aarsskr. 1936 94—117. Nationaltidende 1944 4 Febr. Til Sammenligning tjener det, Persh. Tidsskr. 7. R. II 273 afbildede Krus.

10 18 f. n. Anno 1708: Første Side af Relationen af 1722 faksimileret, E 2. — 8 f. n. Kongespejlet, ed. Finnur Jónsson 1926 49. Norvegia illustrata, 170 ff. 179 184 f.

12 14. Efter Hans Egede, Omstændelig Relation, 1738 12.

14 7. Jens Munk: D I 35 38 f. — 13. Hennepin: se S. 253. — 78 f. n. Forslag i D III, Nr. 36.

15 17 f. n. D III 397. W. Germann, Ziegenbalg u. Plütschau, Erlangen 1868 184 186 192 217. Z. og P. afrejste 29 Nov. fra Kbhvn. W. Grössel, Die Mission u. die evangelische Kirche im 17. Jahrh., Gotha 1897 96 f. Spener, Des thätigen Christenthums Nothwendigkeit u. Möglichkeit, Frankfurt 1687 I 910. Gerber, Unerkannte Sünden I 1405. Louis Bobé, Studenternes Julebog 1921. — 9 f. n. Schupp; Al. Vial, J. B. Schuppius, Mainz 1857. D III 397.

16 3. H. Müller: Heinrich Müller, Apostolische Schluss-Kette u. Krafft Kern 1663. D 36 f. 39 f. 51 78 397. — 14 f. n. Finx: D III 47 397 f. E 318 428.

II.

18 2. Bergen: D III 47.

19 2 f. n. Thormøhlen: E 429. A. M. Wiesener, Jørgen Thormöhlen (Bergens hist. Forenings Skrifter 1927 1—40).

22 1. Schiøtte: D II 121. — 6. Matthias: D I 42 f.; III 29—32 43 246 274 396 f. 404. Atlanten 1915 265. O. Solberg, Det Bergenske Handelskompagni 1917. P. R. Sollied, Hvalfangsten fra Bergen 1917 22 32 f. Norsk slektshist. Tidsskr. VI 23. — 10 f. Bärenfels: Nic. Christopher Bärenfels Edler von Warnau † 1738, Oberstltnt., Chef for Artillerikompagniet i Bergen (Atlanten l. c. D I 43). — 1 f. n. von Westen: E 407 f., D III 45 48 398.

23 20: E 411. — Dannel: E 411. Chr. Lunds Relation om D. Danells Rejser til Grønland, ved Louis Bobé, Danske Mag. 6. R. II 202 ff. Dannels Søn Pieter anbefalet som Assistent ved ostindisk Komp. (Ausländ. Reg. 1668 f. 32). En anden Søn maa være den Daniel Dannel, der havde skaaret sit Navn med Aarstallet 1691 i den for et Par Aar siden fældede, saakaldte Ewaldbøg i Søndermarken. — 9 f. n. Brev: D III 45.

24 3. Undal, Norges Beskrivelse 112. — Frobisher: D III 47 398. V. Stefansson, The three voyages of M. Frobisher, London, 1938, II 222. Udg. kender ikke de af mig D III 11—13 meddelte Breve. — 23. Mathers: D III 398. — 15 f. n. Arnkiel: T. Arnkiel, Cimbrische Heidenbekehrung, Hamburg 1702, IV 138.

26 20. Torfæus: E 410 f., D I 40 45, D III 22 ff. 348 f. 351 398. Gronlandia antiqva, 1706 39. Hans Biografi af J. Erichsen, Minerva 1786 (VI) 527 ff. 659 ff.

17 f. n. Vidalin: Arngrímur Þorkelsson Vídalín, 1696 Rektor i Maribo, 1698 Mag. † 8 Febr. 1704 i Kbhvn. (H. Ehrencron-Müller, Forfatterlexikon IX 69). Arngrim Widalinus supplicerer, at et Skrift, han har sammenskrevet, som han kalder et Consilium eller Forslag, hvorledes den Part af Grønland, som af Norske og islandske Kolonister har været bebygt i forrige Tider, nu igen kunde blive opfunden og med ny Folk besat, maatte komme for H. K. M., hvilket Skrift har fundet Approbation af en og anden fornuftig Købmand, særdeles Kommerceraad Peter Kloumand, som efter Forslaget har lovet at ville søge Landets Opkomst. — supplicerer, at maa nyde Erstatning for hans Omkostning paa Skriftet og 5 Maaneders Opvartning her i Staden for at faa Resolution. — Det paaberaabte Skrift fremlægges til H. M.s Eftersyn. — udsettes og henlægges saasom Supplikanten er død 15 Febr. 1704. (Supplikprot. 1703 M. 209). Hele Manuskriptet med Titel: »De veteri et nova Grönlandia diatribe«, 1—4 i Gl. kgl. Saml. 2883—84 4to. — Vidalin har haft to Manuskripter, der nu er gaaet tabt: »Navigatio societatis Hauniensis« (Det grønlandske Kompagnis Expedition 1636, som kun kendes af Slanges Bemærkninger, se E 322) og »Prima Lindenovj Navigatio« (G. Lindenovs Togt 1605: E 321). Jvfr. D I 41.
Vidalins Manuskript, i Nationalmuseets Arkiv (velvillig medd. af Hr. Museumsinspektør, Dr. phil. A. Roussell). Titel: Dend Tredie Part af det saa kaldede Gamle og Nye Grønlands Beskrifvelse. Herudj fremstilles Adskillige Raad og Anslag at opseyle, paa Nye indtage, og med Colonier At besætte Ermelte Land, saa vel til Hans Mayst min allernaadigste Arve Herre og Konges Friderich IV: som til begge Rigernis og Undersaatters udj Danmarck og Norge, største Nytte og Berømmelse Sammenskrefvet først paa Latin, og siden udsatt paa Danske, af Auctore Arngrim Widalin: A:L:M: og Rectore udj Naskou Schole udj Lolland: Naskou, d: 14 August: Anno 1703.
Paa Bagsiden af Titelbladet:
NB: De 2 første Parter af dette Verck vare af Auctore paa Latino skrefne: men ingentiid paa Dansk ofversatte, saasom de ikkun de gamle Grønlandske Historier tracterede. Men denne dend 3^{die} Part er allene af Auctore selv ofversat og Hans Mayst Anno 1703 ofvergifven, at de Anslag Hand hafde om Grønland at finde, derved kunde blive bekiendte, og de Fordeele Man deraf ventede, disbedre kunde undersøgis og ofverveyes. Auctor self døde samme Aar udj Kiøbenhavn.

27 1. A. Olearius, Moscowitische u. Persianische Reisebeschreibung, Schleswig 1663, 163.

28 8. Briel: E. Thorhallesen, Beskr. o. Missionerne i Syd-Grønland, udg. af Louis Bobé, 1914 35. — 15. Erichsen: D III 351. — 26. Joachim v. Ahlefeldt: D I 21 40. — 13 f. n. Arní Magnusson: E 411. D I 21. — 2 f. n. Chr. Müller: E 411 429. Danm. Adels Aarb. 1905 340.

29 1. Caspar Bartholin: Danm. Adels Aarb. 1932, 120. — 5. Th. Bartholin, Acta medica, 1675, II 70 ff. — 12. Rasch: D I 21 f. 25 40 f. — 20. Trykning: Torfæus sendte sin Tabula Groenlandiæ til Rasch, der før Trykningen forandrede den saameget, at T. ikke kunde anerkende Kortet, som det nu forelaa

(Torfæana 1777, 140 f.). — 10 f. n. Arní Magnusson var tidligst Præceptor 1705, 20 Juli (Univ. Matr. II, 303).

III.

30 4. I Journal over den Grønlandske Missions Indkomne Breve 1719 findes følgende Udtog af nu tabte Breve fra Hans Egede til Missionskollegiet:
1719, 8 Juni. Skrivelse fra Hr. Hans Egede, hvorved han giver Forslag til den grønlandske Mission med 2de hoslagde Attester fra Provst Storm samt fra Wogens og Giemsøe Menigheder ang. bemelte Egedes gode Forhold.
1720, 2 Jan. Beder om Missions Collegii Recommendation til Kongen i Henseende til den grønlandske Missions Befordring.
20 Febr. Fra samme ang. hans Ansøgning om at betiene Kors Kirkens Meenighed i Bergen saalænge indtil hans Dessein blev iværksat.
4 Juni. Samme klager over, at han ikke havde fundet den tilbørlige Troeskab og Nidkierhed hos dem, som var anbefalet at foretage den grønlandske Expedition og beder om Kgl. Naade og Assistance desangaaende.
20 Aug. Samme om at faae Resolution paa Kiøbmandens indgivne Memorial ang. den grønlandske Trafiqve.
1721, 16 Jan. Nedsender en Ansøgning til Missions Collegium og tilkiendegiver, at han med megen Mishag havde fornummet, at hans forrige Ansøgning ikke var bleven bønhørt.
29 April takker for de ham tillagde 300 Rd. aarlig Salarium og 200 Rd. til hans Udrustning, saa tilkiendegiver han og, at de den 30. April skulle gaa til Seils til Grønland.
15 Juli. Tilkiendegiver, at de den 3 Juli var lykkelig arriveret til Grønland samt at de Vilde sammesteds maatte have nogen Kundskab om Gud.
23 Sept. Fra Biskop Schmidt i Bergen ang. Missionairen Hans Egedes Ankomst til Grønland.
11 Nov. Samme ang. Egedes aarlige tillagte Løn m. v.
1722, 18 Juni. Beder om gode Foranstaltninger i Henseende til den Grønlandske Handel.
4 Juli. Tilkiendegiver, at han til Kongen havde indgivet et Forslag til Handelens bædre Fremgang og beder om Recommendation og Assistance desangaaende.
18 Aug. Fra Biskop Schmidt med hoslagt Copie af Hr. Egedes Skrivelse til Handels-Compagniet, hvorved gives nogle Forslag til Missions Verkets Forfremmelse og Compagniets Nytte.
25 Aug. fra Directeurerne for Handels Compagniet i Bergen, hvorved tilkiendegives, at man endnu efter deres Formening ikke skulde føre Grønlænderne derfra til Danmark, hvortil Hr. Egede havde giort Forslag. — Copie af sammes Ansøgning til Kongen om 1. at indtræde udi Compagniet; 2. om at nyde Bevilling paa endeel Friheds Poster; 3. om at faae et Project til et Lotteries Oprettelse approberet. Herhos findes vedlagte Copie af bemeldte Project.

Udtog af Missionskollegiets Forestilling i Konseillet (8 Nov. 1719) i Extrakt af Indk. Suppliker, forelæst i Konseillet 1719, II 128, et kortere i Supplikprot. 1719, II 406, hvor ogsaa Referater af Memorial af 8 Borgere i Bergen, 4 Juni 1720; Kancelliets Betænkning af 9 Juli 1720 og Egedes Memorial af 5 Nov. 1720.

31 15 f. n. Supplik: E 52.

32 17. Bärenfels' Quæstioner: D III 399.

34 8. D III 56. — 14. ib. 58.

35 17. ib. 65 398 f.

39 12. Forholdsordre D III 69. — 16 f. n. Davis: G. N. Bugge, John Davis' tre

Rejser til Grønland 1585—87; Kbhvn. 1930. — 10 f. n. Indfødte: I de Forskrifter, danske Konger i det 16. og 17. Aarhundrede udstedte for de til Grønland opsendte Expeditioner, fremhæves den kristelige Hensigt med disse, og det indprentes Skibsbefolkningen at optræde humant overfor de Indfødte. De i Frederik II.s Tid udrustede Togter havde ogsaa det Øjemed at bringe den kristne Tro til Landet. Omend de i 1605 hjemførte Grønlændere kom hertil mod deres Vilje, blev en af dem anbragt paa Dragsholm under Arild Huitfeldts personlige Varetægt for at lære Dansk. Instruxen for den i 1607 udsendte Expedition paalægger Skibsbesætningen at omgaas de Grønlændere »saare venligen«, der kom ombord. I de for det Grønlandske Kompagni af 1636 udstedte Privilegier hedder det, at der ikke maa udøves Vold eller Magt mod Landets Indvaanere. Om muligt skulde Skipperen aarligen føre med sig et Par unge Indfødte, som man her i Landet »kunde lade oplære udi Guds Frygt, Sproget og bogelige Kunster, samme Lande til mere Salighed og Velfærd udi Længden«. Under Forudsætning af at Kompagniets Besejling af Grønland lykkedes, har man vistnok haft til Hensigt at lade Grønlænderne efter en passende Læretid vende tilbage til deres Hjemland og erstatte dem ved andre, saaledes som Tilfældet blev i Kolonisationens Tid, dog skete det da kun, naar Grønlænderne godvilligen fulgte med Skibet. Jvfr. D 15 23.

IV.

44 2 f. n. Rygtet om Egedes Ankomst til Grønland, hans første Beretninger om dets gunstige Vejrforhold og de Indfødtes Fredsommelighed, fik Projektmagere og Eventyrere til at fremkomme med lokkende Tilbud og Ideer, af hvilke en og anden har sat Spor.

Politifuldmægtig Friderich Reiser, en Meklenborger, der havde staaet ved Livgarden, foreslog at anlægge en liden Fæstning ved Flod eller Elv, med Palisader til Værn mod Overfald fra Indfødte og Fremmede. Fortet skulde have en Besætning af 30—40 Menige, der hver især maatte have lært et Haandværk og være forpligtet til at blive fem Aar i Landet. Man behøvede navnlig Avlskarle, Tømmermænd, Murere, Smede, Skrædere og Skomagere, Savskærere, men især Stenhuggere, da der var megen Sten, ja endog Marmor i Landet. Reiser tilbød at overtage Kommandoen over Garnisonen.

Mere kendt i denne Forbindelse er Storsvindleren Poul Juel fra Trondhjem, hvis fantastiske Grønlandsplaner kostede ham Livet. Knyttet til Egedes Hjemstavn, hvor han sigtedes for at have paasat Branden af Harstad Sorenskrivergaard under nærmere uhyggelige Omstændigheder, blev han trods sit ilde Rygte i 1712 beskikket til Amtmand over Lister og Mandals Amter. Ligesom Reiser tilskyndet ved Egedes første gunstige Efterretninger om Grønland indgav han i Januar 1722 til Kongen en Ansøgning, hvori han tilbød at opsøge den gamle norske Koloni, som han tænkte sig liggende paa Østkysten mod Island samt at efterforske en Ø syd for Grønland og for egen Regning at ville overtage Handelen paa Landet. Dette Projekt blev ikke ænset, og han henvendte sig da kort efter skriftligt sammen med to havarerede Eventyrere først til Sverige og derefter til Tsaren af Rusland, hvem han foreslog at sende en Flaade fra Arkangelsk til Grønland og derefter til Island og Færøerne for at bemægtige sig disse Øer og Lande, som Rusland med historisk Ret havde større Krav paa end Danmark-Norge. Ved Uforsigtighed blev Sagen røbet, og efter anvendt Tortur dømtes Juel til Døden for Landsforræderi. Han blev paa Datidens barbariske Maade henrettet paa Nytorv i København den 8 Febr. 1723. — Hist. Archiv XIX (1888) 161 241 321. C. Flood, Povel Juel, Mandal 1876 75 ff.

44 21. Igdlueruneri t: Dan. Bruun i Geogr. Tidsskr. 1903—04, Hefte VII. E. Thorhallesen, Beskr. o. Missionerne i Grønlands søndre Distrikt, ved Louis Bobé, 1914, 19 f.
46 23. Fugleliv: E 12 353.
47 2. Ederfuglen: E 351, D 144. H. Rink, Grønland II 167. — 5. Flora: 325 ff.
48 6. Bebyggelse: K. L. Giesecke, Reisejournal, Medd. o. Grld. XXXV 1910 S. 168 193. Tôrnârssuk: »Dahin hielt der würdige verstorbene Bischof der Bewegung halber täglich bey jeder Witterung seinen Spaziergang« (S. 164).
50 6. Drivtømmer: E 32. Rink, Grønland II 167.

V.

51 2. Hollænderne: Reys van Frederick Martens nae Spitzbergen of Groenland in't jar 1671. Tysk Udgave: Friederich Martens, Spitzbergische oder Groenlandsche Reisebeschreibung, Hamburg 1675. A. Beaujou, Geschiedenis van de Nederlandsche Zeevischereyen, Leiden 1885. S. Muller, Geschiedenis der noordsche Compagnie, Utrecht 1874. Cornelis Gijsbert Zorgdrager (Hvalfangerkmdr. fra Zaandam), Bloeyende Opkomst der groenlandsche visscherey, Amsterdam 1720. Heri Navneliste over alle Kommandører fra Hamborg og Bremen (S. 282). Tysk Oversættelse: Grönländische Fischerei u. Wallfischfang, ausgefertiget von Abr. Moubach, Lpz. 1723. Johan Anderson, Nachrichten von Island, Grönland u. der Strasse Davis, Frankf. u. Lpz. 1747 165 f. Louis Bobé, Hollænderne paa Grønland, Atlanten 1915, 265. — 11. Vaaben: Louis Bobé, Grønlands Vaaben i Grønl. Selsk. Aarsskr. 1918, 1 ff.
52 5 f. n. Haan: Grønl. Selsk. Aarsskr. 1914 63—68; 1915 41—49. D I 68 70.
54 17. Haan: D III 68.
57 11. Beretning i Nye Tidender, Kbhvns. Postrytter, Sept. 1722.
Om Aarene 1723—24 findes Oplysninger i to Sammelhaandskrifter i det kgl. Bibliotek.

I Ny kgl. Saml. 1294 b fol.:

1) Copie af Ober Styrmanden Erick Larsens holdne Journal paa Reisen med Hr. Hans Egede fra Colonien i Grönland Sønder efter som er begyndt d. 9 Augusti 1723 og endet d. 14 Septembr. samme Aar.
2) Copie af Missionairen Hans Egedes Skrifvelse til Directeurerne, daterit Bergens Colonie udi Grönland d. 26 Junij Ao. 1724.
3) Copie af Ober Kiøbmanden Hartwig Jensstofts Skrifvelse til Directeurerne, daterit Bergens Colonie udj Grønland d. 26 Junij 1724.
4) Copie af Præsten Hr. Albrecht Tops Skrifvelse til Directeurerne, dateret Bergens Colonie udi Grönland d. 28 Juny A° 1724.
5) Indberetning til Oversekretæren og det Bergens Kompagniets Overdirektør. Bergens Grönlands Compagniets Conthoir d. 29 Aug. A° 1724 (Jean von der Lippe Senior, Magnus Schiötte, Jens Fæster. Jens Andersen).
6) Copie af Under-Styrmanden Cornelius Seehuusen holdende Journal paa Reisen med Hr. Hans Egede fra Colonien Norder, eftersom er begyndt dend 28 Febr. 1724 og endet dend 21 Martij samme Aar.
7) Chresten Hansens Betænkning paa Hans Egedes Forespørgsel om hans Rejser og Sejlads til Grønland, dat. Bergen d. 28 April 1719.
8) Om Strat David.
9) Hr. Egedes Quæstiones til Capitain Berenfels ang. Grönlands Beskaffenhed med Capitainens Svar derpaa, dat. Bergen 21 April 1719.
10) Brev fra Povl Juel til Kejseren om Grønland, dat. Kopenh. 23 Jan. 1723.

11) Det grønlandske Optog 9 Nov. 1724.
12) Capit. Köges Relation om Østerbøgd udj Grønland.

I Kallske Saml. 275 fol.:

1) Copie af Ober-Styrmanden Erich Larsens Journal paa Reisen med Hr. Hans Egede, 1723, 9 Aug.—14 Sept.
2) Kort Relation om Grønland, dets Beskaffenhed og Indbyggere.
3) Relation om Grønlands Svar paa Missions Collegiets Spørgsmaal. 66 Quæstioners Besvarelse. Giensvar paa et andet, 1—23.
4) Copie af Under-Styrmanden Cornelius Seehusens Journal paa Reisen med Hr. Hans Egede 1724, 22 Febr.—21 Marts.
5) Copie af Hr. Hans Egedes Skrivelse til Directeurerne, dat. Bergens Colonie udi Grønland 26 Juni 1724.

VI.

61 Kolonisationsforsøg: Jvfr. min Afhandling i Grønl. Selsk. Aarsskr. 1915 83 ff. — 6. Klima: E 31 33 228 246 253. — 8 f. n. Præstefjorden: Louis Bobé, Grønl. Selskabs Aarsskr. 1915, 83 ff. Henvisninger til denne og andre i det følgende omtalte Lokaliteter findes i Registrene til Bd. LIV og LV.

62 2 f. n. Ameralikfjorden: E 75 128 145 199. E. Thorhallesen, Beskrivelse o. Grønlands søndre Distrikt 1774—75, udg. af Louis Bobé, 1914 (Grønl. Selsk. Skrifter), 32 f. 52 f. M. Wormskiold, Gammelt og Nyt om Grønland (Skandinavisk Literaturselskabs Skrifter, 1814, 62 f.), Særudgave.

65 11. Ujaragssuak: E 77. Aa. Roussell, Farms and churches . . . of Greenland, MoG. 89, S. 231 ff.

70 19. Delftshaven: E 130 f., 417. — 23. Angmagssivik: ib. 413 f., 420. — 16 f. n. Hartzen: E 130 f. Sollied og Solberg, 83 87. — 11 f. n. E 170.

73 4. Grønl. Selsk. Aarsskr. 1915, 94 ff.

76 15. Mitzell: E 201; D 145 147 f.

77 19. Akunâk: K. L. Giesecke, Reisejournal, MoG. 35, 1910, 139, 277.

78 13. 1723: D III 103. — 16 f. n. Erik Larsen. Om ham og hans Journal i forskellige Afskrifter se E 414. — Jeg har paa mine Rejser i Grønland i Aarene 1912—15 med ret stor Sikkerhed kunnet stedfæste Egedes Rejseruter og Stationer i Nord og Syd fra Dag til Dag ved Hjælp af hans Dagbøger og E. Larsens og C. Seehusens Journaler, medførte i fotostatisk Gengivelse efter Originalmanuskripter. Ved dette Arbejde har jeg været bistaaet af Stedkyndige i Landet og Skibsførere i Handelens Tjeneste, blandt hvilke jeg særlig maa nævne Føreren af »Hans Egede« N. V. Thorsen og W. Køller, begge afdøde, og fhv. Skibsinspektør H. F. V. Hansen.

79 6 f. n. Nagtoralik: P. O. Walløes Dagbøger ved Louis Bobé, 1927, 54 90. — 2 f. n. Folchenis Udtale: E 95, L. 44.

80 2. A. Bruun: D I 44.

81 9 f. n.: Seehusen: E 408; S. 38 5 f. n.

82 24. E 120 417.

83 17. Senjenmaal: Ragnvald Iversen, Maal og Minne, Norske Studier 1912, 27 ff. 11 f. n.: E 11 113 116. — 6 f. n.: 58 113 116.

84 4. Dannel: E 41. — 6 f. n.: E 14 59. W. Thalbitzer i Universitetets Festskrift 1932, 19 29.

85 9 f. n. Kusak: E 59 79 420.

86 4. E 48 51. — 12. ib. 56 58; D 240.

87 3. E 36 132—40; D 133. — 9. E 71—74. — 18. H. M. Fenger, Hans Egede, — 15 f. n.: Sproglige Udarbejdelser: Begyndelses Elementer til Dend christelige

Kundskab for de Grønlandske Catechumener, Grønland 1724. Beg.: Gud attause killaome povenepok — saa og vanskelig stycke at udføre (Mskr. i Bibliothèque nationale i Paris). — I den Ledreborgske Mskrptsaml. 339 4to (Kgl. Bibliotek): »Ti til Ellefve Capitler ud af Skabelsens Bog Ofversatt udj Grønlændernis Sprog For at Viise Hvor Vitt Mand er avangerit udi Sproget og Hvad endnu fattis, førend Mand fuld kommeligen kand forestille dem Troen og den Sande Guds Kundskab. Ved Hans Egede, Missionair i Grønland Ao. 1725. — Udaf de Evangeliske Historier Efterfølgende Extraherit og ofversatt, dog i og effter dend Orden og Connection Som det af Evangelisterne blifver fremsatt. — Begyndelsens Elementer till den Christelig Kundskab for Grønlænderne. — Dictionarium Nomina. — Nogle Smaae Orationer og Alloqvia foreholdet Grønlænderne Till at ofverbeviise dem deris Vanvittighed og lastelige Tilbøyeligheder.«

88 10. E 136 175.

89 21. Angákut: Henvisning E 434.

90 19. W. Thalbitzer, Eskimoernes kultiske Guddomme, 1926. — 11 f. n. Tôrnârssuk: E 60 133 151 f. 170.

91 7. ingnerssuit: E 207.

VII.

92 20. Oktroi: D III 90.

95 1 f. n. Top: E 121 131 163 197 414; D III 96 117 133 f. J. F. Lampe, Bergens Stifts Biskopper, 130.

96 19 f. n. Lange: E 220 ff. 422.

97 22. E 315.

100 23. D III 121. Om det grønlandske Optog se: Hojer, Friedrich IV. Leben, 1829 II 102. Bussæus, Frederik IV.s Dagregister 1770, 238. Egne Tanker over det Grønlandske Optog af H. B. [Henrik Brunsvig?] (Nyeste Skilderi af Kbhvn. 1830, Nr. 88). Holsteinischer Correspondent 1724, 24 Okt., 7 og 11 Nov. Extraordinære Relationer og Kbhvns. Postrytter Okt. 1724. Bibliothèque germanesque IX (1725). L. Holberg, Epistler 250. Chr. Bruun, F. Rostgaard I 244 ff. Carl Bruun, Kjøbenhavn, I 419. — Medd. om Kbhvn. II 615 ff. Louis Bobé, Grønlændere i Danmark, Grønl. Selsk. Aarsskr. 1926—27, 5—28. Brev fra Hofmarskal F. C. Holstein til Fr. Rostgaard, dat. Fredensborg 25. Okt. 1724, at indfinde sig i Morgen tidlig og foranledige, at Grønlænderne ogsaa er her paa samme Tid, da Kongen ønsker at tage dem i Øjesyn før Taflet (Langebeks Exerpter 184 l).

VIII.

107 8: D III 123.

108 5: D III 125.

109 7: D III 128.

110 9: E 185. Raadsprotokol.

111 3: D III 136. — 11 f. n. Geelmuyden: P. R. Sollied og O. Solberg, Bergenserne paa Grønland, Oslo 1932 (D III 399). — 4 f. n. Falch: ib. S. 160.

112 2. Wegener: ib. 167. — 25. D III 137.

113 19. Forlis: Sollied og Solberg, 160 ff. 268.

114 10. Schiøtte: D II 121. Oversekretærens Brevbog 1727, 1. Febr. — 28. Ordre. — 30. Protocol om det Grønlandske Wesen Anno 1727, 23 April—30 Juli, forrettet af C. A. Pettersøn (592). Journal for Raadet 1727, 16 Juni—30 Juli (Thotts Saml. 988 fol., Kgl. Bibl.), vedhæftet Henckels Relation af Bergen 1727, 24 Sept. — 12 f. n.: D III 142 f.

115 10. Schiøtte: Møinichen til Schiøtte, 23 Aug., at antage sig det af Bernt

Hansen førte, efter Overvintringen til Bergen ankomne Skib og dets Ladning (Oversekretærens Brevbog 1727—28, 88); endvidere Brev af 6. Okt. om det vellykkede Udfald af Mitzels og Petersøns Togt (ib. Nr. 100). Sollied og Solberg, 291 f. Norske Tegn. 1728, 69—70. — 18 f. n. D III 153. Ordre af 27 Marts »at holde parat en god og velbefaren Styrmand tilligemed 10—12 søvante og med samme Farvand velkendte Mænd, blandt hvilke 3—4, som kan løbe paa Skier. Det Skib, som gaar op, skal overvintre og medføre Proviant paa 40 Mand for et helt Aar og Byggematerialier »til Skjul og Husly« (Oversekretærens Brevbog Nr. 202). — 9 f. n. (31 Jan.): ib. Nr. 154.

116 14. Betænkning: D III 151.

117 8. Holberg: Saml. Skr. IX (1928), 389—91.

118 5: D III 139.

123 4. v. d. Osten: Norske Tegn. 1728, 127—28. — 18 f. n.: ib. 1729, 29. — 15 f. n. Holberg: Saml. Skr. IX, 389—91. — 12 f. n. Guldmageri: E 193 ff. I Mskr. »Philosophisk Drøm og Parabel, hvorudi kand viises, hvorledes hand procederer for at berede Lapidum philosophicum. Drømmen en Tid lang plaget mig med philosophiske Speculationer faldt jeg omsider i Søvn, drømte at see en fyrstelig Person« (Ny kgl. Saml. 343 4to).

124 4. Charlotte Amalie: Louis Bobé, Charlotte-Amélie, Reine de Danemark, Coph. 1940, 23. — 6. Dippel: W. Dippel, Bonn 1882. — 7. Schack: E. C. Werlauff, Hist. Antegnelser til Holbergs Lystspil, 1858, 172. — 10. Grimaldi: Francesco Xaverio Greve Grimaldi af St. Catharina, Malteserridder, Bestalling som Oberberghauptmand i Norge, 14. Marts 1708 (Rentekammerets Expeditioner). Partikulærkammerets Rgsk. 1709, Bil. 178. Udgiftsbilag for Grimaldis Begravelse 18. Okt. 1709. — 12. Maldini: Werlauff, S. 172.

IX.

125 7 f. n.: Admiralitetets kgl. Resolutioner.

126 17. Den grønl. Expedition 1729—30. — 9 f. n.: »Westvlieland«s Journal 1728, 21. April—1729, 1. Sept.

127 20. Mühlenfort: E 422. Admiralitetets kgl. Breve 1728, 31 Jan.

128 10. Holberg: Saml. Skr. I 513. — 21. Paars: E 421. Louis Bobé, Grønlands Guvernør C. E. Paars i Grønl. Selsk. Aarsskr. 1922—23, 38. Danm. Adels Aarb. 1909, 363. Hans Bryllup fandt Sted i Skyum Kirke, boede 1741 i Smerdal, Børglum H., da Sønnen Frederik Christian døbtes i Kirken 7. Febr. — 4 f. n. Landorph: E 422. Bestalling dat. 29 April (Generalkommissariatets Befalingsbog 1727—28, Nr. 36).

129 4. Fleischer: E 423; D III 180 ff.

130 12. Hojer: A. Hojer, König Friederich IV. Leben, Tondern 1829, II 103. Gabel afg. 1725, 18. Okt. som Præses i Søetatens Generalkommissariat.

131 22. Bestalling for Paars i Registratur o. Landetatens Expeditioner 1728, 281a 317—20 408. Med Paars opgik 51 Personer, Landorph, Fleischer, J. v. Helm, H. Wilshusen, 1 Bødker, 1 Kok, 3 Skibstømrere, 1 Hustømrer, 1 Mestersmed, 1 Bøssesmed, 1 Skytte, 1 Murmester, 1 Skomager, 1 Fyrværker, 1 Underfyrværker, 4 Konstabler, 3 Sergenter, 1 Profos, 1 Tambour, 13 Soldater, Landorphs Tjener E. C. Pentz, 12 udtagne Soldater, foruden 12 Kvinder. Deres Lønninger beregnet til 2696 Rdl., Kost 2478 Rdl., Klædning 398 Rdl., i alt 5573 Rdl.

133 4. Krigskancelliets kgl. Expeditioner Søetaten vedk. Maj 1728, 388.

134 8. Lange: Breve og Rgskbr. vedr. den grldske Expedition (Nr. 591). — 10 f. n. Top: E 414; D III 96 117 f. 133 400.

X.

136 Til dette Afsnit benyttet »Det Grønlandske Raads daglige Journal 1724—28« og Paars' Rapporter 1728—30 (Marinens Arkiv, Expeditioner Nr. 13). L. 6. Nûk (Godthaab). Louis Bobé, Kolonien Godthaab 1728—1928 (Grlds. Selsk. Aarsskr. 1922—23, 38 49). Krigskancelliets kgl. Exp.: 1728, Jan.-Marts, 213 229 234; April-Juni, 62 77 78 84 86 89. 1729, Jan.-Marts, 10 18 31; April-Maj, 73 101; Okt.-Dec., 289 293 299.

147 7. Giertrud Rasks Vidneudsagn: tienstlig gien sager. saa længe ieg tillige med de andre var ijnde udi Her gouuernørs huus og stue samme aften kand ieg I sandhed widne at ieg aldrig hørte szaadane ord af governøren med huilche der Mit sandferdige widne saa sant hielpe mig gud og hans hellige Ord Ut supro Giertrüed Rask Hr. Hans Egedis. — 7 f. n. Egedes Vidnesbyrd se Bilags.

148 3. Fleischers Brev i Breve og Rgskr. vedr. den grldske. Expedition 1728—29. — 16 f. n. Kieding: E 233 424. Han fik 1735 tildelt en aarlig Pension af 40 Rdl. af Kvæsthuskassen, »saalænge han ej kan fortjene sit Brød, havde tilsat sit Helbred ved 7 Aars Tjeneste i Grønland formedelst haarde Kulde og andre Fatiguer udi Landet«. Anbefalet af Egede »i sin Chirurgii function, men endog udi Liv og Levnet forholdt sig upaaklagelig« (Generalkommissariatets Befalingsbog, 1731—35, 686). — 11 f. n. Holberg: Saml. Skr. IV 132.

149 10. Hiort: antagelig Søn af Pastor Gert Treschow i Stadager (P. Rhode, Lolland-Falsters Hist. II (1794) 181. — 18. Isvandring: Tilskueren 1889, 487 ff. D III 186—89. Fridtjof Nansen, Paa Ski over Grønland, 1890, 124.

151 5. Befaling: D III 185. — 25. Holberg: Saml. Skr. IX 389—91. — 14 f. n. »Morianen«s Journal 1729, 31. Maj—19. Sept. (Skibsjournaler, Nr. 154, Rigsark.). — 12 f. n. Holst: Jacob Nicolai Holst (1710—69), Schoutbynacht. — Schumacher: Hans Reimert Schumacher (1707—50), Kommandør.

152 7. Jomfru Cornelia: Krigskancelliets kgl. Exped. April-Maj 1729, 101; Okt.-Dec. 289 293 299. — 11. Geelmuyden fik 1729, 21. Maj, Bestalling som Bogholder og Købmand, tillige som Proviantsforvalter ved Nepisene (Instruxbog for Søetatens Generalkommissariat 1722—36, 150. Bog ang. den grønlandske Correspondance, 1729—44, 15 21.

153 9. Nepisene: D 401. Udgravning: Grønl. Selsk. Aarsskr. 1915, 85 ff. Kort o. Nepisene: E 225.

XI.

154 23. Brunsvig (161, 14 f. n.), senere Overassistent paa St. Thomas, bgr. sstds. 28. Maj 1732 (Persh. Tidsskr. 7. R. I 325. St. Thomas' Skifteprot. 1732 f. 42).

155 1. Vaaningshuset: jvfr. Niels Egedes Beskrivelse og Tegning D III 337 f. fra 1740, sml. med P. Moltzaus Inventar af 15 Aug. 1746: Et af Graasten grundmuret Vaaningshus, tækt med Brædder og Tagsten i et Fags Højde, afdelt med 7 Værelser; Kirkestuen med 4 Vinduer, Købmandens Kammer, Missionærens Kammer med Køkken, Kateketens Kammer, Matrosernes Stue med 5 nagelfaste Senge (Missionskollegiets Arkiv, Indk. Sager).

156 17. Geelmuydens Brev: Indk. Sager til den grldske Expedition (Nr. 590).

160 21. Bernhardt: P. R. Sollied og O. Solberg, Bergenserne paa Grønland, 161 ff. 263. — 7 f. n. Kopper: ankom 18. Okt. 1729 til Kbhvn. (Rgskb. for Godthaab 1728—29). E 424.

161 1. Fersleff: E 267 419 f.; D III 142 151 174 f. 224 234 ff. 265 ff. 401 f. — 12. »Hovet Protocol holden ved Nepisene fra Aug. 1729 til Juli 1730«. Extrakt af Protokollen 1729, 28. Maj—1731, 29. Marts. Justice protocol beg. 28 Jan. Anno 1730, ført af Landorph (Expeditioner 1729—30, gl. Nr. 590). — 12 f. n. Digtet: Grønl. Expeditioner 1729—30.

165 5. Johan Andersen: Hans Journal i Dok. vedr. den grl. Handel (Nr. 353). Bestalling 16 Marts 1728 i »Bog ang. det grldske Wæsen 1729—44«. Krigskancelliets kgl. Expeditioner Søetaten vedr. Maj-Okt. 1731, 99 117. — 15. Geelmuyden-Helm: Grønl. Expeditioner 1729—30.

XII.

167 9. Egedes Brev: D III 191.
168 17. Kommissionens Arkiv af 1729—30 (Dske Kanc.).
169 6. Furman: D III 195; E 239 f.
170 13: E 246.
171 31: E 247.
172 2. Nepisene: D III 2[illegible]4; E 261. — 7 f. n. Gerner: Andreas Gerner, f. 1698; opgik 1728 som Premltnt. med »Morianen«, 1731 Chef for »Charitas«, Kommandørkaptajn † 1749 (D III 200; E 247 251).
176 8. Stibolt: Peter Lorentzen Stibolt (1708—64), Kaptajn i Søetaten.
177 22. »Morianen«s Officerer var Chr. Fred. Mohrsen, Kadetterne Jens Schreder og Philip Ernst Mohrsen, Volontør Chr. Ulrik Vogelmann, Skipper Bernt Hansen, Overstyrmand Jens Hvas og Overskriver Jens Heide. — Med Skibet hjemgik Paars, Landorph, Ole Lange, Fleischer, Hiort og Hustru, samt 1 Tømmermand, 7 Matroser, 1 Gevaldiger, 1 Tambour, 8 Soldater, 2 Soldaterkoner, de 4 Grldere. Fred. Carl, Anna Sophie Magdalene, Jørgen Brodersen og Kajut. Fra Godthaab kom ombord 4 Matroser og Kirurg Kieding (Breve og Rgskbr. vedr. den grønl. Expedition 1731).
178 10. Trappaud: en af Oberst Paul Trappauds Sønner (D. T. Rønne, Adelsslægten Trappaud, Kbh. 1924, 31). — Lüders: Kabinetssekretær Andreas Lüders (1647—1727) (Louis Bobé, Bremerholms Kirke, 1920, 127 283. Persh. Tidsskr. 8. R. V 75; 11. R. I 248).

XIII.

183 5: D III 203 208.
184 11. Plakaten: ib. 210. — 11 f. n. Lange: ib. 198. — 2 f. n. Betænkning: »Det grønlandske Dessein«, Nr. 15, med Geelmuydens Haand.
185 22. Paars: ib. Nr. 21—22.
186 10. Betænkning: Additamenta 55 fol., f. 525—40 (Kgl. Bibl.). — 7 f. n. Schiøtte: »Det grldske Dessein«, Nr. 14 og 19.
187 6. Befaling: D III 212 f. — 11. Responsum: Admiralitetets og Kommissariatets Befalingsbog 1731—35, f. 259 ff. Krigskanc. kgl. Expeditioner 1732, 42. — 16 f. n. Svar: Expeditioner, 1732, 56.
188 18. Kgl. Ordre til Søetatens Generalkommissariat af 12 April, se Bilag 2. — 13 f. n. Jomfru Cornelia: fragtet af Kommissariatet for 1200 Rdl.; et Aars Gage og Kost for Mandskabet, anslaaet til 1393 Rdl.; samlede Udgift 2593 Rdl. (Expeditioner 1732, 69). — 6 f. n.: E 259.
189 1. D III 217. — 4 f. n.: ib. 221. Den originale Ordre med Kongens egenhændige Underskrift i min Eje.
191 16. Severin: udførligere omtalt D II 27 ff., III 404. — 11 f. n. et Skib: Grønl. Selsk. Aarsskr. 1934—35, S. 37. E 267.

XIV.

194 5 f. n. Niels Egede: Grønl. Selsk. Aarsskr. 1943, 8 ff.
196 1 f. n.: E 259.
197 19. Jochimsson: Louis Bobé, Mathis Jochimsson i Grlds. Selsk. Aarsskr.

1915, 50 ff., E 259—61; D III 220 404. Han var født o. 1680, var 1703—10 Handelsmand i Strømstad, flyttede 1717 til Frederikshald. Bilag 3, S. 310. Om Slægten Vagel se Norsk hist. Tidsskr. 4. R. VI 91 113 116 128 f. Persh. Tidsskr. 6. R. IV 257. Tidsskr. for norsk Pershist. I (1840—46) 209 f.

1710 21 Nov. Efter Ansøgning fra Kirsten Joachim Matthiessens Hustru bevilger Kongen, at der beskikkes hendes Mand og Søn Matthias Jochumssen, der er hensat paa Aggershus Fæstning formedelst farlig Korrespondance, en edsvoren Prokurator. 1711 (23 Marts) var nedsat en Kommission til at undersøge den mellem fornævnte Fader og Søn førte hemmelige og utilladelige Brevvexling. 1712 (13 Aug.) mistænkes begge for Spejderi; Faderen løslades paa Grund af Alder og Skrøbelighed. 1714 (18 April) frikendt begge ved Overhofretten i Norge. 1715 udgaar kgl. Brev af 31 Juli, hvorved Jochum Mathiessen og hans Søn M. J., som i nogle Aar er bleven uskyldig forfulgt paa Ære, Liv og Velfærd og begge belagt med haard Arrest, som om de skulde have ført utilladelig Korrespondance med Fjenden, forsikres om Kongens Naade og Bevaagenhed og erklæres aldeles fri for Beskyldningerne. Samme Dag udgik Ordre til Vicestatholderen i Norge strax at befale Frederikshalds Magistrat at forføje sig til Jochum Matthiesens Hus og opbryde det Segl, som for hans Gods og Effekter er sat, saa og foranledige, at hans Søn Matthis Jochumssøn ved Byfogeden i Christiania skal løslades af Arresten. Endelig blev under samme Dato Jochum Matthiesen udnævnt til Kommerceraad. Han døde 1721, da Byfoged Niels Riber og Oluf Gløerssen i Frederikshald blev beskikket til at forrette Skifte og Deling efter afg. Kommerceraad Jochum Matthiesen (14 April) med dennes Enke Fru Kirsten og Søn Matthias. S. A. fik hun Bevilling paa at skifte med Samfrænder (17 Maj), Datter af Borgmester Christian Heidemark (Norske Tegn. 1710 156; 1711 41; 1712 67 310; 1714 91 139—40; 1715 106—07; 1721 69. Norske Reg. 1715 121; 1721 127. Memorialprot. 1720 f. 48 443). — Kgl. Resolution af 7 Maj 1732 at Mathis Jochimsson antages at gaa til Grønland. E 220. (Kgl. Befalingsbog 1731—35 340). En Regnskabspost af 1733, 16. Juni, nævner »en liden Bergens Fyrre Jolle (købt af Edv. Doncker) og en Østerlands Ege-Jolle med Sejl (købt af Meinert Jansen), brugt af M. J., Egede og Søn, til Rejser om til de Vilde at forrette Læsning for dennem.« — D III 219—21 230 404. Om Just Vagel se E 259 f. 426.

XV.

202 Zinzendorf: N. L. Zinzendorf, Gegenwärtige Gestalt des Creutzreiches Jesu, Lzp. 1745 170 f. A. G. Spangenberg, Leben des Grafen v. Zinzendorf, 1772 II 155 214. G. Reichel, Zinzendorf, Ueber Glauben und Leben, Berlin 1925. L. Bergmann, Zinzendorfs Indsats i Missionens Historie, Kbhvn. 1935. Böttiger, Der Pietismus in Baireuth (Hist. Studien XXXVIII, Berlin 1903, S. 25).

203 3. Gera: Kronprins Christians Rejseregnskab 1728 (Carlsbad) i Rigsark.: »2 Juli givet fratribus Bohemis 25 Rdl.; 6 Aug. Wernigerode«. — 14. Söhlenthal: Louis Bobé, Efterl. Reventlowske Familiepapirer VIII 140. Persh. Tidsskr. 8. R. IV 188. — 23. Flensborg: Dske Magazin 5. R. IV 89.

204 22. Karl Müller, 200 Jahre Brüdermission, Herrnhut 1931 I 122 f. — 12 f. n.: ib. 19.

205 Christian David: Ztschr. f. Geschichte der Brüdergemeinde II 16 180; IV 48 57 67 ff. 94 ff. 116 134; V 95 ff. 170.

206 11. Brødrene i Kbhvn. Kirkehist. Saml. 5. R. III 555—58 679; V 321 352 510 515 543. — 14. Zinzendorf og Plessen: C. H. Brasch, Vemmetoftes Hist. III (1863) 63 ff. og Khist. Saml. 5. R. III 451 462 ff.

7 f. n.: Udførlige Beretninger fra de første Brødremissionærer i Grønland om deres Modtagelse i København, Oprejse og Ankomst til Landet findes i Altes und Neues aus dem Reich Gottes, Frankfurt-Leipzig 1733—34. Christian David i 4. Del, S. 70—84. Sendschreiben, indeholdende, som Grev Christian Rantzau skriver til Hans Gram, »en haaben af vore kiøbenhavnske Sandheder, heel vel deguiserede med literis initialibus og asteriscis for Personernes Navne, mens Charactérene og Chargerne med fulde Bogstaver« (Danske Mag. 6. R. V 255). Ved Hjælp af de Kirkehist. Saml. 3 R. I 370 ff. og 5. R. IV 358 meddelte J. Rennords og L. Dalhoffs Stambøger kan Navnene udfyldes: (S. 73) M: Conrad Friedrich Martens (Khist. Saml. 5. R. IV 366 ff.); Herr E.: Præsten Enevold Ewald; Ober Cammer Herr P. Carl Adolph von Plessen; (S. 74) Graf R.: Grev Christian Rantzau; Graf L.: Grev Ferdinand Anton Danneskiold Laurvig; Professor G.: vel Vajsenhuslæge, Dr. med. Theodor Grothus (Khist. Saml. 5. R. IV 362); Staat-Rath S.: Johan Wilhelm Schröder; Holmstätt: Frederik Holmsted (Medd. o. Grønland LV 406); Geheimde Rath G.: Friherre Niels Gersdorff (Danm. Adels Aarb. 1943 B 56 f.); Conferentz-Rath von O.: Frantz Jacob von der Osten; (S. 75) Printzessin: Sophie Hedevig; Hoffmeisterin: Catharine Maria von Schmidtberg, g. m. Geheimeraad Hans Friedrich von Holstein (Danm. Adels Aarb. 1938 B 56); (S. 76) Marggräfin: Markgrevinde Sophie Christiane, Kongens Svigermoder; Printzessin Charlottes Hofmeisterin: Elisabeth Sophie v. Holstein (Danm. Adels Aarb. 1938 56); Cron-Printzen Prälator: Friedrich Lütkens; Cammer-Diener: Henning Georg Blumenberg, senere Livmedikus; Gräfin R.: Eleonore Hedevig von Plessen, g. m. Grev Christian Rantzau; (S. 78) Baron S.: Georg Wilhelm Friherre Söhlenthal (og Frue Barbara Maximiliane f. Baronesse Gratofska); Baron (in) G.: Baron Niels G. (s. o.) g. m. Louise von Boineburg; Frau Marschallin: Eleonore Marie von Lüttichau, g. m. Overhofmarskal Adam Levin v. Witzleben; Frau Wolffin: Marie Wulf, Enevold Ewalds Svigermoder.

Saml. Ledreborg 335 4to (Kgl. Bibl.) »Grönländische Briefe der Herrnhuter Colonie 1734« (med J. L. Holsteins Haand). Heri M. Stach til Lakaj hos Kronprinsen Nicolai Heinrich Daniel 1734 $^{6}/_{7}$ $^{9}/_{7}$. Chr. Stach til E. Ewald 1734 $^{8}/_{7}$, hilser hans Hustru, »hoffe, dass sie ernstlich ist«; til C. F. Martens, afsk. fra Nordrup (Khist. Saml. 3. R. IV 84 f.) for Brødrenes Skyld 1734 $^{1}/_{7}$; til Elisabeth Quist: Chr. David rejst op for at bygge Kolonien med Böhnisch og Beck 1734 $^{5}/_{7}$. Chr. David til Theodor Wilh. Grothus til Piper 1734 $^{15}/_{8}$; M. Stach, Chr. Stach og Chr. David til Elisabeth Quist; Mskr. egh. af C. David, Historie der böhmischen u. mährischen Brüder. — 5 f. n. Godthaab: Karl Müller, Der Weg des Matthäus Stach, Berlin 1926, S. 26. — 25. Karl Müller, Brüdermission I 319. Büdingische Sammlung zur Kirchen-Historie, Lpz. 1742 I—II 434—76; VIII 178 83.

207 4. Stach: K. Müller, M. Stach, 27 ff., Breve fra ham af 13 Juni og 25 Juli; fra Chr. Stach og Chr. David ib. 30—34.

210 9. Brevskifte. Til Fremstillingen af Pennefejden mellem Egede og Chr. David er benyttet: »Christian Davids Correspondenz mit dem Herrn Pfarrer Egidij, vom Siebenfachen Fall Adams geführet Neu Herrnhut in Gröenland Anno 1733 â 1734«. Afskrifter og Udtog foretagne i 1877 af afd. kgl. Konfessionarius, Provst, Dr. theol. H. M. Fenger, 128 Sider i Kvart, og skænket mig af ham, der havde til Hensigt at udgive Manuskriptet (se Fenger, Hans Egede, S. 131). Det er benyttet af ham i hans Bog S. 125 ff., men mærkeligt nok har han ikke fremdraget de ovfr. anførte, for begge Brevskrivere, særlig Egede, karakteristiske skarpe Udtalelser. Med denne er jævnført H. C. Glahns Udtog af Brevvexlingen (Univ. Bibliotekets Mskrptsml., nu i det Kgl. Bibliotek, Additamenta

482a—b, 4to, som Fenger ikke har kendt), og Egedes Dagbog 1734, Kallske Saml. 638, 4to.

212 7 f. n. et Brev, gengivet i Bilag 5 efter Fotostat meddelt mig efter Originalen i Brødre-Unitets Arkivet i Herrnhut.

214 3. Stach: Karl Müller, M. Stach, 1926 61 f.

215 2. D III 233. — H. M. Fenger 331 33. — 22. Zinzendorf: Khist. Saml. 5. R. III 455 ff. — 13 f. n.: Cranz, Historie von Grönland, 465.

216 1. Karl Müller, Brüdermission I 122 ff. — 21. Cranz: Historie 423 ff. — 1 f. n. Khist. Saml. 5. R. IV 323.

14. fast Beboelse: I 1796 skriver den grønlandske Handels Direktion til Rentekammeret, at den længe har haft Aarsag til at være misfornøjet med Brødrene i Grønland, men særlig ved Neu Herrnhut, over at de paa dette lidet nærsomme Sted sammenhobede Grønlænderne, hvorved disse blev hindrede i den Fangst, som de, fordelte paa flere gode Fangsteder, kunde skaffe sig. Alle Brødrenes Løfter om ikke at ville modsætte sig Grønlændernes Fordeling og Udflytning til fordelagtige Pladser, hvilket særlig var Tilfældet ved Lichtenau, var forgæves. (Den grønlandske Handelskommission, Indk. Breve 1789—1808). 13 f. n. Johann Beck, f. 7 Juni 1706 i Kreuzendorf i Øvreschlesien, opkom 9 Aug. 1734 † 19 Marts 1777 i Lichtenfels, bgr. 24 Maj i Neu Herrnhut; gift 19 Aug. 1736 i N.-H. m. Rosine Stach, f. Halbgebauer, f. 12 Marts 1691, opkom 7 Juli 1736 † 16 Juni 1775 i Lichtenfels, bgr. 19 smst. — Børn:
1. Johann Ludwig, f. 19 Juni 1737 i N. H., dbt. 20 s. M., hjemgik 1745. 2. Elisabeth, f. 4 Aug. 1739 i N. H., dbt. 5 Aug., hjg. 1745 † 29 Aug. 1748 i Wetterau. 3. Jacob, f. 15 Sept. i N. H., dbt. 18 s. M., hjg. 1745, kom 1770 atter til Grønland, tjente i 52 Aar, † 22 Jan. 1822 i Lichtenau; gift 15 Aug. 1778 i Lichtenfels med Susanne Ender, f. 26 Aug. 1752 i Hirschgrund i Schlesien † 3 Marts 1784 i N. H. 4. Anne Rosine, f. 26 Aug. 1743 i N. H., dbt. s. D., hjg. 1745 † 7 Marts 1748 i Herrenhaag. 5. Christian, f. 20 Nov. 1745 i N. H., dbt. s. D., hjg. 1746 † 13 Aug. 1747 i Lindheim. 6. Anna Rosine, f. 12 Jan. 1749 i N. H., dbt. s. D., hjg. 1755. 7. Elisabeth, f. 16 Maj 1751 i N. H., dbt. s. D. † 11 Maj 1754 sstds. 8. Christian Renatus, f. 20 Febr. 1754, dbt. s. D., hjg. 1757. 9. Matthæus, f. 4 Dec. 1756 i N. H., dbt. 5 s. M., hjg. 1757.

Friedrich Böhnisch, f. 16 April 1710 i Kühnewalde i Schlesien, opkom 9 Aug. 1734 til Neu Herrnhut, var Missionær her til 1743; atter 1745—49 og fra 1751 † 29 Juli 1763 i N. H., bgr. 2 Aug.; gift 4 Juli 1740 i N. H. m. Anna Stach (Søster til Matthæus St.); (g. 2° m. Brødremissionær Johann Zacharias, opg. 1764). — Børn:

1. David, f. 11 Sept. 1741 i N. H., hjg. 1744 † 22 Marts 1745 i Lindheim.
2. Friedrich Christian, f. 7 Dec. 1743, hjg. 1744 † 14 Aug. 1791 i Nisky i Oberlausitz.
3. Anna Benigna, f. 15 Marts 1746 i N. H., hjg. 1755 † 14 Aug. 1756 i Herrnhut.
4. Marie Elisabeth, f. 10 Juli 1748 i N. H., hjg. 1755.
5. Agnes, f. 7 Juli 1752 i N. H. † 6 Maj 1763 i Herrnhut.
6. Johannes, f. 23 Sept. 1754 i N. H., 1759 hjg., 1773 Missionær i Lichtenfels, hjg. 1781; † 1782 (»wohnte in der Holländischen Mühle beim Wester Thor«), bgr. 17 Juli »vor das Thor« (St. Petri Kirkebog); gift med Charlotte Sophie Denter.
7. Ludwig, f. 22 Aug. 1757 i N. H., hjg. 1759.
8. Heinrich Renatus, f. 20 Jan. 1763 i N. H., hjg. 1768.

217 14. Stolberg: Khist. Saml. 5 R. V 510 ff. 352 759.

218 1. L. Holberg, Epistler IV 133 f. — 13. D III 257. — 14 f. n. H. F. Rørdam, Saml. og Studier II 281. — 9 f. n. Kongen til J. L. Holstein, D III 259.

220 1. Kirkebogsføring: se Bilag.

221 4. Chr. David opholdt sig 1747, 16. Apr.—1748, 13. Juli, i Neu Herrnhut. K. Müller, M. Stach, 66 ff.

221 4. Chr. David: Khist. Saml. 5. R. III 694 f.; V 447 451 515 543 555 ff. Schriften des Vereins f. schlesw.holst. Kirchengesch. 2. R. IV 4. Hefte 271 ff.

222 1. Cranz: Fortsetzung der Historie v. Grld. 1770, 74. — 6 f. n. Neisser: K. Müller, Brüdermission I 122 ff. — 17. D 267 270 272 f.

224 10. Nitschmann: H. F. Rørdam, Saml. II 455. D III 299 405. Khist. Saml. 5. R. V 194 f. 511 527 607 ff. 759.

225 1. 1742: D III 301. — 21. Holstein: Khist. Saml. 5. R. VI 372. — 17 f. n. 1747: K. Müller, M. Stach, 42 f. Nogle Merkværdigheder ang. Henrich Gerner, Kbhvn. 1772 166 170.

XVI.

227 4. Missionens Videreførelse: D 221, E 265. — 20. Grønlændere i Danmark 1728 se Grønl. Selsk. Aarb. 1926—27, 5.

230 7. Vaisenhuspræsten E. Ewald udtalte ved en af de her afdøde Grønlænderes Begravelse: Født i Mørket, levede i Mørket og døde i Mørket (Khist. Saml. 5. R. V 554).

231 17. Koppeepidemien: G. Detharding, Pestem Variolosam In Grönlandia Enarare, Et Decadem Porismatum ad historiam Variolarum Medico-clinicam spectantium, Havniæ 1739. G. Meldorf, Epidemiske Sygdomme i Grønland i M. o. G. 50 (1912) 312 ff. O. Helms i Hospitalstidende 1931, Nr. 11. Breve og Rgskbr. vedr. den grldske Expedition 1732—34, II. Heri Kvitteringer for Døde af Kopper. E 268—84.

234 26. Severins Skibe: Grønl. Selsk. Aarsskrift 1734—35, S. 37. E 267.

235 14. Paul Egede: Sjæll. Reg. 1732, 340. Kgl. Resolutioner skrevne paa Suppliker 1730—46, 76. — 6 f. n. Bing og Ohnsorg: Best. for A. Bing, P. Egede og M. Ohnsorg, af 1734, 26 Marts, Norske Reg. 1734, 29; for L. Alsbach 1739, 27 Febr. (ib. 1739, 32).

236 15. Poul Egede, Efterr. om Grld., 1788, 47. — 3 f. n. Egede: D III 230 f.

237 11. Giertrud Rask: E 295. — 23. Cranz, S. 464. »Sie war eine christliche Heldin«. — 19 f. n. Chr. Richardt, Digte, II (1914) 68.

238 7 f. n. E 298.

XVII.

242 18. J. Severins Hus er Nyhavn Nr. 11 (Matr. Nr. 6, St. Annæ Øster Kvarter), kendeligt paa den udskaarne Træfigur over Porten, forestillende en Mand med en Sukkertop og en Sukkerform. Severin anføres 1728 og 1732 som Ejer af denne Købmandsgaard, assureret 1731 for 6000 Rdl. og 1735 for yderligere 4000 Rdl. Den købtes 1755 af Sukkerraffinadør L. F. Rømer og angives i Skødet at have 16 Fag, var 2 Etager høj med Kvist og Kælder, senere ombygget (Medd. af Hr. Forf. Carl C. Christensen, Nationaltidende Aften 6. Maj 1925). — 26. E 171.

245 5. Kgl. Resolutioner skrevne paa Supplikker 1730—46, 411. — 16 f. n. Oversekretærens Brevbog, 544.

246 6. Wöldike: M. Wöldicke, Betænkning om det grønlandske Sprogs Oprindelse og Uliighed med andre Sprog (Kbhvnske Selskabs Skrifter 1746, II 129 156). 1738, 21 Febr. Kgl. Befaling til de forretningsdygtigste Medlemmer af Missionskollegiet. Hojer og Wöldicke i Forening med Konfrd. Otto Thott og Borgmester Fr. Holmsted at kalde Jak. Severin for sig og konferere med ham om et af

ham indgivet Forslag til Handelens og Missionens Fremme. Befaling af 9 Maj s. A. til samme fire Mænd om at brevvexle med Stiftsbefalingsmanden over Island og Amtmanden over Finmarken om der kunde findes 20 Familier paa Island og 10 Familier i Finmarken, som kunde tænkes at ville gaa til Grønland (H. F. Rørdam, Studier, IV 318).

247 18. Mettea Dau, H. Morville, Bryllups-Digt til Hans Egede, Proust for Missionarierne paa Grønland, og Mette Dow, Major Thranes Enke, 20 Sept. 1737, Kbhvn. — Silke- og Klædekræmmer Johan Dau, g. m. Alhed Kaalund, f. 1658 † 1690 i Køge, havde Sønnerne Johan Dauw (1679—1723), Præst i Hersted Øster, Fader til Frederik Johan Valentin D. (1706—50), Hospitalspræst i Randers, personalhistorisk Samler, der i Haandskrift efterlod »Samling til en Beskrivelse om det Nye og Gamle Grønland. Med Flid saaledes samlet af F. J. V. Dauw«. (Kgl. Bibl.) — og Johan Gotfred Dauw (1709—57), Præst i Nexø. Hans Hendrik Dauw havde 29 April 1738 Bryllup i Frederiksborg m. Anna Cathrine Skielderup (Bryllupsdigt i Universitetsbibl.) (Giessing, Jubellærere II 2 S. 28. Pers. Tidsskr. II 313; 2. R. VI 264 ff.; 3. R. III 318 271; 6. R. VI 285). — 9 f. n.: D III 284.

248 8 Understøttelser: Supplikprot. 1741, II 819. Kancelliprot. 1742, 103. Rentekammerets kgl. Resolutioner 1743, 244. Civiletatens Journal 2486 f. D III 303.

249 10 f. n. Grammatica: Grønl. Selsk. Aarsskr. 1934.

250 6. Paul Egede: W. Thalbitzer l. c. — 5 f. n. Perlustration: D III 116.

252 6 f. n.: Nye Tidender 1729, 196 212 228 244.

253 4. Hennepin: Omstændelig Relation, 1738, S. 7.

254 14. Pavebulle: E 427. Hist. Tidsskr. 9. R. II 349. — 7 f. n. Aarb. for nord. Oldkyndighed 1882, 203.

255 17. Hieron. Megeser, Septentrio novantiquus, Lpz. 1613, S. 173. J. Pontanus, Rerum danicarum historia, Amsteldami 1631, 97 ff. F. M. Neu-entdecktes Norden, Fkfurt-Lpz. 81 ff. Om Zeni og St. Thomas ib. 99. — 4 f. n. Bjørn: D III 427.

256 3. Jon: Ib. 350. — 14. Blefken: E 318 428; D III 398. — 2 f. n. Ivar Baardsen: Det gamle Grønlands Beskrivelse af Ivar Bárdarson, ed. F. Jónsson, 1930.

XVIII.

257 15. Arngrímur Jónsson, Gronlandia 1688, Nyudgave i Faksimile ved Jón Helgason 1942. — 16 f. n. A. Bussæus, Anm. o. 1. og 2. Kap. af Perlustrationen, Kbhvn. 1727, i Ny kgl. Saml. 1968 4to.

258 5. C. Ottesen: Det kgl. Vajsenhus, 1927, 288 f. — 9 f. n. Grønland 1721—1921, S. 21. Medd. o. Grld. CXX 313. — 8. Hojer: H. F. Rørdam, Samlinger og Studier IV 218 f. 518—20. Khist. Saml. 4. R. VI 376.

259 15. Povl Grønlænder: D 242 298 408. — 15 f. n. Pungujok: H. F. Rørdam, Saml. II 414.

261 Til Billedet. Egede henstiller til Missionskollegiet, støttet af J. Severin, 1747, 18 Marts, at den ifjor med Missionær Sylov til dennes Præstegæld i Norge fulgte grønlandske Pige Marie ikke maa opgaa med Skibet til Grønland, da man ellers kunde frygte for, at hun vilde smitte hele Landet, som det skete i 1734. Kollegiets Svar lyder kort og godt: hun bliver her tilbage. Den 18 Nov. s. A. antoges Studenterne Rasmus Brun og Jens Høyer til at undervises som Seminarister i Sproget og være behjælpelige ved at udskrive Kopi af Egedes Oversættelse af Apostlenes Gerninger, som Missionærerne længes efter og han selv gerne ønskede efterset af hine før Trykningen. I modsat Fald maatte den grønlandske Pige komme ned fra Norge saa betids, at hun inden sin Afrejse til Grønland

kunde hjælpe Egede med at revidere Oversættelsen. Missionskollegiet har herefter fraveget sin ovenanførte Bestemmelse. I 1748, 1 Febr., anmoder Student J. A. von Osten, senere Læge i Godthaab, Kollegiet om at Marie maa opsendes til Frederikshaab, hvor hun nu, da Faren for Koppesmitte er overstaaet, med sine Kundskaber kunde være sine Landsmænd til stor Nytte og Opbyggelse. Man maatte tilskrive Sylow om hun var hos ham med sin gode Vilje, hvis ikke drage Omsorg for at faa hende hjem til sit Fædreland (Missionskollegiets Protokol 1735—74, 244 265 270 274).

262 10. Forsvarsskrift ib. Indk. Sager.

263 14. Egedes Klage i Missionskoll. Prot., 1735—94, S. 264; udførligere Referat i Supplikprot. 1747, I 477 1107. — 21 f. n. Louis Bobé, E. Thorhallesens Beskr. o. Missionerne i Sydgrønland, 1914, 58 f.

264 14. den hellige Familie: K. Müller, M. Stach, 119. — 9 f. n. Louis Bobé, L. Dalagers Grønldske Relationer, 1915, III f. 45.

265 16 f. n. Rasch: D III 257 405. Supplikprot. 1737, 699. Missionskoll. Prot. 1746, 23 Dec. og Indk. Sager 1747. — 4 f. n. Anders Olsen: Grønl. Selsk. Aarsskr. 1914, 100. Instrux for Statenhuk: Grønl. Kopibog 1782, 135 140 143 ff.; 1787, 221. D III 323 342 347 403.

266 4. Walløe: Louis Bobé, P. O. Walløes Dagbøger 1739—53, Kbhvn. 1927. Grønl. Selsk. Aarsskr. 1917, 86 ff.

267 3 f. n. Sæby: Grønl. Selsk. Aarsskr. 1942, 76 ff.

270 Interessen for Grønlændernes Samfundsforhold paa den Tid spores i to Smaaskrifter af ovenn. Jens Høyer: Dissertatio de religione Grönlandorum naturali, I—III, Hafniæ 1753—55, og Juris Grönlandici Capitibus nonnulis adumbrati Specimen prius, I—II, Hafnia 1756. — J. J. Lund, H. Egedes Levnet, 1778, 64. Egede ansøger fra Kbhvn. tilligemed de forrige Interessenter i Bergenskompagniet om at de endnu resterende 1762 Rdl. maa eftergives (D III 305).

XIX.

271 7 f. n. Experimenter: H. Hjelholt, Falsters Historie, 1935, II 555.

272 12. Stubbekøbing Kirkebog: »1758 Fredagen d. 17 Novembr. blev Hands Høyærværdighed Sl. Hr. Hans Egede, Biskop over Grønland, biesat her i Kirken i Choret, ved alle Klokkers Ringning, Sang og Parentation over Ham af Wel Ædle Hr. Provst Dorph og derefter herfra ført til Kiøbenhavn i Hands Begravelse ætat. 73 Aar ringer end nogle Maaneder: jordet paa Høyers Kirkegaard«. — Adr. Avisen 1763, 123: Gravskrift over H. Egede, paa Grønlandsk, Latin og Gl. Norsk, »som brugtes paa den østlige Side af Grønland«. — 20. Høyers Kirkegaard: Hist. Medd. om Kbhvn. II 424.

273 6. Jægerspris: Støtten afbildet i P. Egede, Efterr. om Grønland, 1788, 278. — 2 f. n. Portræter: Velvillige Medd. af Bibliotekar ved Bergens Museum A. M. Wiesener og Konservator E. Lexow. (Schnitler og Wiesener, Portrætkatalog i Bergens Museums Aarbok 1912, 31 41 og Nr. 176, 179.) Ziesenis' Portræt i Kobberstiksamlingen 206 3. J. J. Lund, Hans Egedes Levnet, S. 66. Ill. Tidende 1901, Nr. 47. Diakonissestiftelsens Almanak 1886.

274 8. Portræter i Odense: Berlingske Tidende 1845, 22 Maj, S. 121.

275 4. Stubbekøbing Kirkebog: »1761, Fredagen d. 30 Oct. blev Frue Bispinde Metthea Dau, sl. Egede begr. i hendes Alder 70 Aar 9 Maaneder; blev hensat i Kirken ved alle Klokkers Ringning og Parentation af Provst Sidenius, og derefter nedsat i Sogne Præsten Hr. Alspachs aabne Begravelse i Choret«. — Adr. Avisen 1761, 666.

276 6 f. n.: Rink, Eskimoiske Eventyr og Sagn, 1866 I 26.

279 3. W. Thalbitzer i Univ. Festskrift 1932, 66.

281 15 f. n. Paul Egede: 1761 Professor, se Bilag. 1779 Biskop (Sjæll. Reg. 1779). W. Thalbitzer l. c. 37 ff. 1780: C. B. Reventlow, En dansk Statsmands Hjem, 1903, I 49 176. Louis Bobé, Efterl. Papirer fra den Reventlowske Kreds, I 52, IV 293 f., VI 95 97 507 514 f. D III 390. Hans Enke Amalie Thestrup ansøger 1794 om Fornyelsen af den hende paa 5 Aar bevilgede Pension af 120 Rdl. Hun har afbetalt 1000 Rdl., men endnu er 3000 Rdl. tilbage. (Fin. Koll. Journal 1794 Nr. 1724, 1773 Nr. 1788 1091.)

284 14. Niels Egede: Hans Dagbog i Grl. Selsk. Aarsskr. 1943, 7—61, ved Louis Bobé. Fin. Koll. Journalbilag 1783, 647.

Hans Egedes Sølvoblatæske, benyttet ved Altergangen i Godthaab, og i hvilken er indgraveret Ejerne fra H. C. Glahn til Nutiden. Tilh. Frue Marie Hofgaard.

Tilføjelse

til Medd. om Grønland LV, I (1936) S. 35—37.

Spørgsmaalet om Betydningen af Carsten Grips Brev for præcolumbiansk Forskning er siden 1936 bleven drøftet af tyske, engelske, franske, spanske, portugisiske, peruanske, italienske, polske og russiske Forskere. Det værdifuldeste objektive Indlæg i Sagen er afgjort R. Hennig, Die These einer vorcolumbischen portugisischen Geheimkenntnis von Amerika: Hist. Vierteljahrsschrift XXX (1935) 548—92; især S. 565 574. Det hedder S. 579: »Solange nicht wirklich schwerwiegende Gegenbeweise beigebracht werden, stehe ich nicht an, Larsens These als die weitaus einleuchtendste und psychologisch befriedigendste von allen zu erklären«.

Historische Vierteljahrsschrift XXX 3 153; XXXI 56—72. H. Winter, Die Kontroverse Henning Zechlin im Lichte der Kartographie (1937). Island, Vierteljahrsschrift XVI (1928) 83; XX (1934) 72—74; XXI 71—75. Niedersachsen XXXVIII 258. Vergangenheit u. Gegenwart 1935, Hefte 7 8 og 10. Deutsche Allg. Zeitung 1—15 Jan. 1935. Forschungen u. Fortschritte 1935, Nr. 14. H. F. Blunck, Völkischer Beobachter 1935, 7 Marts. Armando Cortesão, Cartographie et cartographes portugais, Lissabon 1935.

LITTERATURFORTEGNELSE

J. J. Lund, Første Missionair paa Grønland, Biskop Hans Egedes Levnet, København 1778.

G. P. Brammer, Mindetale over Hans Egede (Nyt theol. Bibliotek VII (1824), 65—117).

N. M. Petersen, Hans Egedes Levnet, Kbhvn. 1839.

A. G. Rudelbach, Hans Egede, Grønlands Biskop (Kristelig Biographie, I (1848), 284—360.

H. M. Fenger, Bidrag til Hans Egedes og den grønlandske Missions Historie 1721—60 Kbhvn. 1879.

H. M. Fenger, Hans Egede. Særtryk af Diakonissestiftelsens Almanak. Kbh. 1888, optrykt 1893.

Vilh. Bang, Hans Egede, Grønlands Apostel, Kbh. 1888.

H. M. Fenger, Hans Egede. Mindeblade om Grønlands Apostel, Kbh. 1914.

Fr. Lynge, Hans Egedes Levnet. Nungme (Godthaab) 1915.

Joh. Chr. Mørch, Hans Egedip oĸalûsai únúĸorsiutit, Nungme 1917.

Universitetets Mindefest i Anl. af Hundredaaret for Hans Egedes Ankomst til Grønland. Kbh. 1921.

P[eder] Lauritsen, Hans Egede (i Serien Danske Mænd, Skrifter for Ungdommen XV, Kbh. 1901).

Erkáissugtigssat, Hans Egede, Nugme 1921.

C. W. Schultz-Lorentzen, Træk i Hans Egedes Billede, Kbh. 1927. Særtryk af Grønlandsk Selsk. Aarskr.

Sven Wikberg, Hans Egede och Grönlands utforskande, Stockholm 1932. (For Ungdommen).

J. Lunde, Hans Egede, Grønlands Apostel, 1936.

BILLEDFORTEGNELSE

De med * betegnede Afbildninger er Gengivelser efter Fotografier, tagne af Pastor F. Rüttel og mig i 1912.

Side

1. Hans Egede. Efter Maleri af Joh. Hørner 1740 (Frederiksborg).
2. Throndenæs Kirke. Efter Fotografi 1
3. Hans Egedes Sølvkrus (Frederiksborg) 9
4. Samme. Laaget 11
5. Hans Egede. Malet 1718 i Bergen (Fyens Stifts Landemodesal) 20
6. Giertrud Rask. Malet 1718 i Bergen (Sammesteds) 21
7. Hiob og hans Datter Kabelau, Kvinderne Gunneling og Sigoko, de af Dannel 1654 fra Grønland hjembragte Indfødte. Efter Maleri, udført 1654 i Bergen (Nationalmuseet) 25
8. De samme. Efter Stik i A. Olearius' Reisebeschreibung 27

*9. Udsigt fra Hans Egedes Boplads paa Haabets Ø 43
*10. Dammen paa Haabets Ø 43
11. Kortskizze over Haabets Ø. Efter Tegning af Lars Møller 45
12. Joris Carolus' Paskort fra 1634 53
13. Landtoninger fra Feykes' Haans' Skrift (1720) 55
14. Ny Paskort over Grønland 1723 56

*15. Laxeelven i Præstefjorden 63
*16. Bunden af Ameralikfjorden 65
*17. Pisigsarfik Fjeldet 66
*18. Samme 67
*19. Indsejling i Ameralikfjorden 68
*20. Nordboruinen ved Ujaragssuaĸ 69
*21. Udsigt fra Nûgâtsiak. T. v. Indløbet fra Ujaragssuit 71
*22. Elven bag Katarakten ved Ujaragssuit 72
*23. Katarakt ved Ujaragssuit 73
*24. Ivisartok — Ujaragssuit 74
*25. Torngarssuk (Djævlekløften ved Godthaab) 84
*26. Torngarssuk. Udsigt til Sadlen 85

27. Grønlænderne Poek og K'iperok. Efter Maleri af B. Grodtschilling (Nationalmuseet) 99
28. Poek. Efter Maleri af B. Grodtschilling (Sammesteds) 101
29. K'iperok. Efter Maleri af B. Grodtschilling (Sammesteds) 102
30. K'iperok og Poek. Efter Maleri af B. Grodtschilling (Privateje) 103
31. Guvernør Claus Enevold Paars. Efter Miniatur, tilh. Hs. Exc. Viceadmiral H. Vedel 129

*32. Godthaab med Flagbastionen 137
33. Faksimile af Giertrud Rask' Haandskrift 1728 (Rigsark.) 147

Side

34. Storelvens Afløb fra Indlandsisen i Ameralikfjordens Bagland. Optagelse af Geodætisk Institut 150
35. Jakob Severin. Efter Originalmaleri, tilh. Hr. Generalmajor P. Ramm.. 192
36. Brødremissionær Christian David 1691—1751. Efter Originalmaleri i Archiv der Brüder-Unität, Herrnhut (Nr. 357) 205
37. Brødremissionær Matthæus Stach. Efter Karl Müller, Der Weg des M. Stach, Berlin 1926 206
38. Brødremissionær Johann Beck 1706—70. Efter Originalmaleri sammesteds (Nr. 352) 207
39. Daab i Neu-Herrnhut. Efter ovenanf. Bog, S. 48 220
*40. Neu Herrnhut 1912 221
41. Perspectivische Zeichnung von Neu Herrnhuth. Efter Stik i David Cranz, Historie von Grönland, Barby 1765 223
42. Neu Herrnhut o. 1765. Efter Karl Müller, Der Weg des M. Stach 223
43. Kap Farvel, set fra Flyvemaskine. Geodætisk Institut fot. 240
44. Hans Egede. Efter Stik af J. Lymann 243
45. Paul Egede. Efter Originalmaleri i Privateje 251
46. Jomfru Marie Epeyubs Datter. Efter Maleri (Nationalmuseet) 261
47. Kolonien Jakobshavn. Efter Tegning af A. C. P. Tegner 1860 269
48. Hans Egede. Efter Stik af Meno Haas 275
49. Hans Egede. Stik af J. G. Schleuen efter Maleri af Ziesenis 277
50. Kolonien Godthaab 1845. Efter Akvarel af J. Aarøe, i Privateje 278
51. Kolonien Godthaab 1912 279
*52. Paul Egede. Efter Maleri af J. Juel 1787, stukket af Clemens 283
53. Kolonien Egedesminde. Efter Tegning af A. C. P. Tegner, 1860 285
54. Petronella Egede, g. m. Præst Jørgen Saabye. Efter Originalmaleri i Privateje 287

Hans Egedes Sølvoblatæske. Privateje 296

Planer:

1. Hans Egedes Grønlandskort fra 1737.
2. Kort over Godthaabsfjorden.

Rettelse:

Paa Titelblad og Omslag staar:

»Med 53 Textfigurer og 1 Plan«

skal rettes til:

»Med 53 Textfigurer og 2 Planer«

TIL HANS EGEDES KORT

Vestkysten fra Kap Farvel mod Nord har følgende Navne:
Cap Farvel nu kaldet Cap Cron Printz Christian Staten huch Onartok Agluitsok udfor de sidste to: Her findes et Vand, som om Winteren er gandske sydendes heedt. Kakortok Tunnuliarbik Torngarsuit, Cap. Conf.: Iis-vog Fiske-Fiord, Amaralik-Fiord Got Haab Baals-revier Ujaraksuak Fiske Vog, Salen, Nepisene, den afbrendte Loge Sydbay Nordbay Christians-Haab Disco Vaigat.

I Hjørnet til venstre: Fiordenes Navne paa den Vestre Siide af Grønland har i fordum tid været efterskrevne: 1 Lysu Fiord, 2 Hafti-Fiord, 3 Toar-Fiord, 4 Leiru Fiord, 5 Hornafiord, 6 Agnata Fiord, 7 Lodins Fiord, 8 Straums Fiord, 9 Anda Fiord, 10 Ragna Fiord, 11 Einars-Fiord, med sine Kircker og Closterer.

Udfor Kysten: Fretum Davids — Pars Americæ Septentrionalis:

Langs Østkysten:
Bergth. (Bergþorsfjörðr) Thoralds F: (Þoraldsfjörðr) Steins F: (Steinsfjörðr) Dyra-Fiord (Dyrafjörðr) Kola Fiord (Kollesfjörðr) Strandesf. (Strandesfjörðr) Isafiord (Isafjörðr) Utibliks Fiord (Utibliks fjörðr) Eriks-Fiorder (Eriks fjörðr) (udfor samme): Herey. Langs Eriksfjord: Dyrnes K. (Dyrnes Kirke) Yttre vik Indre vik Midfiord Leirdals Kircke, Bondafiord, Erars(?)-fiord, Borga fiord, Lovundurs Fiord. Udfor Eriksfjord: Hafgrims Fiord (i samme:) Brattalied Granevik Fosse-Sund, Fosso Lumbey Lang-Ey Burafiord, Einars Fiord: K: St: Nicol: consecratum I Fjorden: Ottundar Fiord Templum Chatedrale Gardensé Rump-Ey Slets Fiord Hornaf: Hvars Fiord (udfor disse:) Thermæ Coenobium Moniale Coenobium St: Olaj Lund Ey Hrakbiarnar-Ey Ketilds-Fiord (i samme: Vandala bygd) Hvarsgnipa Hiorls-nes Sandvik Torfs Fiord Barne Field Skagen-Fiord Melrakkanes Solva daler Beru Fiord, Fiord Ollumlengri Blaa-serk Funke-bunder Rans-Ey Hvid-Serk. Udfor Kysten: Navigatio Nova Gundbarnar Skier Navigatio Vetus.

Tværs over Landet to Notater: ved Torngarsuk:
NB: Her iligemaade sees mange rudera af de Norskes bygninger Saavelsom Kircker iblant hvilcke nogle ere i den stand at de kand repareres.
ved Ujaraksuak: Her ere mange skiønne Fiorder, hvor vore gl: norske Folck fordum haver boet, som af de forfaldne Huuse og rudera er kiendelig at see.

Det er af Interesse at sammenligne dette Kort med det, Egede 5 Aar senere har medgivet Perlustrationen. Ved Landets Sydspids bemærkes den Forandring, at Kap Farvel er anbragt som det sydligste Forbjerg paa en Ø, adskilt fra Fastlandet, medens Statenhuk er henlagt til Østkysten.

Kortet er betitlet: Gronlandia antiqva Secundum utramque partem Orientalem et Occidentalem seu Wester et Øster-Bygd delineata cum Sinibus et adjacentibus Insulis et Scopulis.

Da Navnene paa Kortet i det originale Tryk er mere eller mindre utydelige, hidsættes de her:

Langs Vestkysten fra Syd til Nord: Lysu F: Thermæ Onartok Swartif: Agluitsok Lodinsf: Straumsf: Tunulliarbik Agnaf: Cap Confort Iisbugt Andafiord Rangnafiord, Fiskefiord Ejnarsfiord Kock Øerne, Amaralik Gothaab Baals-Rivier ujararsoak Kaneisut Delfshaven umanak Salen Nacksarmiut Weydefiord Nepiset Sydbay Rommel Pot Isortok Rifcol Chhaab [I Bugten:] Hunde Ejl Hvalf Ejl Grønn Eil Iise Fiord Rode bay Disco Reede Disco Ejland Leifd bay Disco b. Fortuin b. Klokker Huk Swarte Vogel bay Waj Gat.

Langs Østkysten efter Staten huch: Cap Discord Steins f: Arna f: Thorvaldz f: Collaf: Midfiord Hvalsøe Gardanu K. Strandaf: Isafiord Dyrnæs Kirke Ytrivik Eriksfiord Herey Brataliid Fossa sund Einarsfiord Reensei Langey Rumpei Thermæ Stæ Olai Templum Cath: Garde Lundey Hrakbiarnarey Herjolfsfiord Herjolfsnes Coenobium S. Ola Skagafiord Berufiordr Blaae Serk. Tværs over Kortet fra Iise Fiord til Fiord Ollum lengri læses: Fertur olim fuisse fretum pervium jam vero ponte glaciali stratum est.

Derefter følger: Funkabudir Ransey Hviid Serk Kroksfiordarheidi Greipar. Udfor Kysten: Hafsbotnor Svalbardi.

Jvfr. Grønlands historiske Mindesmærker I, 238, 245, III 883.

REGISTRE

Af H. Ostermann.

Sagregister.

Aandemanere, grønlandske 88 f.
Angákut 253 f.
Apologi, Hans Egedes 17.
Arkivalier, Registratur 304 ff.
Besejling af Grønland 1721: 22 37 — 1729: 151 f.
Bergenskompagniet, Forhandlinger om Oprettelse af 32, Indstiftelse 34, Beretning til samme fra Hans Egede (1722) 57, Ophør 76, Status 119.
Brødremenighed, se Herrnhuter.
Daab af Smaabørn 157 f 183.
Defensionsskibet »Morianen« 125 127 320.
Dødelighed 170 231 f 234.
Englændernes Besejling 57
Eriksstævnet 97.
Expeditioner til Grønland fra 1721 314.
Foraarshilsen (Digt) 161 f.
Fort, Anlæg af (Nepisene) 107 126 136 138 155 f. 314.
Fæstningsslaver vies til Børnehuskvinder og sendes til Grønland 129—31.
Fødselsdagsfester paa Grønland: Kongens 144 f. 156, Dronningens 146 f., Kronprins Christians 145.
Grønland. Landet: 198 f., Klima 61, Klima 61, Fugleliv 46 f., Flora 47 64, Fiskerigdom 70, Drivtømmer 45 47. — Folket: 48 f. 56 134, Klædedragt 124, Husbygning 49, Sundhedstilstand 49, Sygdomme 170.
Grønlandskompagniet af 1636, 52.
Grønlænderes Besøg i Danmark: 98 ff. 176 f. 227—31 320 324, Det grønlandske Optog i Kbhvn. 101 f. — Besøg i Herrnhut 225.
Grønlænderinders Giftermaal med Danske 265.
Handelsmonopol (J. Severins) 191, det alm. Handelskompagnis 226.
Handelstogter 159, Niels Egedes 195.
Handelsudbytte (1727) 117.
Handelsvarer, medførte 57.
Hedningemission 4 15 f.
Herrnhuterne paa Grønland 202 205 ff. 301 f. — Religiøse Forhold 264. —, Missionærer 323. —, Husbygning 219 221. —, Gaver 206. —, Julefest 145 222. —, Kirkebøger 306 f.
Hollænderne paa Grønland 30 51.
Husbygning 44.
Hvalfangst 110 115 120 139.
Ildpaasættelse af Grønlænderhuse 57.
Indlandsisen, Paars' Bestigning af 149 f.
Islændere, paatænkt Kolonisering af Grønland 168 f.
Kilder, varme 179.
Kirkebygning (Holsteinsborg) 285.
Kirkeruiner 112 122.
Kokleare, Middel mod Skørbug 14.
Kolonianlæg 58 70 f. 108 f. 136 139 153 167.
Kolonibutik 181.
Kolonifolk, de første 38 f. —, Antal 151 f. —, Boligforhold 138 148 155. —, Raahed 139. —, Slagsmaal 144. —, Holbergs Opfattelse af dem 148 f., — Nødstilstand 110 f. —, Hjemsendelse 165 f.
Koloniraadet i Grønland 1728, 31. —, Forhandlinger 138 143 f. 146 164.
Kommission, den grønlandske 118 ff.
Koppeepidemien 216 227 231 ff. 236 324.
Kreaturhold 134 175 268.
Krus, skænket Hans Egede 9 ff. 311.
Lotteri til Fordel for Mission og Handel 92 f. 105—08 113.
Menneskeædere, grønlandske 178.
Missionen, Beretning om dens Tilstand 242 ff. —, Fremgang 269 —, Udbredelse 258 ff. —, Viderefarelse 227 f. —, Holbergs Syn paa Missionen 218. —, Forhandlinger med J. Severin 216 f.
Missionskollegiets Forhandlinger med Hans Egede 31 313 f.
Myggeplage 47 65.
Mønstring af Skibsbesætning 1721, 38; 1728, 133; 1731, 320.
Nationalkateketer 23 259. —, ved Christianshaab 266 f.
Nordboerne paa Grønland 254 f.
Nordboruiner 62 65 68 79 f. 150 179.
Oktroi for Bergenskompagniet 92 f.
Orakelaander 90 f.
Perlustration, Det gamle Grønlands nye 250—55 257.
Pietister i Kbhvn. 322.

Privathandel med Grønlændere forbudt 39 182.
Produkter, Indhandling af 195, 268. — Hjemsendelse af 136.
Proviant til Grønland 40 174.
Proviantmangel 239.
Prædiken, grønlandsk 134 136.
Regnskaber, grønlandske, Registratur 307 ff.
Rekognosceringsrejse til Diskobugten 114.
Rensdyrjagt 64
Seminarium, grønlandsk, Planer til 116. —, Oprettelse 244. —, lappisk 23.
Skat paa Grønlændere 112.
Skibsforlis, hollandske 58 82 268 —, danske 32 f. 113.
Skibsvrag 79, 110.
Skolehuse, Opførelse af 266.
Skørbug 140 156 161 170 215.
Soldateskens planlagte Overfald paa Kolonifolkene 89 f. —, Dødelighed 140 f.
Sprog, grønlandsk: Lærebøger og Oversættelser, Hans Egedes 87 317. —, Paul Egedes 246 250 281.
Stenkulsbrud (Disko) 120.
Storbaads Forlis 198.
Sygebehandling 141.
Søtræfning paa Jakobshavns Red 222.
Tjenestemænd i Grønland 268.
Toldfrihed, Krav om 38.
Tôrnârssuk, grønlandsk Hjælpeaand 88 90.
Trankebar Missionen 4 f.
Vajsenhusdrenges Uddannelse til Kateketer 258 f.
Østerbygdens Eftersøgning 97, 132, 266

Stednavne.

I

Aagerup 274 286 292.
Akershus 197 321.
Amsterdam 52 56 58 105 110 163 222 315 325.
Arkangelsk 314.
Bergen 12 f. 16—25 30—38 44 46 54 85 92 f. 95 97 100 104—07 112 114 ff. 123 126 130 133 f. 139 150 153 174 181 185 228 259 274 292 304 f. 307 f. 311 313 315 317 326.
Bergens Vaag 38.
Berthelsdorf 202.
Bordeaux 234.
Borge i Lofoten 39.
Bredefjord Island 26.
Bremen 254 315.
Cumberlands Bay 35.
Delft 52 70 257.
Dragsholm 129, 314.
Dronninglund 224 265.
Dyrø 291.
Enckhuysen 51.
Esrom Sø 100.
Farsund 166.
Findsnæs, Nordnorge 8.
Finmarken 7 24 32 f. 191 204 265 325.
Frankfurt 252 311.
Fredensborg 100 242 317.
Frederiksberg 229 282 291 298.
Frederiksborg 96 100 247 325.
Frederikshald 96 197 321.
Friedrichsort 131.
Furre i Norge 96.
Furresund 290.
Færøerne 39 97 191 314.
Fæveile 310.
Gera 203.
Gottorp 23.
Gunderslevholm 247.
Halle 16 202 f. 217.
Hardanger 129.
Harstad 1 290 f. 314.
Harstadgaard 3 290 310.
Hennersdorf 225.
Herrenhaag 323.
Herrnhut VII 202 204 225 263 302 321 323.
Hinnøen, Nordnorge 1 6.
Hirschgrund 323.
Holland IX 37 221 f. 225 268.
Holm paa Dyrø 291.
Holmedal 291.
Holtaalen 291.
Hudsons Bay 35 52.
Hutberg 202 225.
Ibestad Sogn 292.
Island 12 16 24 26 28 30 52 97 169 191 197 255 f. 282 300 314 f. 325 327.
Jægerspris VII 100 273 326.
Kabelvaag i Lofoten 6.
Kerteminde 22.
Kimmerslev 295.
Kirkevaag i Lofoten 6.
Kolind 310.
Kongsberg 124.
Korsør 182.
Knæverhede Gaard 182.
Kreuzendorf 323.
Kvæfjorden i Nordnorge 6 290 292.
Kvægen Ø i Nordnorge 6.
Kühnewalde 323.
København, Nikolajgade 272, Nyhavn 216 242, Nørregade 248, Vaisenhuset IX 229, Vartov 269 291, Vingaardsstræde 272.
Labrador 263.
Langenæs 198.
Larvik 247 292.
Leicester House 225.
Ledreborg 322.
Leiden 256, 315.
Lekanger 95.

Lindheim 323.
Lofoten 6 39 291.
London 4 124 225 257 312.
Lødingen i Lofoten 6 f. 311.
Marienborn 225.
Nazareth (Nordamerika) 225.
Nain i Labrador 263.
Nisky 323
Novaja Semlja 32 51.
Ostindien 24 30 126 215.
Pensylvanien 225.
Rafnæs 23.
Schelling i Holland 56.
Senjen 3 6 290 f. 310.
Skalholt 255.
Snefjeldsjøklen 26.
Sognefjorden 96.
Spitsbergen, kaldtes Grønland 12—19, 22, 32, 36, 178, 186, 191, 255, 315.
Staværn Fæstning 247.
Storvaagen i Lofoten 6.
Strynø 271 286 292.
Strømstad 126, 321.
Stubbekøbing 271, 286 290 ff. 326.
Svanø ved Bergen 34.
Sæby 182 191 267.
Sæbygaards Lund 182.
Thorsken i Nordnorge 5 f. 290.
Trondenæs 1 3 6 290 f.
Trondhjem 6 118 128 131 248 267 272 291 f. 307 310 314.
Trankebar 293.
Ullerupgaard i Thy 128.
Utrecht 315.
Vaagen i Lofoten 1 6 ff. 13 17 31 247 271 290 ff.
Vardal 96 271 292.
Vebbestad 6 290.
Vester Egede IX 2 290 295 f. 310.
Værø i Lofoten 291.
Øster Egede 295.
Øster Vaagø i Lofoten 6.
Øksnes 290.

II. GRØNLAND

Aenebay 98.
Agdluitsoĸ 79 108.
Agpamiut 81.
Akia (Hollænder Øen) 79.
Akugdlît 98.
Akúnâk 77 316.
Ameragdla 149 f.
Ameralikfjorden 62 64 f. 76 116 127 149 f. 195 198 266 316.
Amerdlok 75 82 116 185 285.
Angmagssalik 90.
Angmagssivik 70 73 f. 76 108 f. 316.
Arsuk 108.
Arsukfjorden 58.
Atangmik 52 73.
Austmannadal 150.
Baals Revier (Godthaabsfjorden) 59 76 84 116 133 158 169 183 195 257 268 273.
Bear Sound 81 93 f. 97 257.
Bredefjord (Ikerssuaĸ) 79 f.
Brielshaven 52.
Christianshaab 114 f. 172 180 216 236 248 259 265—70 284 288 f. 292.
Claushavn 114, 259, 270.
Dannebrogsøen 5 f.
Davisstrædet (Fretum Davids, Strat Davids, Strat Davis) 12 22 24 27 f. 30—34 36—39 51 f. 54 ff. 58 110 113 127 f. 195 198 252 257 315.
Delftshaven 52 70 97 316.
Disko 95 108 116 120 127 158 163 185 199 212 267 292.
Diskobugten 37 46 54 58 94 98 114 ff. 134 139 160 f. 163 165 179 f. 183 185 189 191 f. 222 235 f. 239 267—70 273 280.
Diskopynten 163.
Disko Rhed 114.
Djævlekløften ved Godthaab (Torngarssuk) 83.
Egedesminde 266 273 284 f. 291. —, Prospekt 285.
Eĸalugialik 73.
Eĸalugssuit 284.
Eĸaluit 62, 64.
Enckhuysener Eiland 51.
Eriksfjord 26 116.
Erĸe (Søndre Næs) 98.
Evighedsfjorden 82.
Faltings Havn 42.
Farvebjerget 170.
Fiskefjorden 73 75 179.
Fiskenæsset (Angmagssivik) 52 74 81 214 265 268.
Fiskevaag 70 73.
Frederikshaab 56 108 191 224 262 265 267 f. 270 289.
Frederikshaabs Isblink 81 108.
Frobisher Strait 81 93 f. 97 127 254.
Fuglefjeldet ved Godthaab 158.
Garðar Bispesæde 254.
Godthaab 42 49 f. 57—62 70 73 76 f. 83 f. 91 96 98 108 117 123 136 139 148 151 ff. 155 f. 160 f. 163 165 168 —71 179 181 185 187 ff. 191 193 196 199 f. 206 212 216 220 222 224 f. 234 236 239 248 258 ff. 262—68 270 273 278 ff. 289 291 294 305 308 319 322 325 327. —, Tilstanden 1729, 148. —, Prospekt 278 f.
Godthaabsegnen (Bygden, Distriktet) 54 56 61 273.
Godthaabsfjorden 48 170 232 239.
Godhavn 163.
Haabets Ø (Kolonien) 42—44, 47 f. 61 f. 73 f. 76 82 f. 95 98 105 f. 108 f. 111 114—16 120 127 133 f. 151 f. 157 f. 281.
Hamborger Sund (Tuna) 81 f.
Harbour of Hope 42.

Herjolfsnæs 257.
Hjortetakken (Fjeld) 42.
Hollænderøen, se Akia.
Holsteinsborg 116 185 258 f. 288 291 293 f.
Hrafnsfjord 256.
Hukken, se Statenhuk.
Hvalfiske Eilænder 116 163.
Hvalsø Kirke 80.
Igaliko 80 265.
Igdlorpait 79.
Igdlueruneritt 44 315.
Iggerlilik Fjord 179.
Ikatôk 179.
Ikátut 170.
Ikaresuk 64
Ikertôĸ 154. —, Fjord 75.
Ikertôrmiut 82.
Ikerssuaĸ (Bredefjord) 79.
Iluilik 158.
Indre Kitsigsut Øerne 79.
Isblinken 80.
Isefjord (Jakobshavns) 98 114 117 270.
Islandske Dal ved Godthaab 273.
Itivdleĸ 75 149.
Ivisartoĸ 70 74.
Ivnajuagtoĸ 46.
Jakobshavn 98 117 222 265 268 270 289 292 294. —, Prospekt 269.
Julianehaab 265.
K'aĸortoĸ 122. —, Fjorden 80.
Kangâmiut 48 75.
Kangârssuk 198.
Kaneĸ Øen 80.
Kangerdluarssuk 48.
Kangerdlugssuatsiaĸ (Evighedsfjorden) 82.
Kangnaitsoĸ 185.
Kap Confort (Kingigtoĸ) 81.
Kap det gode Haab 293.
Kap Farvel 26 f. 46 92 127 132 f. 138 152 178 f. 240. —, Prospekt 240.
Kap Kronprins Christian 133.
K'eĸertarssuaĸ-Øen 80.
K'errortussoĸ 75.
K'ilangarssuit 179.
Kilauvsarfik 150.
Kingigtoĸ = Kap Confort.
Kin of Sale 81 108.
K'ipingassoĸ 82.
Kisak-Øen 80.
Kobberminebugten 79 f.
Koek-Øerne 48 57 77 157 f. 183 196 232 234 263.
K'ornoĸ 195. —, Løbet 170.
Kronprinsens Ejlænder 163.
Lichtenau 214 323.
Lichtenfels 214 307 323.
Makelikut (Mackeloude) 117.
Maligiaĸ 164.
Manîtsoĸ (Sukkertoppen) 81.
Manîtssorsuaĸ 75
Marraĸ 108.
Nagsigtôĸ (Nordre Strømfjord) 82.
Nagtoralik 79 316.
Nagtoralinguit Fjeld 80.
Nanortalik 79 f.
Narssarmiut 48 82 179.
Nasaussaĸ-Øen 81.
Nepisene 58 75 82 f. 96 f. 108 116 121 125 132 136 138 f. 151—56 160—63 165 167—71 179 185 188 197 f. 305 319 f. —, Mandskab 169. —, afbrændt af Hollænderne 76 121 171. —, Ruinerne af, 172.
Neu Herrnhut (Nordlît) 207 214 216 219—23 225 238 259 263 306 f. 322. —, Prospekt 220 f. 223 f.
Niaĸornaĸ 286 294.
Niaĸungunaĸ (Niakorngonartoĸ) 70 74.
Nipisat-Sundet 47 196 239.
Nivâksfjorden 98.
Nordbay 56 112 120.
Nordgrønland VIII 114 268 f.
Nôme-Godthaab 134.
Nordlandet ved Godthaab 77.
Nordmands Fjord 65.
Nordre Fiskefjord 74 109.
Nordre Næs 98.
Nordre Strømfjord 82.
Nova Dania (Grønland) 14.
Nûa 149.
Nûgatssiaĸ 71.
Nûgssuaĸ 259.
Nûk (Godthaab) 42 70 76 f. 136 319.
Nunánguit-Øen 80.
Ny Sukkertoppen 81.
Oĸaitsut 158.
Pâmiut (Frederikshaab) 108, 191.
Pisigsarfik 65 f. 91 116. —, Prospekt.
Pisugfik-Øerne 48 74 82 159 179 234.
Præstefjorden (Eĸaluit) 61 f. 76 316.
Ravn-Øerne 48 157 f. 183 196 232 234.
Regina Elizabeths Foreland 81.
Rensøen 42 48.
Reykjanæs 97.
Rifkol 33 179.
Rodebay 114 116.
Sadelen (Fjeld i Godthaabsfjorden) 42 158 220 233.
Sandbay 114.
Sanden (Frederikshaabs Isblink) 80.
St. Thomas Kloster 256.
Sarfánguaĸ 154.
Sarĸaĸ 266.
Sarĸarigsoĸ 81.
Sâtormiut 48 82.
Sermermiut (Nordre Næs) 98.
Sermersôĸ 79.
Sermiliarssuk 198.
Sermilik-Fjord 78.
Sermitsiaĸ 158.
Sermitsialik 80.
Skansen ved Godhavn 44.
Slibestensfjeldet 80.
Spiering Bay 98 120.
Statenhuk 40 51 54 56 58 79 152 178 199 240 326.

Statenland 51.
Stikkende Jakobsbugt 180.
Strømfjorden 48.
Sukkertoppen 81 108 258 265 268.
Sydbay 54 58 82 f. 95 110 189 267 f. 284 f.
Sydgrønland 81 202 225 241 263.
Sydostbugten 54 98 114.
Søndre Fiskefjord 59 74.
Søndre Isortoĸ 95 179.
Søndre Kangeĸ 78.
Søndre Næs, se Erĸe.
Tâterarssuit 154.
Tigssaluk-Fjorden 78.
Tindingen Fjældet 78.
Tôrnarssuk Fjeld 79 81 315 317.
Torngarssuk (ved Godthaab) 84 f. —, Prospekt.
Torssukátak-Løbet 79 f.
Tulugalik 82.
Tulugartalik (Ravn-Øen) 234.
Tuno, se Hamborgersund.
Tunugdliarfik-Fjorden 80.
Ujaragssuaĸ-Fjorden 65 68 80 316.
Ujaragssuit 68 70 ff. 73 f.
Ujaragssuk 116.
Ũmánaĸ 259 294. —, Fjord 179 f.
Ũmánaĸ ved Sukkertoppen 81.
Ũmánarssuaĸ 95.
Ũnartoĸ 179. — Fjorden 256.
Upernavik 51.
Waigattet 51 54 191.
Weidefjorden 151 154 164 f.
Vesterbygden 27 34 65 79 86 150 254 f. 299.
Wildebay 98.
Wirebay 114 116 132 139 180 236.
Østerbygden 26 41 78 81 86 97 112 122 127 132 149 178 198 245 254 ff. 282 299 316.

Personnavne.

Aagaard, Ide Bolette, g. m. W. Hansen 294.
de Acosta, José, Historiker 16.
von Ahlefeldt, Joachim, Geheimeraad 28 f. 312.
Alders, Itze, Skipper 58.
Alsbach, Jak., Proviantforvalter 247 291 f. —, Laur., Missionær 247 271 286 288 292 324 326.
Amble, Else Marie, g. m. P. Moltzau, 2° m. P. Egede 292.
Amdrup, G. C., Viceadmiral X.
Andersdatter, Kirsten, g. m. H. J. Coling, 2° m. J. H. Toxverd 2 290 295.
Andersen, Jan, Skipper 139. —, Johan, Hvalfangerkmdr. 116 f. 151 154 165 320.
Anderson, Joh., Forf. 315.
Andræ, Poul, Forf., Etatsraad 274.
Angusinak, Grønlænderinde 225.
Anna Sophie, Dronning 124 204.
Anna Sophie, Poeks Datter, Grønlænderinde 228.
Anna Sophie Magdalene, Grønlænderinde 176 230 f.
Arbalik, Grønlænder 225.
Arentzen, Inger Marie, g. m. E. Hansen 295.
Arnarsaĸ, Grønlænderinde 269.
Arndt, Joh., Theolog 15 f. 200 212 f. 301.
Arnkiel, Trogillus, Provst, 24 312.
Aron Augustinussøn, Kolonist 85 94.
Aronsdatter, Johanne, g. m. J. F. Egede 293.
Baade, Dan., Assistent 305.
Baardsen, Iver, Kronist 256 325.
Bach, Byfoged 37.
Bagge, Niels, Byfoged 122.
Bartholin, Casper, Dr. Prof., Dr. jur. 29 312. —, Hans, Prof. 4 f. —, Thomas, Prof. 29 312.
Beaujou, A., Forf. 315.
Becher, Joh. Joach., Alkymist 19.
Beck, Anna Rosine 323. —, Chr. 323. —, Chr. Renatus 323. —, Elisabeth 323. —, Jac., Missionær 323. —, Joh., Missionær 205 216 f. 234 322 f. —, Portræt 205. —, Joh. Ludw. 323. —, Matthæus 323.
Bendtsen, Jak., Skipper 191 234.
Benigna, Grønlænderinde 220.
Benzon, Lars, Deputeret 187 189.
Bernhardt, Joh. Geo. Dan., Kolonibestyrer, 39 98 112 119 122 160 f. 236 305 319.
Beyer, Peder Graae, Havnefoged 294.
Bibiane, Grønlænderinde 220.
Biering, Anders Nielsen, Overformynder 296.
Bigum, Hans Jensen, Brændevinsbrænder 36. —, Helene, g. m. D. van Erpecom 36.
Bing, Andr., Missionær 213 216 234 f. 239 266 301 324.
Blefken, Ditmar, Forf. 16 256 325.
Bloch, Jens Mogensøn, Handelsmand, 289 f. —, Niels Brønlund, Missionær, 266.
Blumenberg, Henning Geo., Livmedikus 322.
Blunck, H. F., Forf. 327.
von Boineburg, Louise, g. m. Baron Niels Gersdorff 322.
Bolding, St., Assistent 154.
Bonke, Corn., holl. Skipper, 58 117.
Borch, Oluf, Prof. 123.
Bornemann, Henr., Biskop 4.

Bornholmb, Hans Jørgen, Fyrværker 129 154 165.
Brammer, G. P., Biskop, VII ff. 328.
Bredal, Johanne, g. m. A. C. Valeur 291.
van Briel, Marten A. 28 312.
Bromund, Kammerraad 248.
Brun, Elisab. Eleonore, g. m. N. Egede 291 f. —, Jørgen Fred., Kaptajn 292.
Brunsvig, Henr., Overskriver 104 154 161 317 319.
Bruun, Andr., Kbmd. 80 316. —, Dan., Kaptajn 315. —, Joh. Henr., Kbmd. 259. —, Rasmus, Missionær 264 303 325.
Buch, Ambrosius, Missionær 267 270.
Budtz, Carl Ludv. 288. —, Magdalene Barbara, g. m. C. F. Egede 286 293. —, Michael, Forvalter 293.
Burchard, Lor., Præst 292.
Burmester, Nik., Kommerceraad 186.
Bussæus, Andr., Historiker 198 317 325.
v. Bärenfels, Nik. Christopher, Skibsreder 22 31 f. 37 40 311 313 315.
Böhnisch, Agnes 323. —, Anna Benigna 323. —, David 323. —, Friedr., Missionær 216 f. 234 322 f. —, Friedr. Chr. 323. —, Johannes, Missionær, 323. —, Ludw. 323. —, Marie Elisab. 323.
Carl, Prins af Danmark 100 144 202.
Carl XII, Konge 24.
Carl, Grønlænder 228—231.
Carolus, Joris, Navigatør 51 f.
Charlotte Amalie, Dronning 124 318.
Charlotte Amalie, Prinsesse 322.
Christian III, Konge 256.
Christian IV, Konge 14 28 51 256 f.
Christian V, Konge 4.
Christian VI, Konge 167 171 190 202 f. 217 235 242 249 298.
Christian, Grønlænder 176 f. 228.
Christian David, Brødremissionær 202 205 f. 208—18 221 236 238 276 301 f. 321 f. 324. —, Portræt 207.
Christiansdatter, Karen, g. m. H. J. Wolff 291.
Christine, Grønlænderinde, g. m. Poek 228 230.
Christine Hedevig, Grønlænderinde 231.
Clara, Grønlænderinde 196.
Clausen (Friis, Undal), Peder, Forf. 10 24 61 256 312.
Clemens, C. F., Kobberstikker 273 283.
Coling (Ravn), Hans Jensen, Præst, IX 2 290 295 310.
Cortesão, Armando, Historiker 327.
Cranz, David, Historiker 204 215 f. 218 238 288 323 f.
Daa, Vald., Alkymist 124.
Dahl, Michel Selgensen, Skipper 95. —, Selgen, Skipper 32 38 94 97.
Dahlhoff, Lars, Lakaj 322.
Dalager, Lars, Kbmd. 56 219 264 270 326.
Daniel, Grønlænder 228 f.
Dannel, Dan. 311. —, David, Schoutbynacht 15 23 25 f. 28 42 84 100 105 311 316. —, Pieter 311.
Danneskiold-Laurvig, Ferd. Ant., Greve 145 204 322.
Danneskiold-Samsøe, Fred., Greve 187.
Dass, Peder, Præst, Digter 7.
Dau, Joh., Silkehdlr. 247 325. —, Mettea g. 1° J. Alsbach, 2° C. E. Thrane, 3° Hans Egede 247 291 325 f.
Dauw (Dau), Fred. Joh. Val., Præst 325. —, Hans Hendrik 325. —, Joh., Præst 325. —, Joh. Gotfred, Præst 325.
Davis, John, Søfarer 26 39 42 51 81 88 313
Detharding, Geo., Professor 231 324.
Dippel, J. C., Adept og rel. Sværmer 124 318.
Deichman, Barth., Biskop 77 106 118 121 f. 304.
Denter, Charlotte Sophie, g. m. J. Böhnisch 323.
Donker, Evert, Skipper 163 321.
Dorf, Johs. Pedersen, Kbmd. 265.
Dorph, Ole Frantsen, Provst 272 326.
Dreesen, Dan. Ditlev, Generalauditør 130.
Drachardt, C. L., Missionær 246 259 f. 262 ff.
Dyring, Jak., af Bergen 37.
Egede, Hans Povelsen: Fødsel 1. Hjemstavn 2 f. Universitetsstudier 3 f. Præsteembede 7. Førsteviden om Grønland 10 ff. Missionsplaner 14 f. Forslag til Hedningenes Omvendelse 23. Brevvexling med Th. v. Westen 23. Afrejse til Grønland 39 f. Ankomst 41 ff. Rekognosceringsrejser 1723, 78 f., 1724, 81 f. Sprogtilegnelse 84—87. Litterær Virksomhed 87 246 f. 249 f. 317. Daabshandling 96 f. Alkymistiske Forsøg, Drømmesyn 123 f. Godthaabs Anlæg 136 138. Forhold til Guvernør Paars 156 297. Forbliven i Grønland 167 ff. 173. Vinterbaadsrejser 170. Rekvisition af Handelsvarer 1731, 174 f. Handelsleder 194 ff. Havedyrkning 195. Sygdom 197 199. Andagter 200. Gudstjeneste 208. Forhold til Brødremenigheden 205 ff., til Chr. David 210 f. Forhold til Pietismen 212. Svaghedstilstand 239. Afskedsprædiken og Hjemrejse 239—41. I København 242 ff. Tilbud om Bispestol 248. Andet Ægteskab 247. Forhold til J. Severin 265. I Stubbekøbing 271. Død og Begravelse 272 326. Biografier af ham VII ff. 328. Karakteristikker 199 f. 213. Portrætter V 20 243 273—75 277. Efterslægt 273. Slægtstavle 291. Jvfr. Indholdsfortegnelse.

Egede, Anna 292. —, Anne Kirstine, g. m. H. G. Meyer 292. —, Chr., Præst 5 38 289 291 f. —, Chr. Thestrup, Søofficer 81 282 286 293. —, Christine Cecilie 294. —, Elisab. Marie 293. — Gerh. Ludv. 294. —, Gjertrud Hansdatter, g. m. A. N. Biering 276. Gjertrud Kirstine, g. m. H. C. Glahn 286 292. —, Gjertrud Lovise, g. m. T. Wiborg 293. —, Hans Chr., Assistent 286 293. —, Hans Ditlev 296. —, Hans Hansen, Præst 295 f. 310. —, Hans Peter Chr., Kaptajn i Livjægerne 286 294. —, Ida Gjertrud Sophie, Lærerinde 294. —, Ide Hansdatter, g. m. M. J. Sigvard 296. —, Ide Johanne 294. —, Jens, Præst 5 288 291 f. —, Jensigne Pouline 295. —, Johanne Nicoline Volfdine Amalie, g. m. B. G. Beyer 294. —, Johs. Andr. Bredal, Student 292. —, Jørgen Fred., Kbmd. 286 293 f. —, Karen, g. 1° m. B. Krøll, 2° m. F. G. Sporon 5 286 293. —, Karen, g. m. H. J. Wolf 291. —, Kirsten, g. 1° m. L. H. Søeblad, 2° m. J. Moltzau, 3° m. J. M. Bloch 5 39 290. —, Kirsten Hansdatter, g. 1° m. J. P. Nøring, 2° m. C. H. Mariager 296. —, Kirstine 213 240. —, Kirstine Matthea Rasch, g. m. L. Alsbach 286 292. —, Laurentius 293. —, Lucassine Elisabeth 294. —, Mette Elisabeth 294. —, Niels Rasch, Kbmd. 39 147 194 f. 197 213 232 239 f. 247 f. 270 f. 273 284 ff. 291 320 327. —, Paul Biskop, VIII f. 39 41 81 87 90 105 130 f. 139 179 183 193 204 213 228 f. 231 235 ff. 239 244 246 250 259 265 269 271 281 ff. 284 286 291 f. 302 f. 324 f. 327. —, Portræter 251 283. —, Peder, Missionær, 289 292. —, Petronelle, g. m. J. Saabye 39 213 240 274 286 292. —, Portræt 287. —, Poul Nic., Assistent 286 294. —, Povel Hansen, Sorenskriver, 2 f., 290, 295. —, Thomas v. Westen, Kapellan 292.
Egede Glahn, Familie 288.
Egede Lassen, Familie 288.
Egede Nissen, Familie 288.
Eggers, H. P., Rigsbaron 81.
Ender, Susanne, g. m. J. Beck 323.
Erdmuthe, Grønlænderinde 220.
Erichsen, Jon, Deputeret 28 312.
Erik den Røde 54 254.
van Erpecom, Abr., 37. —, Dan., Direktør 34 36 174 228.
Eskildsdatter, Barbara, g. m. J. Hansen 295.
Estrup, H. F. J., Historiker 81.
Ewald, Enevold, Præst 206 214 216 245 262 322 324.
Ewans, Marie Elisab., g. m. P. G. Beyer 294.
Falch, Jens Andersen, Skipper 62 70 94 f. 97 f. 111 113 160 317.
Falsen, Benedicte Christiane, g. m. M. H. Frawen 291. —, Enevold, Justitsraad 303.
Fasmer, Jan 34.
Fasting, Lyder 37.
Faye, Hans, Kaptajn 36. —, Robert Davidsen, Direktør 37.
Fenger, H. M., Provst, VII 87 260 265 316 322 f. 328.
Fersleff, Mathias Andersen, Kbmd., (1726), 114 f. 139 152 159 ff. 162 172 177 180 184 191 216 236 305 308 319.
Feykes Haan, Lourens, Navigatør 38 52 54 ff. 58 88 114 252.
Finckenhagen, Johs., Sekretær 249.
de Fine, Dorothea, Præsteenke 7.
Finx, Erasmus Francisci, Polyhistor 16 256 311.
Fischer, Jørgen, Fyrværker 129.
Fleischer, Joh. Seckman, Etatsraad 129 137 f. 142 f. 145 f. 148 154 ff. 164 171 297 308 f. 318 ff.
Francke, Aug. Wilh. 4 16 212 f.
Flood, C., Forf. 314.
Fogh, Jørgen Burchard, Fuldmægtig 141. —, Karen Larsdatter, g. m. C. F. Thestrup 291.
Forman, Berendt 207. —, Hans, Skibsreder 36 f. —, Mads 34 36.
Fosie, Johanne, Malerinde 257.
Frandsdatter, Rebekka, g. m. J. Hansen 295.
Frawen, Elisab. Maria, g. m. P. Egede 286 291 f. —, Marcus Haggæus, Justitsraad, 291. —, Joh., Præst 187.
Frederik II, Konge 8 256 314.
Frederik III, Konge 28 51 257.
Frederik IV, Konge 24 28 f. 129 157 167 171 197 227 312 f. 317.
Frederik, Arveprins 286.
Frederik Carl, Grønlænder 176 230 f. 320.
Frederik Christian, Grønlænder 86 97 158 196 231.
Frimann, H., Amtmand 37.
Friis, se Clausen.
Frischbier, Chr. 37.
Frobisher, Martin 24 81 88 257 311.
Furmann, Niels, Amtmand 169 320.
Fyhneboe, Jens Hansen, Skipper 234.
Fæster, Hans, Skipper 97. —, Jens, Direktør 34 36 92 97 100 315. —, Lorenz, Skipper 46 108.
Garman, Christopher, 36.
Gabel, Carl Chr., Oversekretær, Admiral 130.
Geelmuyden, Jac. von der Wida, Kbmd. 75 94 f. 97 110 f. 120 f. 134 136 f. 152 154 156 159 f. 165 168 f. 172 177 184 186 f. 172 177 184 186 f. 195 252 308 f. 317 319 f. —, Joh., Fuld-

mægtig 154. —, Niels Chr., Kbmd. 262 268 270.
Geest, Tønnes, Skipper 58.
Gerber, Chr., Præst 15 311.
Germann, W., Forf. 311.
Gerner, Andr., Søofficer, 172 ff. 176 f. 184 320 324.
Gersdorff, Nic., Baron 322.
Giesecke, Karl Ludw., Mineralog 77 172 315 f.
Giessing, Christoffer, Genealog, VII 310 325.
Giøe, Henriette Christine, g. m. P. N. Egede 294. —, Marcus, Proprietær 294.
Gjedde, Fred. Eiler Admiral 29.
Glahn, Gjertrud Kirstine 288. —, Henrik Christopher, Præst 286 288 293 322 327. —, Inger Christine, g. m. C. L. Budtz 288. —, Pauline Marie Amalie, g. m. L. Bagger 288.
Graah, W., Opdagelsesrejsende 28.
Gram, Hans, Historiker 322.
Gratofska, Barbara Maximiliane, Baronesse, g. m. G. W. Söhlenthal 322.
Gregor IV, Pave 254.
Grimaldi, F. X., Greve 124 318.
Grip, Carsten, Borgmester 327.
Grodtschilling, Bernh., Ltnt. 105.
Grothus, Th., Dr. med. 322.
Grössel, W., Forf. 311.
Guldberg, Ove Høegh 286.
Gunneling, Grønlænderinde 311.
Güldencrone, Matth., Baron, Deputeret 145.
Haas, Meno, Kobberstikker 274.
Hagerup, Eiler, Biskop 248.
Hall, James, Polarfarer 16 42.
Hamke, Gale, Hvalfanger 54.
Hamsun, Knut, Forf. 310.
Hans, Grønlænder 240.
Hansdatter, Birthe, g. m. J. Jensen 295. —, Catharine 295. —, Mette, g. m. J. Hansen 295.
Hansen, Berndt, se Wegener. —, Cecilie Magdalene, g. m. J. F. Egede 293 f. —, Christen Hansen, Skipper 31 f. 35 315. —, Eskild, Degn 295. —, Gregers 295. —, H. F. V., Skibsinspektør 316. —, Jens, Degn 295 310. —, Jep, Borger i Ringsted 295. —, Wulf 194.
Hartzen, Claus, Skipper 32 35 70 75 97 316.
Hassel, A., Billedhugger 273.
Haukland, Forf. 310.
Heide, Jens, Skibsskriver 320.
Heidemark, Chr., Borgmester 321. —, Kirsten, g. m. J. Matthiessen 321.
Heinesøn, Mogens 257.
Heitman, Dan. Olsen, Lensmand 291.
Hellesen, Chr., Skipper 234.
von Helm, Joh., Kirurg 130 f. 154 165 f. 172 318 320.
Helms, O., Læge 231 324.
Henckel, Fred. Kirurg 317.
Hendrichsen, Harbert, Skipper 152.
Hennepin, Louis, Missionær 14 253 311 325.
Hennig, R., 327.
Henrichsen, Niels, Kommerceraad 186.
Henriksen, Johs., Kolonist 130. —, Niels af Bergen 37.
Hind, Catharine Marie, g. 1° m. J. Egede, 2° m. D. O. Heitmann 291 f. —, Jens Petersen, Sorenskriver 3. —, Kirsten Jensdatter, g. m. P. H. Egede 3 290. —, Peder, Provst 3 5 291.
Hiob, Grønlænder, Portræt 25.
Hiort, Jens, Kbmd. 59 141 144 149 154 159 f. 164 f. 171 195 197 ff. 319 f. —, Niels, Schoutbynacht 231.
Hofgaard, Marie, Frue 327.
Hofmand, Jens Fred. 295.
Hoier, Andr., Historiker, 130 245 258 324 f.
Holberg, Ludv. 29 105 117 123 f. 128 148 218 280 317 ff. 324.
Holm, Christopher, Missionær 288. —, Gustav, Kmdr., Opdagelsesrejsende 28.
Holmsted, Fred., Direktør, Borgmester 186 191 322 324.
Holst, Jac. Nic., Kadet 151 319.
v. Holstein, Elisab. Sophie, Hofmesterinde 322. —, F. C., Hofmarskal 317. —, Hans Friedr., Geheimeraad 322. —, Joh. Ludv., Lensgreve 187 218, 224 f. 235 242 245 259 285 303 322 324. —, se v. Schmidtberg.
Holtermann, Jac. 37.
Huitfeld, Arild 254 314.
Hvas, Jens, Styrmand 320.
Hörner, J., Maler 274.
Høyer, Jens 254 325 f.
Ibsen, Jens, Hofkantor 102.
Ingemann, B. S. VIII 286 288.
Ingmiko, Grønlænder 196.
Issek, Grønlænderinde 225.
Iversen, Ragnvald, Forf. 316.
Jansen, Meinert, Skipper 152 188 321. —, Peter Harpunerer 97.
Jantzen, Lovise, g. m. J. F. Brun 292.
Jensen, J. A. D. (Bildsøe), Kmdr. 172.
Jentoft, Hartvig, Kbmd. 39 94 98 ff. 102 105 f. 159 f. 305 308 315.
Jochimsson, Mathis, Grønlandrejsende 189 f. 194 197—200 248 300 320 f.
Johanne, se Angusinak.
Jónsson, Arngrimur, Præst 26 256 f. 325. —, Biørn, Historiker 255. —, Finnur, Prof. 311 325.
Jordan, J. W., Feltskær 95 97.
Judichær, Ole, Admiral 102.
Judith, se Issek.
Juel, Jens, Maler 283.
Junge, Severin, Konferensraad 189.
Jørgen, Prins af Danmark 4.

Jørgen Brodersen, Grønlænder 176 230 f. 320.
Kircher, Athanasius, Polyhistor 256.
Klauman, Gørris Gørrisen, Bryghusforvalter 186 191. —, Peter, Kommerceraad 312.
Klingenberg, Peder Mikkelsen, Assistent 159 163.
Kolbe, Peter, Forf. 253.
Kold, Andr. 37.
Kolding, Povl Jensen, Præst 310.
Kopper, Jørgen, Kbmd. 134 144 160 297 308 319.
Kornerup, Bjørn, Arkivar, Dr. theol., X, 310.
Kramer, Claus 34 37.
Krog, C., Stadspræsident 107 118. —, Peder, Biskop 6 13 f. 253 311.
Krøll, Bendix, Hofpræst 286 293.
Kusak, Grønlænder 85 316.
Køge, Kaptajn 316.
Köller, W., Skibsfører 316.
Könnemann, H. H., Kommerceraad 186.
Laersen, Berthel, Præst 258.
Lafitau, Jos. François, Missionær 253.
Lahontan, Baron 246 253.
Lampe, Joh. Fred., Provst 317.
Landorph, Jørgen, Kommandant 128 131 134 140 142—47, 151 153—56 164 169 171 f. 176 f. 184 318 ff.
Landquart, Joh., Fæstningsslave 130.
Landsberg, Hans, Kommercesekretær 115, 123.
Lange, Ole, Præst 96 134 144 146 154 156 f. 164 f. 169 172 176 f. 184 317 f. 320.
Langebek, Jak., Historiker 317.
Larsen, Erik, Styrmand 78 95 315 f.
Laub, Hier., Livmedikus 230.
Laugesen, Christopher, Kirurg 170.
Kaalund, Alhed, g. m. J. Dau 325.
Kabelau, Grønlænderinde, Portræt 25.
K'ajarnaĸ, Grønlænder 214 225.
Kajut, Grønlænderinde 176 f. 230 f. 320.
van Keulen, G., Boghdlr. 52.
Kieding, Chr., Feltskær 148 197 301 319 f.
K'iperoĸ, Grønlænder 99 102 105 f. —, Portræt 99 102 103.
Legander, Erik Nielsen 37.
Lejf, Erik Rødes Søn 254.
van Leverstijn, Adrian Dircksz, Skibsreder 52.
Lexow, E., Konservator 326.
Lie, Jonas, Forf. 310.
Lindahl, S. Gravør 273.
Lindenov, Godske, Admiral 312.
Lindow, Harald, Overnotar, X.
von der Lippe, Jean, Direktør 37 92 102 108 113 122 f. 315.
Lohmann, Eskild 37.
Ludolf, H. W., Prins Jørgens Sekretær 4.
Lund, Chr. -311. —, Gunder, Ingeniør 129 141. —, Hans Henrik, Skipper 117. — Jac. Joh., Provst, IX 274 326 328.
Lunge, Elsebe, g. m. Peter Sørensen 37.
Luxdorph, Bolle Willum, Geheimeraad 274.
Lüders, Andr., Kabinetssekretær 178 320.
Lütkens, Frantz Julius, Hofpræst 4. —, Friedr., Lærer hos Kronprins Frederik 322.
von Lüttichau, Eleonore Marie, g. m. A. L. von Witzleben 322.
Lymann, J., Kobberstikker 274.
Lynge, Slægt i Grønland 288.
Lyschander, Claus, Præst, Digter 255 257.
Lætus, Erasmus (Glad), Humanist 310.
Løvenørn, Poul, Admiral 187 282 293.
Magnússon, Arní, 28 f. 312 f.
Maldini, Alkymist 124.
Malling, Ove, Statsminister, VII.
Margrethe, Dronning 30 255.
Margrethe, Grønlænderinde, g. m. A. Thesen 293.
Mariager, Chr. Høyer, Kbmd. 296
Marie Epeyubs Datter, Grønlænderinde 325 f. —, Portræt 261.
Marsvin, Jokum, Kolonist 130.
Martens, Chr. Fred., Herrnhuter 216 315 322.
Masius, Hektor Gottfred, Hofpræst 4.
Mathæus, Grønlænder 225.
Mather, Cotton, Missionær 24 312.
Matthias, Hans, Skibsreder 22 32 54 311.
Matthiessen (Vagel), Jochum, Kbmd. 197 321.
Megeser, Hier., Forf. 325.
Meldorf, G., Læge 231 324.
Mester, Gert, Skibsejer 37.
Meyer, Henrik Georg, Skolelærer 292. —, Will. Alex., Missionær 289.
Middaghen, Christoffel, Schoutbynacht 56.
Mikkelsen, Hans, Skolemand 310.
Miltzou, Hendrich Baltzer, Præst 96 134 144 146 151 157 f. 169 172 176 f.
Mitzell, Ebbe, Skipper 76 114 f. 120 127 236 316 318.
Mohr, Joh., Hdlsmand 245.
Mohrsen, Chr. Fred., Kaptajnltnt. 126 151 154 169 f. 172 176 184 320. —, Philip Ernst, Kadet 320.
Moltzou, Joach. Fred., Præst 5 289 f. —, Paul, Kbmd. 292 319.
Morville, Henrik, Præst 247 325.
Moubach, Abr., Forfatter 315.
Muller, S. 315.
Munk, Jens, Polarfarer 14 52 311.
Munthe, Oberst 36.
Mühlenfort, Diderik, Kaptajnltnt. 127 f. 134 136 139 151 227 305 318.
Müller, Chr., Amtmand 28 312. —, Heinrich, Prof. theol. 16 136 311. —, Henrik, Rentemester 28. —, Karl, Histo-

riker 216 321 323 f. 326. —, Marcus, Biskop 107, 118 112.
Münje, Paul, Kadet 144.
à Møinichen, Chr., Oversekretær 96 114 117 125 134 145 151 305 317.
Mørk, Jens Pedersen, Kateket 259.
Nansen, Fridtjof 150 198 319.
Neisser, W., Brødremissionær 222 224 324.
Neuspitzer, F., Kaptajn 100.
Nicolaissen, O., Forf. 310.
Nielsdatter, Nille, g. m. Niels Rask 6 290.
Nîse, se Niels Egede 286.
Nitschmann, David, Syndikus for Brødremenigheden 224 f. 324. —, Hans, Brødremissionær 202.
Nordenskiöld, Adolf Erik, Friherre, Polarforsker 81 150 282.
Nøring, Jac. Peder, Kapellan 296.
Ohnsorg, Martin, Missionær 213 234 f. 239 260 301 324.
Olearius, Adam, Bibliotekar 23 27 41 312.
Olsen, Anders, Grønlandspionér 265 326. —, Hans, Skipper 32. —, Peder, se Walløe.
von Osten, J. A., Læge, 326.
von der Osten, Frantz Jak., Konferensraad 322. —, Wilh. Aug., Stiftsbefalingsmand 123 318.
Ostermann, Hother, Præst, X 273 288.
Paars, Claus Enevold, Guvernør 104 126 ff. 131 ff. 136 f. 142 f. 146 ff. 149 ff. 153—57, 161—65, 169 171 176—79 181 184 f. 197 f. 217 230 285 297 305 318 ff. —, Koloniseringsplaner 162 179 ff. —, Portræt 129. —, Fred. Chr. 318.
Pápa, Grønlænder 96 f.
Parelius, Jac., Præst 6—10 311.
Pauelsen, Erik, Maler 273.
Paulli, Joachim Richard, Forf. 124.
Pâvia, se Paul Egede.
Pedersen, Svend, Skipper 240.
Pentz, C. E., Tjener 318.
Petersen, Hildebrand, Skipper 206. —, Magnus, Styrmand 97. —, N. M., Litteraturhistoriker, VII f. 328.
Pettersøn, Christopher Jessen, Kommissionær, 114 305 317 f.
Phillip, Jak., Raadmand 37.
Pincke, se Bing.
Piper, Else 141.
v. Plessen, Carl Adolph, Overkammerherre 192 204 f. 247 321 f. —, Eleonore Hedevig, g. m. Greve Chr. Rantzau 322.
Plütschau, Heinrich, Missionær 4 310 f.
Poek, Grønlænder 98 f. 102 105 f. 135 227—30. —, Portræt 99 101 103.
Pontanus, Johan Isachsen, Historiograf 254 f. 325.
Pontoppidan, Erik, Prokansler 105 246 250 262.
Poul Grønlænder, Kateket 196 259 281 325.
Preisler, Marie Cathrine, Skuespillerinde 284.
Preuss, Jak., Boghdlr. 247.
Pungujoĸ, Hans, Kateket 259 325.
Pussinek, Grønlænderinde, g. m. Arbalik 225.
Quercetanus, se Jens Hansen 295 og Hans Povelsøn Egede 3 f.
Qvist, Elisabeth 322. —, F. 303.
Rafnsberg, Jens, Bogholder 107 118 307 f.
Randulf, Nils Enevoldsen, Biskop 12 f.
Rantzau, Chr., Greve 322.
Rasch (Rask), Giertrud, g. m. Hans Egede 6 9 39 f. 147 197 227 237 f. 242 272 ff. 290 f. 319 324. —, Portræt 21. —, Jak., Rektor 29 312. — Niels, Lensmand 6 290. —, Niels Styrmand 12 41. —, Niels, Kbmd. 265.
Rasmussen, Carl, Maler 273.
Reenberg, Morten, Stiftsprovst 236.
Refdahl, Jens Andersen, Direktør 37 f. 92 100 102 105—08 113 118 122 f. 307 f.
Reichardt, Jesper Hansen, Ltnt. 126 f. 133 f. 144 146 149 153.
Reichel, G. 321.
Reinecke, Carsten 133.
Reiser, Friedr., Politifuldmægtig 314.
Rennord, Jens, Præst 322.
Reuss, J. F., Hofpræst 206.
von Revenfeld, Ditlev, Overkrigssekretær 125 130 145 151 305.
Reventlow, Chr. Benedict, Greve 327. —, Chr. Ditlev, General, Greve 124 282.
Rhode, P., Præst 319.
Riber, Niels, Byfoged 321.
Rich, Jak. 37.
Richardt, Chr., Præst, Digter 324.
Rink, Hinr. Johs., Direktør, Dr. phil. 276 ff. 315 326.
Rosenkilde, V., Boghdlr. 249.
Rosenpalm, Andr., Admiral 151 305.
Rostgaard, Fred., Oversekretær 3 92 f. 100 f. 105 ff. 317.
Roussell, Aa., Museumsinsp., Dr. phil. 68 312 316.
Rudelbach, A. G., Præst, VII 87 328.
Rüttel, Fred., Præst 329.
Rytz, Peter, Skipper 170.
Rømer, Mag. 122. —, L. F., Sukkerraffinadør 324.
Rørdam, H. F., Præst, Dr. theol. 310 324 f.
Saabye, Aug. Vilh., Billedhugger 273. —, Hans Egede, Missionær 288 293. —, Jørgen, Præst 274 286 f. 292.
Sara, Grønlænderinde 231. —, se Pussinek.
Schack, Bertram, Gesandt 124 318.

Scheen, Peter Brandel, design. Missionær 96.
Schilderup, Anna Cathrine, g. m. H. H. Dauw 325. —, Niels Præst 3.
Schimmelmann, Charlotte, Grevinde 282.
Schiøtte, Magnus, Raadmand 22 36 f. 45 92 108 113—18 120 122 f. 126 136 186 305 308 311 315 317 320.
Schleuen, J. G., Kobberstikker 274.
von Schmidtberg, Catharine Marie, g. m. H. F. von Holstein 322.
Schnitler 307 326.
Schou, T., Amtmand 38.
Schreder, Jens, Kadet 320.
Schröder, Joh. Wilh., Deputeret 187 246 322.
Schumacher, Hans Reimert, Kadet 151 154 319.
Schupp (Schuppius), Joh. Balth., Præst 15 311.
Scriver, Chr., Hofpræst 15.
Seehusen, Corn., Styrmand 38 81 95 315 f.
Sem, Helmich, Styrmand 95. —, Jac., Skipper 32 35.
Sendivogius, Mich., Forf. 19.
Severin, Jac., Grønlands Patron 160 183 186 191 ff. 199 216 ff. 222 224—26 234 236 242 244 f. 248 262 265—70 320 324. —, Portræt 192.
Sidenius, L., Provst 326.
Sigoko, Grønlænderinde, Portræt 25.
Sigvard, Matth. Johansen, Præst 296.
Simon, se Arbalik.
Sjoukes, Corn., Skipper 32.
Smed, Niels Pedersen, Biskop 16.
Smidt, Claus, Biskop 37 313.
Smith, Chr., Skipper 151.
Solberg, O., Prof., 311 317 ff.
Sollied, P. R., Direktør 311 317 ff.
Sophie Christiane, Markgrevinde 202 322.
Sophie Hedevig, Prinsesse 100 202 206 322.
Sophie Magdalene, Dronning 202 206.
Sophie Magdalene, Grønlænderinde 228 f.
Sponeck, Georg Wilh. Hedwiger, General, Greve 145.
Spangenberg, A. G., Biskop 204 321.
Spener, Philip Jac., 4 15 202 212 f. 311.
Sporon, Fred. Gottlieb, Højesteretsass. 286 293.
Stach, Anna, g. 1° m. F. Böhnisch, 2° m. J. Zacharias 323. —, Chr., Brødremissionær 205 f. 208 213 216 218 240 322. —, Matthæus, Brødremissionær 205 ff. 213—17, 224 f. 302 322 ff. 326. —, Portræt 209. —, Rosine, g. m. J. Bech 323.
Steenbuch, Hans, Prof. 187 214 231 246 272.
Stefansson, Vilh., Forf. 312.
Stege, Gyde Pedersdatter, g. 1° m. H. H. Egede, 2° m. J. F. Hofmand 295 f. —, Peder, Præst 295.
Stibolt, Peter Lorenzen, Kaptajn 176 320.
Stolberg-Wernigerode, Christian Ernst, Greve 217 249 323.
Storm, Stiftsprovst 31 37 313.
von Stöcken, Gerh. Chr., General 130.
Sylow, Arnoldus von Westen, Missionær 260 ff. 270 325 f.
Søeblad, Laur. Hansen, Præst 5 289 f.
Söhlenthal, Georg Wilh., Baron 203 206 321 f.
Sørensen, Peder, Kaperkaptajn 37.
Tanche, Peter Matth., Biskop 107 109 118 307.
Tausen, C., Deputeret 187.
Thalbitzer, Will., Prof., X 90 250 279 281 316 f. 325 f.
Thanning, Mette Christine, g. m. M. Giøe, 294.
Thesen, Aron, Tømmermand 293.
Thestrup, Chr. Frandsen, Prof., 291. —, Christiane Amalie, g. m. Paul Egede 291 327. —, Maria Kirstine, g. m. Paul Egede 284 286 291 293.
Thieme, Rosine, g. m. C. L. Drachardt 262.
Thomesen, Tollak 305.
Thorhallesen, Egill, Missionær 74 77 250 255 263 312 314 316 326.
Thorlacius (Thorlåksson), Gudbrandur, Biskop 23 257.
Thormöhlen, Jørgen, Handelsmand 19 22 311.
Thorsen, Niels Vald., Skibsinspektør 316.
Thott, Otto, Greve 324.
Thrane, Caspar Eggert, Major 247 291 325.
Thron, O. N. W., Kolonibestyrer 172.
Titius, Anna Dorothea 143 f.
Top, Alb., Præst 75 86 95 f. 112 119 134 315 317.
Tordenskjold, Peter 280.
Torfæus, Thormod, Historiker 26 29 34 81 254 ff. 257 312.
Toxverd, Jac. Hansen, Præst 2 290.
Trappaud, Page 178 320.
Trego, Bernh. af, Greve 19.
Treschow, Gert 319. —, se Hiort.
Trojel, Frantz, Admiral 130.
Tuchsen, Joh. Fred., Oberst 115 123.
Undal, se Clausen.
Undall, Andr., Stiftamtmand 32 36 38 107 118 122.
Vagel, Just, Assistent 198 f. 321. —, Knud 198.
Valeur, Andr. Christophersen, Sorenskriver, 6 291. —, Bodil, g. m. Chr. Egede 291 f.
Valleau, Jean, Vinhdlr. 248.
van der Velde, Jean, af Bergen 34 37.
Vidalin, Arngrimur, Rektor 23 26 ff. 29 312.
Vieregg, Elisab. Helene, Grevinde 4.
Vogelmann, Chr. Ulrik, Volontør 320.

Voigt, Jørgen, Slotsgartner 229.
von Waldow, Joh. Ernst, Kolonist 130.
Walkendorf, Erik, Ærkebiskop 256.
Walløe, Peder Olsen, Opdagelsesrejsende 28 74 79 172 266 316 326.
Wandal, Hans, Prof. 4.
Wandall, P. Topp, Forf., VII 272.
Wandel, Carl Fred., Viceadmiral, III X.
Wedege, Dorthea Sophie, g. m. C. F. Egede 293.
Wegener, Berndt Hansen, Skipper 38 94 112 f. 123 151 317 f. 320.
Weinwich, Jørgen 34 37.
Welle, Edv., Forf. 310.
Welling, Missionær 266.
von Westen, Thomas, Præst 23 f. 26 f. 311.
Westerhoff, Lyder 37.
Weyse, Dan. Benj., Deputeret 151 305.
Wibe, Ditlev, Statholder 13 106 118 304.
Wiborg, Thomas, Missionær 294.
Wiedewelt, Johs., Billedhugger 273.
Wiesener, A. M., Bibliotekar 311 326.
Wilding, Peter, Grønlænder 196.
Wilshusen, H., Lods 95 127 154 318.
Winter, H. 327.
von Witzleben, Adam Levin, Hofmarskal 322.
Wolf, Hans Iversen, Skipper 291.
Wolfen, Joh. Conrad, Bibliotekar 23.
Worm, Christen, Biskop 106 231 235.
Wormskiold, Morten, Expeditionsrejsende 316.
Wynkoop, Jak., Skibsreder 52 163.
Wøldike, Marcus, Prof. 246 250 324.
Wulf, Marie, Pietist 322. —, Marie, g. m. Enevold Ewald 322.
Zacharias, Joh., Brødremissionær 323.
Zechlin, Henning, Prof. 327.
Zeni, Brødrene, venetianske Rejsende 256.
Ziegenbalg, Barth., Missionær 4 310 f.
Zinzendorf, Nik. Ludw., Greve 202—06 209 212—18 220 262 264 301 321 323.
Zorgdrager, Corn. Gysbert, Hvalfangerkmdr. 56 315.
Øgmund, Biskop 255.
Ørbech, Jens 308.
Øverland, O. A., Forf. 311.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Side

Forord ..... VII—X

I. Egedes Herkomst og Slægt, første Ungdom, Studier, Præstegerning i Vaagen, Missionsplaner 1

II. Egede i Bergen og København 18

III. Det Bergenske Grønlandskompagni oprettes. Egedes Togt udrustes. Afrejse, Landkending 30

IV. Bofæste paa »Haabets Ø«. Grønlands Natur. Grønlænderne paa Egedes Tid 42

V. Hollænderne paa Grønland 51

VI. Rejser. Kolonisationsforsøg. Togter i Syd og Nord. Sprogvanskeligheder 61

VII. Bergenskompagniets Virksomhed i Aarene 1723—25 92

VIII. Kolonien paa „Haabets Ø" nødstedt. Egedes alkymistiske Forsøg. Bergenskompagniets Ophør. Kommissionen til Undersøgelse af dets Forvaltning. Direktionen for Det grønlandske Væsen 110

IX. Den kongelige Besejling af Grønland 1728 iværksættes 125

X. Major Claus Enevold Paars Guvernør over Grønland. Grundlæggelse af Kolonien Godthaab 136

XI. Anlæggelse af Kolonien og Fortet paa Nepisene. Daabshandlinger. Købmænd ved Kolonierne 153

XII. Befæstningen af Nepisene opgives. Guvernøren, Kommandanten og Militæret hjemkaldes. Kong Frederik IV dør. Kong Christian VI udsteder Paabud om at Handelen skal ophøre og Kolonierne nedlægges. Egede bliver 167

XIII. Forhandlinger i København om Handelens og Missionens Videreførelse. Jacob Severin Grønlands Patron 183

XIV. Egede Leder af Handelen. Matthis Jochimssons Expedition 194

XV. Egede og Brødremenigheden 1733—36 202

XVI. Missionen genoprettes. Grønlændere i København. Koppeepidemien. Giertrud Rask døer. Egedes Hjemgang 227

XVII. Hjemkomst. Litterær Virksomhed. Egedes første Aar i København 242

XVIII. Den grønlandske Missions Udbredelse gennem Egede som Superintendent 258

XIX. Egedes sidste Leveaar i Stubbekøbing og Død. Eftermæle, Afkom .. 270

XX. Hans Egedes Slægtstavle 290

Bilag 297

Arkivregistraturer 304

Henvisninger 312

Litteraturfortegnelse 328

Billedfortegnelse 329

Til Hans Egedes Kort 331

Registre 333

Færdig fra Trykkeriet den 31. December 1944.

:: Grønlandiæ Antiquæ ::

Pars America Septentrionalis

Fretum Davidis

Disco.

Christians-Haab

Nord Bay

Syd Bay

Nepisane den afbrendte Kirke

Salen

Fiske Vig

Haabs Øer

Haabs Huus

Amanlik Sion

Fiske Fiord

Hvalrosøer

Cap Cor.

Ø. Hr. Bigge

Nb. Her ere mange skiønne Fiorder, Øer og Norske Boliér. Nordmænd have boet, som af de forfaldne Stuer og rudera er kiendelig at see.

Nb. Her ligemaade seer mange Levninger af de Norskes Bygninger, saasom Kirker, iblant hvilke nogle ere i den Stand at de kand reparéres.

Nb. Skrivelsen paa den Østre Side af Grønland, saa i fordum tid Bygd var, efterfølger:

1. Lysse Fiord. 2. Hvalse-Fiord. 3. Foer-Fiord. 4. Leine Fiord. 5. Hornafiord. 6. Agnafa Fiord. 7. Lodins Fiord. 8. Straums-Fiord. 9. Enda Fiord. 10. Rayna Fiord. 11. Anart-Fiord, med dens Kirker og Clostere.

Her findes et Land kom om Vinteren en gandske Syden for, det feedt.

Cap Farvel, vid kaldet Cap Cron Prinz Christian

Staten Huk.

Navigatio Vetus

Navigatio Nova

Gundbiarnar-Skier

Fis-Landia

Kangs-Fiy

Funker Bünder

Blaa-Serk

Fiord Ollum-lengre

Bernstiord.

Solva dalen

Melrakkanes.

Skage-Fiord

Rane Fiels

Forss-Fiord

Sandvig.

Hvarfsnæs

Veendala bygd

Hiorle-nes.

Ketils Fiord.

Hrafnbiarnar-Fiy

Ø. Hr. Bigge

Rimp-Fiy

Rinds-Fiy

Dinarfiord K. af Nidaros confereratum.

Lang-Fiy

Kirkefiord

Tasiusaq

Cap Cor.

Jomfrue Land

Tunnuliarbik

Kakortok

Agliatsok

Onartok

Uthlakis Fiord

Igalikofiord

Igaliko

Igaliko Fiord

Hestefiord

Hvalsey

Hvalsey Fiord

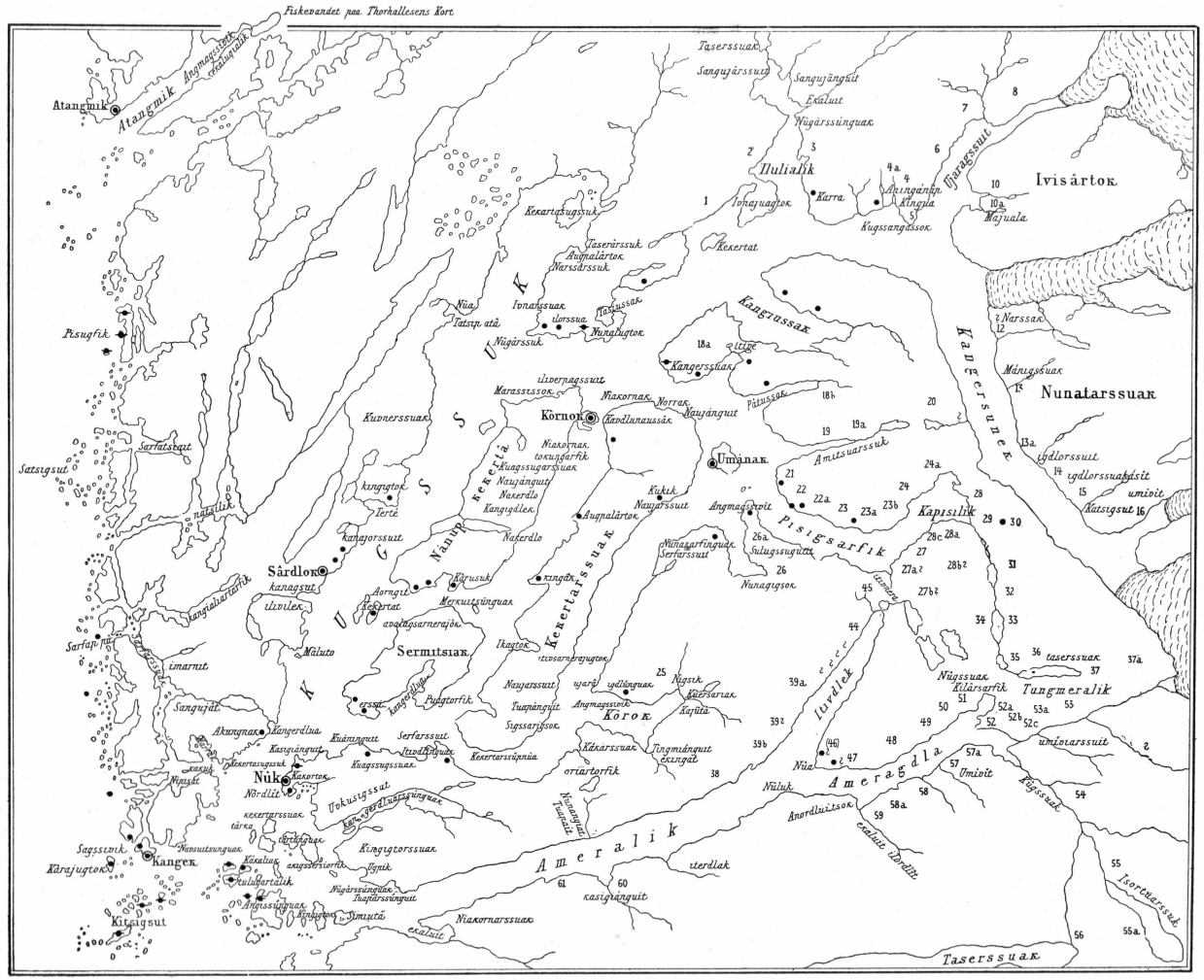
Herøy

Grønlandiæ Antiquæ :.
Nova Delineatio
Ejus Pars Occidentalis
per
Johannem Egede
Missionarium Grönlandorum
primum
Anno 1723. ad 24. ad
perlustrata
est.

Nb. Skrivelsen paa den Vestre Side af Grønland, saa i fordum tid Bygd var, efterfølger:

1. Lysse Fiord. 2. Hvalse-Fiord. 3. Foer-Fiord. 4. Leine Fiord. 5. Hornafiord. 6. Agnafa Fiord. 7. Lodins Fiord. 8. Straums-Fiord. 9. Enda Fiord. 10. Rayna Fiord. 11. Anart-Fiord, med dens Kirker og Clostere.

Reproduceret ved Geodætisk Institut. København 1941

Kort over Godthaabsfjorden.